Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଦୀଘନିକାଯେ

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଵଗ୍ଗଟୀକା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାଵଣ୍ଣନା

ସଂଵଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯଵନ୍ଦନା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଭଵନିସ୍ସଯଵିସୁଦ୍ଧିପଟିଵେଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ପନ ଧମ୍ମସଂଵଣ୍ଣନାସୁ ଵିଞ୍ଞୂନଂ ବହୁମାନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ସମ୍ମଦେଵ ତେସଂ ଉଗ୍ଗହଧାରଣାଦିକ୍କମଲଦ୍ଧବ୍ବାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ। ଅଥ ଵା ମଙ୍ଗଲଭାଵତୋ, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଭାଵତୋ, ପଣ୍ଡିତେହି ସମ୍ମାଚରିତଭାଵତୋ, ଆଯତିଂ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ ରତନତ୍ତଯପଣାମକିରିଯା। ଅଥ ଵା ରତନତ୍ତଯପଣାମକରଣଂ ପୂଜନୀଯପୂଜାପୁଞ୍ଞଵିସେସନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ବଲାନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ଅନ୍ତରା ଚ ତସ୍ସ ଅସଙ୍କୋଚନତ୍ଥଂ, ତଦୁଭଯଂ ଅନନ୍ତରାଯେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରିସମାପନତ୍ଥଂ। ଇଦମେଵ ଚ ପଯୋଜନଂ ଆଚରିଯେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତଥା ହି ଵକ୍ଖତି – ''ଇତି ମେ ପସନ୍ନମତିନୋ…ପେ… ତସ୍ସାନୁଭାଵେନା''ତି। ଵତ୍ଥୁତ୍ତଯପୂଜା ହି ନିରତିସଯପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସମ୍ବୁଦ୍ଧିଯା ଅପରିମେଯ୍ୟପ୍ପଭାଵୋ ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋତି ବହୁଵିଧନ୍ତରାଯେପି ଲୋକସନ୍ନିଵାସେ ଅନ୍ତରାଯନିବନ୍ଧନସକଲସଂକିଲେସଵିଦ୍ଧଂସନାଯ ପହୋତି, ଭଯାଦିଉପଦ୍ଦଵଞ୍ଚ ନିଵାରେତି। ଯଥାହ –

''ପୂଜାରହେ ପୂଜଯତୋ, ବୁଦ୍ଧେ ଯଦି ଵ ସାଵକେ''ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୧୯୫; ଅପ। ୧।୧୦।୧), ତଥା –

''ଯେ ଭିକ୍ଖଵେ ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନା, ଅଗ୍ଗେ ତେ ପସନ୍ନା। ଅଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ ପସନ୍ନାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଵିପାକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିଵୁ। ୯୦)।

''ବୁଦ୍ଧୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭଵତି ଯା ପୀତି;

ଵରମେଵ ହି ସା ପୀତି, କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ।

ଧମ୍ମୋତି…ପେ… ସଙ୍ଘୋତି…ପେ… ଦୀପସ୍ସା''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬);

ତଥା –

''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାଵକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେଵସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ…ପେ… ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧),

''ଅରଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଵା…ପେ…

ଭଯଂ ଵା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଵା,

ଲୋମହଂସୋ ନ ହେସ୍ସତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ଚ

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଵତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ଵନ୍ଦନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଗୁଣାତିସଯଯୋଗସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ଗାଥତ୍ତଯମାହ। ଗୁଣାତିସଯଯୋଗେନ ହି ଵନ୍ଦନାରହଭାଵୋ, ଵନ୍ଦନାରହେ ଚ କତା ଵନ୍ଦନା ଯଥାଧିପ୍ପେତପ୍ପଯୋଜନଂ ସାଧେତୀତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସା ଦେସନାଯ ସଂଵଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ସା ନ ଵିନଯଦେସନା ଵିଯ କରୁଣାପ୍ପଧାନା, ନାପି ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ଵିଯ ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନା, ଅଥ ଖୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନାତି ତଦୁଭଯପ୍ପଧାନମେଵ ତାଵ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଥୋମନଂ କାତୁଂ ତଂମୂଲକତ୍ତା ସେସରତନାନଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖିପତି, ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା କିଣାତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି କାରୁଣିକଂ ହିଂସତି, ୱିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ କମ୍ପନଂ ହଦଯଖେଦଂ କରୋତୀତି ୱା କରୁଣା। ଅଥ ୱା କମିତି ସୁଖଂ, ତଂ ରୁନ୍ଧତୀତି କରୁଣା। ଏସା ହି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଲକ୍ଖଣା, ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖତାଯ କାରୁଣିକାନଂ ସୁଖଂ ରୁନ୍ଧତି ୱିବନ୍ଧତୀତି। କରୁଣାଯ ସୀତଲଂ କରୁଣାସୀତଲଂ, କରୁଣାସୀତଲଂ ହଦଯଂ ଅସ୍ସାତି କରୁଣାସୀତଲହଦଯୋ, ତଂ କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପରେସଂ ହିତୋପସଂହାରସୁଖାଦିଅପରିହାନିଚ୍ଛନସଭାୱତାଯ, ବ୍ୟାପାଦାରତୀନଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକତାଯ ଚ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତସନ୍ତାପୱିଚ୍ଛେଦନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତଲଭାୱକାରଣତା ଉପଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପରୂପତାପାସହନରସା ଅୱିହିଂସାଭୂତା କରୁଣା ୱିସେସେନ ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି ୱିଯ ସୀତୀଭାୱନିମିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତି। କରୁଣାମୁଖେନ ୱା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଅସାଧାରଣଞାଣୱିସେସନିବନ୍ଧନଭୂତା ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସୱିସଯବ୍ୟାପିତାଯ ମହାକରୁଣାଭାୱଂ ଉପଗତା କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ଅତିସଯେନ ହଦଯସୀତଲଭାୱହେତୂତି ଆହ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସତିପି ମେତ୍ତାମୁଦିତାନଂ ସାତିସଯେ ହଦଯସୀତୀଭାୱନିବନ୍ଧନତ୍ତେ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିସେସକାରଣତାଯ ତାସମ୍ପି କାରଣନ୍ତି କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣଂ ୱୁତ୍ତା। କରୁଣାନିଦାନା ହି ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। କରୁଣାନୁଭାୱନିବ୍ବାପିଯମାନସଂସାରଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଯ ଅନେକାନିପି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି କପ୍ପାନଂ ଅକିଲନ୍ତରୂପସ୍ସେୱ ନିରୱସେସବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମ୍ଭରଣନିଯତସ୍ସ ସମଧିଗତଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ୟସ୍ସ ଚ ସନ୍ନିହିତେସୁପି ସତ୍ତସଙ୍ଖାରସମୁପନୀତହଦଯୂପତାପନିମିତ୍ତେସୁ ନ ଈସକମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତୀଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତମହୋସୀତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଭଗୱତୋ କରୁଣା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାୱ ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନତୋ ପକାରେହି ଧମ୍ମସଭାୱଜୋତନଟ୍ଠେନ ପଜ୍ଜୋତୋତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ, ସୱାସନପ୍ପହାନତୋ ୱିସେସେନ ହତଂ ସମୁଗ୍ଘାଟିତଂ ୱିହତଂ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ୱିହତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତଂ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୋହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜା, ସ୍ୱେୱ ୱିସଯସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅନ୍ଧକାରସରିକ୍ଖତାଯ ତମୋ ୱିଯାତି ତମୋ, ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତୋ ମୋହତମୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମୋ, ତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ସତିପି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ଅୱିଜ୍ଜାନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିହତଭାୱେ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେହି ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ ସାୱକେହି, ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚ ସୱାସନପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ସାତିସଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାପ୍ପହାନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଆହ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଅନ୍ତରେନ ପରୋପଦେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାନ୍ଧକାରୱିଗମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ, ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ସମଧିଗତତ୍ତା, ପରସନ୍ତତିଯଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନାତିସଯାନୁଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱାୱ ୱିସେସତୋ ମୋହତମୱିଗମେନ ଥୋମେତବ୍ବୋତି ଆହ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ''ତି ପଦେନ ଭଗୱତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱିଯ ଦେସନାପଞ୍ଞାପି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ ଏକସେସନଯେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଞେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା ସକଲଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱାୱବୋଧନସମତ୍ଥେନ ଅନାୱରଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଭାୱଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଭଗୱତୋ ମୋହତମୱିନାସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତେ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନାୱରଣଞାଣଂ କାରଣୂପଚାରେନ ସକସନ୍ତାନେ ମୋହତମୱିଧମନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୱାସନପ୍ପହାନମେୱ ହି କିଲେସାନଂ ''ଞେଯ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନ''ନ୍ତି, ପରସନ୍ତାନେ ପନ ମୋହତମୱିଧମନସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ''ମୋହତମୱିଧମନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କିଂ ପନ କାରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାୱିଘାତୋ ଯେୱେକୋ ପହାନସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଭଗୱତୋ ଥୋମନାନିମିତ୍ତଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ସାତିସଯନିରୱସେସକିଲେସପ୍ପହାନନ୍ତି? ତପ୍ପହାନୱଚନେନେୱ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତଜୋତିତଭାୱତୋ। ନ ହି ସୋ ତାଦିସୋ କିଲେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ନିରୱସେସଅୱିଜ୍ଜାପ୍ପହାନେନ ନ ପହୀଯତୀତି। ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜା ୱିଯ ସକଲକୁସଲଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରୱସେସାକୁସଲଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିଯା, ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନକାରଣନ୍ତି ତବ୍ବିଘାତୱଚନେନ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ''ନ୍ତି।

ନରା ଚ ଅମରା ଚ ନରାମରା, ସହ ନରାମରେହୀତି ସନରାମରୋ, ସନରାମରୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ସନରାମରଲୋକୋ, ତସ୍ସ ଗରୁତି ସନରାମରଲୋକଗରୁ, ତଂ ସନରାମରଲୋକଗରୁଂ। ଏତେନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱିୟ ତଦଞ୍ଞସତ୍ତାନମ୍ପି ୟଥାରହଂ ଗୁଣୱିସେସାୱହତୋ ଭଗୱତୋ ଉପକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ପଧାନାପଧାନଭାୱୋ ଚୋଦେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋ। ଏଦିସେସୁ ହି ସମାସପଦେସୁ ପଧାନମ୍ପି ଅପ୍ପଧାନଂ ୱିୟ ନିଦ୍ଦିସୀୟତି ୟଥା – ‘‘ସରାଜିକାୟ ପରିସାୟା’’ତି (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮୨)। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରଭାଜନୱସେନ ତିୱିଧୋ ଲୋକୋ, ଗରୁଭାୱସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଗରୁକରଣସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ୟୁଜ୍ଜନତୋ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସେୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ଲୋକିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପାନି ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଅଥ ୱା ସମୂହତ୍ଥୋ ଲୋକ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଦାୟୱସେନ ଲୋକୀୟତି ପଞ୍ଞାପୀୟତୀତି। ସହ ନରେହୀତି ସନରା, ସନରା ଚ ତେ ଅମରା ଚେତି ସନରାମରା, ତେସଂ ଲୋକୋତି ସନରାମରଲୋକୋତି ପୁରିମନୟେନେୱ ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଅମର-ସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାପି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ତେ ହି ମରଣାଭାୱତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅମରା। ନରାମରାନଂୟେୱ ଚ ଗହଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ, ୟଥା – ‘‘ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୧୫୭)। ତଥା ହି ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହରଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାୟ ନିରତିସୟାୟ ପୟୋଗସମ୍ପତ୍ତିୟା ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ ପଜାୟ ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପକାରିତାୟ, ଅପରିମିତନିରୁପମପ୍ପଭାୱଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିତାୟ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଭଗୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମଂ ଗାରୱଟ୍ଠାନଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତି।

ସୋଭନଂ ଗତଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱତୋ ହି ୱେନେୟ୍ୟଜନୁପସଙ୍କମନଂ ଏକନ୍ତେନ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତୋ ସୋଭନଂ, ତଥା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩।୧୯୮-୨୦୦; ମ। ନି। ୨।୩୮୫, ୩୮୬) ପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାୟତାୟଦୁତୱିଲମ୍ବିତ-ଖଲିତାନୁକଡ୍ଢନନିପ୍ପୀଳଅନୁକ୍କୁଟିକକୁଟିଲାକୁଲତାଦିଦୋସରହିତଂ ୱିଲାସିତରାଜହଂସୱସଭୱାରଣମିଗରାଜଗମନଂ କାୟଗମନଂ ଞାଣଗମନଞ୍ଚ ୱିପୁଲନିମ୍ମଲକରୁଣାସତିୱୀରିୟାଦିଗୁଣୱିସେସସହିତମଭିନୀହାରତୋ ୟାୱ ମହାବୋଧି ଅନୱଜ୍ଜତାୟ ସୋଭନମେୱାତି।

ଅଥ ୱା ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ସକଲମ୍ପି ଲୋକଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟୱସେନ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ସୁଗତୋ। ତଥା ଲୋକସମୁଦୟଂ ପହାନାଭିସମୟୱସେନ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅତୀତୋତି ସୁଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିୟାଭିସମୟୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିପଟିପଦଂ ଭାୱନାଭିସମୟୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୁଗତୋ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ୟେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି, ନ ପଚ୍ଚେତି, ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋତିଆଦିନା ନୟେନ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ । ଅଥ ୱା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ। ୟସ୍ମା ୱା ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତଂ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ୟଥାରହଂ କାଲୟୁତ୍ତମେୱ ଚ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଗଦତୀତି ସୁଗତୋ, ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଇତି ସୋଭନଗମନତାଦୀହି ସୁଗତୋ, ତଂ ସୁଗତଂ।

ପୁଞ୍ଞପାପକମ୍ମେହି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତିୟୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱୱିସେସା। ତା ପନ ନିରୟାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା, ତାହି ସକଲସ୍ସାପି ଭୱଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅୱିପାକାରହଭାୱକରଣେନ ନିୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱା ପଞ୍ଚହିପି ଗତୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ ୱିସଂୟୁତ୍ତୋତି ଆହ – ‘‘ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଭଗୱତୋ କତ୍ଥଚିପି ଗତିୟା ଅପରିୟାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି, ୟତୋ ଭଗୱା ‘‘ଦେୱାତିଦେୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନେୱାହ –

‘‘ୟେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ୟକ୍ଖତ୍ତଂ ୟେନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମୟ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା’’ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୬);

ତଂତଂଗତିସଂୱତ୍ତନକାନଞ୍ହି କମ୍ମକିଲେସାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମୂଲେୟେୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ଗତିପରିୟାପନ୍ନତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଭଗୱା ସବ୍ବଭୱୟୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସସତ୍ତନିକାୟେହି ସୁପରିମୁତ୍ତୋ, ତଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦେତି ନମାମି, ଥୋମେମୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ଗତିୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା – ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିତୋ, ପରହିତପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ତେସୁ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣାଧିଗମତୋ, ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ

ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନତୋ, ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଲାଭସକ୍କାରାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନାତୋ, ୱିରୁଦ୍ଧେସୁପି ନିଚ୍ଚଂ ହିତଜ୍ଝାସୟତୋ, ଞାଣପରିପାକକାଲାଗମନତୋ ଚ। ସା ପନେତ୍ଥ ଆସୟତୋ ପୟୋଗତୋ ଚ ଦୁୱିଧା ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ତିୱିଧା ଚ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତି। କଥଂ? ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଆସୟତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ସମ୍ମା ଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପୟୋଗତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେହି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ତିୱିଧାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅୱସିଟ୍ଠେନ, ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚ ସବ୍ବାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିପରହିତପଟିପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ତୀହାକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା – ହେତୁତୋ, ଫଲତୋ, ଉପକାରତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ମହାକରୁଣା, ସା ପଠମପଦେନ ନିଦସ୍ସିତା। ଫଲଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ – ଞାଣସମ୍ପଦା, ପହାନସମ୍ପଦା, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ଚାତି। ତାସୁ ଞାଣପ୍ପହାନସମ୍ପଦା ଦୁତିୟପଦେନ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧତ୍ଥେନ ଚ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି। ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ତତିୟପଦେନ, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ୟଥାୱୁତ୍ତକାୟଗମନସୋଭନତ୍ଥେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ, ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିୟା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩; ୩।୧୯୮-୨୦୦; ମ। ନି। ୨।୩୮୫-୩୮୬) ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ଉପକାରୋ ଅନ୍ତରଂ ଅବାହିରଂ କରିତ୍ୱା ତିୱିଧୟାନମୁଖେନ ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଦେସନା, ସୋ ସମ୍ମା ଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାକରୁଣାସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ହି ଭଗୱା ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତାଭିନୀହାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି କରୁଣା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନାୱରଣଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସମ୍ମା ଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନକାମସୁଖଲ୍ଲିକତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗ- ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସାଦିଅନ୍ତଦ୍ୱୟରହିତାୟ କରୁଣାପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତାୟ ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ପକାସନତୋ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। ଇତରେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଧାନାପ୍ପଧାନଭେଦଂ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସଂସାରମହୋଘତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାରଣଞ୍ହେତ୍ଥ ପଧାନଂ ପୟୋଜନଂ, ତଦଞ୍ଞମପ୍ପଧାନଂ। ତେସୁ ପଧାନେନ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତଦୁଭୟେନ ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ (ପୁ। ପ। ୨୪, ୧୭୩) ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଭଗୱତୋ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱଂ ଉତ୍ତମୱନ୍ଦନୀୟଭାୱଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିୟେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିୟଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି। ତଦୁଭୟଗ୍ଗହଣସିଦ୍ଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପଞ୍ଚୀୟତୀତି। କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଉପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଅପଗମନଂ। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଲୋକୱୋହାରୱିସୟତ୍ତା କରୁଣାୟ, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ସମଞ୍ଞାୟାନଭିଧାୱନଂ। ସଭାୱାନୱବୋଧେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ସତ୍ତାଦିପରାମସନଂ ହୋତୀତି। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ, ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ, ଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ, ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ। କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସେସାସାଧାରଣଞାଣାନି, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫୧) ଅକମ୍ପନଞାଣାନି, ଦସ ବଲାନି, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ସୋଳସ ଞାଣଚରିୟା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫; ୱିଭ। ମୂଲ। ଟୀ। ଗନ୍ଥାରମ୍ଭୱଣ୍ଣନାୟ) ଚତୁଚତ୍ତାରୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, (ସଂ। ନି। ୨।୩୪) ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନୀତି (ସଂ। ନି। ୨।୩୪) ଏୱମାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ପଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦାନଂ ୱସେନ ଞାଣଚାରଂ ଦସ୍ସେତି।

ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଂ, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଂ। କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ସତ୍ତାଧିପତିତା, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଧମ୍ମାଧିପତିତା। କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକନାଥଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଅତ୍ତନାଥଭାୱୋ। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ପୁବ୍ବକାରିଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ କତଞ୍ଞୁତା । ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ଅପରନ୍ତପତା, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଅନତ୍ତନ୍ତପତା। କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ୱା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ପରେସଂ ତାରଣଂ, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ସୟଂ ତାରଣଂ। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହଚିତ୍ତତା, ପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି, ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ। ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନଂ, ତତୋ ଉତ୍ତରିକରଣୀୟାଭାୱତୋ। ଇତି ଆଦିପରିୟୋସାନଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା କରୁଣାଗ୍ଗହଣେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। କରୁଣାନିଦାନଞ୍ହି ସୀଲଂ, ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ, ସା ଚ ଝାନତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗିନୀତି।

ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲଞ୍ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନମାଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝେ, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ନୟତୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏସୋ ଏୱ ହି ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଦସ୍ସନୁପାୟୋ, ୟଦିଦଂ ନୟଗ୍ଗାହଣଂ। ଅଞ୍ଞଥା କୋ ନାମ ସମତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅନୁପଦଂ ନିରୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ। ତେନେୱାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେୟ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ,

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀୟେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ,

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀୟେଥ ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୪; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୪୨୫, ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୪।୪; ଚରିୟା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥାୟଂ, ପକିଣ୍ଣକକଥାୟଂ; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୬।୨୦);

ତେନେୱ ଚ ଆୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନାପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନଂ ପତି ଅନୁୟୁତ୍ତେନ ‘‘ନୋ ହେତଂ ଭନ୍ତେ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୫) ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ‘‘ଅପି ଚ ମେ ଭନ୍ତେ ଧମ୍ମନ୍ୱୟୋ ୱିଦିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬) ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଭାୱେତ୍ୱା, ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଚ ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ୟନ୍ତି ଅନିୟମତୋ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଉପଗତୋତି ଅପରକାଲକିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ। ୱନ୍ଦେତି କିରିୟାନିଦ୍ଦେସୋ, ତନ୍ତି ନିୟମନଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଗତମଲଂ, ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଚ ତବ୍ବିସେସନଂ।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ‘‘ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାୟାତି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ୯୫-୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨) ନିଦ୍ଦେସନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୱାସନାୟ ଅଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦାୟ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗମତୋ, ବୁଦ୍ଧିୟା ୱା ୱିକସିତଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ, ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥୱସେନ। ଅଥ ୱା କସ୍ସଚିପି ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଞେୟ୍ୟୱିସେସସ୍ସ କମ୍ମଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହଣତୋ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଅଭାୱେନ ଅୱଗମନତ୍ଥୱସେନେୱ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ, ୟଥା ‘‘ଦିକ୍ଖିତୋ ନ ଦଦାତୀ’’ତି, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପାରମିତାପରିଭାୱିତୋ ସୟମ୍ଭୂଞାଣେନ ସହ ୱାସନାୟ ୱିହତୱିଦ୍ଧସ୍ତନିରୱସେସକିଲେସୋ ମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅପରିମେୟ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ। ୟଥାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ୟୋ ସୋ ଭଗୱା ସୟମ୍ଭୂ ଅନାଚରିୟକୋ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି, ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ, ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ୯୫-୯୭; ପଟି। ମ। ୧।୧୬୨)।

ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ, ତେନ ‘‘ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସୟୁତ୍ତୋ ସୋପି ନାମ ଭଗୱା’’ତି ୱକ୍ଖମାନଗୁଣେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ଭାୱନଂ ଦୀପେତି। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ଉପଗତୋତି ପତ୍ତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଏତସ୍ସ ‘‘ବୁଦ୍ଧଭାୱ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗତମଲନ୍ତି ୱିଗତମଲଂ, ନିଦ୍ଦୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦେତି ପଣମାମି, ଥୋମେମି ୱା। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରରହିତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାୟତୋ ଚ, ସଂସାରତୋ ଚ ଅପତମାନେ କତ୍ୱା ଧାରୟତୀତି ଧମ୍ମୋ।

ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ୱିୱିଧଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧୋପି ଭଗୱା ୟଂ ଅରିୟସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ପନ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋ, ତମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଭାୱହେତୁଭୂତଂ ସବ୍ବଦୋସମଲରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରାଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମଂ ନମାମୀତି। ପରିୟତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସାପି ତପ୍ପକାସନତ୍ତା ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅଭିଧମ୍ମନୟସମୁଦ୍ଦଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଅଧିଗଚ୍ଛି, ତୀଣି ପିଟକାନି ସମ୍ମସୀ’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସାପି ସଚ୍ଛିକିରିୟାସମ୍ମସନପରିୟାୟୋ ଲବ୍ଭତୀତି ସୋପି ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ୟେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ‘‘ୟଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା, ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମଭୂତାହି ପାରମିତାହି ସହ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୟୋପି ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତାପି ହି ୱିଗତପଟିପକ୍ଖତାୟ ୱିଗତମଲା, ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାୟ ଅନୁତ୍ତରା ଚାତି। ତଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣାୟ କତମହାଭିନୀହାରୋ ମହାକରୁଣାଧିୱାସପେସଲଜ୍ଝାସୟୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସପରିୟୋଦାତନିମ୍ମଲାନଂ

ଦାନଦମସଞ୍ଞମାଦୀନଂ ଉତ୍ତମଧମ୍ମାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି କପ୍ପାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ନିରୱସେସଂ ଭାୱନାପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେହି କମ୍ମାଦୀସୁ ଅଧିଗତୱସୀଭାୱୋ, ଅଚ୍ଛରିୟାଚିନ୍ତେୟ୍ୟମହାନୁଭାୱୋ, ଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱା ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଚତୁତ୍ତିଂସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞ୍ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଭାୱେତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଦାୟ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, 'ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା'ତି ଏତେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାୟ। ତଥା ପଠମେନ ଝାନସମ୍ପଦାୟ, ଦୁତିୟେନ ୱିମୋକ୍ଖସମ୍ପଦାୟ। ପଠମେନ ୱା ସମାଧିସମ୍ପଦାୟ, ଦୁତିୟେନ ସମାପତ୍ତିସମ୍ପଦାୟ। ଅଥ ୱା ପଠମେନ ଖୟଞ୍ଞାଣଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ଅନୁପ୍ପାଦଞ୍ଞାଣଭାୱେନ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିଜ୍ଜୂପମତାୟ, ଦୁତିୟେନ ୱଜିରୂପମତାୟ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିରାଗସମ୍ପତ୍ତିୟା, ଦୁତିୟେନ ନିରୋଧସମ୍ପତ୍ତିୟା। ତଥା ପଠମେନ ନିୟ୍ୟାନଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ହେତୁଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଦସ୍ସନଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ୱିୱେକଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଅଧିପତିଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ଅମତଭାୱେନ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ଅଥ ୱା ''ୟଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଉପଗତୋ''ତି ଏତେନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାୟ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ''ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକତାୟ। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକାଲିକତାୟ, ପଚ୍ଛିମେନ ଏହିପସ୍ସିକତାୟ। ପୁରିମେନ ୱା ଓପନେୟ୍ୟିକତାୟ, ପଚ୍ଛିମେନ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତାୟ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି।

''ଗତମଲ''ନ୍ତି ଇମିନା ସଂକିଲେସାଭାୱଦୀପନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି, ''ଅନୁତ୍ତର''ନ୍ତି ଏତେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱଦୀପନେନ ୱିପୁଲପରିପୁଣ୍ଣତଂ। ପଠମେନ ୱା ପହାନସମ୍ପଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିୟେନ ପଭାୱସମ୍ପଦଂ। ଭାୱେତବ୍ବତାୟ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଗତମଲଭାୱୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ । ଭାୱନାଗୁଣେନ ହି ସୋ ଦୋସାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତକୋ ହୋତୀତି। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟାନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହି ତଦୁତ୍ତରିକରଣୀୟାଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାୟ ଅନୁତ୍ତରୋତି। ତଥା ''ଭାୱେତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ସହ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲାଦୀହି ସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ''ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ସହ ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି।

ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମଗୁଣେହି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା, ଇଦାନି ଅରିୟସଙ୍ଘଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ''ସୁଗତସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଗତସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ସ ''ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଓରସାନନ୍ତି ପୁତ୍ତୱିସେସନଂ। ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ କିଲେସପ୍ପହାନମେୱ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱକାରଣଂ ଅନୁଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ ଚ ସତିପି ତେସଂ ସତ୍ତୱିସେସଭାୱେନ ଅନେକସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟଭାୱେ ଇମଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି, ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସମୂହନ୍ତି ସମୁଦାୟନିଦ୍ଦେସୋ। ଅରିୟସଙ୍ଘନ୍ତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସଙ୍ଘାତଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ ଅସତିପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ କାୟସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ଉରସି ଭୱା ଜାତା, ସଂୱଡ୍ଢା ଚ ଓରସା। ୟଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଓରସପୁତ୍ତା ଅତ୍ତଜାତତାୟ ପିତୁସନ୍ତକସ୍ସ ଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ୱିସେସେନ ଭାଗିନୋ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୱନନ୍ତେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତାୟ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସ୍ସ, ଅରିୟଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଚ ଏକନ୍ତଭାଗିନୋତି ଓରସା ୱିୟ ଓରସା। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାନୁଭାୱେନ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମମାନା, ଓକ୍କନ୍ତା ଚ ଅରିୟସାୱକା ଭଗୱତୋ ଉରୋୱାୟାମଜନିତାଭିଜାତତାୟ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ''ଓରସପୁତ୍ତା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ସାୱକେହି ପୱତ୍ତିୟମାନାପି ହି ଧମ୍ମଦେସନା ଭଗୱତୋ ''ଧମ୍ମଦେସନା'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂମୂଲକତ୍ତା, ଲକ୍ଖଣାଦିୱିସେସାଭାୱତୋ ଚ।

ୟଦିପି ଅରିୟସାୱକାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମସମୟେ ଭଗୱତୋ ୱିୟ ତଦନ୍ତରାୟକରଣତ୍ଥଂ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ , ମାରୱାହିନୀ ୱା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅପସାଦେତି, ତେହି ପନ ଅପସାଦେତବ୍ବତାୟ କାରଣେ ୱିମଥିତେ ତେପି ୱିମଥିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ – ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ 'ମାରମାରସେନମଥନାନ'ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରମାରାନଂ ୱିୟ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସାପି ଗୁଣମାରଣେ ସହାୟଭାୱୂପଗମନତୋ କିଲେସବଲକାୟୋ ''ସେନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ – ''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା''ତିଆଦି (ସୁ॰ ନି॰ ୪୩୮; ମହାନି॰ ୨୮, ୬୮; ଚୂଳନି॰ ୪୭)। ସା ଚ ତେହି ଦିୟଡ୍ଢସହସ୍ସଭେଦା, ଅନନ୍ତଭେଦା ୱା କିଲେସୱାହିନୀ ସତିଧମ୍ମୱିଚୟୱୀରିୟସମଥାଦିଗୁଣପହରଣେହି ଓଧିସୋ ୱିମଥିତା, ୱିହତା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଚାତି ମାରସେନମଥନା, ଅରିୟସାୱକା। ଏତେନ ତେସଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁଜାତପୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନୟେ ନ ଇରିୟନତୋ, ଅୟେ ଚ ଇରିୟନତୋ ଅରିୟା, ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। ଅଥ ୱା ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ''ସରଣ''ନ୍ତି ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଉପଗତାନଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅରିୟା, ଅରିୟାନଂ ସଙ୍ଘୋତି ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ଅରିୟୋ ଚ ସୋ, ସଙ୍ଘୋ ଚାତି ୱା ଅରିୟସଙ୍ଘୋ, ତଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଂ। ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମରତନାନମ୍ପି ସମଧିଗମୋ ସଙ୍ଘରତନାଧୀନୋତି ଅସ୍ସ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ

ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧେୱ ''ସିରସା ୱନ୍ଦେ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି, ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ପହାନସମ୍ପଦଂ, ସକଲସଂକିଲେସପ୍ପହାନଦୀପନତୋ। ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଏତେନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ, ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱଦୀପନତୋ। ''ଅରିଯସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଏତେନ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି, ସବ୍ବସଙ୍ଘାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱଦୀପନତୋ। ଅଥ ୱା ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନିସ୍ସଯଭାୱଦୀପନଂ, ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ସମ୍ମାଉଜୁଞାଯସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନଭାୱଦୀପନଂ, ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଆହୁନେଯ୍ୟାଦିଭାୱଦୀପନଂ, ''ଅରିଯସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱଦୀପନଂ। ତଥା ''ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନେନ ହି ତେ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତା ଜାତା। ''ମାରସେନମଥନାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପଦାସିଦ୍ଧଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। କତାଭିନୀହାରା ହି ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନା ମାରଂ, ମାରପରିସଂ ୱା ଅଭିୱିଜିନନ୍ତି। ''ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ''ନ୍ତି ଏତେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ତୱିପକ୍ଖେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି, ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ପକାସିତତ୍ତା। ''ଅରିଯସଙ୍ଘ''ନ୍ତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସରଣଗମନଞ୍ଚ ସାୱକାନଂ ସବ୍ବଗୁଣାନମାଦି, ସପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦା ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ମଜ୍ଝେ, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେ ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା ପକାସିତା ହୋନ୍ତି।

ଏୱଂ ଗାଥାତ୍ତଯେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ସକଲଗୁଣସଙ୍କିତ୍ତନମୁଖେନ ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ପଣାମଂ କତ୍ୱା, ଇଦାନି ତଂ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଯଥାଧିପ୍ପେତେ ପଯୋଜନେ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ''ଇତି ମେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘା। ତେସଞ୍ହି ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଯଥାଭୂତଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅମତାଧିଗମହେତୁଭୂତଂ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥାହ –

''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ତଥାଗତଂ ଆରବ୍ଭ। ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ପନ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତୀ''ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୧୦; ଅ॰ ନି॰ ୧୧।୧୧)।

ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱୋ ୱା ରତନଟ୍ଠୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୬।୩; ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୩୩; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୨୨୬; ମହାନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫୦);

ଚିତ୍ତୀକତଭାୱାଦଯୋ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି। ୱନ୍ଦନାୱ ୱନ୍ଦନାମଯଂ, ଯଥା ''ଦାନମଯଂ, ସୀଲମଯ''ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୦୫; ଇତିୱୁ॰ ୬୦; ନେତ୍ତି॰ ୩୪)। ୱନ୍ଦନା ଚେତ୍ଥ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିନ୍ନତା, ଥୋମନା ୱା। ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁଣାତୀତି ୱା। ସୁୱିହତନ୍ତରାଯୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହତନ୍ତରାଯୋ, ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସମ୍ପତ୍ତିଯା, ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ଚ ଖେତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଉପଘାତକୌପଦ୍ଦୱାନଂ ୱିହନନେ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ହୁତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯା, ତସ୍ସ ''ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ''ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱେନାତି ବଲେନ।

ଏୱଂ ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରକରଣେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଯସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ତାୱ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ଉପଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ''ଦୀଘସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୀଘସୁତ୍ତଙ୍କିତସ୍ସାତି ଦୀଘପ୍ପମାଣସୁତ୍ତଲକ୍ଖିତସ୍ସ, ଏତେନ ''ଦୀଘୋ''ତି ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଆଗମସ୍ସ ଅତ୍ଥାନୁଗତା ସମଞ୍ଞାତି ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ସୁତ୍ତାନିଯେୱ ଆଗମୋ, କସ୍ସ ପନ ସୁତ୍ତେହି ଅଙ୍କନନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ପରମତ୍ଥତୋ, ସୁତ୍ତାନି ପନ ଉପାଦାଯପଞ୍ଞତ୍ତୋ ଆଗମୋ। ଯଥା ହି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଦାଯେ ''ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୋହାରୋ, ଏୱଂ ସୁତ୍ତସମୁଦାଯେ ''ଆଗମୋ''ତି ୱୋହାରୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିନିପୁଣତ୍ଥସବ୍ଭାୱତୋ ନିପୁଣସ୍ସ। ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ, ଏତସ୍ମା ୱା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦଯୋତି ଆଗମୋ, ଆଗମୋ ଚ ସୋ ୱରୋ ଚାତି ଆଗମୱରୋ, ଆଗମସମ୍ମତେହି ୱା ୱରୋତି ଆଗମୱରୋ, ତସ୍ସ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ଅନୁଗମ୍ମ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚା ଅଗ୍ଗସାୱକାଦଯୋ ଅରିଯା। ତେହି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ, ଗୁଣସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ଚ ସଂୱଣ୍ଣିତସ୍ସ। ଅଥ ୱା ବୁଦ୍ଧା ଚ ଅନୁବୁଦ୍ଧା

ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାତି ଯୋଜେତଙ୍ଗଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନେୱ ହି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ପିଟକାନଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଭାସିତୋ, ଯା ''ପକିଣ୍ଣକଦେସନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ସଙ୍ଗାୟନାଦିୱସେନ ସାୱକେହୀତି ଆଚରିଯା ୱଦନ୍ତି।

ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣସ୍ସାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ପସାଦାୱହସମ୍ପତ୍ତିକସ୍ସ। ଅଯଞ୍ହି ଆଗମୋ ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୫-୭, ୨୬-୨୮) ସୀଲଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ଅନୱସେସନିଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ, ମହାପଦାନାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩-୫) ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଗୁଣନିଦ୍ଦେସାଦିୱସେନ, ପାଥିକସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩,୪) ତିତ୍ଥିଯେ ନିମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯସୀହନାଦ ନଦନାଦିୱସେନ, ଅନୁତ୍ତରିଯସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୬।୮) ଚ ୱିସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଭାୱନେନ ରତନତ୍ତଯେ ସାତିସଯପ୍ପସାଦଂ ଆୱହତି। ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଚାଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ପକତି, ଯା ତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଆଦିତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣକିତ୍ତନେନ ଥୋମନା। ତଥା ହି ପପଞ୍ଚସୂଦନୀସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନୀମନୋରଥପୂରଣୀସୁ ଅଟ୍ଠସାଲିନୀଆଦୀସୁ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ''ପରୱାଦମଥନସ୍ସ ଞାଣପ୍ପଭେଦଜନନସ୍ସ ଧମ୍ମକଥିକପୁଙ୍ଗୱାନଂ ୱିଚିତ୍ତପ୍ପଟିଭାନଜନନସ୍ସ ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି ଓଗାଳ୍ହସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହସୋ ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସା''ତିଆଦିନା ଥୋମନା କତା।

ଅତ୍ଥୋ କଥୀଯତି ଏତାଯାତି ଅତ୍ଥକଥା, ସା ଏୱ ଅଟ୍ଠକଥା, ତ୍ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା, ଯଥା ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୮)। ଆଦିତୋ ତିଆଦିମ୍ହି ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ। ଛଳଭିଞ୍ଞତାଯ ପରମେନ ଚିତ୍ତୱସୀଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା, ଝାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚୱିଧୱସିତାସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ୱସିନୋ, ଥେରା ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ। ତେସଂ ସତେହି ପଞ୍ଚହି। ଯାତି ଯା ଅଟ୍ଠକଥା। ସଙ୍ଗୀତାତି ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ''ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ''ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁସଙ୍ଗୀତା ଚ ଯସତ୍ଥେରାଦୀହି ପଚ୍ଛାପି ଦୁତିଯତତିଯସଙ୍ଗୀତୀସୁ, ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଆଗମନସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

ସୀହସ୍ସ ଲାନତୋ ଗହଣତୋ ସୀହଳୋ, ସୀହକୁମାରୋ। ତଂୱଂସଜାତତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଖତ୍ତିଯାନଂ, ତେସଂ ନିୱାସତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପସ୍ସ ଚ ସୀହଳଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଭତାତି ଜମ୍ବୁଦୀପତୋ ଆନୀତା। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ଅପରଭାଗେ ହି ଅସଙ୍କରତ୍ଥଂ ସୀହଳଭାସାଯ ଅଟ୍ଠକଥା ଠପିତାତି। ତେନସ୍ସ ମୂଲଟ୍ଠକଥା ସବ୍ବସାଧାରଣା ନ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଏକନ୍ତେନ କରଣୀଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ – ''ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାଯା''ତି। ତତ୍ଥ ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ। ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ୱା ସୀହଳଦୀପୱାସୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ସୀହଳଭାସାଯ ଠପିତାତି ଯୋଜନା।

ଅପନେତ୍ୱାନାତି କଞ୍ଚୁକସଦିସଂ ସୀହଳଭାସଂ ଅପନେତ୍ୱା। ତତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ମନୋରମଂ ଭାସନ୍ତି ମାଗଧଭାସଂ। ସା ହି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭୂତା ପଣ୍ଡିତାନଂ ମନଂ ରମଯତୀତି। ତେନେୱାହ – ''ତନ୍ତିନଯାନୁଚ୍ଛୱିକ''ନ୍ତି, ପାଳିଗତିଯା ଅନୁଲୋମିକଂ ପାଳିଭାସାଯାନୁୱିଧାଯିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତଦୋସନ୍ତି ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାସନ୍ତରରହିତଂ।

ସମଯଂ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋତି ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ଅୱିରୋଧେନ୍ତୋ, ଏତେନ ଅତ୍ଥଦୋସାଭାୱମାହ। ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ହି ଥେରୱାଦାପି ଇଧ ପକାସିଯିସ୍ସନ୍ତି। ଥେରୱଂସପଦୀପାନନ୍ତି ଥିରେହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରା, ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ। ତେହି ଆଗତା ଆଚରିଯପରମ୍ପରା ଥେରୱଂସୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ତସ୍ସ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋ ଥେରୱଂସପଦୀପା, ମହାୱିହାରୱାସିନୋ ଥେରା, ତେସଂ। ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନିଚ୍ଛୀଯତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଖୀଲମଦ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ୱିମତିଚ୍ଛେଦକଥା। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ସଣ୍ହୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା। ଅଥ ୱା ୱିନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୱିସଯଂ ଞାଣଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା, ଏତେନ ମହାକସ୍ସପାଦିଥେରପରମ୍ପରାଭତୋ, ତତୋଯେୱ ଚ ଅୱିପରୀତୋ ସଣ୍ହସୁଖୁମୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋତି ତସ୍ସ ପମାଣଭୂତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ସୁଜନସ୍ସ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ନ କେୱଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନମେୱ ଅତ୍ଥାଯ, ଅଥ ଖୋ ସାଧୁଜନତୋସନତ୍ଥଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତି, ତେନ ଚ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୱାସୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଉଗ୍ଗହଣାଦିସୁକରତାଯ ତେସମ୍ପି ବହୁପକାରତ୍ତା। ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥନ୍ତି ଚିରଟ୍ଠିତିଅତ୍ଥଂ , ଚିରକାଲଟ୍ଠିତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ହି ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଅୱିପରୀତବ୍ୟଞ୍ଜନସୁନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅତ୍ଥସୁନଯସ୍ସ ଚ ଉପାଯଭାୱତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିଯା ସଂୱତ୍ତତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିଯା ଅସମ୍ମୋସାଯ ଅନନ୍ତରଧାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ଅତ୍ଥୋ ଚ ସୁନୀତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୨୧)।

ଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ମହତ୍ତଂ ପରିହରିତୁଂ ''ସୀଲକଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ''ନ ତଂ ଇଧ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମୀ''ତି। ଅଥ ୱା ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତଦେକଦେସଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଚ ଗହେତବ୍ବୋତି କଥିକାନଂ ଉପଦେସଂ କରୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସେତି ''ସୀଲକଥା'' ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସୀଲକଥାତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱସେନ ସୀଲୱିତ୍ଥାରକଥା। ଧୁତଧମ୍ମାତି ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗାଦୟୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୨; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୮୪୫, ୮୪୯) ତେରସ କିଲେସଧୁନନକଧମ୍ମା। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନୀତି ପାଳିଇଯଂ ଆଗତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦ୍ୱେତି ନିରୱସେସାନି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଚରିୟାୱିଧାନସହିତୋତି ରାଗଚରିତାଦୀନଂ ସଭାୱାଦିୱିଧାନେନ ସହିତୋ। ଝାନାନି ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ। ଅଟ୍ଠପି ୱା ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତାନି ଝାନାନି, ସମାପଜ୍ଜନୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟୋ। ଝାନାନି ୱା ରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି , ସମାପତ୍ତିୟୋ ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟୋ।

ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଭେଦା ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ସବ୍ବା ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ଆଗତନୟେନ ଏକୱିଧାଦିନା ପଞ୍ଞାୟ ସଙ୍କଲେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛୟୋ ପଞ୍ଞାସଙ୍କଲନନିଚ୍ଛୟୋ।

ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ହେତାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦିଭାୱୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୋ, ତସ୍ସ ଦେସନା ପଚ୍ଚୟାକାରଦେସନା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ସୁଦୁକ୍କରତାୟ ସଣ୍ହସୁଖୁମା, ନିକାୟନ୍ତରଲଦ୍ଧିସଙ୍କରରହିତା, ଏକତ୍ତନୟାଦିସହିତା ଚ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତାତି ଆହ – ''ସୁପରିସୁଦ୍ଧନିପୁଣନୟା''ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ଆଗତନୟଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ୱିଚାରିତତ୍ତା ଅୱିମୁତ୍ତତନ୍ତି ମଗ୍ଗା।

ଇତିପନ ସଦ୍ଦନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନେ, ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ, ଏତଂ ସଦ୍ଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ନ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମି, ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ଅୱିଚାରଣସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ''ମଜ୍ଝେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ମଜ୍ଝେଭାୱଦୀପନେନ ୱିସେସତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଗମାନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ନ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀଆଦୟୋ ୱିୟ ଅସାଧାରଣଟ୍ଠକଥାତି ଦସ୍ସେତି। ''ୱିସେସତୋ''ତି ଇଦଂ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି ଯେୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଚ୍ଚେୱାତି ଇତି ଏୱ। ତମ୍ପୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମ୍ପି। ଏତାୟାତି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସୀହଳଅଦୀପଂ ଆଭତା''ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ''ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାୟ, ସୁଜନସ୍ସ ଚ ତୁଟ୍ଠତ୍ଥଂ, ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସା''ତି ଏତେନ ପୟୋଜନଂ, ଅୱସିଟ୍ଠେନ କରଣପ୍ପକାରଂ। ସୀଲକଥାଦୀନଂ ଅୱିଚାରଣମ୍ପି ହି ଇଧ କରଣପ୍ପକାରୋ ଏୱାତି।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା

ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନେୱ ହୋତୀତି ପଠମଂ ତାୱ ୱଗ୍ଗସୁତ୍ତୱସେନ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ଦୀଘାଗମୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ''ଦୀଘସ୍ସ ଆଗମୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀ''ତି ଯଦିଦଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀତି ପଟିଞ୍ଞାତଂ, ସୋ ଦୀଘାଗମୋ ନାମ ୱଗ୍ଗସୁତ୍ତୱସେନ ଏୱଂ ୱିଭାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥାତି ''ଦୀଘାଗମନିସ୍ସିତମତ୍ଥ''ନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ଯୋ ଦୀଘାଗମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ୱଗ୍ଗାଦିୱସେନ ଏଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୟ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଠିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନେୱ ପୱତ୍ତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ତସ୍ସ ୱଗ୍ଗେସୁ…ପେ… ୱୁତ୍ତଂ ନିଦାନମାଦୀ''ତି ଆହ। କସ୍ମା ପନ ଚତୂସୁ ଆଗମେସୁ ଦୀଘାଗମୋ ପଠମଂ ସଙ୍ଗୀତୋ, ତତ୍ଥ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗୋ ଆଦିତୋ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମଜାଲନ୍ତି? ନାୟମନୁୟୋଗୋ କତ୍ଥଚିପି ନ ପୱତ୍ତତି, ଅପି ଚ ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣତୋ ଦୀଘନିକାୟୋ ପଠମଂ ସଙ୍ଗୀତୋ। ସଦ୍ଧା ହି କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ବୀଜଂ। ଯଥାହ – ''ସଦ୍ଧା ବୀଜଂ ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀ''ତି, (ସଂ। ନି। ୧।୧୯୭; ସୁ। ନି। ୭୭) ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣତା ଚସ୍ସ ଦସ୍ସିତାଯେୱ। କିଞ୍ଚ କତିପୟସୁତ୍ତସଙ୍ଗହତୋ, ଅପ୍ପପରିମାଣତୋ ଚ ଗହଣଧାରଣାଦିସୁଖତୋ। ତଥାହେସ ଚତୁତ୍ତିଂସସୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ ଚତୁସଟ୍ଠିଭାଣୱାରପରିମାଣୋ ଚ। ସୀଲକଥାବାହୁଲ୍ଲତୋ ପନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗୋ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ସୀଲଞ୍ହି ସାସନସ୍ସ ଆଦି, ସୀଲପତିଟ୍ଠାନତ୍ତା ସବ୍ବଗୁଣାନଂ। ତେନେୱାହ – ''ତସ୍ମା ତିହ, ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଆଦିମେୱ ୱିସୋଧେହି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ? ସୀଲଞ୍ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୩୯୫)। ଏତେନ ଚସ୍ସ ୱଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ୱତ୍ଥସଞ୍ଞତା ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ଦିଟ୍ଠିୱିନିୱେଠନକଥାଭାୱତୋ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକସ୍ସ ନିରୱସେସଦିଟ୍ଠିୱିଭଜନଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଂ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେପିଟକେ ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନେ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସଦିସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ନିଗ୍ଗୁମ୍ଫଂ

ନିଜଟଂ କତ୍ୱା ୱିଭଊସୁତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି।

ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା

ଯସ୍ସା ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତଂ, ତସ୍ସା ଚ ତନ୍ତିଆରୁଳ୍ହାଯ ଇଧ ୱଚନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେସିତତ୍ତା , ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାନଂ ଧମ୍ମୱିନଯାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଗାଯନଂ କଥନଂ ସଙ୍ଗୀତି, ଏତେନ ତଂତଂସିକ୍ଖାପଦାନଂ ସୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆଦିପରିଯୋସାନେସୁ, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଠପିତଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରୱଚନଂ ସଙ୍ଗହିତଂ ହୋତି। ମହାୱିସଯତ୍ତା, ପୂଜନୀଯତ୍ତା ଚ ମହତୀ ସଙ୍ଗୀତି ମହାସଙ୍ଗୀତି, ପଠମା ମହାସଙ୍ଗୀତି ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିକାଲୋ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ। ନିଦାନନ୍ତି ଚ ଦେସନଂ ଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଅୱିଦିତଂ ୱିଦିତଂ କତ୍ୱା ନିଦସ୍ସେତୀତି ନିଦାନଂ। ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯସରଣାଦିପଟିଲାଭହେତୁଭୂତାସୁ ୱିଜ୍ଜମାନାସୁପି ଅଞ୍ଞାସୁ ଭଗୱତୋ କିରିଯାସୁ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ରତନଚଙ୍କମନକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ଚରିଯା। ଉଦ୍ଦାନଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ପଟିଞ୍ଞାଯ ଅନୁଲୋମତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତୀନଂ ହେତୁଭୂତା କିରିଯା ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଞ୍ହି ଆଦିଂ କତ୍ୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଧମ୍ମୋଯେୱ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଅଥ ୱା ଚକ୍କନ୍ତି ଆଣା, ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମେନ ଞାଯେନ ଚକ୍କନ୍ତିପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଯଥାହ –

‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଚକ୍କଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୨, ୩୯, ୪୧)।

‘‘କତବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚେ’’ତି ଏତେନ ବୁଦ୍ଧକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କସ୍ସଚିପି ଅସେସିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ନନୁ ଚ ସାୱକେହି ୱିନୀତାପି ୱିନେଯ୍ୟା ଭଗୱତାଯେୱ ୱିନୀତା ହୋନ୍ତି, ଯତୋ ସାୱକଭାସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସାୱକୱିନେଯ୍ୟା ଚ ନ ତାୱ ୱିନୀତାତି? ନାଯଂ ଦୋସୋ ତେସଂ ୱିନଯନୁପାଯସ୍ସ ସାୱକେସୁ ଠପିତତ୍ତା। ତେନେୱାହ –

‘‘ନ ତାୱାହଂ, ପାପିମ, ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମି, ଯାୱ ମେ ଭିକ୍ଖୂ ନ ସାୱକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ୱିଯତ୍ତା ୱିନୀତା ୱିସାରଦା ବହୁସ୍ସୁତା ଧମ୍ମଧରା…ପେ… ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରପ୍ପୱାଦଂ ସହ ଧମ୍ମେନ ସୁନିଗ୍ଗହିତଂ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସପ୍ପାଟିହାରିଯଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୬୮; ସଂ। ନି। ୫।୮୨୨; ଉଦା। ୫୧)।

‘‘କୁସିନାରାଯ’’ନ୍ତିଆଦି ଭଗୱତୋ ପରିନିବ୍ବୁତଦେସକାଲୱିସେସଦସ୍ସନଂ ‘‘ଅପରିନିବ୍ବୁତୋ ଭଗୱା’’ତି ଗାହସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଲୋକେ ଜାତସଂୱେଗଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ । ତଥା ହି ମନୁସ୍ସଭାୱସ୍ସ ସୁପାକଟକରଣତ୍ଥଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚରିମଭୱେ ଦାରପରିଗ୍ଗହାଦୀନିପି କରୋନ୍ତୀତି। ଉପାଦୀଯତେ କମ୍ମକିଲେସେହୀତି ଉପାଦି, ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତା ଚ ରୂପଂ। ସୋ ପନ ଉପାଦି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରମାରନିମ୍ମଥନେନ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅନୋସ୍ସଟ୍ଠୋ, ଇଧ ଖନ୍ଧମଚ୍ଚୁମାରନିମ୍ମଥନେନ ଓସ୍ସଟ୍ଠୋ ନିସ୍ସେସିତୋତି ଅଯଂ ଅନୁପାଦିସେସା, ନିବ୍ବାନଧାତୁ। ନିବ୍ବାନଧାତୂତି ଚେତ୍ଥ ନିବ୍ବୁତିମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚାଯଂ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘ଧାତୁଭାଜନଦିୱସେ’’ତି ଇଦଂ ନ ‘‘ସନ୍ନିପତିତାନ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ୱିସେସନଂ, ଉସ୍ସାହଜନନସ୍ସ ପନ ୱିସେସନଂ, ‘‘ଧାତୁଭାଜନଦିୱସେ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେସୀ’’ତି। ଧାତୁଭାଜନଦିୱସତୋ ହି ପୁରିମପୁରିମତରଦିୱସେସୁ ଭିକ୍ଖୂ ସମାଗତାତି। ଅଥ ୱା ଧାତୁଭାଜନଦିୱସେ ସନ୍ନିପତିତାନଂ କାଯସାମଗ୍ଗୀୱସେନ ସହିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଘସ୍ସ ଥେରୋ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ, ସୋ ପନ ସଙ୍ଘୋ କିଂ ପରିମାଣାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନ’’ନ୍ତି। ନିଚ୍ଚସାପେକ୍ଖତାଯ ହି ଏଦିସେସୁ ସମାସୋ ହୋତିଯେୱ, ଯଥା – ‘‘ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ଗରୁକୁଲ’’ନ୍ତି।

ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ପୁନ ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଧାତୁଭାଜନଦିୱସେ ସନ୍ନିପତିତାନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେସୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନ’’ନ୍ତି ଇମିନାପି ପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧନୀଯଂ। ସୁଭଦ୍ଦେନ ୱୁଡ୍ଢପବ୍ବଜିତେନ ୱୁତ୍ତୱଚନମନୁସ୍ସରନ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଧମ୍ମସଂୱେଗୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅନ୍ତରଧାପେଯ୍ୟୁଂ ସଙ୍ଗାଯେଯ୍ୟଂ…ପେ… ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ତସ୍ସ କିମଞ୍ଞଂ ଆଣଣ୍ୟଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତେସଂ ପଦାନଂ ‘‘ଇତି ଚିନ୍ତଯନ୍ତୋ’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତଥା ‘‘ଯଞ୍ଚାହ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ‘‘ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ପସଂସିତୋ’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଂ ପାପଭିକ୍ଖୂତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ ୱା, ଯେନ କାରଣେନ ଅନ୍ତରଧାପେଯ୍ୟୁଂ, ତଦେତଂ କାରଣଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଦ୍ଧନିଯନ୍ତି ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗଗାମି, ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଞ୍ଚାହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି ଯସ୍ମା, ଯେନ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, କିରିଯାପରାମସନଂ ୱା ଏତଂ, ତେନ ‘‘ଅନୁଗ୍ଗହିତୋ ପସଂସିତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପସଂସନଞ୍ଚ ପରାମସତି। ‘‘ଚୀୱରେ ସାଧାରଣପରିଭୋଗେନା’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ତନା ସମସମଟ୍ଠପନେନା’’ତି ଇଧ ଅତ୍ତନା-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଚୀୱରେ ଅତ୍ତନା ସାଧାରଣପରିଭୋଗେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯସ୍ସ ଯେନ ହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦୂରଟ୍ଠମ୍ପି ଚ ତସ୍ସ ତନ୍ତି ଅଥ ୱା ଭଗୱତା ଚୀୱରେ ସାଧାରଣପରିଭୋଗେନ ଭଗୱତା ଅନୁଗ୍ଗହିତୋତି ଯୋଜନୀଯଂ, ଏତସ୍ସାପି ହି କରଣନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ସହଯୋଗକତ୍ତୁତ୍ଥଜୋତକତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ। ଯାୱଦେତି ଯାୱଦେୱ, ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ, ଯତ୍ତକେ ୱା ସମାପତ୍ତିୱିହାରେ, ଅଭିଞ୍ଞାୱିହାରେ ୱା ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ୱିହରାମି ଚେୱ ୱୋହରାମି ଚ, ତଥା କସ୍ସପୋପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରଛଳଭିଞ୍ଞଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଥୁତିମତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ଭଗୱା ୱିଯ ଦେୱସିକଂ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜତି, ଯମକପାଟିହାରିଯାଦିୱସେନ ୱା ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ୱଳଞ୍ଜେତୀତି। ତେନେୱାହ – ‘‘ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରଛଳଭିଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦେ’’ତି । ତସ୍ସ କିମଞ୍ଞଂ ଆଣଣ୍ୟଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞତ୍ର ଧମ୍ମୱିନଯସଙ୍ଗାଯନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ନନୁ ମଂ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାୱସେନ ୱିଭାୱେତି।

ତତୋ ପରନ୍ତି ତତୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତୋ ପରତୋ। ପୁରେ ଅଧମ୍ମୋ ଦିପ୍ପତୀତି ଅପିନାମ ଦିପ୍ପତି, ଯାୱ ଅଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମଂ ପଟିବାହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ତତୋ ପୁରେତରମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସନ୍ନେ ଅନିଚ୍ଛିତେ ହି ଅଯଂ ପୁରେ-ସଦ୍ଦୋ। ଦିପ୍ପତୀତି ଚ ଦିପ୍ପିସ୍ସତି। ପୁରେସଦ୍ଦସନ୍ନିଯୋଗେନ ହି ଅନାଗତତ୍ଥେ ଅଯଂ ୱତ୍ତମାନପ୍ପଯୋଗୋ, ଯଥା – ‘‘ପୁରା ୱସ୍ସତି ଦେୱୋ’’ତି।

‘‘ସକଲନୱଙ୍ଗସତ୍ଥୁସାସନପରିଯତ୍ତିଧରେ...ପେ... ଏକୂନପଞ୍ଚସତେ ପରିଗ୍ଗହେସୀ’’ତି ଏତେନ ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକଖୀଣାସୱପରିଯନ୍ତାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସତିପି ଆଗମାଧିଗମସବ୍ଭାୱେ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ପନ ତେୱିଜ୍ଜାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତାନଂ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉକ୍କଂସଗତତ୍ତା ସଙ୍ଗୀତିଯା ବହୁପକାରତଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗୀତିକ୍ଖନ୍ଧକେ, (ପାରା। ୪୩୭) ଅପଞ୍ଚକ୍କଂ ନାମ ନତ୍ଥି ପଗୁଣପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱତୋ, ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯଂ ପନ ‘‘ଅସମ୍ମୁଖା ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥା) ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ସହସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପଟିଗ୍ଗହିତମେୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେ ସନ୍ଧାଯାହ। ପୱତ୍ତିନୋତି ପଗୁଣାନି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ନୱପ୍ପାଯାଯ ପରିସାଯ ୱିବ୍ଭମନେନ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ ଏୱମାହ – ‘‘ନ ୱାଯଂ କୁମାରକୋ ମତ୍ତମଞ୍ଞାସୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ମତ୍ତନ୍ତି ପମାଣଂ। ଛନ୍ଦା ଆଗମନଂ ୱିଯାତି ପଦୱିଭାଗୋ। ‘‘କିଞ୍ଚାପି ସେକ୍ଖୋ’’ତି ଇଦଂ ନ ସେକ୍ଖାନଂ ଅଗତିଗମନସବ୍ଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅସେକ୍ଖାନମେୱ ପନ ଉଚ୍ଚିନିତତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ହି ଚତ୍ତାରି ଅଗତିଗମନାନି ପହୀଯନ୍ତୀତି। ‘‘ଅଭବ୍ବୋ ଛନ୍ଦା...ପେ... ଅଗତିଂ ଗନ୍ତୁ’’ନ୍ତି ଚ ଧମ୍ମସଙ୍ଗୀତିଯା ତସ୍ସ ଯୋଗ୍ଗଭାୱଦସ୍ସନେନ ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣକଥନଂ। ପରିଯତ୍ତୋତି ଅଧୀତୋ।

ଗାୱୋ ଚରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଗୋଚରୋ, ଗୋଚରୋ ୱିଯ ଗୋଚରୋ, ଭିକ୍ଖାଚରଣଟ୍ଠାନଂ। ୱିସଭାଗପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଭଦ୍ଦସଦିସୋ। ସତ୍ତିପଞ୍ଜରନ୍ତି ସତ୍ତିଖଗ୍ଗାଦିହତ୍ଥେହି ପୁରିସେହି ମଲ୍ଲରାଜୂନଂ ଭଗୱତୋ ଧାତୁଆରକ୍ଖକରଣଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଂ ପଲିବୋଧଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂ କରଣୀଯଂ କରୋନ୍ତୂତି ସଙ୍ଗାହକେନ ଛିନ୍ଦିତବ୍ବଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକନ୍ତକରଣୀଯଂ କରୋନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାଜନନ୍ତି ବହୁଜନଂ। ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଭୋଗଚେତିଯଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ତନ୍ତି ଯଥା ଅଞ୍ଞୋପି ଯଥାୱୁତ୍ତସଭାୱୋ, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂୱେଜେସୀତି ‘‘ନନୁ ଭଗୱତା ପଟିକଚ୍ଚେୱ ଅକ୍ଖାତଂ – ‘ସବ୍ବେହେୱ ପିଯେହି ମନାପେହି ନାନାଭାୱୋ ୱିନାଭାୱୋ’’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୩; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୯; ଅ। ନି। ୧୦।୪୮; ଚୂଳୱ। ୪୩୭) ସଂୱେଗଂ ଜନେସି। ଉସ୍ସନ୍ନଧାତୁକନ୍ତି ଉପଚିତଦୋସଂ। ଭେସଜ୍ଜମତ୍ତାତି ଅପ୍ପକଂ ଭେସଜ୍ଜଂ। ଅପ୍ପତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ, ‘‘ମତ୍ତାସୁଖପରିଚ୍ଚାଗୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୯୦) ୱିଯ। ଦୁତିଯଦିୱସେତି ଦେୱତାଯ ସଂୱେଜିତଦିୱସତୋ, ଜେତୱନୱିହାରଂ ପୱିଟ୍ଠଦିୱସତୋ ୱା ଦୁତିଯଦିୱସେ। ଆଣାୱ ଚକ୍କଂ ଆଣାଚକ୍କଂ।

ଏତଦଗ୍ଗନ୍ତି ଏସୋ ଅଗ୍ଗୋ। ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ହି ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଯଦିଦନ୍ତି ଚ ଯୋ ଅଯଂ, ଯଦିଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକନ୍ତି ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ପଠମଂ ଆୱୁସୋ ଉପାଲି ପାରାଜିକଂ କତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତସ୍ସ ସଙ୍ଗୀତିଯା ପୁରିମକାଲେ ପଠମଭାୱୋ ନ ଯୁତ୍ତୋତି? ନୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ, ଭଗୱତା ପଞ୍ଞତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାନୁକ୍କମେନ ଚ ପଠମଭାୱସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ତୀଣି ପିଟକାନି ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେ ଠିତାନୁକ୍କମେନେୱ ସଙ୍ଗୀତାନି, ୱିସେସତୋ ୱିନଯାଭିଧମ୍ମପିଟକାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ୱତ୍ଥୁମ୍ପି ପୁଚ୍ଛୀ’’ତିଆଦି ‘କତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତ’ନ୍ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତେନ ସହ ତଦୱସିଟ୍ଠମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମପାରାଜିକେତି ପଠମପାରାଜିକପାଳିଯଂ (ପାରା। ୨୪), ତେନେୱାହ – ‘‘ନ ହି ତଥାଗତା ଏକବ୍ୟଞ୍ଜନମ୍ପି ନିରତ୍ଥକଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି।

ଜାତକାଦିକେ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯପରିଯାପନ୍ନେ, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଚ ଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସଭୂତେ ତାଦିସେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନ ପନ

ଦୀଘନିକାଯାଦିପ୍ପକାରେ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ, ନାପି ପଞ୍ଚଞ୍ଚତ୍ତିନିଦ୍ଦେସଭୂତେ ୱିନଯପିଟକେତି ଦୀଘଭାଣକା ‘‘ଜାତକାଦୀନଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ସଙ୍ଗହୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଚରିଯାପିଟକବୁଦ୍ଧୱଂସାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହଣଂ, ଜାତକଗତିକତ୍ତା। ମଜ୍ଝିମଭାଣକା ପନ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦେସିତାନଂ ଜାତକାଦୀନଂ ଯଥାନୁଲୋମଦେସନାଭାୱତୋ ତାଦିସେ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ସଙ୍ଗହୋ ଯୁତ୍ତୋ, ନ ପନ ସଭାୱଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସଭୂତେ ଯଥାଧମ୍ମସାସନେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ’’ତି ଜାତକାଦୀନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକପରିଯାପନ୍ନତଂ କଥଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚ ଯୁତ୍ତଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ନିମିତ୍ତପଯୋଜନକାଲଦେସକାରକକରଣପ୍ପକାରେହି ପଠମଂ ସଙ୍ଗୀତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାପିତସିଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମୱିନଯେସୁ ନାନପ୍ପକାରକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ଏକୱିଧାଦିଭେଦେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତିରସନ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଗୁଣଂ, ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିକଂ ୱା, ଅଗ୍ଗଫଲନିପ୍ଫାଦନତୋ, ୱିମୁତ୍ତିକିଚ୍ଚଂ ୱା, କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପାଦନତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ୱିମୁତ୍ତିଅସ୍ସାଦ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ କିଲେସୱିନଯନେନ ୱିନଯୋ, ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯପତନାଦିତୋ ଧାରଣେନ ଧମ୍ମୋ, ଇଧାଧିପ୍ପେତେ ପନ ଧମ୍ମୱିନଯେ ନିଦ୍ଧାରେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ୱିନଯପିଟକ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଅୱସେସଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଧମ୍ମୋ, ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଭାୱଧମ୍ମଦେସନାବାହୁଲ୍ଲତୋ। ଅଥ ୱା ଯଦିପି ଧମ୍ମୋଯେୱ ୱିନଯୋପି, ପରିଯତ୍ତିଯାଦିଭାୱତୋ, ୱିନଯସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପନ ଭିନ୍ନାଧିକରଣଭାୱେନ ପଯୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ୱିନଯତନ୍ତିୱିଧୁରଂ ତନ୍ତିଂ ଦୀପେତି ଯଥା ‘‘ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରା, ଗୋବଲିବଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଚ।

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାର’’ନ୍ତି ଅଯଂ ଗାଥା ଭଗୱତା ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନ ଏକୂନୱୀସତିମସ୍ସ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଭାସିତା। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନ’’ନ୍ତି। ଇଦଂ କିର ସବ୍ବବୁଦ୍ଧେହି ଅୱିଜହିତଂ ଉଦାନଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଅହଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱଗେହସ୍ସ କାରକଂ ତଣ୍ହାୱଡ୍ଢକିଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ଯେନ ଞାଣେନ ତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କା, ତସ୍ସ ବୋଧିଞାଣସ୍ସତ୍ଥାଯ ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରୋ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ ଅନେକଜାତିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟଂ ଅନିବ୍ବିସଂ ତଂ ଞାଣଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅଲଭନ୍ତୋଯେୱ ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ସଂସରିଂ। ଯସ୍ମା ଜରାବ୍ୟାଧିମରଣମିସ୍ସତାଯ ଜାତି ନାମେସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ ଦୁକ୍ଖା, ନ ଚ ସା ତସ୍ମିଂ ଅଦିଟ୍ଠେ ନିୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ସନ୍ଧାୱିସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠୋସୀତି ଇଦାନି ମଯା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠୋ ଅସି। ପୁନ ଗେହନ୍ତି ପୁନ ଇମଂ ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ମମ ଗେହଂ। ନ କାହସି ନ କରିସ୍ସସି। ତୱ ସବ୍ବା ଅୱସେସାକିଲେସଫାସୁକା ମଯା ଭଗ୍ଗା। ଇମସ୍ସ ତଯା କତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱଗେହସ୍ସ କୂଟଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ କଣ୍ଣିକମଣ୍ଡଲଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତଂ। ୱିସଙ୍ଖାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ଗତଂ ଅନୁପ୍ପୱିଟ୍ଠଂ ଇଦାନି ମମ ଚିତ୍ତଂ, ଅହଞ୍ଚ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯସଙ୍ଖାତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଅଜ୍ଝଗା ଅଧିଗତୋ ପତ୍ତୋସ୍ମୀତି। ଅଯଂ ମନସା ପୱତ୍ତିତଧମ୍ମାନମାଦି। ‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା’’ତି (ଉଦା। ୧, ୨, ୩) ଅଯଂ ପନ ୱାଚାଯ ପୱତ୍ତିତଧମ୍ମାନଂ ଆଦୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅନ୍ତୋଜପ୍ପନୱସେନ କିର ଭଗୱା ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାର’’ନ୍ତିଆଦିମାହ (ଧ। ପ। ୧୫୩)। ‘‘ପାଟିପଦଦିୱସେ’’ତି ଇଦଂ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱପ୍ପତ୍ତସ୍ସା’’ତି ନ ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ, ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା’’ତି ଏତେନ ପନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯମେୱ ହି ଭଗୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋତି।

ୱଯଧମ୍ମାତି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣମୁଖେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣମ୍ପି ସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଭାୱେତି ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତଦନତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୧୦) ୱଚନତୋ। ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯୱିଭାୱନନଯେନେୱ ଚ ତଦାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଙ୍ଖତିହ୍ରିଯାନଂ ଅୱିସଯଭୂତଂ ବୁଦ୍ଧାୱେଣିକଂ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାଧିଟ୍ଠାନଂ ଅୱିପରୀତଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନିପ୍ପଟିପଦଂ ପକାସେତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦାନି ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜେତି ‘‘ଅପ୍ପମାଦେନ ସମ୍ପାଦେଥା’’ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ୱଯଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏତେନ ସଙ୍ଖେପେନ ସଂୱେଜେତ୍ୱା ‘‘ଅପ୍ପମାଦେନ ସମ୍ପାଦେଥା’’ତି ସଙ୍ଖେପେନେୱ ନିରୱସେସଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପ୍ପମାଦପଦଞ୍ହି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତଂ କେୱଲପରିପୁଣ୍ଣଂ ସାସନଂ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି।

ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ ଅସଙ୍ଗୀତଂ ସଙ୍ଗୀତିକ୍ଖନ୍ଧକକଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣାଦି। କେଚି ପନ ‘‘ସୁଭସୁତ୍ତମ୍ପି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୪) ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ ଅସଙ୍ଗୀତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପନ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ପଠମସଙ୍ଗୀତିତୋ ପୁରେତରମେୱ ହି ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ଜେତୱନେ ୱିହରନ୍ତେନ ସୁଭସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ଭାସିତନ୍ତି।

ଦଳ୍ହିକମ୍ମସିଥିଲୀକରଣପ୍ପଯୋଜନା ଯଥାକ୍କମଂ ପକତିସାୱଜ୍ଜପଣ୍ଣତ୍ତିସାୱଜ୍ଜେସୁ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ। ତେନାତି ୱିୱିଧନଯତ୍ତାଦିନା। ଏତନ୍ତି ୱିୱିଧୱିସେସନଯତ୍ତାତି ଗାଥାୱଚନଂ। ଏତସ୍ସାତି ୱିନଯସ୍ସ।

ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିଭେଦେତି ଯୋ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସଜ୍ଝାଯତି, ସୁଣାତି, ୱାଚେତି, ଚିନ୍ତେତି, ଦେସେତି ଚ, ସୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତୋ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥୋ ତସ୍ସାପି ହୋତି, ତେନ ପରସ୍ସ ସାଧେତବ୍ବତୋ ପରସ୍ସାପି ହୋତୀତି, ତଦୁଭଯଂ ତଂ ସୁତ୍ତଂ ସୂଚେତି ଦୀପେତି। ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦିଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଚାଯଂ ହିତପରିଯାଯୱଚନଂ, ନ ଭାସିତତ୍ଥୱଚନଂ, ଯଦି ସିଯା, ସୁତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋପି

ଭାସିତତ୍ଥଂ ସୂଚେତି, ପରସ୍ସାପୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ସିୟା। ସୁତ୍ତେନ ଚ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ ପକାସିତୋ ସୋ ତସ୍ସେୱ ହୋତୀତି, ନ ତେନ ପରତ୍ଥୋ ସୂଚିତୋ ହୋତି, ତେନ ସୂଚେତବ୍ବସ୍ସ ପରତ୍ଥସ୍ସ ନିୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା ଅତ୍ଥଗହଣଞ୍ଚ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥୱିନିମ୍ମୁତ୍ତସ୍ସ ଭାସିତତ୍ଥସ୍ସ ଅଭାୱା ଆଦିଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ହିତପରିୟାୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୁତ୍ତେ ଅସମ୍ଭୱତୋ ସୁତ୍ତଧାରସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥା ୱୁତ୍ତା।

ଅଥ ୱା ସୁତ୍ତଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯେ ଅତ୍ତତ୍ଥାଦୟୋ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦା ୱୁତ୍ତା ''ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥିପସଂସଲାଭା''ତି ଏତସ୍ସ ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୬୩; ଚୂଳଅନି। ୮୫) ''ଅତ୍ତତ୍ଥୋ, ପରତ୍ଥୋ, ଉଭୟତ୍ଥୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଅତ୍ଥୋ, ସମ୍ପରାୟିକୋ ଅତ୍ଥୋ, ଉତ୍ତାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ଗମ୍ଭୀରୋ ଅତ୍ଥୋ, ଗୂଳ୍ହୋ ଅତ୍ଥୋ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଅତ୍ଥୋ, ନେୟ୍ୟୋ ଅତ୍ଥୋ, ନୀତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଅନୱଜ୍ଜୋ ଅତ୍ଥୋ, ନିକ୍କିଲେସୋ ଅତ୍ଥୋ, ୱୋଦାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ପରମତ୍ଥୋ''ତି ତେ ସୁତ୍ତଂ ସୂଚେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଭାସିତତ୍ଥପରିୟାୟୋପି ହୋତି। ଏତ୍ଥ ହି ପୁରିମକା ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦା ହିତପରିୟାୟା, ତତୋ ପରେ ଛ ଭାସିତତ୍ଥଭେଦା, ପଚ୍ଛିମକା ପନ ଉଭୟସଭାୱା। ତତ୍ଥ ଦୁରଧିଗମତାୟ ୱିଭାୱନେ ଅଲଦ୍ଧଗାଧୋ ଗମ୍ଭୀରୋ। ନ ୱିୱଟୋ ଗୂଳ୍ହୋ। ମୂଲୁଦକାଦୟୋ ୱିୟ ପଂସୁନା ଅକ୍ଖରସନ୍ନିୱେସାଦିନା ତିରୋହିତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଞାପେତବ୍ବୋ ନେୟ୍ୟୋ। ଯଥାରୁତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ନୀତୋ। ଅନୱଜ୍ଜନିକ୍କିଲେସୱୋଦାନା ପରିୟାୟୱସେନ ୱୁତ୍ତା, କୁସଲୱିପାକକିରିୟାଧମ୍ମୱସେନ ୱା। ପରମତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ଏୱ ୱା। ଅଥ ୱା ''ଅତ୍ତନା ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତୀ''ତି ଅତ୍ତତ୍ଥଂ, ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥଞ୍ଚ ପରେସଂ କତ୍ତା ହୋତୀ''ତି ପରତ୍ଥଂ ସୂଚେତି। ଏୱଂ ''ଅତ୍ତନା ଚ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୯୯, ୨୬୫) ସୁତ୍ତାନି ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେହି ଚ ୱିସେସେତ୍ୱା ସୁତ୍ତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସପ୍ପୱତ୍ତାୟ ଦେସନାୟ ଅତ୍ତହିତପରହିତତାଦୀନି ସାତିସୟଂ ପକାସିତାନି ହୋତି ତପ୍ପରଭାୱତୋ, ନ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱୱସପ୍ପୱତ୍ତାୟାତି ଇଦମେୱ ଚ ''ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ ସୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁତ୍ତେ ଚ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱା ଚ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେସୁ ୱିୟ ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୋ ଆଣାଧମ୍ମସଭାୱେ। ତସ୍ମା ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଏକନ୍ତହିତପଟିଲାଭସଂୱତ୍ତନିକା ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନା ହୋତୀତି ''ସୁୱୁତ୍ତା ଚେତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପସୱତୀତି ଫଲତି। ''ସୁତ୍ତାଣା''ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ''ସୁଟ୍ଠୁ ଚ ନେ ତାୟତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥାଦିୱିଧାନେସୁ ଚ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପମାଣଭାୱୋ, ଅତ୍ଥାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗାହକତ୍ତଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସନପଧାନତ୍ତା ସୁତ୍ତସ୍ସ। ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେହି ୱିସେସନଞ୍ଚ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତନ୍ତି ''ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ''ତିଆଦିକଂ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଏତସ୍ସାତି ସୁତ୍ତସ୍ସ।

ଅଭିକ୍କମନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ କମନକିରିୟାୟ ୱୁଦ୍ଧିଭାୱଂ ଅତିରେକତଂ ଦୀପେତି, ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଲକ୍ଖିତାତି ଏତ୍ଥ ଞାଣଲକ୍ଖଣକିରିୟାନଂ ସୁପାକଟତାୱିସେସଂ, ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଏତ୍ଥ କନ୍ତିୟା ଅଧିକତ୍ତଂ ୱିସିଟ୍ଠତନ୍ତି ଯୁତ୍ତଂ କିରିୟାୱିସେସକତ୍ତା ଉପସଗ୍ଗସ୍ସ। ଅଭିରାଜା ଅଭିୱିନୟେତି ପନ ପୂଜିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ରାଜୱିନୟେସୁ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତୀତି କଥମେତଂ ଯୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ? ପୂଜନପରିଚ୍ଛେଦନକିରିୟାଦୀପନତୋ, ତାହି ଚ କିରିୟାହି ରାଜୱିନୟାନଂ ଯୁତ୍ତତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ହି ଅତିମାଲାଦୀସୁ ଅତି-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ, ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ସହ ସାଧନେନ କିରିୟଂ ୱଦତୀତି ଅଭିରାଜଅଭିୱିନୟ-ସଦ୍ଦା ସିଦ୍ଧା, ଏୱଂ ଅଭିଧମ୍ମସଦ୍ଦେ ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ସହ ସାଧନେନ ୱୁଡ୍ଢିୟାଦିକିରିୟଂ ଦୀପେତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଭାୱନାଫରଣୱୁଡ୍ଢୀହି ୱୁଡ୍ଢିମନ୍ତୋପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣାଦୀହୀତି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଯୁତ୍ତକମ୍ମଦ୍ୱାରପଟିପଦାଦୀହି। ଅୱିସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସିଟ୍ଠେସୁ ୱିନୟସୁତ୍ତାଭିଧମ୍ମେସୁ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ ସମାନଂ। ତଂ ପିଟକସଦ୍ଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନାତି ''ଏୱଂ ଦୁୱିଧତ୍ଥେନା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ।

କଥେତବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଦେସକାୟତ୍ତେନ ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅତିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନା। ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ଯଥାପରାଧାଦିସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ ୱିନୟନଂ ସାସନଂ। କଥେତବ୍ବସ୍ସ ସଂୱରାସଂୱରାଦିନୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ କଥନଂ ୱଚନପଟିବଦ୍ଧତାକରଣଂ କଥା। କଥୀୟତି ୱା ଏତ୍ଥାତି କଥା। ସଂୱରାସଂୱରସ୍ସ କଥା ସଂୱରାସଂୱରକଥା। ଏସ ନୟୋ ଇତରେସୁପି। ଭେଦ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ''ଦେସନାଭେଦଂ ସାସନଭେଦଂ କଥାଭେଦଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ପରିଦୀପୟେ''ତି। ଭେଦନ୍ତି ଚ ନାନତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସିକ୍ଖା ଚ ପହାନାନି ଚ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ଚ ସିକ୍ଖାପ୍ପହାନଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ, ତଞ୍ଚ ପରିଦୀପୟେ। ଏତ୍ଥ ଯଥାତି ଉପାରମ୍ଭନିସ୍ସରଣଧମ୍ମକୋସରକ୍ଖଣହେତୁପରିୟାପୁଣନଂ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତି ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତୀତି ଏତେହି ପକାରେହି। ଆଣଂ ପଣେତୁଂ ଅରହତୀତି ଆଣାରହୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା। ୱୋହାରପରମତ୍ଥାନମ୍ପି ସବ୍ଭାୱତୋ ଆହ ଆଣାବାହୁଲ୍ଲତୋତି। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଚୁରାପରାଧା ସେୟ୍ୟସକାଦୟୋ। ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଆସୟୋୱ ଅତ୍ଥତୋ ଦିଟ୍ଠି, ଞାଣଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ –

''ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଚ, ଖନ୍ତି ଚେୱାନୁଲୋମିକେ;

ଯଥାଭୂତଞ୍ଚ ଯଂ ଞାଣଂ, ଏତଂ ଆସଯସଦିତ’’ନ୍ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୩୬);

ଅନୁସଯା କାମରାଗଭୱରାଗଦିଟ୍ଠିପଟିଘୱିଚିକିଚ୍ଛାମାନାୱିଜ୍ଜାୱସେନ ସତ୍ତ ଅନାଗତା କିଲେସା, ଅତୀତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ତଥେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ନ ହି କାଲଭେଦେନ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଭେଦୋ ଅତ୍ଥୀତି। ଚରିଯାତି ଛ ମୂଲଚରିଯା, ଅନ୍ତରଭେଦେନ ଅନେକୱିଧା, ସଂସଗ୍ଗୱସେନ ତେସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ତେ ପନ ଅମ୍ହେହି ଅସମ୍ମୋହନ୍ତରଧାନସୁତ୍ତଟୀକାଯଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସିତା, ଅତ୍ଥିକେହି ତତୋ ଗହେତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ଚରିଯାତି ଚରିତଂ, ତଂ ସୁଚରିତଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ଦୁୱିଧଂ। ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ ସତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବପରିଚଯୱସେନ ଅଭିରୁଚି, ସା ଦୁୱିଧା ହୀନପଣୀତଭେଦେନ। ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱତୋ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହାୱସେନ ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ସଞ୍ଜାନିତୋ। ମହନ୍ତୋ ସଂୱରୋ ଅସଂୱରୋ। ବୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯ’ମକାରୋ ଯଥା ‘‘ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୧)।

ତୀସୁପିଚେତେସୁ ଏତେ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନା ପଟିୱେଧାତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତିଅତ୍ଥୋ ତନ୍ତିଦେସନା ତନ୍ତିଅତ୍ଥପଟିୱେଧୋ ଚ ତନ୍ତିୱିସଯା ହୋନ୍ତୀତି ୱିନଯପିଟକାଦୀନଂ ଅତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧାଧାରଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ, ପିଟକାନି ପନ ତନ୍ତି ଯେୱାତି ତେସଂ ଧମ୍ମାଧାରଭାୱୋ କଥଂ ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି? ତନ୍ତିସମୁଦାଯସ୍ସ ଅୱଯୱତନ୍ତିଯା ଆଧାରଭାୱତୋ। ଅୱଯୱସ୍ସ ହି ସମୁଦାଯୋ ଆଧାରଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା – ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି। ଧମ୍ମାଦୀନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖୋଗାହଭାୱତୋ ତେହି ୱିନଯାଦଯୋ ଗମ୍ଭୀରାତି ୱିନଯାଦୀନଞ୍ଚ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଧମ୍ମାଦଯୋ ଏୱ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରା, ନ ୱିନଯାଦଯୋତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ ସମୁଖେନ, ୱିସଯୱିସଯୀମୁଖେନ ଚ ୱିନଯାଦୀନଂଯେୱ ଗମ୍ଭୀରଭାୱସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଧମ୍ମୋ ହି ୱିନଯାଦଯୋ, ତେସଂ ୱିସଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମତ୍ଥୱିସଯା ଚ ଦେସନାପଟିୱେଧୋତି। ତତ୍ଥ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ, ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖୋଗାହଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା, ତବ୍ବିସଯଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତେନ ୱଚନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ କଥଂ ଞାତବ୍ବୋତି? ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତସ୍ସ ସମାସପଦସ୍ସ ଅୱଯୱପଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ‘‘ଧମ୍ମେ ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତ୍ଥ ହି ‘‘ଧମ୍ମେ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ହେତୁମ୍ହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି ଏତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ଞାଣ’’ନ୍ତି। ତସ୍ମା ହେତୁଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦା ଏକତ୍ଥା, ଞାଣପଟିସମ୍ଭିଦା-ସଦ୍ଦା ଚାତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ସାଧିତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱୋ, ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଫଲଭାୱୋ ଚ ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଂ ହେତୁଫଲଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସଭାୱୱାଚକୋ ହେସ, ନ ପରିଯତ୍ତିହେତୁଭାୱୱାଚକୋ, ତସ୍ମା ଯଥାଧମ୍ମନ୍ତି ଯୋ ଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିଧମ୍ମୋ , ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ୱା ଯଥାଧମ୍ମଂ। ଦେସନାପି ହି ପଟିୱେଧୋ ୱିଯ ଅୱିପରୀତସୱିସଯୱିଭାୱନତୋ ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତତି, ଯତୋ ‘ଅୱିପରୀତାଭିଲାପୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମାଭିଲାପୋତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ଅୱିପରୀତାଭିଲାପୋ, ଏତେନ ‘‘ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତି (ୱିଭ। ୭୧୮) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ସଭାୱଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ସଦ୍ଦସଭାୱତ୍ତା ଦେସନାଯ। ତଥା ହି ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାଯ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାଦିଭାୱୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗପାଠଇଯଂ (ୱିଭ। ୭୪୯) ୱୁତ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ ‘‘ତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୬୪୨) ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣତା ଦସ୍ସିତା। ‘‘ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ୱାଚକୋ’’ତି ୱଚନୱଚନୀଯେ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତଂତଂୱଚନୀଯ ୱିଭାୱନୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ହି ସଦ୍ଦୋ ଦେସନାତି। ‘‘ଅନୁଲୋମାଦିୱସେନ ୱା କଥନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ତସ୍ସା ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଯା ଅଭିଲାପଂ କଥନଂ ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ପୱତ୍ତନଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଅଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ଏତେନ ‘‘ଦେସନାତି ପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଦସ୍ସେତି।

ନନୁ ଚ ‘‘ଧମ୍ମୋ ତନ୍ତୀ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଧମ୍ମସ୍ସ ସଦ୍ଦସଭାୱତ୍ତା ଧମ୍ମଦେସନାନଂ ୱିସେସୋ ନ ସିଯାତି? ନ, ତେସଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥାନଂ ବୋଧକଭାୱେନ ଞାତୋ, ଉଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୱତ୍ଥାପିତୋ ସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧୋ ଧମ୍ମୋ, ପଚ୍ଛା ପରେସଂ ଅୱବୋଧନତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିତୋ ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସକୋ ସଦ୍ଦୋ ଦେସନାତି। ଅଥ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତସଦ୍ଦସମୁଟ୍ଠାପକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଦେସନା, ମୁସାୱାଦାଦଯୋ ୱିଯ। ‘‘ୱଚନସ୍ସ ପୱତ୍ତନ’’ନ୍ତି ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୋ ହି ୱଚନଂ ପୱତ୍ତେତି, ତଞ୍ଚ ତେନ ପୱତ୍ତୀଯତି ଦେସୀଯତି। ‘‘ସୋ ଚ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଭିସମଯଂ ଯେନ ପକାରେନ ଅଭିସମେତି, ଯଂ ଅଭିସମେତି, ଯୋ ଚ ତସ୍ସ ସଭାୱୋ, ତେହି ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ୱିସଯତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମେସୂ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହି ୱିସଯତୋ ଅତ୍ଥାଦିଅନୁରୂପଂ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅୱବୋଧୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିଧମ୍ମସଙ୍ଖାରାଦିଅତ୍ଥତଦୁଭଯପଞ୍ଞାପନାରମ୍ମଣୋ ଲୋକିଯୋ ଅଭିସମଯୋ, ଅସମ୍ମୋହତୋ ଅତ୍ଥାଦିଅନୁରୂପଂ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ଅୱବୋଧୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମତ୍ଥପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ସମ୍ମୋହୱିଦ୍ଧଂସନୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅଭିସମଯୋତି। ଅଭିସମଯତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି

ପଟିୱେଧତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସଂ ତେସଂ ୱା''ତିଆଦିମାହ। 'ପଟିୱେଧନଂ ପଟିୱେଧୋ'ତି ଇମିନା ହି ୱଚନତ୍ଥେନ ଅଭିସମୟୋ, 'ପଟିୱିଜ୍ଝୀୟତୀତି ପଟିୱେଧୋ'ତି ଇମିନା ତଂତଂରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ଚ ''ପଟିୱେଧୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ୟଥାୱୁତ୍ତେହି ଧମ୍ମାଦୀହି ପିଟକାନଂ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦାନି ୟସ୍ମା ଏତେସୁ ପିଟକେସୂ''ତିଆଦିମାହ। ୟୋ ଚେତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ତଂତଂପିଟକଗତେସୁ ଧମ୍ମାଦୀସୁ ୟୋ ପଟିୱେଧୋ, ଏତେସୁ ଚ ପିଟକେସୁ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୟୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତାୟ, ତେସଂ ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ତଂଦେସନାୟ, ପଟିୱେଧନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନୱିସୟୀକରଣାନଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା, ଅୱିପରୀତସଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୟ ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ୟନ୍ତି ୟଂ ପରିୟତ୍ତିଦୁଗ୍ଗହଣଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଭାସିତତ୍ଥଂ, ପୟୋଜନତ୍ଥଞ୍ଚ। ନ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୀତି ନ ୱିଚାରେନ୍ତି। ନ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତୀତି ନିଜ୍ଝାନପଞ୍ଞଂ ନକ୍ଖମନ୍ତି, ନିଜ୍ଝାୟିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟ ଦିସ୍ୱା ରୋଚେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଇତୀତି ଏୱଂ ଏତାୟ ପରିୟତ୍ତିୟା। ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସା ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପରେହି ଆରୋପିତୱାଦସ୍ସ ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ପମୋକ୍ଖପ୍ପୟୋଜନା ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ପରିୟାପୁଣନ୍ତି, ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖା ୱା ନିନ୍ଦାପମୋକ୍ଖା। ୟସ୍ସ ଚତ୍ଥାୟାତି ୟସ୍ସ ଚ ସୀଲାଦିପୂରଣସ୍ସ ଅନୁପାଦାୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଅତ୍ଥାୟ ଧମ୍ମଂ ପରିୟାପୁଣନ୍ତି ଞାୟେନ ପରିୟାପୁଣନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ। ନାନୁଭୋନ୍ତୀତି ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତି। ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ଦୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଉପାରମ୍ଭମାନଦବ୍ବମକ୍ଖପଲାସାଦିହେତୁଭାୱେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ଭଣ୍ଡାଗାରେ ନିୟୁତ୍ତୋ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ୱିୟ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ, ଧମ୍ମରତନାନୁପାଲକୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସେୱ ସତୋ ପରିୟତ୍ତି ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିୟତ୍ତି।

''ତାସଂୟେୱା''ତି ଅୱଧାରଣଂ ପାପୁଣିତବ୍ବାନଂ ଛଳଭିଞ୍ଞାଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀନଂ ୱିନୟେ ପଭେଦୱଚନାଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡେ (ପାରା। ୧୨) ହି ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜାୱ ୱିଭତ୍ତା। ଦୁତିୟେ ପନ ''ତାସଂୟେୱା''ତି ଅୱଧାରଣଂ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା କତଂ, ନ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା। ତା ହି ଛସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଅନ୍ତୋଗଧାତି ସୁତ୍ତେ ୱିଭତ୍ତା ୟେୱାତି।

ଦୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହାତି, ''ତଥାହଂ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଂ ଆଜାନାମି, ୟଥା ତଦେୱିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସନ୍ଧାୱତି ସଂସରତି ଅନଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୩୯୬)। ଧମ୍ମଚିନ୍ତନ୍ତି ଧମ୍ମସଭାୱୱିଚାରଣଂ, ''ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନେୱ ଦାନଂ ହୋତି, ସୟମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସଭାୱଧମ୍ମାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦି। ତେସନ୍ତି ତେସଂ ପିଟକାନଂ।

ଏତନ୍ତି ଏତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ଅତ୍ଥାନୁଲୋମତୋ ଅନୁଲୋମିକୋ। ଅନୁଲୋମିକତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନିକାୟମ୍ପୀତି ଏକସମୂହମ୍ପି । ପୋଣିକା ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକା ଚ ଖତ୍ତିୟା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ପୋଣିକନିକାୟୋ ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକନିକାୟୋ ଚ।

ନୱପ୍ପଭେଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ କଥଂ ନୱପ୍ପଭେଦଂ? ସଗାଥକଞ୍ହି ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣଂ, ତଦୁଭୟୱିନିମୁତ୍ତଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଉଦାନାଦିୱିସେସସଞ୍ଞାରହିତଂ ନତ୍ଥି, ୟଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ସିୟା, ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ (ଖୁ। ପା। ୫।୨; ସୁ। ନି। ୨୬୫) ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିୟା, ଗାଥାଭାୱତୋ, ଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ୱିୟ, ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ୱା ସିୟା, ସଗାଥକତ୍ତା, ସଗାଥୱଗ୍ଗସ୍ସ ୱିୟ, ତଥା ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ –

''ସୁତ୍ତନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱିଧି, ୱିସେସୱିଧୟୋ ପରେ;

ସନିମିତ୍ତା ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ସହତାଞ୍ଞେନ ନାଞ୍ଞତୋ''। (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକଥାୱଣ୍ଣନା);

ସବ୍ବସ୍ସାପି ହି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅୟଂ ସାମଞ୍ଞୱିଧି। ତେନେୱାହ ଆୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ନେତ୍ତିୟଂ – ''ନୱୱିଧସୁତ୍ତନ୍ତପରିୟେଟ୍ଠୀ''ତି (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହୱାର)। ''ଏତ୍ତକଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁତ୍ତାଗତଂ ସୁତ୍ତପରିୟାପନ୍ନଂ (ପାଚି। ୬୫୫, ୧୨୪୨), ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚସୁତ୍ତସତାନୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; କଥା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଏୱମାଦି ଚ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକଂ।

ୱିସେସୱିଧୟୋପରେ ସନିମିତ୍ତା ତଦେକଦେସେସୁ ଗେୟ୍ୟାଦୟୋ ୱିସେସୱିଧୟୋ ତେନ ତେନ ନିମିତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠିତା। ତଥା ହି ଗେୟ୍ୟସ୍ସ ସଗାଥକତ୍ତଂ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ଲୋକେପି ହି ସସିଲୋକଂ ସଗାଥକଂ (ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୧୩) ଚୁଣ୍ଣିୟଗନ୍ଥଂ 'ଗେୟ୍ୟ'ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଗାଥାୱିରହେ ପନ ସତି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତଂ। ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି 'ବ୍ୟାକରଣ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବ୍ୟାକରଣମେୱ ୱେୟ୍ୟାକରଣଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ

ସଗାଥକାଦୀନମ୍ପି ପୁଚ୍ଛଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତାନଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ଗେୟ୍ୟାଦିସଞ୍ଞାନଂ ଅନୋକାସଭାୱତୋ, ‘ଗାଥାୱିରହେ ସତୀ’ତି ୱିସେସିତତ୍ତା ଚ। ତଥା ହି ଧମ୍ମପଦାଦୀସୁ କେୱଲଂ ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ, ସଗାଥକତ୍ତେପି ସୋମନସ୍ସଞାଣମୟିକଗାଥାୟୁତ୍ତେସୁ, ‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତ’ନ୍ତିଆଦିୱଚନସମ୍ବନ୍ଧେସୁ, ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ୟଥାକ୍କମଂ ଗାଥାଉଦାନୈତିୱୁତ୍ତକଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତା, ତଥା ସତିପି ଗାଥାବନ୍ଧଭାୱେ ଭଗୱତୋ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ଚରିୟାନୁଭାୱପ୍ପକାସକେସୁ ଜାତକସଞ୍ଞା, ସତିପି ପଞ୍ହାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱେ, ସଗାଥକତ୍ତେ ଚ କେସୁଚି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱେଦସ୍ସ ଲଭାପନତୋ ୱେଦଲ୍ଲସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ଏୱଂ ତେନ ତେନ ସଗାଥକତ୍ତାଦିନା ନିମିତ୍ତେନ ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତୱିସେସେସୁ ଗେୟ୍ୟାଦିସଞ୍ଞା ପତିଟ୍ଠିତାତି ୱିସେସୱିଧୟୋ ସୁତ୍ତଙ୍ଗତୋ ପରେ ଗେୟ୍ୟାଦୟୋ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗାଦିନିମିତ୍ତରହିତଂ, ତଂ ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ୱିସେସସଞ୍ଞାପରିହାରେନ ସାମଞ୍ଞସଞ୍ଞାୟ ପୱତ୍ତନତୋତି। ନନୁ ଚ ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେୟ୍ୟାକରଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଙ୍ଗଂ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି ଚୋଦନା ତଦୱତ୍ଥା ୱାତି? ନ ତଦୱତ୍ଥା, ସୋଧିତତ୍ତା। ସୋଧିତଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ଗାଥାୱିରହେ ସତି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଭାୱୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣସ୍ସ ତବ୍ଭାୱନିମିତ୍ତନ୍ତି।

ୟଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଗାଥାଭାୱତୋ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଖୁ। ପା। ୫।୧, ୨, ୩) ସୁତ୍ତଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ନ ସିୟା’’ତି, ତଂ ନ, ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ନିରୁଳ୍ହୋ ହି ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀନଂ ସୁତ୍ତଭାୱୋ। ନ ହି ତାନି ଧମ୍ମପଦବୁଦ୍ଧୱଂସାଦୟୋ ୱିୟ ଗାଥାଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତାନି, ଅଥ ଖୋ ସୁତ୍ତଭାୱେନ। ତେନେୱ ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ସୁତ୍ତନାମକ’’ନ୍ତି ନାମଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ୟଞ୍ଚ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସଗାଥକତ୍ତା ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି, ତଦପି ନତ୍ଥି, ୟସ୍ମା ସହତାଞ୍ଞେନ। ସହ ଗାଥାହୀତି ହି ସଗାଥକଂ। ସହଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞେନ ହୋତି, ନ ଚ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତାଦୀସୁ କଥାୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ସୁତ୍ତପଦେସୋ ଅତ୍ଥି, ୟୋ ‘ସହ ଗାଥାହୀ’ତି ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ନ ଚ ସମୁଦାୟୋ ନାମ କୋଚି ଅତ୍ଥି, ୟଦପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ସଗାଥକପ୍ପଦେସାନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗସଙ୍ଗହୋ ସିୟା’’ତି ତଦପି ନ, ଅଞ୍ଞତୋ। ଅଞ୍ଞା ଏୱ ହି ତା ଗାଥା ଜାତକାଦିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ଅତୋ ନ ତାହି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗାଦୀନଂ ଗେୟ୍ୟଙ୍ଗଭାୱୋତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘‘ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ…ପେ… ଅୟଂ ୱିନୟୋ, ଇମାନି ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀ’’ତି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଧମ୍ମୱିନୟାଦିଭେଦେନ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ସଙ୍ଗାୟନ୍ତେନ ମହାକସ୍ସପପ୍ପମୁଖେନ ୱସିଗଣେନ ଅନେକଚ୍ଛରିୟପାତୁଭାୱପଟିମଣ୍ଡିତାୟ ସଙ୍ଗୀତିୟା ଇମସ୍ସ ଦୀଘାଗମସ୍ସ ପଠମମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନାଦିଭାୱୋ ୱୱତ୍ଥାପିତୋତି ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଏୱମେତଂ ଅଭେଦତୋ’’ତିଆଦିନା।

ନିଦାନକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ପରିବ୍ବାଜକକଥାୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଦତ୍ଥଂ ସା ଇଧ ଦସ୍ସିତା, ଇଦାନି ତଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମିସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ।

୧। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସ୍ସ ସାଧାରଣତୋ ବାହିରନିଦାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଛହି ଆକାରେହି ସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା ସମ୍ବନ୍ଧତୋ ପଦତୋ ପଦୱିଭାଗତୋ ପଦତ୍ଥତୋ ଅନୁଯୋଗତୋ ପରିହାରତୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନାମ ଦେସନାସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯଂ ଲୋକିଯା ‘‘ଉମ୍ମୁଗ୍ଘାତୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସୋ ପନ ପାଳିଯା ନିଦାନପାଳିୱସେନ, ନିଦାନପାଳିଯା ପନ ସଙ୍ଗୀତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ନିଦାନପାଳିଯା ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ପଦାଦିୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଏୱନ୍ତି ନିପାତପଦ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ‘‘ମେତିଆଦୀନୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦ-ଚ-ସଦ୍ଦାନଂ ନିପାତପଦଭାୱୋ, ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ନ ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ ତେସଂ ନଯଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା, ତଦୱସିଟ୍ଠାନଂ ଆପଟି-ସଦ୍ଦାନଂ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ‘‘ପଦୱିଭାଗୋ’’ତି ପଦାନଂ ୱିସେସୋ, ନ ପନ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଥ ୱା ପଦାନି ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ, ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋତି ୱା ଏକସେସୱସେନ ପଦପଦୱିଗ୍ଗହାପି ପଦୱିଭାଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଙ୍ଘୋ’’ତିଆଦିଭେଦେସୁ ପଦେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତୋତି ପଦତ୍ଥତୋ। ତଂ ପନ ପଦତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକ୍କମେନ ପଠମଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂସଦ୍ଦୋ ତାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଅୱଧାରଣାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଦମତ୍ଥପୁଚ୍ଛାପରିମାଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ‘‘ଏୱଂଗତାନି, ଏୱଂୱିଧୋ, ଏୱମାକାରୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ପକାରପରିଯାଯୋ, ତଥା ୱିଧାକାର-ସଦ୍ଦା ଚ। ତଥା ହି ୱିଧଯୁତ୍ତଗତ-ସଦ୍ଦେ ଲୋକିଯା ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ, କଥଂ ନୁ ଖୋ’’ତି, ‘‘ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୁ, ଆମୁତ୍ତମାଲାଭରଣା ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ତ୍ୱଂ ଏତରହି ସାଚରିଯକୋତି? ନୋ ହିଦଂ ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛାଯଂ। ‘‘ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଆଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ପରିମାଣେ। ନନୁ ଚ ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ଏୱଂ ସୁ ତେ, ଏୱଂ ଆଯୁପରିଯନ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ତି? ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଆକାରମତ୍ତୱାଚକୋ ହେତ୍ଥ ଆକାରତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଯଥା ‘‘ଏୱଂ ବ୍ୟାଖୋତିଆଦୀସୁ ପନ ନ ଆକାରୱିସେସୱାଚକୋ ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନା’’ତିଆଦୀନି ଉପମାଦୀସୁ ଉଦାହରଣାନି ଉପପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ‘‘ଯଥାପି…ପେ… ବହୁ’’ନ୍ତି? ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫରାସିଟ୍ଠାନିଯତୋ ମନୁସ୍ସୁପପତ୍ତିସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସଦ୍ଧମ୍ମସୱନଯୋନିସୋମନସିକାରଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯାହେତୁସମୁଦାଯତୋ ସୋଭାସୁଗନ୍ଧତାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ମାଲାଗୁଣସଦିସିଯୋ ପହୂତା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ମରିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ମଚ୍ଚେନ ସତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବାତି ଜୋଦିତତ୍ତା ପୁପ୍ଫରାସିମାଲାଗୁଣାୱ ଉପମା, ତେସଂ ଉପମାକାରୋ ଯଥା-ସଦ୍ଦେନ ଅନିଯମତୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉପମାକାରନିଗମନତ୍ଥୋତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ସୋ ପନ ଉପମାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପମାୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ’’ତି।

ତଥା ଏୱଂ ଇମିନା ଆକାରେନ ‘‘ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଦିସିଯମାନାଯ ସମଣସାରୁପ୍ପାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୋ ତତ୍ଥ ଉପଦିସନାକାରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପଦେସୋଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ତେ…ପେ… ଉପଦେସେ’’ତି। ତଥା ଏୱମେତଂ ଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତାତି ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଜାନନ୍ତେହି କତଂ ତତ୍ଥ ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାନଂ ପକାରେହି ହଂସନଂ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ, ଯୋ ତତ୍ଥ ସମ୍ପହଂସନାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏୱମେୱଂ ପନାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରହଣାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସୋ ଚ ଗରହଣାକାରୋ ‘‘ୱସଲୀ’’ତିଆଦିଖୁଂସନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଇଧ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉପମାକାରାଦଯୋପି ଉପମାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫରାସିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ସନ୍ନିଧାନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀତି ‘‘ଯଥାହଂ ୱଦାମି, ଏୱଂ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ୱଦେହୀ’’ତି ୱଦନାକାରୋ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସୀଯତୀତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ନୋତି ଏତ୍ଥାପି ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ୱା, କଥଂ ୱା ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦାକାରସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ସୋ ପନ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତି ଆଦୀସୁ ଅୱଧାରଣେ’’ତି। ଏୱଂ ଭନ୍ତେତି ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେ ସନ୍ନିଯୋଜିତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତ୍ତନୋ ତତ୍ଥ ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ଏୱଂ ଭନ୍ତେ,

ସାଧୁ ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ ଭନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ନାନାନୟନିପୁଣନ୍ତି ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଅବ୍ୟାପାରଏୱଂଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତା, ନନ୍ଦିୟାୱଟ୍ଟ ତିପୁକ୍ଖଲସୀହୱିକ୍କୀଳିତଅଙ୍କୁସଦିସାଲୋଚନସଙ୍ଖାତା ୱା ଆଧାରାଦିଭେଦୱସେନ ନାନାୱିଧା ନୟା ନାନାନୟା, ନୟା ୱା ପାଳିଗତିୟୋ, ତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ ସଂକିଲେଭାଗିୟାଦିଲୋକିୟାଦିତଦୁଭୟୱୋମିସ୍ସତାଦିୱସେନ କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହାଦିୱସେନ ସମୟୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଠପନାଦିୱସେନ କୁସଲମୂଲାଦିୱସେନ ତିକପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରାତି ନାନାନୟା, ତେହି ନିପୁଣଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମନ୍ତି ନାନାନୟନିପୁଣଂ। ଆସୟୋୱ ଅଜ୍ଝାସୟୋ, ତେ ଚ ସସ୍ସତାଦିଭେଦେନ, ତତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦିୱସେନ ଅନେକା, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟାଦୟୋ ଏୱ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଜ୍ଝାସୟସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣଂ ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ, ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି, ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିୱିଧପାଟିହାରିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଟିହାରିୟପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ରାଗାଦିକିଲେସାପନୟନତୋ ପାଟିହାରିୟ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଭଗୱତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦୟୋ ନ ସନ୍ତି, ୟେ ହରିତବ୍ବା। ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ‘‘ପାଟିହାରିୟ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେୟ୍ୟଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ‘‘ପାଟିହାରିୟ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ୟୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିୟା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିୟଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ, ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘ପଟୀ’’ତି ୱା ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ‘‘ପଚ୍ଛା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ, ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଚ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିୟଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିୟଂ। ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିୟୋ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ, କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିୟାନି ଭୱନ୍ତି। ପଟିହାରିୟମେୱ ପାଟିହାରିୟଂ। ପଟିହାରିୟେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀସମୁଦାୟେ ଭୱଂ ଏକେକଂ ‘‘ପାଟିହାରିୟ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିୟଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିୟଂ। ତସ୍ସ ପନ ଇଦ୍ଧିଆଦିଭେଦେନ ୱିସୟଭେଦେନ ଚ ବହୁୱିଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନାୟ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଆହ ‘‘ୱିୱିଧପାଟିହାରିୟ’’ନ୍ତି।

ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତାକାରତୋ ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସିତାକାରତୋ। ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟାନୁଭାୱା ହି ଭଗୱତୋ ଦେସନା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଧାରଣବଲଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ସୁତାକାରାୱିରଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥନ୍ତରତାପରିହାରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକୱିସୟତ୍ତା, ଇତରଥା ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାୟ ସବ୍ବଥା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥୋ ଅସମତ୍ଥୋ ଚାତି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି।

‘‘ୟୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାୟ ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ସସନ୍ତତିୟଂ ୱତ୍ତନତୋ ତିୱିଧୋପି ମେ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, କରଣସମ୍ପଦାନସାମିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନଭେଦଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ମେ-ସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଉପସଗ୍ଗୋ କିରିୟଂ ୱିସେସେତି, ଜୋତକଭାୱତୋ ପନ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଅନୁୱଦତୀତି ଅନୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୌପସଗ୍ଗୋ ଚ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚା’’ତି ଆହ। ଅସ୍ସାତି ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। କମ୍ମଭାୱସାଧନାନି ଇଧ ସୁତ-ସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପଧାରିତନ୍ତି ୱା ଉପଧାରଣନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ମୟାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ୟଦା ମେସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁୱସେନ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ମମାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ୟଦା ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦା।

ସୁତସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପୟୁତ୍ତେନ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ସୱନକିରିୟାଜୋତକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱନ୍ତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଦଭିନିହଟାନଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱାକ୍ୟାନଂ ଏୱକାରତ୍ଥସହିତତ୍ତା ‘‘ସୁତ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସୁତଂ ଏୱାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି, ଏତେନ ଅୱଧାରଣେନ ନିରାକତଂ ଦସ୍ସେତି। ୟଥା ଚ ସୁତଂ ସୁତଂ ଏୱାତି ନିୟମେତବ୍ବଂ, ତଂ ସମ୍ମା ସୁତଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅନୂନାଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥାପୋହନୱସେନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତୀ’’ତି ସୁତନ୍ତି ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ଅୟମେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି,

ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିୱିନିୱଉନଂ କରୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନ ଇଦଂ ମୟା ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମଦେୱାତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଅନୂନାଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ୱା ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେ ଅୟଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା କରୀୟତୀତି ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ’’ତି। ତେନେୱ ଆହ ‘‘ଅନୂନାଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ସୱନସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ସୁୟ୍ୟତୀତି।

ଏୱଂ ସୱନହେତୁସୁଣନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସୱନୱିସେସୱସେନ ପଦତ୍ତୟସ୍ସ ଏକେନ ପକାରେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପକାରନ୍ତରେହିପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଥା ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ୟା ସା ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସୱନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥି, ତସ୍ସା। ସା ହି ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନା’’ତି। ନାନପ୍ପକାରେନାତି ୱକ୍ଖମାନାନଂ ଅନେକୱିହିତାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଗ୍ଗହଣାନାନାକାରେନ, ଏତେନ ଇମିସ୍ସା ଯୋଜନାୟ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଦୀପେତି। ପୱତ୍ତିଭାୱପ୍ପକାସନନ୍ତି ପୱତ୍ତିୟା ଅତ୍ଥିଭାୱପ୍ପକାସନଂ। ‘‘ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନ’’ନ୍ତି ୟସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥି ନାନପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥତ୍ତା। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟୀକରଣଂ ‘‘ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୟାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ମୟାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ।

‘‘ଏୱନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବପ୍ପକାସନ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତାଭାୱାଭାୱତୋ, ତେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସକଲମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିୟାସଦ୍ଦତ୍ତା, ସୱନକିରିୟାୟ ଚ ସାଧାରଣୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚପ୍ପକାସନ’’ନ୍ତି। ନ ହି ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରରହିତେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ ସୱନକିରିୟା ଲବ୍ଭତୀତି।

‘‘ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସା’’ତିଆଦିପି ଆକାରତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମଯୋଜନାୟ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆକାରପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଏୱ, ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୁପାଦାନୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ସୁତନ୍ତି ୱିସୟନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ସୋତବ୍ବଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ସୱନକିରିୟାକତ୍ତୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୱନକିରିୟାୱସେନ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ କସ୍ସଚି କତ୍ତୁ ଅଭାୱେପି ସଦ୍ଦୱୋହାରେନ ବୁଦ୍ଧିପରିକପ୍ପିତଭେଦୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିୟ ତଂସମଙ୍ଗିଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେନ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ’’ତି। ସୱନକିରିୟାୱିସୟୋପି ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୋ ସୱନକିରିୟାୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ କତ୍ତୁଭାୱତୋ, ସୱନୱସେନ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଏୱ ୱା ସୱନକିରିୟାଭାୱତୋ ତଂକିରିୟାକତ୍ତୁ ଚ ୱିସୟୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂସମଙ୍ଗିନୋ କତ୍ତୁ ୱିସୟେ’’ତି। ସୁତାକାରସ୍ସ ଚ ଥେରସ୍ସ ସମ୍ମାନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ ଆହ ‘‘ଗହଣସନ୍ନିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି, ଏତେନ ୱା ଅୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଅୟଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁବ୍ବେ ସୁତାନଂ ନାନାୱିହିତାନଂ ସୁତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଉପଧାରିତରୂପସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ନିଦସ୍ସନସ୍ସ ଅୱଧାରଣସ୍ସ ୱା ପକାସନସଭାୱୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତଦାକାରାଦିଉପଧାରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଭୂତଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରତାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ସୱନକିରିୟା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋପି ୱିଞ୍ଞାଣନିରପେକ୍ଖା ନତ୍ଥୀତି ୱିସେସତୋ ୱିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ଆହ ‘‘ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ମେତି ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଏକନ୍ତେନେୱ ସତ୍ତୱିସୟତ୍ତା, ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ତତ୍ଥେୱ ସମୋଦହିତବ୍ବତୋ ‘‘ମେତି ଉଭୟକିଚ୍ଚୟୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱା ୟଥାକ୍କମଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦ ସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥାତି ତେ ତଥାରୂପପଞ୍ଞତ୍ତିଉପାଦାନବ୍ୟାପାରଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ। ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କରଣକିରିୟାକତ୍ତୁକମ୍ମୱିସେସପ୍ପକାସନୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାୱିସୟପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାରନିଦସ୍ସନୱସେନ ଗହଣାକାରଗାହକତବ୍ବିସୟୱିସେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ କତ୍ତୁକରଣ ବ୍ୟାପାରକତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଚ ଦୁତିୟାଦୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସ୍ସାପି ସଦ୍ଦାଧିଗମନୀୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା, ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତୀନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜମାନାଦିୱସେନ ଛସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତେସୁ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସରୂପଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆକାରାଦିନୋ, ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନାତି ଭୂତତ୍ଥୌତ୍ତମତ୍ଥୱସେନ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତିୟୋ ମାୟାମରୀଚିଆଦୟୋ ୱିୟ ଅଭୂତତ୍ଥୋ, ଅନୁସ୍ସୱାଦୀହି ଗହେତବ୍ବୋ ୱିୟ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥୋ ଚ ନ ହୋତି, ସୋ ରୂପସଦ୍ଦାଦିସଭାୱୋ ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନାଦିସଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ‘‘ସଚ୍ଛିକଟ୍ଠୋ, ପରମତ୍ଥ ଚା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ଏୱଂ ମେତି ପଦାନମତ୍ଥୋତି, ଏତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କିଞ୍ହେତ୍ଥ ତ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ୟଞ୍ହି ତମେତ୍ଥ ସୋତେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ , ‘‘ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିସବ୍ବଂ ଲବ୍ଭତି। ତଂ ତଂ ଉପାଦାୟ ୱତ୍ତବ୍ବତୋତି ସୋତପଥଂ ଆଗତେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟ ତେସଂ

ଉପଧାରିତାକାରାଦିନୋ ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ "ଏୱ"ନ୍ତି, ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ "ମେ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠାଦିସଭାୱରହିତେ ସଦ୍ଦାୟତନେ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସୁତୱୋହାରୋ "ଦୁତିୟଂ ତତିୟ"ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିୟ ପଠମାଦୀନି ଦିଟ୍ଠମୁତୱିଞ୍ଞାତେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଆହ "ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାୟ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ"ତି। ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ହି "ସୁତ"ନ୍ତି ପକାସିତୋ ୟମତ୍ଥୋତି।

ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧା ସୁତ୍ତସ୍ସ ପକାରୱିସେସା "ଏୱ"ନ୍ତି ଥେରେନ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଆହ "ଅସମ୍ମୋହଂ ଦୀପେତୀ"ତି। "ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ହୋତୀ"ତି ଏତେନ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। "ସୁତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋସଂ ଦୀପେତୀ"ତି ସୁତାକାରସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସିୟମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ମୋହେନାତି ସମ୍ମୋହାଭାୱେନ, ପଞ୍ଞାୟ ଏୱ ୱା ସୱନକାଲସମ୍ଭୂତାୟ ତଦୁତ୍ତରକାଲପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି, ଏୱଂ ଅସମ୍ମୋସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ନାତିଗମ୍ଭୀରୋ, ୟଥାସୁତଧାରଣମେୱ ତତ୍ଥ କରଣୀୟନ୍ତି ସତିୟା ବ୍ୟାପାରୋ ଅଧିକୋ, ପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତାତି ୱୁତ୍ତଂ "ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟା"ତିଆଦି ପଞ୍ଞାୟ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚେତ୍ଥ ପଧାନଭାୱୋ "ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା"ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାୟ ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱିୟ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତେ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଏତିସ୍ସାତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୟୁଜ୍ଜତି, ଏୱଂ "ସତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟା"ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୟଥାସମ୍ଭୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ, ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି, ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୟୋନିସୋମନସିକାରଂ ଦୀପେତୀତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସୟତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। "ଅୱିକ୍ଖେପଂ ଦୀପେତୀ"ତି "ବ୍ରହ୍ମଜାଲଂ କତ୍ଥ ଭାସିତ"ନ୍ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପକରଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୱନଂ ସମାଧାନମନ୍ତରେନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। "ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସା"ତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଦେସକପୟୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିୟା। ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସୟେହି ୱିୟ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥେହି ୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱିୟ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ୟଥା ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଫଲଭୂତେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାନଂ ସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା ତଦୱିନାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଅୱିକ୍ଖେପେନ ଫଲଭୂତେନ କାରଣଭୂତାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାନଂ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିୟା ଅସ୍ସୁତୱତୋ, ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟରହିତସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ।

"ନହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ"ତିଆଦିନା ସମତ୍ଥନୱଚନେନ ପନ ଅୱିକ୍ଖେପେନ କାରଣଭୂତେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟେନ ଚ ଫଲଭୂତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୟୁତ୍ତୋ ସିୟା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ବାହିରଙ୍ଗତ୍ତା, ଅୱିକ୍ଖେପୋ ପନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟସିଦ୍ଧିଜୋତନା ନ ସମତ୍ଥିତାୱ, ନୋ ନ ସମତ୍ଥିତା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପୁରିସପୟିରୁପାସନାଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଫଲେନ କାରଣସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ନଦୀପୂରେନ ୱିୟ ଉପରି ୱୁଟ୍ଠିସବ୍ଭାୱସ୍ସ, ଦୁତିୟଂ କାରଣେନ ଫଲସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ଏକନ୍ତେନ ୱସ୍ସିନା ୱିୟ ମେଘୱୁଟ୍ଠାନେନ ୱୁଟ୍ଠିପ୍ପୱତ୍ତିୟା।

ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପଭେଦପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତିଓଗାହନାକାରୋ ନିରୱସେସପରହିତପାରିପୂରିକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ଏୱଂ ଭଦ୍ଦକୋ ଆକାରୋ"ତି। ୟସ୍ମା ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାସଙ୍ଖାତଂ ଗୁଣଦ୍ୱୟଂ। ଅପରାପରଂ ୱୁତ୍ତିୟା ଚେତ୍ଥ ଚକ୍କଭାୱୋ, ଚରନ୍ତି ଏତେହି ସତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୂତି ୱା। ୟେ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ "ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖୱେ ଚକ୍କାନି, ୟେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ"ତିଆଦି । ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଦେସନାକ୍କମୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧିୟାତି ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାୟ। ସମ୍ମାପଣିହିତତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ସୁଦ୍ଧାସୟୋ ହୋତି ତଦସୁଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋତି ଆହ "ଆସୟସୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧା ହୋତୀ"ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ "ସମ୍ମାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସେୟ୍ୟସୋ ନଂ ତତୋ କରେ"ତି, "କତପୁଞ୍ଞୋସି ତ୍ୱଂ ଆନନ୍ଦ, ପଧାନଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜ ଖିପ୍ପଂ ହୋହିସି ଅନାସୱୋତି ଚ। ତେନେୱାହ "ଆସୟସୁଦ୍ଧିୟା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ"ତି। ପୟୋଗସୁଦ୍ଧିୟାତି ୟୋନିସୋମନସିକାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପୟୋଗସ୍ସ ୱିସଦଭାୱେନ। ତଥା ଚାହ "ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ"ତି। ସବ୍ବସ୍ସ ୱା କାୟୱଚୀପୟୋଗସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ। ପରିସୁଦ୍ଧକାୟୱଚୀପୟୋଗୋ ହି ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱତୋ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିୟତ୍ତିୟଂ ୱିସାରଦୋ ହୋତୀତି।

"ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧଦୀପକେନା"ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଥେରସ୍ସ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦ ସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅସମ୍ମୋହାସମ୍ମୋସଦୀପନତୋ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଅତ୍ଥୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ "ସୋତବ୍ବପ୍ପଭେଦପଟିୱେଧଦୀପକେନା"ତି ଏତେନ ଅୟଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ, ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାୟ ୱା ସାମଞ୍ଞେନେୱ ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୱିସେସଂ ଆମସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ମନୋଦିଟ୍ଠିକରଣାପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପେକ୍ଖନସୁପ୍ପଟିୱେଧା ୱିସେସତୋ ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୟୋନିସୋମନସିକାରଦୀପକେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୟୋଜେତ୍ୱା,

ସଵନଧାରଣଵଚୀପରିଚଯା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଵିସେସେନ ସୋତାଵଧାନପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ଅଵିକ୍ଖେପଦୀପକେନ ସୁତ-ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଧମ୍ମସ୍ସଵନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମା। ମନସାନୁପେକ୍ଖିତାତି ‘‘ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା, ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିଯୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତା। ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିଵିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଭୂତାଯ, ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ଵା ଦିଟ୍ଠିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ‘‘ଇତି ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଟ୍ଠୁ ଵଵତ୍ଥପେତ୍ଵା ପଟିଵିଦ୍ଧା।

‘‘ସକଲେନ ଵଚନେନା’’ତି ପୁବ୍ବେ ତୀହି ପଦେହି ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଯୋଜିତତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ। ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିନ୍ତି ଅକତଞ୍ଞୁତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପଵେଦିତଂ ଧମ୍ମଵିନଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଦହତୀ’’ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ଅନରିଯଵୋହାରାଵତ୍ଥଂ। ସା ଏଵ ଅନରିଯଵୋହାରାଵତ୍ଥା ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ନନୁ ଚ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ‘‘ମମେଦଂ ଵଚନ’’ନ୍ତି ଅଧିମାନସ୍ସ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଞ୍ଚ ତଦାସଙ୍କାଯ ଅଭାଵତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମତିକ୍କମାଦିଵଚନଂ ନିରତ୍ଥକଂ ତି? ନଯିଦଂ ଏଵଂ ‘‘ଏଵଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଵିଭାଵିତୋତି ଦସ୍ସନତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଦେଵତାନଂ ପରିଵିତକ୍କାପେକ୍ଖଂ ତଥାଵଚନନ୍ତି ଏଦିସୀ ଚୋଦନା ଅନଵକାସା’’ତି ଵଦନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଖଣେ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେଵତାନଂ ଏଵଂ ଚେତସୋ ପରିଵିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ‘‘ତଥାଗତୋ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଆଯସ୍ମା ଦେସନାକୁସଲୋ, ଇଦାନି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସକ୍ୟକୁଲପ୍ପସୁତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଭାତା ଚୂଳପିତୁପୁତ୍ତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ସଯଂ ସଚ୍ଛିକତ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ଉଦାହୁ ଭଗଵତୋଯେଵ ଵଚନଂ ଯଥାସୁତ’’ନ୍ତି। ଏଵଂ ତଦାସଙ୍କିତପ୍ପକାରତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମୋକ୍କମାଦିତୋ ଅତିକ୍କମାଦି ଵିଭାଵିତନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଦହନ୍ତୋତି ‘‘ମମେତ’’ନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଅଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ଅପ୍ପେତୀତି ନିଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେସୁ ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ନେତ୍ତି, ଧମ୍ମୋଯେଵ ନେତ୍ତି ଧମ୍ମନେତ୍ତି।

ଦଳ୍ହତରନିଵିଟ୍ଠା ଵିଚିକିଚ୍ଛା କଙ୍ଖା। ନାତିସଂସପ୍ପନଂ ମତିଭେଦମତ୍ତଂ ଵିମତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ଵିନାସେତି ଭଗଵତୋ ଦେସିତତ୍ତା, ସମ୍ମୁଖା ଚସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଖଲିତଦୁରୁତ୍ତାଦିଗ୍ଗହଣଦୋସାଭାଵତୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଆକାରାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଅଗ୍ଗହିତଵିସେସମେଵ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଦସ୍ସିତା, ତତୋ ପରା ତିସ୍ସୋ ଆକାରତ୍ଥମେଵ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଵିଭାଵିତା। ପଚ୍ଛିମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଆକାରତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଵଧାରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଏଵଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଯୋଜିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞସେଟ୍ଠାସହାଯସଙ୍ଖ୍ୟାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥାହେସ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ , ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିଵଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, ‘‘ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାଵ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସେଟ୍ଠେ, ‘‘ଏକୋ ଵୂପକଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଅସହାଯେ, ‘‘ଏକୋଵ ଖୋ ଭିକ୍ଖଵେ ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଵାସାଯା’’ତିଆଦୀସୁ ସଙ୍ଖ୍ୟାଯଂ, ଇଧାପି ସଙ୍ଖ୍ୟାଯନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏକନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। କାଲଞ୍ଚ ସମଯଞ୍ଚାତି ଯୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ। ଖଣୋତି ଓକାସୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା। ଖଣୋ ଏଵ ଚ ସମଯୋ। ଯୋ ‘‘ଖଣୋ’’ତି ଚ ‘‘ସମଯୋ’’ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋ ଵାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମଯୋତି ମହାସମୂହୋ। ସମଯୋପି ଖୋତି ସିକ୍ଖାପଦପୂରଣସ୍ସ ହେତୁପି। ସମଯପ୍ପଵାଦକେତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପଵାଦକେ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିଯା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମଯଂ ପଵଦନ୍ତୀତି। ଅତ୍ଥାଭିସମଯାତି ହିତପଟିଲାଭା। ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଅଭିସମଯୋ ଅତ୍ଥୋତି ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ପୀଳନ ଆଦୀନି ଅଭିସମେତବ୍ବଭାଵେନ ଏକୀଭାଵଂ ଉପନେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତାନି। ଅଭିସମଯସ୍ସ ଵା ପଟିଵେଧସ୍ସ ଵିସଯଭୂତଭାଵୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ତାନେଵ ତଥା ଏକତ୍ତେନ ଵୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂ ସମଙ୍ଗୀନୋ ହିଂସନଂ ଅଵିପ୍ଫାରିକତାକରଣଂ। ସନ୍ତାପୋଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିଵସେନ ସନ୍ତାପନଂ ପରିଦହନଂ।

ତତ୍ଥ ସହକାରୀକାରଣଂ ସନ୍ନିଜ୍ଝ ସମେତି ସମଵେତୀତି ସମଯୋ, ସମଵାଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯମେତ୍ଥ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ଵା ସଂଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତୋ, ସଭାଵଧମ୍ମୋ ଵା ସହଜାତାଦୀହି, ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ଵାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପଵତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ, କରଣଂ ଵିଯ ଚ କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ଵୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ଵା ଅଵଯଵାନଂ ଅଯନଂ ପଵତ୍ତି ଅଵଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ, ଯଥା ‘‘ସମୁଦାଯୋ’’ତି। ଅଵଯଵସହାଵଟ୍ଠାନମେଵ ହି ସମୂହୋତି। ଅଵସେସପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଵତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ ଯଥା ‘‘ସମୁଦଯୋ’’ତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାଵତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ଅତ୍ତନୋ ଵିସଯେ ପଵତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାଵତୋ ଵା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିଵେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିଵିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମସ୍ସ ଯାନଂ, ସମ୍ମା ଵା ଯାନଂ ଅପଗମୋତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ଏତବ୍ବୋ ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅଵିପରୀତୋ ସଭାଵୋ। ଅଭିମୁଖଭାଵେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାଵାଵବୋଧୋ। ଏଵଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପଵତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାତି ସମଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। କାଲୋ

ଅଟ୍ଠୋ ସମୱାୟାଦୀନଂ ଅଭାୱଂ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଦେସଦେସକପରିସାନଂ ୱିୟ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଭାୱେନ କାଲସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଚ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନିୟାମିତୱସେନେୱ କାଲୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ଉତୁସଂୱଚ୍ଛରାଦିୱସେନ ନିୟମେତ୍ୱାତି ଆହ ''ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଉତୁସଂୱଚ୍ଛରାଦିୱସେନ ନିୟମଂ ଅକତ୍ୱା ସମୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନେ ଅୟମ୍ପି ଗୁଣୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯେ ୱା ଇମେ''ତିଆଦିମାହ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସମୟୋ ଦେୱସିକଂ ଝାନସମାପତ୍ତୀହି ୱୀତିନାମନକାଲୋ, ୱିସେସତୋ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି। ପକାସାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ପକମ୍ପନଓଭାସପାତୁଭାୱାଦୀହି ପାକଟା। ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଭେଦେସୁ ଯେୱ ସମୟେସୁ ଏକଦେସଂ ପକାରନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ଚାୟ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ଞାଣକିଚ୍ଚସମୟୋ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିସମୟୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମୟୋ। ଅରିୟତୁଣ୍ହିଭାୱସମୟୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସମୟୋ। କରୁଣାକିଚ୍ଚପରହିତପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମିକଥାସମୟୋ ଦେସନାସମୟେୱ।

କରଣୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମୱିନଯେସୁ। ତଥାତି ଭୁମ୍ମକରଣେହି। ଅଧିକରଣତ୍ଥ ଆଧାରତ୍ଥୋ। ଭାୱୋ ନାମ କିରିୟା, କିରିୟାୟ କିରିୟନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା କାଲୋ ସଭାୱଧମ୍ମପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସୟଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତୋ ତଙ୍ଖଣପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାୱତୋ ''ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଜାତୋ, ସାୟନ୍ହେ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି, ଚ ଆଦୀସୁ, ସମୂହୋ ଚ ଅୱୟୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ଅୱୟୱାନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାପୀୟତି ''ରୁକ୍ଖେ ସାଖା, ୟୱରାସିୟଂ ସମ୍ଭୂତୋ''ତିଆଦୀସୁ, ଏୱଂ ଇଧାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଅଧିକରଣଞ୍ହି…ପେ… ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ, ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ୱା କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେ, ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ ଫସ୍ସାଦୟୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଅୟଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ଗାୱୀସୁ ଦୁୟ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋତି ଦୋହନକିରିୟାୟ ଗମନକିରିୟା ଲକ୍ଖୀୟତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ''ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ସତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାୟମାନୋ ଏୱ ହୋତି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାୱିରହାଭାୱତୋତି ସମୟସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିୟାୟ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକିରିୟା, ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଭୱନକିରିୟା ଚ ଲକ୍ଖୀୟତି। ଯସ୍ମିଂ ସମୟେତି ଯସ୍ମିଂ ନୱମେ ଖଣେ, ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ୱା ସତି କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ, ହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଚ ସତି ଫସ୍ସାଦୟୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଉଭୟତ୍ଥ ସମୟ-ସଦ୍ଦେ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାୱୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଖଣ…ପେ… ଲକ୍ଖୀୟତୀ''ତି।

ହେତୁଅତ୍ଥୋକରଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭୱତି ''ଅନ୍ନେନ ୱସତି, ଅଜ୍ଝେନେନ ୱସତି, ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦତି, କୁଦାଲେନ ଖଣତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ୱୀତିକ୍କମଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା, ୱିଗରହିତ୍ୱା ଚ ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଓତିଣ୍ଣକାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତେନେୱ କାଲେନ ସିକ୍ଖାପଦାନି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ ଭଗୱା ୱିହରତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ତତିୟପାରାଜିକାଦୀସୁ ୱିୟାତି।

ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ଦେସନାନିଟ୍ଠାନଂ ପରହିତପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ କରୁଣାୱିହାରେନ। ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ। ଉପଯୋଗୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥା ''ମାସଂ ଅଜ୍ଝେତୀ''ତି।

ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା। ଅଭିଲାପମତ୍ତଭେଦୋତି ୱଚନମତ୍ତେନ ୱିସେସୋ। ତେନ ସୁତ୍ତୱିନଯେସୁ ୱିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତୟୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ସେଟ୍ଠନ୍ତି ସେଟ୍ଠୱାଚକଂ ୱଚନଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସେଟ୍ଠଗୁଣସହଚରଣତୋ। ତଥା ଉତ୍ତମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ଗାରୱୟୁତ୍ତୋତି ଗରୁଭାୱୟୁତ୍ତୋ ଗରୁଗୁଣଯୋଗତୋ, ଗରୁକରଣାରହତାୟ ୱା ଗାରୱୟୁତ୍ତୋ।

ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ନ ପନ ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଏକଦେସଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅପିଚ ଭଗେ ୱନି, ୱମୀତି ୱା ଭଗୱା, ଭଗେ ସୀଲାଦିଗୁଣେ ୱନି ଭଜି ସେୱି, ତେ ୱା ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ୱନି ଯାଚି ପତ୍ଥୟୀତି ଭଗୱା, ଭଗଂ ୱା ସିରିଂ, ଇସ୍ସରିୟଂ, ଯସଞ୍ଚ ୱମି ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିୟ ଛଡ୍ଡୟୀତି ଭଗୱା। ତଥା ହି ଭଗୱା ହତ୍ଥଗତଂ ସିରିଂ, ଚତୁଦ୍ଦୀପିସ୍ସରିୟଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିସନ୍ନିସ୍ସୟଞ୍ଚ ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଯସଂ ଅନପେକ୍ଖୋ ପରିଚ୍ଚଜୀତି। ଅଥ ୱା ଭାନି ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନି, ତେହି ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଭଗା, ସିନେରୁୟୁଗନ୍ଧରାଦିଗତା ଭାଜନଲୋକସୋଭା। ତେ ଭଗୱା ୱମି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହତୀତି ଏୱମ୍ପି ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା।

''ଧମ୍ମସରୀରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋତୀ''ତି ''ଯୋ ୱୋ ଆନନ୍ଦ ମୟା ଧମ୍ମୋ ଚ ୱିନୟୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ସୋ ୱୋ ମମଚ୍ଚୟେନ ସତ୍ଥା''ତି ୱଚନତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାୱପରିୟାୟୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ୱଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାୟୋ ପରେହି ଅଭେଜ୍ଜସରୀରତ୍ତା। ନ ହି ଭଗୱତୋ ରୂପକାୟେ କେନଚି ଅନ୍ତରାୟୋ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି। ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସକଲସୁତ୍ତସ୍ସ ''ଏୱ''ନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସନତୋ। ସାୱକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଭଗୱତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ମୟା ମହାସାୱକେନ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମୟାୱ ସୁତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୱିତଂ, ନ ପରମ୍ପରାଭତନ୍ତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ''ଭଗୱା''ତି ପଦସ୍ସ ସନ୍ନିଧାନେ ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ସମୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କାଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତଭାୱଦୀପନତୋ। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ହି କାଲସମ୍ପଦା। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''କପ୍ପକସାୟେ କଲିୟୁଗେ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଅହୋ ମହଚ୍ଛରିୟଂ;

ହୁତାୱହମଜ୍ଝେ ଜାତଂ, ସମୁଦିତମକରନ୍ଦମରୱିନ୍ଦ''ନ୍ତି।

ଭଗୱାତି ଦେସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗାରୱାଧିୱଚନତୋ।

ୱିଜ୍ଜନ୍ତରିକାୟାତି ୱିଜ୍ଜୁନିଚ୍ଛରଣକ୍ଖଣେ। ଅନ୍ତରତୋତି ହଦୟେ। ଅନ୍ତରାତି ଆରଦ୍ଧୁ ନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ ୱେମଜ୍ଝେ। ଅନ୍ତରିକାୟାତି ଅନ୍ତରାଳେ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ତଦନ୍ତରଂ କୋ ଜାନେୟ୍ୟ, ଏତେସଂ ଅନ୍ତରା କପ୍ପା, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିୟା, ଅନ୍ତରନ୍ତରା କଥଂ ଓପାତେତୀ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ ୱିୟ କାରଣୱେମଜ୍ଝେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦା ଏୱ ଉଦାହରିତବ୍ବା ସିୟୁଂ, ନ ପନ ଚିତ୍ତଖଣୱିୱରେସୁ ୱତ୍ତମାନା ଅନ୍ତରନ୍ତରିକା-ସଦ୍ଦା। ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅୟଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସିୟା – ୟେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି, ତେସୁ ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋପି ୱତ୍ତତୀତି ସମାନତ୍ଥତ୍ତା ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନୋ ଅନ୍ତର-ସଦ୍ଦୋ ଉଦାହଟୋ, ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ୱା ''ୟସ୍ସନ୍ତରତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ପନ ଇକ-ସଦ୍ଦେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ''ଅନ୍ତରିକା''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଉଦାହରଣୋଦାହରିତବ୍ବାନଂ ୱିରୋଧାଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅୟୋଜିୟମାନେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ନ ପାପୁଣାତି ସାମିୱଚନସ୍ସ ପସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୟୋଗେନ ଉପୟୋଗୱଚନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ତେନେୱାହ ''ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦେନ ୟୁତ୍ତତ୍ତା ଉପୟୋଗୱଚନଂ କତ''ନ୍ତି।

''ନିୟତୋ ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ, ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅନୱକାସୋ, ୟଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟ, ''ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ'' ତିଆଦିୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିସୀଲାନଂ ନିୟତସଭାୱତ୍ତା ସୋତାପନ୍ନାପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତା, ପଗେୱ ସକଦାଗାମିଆଦୟୋ। ''ତଥାରୂପାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତି, ତଥାରୂପେସୁ ସୀଲେସୁ ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ''ତି ୱଚନତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱୋ ଲବ୍ଭତିୟେୱ।

ସୁପ୍ପିୟୋପି ଖୋତି ଏତ୍ଥ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ''ଅସ୍ସୋସି ଖୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ତେନ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ ଅହୋସିୟେୱ, ନାସ୍ସ ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିୟା କୋଚି ଅନ୍ତରାୟୋ ଅହୋସୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ତତ୍ରାତି ୱା କାଲସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ। ସୋପି ହି ''ଏକଂ ସମୟ''ନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଅଧିକତୋ। ୟସ୍ମିଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ଅନ୍ତରା ରାଜଗହଞ୍ଚ ନାଳନ୍ଦଞ୍ଚ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ, ତସ୍ମିଂୟେୱ ସମୟେ ସୁପ୍ପିୟୋପି ତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସତି, ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ଚ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀତି। ପରିୟାୟତି ପରିୱତ୍ତତୀତି ପରିୟାୟୋ, ୱାରୋ। ପରିୟାୟେତି ଦେସେତବ୍ବମତ୍ଥଂ ପଟିପାଦେତୀତି ପରିୟାୟୋ, ଦେସନା। ପରିୟାୟତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତତୀତି ପରିୟାୟୋ, କାରଣନ୍ତି ଏୱଂ ପରିୟାୟ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱାରାଦୀସୁ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। କାରଣେନାତି କାରଣପତିରୂପକେନ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ଅକାରଣମେୱ କାରଣନ୍ତି ୱତ୍ୱା''ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ''ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ''ତି, ''ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ''ତି ଚ ୱତ୍ତମାନକାଲନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ନନୁ ସଙ୍ଗୀତିକାଲତୋ ସୋ ଅୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାନଂ ଭାସିତକାଲୋ ଅତୀତୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ''ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ହୋତି-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଅତୀତକାଲତ୍ଥୋ ଭାସତି-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ୟସ୍ମିଂ କାଲେ ତେହି ଅୱଣ୍ଣୋ ୱଣ୍ଣୋ ଚ ଭାସୀୟତି, ତଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ତତ୍ରାତି କାଲସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ''ତି ଇଦଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

ଅକାରଣନ୍ତି ଅୟୁତ୍ତିଂ, ଅନୁପପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଅରସରୂପତାଦୟୋ ଦୋସା ଭଗୱତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଧମ୍ମସଙ୍ଘାନଞ୍ଚ ଦୁରକ୍ଖାତଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦୟୋତି। ଅକାରଣନ୍ତି ୱା ୟୁତ୍ତକାରଣରହିତଂ, ପଟିଞ୍ଞାମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ କାରଣନ୍ତି ୱତ୍ୱାତି କାରଣଂ ୱାତି ୱତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରସରୂପାଦୀନଞ୍ହେତ୍ଥ ଜାତିୱୁଡ୍ଢେସୁ ଅଭିୱାଦନାଦିସାମୀଚିକମ୍ମାକରଣଂ କାରଣଂ, ତଥା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାଲମରିୟଞାଣଦସ୍ସନାଭାୱସ୍ସ ସୁନ୍ଦରିକାମଗୁଣାଦିନୱବୋଧୋ, ସଂସାରସ୍ସ ଆଦିକୋଟିୟା ଅପଞ୍ଞାୟନପଟିଞ୍ଞା, ଅବ୍ୟାକତୱତ୍ଥୁବ୍ୟାକରଣନ୍ତି ଏୱମାଦୟୋ, ତଥା ଅସଙ୍ଖଞ୍ଞୁତାଦୀନଂ କମାୱବୋଧାଦୟୋ ୟଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା। ତଥା ତଥାତି ଜାତିୱୁଡ୍ଢାନଂ ଅନଭିୱାଦନାଦିଆକାରେନ।

ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସମାନୋତି ଅୱଣ୍ଣଂଭାସନହେତୁ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ମାନ-ସଦ୍ଦୋ। ଅନଯତ୍ଥସନଂ ପାପୁଣିସ୍ସତି ଏକନ୍ତମହାସାୱଜ୍ଜତ୍ତା ରତନତ୍ତଯୋପୱାଦସ୍ସ। ତେନେୱାହ –

''ଯୋ ନିନ୍ଦିଯଂ ପସଂସତି,

ତଂ ୱା ନିନ୍ଦତି ଯୋ ପସଂସିଯୋ;

ୱିଚିନାତି ମୁଖେନ ସୋ କଲିଂ,

କଲିନା ତେନ ସୁଖଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀ''ତି।

''ଅମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯୋ''ତିଆଦିନା ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ସଂୱେଗୁପ୍ପତ୍ତିଂ, ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯେ କାରୁଞ୍ଞପ୍ପୱତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତେୱାସିନା ଆଚରିଯସ୍ସ ଅନୁକୂଲେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଯଂ ପନ ପଣ୍ଡିତଜାତିକତ୍ତା ନ ଏଦିସେସୁ ତଂ ଅନୁୱତ୍ତତୀତି, ଇଦାନି ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆଚରିଯେ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ। ୱଣ୍ଣଂ ଭାସିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ ''ଅପିନାମାଯଂ ଏତ୍ତକେନାପି ରତନତ୍ତଯାୱଣ୍ଣତୋ ଓରମେଯ୍ଯା''ତି। ୱଣ୍ଣୀଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ଗୁଣୋ। ୱଣ୍ଣନଂ ଗୁଣସଙ୍କିତ୍ତନନ୍ତି ୱଣ୍ଣୋ, ପସଂସା। ସଂଞ୍ଞୂଳ୍ହାତି ଗନ୍ଥିତା, ନିବନ୍ଧିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିତ୍ଥେନ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ ଧମ୍ମକଥିକୋତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅପରିମାଣଗୁଣତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ , ନିରୱସେସାନଞ୍ଚ ତେସଂ ଇଧ ପକାସନଂ ପାଠଇସଂୱଣ୍ଣନାଯେୱ ସମ୍ଭଜତୀତି। ଅନୁସ୍ସୱାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆକାରପରିୱିତକ୍କଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ତନୋ ଥାମେନ ୱଣ୍ଣଂ ଅଭାସି, ନ ପନ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣାନୁରୂପନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ଯାପରିମିତପ୍ପଭେଦା ହି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେଯ୍ଯ ୱଣ୍ଣଂ,

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀଯେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ,

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥ ତଥାଗତସ୍ସା''ତି।

ଇଧାପି ୱକ୍ଖତି ''ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦି।

ଇତି ହ ତେତି ଏତ୍ଥ ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ହ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଏୱଂ ତେ''ତି।

ଇରିଯାପଥାନୁବନ୍ଧନେନ ଅନୁବନ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ନ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଅନୁବନ୍ଧନେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ଯସ୍ମିଂ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଉତୁମ୍ହି ମାସେ ପକ୍ଖେ ୱା ଭଗୱା ତଂ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ, ତସ୍ମିଂ କାଲେ। ତେନେୱ ହି କିରିଯାୱିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନୱସେନ ''ରାଜଗହେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୀ''ତି ୱତ୍ତମାନକାଲନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ସୋତି ଏୱଂ ରାଜଗହେ ୱସମାନୋ ଭଗୱା। ତଂ ଦିୱସନ୍ତି ଯଂ ଦିୱସଂ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋ, ତଂ ଦିୱସଂ। ତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ପଟିପନ୍ନୋ ନାଠଅନ୍ନାଯଂ ୱେନେଯ୍ଯାନଂ ୱିୱିଧ ହିତସୁଖନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଇମିସ୍ସା ଚ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ତିୱିଧସୀଲାଲଙ୍କତଂ ନାନାୱିଧକୁହନଲପନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିଦ୍ଧଂସନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଜାଲୱିନିୱେଠନଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁପକମ୍ପନଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଦେସେସ୍ସାମୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ''କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ପଟିପନ୍ନୋ''ତି ଚୋଦନା ୱିସୋଧିତା ହୋତି। ''କସ୍ମା ଚ ସୁପ୍ପିଯୋ ଅନୁବନ୍ଧୋ''ତି ଅଯଂ ପନ ଚୋଦନା ''ଭଗୱତୋ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋ''ତି ଏତେନ ୱିସୋଧିତା ହୋତି। ନ ହି ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦଟ୍ଠୁମେୱ ଇଚ୍ଛତୀତି। ତେନେୱାହ ''ସଚେ ପନ ଜାନେଯ୍ଯ, ନାନୁବନ୍ଧେଯ୍ଯା''ତି।

ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରୱସେନ ''ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିଯୋ। ''ସମନ୍ତା ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେ''ତି ତାସଂ ରସ୍ମୀନଂ ପକତିଯା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ''ତସ୍ମିଂ କିର ସମଯେ''ତି ଚ ତସ୍ମିଂ ଅଦ୍ଧାନଗମନସମଯେ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ଅନିଗୂହିତଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତଦା ତସ୍ସା ନିଗୂହନେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦିସୁ ୱିଯ କିଞ୍ଚିପି କାରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି। ରତନାୱେଠଅଂ ରତନୱଟଂସକଂ। ଚୀନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣଂ ସିନ୍ଧନଚୁଣ୍ଣଂ।

ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପୱିଲାସିନୀ ଚ ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଲକ୍ଖଣମାଲାତି ମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱମାହ। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାୟ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାନଂ ମାଲା କେନଚି ଗନ୍ଥେତ୍ୱା ଠପିତା ଯଦି ସିୟାତି ପରିକପ୍ପନୱସେନାହ “ଗନ୍ଥେତ୍ୱା ଠପିତଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚନ୍ଦମାଲାୟା”ତି। ସିରିଂ ଅଭିଭୱନ୍ତୀ ଇୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏସ ନୟୋ ସୂରିୟମାଲାୟାତିଆଦୀସୁପି। ମହାଥେରାତି ମହାସାୱକେ ସନ୍ଧାୟାହ। ଏୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଚ ଦିସ୍ୱା ଅଥ ଅତ୍ତନୋ ପରିସଂ ଅୱଲୋକେସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। “ଯସ୍ମା ପନେସା”ତିଆଦିନା “କସ୍ମା ଚ ସୋ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ”ତି ଚୋଦନଂ ୱିସୋଧେତି। ଇତୀତି ଏୱଂ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମେହି ଦ୍ୱୀହୀତି ଲାଭପରିୱାରହାନିଂ ନିଗମନୱସେନ ଦସ୍ସେତି। ଭଗୱତୋ ୱିରୋଧାନୁନୟାଭାୱୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ଏତେ ଅୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଭାସନ୍ତୀତି ଅପରେ। “ମାରେନ ଅନ୍ୱାୱିଟ୍ଠା ଏୱଂ କରୋନ୍ତୀ”ତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

୨। ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାୟ ଅୱିଦୂରେ ଭୱତ୍ତା ଉଯ୍ୟାନଂ ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକା ଯଥା “ୱରୁଣାନଗରଂ, ଗୋଦାଗାମୋ”ତି। କେଚି ପନ “ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାତି ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଏକଗାମୋ”ତି ୱଦନ୍ତି । ତେସଂ ମତେ ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାୟନ୍ତି ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ରାଜାଗାରକଂ ୱେସ୍ସୱଣମହାରାଜଦେୱାୟତନନ୍ତି ଏକେ। ବହୁପରିସ୍ସୟୋତି ବହୁପଦ୍ଦୱୋ। “ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେୱାସିନା ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେନ ମାଣୱେନା”ତି ୱୁତ୍ତଂ ସୀହଳଅଟ୍ଠକଥାୟଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପାଳି ଆରୁଳ୍ହୱସେନେୱ, ନ ପନ ତଦା ସୁପ୍ପିୟସ୍ସ ପରିସାୟ ଅଭାୱତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋୟେୱ ପାଳି ଆରୁଳ୍ହୋ, ନ ସୁପ୍ପିୟସ୍ସ ପରିସାତି? ପୟୋଜନାଭାୱତୋ। ଯଥା ଚେତଂ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏଦିସଂ ପୟୋଜନାଭାୱତୋ ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେଚି ପନ “ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତ”ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି ପାଳିଆରୁଳ୍ହୱସେନ ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆପଜ୍ଜନତୋ। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତନୟେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୩।କଥାଧମ୍ମୋତି କଥାସଭାୱୋ, କଥାଧମ୍ମୋ ଉପପରିକ୍ଖାୱିଧୀତି କେଚି। ନୀୟତୀତି ନୟୋ, ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦସତ୍ଥଂ ଅନୁଗତୋ ନୟୋ ସଦ୍ଦନୟୋ। ତତ୍ଥ ହି ଅନଭିଣ୍ହୱୁତ୍ତିକେ ଅଚ୍ଛରିୟ-ସଦ୍ଦୋ ଇଚ୍ଛିତୋ। ତେନେୱାହ “ଅନ୍ଧସ୍ସ ପବ୍ବତାରୋହଣଂ ୱିୟା”ତି। ଅଚ୍ଛରାୟୋଗ୍ଗନ୍ତିଅଚ୍ଛରିୟନ୍ତି ନିରୁତ୍ତିନୟୋ , ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତୋ, ତସ୍ମା ଆହ “ଅଟ୍ଠକଥାନୟୋତି। ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ ସୁପ୍ପଟିୱିଦିତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତସ୍ସ ଯତ୍ତକଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦିତା, ତଂ ଏତ୍ତକନ୍ତି ନ ସକ୍କା ଅମ୍ହେହି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ, ଅକ୍ଖାତୁଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ “ତେନ ସୁପ୍ପଟିୱିଦିତତାୟ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟତଂ ଦସ୍ସେତୀ”ତି।

ପକତତ୍ଥପଟିନିଦ୍ଦେସୋ ତଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତସ୍ସ “ଭଗୱତା”ତିଆଦୀହି ପଦେହି ସମାନାଧିକରଣଭାୱେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଯେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱେନ ଭଗୱା ପକତୋ ସୁପାକଟୋ ଚ ହୋତି, ତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗମନପଟିପଦାୟ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଯୋ ସୋ…ପେ… ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ”ତି ଆହ। ସତିପି ଞାଣଦସ୍ସନ-ସଦ୍ଦାନଂ ଇଧ ପଞ୍ଞାୱେୱଚନଭାୱେ ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ନେସଂ ସୱିସୟୱିସେସପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅସାଧାରଣଞାଣୱିସେସୱସେନ ୱିଜ୍ଜତ୍ତୟୱସେନ ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାନାୱରଣୱସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମଂସଚକ୍ଖୁୱସେନ ପଟିୱେଧଦେସନାଞାଣୱସେନ ଚ ତଦତ୍ଥଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ତେସଂ ତେସ”ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଆସୟାନୁସୟଂ ଜାନତାଆସୟାନୁସୟଞାଣେନ। ସବ୍ବଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣେହି।

ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦୀହୀତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାସୱକ୍ଖୟଞାଣେହି। ପଟିୱେଧପଞ୍ଞାୟାତି ଅରିୟମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ। ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ, ପଞ୍ଚୱିଧମାରାନଂ ୱା, ସାସନପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟାନଂ, ତେସଂ ହନନଂ ପାଟିହାରିୟେହି ଅଭିଭୱନଂ, ଅପ୍ପଟିଭାନତାକରଣଂ, ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଞ୍ଚ। କେସିୱିନୟସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ।

ତଥା ଠାନାଠାନାଦୀନି ଜାନତା, ଯଥାକମ୍ମୂପଗେ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତା, ସୱାସନାନଂ ଆସୱାନଂ ଖୀଣତ୍ତା ଅରହତା, ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିତୋ ଅୱିପରୀତାୱବୋଧତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ। ଅଥ ୱା ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣତାୟ ଜାନତା, ତିଣ୍ଣମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତିତୋ ନିସମ୍ମକାରିତାୟ ପସ୍ସତା, ଦୱାଦୀନମ୍ପି ଅଭାୱସାଧିକାୟ ପହାନସମ୍ପଦାୟ ଅରହତା, ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଅହାନିହେତୁଭୂତାୟ ଅପରିକ୍ଖୟପଟିଭାନସାଧିକାୟ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନାତି ଏୱଂ ଦସବଲଟ୍ଠାରସାୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେହିପି ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଦିପି ହୀନକଲ୍ୟାଣଭେଦେନ ଦୁୱିଧାୱ ଅଧିମୁତ୍ତି ପାଳିୟଂ ୱୁତ୍ତା, ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ପନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନାତି ଆହ “ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତା”ତି। ସା ପନ ଅଧିମୁତ୍ତି ଅଜ୍ଝାସୟଧାତୁ, ତଦପି ତଥା ତଥା ଦସ୍ସନଂ ଖମନଂ ରୋଚନଞ୍ଚାତି ଆହ “ନାନାଜ୍ଝାସୟତା…ପେ… ରୁଚିତା”ତି। ନାନାଧିମୁତ୍ତିକତଞାଣେନାତି ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଦସବଲଞାଣନ୍ତି ଆହ “ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣେନା”ତି। ଇତି ହ ମେତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ, ହ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତଂ ସରଲୋପୋ ଚ କତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ “ଏୱଂ ଇମେ”ତି।

୪।ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତଂ କତଂ, ଯତୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଅଜ୍ଝାୱଚମନୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେସୁ ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତୀହି। ନିୱାସେତ୍ୱା ୱିହାରନିୱାସନପରିୱତ୍ତନୱସେନ। ‘‘କଦାଚି ଏକକୋ’’ତିଆଦି ତେସଂ ତେସଂ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ୱିନୟନାନୁକୂଲଂ ଭଗୱତୋ ଉପସଙ୍କମଦସ୍ସନଂ। ପାଦନିକ୍ଖେପସମଯେ ଭୂମିୟା ସମଭାୱାପତ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାଯ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ, ନ ଇଦ୍ଧିନିମ୍ମାନଂ। ‘‘ଠପିତମତ୍ତେ ଦକ୍ଖିଣପାଦେ’’ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସବ୍ବଦକ୍ଖିଣତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଦୁଲ୍ଲଭା ସମ୍ପତ୍ତୀତି ସତିପି ମନୁସ୍ସତ୍ତପଟିଲାଭେ ପତିରୂପଦେସୱାସେନ୍ଦ୍ରିୟାୱେକଲ୍ଲସଦ୍ଧାପଟିଲାଭାଦୟୋ ଗୁଣା ଦୁଲ୍ଲଭାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଚାତୁମହାରାଜିକଭୱନନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱଲୋକେ ସୁଞ୍ଞୱିମାନାନି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏସ ନୟୋ ତାୱତିଂସଭୱନାଦୀସୁପି। କାଲଯୁତ୍ତନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ୱେଲାଯ ଇମସ୍ସ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ତଂତଂକାଲାନୁରୂପଂ। ସମୟଯୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଅନୁରୂପଂ ୱା। ଅଥ ୱା ସମୟଯୁତ୍ତନ୍ତି ହେତୂଦାହରଣସହିତଂ। କାଲେନ ସାପଦେସଞ୍ହି ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଉତ୍ତୁଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି, ନ ପନ ମଲଂ ପକ୍ଖାଲେତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ହି ଭଗୱତୋ କାଯେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ଉପଲିମ୍ପତୀତି।

କିଲାସୁଭାୱୋ କିଲମଥୋ। ସୀହସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି ସରୀରସ୍ସ କିଲାସୁଭାୱମୋଚନତ୍ଥନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେତୀ’’ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ଭଗୱତୋ ବହୁଲଆଚିଣ୍ଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପେକଦା ଅୱସିଟ୍ଠବଲଞାଣେହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣେନ ଚ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ସାଧେତୀତି। ‘‘ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିଦେସନା ସୀହନାଦୋ। ତେସଂ ‘‘ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା’’ ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା। ‘‘ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ନଭଂ ପହରନ୍ତୋ ୱିଯ ଚା’’ତି ଇଦଂ ବ୍ରହ୍ମଜାଲଦେସନାଯ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ସୁଦୁକ୍କରତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ‘‘ଯେନ, ତେନା’’ତି ଏତଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ। ଯେନାତି ୱା ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ, ଯେନ କାରଣେନ ସୋ ମଣ୍ଡଲମାଳଓ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନ କାରଣେନ ଉପସଙ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ, କାରଣଂ ପନ ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂଏୱ। କଟ୍ଠନ୍ତି ନିସୀଦନଯୋଗ୍ଗଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ।

ପୁରିମୋତି ‘‘କତମାଯ ନୁ ଭୱଥା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ। କା ଚ ପନ ୱୋତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ବ୍ୟତିରେକେ। ତେନ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତାଯ କଥାଯ ୱକ୍ଖମାନଂ ୱିପ୍ପକତଭାୱଂ ଜୋତେତି। ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରୋ। ଯାଯ ହି କଥାଯ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ନିସିନ୍ନା, ସା ଏୱ ଅନ୍ତରାକଥାଭୂତା ୱିପ୍ପକତା ୱିସେସେନ ପୁନ ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି। ଅଞ୍ଞାତି ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ହି ଅଯଂ ଅନ୍ତରା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଭୂମନ୍ତରଂ ସମୟନ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅନ୍ତରାତି ୱା ୱେମଜ୍ଝେତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସା କଥା ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ‘‘ଇତି ହ ମେ’’ତିଆଦିନା ନିଟ୍ଠପିତା ଯେୱାତି? ନ ନିଟ୍ଠାପିତା ଭଗୱତୋ ଉପସଙ୍କମନେନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଯଦି ହି ଭଗୱା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ନ ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟ ଭିୟ୍ୟୋପି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାୟେୱ କଥା ପୱତ୍ତେୟ୍ୟୁଂ, ଭଗୱତୋ ଉପସଙ୍କମନେନ ପନ ନ ପୱତ୍ତେସୁଂ। ତେନେୱାହ ଅଯଂ ଖୋ…ପେ… ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ’’ତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଧମ୍ମୱିନୟସଙ୍ଗହେ କରିୟମାନେ ନିଦାନୱଚନଂ, ନନୁ ଭଗୱତୋ ୱଚନମେୱ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେଦେସନାଯ ଠିତିଅସମ୍ମୋସସଦ୍ଧେୟ୍ୟଭାୱସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ।
କାଲଦେସଦେସକୱତ୍ଥୁଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକପଟିବଦ୍ଧା ହି ଦେସନା ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି, ଅସମ୍ମୋସଧମ୍ମା ସଦ୍ଧେୟ୍ୟା ଚ। ଦେସକାଲକତ୍ତୁସୋତୁନିମିତ୍ତେହି ଉପନିବନ୍ଧୋ ୱିଯ ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛୟୋ, ତେନେୱ ଚାୟସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ‘‘ବ୍ରହ୍ମଜାଲଂ ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସାଦିପୁଚ୍ଛାସୁ କତାସୁ ତାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି ତଯିଦମାହ ‘‘କାଲ…ପେ… ନିଦାନଂ ଭାସିତ’’ନ୍ତି।

ଅପିଚ ସତ୍ଥୁସିଦ୍ଧିୟା ନିଦାନୱଚନଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବରଚନାନୁମାନାଗମତକ୍କାଭାୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତସିଦ୍ଧି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱେନ ହିସ୍ସ ପୁବ୍ବରଚନାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଯ, ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା ଚ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତଥା
ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିୟସତ୍ଥୁସାୱକାନୁରୋଧାଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱତ୍ତସିଦ୍ଧି। ଖୀଣା ସୱତାଯ ହିସ୍ସ ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଅଭାୱୋ, ୱିସୁଦ୍ଧା ଚ ପରାନୁଗ୍ଗହପ୍ପୱତ୍ତି। ଇତି ଦେସକଦୋସଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିଚାରିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଦୂସକାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଭାୱସୂଚକେହି, ଞାଣପ୍ପହାନସମ୍ପଦାଭି ବ୍ୟଞ୍ଜନକେହି ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିସୁଦ୍ଧଭାୱେହି ପୁରିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅନ୍ତରାୟିକନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧୀତି ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମୋ , ଅତ୍ତହିତପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ଚ ପକାସିତା ହୋତି ନିଦାନୱଚନେନ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପ୍ପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋ, ‘‘ଜାନତା ପସ୍ସତା’’ତିଆଦି ୱଚନତୋ ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ଥୁସିଦ୍ଧିୟା ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି।

ତଥା ସତ୍ଥୁସିଦ୍ଧିୟା ନିଦାନୱଚନଂ। ଞାଣକରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ନିରତ୍ଥିକା ପୱତ୍ତି, ଅତ୍ତହିତତ୍ଥା ୱା, ତସ୍ମା ପରେସଂୟେୱ ଅତ୍ଥାଯ ପୱତ୍ତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସକଲମ୍ପି କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମଂ ସତ୍ଥୁଭୂତଂ, ନ କବ୍ବରଚନାଦିସାସନଭୂତଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ଥୁସିଦ୍ଧିୟା ନିଦାନୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁନୋ ପମାଣଭୂତତାୱିଭାୱନେନ ସାସନସ୍ସ ପମାଣଭାୱସିଦ୍ଧିୟା ନିଦାନୱଚନଂ। ‘‘ଭଗୱତା’’ତି ହି ଇମିନା ତଥାଗତସ୍ସ ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମାଦିଭାୱଦୀପନେନ, ‘‘ଜାନତା’’ତିଆଦିନା ଆସୟାନୁସୟଞାଣାଦିପୟୋଗଦୀପନେନ ଚ ଅୟମତ୍ଥୋ ସାଧିତୋ ହୋତି। ଇଦମେତ୍ଥ

ନିଦାନଵଚନପଯୋଜନସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନଂ। କୋ ହି ସମତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ଭାସିତସ୍ସ ନିଦାନସ୍ସ ପଯୋଜନାନି ନିରଵସେସତୋ ଵିଭାଵେତୁନ୍ତି।

ନିଦାନଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫।ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସାତି ଦେସିତସ୍ସ। ଦେସନାପି ହି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ଵିନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ନିକ୍ଖିପନତୋ ‘‘ନିକ୍ଖେପୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନେକସତଅନେକସହସ୍ସଭେଦାନିପି ସୁତ୍ତନ୍ତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିସାସନପଟ୍ଠାନନଯେନ ସୋଳସଵିଧତଂ ନାତିଵତ୍ତନ୍ତି, ଏଵଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଵସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାଵନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭଵତି ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସବ୍ଭାଵତୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀନଂ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ନଯିଧ ନିରଵସେସୋ ଵିତ୍ଥାରନଯୋ ସମ୍ଭଵତି, ତସ୍ମା ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଥ ଵା ଯଦିପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଜ୍ଝାସଯେନ ସିଯା ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ, ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ପନ ସେସନିକ୍ଖେପାନଂ ମୂଲନିକ୍ଖେପଵସେନ ଚତ୍ତାରୋଵ ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସୋ ପନାଯଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ ସାମଞ୍ଞଭାଵତୋ ପଠମଂ ଵିଚାରେତବ୍ବୋ, ତସ୍ମିଂ ଵିଚାରିତେ ଯସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ, ତସ୍ସା ଵିଭାଗଵସେନ ‘‘ମମଂ ଵା ଭିକ୍ଖଵେ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୫, ୬), ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୭), ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖଵେ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧। ୨୮) ଚ ପଵତ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତପଦେସାନଂ ଵଣ୍ଣନା ଵୁଚ୍ଚମାନା ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନସୁଖତାଯ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ଵିଚାରେତ୍ଵା ଵୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତୀ’’ତି।

‘‘ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା’’ତିଆଦୀସୁ ନିକ୍ଖିପନଂ ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତସ୍ସ କଥନଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖିପୀଯତୀତି ଵା ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଂଯେଵ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି ସୁତ୍ତଦେସନାକାରଣଭୂତୋତି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଵା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରଜ୍ଝାସଯୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପୁଚ୍ଛାଯ ଵସୋ ପୁଚ୍ଛାଵସୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋ। ଅରଣୀଯତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ଵତ୍ଥୁ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯେଵ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅଥ ଵା ନିକ୍ଖିପୀଯତି ସୁତ୍ତଂ ଏତେନାତି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦି ଏଵ। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥଵିକପ୍ପେ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ସୋତବ୍ବଵସପ୍ପଵତ୍ତଂ ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଵଚନଂ ପୁଚ୍ଛାଵସିକା, ତଦେଵ ନିକ୍ଖେପସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋ’’ତି। ତଥା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯେଵ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ’’ତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଵିସୁଂ ନିକ୍ଖେପଭାଵୋ ଯୁତ୍ତୋ। ତେନେଵାହ ‘‘କେଵଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେଵ କଥେତୀ’’ତି। ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାଵସିକାନଂ ପନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନଂ ଦେସନାନିମିତ୍ତଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପଵତ୍ତିତାନଂ କଥଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅନଵରୋଧୋ, ପୁଚ୍ଛାଵସିକଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାନଂ ଵା ପରଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପଵତ୍ତିତଦେସନତ୍ତା କଥଂ ପରଜ୍ଝାସଯେ ଅନଵରୋଧୋତି ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ପରେସଞ୍ହି ଅଭିନୀହାରପରିପୁଚ୍ଛାଦିଵିନିମୁତ୍ତସ୍ସେଵ ସୁତ୍ତଦେସନାକାରଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଭାଵେନ ଗହିତତ୍ତା ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାଵସିକାନଂ ଵିସୁଂ ଗହଣଂ। ତଥା ହି ଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ମ। ନି। ୧।୨୯) ଆମିସୁପ୍ପାଦାଦିଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ପରେସଂ ପୁଚ୍ଛଂ ଵିନା ଅଜ୍ଝାସଯମେଵ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ଵା ଦେସିତୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଦେସିତୋ ପୁଚ୍ଛାଵସିକୋତି ପାକଟୋ ଯମତ୍ଥୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେଵ କଥେସି ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସୁତ୍ତନ୍ତହାରକୋତି ଅନୁପୁବ୍ବେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ସଂଯୁତ୍ତକେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଆଵଳି, ତଥା ଇଦ୍ଧିପାଦହାରକାଦିଵିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦଯୋ। ଅଭିନୀହାରନ୍ତି ପଣିଧାନଂ।

ଵଣ୍ଣାଵଣ୍ଣେତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଆଵୁସୋ’’ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଵୁତ୍ତୋ ଵଣ୍ଣୋପି ସଙ୍ଗହିତୋ, ତଂ ପନ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ଵା ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖଵେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଉପରି ଦେସନଂ ଆରଭିସ୍ସତୀତି। ‘‘ମମଂ ଵା ଭିକ୍ଖଵେ ପରେ ଵଣ୍ଣଂ ଭାସେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେନ ଵୁତ୍ତଵଣ୍ଣୋ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀତି କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନ୍ତେଵାସୀ ଵଣ୍ଣଂ। ଇତି ଇମଂ ଵଣ୍ଣାଵଣ୍ଣଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ଵା’’ତି। ଵା-ସଦ୍ଦୋ ଉପମାନସମୁଚ୍ଚଯସଂସଯଵଵସ୍ସଗ୍ଗପଦପୂରଣଵିକପ୍ପାଦୀସୁ ବହୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ ଵାପି ତେନ ସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୬୩) ଉପମାନେ ଦିସ୍ସତି, ସଦିସଭାଵେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଂ ଵାପି ଧୀରା ମୁନି ଵେଦଯନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୨୦୩) ସମୁଚ୍ଚଯେ, ‘‘କେ ଵା ଇମେ, କସ୍ସ ଵା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୯୬) ସଂସଯେ, ‘‘ଅଯଂ ଵା ଇମେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସବ୍ବବାଲୋ ସବ୍ବମୂଳ୍ହୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଵଵସ୍ସଗ୍ଗେ, ‘‘ନ ଵାଯଂ କୁମାରକୋ ମତ୍ତମଞ୍ଞାସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪) ପଦପୂରଣେ, ‘‘ଯେ ହି କେଚି ଭିକ୍ଖଵେ ସମଣା ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଵା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ।

ନି। ୧।୧୭୦) ୱିକପ୍ପେ, ଇଧାଯଂ ୱିକପ୍ପେଯେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ''ତି। ପର-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ''ଅହଞ୍ଚେୱ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ୟଂ, ପରେ ଚ ମେ ନ ଆଜାନେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪, ୬୫; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ମ। ନି। ୨।୨୨୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୪, ୮) ଅଞ୍ଞି ଅଧିକେ ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ମାତିକା ୬୮, ୧।୧୧୧) ଅଞ୍ଞି ପଚ୍ଛାଭାଗେ ''ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ। ଅଞ୍ଞି ପଚ୍ଚନୀକଭାୱେ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପରପ୍ପୱାଦଂ ସହ ଧମ୍ମେନ ସୁନିଗ୍ଗହିତଂ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୧୬୮)। ଇଧାପି ପଚ୍ଚନୀକଭାୱେତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ପରେତି ପଟିୱିରୁଦ୍ଧା''ତି।

ଈଦିସେସୁପୀତି ଏତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ, ତେନ ରତନତ୍ତଯନିମିତ୍ତମ୍ପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ନ କାତବ୍ବା, ପଗେୱ ୱଟ୍ଟାମିସଲୋକାମିସନିମିତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସଭାୱଧମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କତ୍ତୁଅଭାୱଜୋତନତ୍ଥଂ ଆହନତୀତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ଆଘାତସଦ୍ଦଂ ଦସ୍ସେତି, ତତ୍ଥ ଆହନତୀତି ହିଂସତି ୱିବାଧତି, ଉପତାପେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆହନତି ଏତେନ, ଆହନନମତ୍ତଂ ୱା ଆଘାତୋତି କରଣଭାୱତ୍ଥାପି ସମ୍ଭୱନ୍ତିଯେୱ। ଏୱଂ ଅୱଯୱଭେଦନେନ ଆଘାତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ତତ୍ଥ ପରିଯାଯେନପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କୋପସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ଆହ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ''ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ଅନଭିରଦ୍ଧୀ''ତିଆଦୀସୁପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅପ୍ପତୀତା ହୋନ୍ତି ତେନାତି ପାକଟପରିଯାଯେନ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ, ତଂମୁଖେନ ପନ ନ ପଚ୍ଚେତି ତେନାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିରାଧଯତୀତି ସାଧଯତି। ଦ୍ୱୀହୀତି ଆଘାତଅନଭିରଦ୍ଧିପଦେହି। ଏକେନାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯପଦେନ। ସେସାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧାନଂ, ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣଅୱସିଟ୍ଠସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତାନଂ ୱା। କରଣନ୍ତି ଉପ୍ପାଦନଂ। ଆଘାତାଦୀନଞ୍ହି ପୱତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯସମୱାଯନଂ ଇଧ ''କରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଉପ୍ପାଦନମେୱ। ଅନୁପ୍ପାଦନଞ୍ହି ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ''ନ କରଣୀଯା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ ଏକୁପ୍ପାଦେକୱତ୍ଥୁକେକାରମ୍ମଣେକନିରୋଧଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ମନୋପଦୋସେ। ତୁମ୍ହନ୍ତି ''ତୁମ୍ହାକ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ଏକୋ ସଦ୍ଦୋ ''ଯଥା ଅମ୍ହାକ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ''ଅମ୍ହ''ନ୍ତି ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ। ଯଥାହ, ''ତସ୍ମା ହି ଅମ୍ହଂ ଦହରା ନ ମିୟ୍ୟରେ''ତି (ଜା। ୧।୧୦।୯୩, ୯୯)। ''ଅନ୍ତରାଯୋ''ତି ଇଦଂ ମନୋପଦୋସସ୍ସ ଅକରଣୀଯତାଯ କାରଣୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ତୁମ୍ହାକଂଯେୱ ଚ ଭୱେଯ୍ୟ ତେନ କୋପାଦିନା ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅନ୍ତରାଯୋ, ତସ୍ମା ତେ କୋପାଦିପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା ଆଘାତାଦଯୋ ନ କରଣୀଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ନାହଂ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୂ''ତି ଇସ୍ସରଭାୱେନ ତୁମ୍ହେ ତତୋ ନିୱାରେମି, ଅଥ ଖୋ ଇମିନା ନାମ କାରଣେନାତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ପନ କାରଣୱଚନଂ ଯସ୍ମା ଆଦୀନୱୱିଭାୱନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆହ ''ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ''ତି। ''ଅପି ନୁ ତୁମ୍ହେ''ତିଆଦିନା ମନୋପଦୋସୋ ନ କାଲନ୍ତରଭାୱିନୋଯେୱ ହିତସୁଖସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରୋ, ଅଥ ଖୋ ତଙ୍ଖଣପ୍ପୱତ୍ତିରହସ୍ସପି ହିତସୁଖସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରୋତି ମନୋପଦୋସେ ଆଦୀନୱଂ ଦଳ୍ହତରଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଯେସଂ କେସଞ୍ଚି ''ପରେ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧାନଂଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ''କୁପିତୋ''ତିଆଦି।

ଅନ୍ଧତମନ୍ତି ଅନ୍ଧଭାୱକରତମଂ। ଯନ୍ତି ଯତ୍ଥ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ କୋଧୋ ସହତେ ନରଂ, ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯନ୍ତି ୱା କାରଣୱଚନଂ, ଯସ୍ମା କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ନରଂ ଅଭିଭୱତି, ତସ୍ମା ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଦା କୋଧୋତି ଅତ୍ଥୋ ଯଂତଂସଦ୍ଦାନଂ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧିଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଯନ୍ତି କିରିଯାଯ ପରାମସନଂ। କୋଧୋ ସହତେତି ଯଦେତଂ କୋଧସ୍ସ ସହନଂ ଅଭିଭୱନଂ, ଏତଂ ଅନ୍ଧକାରତମଭୱନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯଂ ନରଂ କୋଧୋ ସହତେ ଅଭିଭୱତି, ତସ୍ସ ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ତତୋ ଚ କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, କୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତୀତି। ଅନ୍ତରତୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ, ଚିତ୍ତତୋ ୱା।

''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ କାରଣ''ନ୍ତି ଇମିନା ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଏୱ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତ୍ତା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ ଏକନ୍ତନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ ସଂକିଲେସରହିତତ୍ତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ କାରଣ''ନ୍ତି ଏତେନ ଚ ''ନ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ''ତିଆଦିୱଚନଂ ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛନ୍ତି ନିବ୍ବେଠିତଂ ହୋତି। ଦୁତିଯଂ ପଦନ୍ତି ''ଅତଚ୍ଛ''ନ୍ତି ପଦଂ। ପଠମସ୍ସାତି ''ଅଭୂତ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ। ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚାତି ''ନ ଚ ପନେତଂ ଅମ୍ହେସୁ ସଂୱିଜ୍ଜତୀ''ତି ପଦଂ। ତତିଯସ୍ସାତି ''ନତ୍ଥି ଚେତଂ ଅମ୍ହେସୂ''ତି ପଦସ୍ସ। ଅୱଣ୍ଣେଯେୱାତି କାରଣପତିରୂପକଂ ୱତ୍ୱା ଦୋସପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ ନିନ୍ଦନେ ଏୱ। ନ ସବ୍ବତ୍ଥାତି କେୱଲଂ ଅକ୍କୋସନଖୁଂସନୱମ୍ଭନାଦୀସୁ ନ ଏକନ୍ତେନ ନିବ୍ବେଠନଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ''ଯଦି ହୀ''ତିଆଦିନା ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

୬।ଆନନ୍ଦନ୍ତି ପମୋଦନ୍ତି ଏତେନ ଧମ୍ମେନ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ସତ୍ତାତି ଆନନ୍ଦ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କରଣତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି । ସୋଭନଂ ମନୋ ଅସ୍ସାତି ସୁମନୋ, ସୋଭନଂ ୱା ମନୋ ସୁମନୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମାନମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସୋମନସ୍ସଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦତ୍ତା ଯଥା ''ପଙ୍କଜ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚେତସିକସୁଖସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ଆହ। ଉବ୍ବିଲଯତୀତି ଉବ୍ବିଲଂ, ଭିନ୍ଦତି ପୁରିମାୱତ୍ଥାଯ ୱିସେସଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉବ୍ବିଲମେୱ ଉବ୍ବିଲାୱିତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଉବ୍ବିଲାୱିତତ୍ତଂ। ଯାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ କାଯଚିତ୍ତଂ ୱାତପୂରିତଭସ୍ତା ୱିଯ ଉଦ୍ଧୁମାଯନାକାରପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି,

ତସ୍ମା ଗେହସ୍ସିତାଯ ଓଦଗ୍ଗିଯପୀତିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାୱହାଯା’’ତିଆଦି। ଇଧାପି ‘‘କିଞ୍ଚାପି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉଦ୍ଧିଲାୱିତମେୱ ନତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଆଯତିଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଏଦିସେସୁପି ଠାନେସୁ ଅକୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ଧମ୍ମନେତ୍ତିଂ ଠପେତୀ’’ତି, ‘‘ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ତେସଂ ୱସେନ ସେସାନମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ କରଣଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତମେୱା’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ, ‘‘ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ’’ତିଆଦିନା ଇଧ ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ତୁମ୍ହଂଯେୱସ୍ସ’ତେନ ଅନ୍ତରାଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଅନ୍ତରାଯୋତି ଇଦ’’ନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ଅୱଣ୍ଣପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କସ୍ମା ପନେତନ୍ତି ଚ ୱକ୍ଖମାନଂଯେୱ ଅତ୍ଥଂ ମନସି କତ୍ୱା ଚୋଦେତି। ଆଚରିଯୋ ‘‘ସଚ୍ଚଂ ୱଣ୍ଣିତ’’ନ୍ତି ତମତ୍ଥଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ‘‘ତଂ ପନ ନେକ୍ଖମ୍ମନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପରିହରତି। ତତ୍ଥ ଏତନ୍ତି ଆନନ୍ଦାଦୀନଂ ଅକରଣୀଯତାୱଚନଂ। ନନୁ ଭଗୱତା ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କସିଣେନାତି କସିଣତାଯ ସକଲଭାୱେନ। କେଚି ପନ ‘‘ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସାତି କରଣେ ସାମିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ମତେନ କସିଣଜମ୍ବୁଦୀପ-ସଦ୍ଦାନଂ ସମାନାଧିକରଣଭାୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଗେହସ୍ସିତପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଝାନାଦୀନଂ ଅନ୍ତରାଯକରଂ, ତସ୍ମା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ସୋମନସ୍ସଂ ପାହଂ ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦ ଦୁୱିଧେନ ୱଦାମି ସେୱିତବ୍ବମ୍ପି ଅସେୱିତବ୍ବମ୍ପୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୫୯)। ‘‘ଅଯଞ୍ହି’’ତିଆଦି ଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପୀତି ଅନ୍ତରାଯକରୀ, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଇଦଞ୍ହି ଲୋଭସହଗତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା, ପୀତିଗ୍ଗହଣେନ ପନ ସୋମନସ୍ସମ୍ପି ଗହିତମେୱ ହୋତି ସୋମନସ୍ସରହିତାଯ ପୀତିଯା ଅଭାୱତୋତି ପୀତିଯେୱ ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବୱିଭାଗୱଚନତୋ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ପାକଟୋ ଅନ୍ତରାଯକରଭାୱୋ, ନ ତଥା ପୀତିଯାତି ପୀତିଯେୱ ଲୋଭସହଗତଭେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଲୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦିଗାଥାନଂ ‘‘କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି ଗାଥାସୁ ୱିଯ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ମମଂ ୱା ଭିକ୍ଖୱେ ପରେ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସେଯ୍ୟୁଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସେଯ୍ୟୁଂ, ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ୱଣ୍ଣଂ ଭାସେଯ୍ୟୁଂ, ତତ୍ର ଚେ ତୁମ୍ହେ ଅସ୍ସଥ ଆନନ୍ଦିନୋ ସୁମନା ଉଦ୍ଧିଲାୱିତା, ଅପି ନୁ ତୁମ୍ହେ ପରେସଂ ସୁଭାସିତଦୁବ୍ଭାସିତଂ ଆଜାନେଯ୍ୟାଥାତି। ନୋ ହେତଂ ଭନ୍ତେ’’ତି ଅଯଂ ତତିଯୱାରୋ, ସୋ ଦେସନାକାଲେ ନୀହରିତ୍ୱା ଦେସେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲାଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଅନାଗତୋପି ତଦତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଆଗତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଯଥା ତଂ କଥାୱତ୍ଥୁପକରଣଂ ୱିତ୍ଥାରୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅତ୍ଥତୋ ଆଗତୋ ଯେୱା’’ତି ଏତେନ ସଂୱଣ୍ଣନାକାଲେ ତଥା ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତାନଂ ୱସେନ ସୋ ୱାରୋ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଯଥେୱ ହୀ’’ତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥସମ୍ଭୱଂ ୱିଭାୱେତି। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ତତ୍ର ତୁମ୍ହେହୀତି ତସ୍ମିଂ ୱଣ୍ଣେ ତୁମ୍ହେହୀ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଦୁତିଯଂ ପଦଂ ପଠମସ୍ସ ପଦସ୍ସ, ଚତୁତ୍ଥଞ୍ଚ ତତିଯସ୍ସ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ।

ଚୂଳସୀଲୱଣ୍ଣନା

୭।ନିୱତ୍ତୋ ଅମୂଳକତ୍ତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବତାଭାୱତୋ। ଅନୁୱତ୍ତତିଯେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବତାଯ ଅଧିକତଭାୱତୋ। ଅନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେସ୍ସତି ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା। ଓରକନ୍ତି ୱା ଅପରଭାଗୋ ‘‘ଓରତୋ ଭୋଗଂ, ଓରଂ ପାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅଥ ୱା ହେଟ୍ଠିମତ୍ଥୋ ଓର-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଓରଂ ଆଗମନାଯ ଯେ ପଚ୍ଚଯା, ତେ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି ସଂଯୋଜନାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ସୀଲଞ୍ହି ସମାଧିପଞ୍ଞାଯୋ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅପରଭାଗୋ, ହେଟ୍ଠିଭୂତଞ୍ଚ ହୋତୀତି। ସୀଲମତ୍ତକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପକତ୍ଥୋ ୱା ‘‘ଭେସଜ୍ଜମତ୍ତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୭) ୱିଯ। ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ୱା ‘‘ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୬), ମନୋମତ୍ତା ଧାତୁ ମନୋଧାତୂ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ ୱିଯ। ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ, ଓରମତ୍ତକ’’ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ସୀଲମତ୍ତକନ୍ତି ୱିସେସୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ସୀଲେନପି ତଦେକଦେସସ୍ସେୱ ସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଅପ୍ପକତ୍ଥୱାଚକୋ, ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ‘‘ସୀଲମତ୍ତକ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତସୀଲାନି ଇଧ ଦେସନଂ ଅନାରୁଳ୍ହାନି। ନ ହି ତାନି ପାତିମୋକ୍ଖଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାନି ୱିଯ ସବ୍ବପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପାକଟାନୀତି। ‘‘ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ‘‘ୱଦମାନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ମାନ-ସଦ୍ଦଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅଲଙ୍କରଣଂ ୱିଭୂସନଂ ଅଲଙ୍କାରୋ, କୁଣ୍ଡଲାଦିପସାଧନଂ ୱା। ଊନଟ୍ଠାନପୂରଣଂ ମଣ୍ଡନଂ। ମଣ୍ଡନେତି ମଣ୍ଡନହେତୁ। ଅଥ ୱା ମଣ୍ଡତୀତି ମଣ୍ଡନୋ, ମଣ୍ଡନଜାତିକୋ ପୁରିସୋ। ବହୁୱଚନତ୍ଥେ ଚ ଇଦଂ ଏକୱଚନଂ, ମଣ୍ଡନସୀଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୂରକାରୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ସକଲମ୍ପି ସୀଲଥୋମନ ସୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ଚନ୍ଦନନ୍ତି ଚନ୍ଦନସହଚରଣତୋ ଚନ୍ଦନଗନ୍ଧୋ, ତଥା ତଗରାଦୀସୁପି। ସତଞ୍ଚ ଗନ୍ଧୋତି ଏତ୍ଥ ଗନ୍ଧୋ ୱିଯାତି ଗନ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତୋ ସୀଲନିବନ୍ଧନୋ ଥୁତିଘୋସୋ। ସୀଲଞ୍ହି କିତ୍ତିଯା ନିମିତ୍ତଂ। ଯଥାହ ‘‘ସୀଲୱତୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ କଲ୍ୟାଣୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୦; ଅ। ନି। ୫।୨୧୩; ମହାୱ। ୨୮୫)। ପୱାଯତୀତି ପକାସତି। ଗନ୍ଧାୱ ଗନ୍ଧଜାତା।

‘‘ଅପ୍ପକଂ ବହୁକ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପାରାପାରଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପନିଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଉପରିଗୁଣେ ଉପନିଧାଯା’’ତି। ସୀଲଞ୍ହୀତି ଏତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ

ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ତେନ ଇଦଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯସ୍ମା ସୀଲଂ କିଞ୍ଚାପି ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ସମାଧିସ୍ସ ବହୁକାରଂ, ପଭାୱାଦିଗୁଣୱିସେସେ ପନସ୍ସ ଉପନିଧାୟ କଲମ୍ପି ନ ଉପେତି, ତଥା ସମାଧି ଚ ପଞ୍ଞାୟା’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଇଦାନି ‘‘କଥ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସମାଧିସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ୱିଭାରତୋ ୱିଭାୱେତି। ‘‘ଅଭି…ପେ…ମୂଲେ’’ତି ଇଦଂ ଯମକପାଟିହାରିୟସ୍ସ ସୁପାକଟଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଅଞ୍ଞେହି ବୋଧିମୂଲଞାତିସମାଗମାଦୀସୁ କତପାଟିହାରିୟେହି ୱିସେସନତ୍ଥଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଯମକପାଟିହାରିୟକରଣତ୍ଥାୟ ହି ଭଗୱତୋ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଠାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ରତନମଣ୍ଡପାଦି ସବ୍ବସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ଆଣାୟ ୱିସ୍ସକମ୍ମୁନା ନିମ୍ମିତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଭଗୱତାୱ ନିମ୍ମିତନ୍ତି ଅପରେ। ‘‘ଯୋ କୋଚି ଏୱରୂପଂ ପାଟିହାରିୟଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ଚେ, ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଚୋଦନାସଦିସତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତାଦାନପରିଦୀପନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତାଦାନଂ ଅନୁଯୋଗୋ, ତିତ୍ଥିୟାନଂ ତଥା କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା, ‘‘କରିସ୍ସାମା’’ତି ପୁବ୍ବେ ଉଟ୍ଠିତତ୍ତା ତିତ୍ଥିୟପରିମଦ୍ଦନଂ।

ଉପରିମକାୟତୋତିଆଦି ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୧୧୬)।

ତତ୍ଥାୟଂ ପାଠୱିସେସୋ –

‘‘ହେଟ୍ଠିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଉପରିମକାୟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ପୁରତ୍ଥିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗି, ପଚ୍ଛିମକାୟତୋ ଉଦକଂ। ପଚ୍ଛିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗି, ପୁରତ୍ଥିମକାୟତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣଅକ୍ଖିତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମଅକ୍ଖିତୋ ଉଦକଂ। ୱାମଅକ୍ଖିତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣଅକ୍ଖିତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମକଣ୍ଣସୋତତୋ ଉଦକଂ। ୱାମକଣ୍ଣସୋତତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣନାସିକାସୋତତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମନାସିକାସୋତତୋ ଉଦକଂ। ୱାମନାସିକାସୋତତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣନାସିକାସୋତତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମଅଂସକୂଟତୋ ଉଦକଂ। ୱାମଅଂସକୂଟତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମହତ୍ଥତୋ ଉଦକଂ। ୱାମହତ୍ଥତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଅଗ୍ଗି, ୱାମପସ୍ସତୋ ଉଦକଂ। ୱାମପସ୍ସତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଉଦକଂ। ଦକ୍ଖିଣପାଦତୋ ଅଗ୍ଗି , ୱାମପାଦତୋ ଉଦକଂ। ୱାମପାଦତୋ ଅଗ୍ଗି, ଦକ୍ଖିଣପାଦତୋ ଉଦକଂ। ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲେହି ଅଗ୍ଗି, ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରିକାହି ଉଦକଂ । ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରିକାହି ଅଗ୍ଗି, ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲେହି ଉଦକଂ। ଏକେକଲୋମତୋ ଅଗ୍ଗି, ଏକେକଲୋମତୋ ଉଦକଂ। ଲୋମକୂପତୋ ଲୋମକୂପତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଲୋମକୂପତୋ ଲୋମକୂପତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀ’’ତି (ପଟି॰ ମ॰ ୧.୧୧୬)।

ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଏକେକଲୋମକୂପତୋ’’ତି ଆଗତଂ।

‘‘ଛନ୍ନଂ ୱଣ୍ଣାନନ୍ତି ଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ନୀଲାନଂ ପୀତକାନଂ ଲୋହିତକାନଂ ଓଦାତାନଂ ମଞ୍ଜିଟ୍ଠାନଂ ପଭସ୍ସରାନନ୍ତି ଅୟଂ ପାଠୱିସେସୋ। ‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ରସ୍ମିୟୋ’’ତି ଇଦଂ ତାସଂ ଯେଭୁୟ୍ୟତାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ସତ୍ଥା ତିଟ୍ଠତି, ନିମ୍ମିତୋ ଚଙ୍କମତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତୀ’’ତିଆଦିନା ଚତୂସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଏକେକମୂଲକା ସତ୍ଥୁୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ, ନିମ୍ମିତୱସେନ ଚତ୍ତାରୋତି ସବ୍ବେୱ ଅଟ୍ଠ ୱାରେ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ମଧୁପାୟାସନ୍ତି ମଧୁସିତ୍ତଂ ପାୟାସଂ। ଅତ୍ତା ମିତ୍ତୋ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ୱେରୀତି ଚତୂସୁ ସୀମସମ୍ଭେଦୱସେନ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ‘‘ୱୀରିୟାଧିଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଏତେନାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ‘‘କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚା’’ତିଆଦିପାଠଇ (ମ॰ ନି॰ ୨.୧୮୪; ସଂ॰ ନି॰ ୨.୨୨; ଅ॰ ନି॰ ୨.୫; ଅ॰ ନି॰ ୮.୧୩; ମହାନି॰ ୧୯୬) ୱସେନ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘କିଚ୍ଛଂ ୱତାୟଂ ଲୋକୋ ଆପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ॰ ନି॰ ୨.୫୭; ସଂ॰ ନି॰ ୨.୪) ଜରାମରଣମୁଖେନ ପଚ୍ଚୟାକାରେ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା। ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ପଦଂ ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମଂ କତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତମ୍ପି ହି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣମେୱାତି ୱଦନ୍ତି। ଛତ୍ତିଂସକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞାଣଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଦୋଣଗଣ୍ହନପ୍ପମାଣଂ କୁଣ୍ଡଂ କୋଲମ୍ବୋ। ଦରିଭାଗୋ କନ୍ଦରୋ। ଚକ୍କୱାଳଅପାଦେସୁ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଚକ୍କୱାଳଅମହାସମୁଦ୍ଦୋ।

‘‘ଦ୍ୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା’’ତିଆଦି ପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଲବ୍ଭମାନୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ମୂଲପରିୟାୟୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ ୱିୟ ପୁଥୁଜ୍ଜନୱିସେସନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥଂ। ସବ୍ବୋପି ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଭଗୱତୋ ଉପରି ଗୁଣେ ୱିଭାୱେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତିଟ୍ଠତୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ, ସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଅୱିସୟା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ସୋତାପନ୍ନା’’ତିଆଦି (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୮)। ୱାଚୁଗ୍ଗତକରଣଂ ଉଗ୍ଗହୋ। ଅତ୍ଥପରିପୁଚ୍ଛନଂ ପରିପୁଚ୍ଛା। ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସୱନଂ ସୱନଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥାନଂ ସୁନିକ୍ଖେପସୁଦସ୍ସନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିହରଣଂ ଧାରଣଂ। ଏୱଂ ସୁତଧାତପରିଚିତାନଂ ମନସାନୁପେକ୍ଖନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ। ବହୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କିଲେସାନଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ଚ ଅୱିହତତ୍ତା ତା ଜନେନ୍ତି, ତାହି ୱା ଜନିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅୱିଘାତମେୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଦତି। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୂ ଜନା ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ପୁଥୁ…ପେ… ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ଏତ୍ଥ ଜନେତବ୍ବୋ, ଜାୟନ୍ତି

ୱା ଏହାତି ଜନା, ଗତିୟୋ। ପୁଥୂ ଜନା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଇତୋ ପରେ ଜାୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜନା, ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦୟୋ। ତେ ଏତେସଂ ପୁଥୂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଦି ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କାମରାଗଭୱରାଗଦିଟ୍ଠିଅୱିଜ୍ଜା ଓଘା। ରାଗଗ୍ଗିଆଦୟୋ ସନ୍ତାପା। ତେଯେୱ, ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ପରିଳାହା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ଜାୟତୀତି ଜନୋ, ରାଗୋ ଗେଧୋତି ଏୱଂ ଆଦିକୋ। ପୁଥୁ ଜନୋ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ପୁଥୂସୁ ୱା ଜନା ଜାତା ରତ୍ତାତି ଏୱଂ ରାଗାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନ-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଉପଦ୍ଦୁତା ୱା। ''ପୁଥୂନଂ ଗଣନପଥମତୀତାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୁଥୂ ଜନା ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ଦସ୍ସେତି।

ଯେହି ଗୁଣୱିସେସେହି ନିମିତ୍ତଭୂତେହି ଭଗୱତି ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତୋ, ତଂଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ''ତିଆଦିମାହ। ଗୁଣନେମିତ୍ତକାନେୱ ହି ଭଗୱତୋ ସବ୍ବାନି ନାମାନି। ଯଥାହ –

''ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେୟ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬);

ତଥା ଆଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଆକାରନିୟମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନାୟ ୱିସେସାୱଟ୍ଠାନତୋ ପଟିପଦାଗମନତ୍ଥୋ ଆଗତ-ସଦ୍ଦୋ, ନ ଞାଣଗମନତ୍ଥୋ ''ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୭୮; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୭୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩୭; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୪) ୱିୟ, ନାପି କାୟଗମନାଦିଅତ୍ଥୋ ''ଆଗତୋ ଖୋ ମହାସମଣୋ, ମାଗଧାନଂ ଗିରିବ୍ବଜ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୬୨) ୱିୟ। ତତ୍ଥ ୟଦାକାରନିୟମନୱସେନ ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନତ୍ଥୋ ତଥା-ସଦ୍ଦୋ, ତଂ କରୁଣାପଧାନତ୍ତା ମହାକରୁଣାମୁଖେନ ପୁରିମବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଗମନପଟିପଦଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯଂତଂସଦ୍ଦାନଂ ଏକନ୍ତସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ ''ଯଥା ସବ୍ବଲୋକ…ପେ… ଆଗତା''ତି ଆହ। ତଂ ପନ ପଟିପଦଂ ମହାପଦାନସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୪) ସମ୍ବହୁଲନିଦ୍ଦେସେନ ସୁପାକଟାନଂ ଆସନ୍ନାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସୀଆଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେନଅଭିନୀହାରେନାତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁସତ୍ଥାରଦସ୍ସନପବ୍ବଜ୍ଜାଅଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଅଧିକାରଛନ୍ଦାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ କାୟପ୍ପଣିଧାନମହାପଣିଧାନେନ । ସବ୍ବେସଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ କାୟପ୍ପଣିଧାନଂ ଇମିନାୱ ଅଭିନୀହାରେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି। ଏୱଂ ମହାଭିନୀହାରୱସେନ ''ତଥାଗତୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପାରମୀପୂରଣୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା…ପେ… କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ଦାନପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତିକାନଂ ମହାବୋଧିଯାନପଟିପଦାୟ କୋସଲ୍ଲଜନନତ୍ଥଂ ପାରମୀସୁ ଅୟଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା – କା ପନେତା ପାରମିୟୋ? କେନଟ୍ଠେନ ପାରମିୟୋ? କତିୱିଧା ଚେତା? କୋ ତାସଂ କମୋ? କାନି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି? କୋ ପଚ୍ଚୟୋ? କୋ ସଂକିଲେସୋ? କିଂ ୱୋଦାନଂ? କୋ ପଟିପକ୍ଖୋ? କା ପଟିପତ୍ତି? କୋ ୱିଭାଗୋ? କୋ ସଙ୍ଗହୋ? କୋ ସମ୍ପାଦନୂପାୟୋ? କିତ୍ତକେନ କାଲେନ ସମ୍ପାଦନଂ? କୋ ଆନିସଂସୋ? କିଂ ଚେତାସଂ ଫଲନ୍ତି?

ତତ୍ରିଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ – କା ପନେତା ପାରମିୟୋତି। ତଣ୍ହାମାନାଦୀହି ଅନୁପହତା କରୁଣୂପାୟକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତା ଦାନାଦୟୋ ଗୁଣା ପାରମିୟୋ।

କେନଟ୍ଠେନ ପାରମିୟୋତି ଦାନସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ ସତ୍ତୁତ୍ତମତାୟ ପରମା ମହାସତ୍ତା ବୋଧିସତ୍ତା, ତେସଂ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକିରିୟା। ଅଥ ୱା ପରତୀତି ପରମୋ, ଦାନାଦିଗୁଣାନଂ ପୂରକୋ ପାଲକୋ ଚ ବୋଧିସତ୍ତୋ। ପରମସ୍ସ ଅୟଂ, ପରମସ୍ସ ୱା ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମୀ, ଦାନାଦିକିରିୟାୱ। ଅଥ ୱା ପରଂ ସତ୍ତଂ ଅତ୍ତନି ମୱତି ବନ୍ଧତି ଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ, ପରଂ ୱା ଅଧିକତରଂ ମଜ୍ଜତି ସୁଜ୍ଝତି ସଂକିଲେସମଲତୋ, ପରଂ ୱା ସେଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିସେସେନ ମୟତି ଗଚ୍ଛତି, ପରଂ ୱା ଲୋକଂ ପମାଣଭୂତେନ ଞାଣୱିସେସେନ ଇଧଲୋକଂ ୱିୟ ମୁନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ପରଂ ୱା ଅତିୱିୟ ସୀଲାଦିଗୁଣଗଣଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ମିନୋତି ପକ୍ଖିପତି, ପରଂ ୱା ଅତ୍ତଭୂତତୋ ଧମ୍ମକାୟତୋ ଅଞ୍ଞଂ, ପଟିପକ୍ଖଂ ୱା ତଦନତ୍ଥକରଂ କିଲେସଚୋରଗଣଂ ମିନାତି ହିଂସତୀତି ପରମୋ, ମହାସତ୍ତୋ। ''ପରମସ୍ସ ଅୟ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପାରେ ୱା ନିବ୍ବାନେ ମଜ୍ଜତି ସୁଜ୍ଝତି ସତ୍ତେ ଚ ସୋଧେତି, ତତ୍ଥ ୱା ସତ୍ତେ ମୱତି ବନ୍ଧତି ଯୋଜେତି, ତଂ ୱା ମୟତି ଗଚ୍ଛତି ଗମେତି ଚ, ମୁନାତି ୱା ତଂ ଯାଥାୱତୋ, ତତ୍ଥ ୱା ସତ୍ତେ ମିନୋତି ପକ୍ଖିପତି, କିଲେସାରିଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ତତ୍ଥ ମିନାତି ହିଂସତୀତି ପାରମୀ, ମହାପୁରିସୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମଂ ୱା ପାରମିତା, ଦାନାଦିକିରିୟାୱ। ଇମିନା ନୟେନ ପାରମୀନଂ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କତିୱିଧାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସୱିଧା, ତା ପନ ପାଳିଇଯଂ ସରୂପତୋ ଆଗତାୟେୱ। ଯଥାହ –

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ପଠମଂ ଦାନପାରମି’’ନ୍ତିଆଦି (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୧୧୬)।

ଯଥା ଚାହ –

‘‘କତି ନୁ ଖୋ ଭନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧକାରକା ଧମ୍ମା? ଦସ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ବୁଦ୍ଧକାରକା ଧମ୍ମା। କତମେ ଦସ? ଦାନଂ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ବୁଦ୍ଧକାରକୋ ଧମ୍ମୋ, ସୀଲଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ପଞ୍ଞା ୱୀରିଯଂ ଖନ୍ତି ସଚ୍ଚମଧିଟ୍ଠାନଂ ମେତ୍ତା ଉପେକ୍ଖା ବୁଦ୍ଧକାରକୋ ଧମ୍ମୋ, ଇମେ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ଦସ ବୁଦ୍ଧକାରକା ଧମ୍ମାତି। ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା, ଇଦଂ ୱତ୍ୱାନ ସୁଗତୋ ଅଥାପରଂ ଏତଦୱୋଚ ସତ୍ଥା –

‘ଦାନଂ ସୀଲଞ୍ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞା ୱୀରିଯେନ ପଞ୍ଚମଂ;

ଖନ୍ତି ସଚ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ମେତ୍ତୁପେକ୍ଖାତି ତେ ଦସା’ତି’’।

କେଚି ପନ ‘‘ଛବ୍ବିଧା’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଏତାସଂ ସଙ୍ଗହୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ପନ ସଙ୍ଗହୋ ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି।

କୋ ତାସଂ କମୋତି ଏତ୍ଥ କମୋ ନାମ ଦେସନାକ୍କମୋ, ସୋ ଚ ପଠମସମାଦାନହେତୁକୋ, ସମାଦାନଂ ପୱିଚଯହେତୁକଂ, ଇତି ଯଥା ଆଦିମ୍ହି ପୱିଚିତା ସମାଦିନ୍ନା ଚ, ତଥା ଦେସିତା। ତତ୍ଥ ଚ ଦାନଂ ସୀଲସ୍ସ ବହୂପକାରଂ ସୁକରଞ୍ଚାତି ତଂ ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନଂ ସୀଲପରିଗ୍ଗହିତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସନ୍ତି ଦାନାନନ୍ତରଂ ସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲଂ ନେକ୍ଖମ୍ମପରିଗ୍ଗହିତଂ, ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତଂ, ପଞ୍ଞା ୱୀରିଯପରିଗ୍ଗହିତା, ୱୀରିଯଂ ଖନ୍ତିପରିଗ୍ଗହିତଂ, ଖନ୍ତି ସଚ୍ଚପରିଗ୍ଗହିତା, ସଚ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହିତଂ, ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ମେତ୍ତାପରିଗ୍ଗହିତଂ, ମେତ୍ତା ଉପେକ୍ଖାପରିଗ୍ଗହିତା ମହପ୍ଫଲା ହୋତି ମହାନିସଂସାତି ମେତ୍ତାନନ୍ତରଂ ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖା ପନ କରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତା, କରୁଣା ଚ ଉପେକ୍ଖାପରିଗ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ ପନ ମହାକାରୁଣିକା ବୋଧିସତ୍ତା ସତ୍ତେସୁ ଉପେକ୍ଖକା ହୋନ୍ତୀତି? ଉପେକ୍ଖିତବ୍ବଯୁତ୍ତେସୁ କଞ୍ଚି କାଲଂ ଉପେକ୍ଖକା ହୋନ୍ତି, ନ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ, ସବ୍ବଦା ଚାତି କେଚି। ଅପରେ ପନ ନ ସତ୍ତେସୁ ଉପେକ୍ଖକା, ସତ୍ତକତେସୁ ପନ ୱିପ୍ପକାରେସୁ ଉପେକ୍ଖକା ହୋନ୍ତୀତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ପଚୁରଜନେସୁପି ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବସତ୍ତସାଧାରଣତ୍ତା, ଅପ୍ପଫଲତ୍ତା, ସୁକରତ୍ତା ଚ ଆଦିମ୍ହି ଦାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସୀଲେନଦାଯକପଟିଗ୍ଗାହକସୁଦ୍ଧିତୋ, ପରାନୁଗ୍ଗହଂ ୱତ୍ୱା ପରପୀଳାନିୱତ୍ତିୱଚନତୋ, କିରିଯଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଅକିରିଯଧମ୍ମୱଚନତୋ, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସମ୍ପତ୍ତିହେତୁୱଚନତୋ ଚ ଦାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମେନ ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧିତୋ, କାଯୱଚୀସୁଚରିତଂ ୱତ୍ୱା ମନୋସୁଚରିତୱଚନତୋ, ୱିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ସୁଖେନେୱ ଝାନସମିଜ୍ଝନତୋ, କମ୍ମାପରାଧପ୍ପହାନେନ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଂ ୱତ୍ୱା କିଲେସାପରାଧପ୍ପହାନେନ ଆସଯସୁଦ୍ଧିୱଚନତୋ, ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନୱଚନତୋ ଚ ସୀଲସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଞାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସ ସିଦ୍ଧିପରିସୁଦ୍ଧିତୋ, ଝାନାଭାୱେ ପଞ୍ଞାଭାୱୱଚନତୋ। ସମାଧିପଦଟ୍ଠାନା ହି ପଞ୍ଞା, ପଞ୍ଞାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଚ ସମାଧି। ସମଥନିମିତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତୱଚନତୋ, ପରହିତଜ୍ଝାନେନ ପରହିତକରଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲୱଚନତୋ ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ପଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ୱୀରିଯାରମ୍ଭେନ ପଞ୍ଞାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ, ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ସତ୍ତହିତାଯ ଆରମ୍ଭସ୍ସ ଅଚ୍ଛରିଯତାୱଚନତୋ, ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତୱଚନତୋ, ନିସମ୍ମକାରିତଂ ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାନୱଚନତୋ ଚ। ନିସମ୍ମକାରିନୋ ହି ଉଟ୍ଠାନଂ ଫଲୱିସେସମାୱହତୀତି ପଞ୍ଞାଯ ଅନନ୍ତରଂ ୱୀରିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ୱୀରିଯେନ ତିତିକ୍ଖାସିଦ୍ଧିତୋ। ୱୀରିଯୱା ହି ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତ୍ତା ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେହି ଉପନୀତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ୱିହରତି ୱୀରିଯସ୍ସ ତିତିକ୍ଖାଲଙ୍କାରଭାୱତୋ। ୱୀରିଯୱତୋ ହି ତିତିକ୍ଖା ସୋଭତି। ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ସମଥନିମିତ୍ତୱଚନତୋ, ଅଚ୍ଚାରମ୍ଭେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଦୋସପ୍ପହାନୱଚନତୋ। ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ହି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଦୋସୋ ପହୀଯତି। ୱୀରିଯୱତୋ ସାତଚ୍ଚକରଣୱଚନତୋ। ଖନ୍ତିବହୁଲୋ ହି ଅନୁଦ୍ଧତୋ ସାତଚ୍ଚକାରୀ ହୋତି। ଅପ୍ପମାଦୱତୋ ପରହିତକିରିଯାରମ୍ଭେ ପଚ୍ଚୁପକାରତଣ୍ହାଭାୱୱଚନତୋ। ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନେ ହି ସତି ତଣ୍ହା ନ ହୋତି। ପରହିତାରମ୍ଭେ ପରମେପି ପରକତଦୁକ୍ଖସହନଭାୱୱଚନତୋ ଚ ୱୀରିଯସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତା । ସଚ୍ଚେନ ଖନ୍ତିଯା ଚିରାଧିଟ୍ଠାନତୋ, ଅପକାରିନୋ ଅପକାରଖନ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ତଦୁପକାରକରଣେ ଅୱିସଂୱାଦୱଚନତୋ, ଖନ୍ତିଯା ଅପୱାଦୱାଚାୱିକମ୍ପନେନ ଭୂତୱାଦିତାଯ ଅୱିଜହନୱଚନତୋ, ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଂ ୱତ୍ୱା ତଦୁପବ୍ରୂହିତଞ୍ଞାଣସଚ୍ଚୱଚନତୋ ଚ ଖନ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରଂ ସଚ୍ଚଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ସଚ୍ଚସିଦ୍ଧିତୋ। ଅଚଲାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହି ୱିରତି ସିଜ୍ଝତି।

ଅୱିସଂୱାଦିତଂ ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅଚଲଭାୱୱଚନତୋ। ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ ହି ଦାନାଦୀସୁ ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ନିଚ୍ଚଲୋୱ ପୱତ୍ତତି। ଞାଣସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ସମ୍ଭାରେସୁ ପୱତ୍ତିନିଟ୍ଠାପନୱଚନତୋ। ଯଥାଭୂତଞାଣୱା ହି ବୋଧିସମ୍ଭାରେସୁ ଅଧିଟ୍ଠିତୁତି, ତେ ଚ ନିଟ୍ଠାପେତି ପଟିପକ୍ଖେହି ଅକମ୍ପିଯଭାୱତୋତି ସଚ୍ଚସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମେତ୍ତାଯ ପରହିତକରଣସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନସିଦ୍ଧିତୋ, ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ୱତ୍ୱା ହିତୂପସଂହାରୱଚନତୋ। ବୋଧିସମ୍ଭାରେ ହି ଅଧିଟ୍ଠିତୁମାନୋ ମେତ୍ତାୱିହାରୀ ହୋତି। ଅଚଲାଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ସମାଦାନାୱିକୋପନତୋ, ସମାଦାନସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ମେତ୍ତା ୱୁତ୍ତା। ଉପେକ୍ଖାଯ ମେତ୍ତାୱିସୁଦ୍ଧିତୋ, ସତ୍ତେସୁ ହିତୂପସଂହାରଂ ୱତ୍ୱା ତଦପରାଧେସୁ ଉଦାସୀନତାୱଚନତୋ, ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ୱତ୍ୱା ତନ୍ନିସ୍ସନ୍ଦଭାୱନାୱଚନତୋ, ''ହିତକାମସତ୍ତେପି ଉପେକ୍ଖକୋ''ତି ଅଚ୍ଛରିଯଗୁଣଭାୱୱଚନତୋ ଚ ମେତ୍ତାଯ ଅନନ୍ତରଂ ଉପେକ୍ଖା ୱୁତ୍ତାତି ଏୱମେତାସଂ କମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କାନି ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନୀତି? ଏତ୍ଥ ଅୱିସେସେନ ତାୱ ସବ୍ବାପି ପାରମିଯୋ ପରାନୁଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା, ପରେସଂ ଉପକାରକରଣରସା, ଅୱିକମ୍ପନରସା ୱା, ହିତେସିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ବୁଦ୍ଧତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ମହାକରୁଣାପଦଟ୍ଠାନା, କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପଦଟ୍ଠାନା ୱା।

ୱିସେସେନ ପନ ଯସ୍ମା କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତା ଅତ୍ତୁପକରଣପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା ଦାନପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତଂ କାଯୱଚୀସୁଚରିତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଅକତ୍ତବ୍ବୱିରତି, କତ୍ତବ୍ବକରଣଚେତନାଦଯୋ ଚ ସୀଲପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତୋ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ କାମଭୱେହି ନିକ୍ଖମନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତୋ ଧମ୍ମାନଂ ସାମଞ୍ଞୱିସେସଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୋ ପଞ୍ଞାପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତୋ କାଯଚିତ୍ତେହି ପରହିତାରମ୍ଭୋ ୱୀରିଯପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତଂ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାପରାଧସହନଂ ଅଦୋସପ୍ପଧାନୋ ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଖନ୍ତିପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତଂ ୱିରତିଚେତନାଦିଭେଦଂ ଅୱିସଂୱାଦନଂ ସଚ୍ଚପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅଚଲସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନଂ ତଦାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତୋ ଲୋକସ୍ସ ହିତୂପସଂହାରୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅବ୍ୟାପାଦୋ ମେତ୍ତାପାରମିତା। କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତା ଅନୁନଯପଟିଘୱିଦ୍ଧଂସିନୀ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ସମପ୍ପୱତ୍ତି ଉପେକ୍ଖାପାରମିତା।

ତସ୍ମା ପରିଚ୍ଚାଗଲକ୍ଖଣଂ ଦାନଂ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଲୋଭୱିଦ୍ଧଂସନରସଂ, ଅନାସତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଭୱୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା, ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୀଲନଲକ୍ଖଣଂ ସୀଲଂ, ସମାଧାନଲକ୍ଖଣଂ, ପତିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟୱିଦ୍ଧଂସନରସଂ, ଅନୱଜ୍ଜରସଂ ୱା, ସୋଚେଯ୍ୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପପଦଟ୍ଠାନଂ। କାମତୋ ଭୱତୋ ଚ ନିକ୍ଖମନଲକ୍ଖଣଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ତଦାଦୀନୱୱିଭାୱନରସଂ , ତତୋ ଏୱ ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନଂ । ଯଥାସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା, ଅକ୍ଖଲିତପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ୱା କୁସଲିସ୍ସାସଖିତ୍ତୌସୁପଟିୱେଧୋ ୱିଯ, ୱିସଯୋଭାସନରସା ପଦୀପୋ ୱିଯ, ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ୱିଯ, ସମାଧିପଦଟ୍ଠାନା, ଚତୁସଚ୍ଚପଦଟ୍ଠାନା ୱା। ଉସ୍ସାହଲକ୍ଖଣଂ ୱୀରିଯଂ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭନରସଂ, ଅସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁ (ଅ। ନି। ୮।୮୦) ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ଖମନଲକ୍ଖଣା ଖନ୍ତି, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠସହନରସା, ଅଧିୱାସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅୱିରୋଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଯଥାଭୂତଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ଅୱିସଂୱାଦନଲକ୍ଖଣଂ ସଚ୍ଚଂ, ଯାଥାୱୱିଭାୱନରସଂ [ଯଥାସଭାୱୱିଭାୱନରସଂ (ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥାଯ)], ସାଧୁତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସୋରଚ୍ଚପଦଟ୍ଠାନଂ। ବୋଧିସମ୍ଭାରେସୁ ଅଧିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖାଭିଭୱନରସଂ, ତତ୍ଥ ଅଚଲତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ବୋଧିସମ୍ଭାରପଦଟ୍ଠାନଂ। ହିତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ମେତ୍ତା, ହିତୂପସଂହାରରସା, ଆଘାତୱିନଯନରସା ୱା, ସୋମ୍ମଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ମନାପଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଉପେକ୍ଖା, ସମଭାୱଦସ୍ସନରସା, ପଟିଘାନୁନଯୱୂପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କମ୍ମସ୍ସକତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପଦଟ୍ଠାନା। ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲପରିଗ୍ଗହିତତା ଦାନାଦୀନଂ ପରିଚ୍ଚାଗାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିସେସନଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବା, ଯତୋ ତାନି ପାରମୀସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଲଭନ୍ତୀତି।

କୋପଚ୍ଚଯୋତି ଅଭିନୀହାରୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ଯୋ ହି ଅଯଂ ''ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀ''ତିଆଦି (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୯) ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନସମ୍ପାଦିତୋ ''ତିଣ୍ଣୋ ତାରେଯ୍ୟଂ, ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେଯ୍ୟଂ, ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେଯ୍ୟଂ, ସୁଦ୍ଧୋ ସୋଧେଯ୍ୟଂ, ଦନ୍ତୋ ଦମେଯ୍ୟଂ, ସନ୍ତୋ ସମେଯ୍ୟଂ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋ ଅସ୍ସାସେଯ୍ୟଂ, ପରିନିବ୍ବୁତୋ ପରିନିବ୍ବାପେଯ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥାଯ) ପୱତ୍ତୋ ଅଭିନୀହାରୋ, ସୋ ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବପାରମୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ହି ଉଦ୍ଧଂ ପାରମୀନଂ ପୱିଚଯୁପଟ୍ଠାନସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋ ମହାପୁରିସାନଂ ସମ୍ପୱନ୍ତି।

ଯଥା ଚ ଅଭିନୀହାରୋ, ଏୱଂ ମହାକରୁଣା, ଉପାଯକୋସଲ୍ଲଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲଂ ନାମ ଦାନାଦୀନଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରଭାୱସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତା ପଞ୍ଞା, ଯାହି କରୁଣୂପାଯକୋସଲ୍ଲତାହି ମହାପୁରିସାନଂ ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖତା, ନିରନ୍ତରଂ ପରହିତକରଣପସୁତତା, ସୁଦୁକ୍କରେହିପି ମହାବୋଧିସତ୍ତଚରିତେହି

ୱିସାଦାଭାୱୋ, ପସାଦସମ୍ଭୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନସୱନାନୁସ୍ସରଣାୱତ୍ଥାସୁପି ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖପଟିଲାଭହେତୁଭାୱୋ ଚ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ହି ପଞ୍ଞାଯ ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି, କରୁଣାଯ ବୁଦ୍ଧକମ୍ମସିଦ୍ଧି। ପଞ୍ଞାଯ ସଯଂ ତରତି, କରୁଣାଯ ପରେ ତାରେତି। ପଞ୍ଞାଯ ପରଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନାତି, କରୁଣାଯ ପରଦୁକ୍ଖପଟିକାରଂ ଆରଭତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖେ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି, କରୁଣାଯ ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି। ତଥା ପଞ୍ଞାଯ ପରିନିବ୍ବାନାଭିମୁଖୋ ହୋତି, କରୁଣାଯ ତଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତଥା କରୁଣାଯ ସଂସାରାଭିମୁଖୋ ହୋତି , ପଞ୍ଞାଯ ତତ୍ର ନାଭିରମତି। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିରଜ୍ଜତି, କରୁଣାନୁଗତତ୍ତା ନ ଚ ନ ସବ୍ବେସଂ ଅନୁଗ୍ଗହାଯ ପୱତ୍ତୋ, କରୁଣାଯ ସବ୍ବେପି ଅନୁକମ୍ପତି, ପଞ୍ଞାନୁଗତତ୍ତା ନ ଚ ନ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅହଂକାରମମଂକାରାଭାୱୋ, କରୁଣାଯ ଆଲସିଯଦୀନତାଭାୱୋ। ତଥା ପଞ୍ଞାକରୁଣାହି ଯଥାକ୍କମଂ ଅତ୍ତପରନାଥତା, ଧୀରୱୀରଭାୱୋ, ଅନତ୍ତନ୍ତପଅପରନ୍ତପତା, ଅତ୍ତହିତପରହିତନିପ୍ଫତ୍ତି, ନିବ୍ଭଯାଭିଂସନକଭାୱୋ, ଧମ୍ମାଧିପତିଲୋକାଧିପତିତା, କତଞ୍ଞୁପୁବ୍ବକାରିଭାୱୋ, ମୋହତଣ୍ହାୱିଗମୋ, ୱିଜ୍ଜାଚରଣସିଦ୍ଧି, ବଲୱେସାରଜ୍ଜନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ସବ୍ବସ୍ସାପି ପାରମିତାଫଲସ୍ସ ୱିସେସେନ ଉପାଯଭାୱତୋ ପଞ୍ଞାକରୁଣା ପାରମୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଦ୍ୱଯଂ ପାରମୀନଂ ୱିଯ ପଣିଧାନସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯୋ।

ତଥା ଉସ୍ସାହୌମ୍ମଙ୍ଗଅୱତ୍ଥାନହିତଚରିଯା ଚ ପାରମୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା, ଯା ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ''ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ''ତି ପୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥାହ –

''କତି ପନ ଭନ୍ତେ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ? ଚତସ୍ସୋ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ। କତମା ଚତସ୍ସୋ? ଉସ୍ସାହୋ ଚ ହୋତି ୱୀରିଯଂ, ଉମଙ୍ଗୋ ଚ ହୋତି ପଞ୍ଞାଭାୱନା, ଅୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ହୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ମେତ୍ତାଭାୱନା ଚ ହୋତି ହିତଚରିଯା। ଇମା ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ଚତସ୍ସୋ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ''ତି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯମ୍ପି)।

ତଥା ନେକ୍ଖମ୍ମପୱିୱେକଅଲୋଭାଦୋସାମୋହନିସ୍ସରଣପ୍ପଭେଦା ଛ ଅଜ୍ଝାସଯା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ନେକ୍ଖମ୍ମଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା କାମେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ପୱିୱେକ…ପେ… ସଙ୍ଗଣିକାଯ, ଅଲୋଭ…ପେ… ଲୋଭେ, ଅଦୋସ…ପେ… ଦୋସେ, ଅମୋହ…ପେ… ମୋହେ, ନିସ୍ସରଣଜ୍ଝାସଯା ଚ ବୋଧିସତ୍ତା ସବ୍ବଭୱେସୁ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ''ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୯ ୱାକ୍ଯଖନ୍ଧେପି)।

ତସ୍ମା ଏତେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଛ ଅଜ୍ଝାସଯା ଦାନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନ ହି ଲୋଭାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ, ଅଲୋଭାଦିଅଧିକଭାୱେନ ଚ ୱିନା ଦାନାଦିପାରମିଯୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ଅଲୋଭାଦୀନଞ୍ହି ଅଧିକଭାୱେନ ପରିଚ୍ଚାଗାଦିନିନ୍ନଚିତ୍ତତା ଅଲୋଭଜ୍ଝାସଯାଦିତାତି। ଯଥା ଚେତେ, ଏୱଂ ଦାନଜ୍ଝାସଯତାଦଯୋପି। ଯଥାହ –

''କତି ପନ ଭନ୍ତେ ବୋଧାଯ ଚରନ୍ତାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯା? ଦସ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ବୋଧାଯ ଚରନ୍ତାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯା। କତମେ ଦସ? ଦାନଜ୍ଝାସଯା ସାରିପୁତ୍ତ ବୋଧିସତ୍ତା ମଚ୍ଛେରେ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ, ସୀଲ…ପେ… ଉପେକ୍ଖଜ୍ଝାସଯା ସାରିପୁତ୍ତ ବୋଧିସତ୍ତା ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ଦୋସଦସ୍ସାୱିନୋ''ତି।

ଏତେସୁ ହି ମଚ୍ଛେରଅସଂୱରକାମୱିଚିକିଚ୍ଛାକୋସଜ୍ଜଅକ୍ଖନ୍ତିୱିସଂୱାଦଅନଧିଟ୍ଠାନବ୍ଯାପାଦ- ସୁଖଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତେସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଦାନାଦିନିନ୍ନଚିତ୍ତତାସଙ୍ଖାତା ଦାନଜ୍ଝାସଯତାଦଯୋ ଦାନାଦିପାରମୀନଂ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା କାରଣନ୍ତି । ତଥା ଅପରିଚ୍ଚାଗପରିଚ୍ଚାଗାଦୀସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଆଦୀନୱାନିସଂସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଦାନାଦିପାରମୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ।

ତତ୍ଥାଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱିଧି – ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣଗୋମହିଂସଦାସିଦାସପୁତ୍ତଦାରାଦିପରିଗ୍ଗହବ୍ଯାସତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଖେତ୍ତାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୁକାମଭାୱେନ ବହୁପତ୍ଥନୀଯଭାୱତୋ, ରାଜଚୋରାଦିସାଧାରଣଭାୱତୋ, ୱିୱାଦାଧିଟ୍ଠାନତୋ, ସପତ୍ତକରଣତୋ, ନିସ୍ସାରତୋ, ପଟିଲାଭପରିପାଲନେସୁ ପରୱିହେଠନହେତୁତୋ, ୱିନାସନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ସୋକାଦିଅନେକୱିହିତବ୍ଯସନାୱହତୋ, ତଦାସତ୍ତିନିଦାନଞ୍ଚ ମଚ୍ଛେରମଲପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତାନଂ ଅପାଯୂପପତ୍ତିସମ୍ଭୱତୋତି ଏୱଂ ୱିୱିଧୱିପୁଲାନତ୍ଥାୱହା ଏତେ ଅତ୍ଥା ନାମ, ତେସଂ ପରିଚ୍ଚାଗୋଯେୱେକୋ ସୋତ୍ଥିଭାୱୋତି ପରିଚ୍ଚାଗେ ଅପ୍ପମାଦୋ କରଣୀଯୋ।

ଅପିଚ ''ଯାଚକୋ ଯାଚମାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଯ୍ହସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖନତୋ ମଯ୍ହଂ ୱିସ୍ସାସିକୋ''ତି ଚ ''ପହାଯ ଗମନୀଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା ପରଲୋକଂ ଯାହୀତି ମଯ୍ହଂ ଉପଦେସକୋ''ତି ଚ ''ଆଦିତ୍ତେ ୱିଯ ଅଗାରେ ମରଣଗ୍ଗିନା ଆଦିତ୍ତେ ଲୋକେ ତତୋ ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତକସ୍ସ ଅପୱାହକସହାଯୋ''ତି ଚ ''ଅପୱାହିତସ୍ସ ଚସ୍ସ ନିଜ୍ଝାଯନିକ୍ଖେପଟ୍ଠାନଭୂତୋ''ତି ଚ ''ଦାନସଙ୍ଖାତେ କଲ୍ଯାଣକମ୍ମସ୍ମିଂ ସହାଯଭାୱତୋ,

ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଅଗ୍ଗଭୂତାଯ ପରମଦୁଲ୍ଲଭାଯ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯା ସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ଚ ପରମୋ କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତୋ’’ତି ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

ତଥା ‘‘ଉଳାରେ କମ୍ମନି ଅନେନାହଂ ସମ୍ଭାୱିତୋ, ତସ୍ମା ସା ସମ୍ଭାୱନା ଅୱିତଥା କାତବ୍ବା’’ତି ଚ ‘‘ଏକନ୍ତଭେଦିତାଯ ଜୀୱିତସ୍ସ ଅଯାଚିତେନପି ମଯା ଦାତବ୍ବଂ, ପଗେୱ ଯାଚିତେନା’’ତି ଚ ‘‘ଉଳାରଜ୍ଝାସଯେହି ଗୱେସିତ୍ୱାପି ଦାତବ୍ବୋ, ସଯମେୱାଗତୋ ମମ ପୁଞ୍ଞେନା’’ତି ଚ ‘‘ଯାଚକସ୍ସ ଦାନାପଦେସେନ ମଯ୍ହମେୱାଯମନୁଗ୍ଗହୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅହଂ ୱିଯ ଅଯଂ ସବ୍ବୋପି ଲୋକୋ ମଯା ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅସତି ଯାଚକେ କଥଂ ମଯ୍ହଂ ଦାନପାରମୀ ପୂରେଯ୍ଯା’’ତି ଚ ‘‘ଯାଚକାନମେୱତ୍ଥାଯ ମଯା ସବ୍ବୋ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅଯାଚିତ୍ୱା ମମ ସନ୍ତକଂ ଯାଚକା ସଯମେୱ କଦା ଗଣ୍ହେଯ୍ଯୁ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘କଥମହଂ ଯାଚକାନଂ ପିଯୋ ଚସ୍ସଂ ମନାପୋ’’ତି ଚ ‘‘କଥଂ ୱା ତେ ମଯ୍ହଂ ପିଯା ଚସ୍ସୁ ମନାପା’’ତି ଚ ‘‘କଥଂ ୱାହଂ ଦଦମାନୋ, ଦତ୍ୱାପି ଚ ଅତ୍ତମନୋ ଅସ୍ସଂ ପମୁଦିତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ’’ତି ଚ ‘‘କଥଂ ୱା ମେ ଯାଚକା ଭୱେଯ୍ଯୁଂ, ଉଳାରୋ ଚ ଦାନଜ୍ଝାସଯୋ’’ତି ଚ ‘‘କଥଂ ୱାହମଯାଚିତୋୟେୱ ଯାଚକାନଂ ହଦଯମଞ୍ଞାଯ ଦଦେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ସତି ଧନେ ଯାଚକେ ଚ ଅପରିଚ୍ଚାଗୋ ମହତୀ ମଯ୍ହଂ ୱଞ୍ଚନା’’ତି ଚ ‘‘କଥଂ ୱାହଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗାନି ଜୀୱିତଂ ୱାପି ଯାଚକାନଂ ପରିଚ୍ଚଜେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ ‘‘ଅତ୍ଥୋ ନାମାଯଂ ନିରପେକ୍ଖଂ ଦାଯକଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତି ଯଥା ତଂ ନିରପେକ୍ଖଂ ଖେପକଂ କିଟକୋ’’ତି ଅତ୍ଥେ ନିରପେକ୍ଖତାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଯାଚମାନୋ ପନ ଯଦି ପିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି, ‘‘ପିଯୋ ମଂ ଯାଚତୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଅଥ ଉଦାସୀନପୁଗ୍ଗଲୋ ହୋତି, ‘‘ଅଯଂ ମଂ ଯାଚମାନୋ ଅଦ୍ଧା ଇମିନା ପରିଚ୍ଚାଗେନ ମିତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଦଦନ୍ତୋପି ହି ଯାଚକାନଂ ପିଯୋ ହୋତୀତି। ଅଥ ପନ ୱେରୀପୁଗ୍ଗଲୋ ଯାଚତି, ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ମଂ ଯାଚତି, ଅଯଂ ମଂ ଯାଚମାନୋ ଅଦ୍ଧା ଇମିନା ପରିଚ୍ଚାଗେନ ୱେରୀପି ପିଯୋ ମିତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱିସେସତୋ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପିଯପୁଗ୍ଗଲେ ୱିଯ ମଜ୍ଝତ୍ତୱେରୀପୁଗ୍ଗଲେସୁପି ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କରୁଣଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାୱ ଦାତବ୍ବଂ।

ସଚେ ପନସ୍ସ ଚିରକାଲପରିଭାୱିତତ୍ତା ଲୋଭସ୍ସ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମୱିସଯା ଲୋଭଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ, ତେନ ବୋଧିସତ୍ତପଟିଞ୍ଞେନ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘‘ନନୁ ତଯା ସପ୍ପୁରିସ ସମ୍ବୋଧାଯ ଅଭିନୀହାରଂ କରୋନ୍ତେନ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଉପକାରତ୍ଥାଯ ଅଯଂ କାଯୋ ନିସ୍ସଟ୍ଠୋ, ତପ୍ପରିଚ୍ଚାଗମଯଞ୍ଚ ପୁଞ୍ଞଂ, ତତ୍ଥ ନାମ ତେ ବାହିରେପି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅତିସଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତି ହତ୍ଥିସିନାନସଦିସୀ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଯା ନ କତ୍ଥଚି ସଙ୍ଗୋ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ଯଥାପି ନାମ ମହତୋ ଭେସଜ୍ଜରୁକ୍ଖସ୍ସ ତିଟ୍ଠତୋ ମୂଲଂ ମୂଲତ୍ଥିକା ହରନ୍ତି, ପପଟିକଂ, ତଚଂ, ଖନ୍ଧଂ, ୱିଟପଂ, ସାରଂ, ସାଖଂ, ପଲାସଂ, ପୁପ୍ଫଂ, ଫଲଂ ଫଲତ୍ଥିକା ହରନ୍ତି, ନ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ‘ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତକଂ ଏତେ ହରନ୍ତୀ’’ତି ୱିତକ୍କସମୁଦାଚାରୋ ହୋତି, ଏୱମେୱ ସବ୍ବଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପଜ୍ଜନ୍ତେନ ମଯା ମହାଦୁକ୍ଖେ ଅକତଞ୍ଞୁକେ ନିଚ୍ଚାସୁଚିମ୍ହି କାଯେ ପରେସଂ ଉପକାରାଯ ୱିନିଯୁଜ୍ଜମାନେ ଅଣୁମତ୍ତୋପି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କୋ ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବୋ, କୋ ୱା ଏତ୍ଥ ୱିସେସୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଏକନ୍ତଭେଦନୱିକିରଣୱିଦ୍ଧଂସନଧମ୍ମେସୁ, କେୱଲଂ ପନ ସମ୍ମୋହୱିଜମ୍ଭିତମେତଂ, ଯଦିଦଂ ‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’ତି ଅଭିନିୱେସୋ। ତସ୍ମା ବାହିରେସୁ ୱିଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁପି କରଚରଣନଯନାଦୀସୁ , ମଂସାଦୀସୁ ଚ ଅନପେକ୍ଖେନ ହୁତ୍ୱା ‘ତଂତଦତ୍ଥିକା ହରନ୍ତୁ’ତି ନିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତୋ ଚସ୍ସ ବୋଧାଯ ପହିତତ୍ତସ୍ସ କାଯଜୀୱିତେସୁ ନିରପେକ୍ଖସ୍ସ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମାନି ସୁୱିସୁଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି। ସୋ ୱିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମନ୍ତୋ ୱିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ ଞାଯପଟିପତ୍ତିଯଂ ଠିତୋ, ଆଯାପାଯୁପାଯକୋସଲ୍ଲସମନ୍ନାଗମେନ ଭିଯ୍ଯୋସୋ ମତ୍ତାଯ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗେନ, ଅଭଯଦାନସଦ୍ଧମ୍ମଦାନେହି ଚ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି। ଅଯଂ ତାୱ ଦାନପାରମିଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନଯୋ।

ସୀଲପାରମିଯଂ ପନ ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ – ଇଦଞ୍ହି ସୀଲଂ ନାମ ଗଙ୍ଗୋଦକାଦୀହି ୱିସୋଧେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯସ୍ସ ଦୋସମଲସ୍ସ ୱିକ୍ଖାଲନଜଲଂ, ହରିଚନ୍ଦନାଦୀହି ୱିନେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯରାଗାଦିପରିଳାହୱିନଯନଂ, ହାରମକୁଟକୁଣ୍ଡଲାଦୀହି ପଚୁରଜନାଲଙ୍କାରେହି ଅସାଧାରଣୋ ସାଧୂନଂ ଅଲଙ୍କାରୱିସେସୋ, ସବ୍ବଦିସାୱାଯନତୋ ଅକିତ୍ତିମୋ, ସବ୍ବକାଲାନୁରୂପୋ ଚ ସୁରଭିଗନ୍ଧୋ, ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାଦୀହି ଦେୱତାହି ଚ ୱନ୍ଦନୀଯାଦିଭାୱାୱହନତୋ ପରମୋ ୱସୀକରଣମନ୍ତୋ, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦି ଦେୱଲୋକାରୋହନସୋପାନପନ୍ତି, ଝାନାଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଧିଗମୁପାଯୋ, ନିବ୍ବାନମହାନଗରସ୍ସ ସମ୍ପାପକମଗ୍ଗୋ, ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀନଂ ପତିଟ୍ଠାନଭୂମି, ଯଂ ଯଂ ୱା ପନିଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସମିଜ୍ଝନୂପାଯଭାୱତୋ ଚିନ୍ତାମଣିକପ୍ପରୁକ୍ଖାଦିକେ ଚ ଅତିସେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଇଜ୍ଝତି ଭିକ୍ଖୱେ ସୀଲୱତୋ ଚେତୋପଣିଧି ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୩୫)। ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ଚ ଅସ୍ସଂ ମନାପୋ ଚ ଗରୁ ଚ ଭାୱନୀଯୋ ଚାତି, ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୬୧), ତଥା ‘‘ଅୱିପ୍ପଟିସାରତ୍ଥାନି ଖୋ ଆନନ୍ଦ କୁସଲାନି ସୀଲାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୧; ୧୧।୧), ‘‘ପଞ୍ଚିମେ ଗହପତଯୋ ଆନିସଂସା ସୀଲୱତୋ ସୀଲସମ୍ପଦାଯା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୦; ଉଦା। ୭୬; ମହାୱ। ୧୮୫) ସୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱସେନ ସୀଲସ୍ସ ଗୁଣା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା, ତଥା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ୱସେନ ସୀଲୱିରହେ ଆଦୀନୱା।

ପୀତିସୋମନସ୍ସନିମିତ୍ତତୋ, ଅତ୍ତାନୁୱାଦପରାନୁୱାଦଦଣ୍ଡଦୁଗ୍ଗତିଭଯାଭାୱତୋ, ୱିଞ୍ଞୂହି ପାସଂସଭାୱତୋ, ଅୱିପ୍ପଟିସାରହେତୁତୋ, ସୋତ୍ଥିଟ୍ଠାନତୋ , ଅଭିଜନସାପତେଯ୍ୟାଧିପତେଯ୍ୟାଯୁରୂପଟ୍ଠାନବନ୍ଧୁମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଅତିସଯନତୋ ଚ ସୀଲଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ସୀଲୱତୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲସମ୍ପଦାହେତୁ ମହନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି "କତଂ ୱତ ମଯା କୁସଲଂ, କତଂ କଲ୍ଯାଣଂ, କତଂ ଭୀରୁତ୍ତାଣ"ନ୍ତି। ତଥା ସୀଲୱତୋ ଅତ୍ତା ନ ଉପୱଦତି, ନ ପରେ ୱିଞ୍ଞୂ, ଦଣ୍ଡଦୁଗ୍ଗତିଭଯାନଂ ସମ୍ଭୱୋଯେୱ ନତ୍ଥି, "ସୀଲୱା ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ କଲ୍ଯାଣଧମ୍ମୋ"ତି ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପାସଂସୋ ହୋତି। ତଥା ସୀଲୱତୋ ଯ୍ୱାଯଂ "କତଂ ୱତ ମଯା ପାପଂ, କତଂ ଲୁଦ୍ଦଂ, କତଂ କିବ୍ବିସ"ନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ନ ହୋତି। ସୀଲଞ୍ଚ ନାମେତଂ ଅପ୍ପମାଦାଧିଟ୍ଠାନତୋ, ଭୋଗବ୍ଯସନାଦିପରିହାରମୁଖେନ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନତୋ, ମଙ୍ଗଲଭାୱତୋ ଚ ପରମଂ ସୋତ୍ଥିଟ୍ଠାନଂ, ନିହୀନଜଚ୍ଚୋପି ସୀଲୱା ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାଦୀନଂ ପୂଜନୀଯୋ ହୋତୀତି କୁଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତିସେତି ସୀଲସମ୍ପଦା, "ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି ମହାରାଜ, ଇଧ ତେ ଅସ୍ସ ପୁରିସୋ ଦାସୋ କମ୍ମକରୋ"ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୩) ୱଚନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାଧକଂ। ଚୋରାଦୀହି ଅସାଧାରଣତୋ, ପରଲୋକାନୁଗମନତୋ, ମହପ୍ଫଲଭାୱତୋ, ସମଥାଦିଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନତୋ ଚ ବାହିରଧନଂ ଅତିସେତି ସୀଲଂ, ପରମସ୍ସ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଅତିସେତି ସୀଲଂ। ସୀଲନିମିତ୍ତଞ୍ହି ତଂତଂସତ୍ତନିକାଯେସୁ ସତ୍ତାନଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ୱସ୍ସସତଦୀଘପ୍ପମାଣତୋ ଜୀୱିତତୋ ଏକାହମ୍ପି ସୀଲୱତୋ ଜୀୱିତସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠତାୱଚନତୋ, ସତି ଚ ଜୀୱିତେ ସିକ୍ଖାନିକ୍ଖେପସ୍ସ ମରଣତାୱଚନତୋ ସୀଲଂ ଜୀୱିତତୋ ୱିସିଟ୍ଠତରଂ। ୱେରୀନମ୍ପି ମନୁଞ୍ଞଭାୱାୱହନତୋ, ଜରାରୋଗୱିପତ୍ତୀହି ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ ଚ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତିସେତି ସୀଲଂ। ପାସାଦହମ୍ମିଯାଦିଟ୍ଠାନୱିସେସେ, ରାଜଯୁୱରାଜସେନାପତିଆଦିଟ୍ଠାନୱିସେସେ ଚ ଅତିସେତି ସୀଲଂ ସୁଖୱିସେସାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ । ସଭାୱସିନିଦ୍ଧେ ସନ୍ତିକାୱଚରେପି ବନ୍ଧୁଜନେ ମିତ୍ତଜନେ ଚ ଅତିସେତି ଏକନ୍ତହିତସମ୍ପାଦନତୋ, ପରଲୋକାନୁଗମନତୋ ଚ। "ନ ତଂ ମାତା ପିତା କଯିରା"ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୪୩) ୱଚନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାଧକଂ। ତଥା ହତ୍ଥିଅସ୍ସରଥାଦିଭେଦେହି, ମନ୍ତାଗଦସୋତ୍ଥାନପ୍ପଯୋଗେହି ଚ ଦୁରାରକ୍ଖଂ ଅତ୍ତାନଂ ଆରକ୍ଖଭାୱେନ ସୀଲମେୱ ୱିସିଟ୍ଠତରଂ ଅତ୍ତାଧୀନତୋ, ଅପରାଧୀନତୋ, ମହାୱିସଯତୋ ଚ। ତେନେୱାହ "ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି"ନ୍ତିଆଦି (ଜା। ୧।୧୦। ୧୦୨)। ଏୱମନେକଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ସୀଲନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅପରିପୁଣ୍ଣା ଚେୱ ସୀଲସମ୍ପଦା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି ଅପରିସୁଦ୍ଧା ଚ ପାରିସୁଦ୍ଧିଂ।

ସଚେ ପନସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ପରିଚଯେନ ସୀଲପଟିପକ୍ଖା ଧମ୍ମା ଦୋସାଦଯୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତେନ ବୋଧିସତ୍ତପଟିଞ୍ଞେନ ଏୱଂ ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ "ନନୁ ତଯା ସମ୍ବୋଧାଯ ପଣିଧାନଂ କତଂ, ସୀଲୱିକଲେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଲୋକିଯାପି ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପାପୁଣିତୁଂ, ପଗେୱ ଲୋକୁତ୍ତରା, ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପନ ଅଗ୍ଗଭୂତାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତେନ ସୀଲେନ ପରମୁକ୍କଂସଗତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା 'କିକୀୱ ଅଣ୍ଡ'ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ସମ୍ମା ସୀଲଂ ପରିରକ୍ଖନ୍ତେନ ସୁଟ୍ଠୁ ତଯା ପେସଲେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଅପି ଚ ତଯା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଯାନତ୍ତଯେ ସତ୍ତାନଂ ଅୱତାରଣପରିପାଚନାନି କାତବ୍ବାନି, ସୀଲୱିକଲସ୍ସ ଚ ୱଚନଂ ନ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ ହୋତି ଅସପ୍ପାଯାହାରୱିଚାରସ୍ସ ୱିଯ ୱେଜ୍ଜସ୍ସ ତିକିଚ୍ଛନଂ, ତସ୍ମା କଥାହଂ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ଅୱତାରଣପରିପାଚନାନି କରେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ସଭାୱପରିସୁଦ୍ଧସୀଲେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚ "ଝାନାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନ ମେ ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରକରଣସମତ୍ଥତା , ପଞ୍ଞାପାରମୀଆଦିପରିପୂରଣଞ୍ଚ, ଝାନାଦଯୋ ଚ ଗୁଣା ସୀଲପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ୱିନା ନ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ"ତି ସମ୍ମଦେୱ ସୀଲଂ ପରିସୋଧେତବ୍ବଂ।

ତଥା "ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ରଜୋପଥୋ"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୧; ମ। ନି। ୧।୨୯୧; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୪; ମ। ନି। ୨।୧୦) ଘରାୱାସେ "ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା କାମା"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩୪; ପାଚି। ୪୧୭; ମହାନି। ୩, ୬;), "ମାତାପି ପୁତ୍ତେନ ୱିୱଦତୀ"ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୬୮, ୧୭୮) ଚ କାମେସୁ "ସେଯ୍ୟଥାପି ପୁରିସୋ ଇଣଂ ଆଦାଯ କମ୍ମନ୍ତେ ପଯୋଜେଯ୍ୟା"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୮) କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ "ଅବ୍ଭୋକାସୋ ପବ୍ବଜ୍ଜା"ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧।୯୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୫୪) ପବ୍ବଜ୍ଜାଦୀସୁ ଆନିସଂସପଟିସଙ୍ଖାୱସେନ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ତୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧ (ମ। ନି। ୧।୧୬୩) ୱୀମଂସସୁତ୍ତାଦି (ମ। ନି। ୧।୪୮୭) ୱସେନ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଆସିୱିସୋପମସୁତ୍ତାଦିୱସେନ (ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥାଯଂ) ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥା "ପଞ୍ଞାଯ ୱିନା ଦାନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନ ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଯଥାସକଂ ବ୍ଯାପାରସମତ୍ଥା ଚ ନ ହୋନ୍ତୀ"ତି ପଞ୍ଞାଗୁଣା ମନସି କାତବ୍ବା। ଯଥେୱ ହି ଜୀୱିତେନ ୱିନା ସରୀରଯନ୍ତଂ ନ ସୋଭତି, ନ ଚ ଅତ୍ତନୋ କିରିଯାସୁ ପଟିପତ୍ତିସମତ୍ଥଂ ହୋତି, ଯଥା ଚ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିନା ଯଥାସକଂ ୱିସଯେସୁ କିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ନପ୍ପହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପଞ୍ଞାଯ ୱିନା ସକିଚ୍ଚପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅସମତ୍ଥାନୀତି ପରିଚ୍ଚାଗାଦିପଟିପତ୍ତିଯଂ ପଞ୍ଞା ପଧାନକାରଣଂ। ଉମ୍ମୀଲିତପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁକା ହି ମହାସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନିପି ଦତ୍ୱା ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସକା, ଅପରୱମ୍ଭକା ଚ ହୋନ୍ତି, ଭେସଜ୍ଜରୁକ୍ଖା ୱିଯ ୱିକପ୍ପରହିତା କାଲତ୍ତଯେପି ସୋମନସ୍ସଜାତା। ପଞ୍ଞାୱସେନ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲଯୋଗତୋ ପରିଚ୍ଚାଗୋ ପରହିତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଦାନପାରମିଭାୱଂ ଉପେତି। ଅତ୍ତତ୍ଥଞ୍ହି ଦାନଂ ୱୁଦ୍ଧିସଦିସଂ ହୋତି।

ତଥା ପଞ୍ଞାୟ ଅଭାୱେନ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସାୱିୟୋଗତୋ ସୀଲସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିୟେୱ ନ ସମ୍ଭୱତି, କୁତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନଭାୱୋ। ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ଚ ଘରାୱାସେ କାମଗୁଣେସୁ ସଂସାରେ ଚ ଆଦୀନୱଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଝାନସମାପତ୍ତିୟଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଂ ସୁଟ୍ଠୁ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଝାନସମାପତ୍ତିୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନନିନ୍ନୋ, ପରେ ଚ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠପେତୀତି।

ୱୀରିୟଞ୍ଚ ପଞ୍ଞାରହିତଂ ୟଦିଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ନ ସାଧେତି ଦୁରାରମ୍ଭଭାୱତୋ। ୱରମେୱ ହି ଅନାରମ୍ଭୋ ଦୁରାରମ୍ଭତୋ, ପଞ୍ଞାସହିତେନ ପନ ୱୀରିୟେନ ନ କିଞ୍ଚି ଦୁରଧିଗମଂ ଉପାୟପଟିପତ୍ତିତୋ। ତଥା ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ପରାପକାରାଦିଅଧିୱାସକଜାତିୟୋ ହୋତି, ନ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ। ପଞ୍ଞାୱିରହିତସ୍ସ ଚ ପରେହି ଉପନୀତା ଅପକାରା ଖନ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖମେୱ ଅନୁବ୍ରୂହେନ୍ତି, ପଞ୍ଞୱତୋ ପନ ତେ ଖନ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ପରିବ୍ରୂହନୱସେନ ଅସ୍ସା ଥିରଭାୱାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ତୀଣି ସଚ୍ଚାନି ତେସଂ କାରଣାନି ପଟିପକ୍ଖେ ଚ ୟଥାଭୂତଂ ଜାନିତ୍ୱା ପରେସଂ ଅୱିସଂୱାଦକୋ ହୋତି। ତଥା ପଞ୍ଞାବଲେନ ଅତ୍ତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଧିତିସମ୍ପଦାୟ ସବ୍ବପାରମୀସୁ ଅଚଲସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନୋ ହୋତି, ପଞ୍ଞୱା ଏୱ ଚ ପିୟମଜ୍ଝତ୍ତୱେରୀୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ହିତୂପସଂହାରକୁସଲୋ ହୋତି। ତଥା ପଞ୍ଞାୱସେନ ଲାଭାଦିଲୋକଧମ୍ମସନ୍ନିପାତେ ନିବ୍ବିକାରତାୟ ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସବ୍ବାସଂ ପାରମୀନଂ ପଞ୍ଞାୱ ପାରିସୁଦ୍ଧିହେତୂତି ପଞ୍ଞାଗୁଣା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା।

ଅପିଚ ପଞ୍ଞାୟ ୱିନା ନ ଦସ୍ସନସମ୍ପତ୍ତି, ଅନ୍ତରେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦଂ ନ ସୀଲସମ୍ପଦା, ସୀଲଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାରହିତସ୍ସ ନ ସମାଧିସମ୍ପଦା, ଅସମାହିତେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଅତ୍ତହିତମତ୍ତମ୍ପି ସାଧେତୁଂ, ପଗେୱ ଉକ୍କଂସଗତଂ ପରହିତନ୍ତି ପରହିତାୟ ପଟିପନ୍ନେନ ‘‘ନନୁ ତୟା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାପାରିସୁଦ୍ଧିୟଂ ଆୟୋଗୋ କରଣୀୟୋ’’ତି ବୋଧିସତ୍ତେନ ଅତ୍ତା ଓୱଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ହି ମହାସତ୍ତୋ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନାଧିଟ୍ଠିତୋ ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୧୦, ୩୧୩; ଅ। ନି। ୧୦।୩୨) ଲୋକଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ନିୟ୍ୟାନିକମଗ୍ଗେ ଅୱତାରେତି, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଚ ନେସଂ ପରିପାଚେତି। ତଥା ପଞ୍ଞାବଲେନ ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ପୱିଚୟବହୁଲୋ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିୟୋ ୟାଥାୱତୋ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଦାନାଦୟୋ ଗୁଣେ ୱିସେସନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଭାୱଂ ନୟନ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତସିକ୍ଖାୟ ପରିପୂରକାରୀ ହୋତୀତି ଏୱମାଦିନା ଅନେକାକାରୱୋକାରେ ପଞ୍ଞାଗୁଣେ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଞ୍ଞାପାରମୀ ଅନୁବ୍ରୂହେତବ୍ବା।

ତଥା ଦିସ୍ସମାନପାରାନିପି ଲୋକିୟାନି କମ୍ମାନି ନିହୀନୱୀରିୟେନ ପାପୁଣିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟାନି, ଅଗଣିତଖେଦେନ ପନ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟେନ ଦୁରଧିଗମଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ନିହୀନୱୀରିୟୋ ହି ‘‘ସଂସାରମହୋଘତୋ ସବ୍ବସତ୍ତେ ସନ୍ତାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆରଭିତୁମେୱ ନ ସକ୍କୁଣୋତି। ମଜ୍ଝିମୋ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନ୍ତରାୱୋସାନମାପଜ୍ଜତି। ଉକ୍କଟ୍ଠୱୀରିୟୋ ପନ ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖୋ ଆରମ୍ଭପାରଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା। ଅପିଚ ‘‘ୟସ୍ସ ଅତ୍ତନୋୟେୱ ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥମାରମ୍ଭୋ, ତସ୍ସାପି ୱୀରିୟସ୍ସ ସିଥିଲଭାୱେନ ମନୋରଥାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତି ନ ସକ୍କା ସମ୍ଭାୱେତୁଂ, ପଗେୱ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତାଭିନୀହାରେନା’’ତି ଚ ‘‘ରାଗାଦୀନଂ ଦୋସଗଣାନଂ ମତ୍ତମହାଗଜାନଂ ୱିୟ ଦୁନ୍ନିୱାରୟଭାୱତୋ, ତନ୍ନିଦାନାନଞ୍ଚ କମ୍ମସମାଦାନାନଂ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକୱଧକସଦିସଭାୱତୋ, ତନ୍ନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଦୁଗ୍ଗତୀନଂ ସବ୍ବଦା ୱିୱଟମୁଖଭାୱତୋ, ତତ୍ଥ ନିୟୋଜକାନଞ୍ଚ ପାପମିତ୍ତାନଂ ସଦା ସନ୍ନିହିତଭାୱତୋ, ତଦୋୱାଦକାରିତାୟ ଚ ବାଲସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ସତି ସମ୍ଭୱେ ୟୁତ୍ତଂ ସୟମେୱ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରିତୁ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା ୱୀରିୟାନୁଭାୱେନ ଦୂରୀ ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘ୟଦି ପନ ସମ୍ବୋଧି ଅତ୍ତାଧୀନେନ ୱୀରିୟେନ ସକ୍କା ସମଧିଗନ୍ତୁଂ , କିମେତ୍ଥ ଦୁକ୍କର’’ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦିନା ନୟେନ ୱୀରିୟସ୍ସ ଗୁଣାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା।

ତଥା ‘‘ଖନ୍ତି ନାମାୟଂ ନିରୱସେସଗୁଣପଟିପକ୍ଖସ୍ସ କୋଧସ୍ସ ୱିଧମନତୋ ଗୁଣସମ୍ପାଦନେ ସାଧୂନମପ୍ପଟିହତମାୟୁଧଂ, ପରାଭିଭୱନେ ସମତ୍ଥାନଂ ଅଲଙ୍କାରୋ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ବଲସମ୍ପଦା, କୋଧଗ୍ଗିୱିନୟନୀ ଉଦକଧାରା, କଲ୍ୟାଣସ୍ସ କିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ, ପାପପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱଚୀୱିସୱୂପସମକରୋ ମନ୍ତାଗଦୋ, ସଂୱରେ ଠିତାନଂ ପରମା ଧୀରପକତି, ଗମ୍ଭୀରାସୟତାୟ ସାଗରୋ, ଦୋସମହାସାଗରସ୍ସ ୱେଲା, ଅପାୟଦ୍ୱାରସ୍ସ ପିଧାନକୱାଟଂ, ଦେୱବ୍ରହ୍ମଲୋକାନଂ ଆରୋହଣସୋପାନଂ, ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଅଧିୱାସନଭୂମି, ଉତ୍ତମା କାୟୱଚୀମନୋୱିସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ମନସି କାତବ୍ବଂ। ଅପି ଚ ‘‘ଏତେ ସତ୍ତା ଖନ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭାୱତୋ ଇଧ ଚେୱ ତପନ୍ତି, ପରଲୋକେ ଚ ତପନୀୟଧମ୍ମାନୁୟୋଗତୋ’’ତି ଚ ‘‘ୟଦିପି ପରାପକାରନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖେତ୍ତଭୂତୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ, ବୀଜଭୂତଞ୍ଚ କମ୍ମଂ ମୟାୱ ଅଭିସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଆଣଣ୍ୟକାରଣମେତ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅପକାରକେ ଅସତି କଥଂ ମୟ୍ହଂ ଖନ୍ତିସମ୍ପଦା ସମ୍ଭୱତୀ’’ତି ଚ ‘‘ୟଦିପାୟଂ ଏତରହି ଅପକାରକୋ, ଅୟଂ ନାମ ପୁବ୍ବେ ଅନେନ ମୟ୍ହଂ ଉପକାରୋ କତୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅପକାରୋ ଏୱ ୱା ଖନ୍ତିନିମିତ୍ତତାୟ ଉପକାରୋ’’ତି ଚ ‘‘ସବ୍ବେପିମେ ସତ୍ତା ମୟ୍ହଂ ପୁତ୍ତସଦିସା, ପୁତ୍ତକତାପରାଧେସୁ ଚ କୋ କୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀ’’ତି ଚ ‘‘ୟେନ କୋଧଭୂତାୱେସେନ ଅୟଂ ମୟ୍ହଂ ଅପରଜ୍ଝତି, ସୋ କୋଧଭୂତାୱେସୋ ମୟା ୱିନେତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ୟେନ ଅପକାରେନ ଇଦଂ ମୟ୍ହଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ଅହମ୍ପି ନିମିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ୟେହି ଧମ୍ମେହି ଅପରାଧୋ କତୋ, ୟତ୍ଥ ଚ କତୋ, ସବ୍ବେପି ତେ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ନିରୁଦ୍ଧା, କସ୍ସିଦାନି କେନ କୋଧୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅନତ୍ତତାୟ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ କୋ କସ୍ସ ଅପରଜ୍ଝତୀ’’ତି

ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନ ଖନ୍ତିସମ୍ପଦା ବ୍ରୂହେତବ୍ବା।

ଯଦି ପନସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ପରିଚଯେନ ପରାପକାରନିମିତ୍ତକୋ କୋଧୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯାଦାଯ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ, ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘‘ଖନ୍ତି ନାମେସା ପରାପକାରସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖପଟିପତ୍ତୀନଂ ପଚ୍ଚୁପକାରକାରଣ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅପକାରୋ ଚ ମଯ୍ହଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନେନ ଦୁକ୍ଖୂପନିସାଯ ସଦ୍ଧାଯ, ସବ୍ବଲୋକେ ଅନଭିରତିସଞ୍ଞାଯ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯପକତିରେସା, ଯଦିଦଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିସଯସମାଯୋଗୋ, ତତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠୱିସଯସମାଯୋଗୋ ମଯ୍ହଂ ନ ସିଯାତି ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭା’’ତି ଚ ‘‘କୋଧୱସିକୋ ସତ୍ତୋ କୋଧେନ ଉମ୍ମତ୍ତୋ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ କିଂ ପଚ୍ଚପକାରେନା’’ତି ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ପିମେ ସତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଓରସପୁତ୍ତା ୱିଯ ପରିପାଲିତା, ତସ୍ମା ନ ତତ୍ଥ ମଯା ଚିତ୍ତକୋପୋପି କାତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅପରାଧକେ ଚ ସତି ଗୁଣେ ଗୁଣୱତି ମଯା ନ କୋପୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅସତି ଗୁଣେ ୱିସେସେନ କରୁଣାଯିତବ୍ବୋ’’ତି ଚ ‘‘କୋପେନ ଚ ମଯ୍ହଂ ଗୁଣଯସା ନିହୀଯନ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘କୁଜ୍ଝନେନ ମଯ୍ହଂ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଦୁକ୍ଖସେଯ୍ୟାଦଯୋ ସପତ୍ତକନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘କୋଧୋ ଚ ନାମାଯଂ ସବ୍ବାହିତକାରକୋ ସବ୍ବହିତୱିନାସକୋ ବଲୱା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ’’ତି ଚ ‘‘ସତି ଚ ଖନ୍ତିଯା ନ କୋଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ’’ତି ଚ ‘‘ଅପରାଧକେନ ଅପରାଧନିମିତ୍ତଂ ଯଂ ଆଯତିଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ସତି ଚ ଖନ୍ତିଯା ମଯ୍ହଂ ତଦଭାୱୋ’’ତି ଚ ‘‘ଚିନ୍ତନେନ କୁଜ୍ଝନ୍ତେନ ଚ ମଯା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋଯେୱ ଅନୁୱତ୍ତିତୋ ହୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘କୋଧେ ଚ ମଯା ଖନ୍ତିଯା ଅଭିଭୂତେ ତସ୍ସ ଦାସଭୂତୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ସମ୍ମଦେୱ ଅଭିଭୂତୋ ହୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘କୋଧନିମିତ୍ତଂ ଖନ୍ତିଗୁଣପରିଚ୍ଚାଗୋ ମଯ୍ହଂ ନ ଯୁତ୍ତୋ’’ତି ଚ ‘‘ସତି ଚ କୋଧେ ଗୁଣୱିରୋଧିନି (ଗୁଣୱିରୋଧପଚ୍ଚନୀଧମ୍ମେ ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥାଯଂ) କିଂ ମେ ସୀଲାଦିଧମ୍ମା ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ, ଅସତି ଚ ତେସୁ କଥାହଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରବହୁଲୋ ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଉତ୍ତମଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପାପୁଣିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚ ‘‘ଖନ୍ତିଯା ଚ ସତି ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ସମାହିତସ୍ସ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତତୋ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅସଙ୍ଖତାମତସନ୍ତପଣୀତାଦିଭାୱତୋ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି ‘ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଚ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟପଭାୱା’ତି’’, ତତୋ ଚ ‘‘ଅନୁଲୋମିଯଂ ଖନ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ‘କେୱଲା ଇମେ ଚ ଅତ୍ତତନିଯଭାୱରହିତା ଧମ୍ମମତ୍ତା ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱଯନ୍ତି, ନ କୁତୋଚି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ କୁହିଞ୍ଚି ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚ କତ୍ଥଚି ପତିଟ୍ଠିତା, ନ ଚେତ୍ଥ କୋଚି କସ୍ସଚି ବ୍ୟାପାରୋ’ତି ଅହଂକାରମମଂକାରାନଧିଟ୍ଠାନତା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମତି, ଯେନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ବୋଧିଯା ନିଯତୋ ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମୋ ହୋତୀ’’ତି ଏୱମାଦିନା ଖନ୍ତିପାରମିଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଥା ‘‘ସଚ୍ଚେନ ୱିନା ସୀଲାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ, ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ ଚ ସଚ୍ଚଧମ୍ମାତିକ୍କମେ ଚ ସବ୍ବପାପଧମ୍ମାନଂ ସମୋସରଣତୋ, ଅସଚ୍ଚସନ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯିକଭାୱତୋ, ଆଯତିଞ୍ଚ ଅନାଦେଯ୍ୟୱଚନତାୱହନତୋ, ସମ୍ପନ୍ନସଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ସବ୍ବଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନେନ ସବ୍ବବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ପାରିସୁଦ୍ଧିପାରିପୂରିସମନ୍ନାଯତୋ, ସଭାୱଧମ୍ମାୱିସଂୱାଦନେନ ସବ୍ବବୋଧିସମ୍ଭାରକିଚ୍ଚକରଣତୋ, ବୋଧିସତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ପରିନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ’’ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚପାରମିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା।

ତଥା ‘‘ଦାନାଦୀସୁ ଦଳ୍ହସମାଦାନଂ, ତମ୍ପଟିପକ୍ଖସନ୍ନିପାତେ ଚ ନେସଂ ଅଚଲାୱଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଥିରଭାୱଂ ୱିନା ନ ଦାନାଦିସମ୍ଭାରା ସମ୍ବୋଧିନିମିତ୍ତା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ଅଧିଟ୍ଠାନେ ଗୁଣା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା।

ତଥା ‘‘ଅତ୍ତହିତମତ୍ତେ ଅୱତିଟ୍ଠନ୍ତେନାପି ସତ୍ତେସୁ ହିତଚିତ୍ତତଂ ୱିନା ନ ସକ୍କା ଇଧଲୋକପରଲୋକସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପାପୁଣିତୁଂ, ପଗେୱ ସବ୍ବସତ୍ତେ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମେନା’’ତି ଚ ‘‘ପଚ୍ଛା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତେନ ଇଦାନି ଲୋକିଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଆକଙ୍ଖା ଯୁତ୍ତରୂପା’’ତି ଚ ‘‘ଇଦାନି ଆସଯମତ୍ତେନ ପରେସଂ ହିତସୁଖୂପସଂହାରଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ କଦା ପଯୋଗେନ ତଂ ସାଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚ ‘‘ଇଦାନି ମଯା ହିତସୁଖୂପସଂହାରେନ ସଂୱଦ୍ଧିତା ପଚ୍ଛା ଧମ୍ମସଂୱିଭାଗସହାଯା ମଯ୍ହଂ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଏତେହି ୱିନା ନ ମଯ୍ହଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଭୂତିନିପ୍ଫତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ମଯ୍ହଂ ଏତେ ପରମଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ କୁସଲାଯତନଂ ଉତ୍ତମଂ ଗାରୱଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ସୱିସେସଂ ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ ହିତଜ୍ଝାସଯତା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତବ୍ବା, କିଞ୍ଚ କରୁଣାଧିଟ୍ଠାନତୋପି ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତା ଅନୁବ୍ରୂହେତବ୍ବା। ୱିମରିଯାଦୀକତେନ ହି ଚେତସା ସତ୍ତେସୁ ହିତସୁଖୂପସଂହାରନିରତସ୍ସ ତେସଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତା ବଲୱତୀ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦଳ୍ହମୂଲା, କରୁଣା ଚ ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମାନମାଦି ଚରଣଂ ପତିଟ୍ଠା ମୂଲଂ ମୁଖଂ ପମୁଖ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ମେତ୍ତାଯ ଗୁଣା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା।

ତଥା ‘‘ଉପେକ୍ଖାଯ ଅଭାୱେ ସତ୍ତେହି କତା ୱିପ୍ପକାରା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିକାରଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟୁଂ, ସତି ଚ ଚିତ୍ତୱିକାରେ ଦାନାଦିସମ୍ଭାରାନଂ ସମ୍ଭୱୋଯେୱ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଚ ‘‘ମେତ୍ତାସିନେହେନ ସିନେହିତେ ଚିତ୍ତେ ଉପେକ୍ଖାଯ ୱିନା ସମ୍ଭାରାନଂ ପାରିସୁଦ୍ଧି ନ ହୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଅନୁପେକ୍ଖକୋ ସମ୍ଭାରେସୁ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଂ ତବ୍ବିପାକଞ୍ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପରିଣାମେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଉପେକ୍ଖାଯ ଅଭାୱେ ଦେଯ୍ୟପଟିଗ୍ଗାହକେସୁ ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଚ ‘‘ଉପେକ୍ଖାରହିତେନ ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରାନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରାଯଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱା ସଂୱରୱିସୋଧନଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା’’ତି ଚ

‘‘ଉପେକ୍ଖାୱସେନ ଅରତିରତିସହସ୍ସେୱ ନେକ୍ଖମ୍ମବଲସିଦ୍ଧିତୋ, ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖନୱସେନେୱ ସଚ୍ଚସମ୍ଭାରକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ, ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧସ୍ସ ୱୀରିୟସ୍ସ ଅନୁପେକ୍ଖନେ ପଧାନକିଚ୍ଚାକରଣତୋ, ଉପେକ୍ଖତୋୟେୱ ତିତିକ୍ଖାନିଜ୍ଝାନସମ୍ଭୱତୋ, ଉପେକ୍ଖାୱସେନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ, ଲୋକଧମ୍ମାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନେନ ସମାଦିନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ଅଚଲାଧିଟ୍ଠାନସିଦ୍ଧିତୋ, ପରାପକାରାଦୀସୁ ଅନାଭୋଗୱସେନେୱ ମେତ୍ତାୱିହାରନିପ୍ଫତ୍ତିତୋତି ସବ୍ବବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ସମାଦାନାଧିଟ୍ଠାନପାରିପୂରିନିପ୍ଫତ୍ତିୟୋ ଉପେକ୍ଖାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ ଆଦିନା ନୟେନ ଉପେକ୍ଖାପାରମୀ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା। ଏୱଂ ଅପରିଚ୍ଚାଗପରିଚ୍ଚାଗାଦୀସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ଆଦୀନୱାନିସଂସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଦାନାଦିପାରମୀନଂ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଥା ସପରିକ୍ଖାରା ପଞ୍ଚଦସ ଚରଣଧମ୍ମା ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ। ତତ୍ଥ ଚରଣଧମ୍ମା ନାମ ସୀଲସଂୱରୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗୋ, ସତ୍ତ ସଦ୍ଧମ୍ମା, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ଚ। ତେସୁ ସୀଲାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ତେରସପି ଧୁତଧମ୍ମା, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୟୋ ଚ ପରିକ୍ଖାରୋ। ସଦ୍ଧମ୍ମେସୁ ସଦ୍ଧାୟ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘସୀଲଚାଗଦେୱତୂପସମାନୁସ୍ସତି- ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେୱନପସାଦନୀୟ- ଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତଦଧିମୁତ୍ତତା ପରିକ୍ଖାରୋ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନଂ ଅକୁସଲାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଅପାୟାଦୀନୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକୁସଲଧମ୍ମୁପତ୍ଥମ୍ଭନ- ଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହିରୋତ୍ତପ୍ପ ରହିତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲସେୱନତଦଧିମୁତ୍ତତା, ବାହୁସଚ୍ଚସ୍ସ ପୁବ୍ବୟୋଗପରିପୁଚ୍ଛକଭାୱସଦ୍ଧମ୍ମାଭିୟୋଗଅନୱଜ୍ଜୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାଦି- ପରିଚୟପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିୟତାକିଲେସଦୂରୀଭାୱଅପ୍ପସ୍ସୁତପରିୱଜ୍ଜନବହୁସ୍ସୁତସେୱନତଦଧିମୁତ୍ତତା, ୱୀରିୟସ୍ସ ଅପାୟଭୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଗମନୱୀଥିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଧମ୍ମମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣ- ଥିନମିଦ୍ଧୱିନୋଦନକୁସୀତପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନଆରଦ୍ଧୱୀରିୟପୁଗ୍ଗଲ- ସେୱନସମ୍ମପ୍ପଧାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତଦଧିମୁତ୍ତତା, ସତିୟା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞମୁଟ୍ଠସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନୌପଟ୍ଠିତସ୍ସତିପୁଗ୍ଗଲସେୱନତଦଧିମୁତ୍ତତା, ପଞ୍ଞାୟ ପରିପୁଚ୍ଛକଭାୱୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିୟାଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତ୍ତପଟିପାଦନଦୁପ୍ପଞ୍ଞ- ପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟପଚ୍ଚ- ୱେକ୍ଖଣତଦଧିମୁତ୍ତତା, ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ସୀଲାଦିଚତୁକ୍କଂ ଅଟ୍ଠତିଂସାୟ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନା, ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱକରଣଞ୍ଚ ପରିକ୍ଖାରୋ। ତତ୍ଥ ସୀଲାଦୀହି ପୟୋଗସୁଦ୍ଧିୟା ସତ୍ତାନଂ ଅଭୟଦାନେ, ଆସୟସୁଦ୍ଧିୟା ଆମିସଦାନେ, ଉଭୟସୁଦ୍ଧିୟା ଚ ଧମ୍ମଦାନେ ସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତିଆଦିନା ଚରଣାଦୀନଂ ଦାନାଦିସମ୍ଭାରାନଂ ପଚ୍ଚୟଭାୱୋ ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ, ଅତିୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ନ ନିଦ୍ଧାରୟିମ୍ହ। ଏୱଂ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କାଦୟୋପି ଦାନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କୋ ସଂକିଲେସୋତି ଅୱିସେସେନ ତଣ୍ହାଦୀହି ପରାମଟ୍ଠଭାୱୋ ପାରମୀନଂ ସଂକିଲେସୋ, ୱିସେସେନ ଦେୟ୍ୟପଟିଗ୍ଗାହକୱିକପ୍ପୋ ଦାନପାରମିୟା ସଂକିଲେସୋ, ସତ୍ତକାଲୱିକପ୍ପୋ ସୀଲପାରମିୟା, କାମଭୱତଦୁପସମେସୁ ଅଭିରତିଅନଭିରତିୱିକପ୍ପୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିୟା, ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ୱିକପ୍ପୋ ପଞ୍ଞାପାରମିୟା, ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିକପ୍ପୋ ୱୀରିୟପାରମିୟା, ଅତ୍ତପରୱିକପ୍ପୋ ଖନ୍ତିପାରମିୟା, ଅଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦିଟ୍ଠାଦିୱିକପ୍ପୋ ସଚ୍ଚପାରମିୟା, ବୋଧିସମ୍ଭାରତବ୍ବିପକ୍ଖେସୁ ଦୋସଗୁଣୱିକପ୍ପୋ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିୟା, ହିତାହିତୱିକପ୍ପୋ ମେତ୍ତାପାରମିୟା, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିକପ୍ପୋ ଉପେକ୍ଖାପାରମିୟା ସଂକିଲେସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କିଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦୀହି ଅନୁପଘାତୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପୱିରହୋ ଚ ଏତାସଂ ୱୋଦାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନୁପହତା ହି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିକୋଧୂପନାହମକ୍ଖପଲାସୈସ୍ସାମଚ୍ଛରିୟମାୟାସାଠେୟ୍ୟଥମ୍ଭସାରମ୍ଭ- ମଦପମାଦାଦୀହି କିଲେସେହି ଦେୟ୍ୟପଟିଗ୍ଗାହକୱିକପ୍ପାଦିରହିତା ଚ ଦାନାଦିପାରମିୟୋ ପରିସୁଦ୍ଧା ପଭସ୍ସରା ଭୱନ୍ତୀତି।

କୋପଟିପକ୍ଖୋତି ଅୱିସେସେନ ସବ୍ବେପି କିଲେସା ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଏତାସଂ ପଟିପକ୍ଖୋ, ୱିସେସେନ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ମଚ୍ଛେରାଦୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚ ଦେୟ୍ୟପଟିଗ୍ଗାହକଦାନଫଲେସୁ ଅଲୋଭାଦୋସାମୋହଗୁଣୟୋଗତୋ ଲୋଭଦୋସମୋହପଟିପକ୍ଖଂ ଦାନଂ, କାୟାଦିଦୋସୱଙ୍କାପଗମନତୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖଂ ସୀଲଂ , କାମସୁଖପରୂପଘାତଅତ୍ତକିଲମଥପରିୱଜ୍ଜନତୋ ଦୋସତ୍ତୟପଟିପକ୍ଖଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ଲୋଭାଦୀନଂ ଅନ୍ଧୀକରଣତୋ, ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅନନ୍ଧୀକରଣତୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖା ପଞ୍ଞା, ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧତଞାୟାରମ୍ଭୱସେନ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖଂ ୱୀରିୟଂ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠସୁଞ୍ଞତାନଂ ଖମନତୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖା ଖନ୍ତି, ସତିପି ପରେସଂ ଉପକାରେ ଅପକାରେ ଚ ଯଥାଭୂତପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖଂ ସଚ୍ଚଂ, ଲୋକଧମ୍ମେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଯଥାସମାଦିନ୍ନେସୁ ସମ୍ଭାରେସୁ ଅଚଲନତୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ନୀୱରଣୱିୱେକତୋ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖା ମେତ୍ତା, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଅନୁନୟପଟିଘୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, ସମପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖା ଉପେକ୍ଖାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କା ପଟିପତ୍ତୀତି ସୁଖୂପକରଣସରୀରଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗେନ ଭୟାପନୂଦନେନ ଧମ୍ମୋପଦେସେନ ଚ ବହୁଧା ସତ୍ତାନଂ ଅନୁଗ୍ଗହକରଣଂ ଦାନେ ପଟିପତ୍ତି। ତତ୍ରାୟଂ ୱିତ୍ଥାରନୟୋ – ‘‘ଇମିନାହଂ ଦାନେନ ସତ୍ତାନଂ ଆୟୁୱଣ୍ଣସୁଖବଲପଟିଭାନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ରମଣୀୟଂ ଅଗ୍ଗଫଲସମ୍ପତ୍ତିଂ

ନିପ୍ଫାଦେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଅନ୍ନଦାନଂ ଦେତି, ତଥା ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମକିଲେସପିପାସୱୂପସମାଯ ପାନଂ ଦେତି, ତଥା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣତାଯ, ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଲଙ୍କାରସ୍ସ ଚ ନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ୱତ୍ଥାନି ଦେତି, ତଥା ଇଦ୍ଧିୱିଧସ୍ସ ଚେୱ ନିବ୍ବାନସୁଖସ୍ସ ଚ ନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଯାନଂ ଦେତି, ତଥା ସୀଲଗନ୍ଧନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଗନ୍ଧଂ, ବୁଦ୍ଧଗୁଣସୋଭାନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ମାଲାୱିଲେପନଂ, ବୋଧିମଣ୍ଡାସନନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଆସନଂ , ତଥାଗତସେଯ୍ଯାନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସେଯ୍ଯଂ, ସରଣଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଆୱସଥଂ, ପଞ୍ଚଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭାଯ ପଦୀପେଯ୍ଯଂ ଦେତି। ବ୍ଯାମପ୍ପଭାନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ରୂପଦାନଂ, ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସଦ୍ଦଦାନଂ, ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ପିଯଭାୱାଯ ରସଦାନଂ, ବୁଦ୍ଧସୁଖୁମାଲଭାୱାଯ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଦାନଂ, ଅଜରାମରଣଭାୱାଯ ଭେସଜ୍ଜଦାନଂ, କିଲେସଦାସବ୍ଯୱିମୋଚନତ୍ଥଂ ଦାସାନଂ ଭୁଜିସ୍ସତାଦାନଂ, ସଦ୍ଧମ୍ମାଭିରତିଯା ଅନୱଜ୍ଜଖିଡ୍ଡାରତିହେତୁଦାନଂ, ସବ୍ବେପି ସତ୍ତେ ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଭାୱୂପନଯନାଯ ପୁତ୍ତଦାନଂ, ସକଲସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପତିଭାୱୂପଗମନାଯ ଦାରଦାନଂ, ସୁଭଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୁୱଣ୍ଣମଣିମୁତ୍ତାପୱାଢଆଦିଦାନଂ, ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ନାନାୱିଧୱିଭୂସନଦାନଂ, ସଦ୍ଧମ୍ମକୋସାଧିଗମାଯ ୱିତ୍ତକୋସଦାନଂ, ଧମ୍ମରାଜଭାୱାଯ ରଜ୍ଜଦାନଂ, ଝାନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆରାମୁଯ୍ଯାନାଦିୱନଦାନଂ, ଚକ୍କଙ୍କିତେହି ପାଦେହି ବୋଧିମଣ୍ଡୂପସଙ୍କମନାଯ ଚରଣଦାନଂ, ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣାଯ ସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମହତ୍ଥଦାନତ୍ଥଂ ହତ୍ଥଦାନଂ, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିପଟିଲାଭାଯ କଣ୍ଣନାସାଦିଦାନଂ, ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭାଯ ଚକ୍ଖୁଦାନଂ, ‘‘ଦସ୍ସନସୱନାନୁସ୍ସରଣପାରିଚରିଯାଦୀସୁ ସବ୍ବକାଲଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖାୱହୋ, ସବ୍ବଲୋକେନ ଚ ଉପଜୀୱିତବ୍ବୋ ମେ କାଯୋ ଭୱେଯ୍ଯା’’ତି ମଂସଲୋହିତାଦିଦାନଂ, ‘‘ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତମୋ ଭୱେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତମଙ୍ଗଦାନଂ ଦେତି।

ଏୱଂ ଦଦନ୍ତୋ ଚ ନ ଅନେସନାଯ ଦେତି, ନ ପରୋପଘାତେନ, ନ ଭଯେନ, ନ ଲଜ୍ଜାଯ, ନ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯରୋସନେନ, ନ ପଣୀତେ ସତି ଲୂଖଂ, ନ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନେନ, ନ ପରୱମ୍ଭନେନ, ନ ଫଲାଭିକଙ୍ଖାଯ, ନ ଯାଚକଜିଗୁଚ୍ଛାଯ, ନ ଅଚିତ୍ତୀକାରେନ ଦେତି, ଅଥ ଖୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଦେତି, ସହତ୍ଥେନ ଦେତି, କାଲେନ ଦେତି, ଚିତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଦେତି, ଅୱିଭାଗେନ ଦେତି, ତୀସୁ କାଲେସୁ ସୋମନସ୍ସିତୋ ଦେତି। ତତୋଯେୱ ଦତ୍ୱା ନ ପଚ୍ଛାନୁତାପୀ ହୋତି, ନ ପଟିଗ୍ଗାହକୱସେନ ମାନାୱମାନଂ କରୋତି, ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ପିଯସମୁଦାଚାରୋ ହୋତି ୱଦଞ୍ଞୂ ଯାଚଯୋଗୋ ସପରିୱାରଦାଯୀ। ତଞ୍ଚ ଦାନସମ୍ପତ୍ତିଂ ସକଲଲୋକହିତସୁଖାଯ ପରିଣାମେତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅକୁପ୍ପାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା, ଅପରିକ୍ଖଯସ୍ସ ଛନ୍ଦସ୍ସ, ଅପରିକ୍ଖଯସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ, ଅପରିକ୍ଖଯସ୍ସ ସମାଧାନସ୍ସ, ଅପରିକ୍ଖଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ, ଅପରିକ୍ଖଯାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପରିଣାମେତି। ଇମଞ୍ଚ ଦାନପାରମିଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେନ ମହାସତ୍ତେନ ଜୀୱିତେ, ଭୋଗେସୁ ଚ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତବ୍ବା, ସତ୍ତେସୁ ଚ ମହାକରୁଣା। ଏୱଞ୍ହି ଭୋଗେ ଗହେତବ୍ବସାରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଆଦିତ୍ତସ୍ମା ୱିଯ ଅଗାରସ୍ମା ସବ୍ବଂ ସାପତେଯ୍ଯଂ, ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ବହି ନୀହରନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ସେସେତି, ନିରୱସେସତୋ ନିସ୍ସଜ୍ଜତିଯେୱ। ଅଯଂ ତାୱ ଦାନପାରମିଯା ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋ।

ସୀଲପାରମିଯା ପନ ଯସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁସୀଲାଲଙ୍କାରେହି ସତ୍ତେ ଅଲଙ୍କରିତୁକାମେନ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ତାୱ ସୀଲଂ ୱିସୋଧେତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ସତ୍ତେସୁ ତଥା ଦଯାପନ୍ନଚିତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଯଥା ସୁପିନନ୍ତେନପି ନ ଆଘାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ପରୂପକାରନିରତତାଯ ପରସନ୍ତକୋ ଅଲଗଦ୍ଦୋ ୱିଯ ନ ପରାମସିତବ୍ବୋ। ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯତୋପି ଆରାଚାରୀ, ସତ୍ତୱିଧମେଥୁନ ସଂଯୋଗୱିରତୋ, ପଗେୱ ପରଦାରଗମନତୋ। ସଚ୍ଚଂ ହିତଂ ପିଯଂ ପରିମିତମେୱ ଚ କାଲେନ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ ଭାସିତା ହୋତି, ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁ ଅବ୍ଯାପନ୍ନୋ ଅୱିପରୀତଦସ୍ସନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ନିୱିଟ୍ଠସଦ୍ଧୋ ନିୱିଟ୍ଠପେମୋ। ଇତି ଚତୁରାପାଯୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପଥେହି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେହି, ଅକୁସଲଧମ୍ମେହି ଚ ଓରମିତ୍ୱା ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖପଥେସୁ କୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ସୁଦ୍ଧାସଯପଯୋଗତାଯ ଯଥାଭିପତ୍ଥିତା ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖୂପସଞ୍ହିତା ମନୋରଥା ସୀଘଂ ଅଭିନିପ୍ଫଜ୍ଜନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ହିଂସାନିୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଭଯଦାନଂ ଦେତି, ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ମେତ୍ତାଭାୱନଂ ସମ୍ପାଦେତି, ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସେ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅପ୍ପାବାଧୋ ହୋତି ଅପ୍ପାତଙ୍କୋ ଦୀଘାଯୁକୋ ସୁଖବହୁଲୋ, ଲକ୍ଖଣୱିସେସେ ପାପୁଣାତି, ଦୋସୱାସନଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ତଥା ଅଦିନ୍ନାଦାନନିୱତ୍ତିଯା ଚୋରାଦିଅସାଧାରଣେ ଉଢଆରେ ଭୋଗେ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଅନାସଙ୍କନୀଯୋ ପିଯୋ ମନାପୋ ୱିସ୍ସସନୀଯୋ, ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଅଲଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲୋ , ଲୋଭୱାସନଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯନିୱତ୍ତିଯା ଅଲୋଲୋ ହୋତି ସନ୍ତକାଯଚିତ୍ତୋ, ସତ୍ତାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ମନାପୋ ଅପରିସଙ୍କନୀଯୋ, କଲ୍ଯାଣୋ ଚସ୍ସ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଅଲଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ହୋତି ମାତୁଗାମେସୁ ଅଲୁଦ୍ଧାସଯୋ, ନେକ୍ଖମ୍ମବହୁଲୋ, ଲକ୍ଖଣୱିସେସେ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ଲୋଭୱାସନଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି।

ମୁସାୱାଦନିୱତ୍ତିଯା ସତ୍ତାନଂ ପମାଣଭୂତୋ ହୋତି ପଚ୍ଚଯିକୋ ଥେତୋ ଆଦେଯ୍ଯୱଚନୋ ଦେୱତାନଂ ପିଯୋ ମନାପୋ ସୁରଭିଗନ୍ଧମୁଖୋ ଆରକ୍ଖିଯକାଯୱଚୀସମାଚାରୋ , ଲକ୍ଖଣୱିସେସେ ଚ ଅଧିଗଚ୍ଛତି, କିଲେସୱାସନଞ୍ଚ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ପେସୁଞ୍ଞନିୱତ୍ତିଯା ପରୂପକ୍କମେହି ଅଭେଜ୍ଜକାଯୋ ହୋତି ଅଭେଜ୍ଜପରିୱାରୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଚ ଅଭିଜ୍ଜନକସଦ୍ଧୋ, ଦଢହମିତ୍ତୋ ଭୱନ୍ତରପରିଚିତାନମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଏକନ୍ତପିଯୋ, ଅସଂକିଲେସବହୁଲୋ। ଫରୁସୱାଚାନିୱତ୍ତିଯା ସତ୍ତାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ମନାପୋ ସୁଖସୀଲୋ ମଧୁରୱଚନୋ ସମ୍ଭାୱନୀଯୋ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ଚସ୍ସ ସରୋ (ମ। ନି। ୨। ୩୮୭) ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପନିୱତ୍ତିଯା ଚ ସତ୍ତାନଂ ପିଯୋ ହୋତି ମନାପୋ ଗରୁଭାୱନୀଯୋ ଚ ଆଦେଯ୍ଯୱଚନୋ ଚ ପରିମିତାଲାପୋ, ମହେସକ୍ଖୋ ଚ ହୋତି ମହାନୁଭାୱୋ, ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକେନ ପଟିଭାନେନ ପଞ୍ହାନଂ ବ୍ଯାକରଣକୁସଲୋ, ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯଞ୍ଚ ଏକାଯ ଏୱ ୱାଚାଯ

ଅନେକଭାସାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନେକେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ବ୍ୟାକରଣସମତ୍ଥୋ ହୋତି।

ଅନଭିଜ୍ଝାଲୁତାଯ ଇଚ୍ଛିତଲାଭୀ ହୋତି, ଉଳାରେସୁ ଚ ଭୋଗେସୁ ରୁଚିଂ ପଟିଲଭତି, ଖତ୍ତିଯମହାସାଲାଦୀନଂ ସମ୍ମତୋ ହୋତି, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେହି ଅନଭିଭବନୀଯୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯବେକଲ୍ଲଂ ନ ପାପୁଣାତି, ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ ଚ ହୋତି। ଅବ୍ୟାପାଦେନ ପିଯଦସ୍ସନୋ ହୋତି ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ଭାବନୀଯୋ, ପରହିତାଭିନନ୍ଦିତାଯ ଚ ସତ୍ତେ ଅପ୍ପକସିରେନେଵ ପସାଦେତି, ଅଲୂଖସଭାଵୋ ଚ ହୋତି ମେତ୍ତାଵିହାରୀ, ମହେସକ୍ଖୋ ଚ ହୋତି ମହାନୁଭାଵୋ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନାଭାଵେନ କଲ୍ୟାଣେ ସହାଯେ ପଟିଲଭତି, ସୀସଚ୍ଛେଦମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତୋ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି, କମ୍ମସ୍ସକତାଦସ୍ସନତୋ ଅକୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ ଚ ହୋତି, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଚସ୍ସ ସଦ୍ଧା ପତିଟ୍ଠିତା ହୋତି ମୂଲଜାତା, ସଦ୍ଦହତି ଚ ତଥାଗତାନଂ ବୋଧିଂ , ସମଯନ୍ତରେସୁ ନାଭିରମତି ଉକ୍କାରଟ୍ଠାନେ ଵିଯ ରାଜହଂସୋ, ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯପରିଜାନନକୁସଲୋ ହୋତି, ଅନ୍ତେ ଚ ଅନାଵରଣଞାଣଲାଭୀ, ଯାଵ ବୋଧିଂ ନ ପାପୁଣାତି, ତାଵ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତନିକାଯେ ଉକ୍କଟ୍ଠୁକ୍କଟ୍ଠୋ ଚ ହୋତି, ଉଳାରୁଳାରସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପାପୁଣାତି।

''ଇତି ହିଦଂ ସୀଲଂ ନାମ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ପଭଵଭୂମି, ସବ୍ବବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମାନମାଦି ଚରଣଂ ମୁଖଂ ପମୁଖ''ନ୍ତି ବହୁମାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା କାଯଵଚୀସଂଯମେ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମନେ, ଆଜୀଵସମ୍ପଦାଯ, ପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗେ ଚ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞବଲେନ ଅପ୍ପମତ୍ତେନ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ମିତ୍ତମୁଖପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ ଵିଯ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ''କିକୀଵ ଅଣ୍ଡ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭) ଵୁତ୍ତନଯେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୀଲଂ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ । ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୬) ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ସୀଲଂ ନ ଅତ୍ତନୋ ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସଵିମୁତ୍ତିଯା, ସୁଗତିଯମ୍ପି, ନ ରଜ୍ଜସମ୍ପତ୍ତିଯା, ନଚକ୍କଵତ୍ତି-ନଦେଵ-ନସକ୍କ-ନମାର-ନବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଯା, ନାପି ଅତ୍ତନୋ ତେଵିଜ୍ଜତାଦିହେତୁ, ନ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାଵେନ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅନୁତ୍ତରସୀଲାଲଙ୍କାରସମ୍ପାଦନତ୍ଥମେଵାତି ପରିଣାମେତବ୍ବଂ।

ତଥା ସକଲସଂକିଲେସନିଵାସଟ୍ଠାନତାଯ, ପୁତ୍ତଦାରାଦୀହି ମହାସମ୍ବାଧତାଯ, କସିଵଣିଜ୍ଜାଦିନାନାଵିଧକମ୍ମନ୍ତାଧିଟ୍ଠାନବ୍ୟାକୁଲତାଯ ଚ ଘରାଵାସସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖାଦୀନଂ ଅନୋକାସତଂ, କାମାନଞ୍ଚ ''ସତ୍ଥଧାରାଲଗ୍ଗମଧୁବିନ୍ଦୁ ଵିଯ ଚ ଅଵଲେଯ୍ହମାନା ପରିତ୍ତସ୍ସାଦା ଵିପୁଲାନତ୍ଥାନୁବନ୍ଧା''ତି ଚ ''ଵିଜ୍ଜୁଲତୋଭାସେନ ଗହେତବ୍ବଂ ନଚ୍ଚଂ ଵିଯ ପରିତ୍ତକାଲୋପଲବ୍ଭା, ଉମ୍ମତ୍ତକାଲଙ୍କାରୋ ଵିଯ ଵିପରୀତସଞ୍ଞାଯ ଅନୁଭଵିତବ୍ବା , କରୀସାଵଚ୍ଛାଦନସୁଖଂ ଵିଯ ପଟିକାରଭୂତା, ଉଦକତେମିତଙ୍ଗୁଲିଯା ଉସ୍ସାଵକୋଦକପାନଂ ଵିଯ ଅତିତ୍ତିକରା, ଛାତଜ୍ଝତ୍ତଭୋଜନଂ ଵିଯ ସାବାଧା, ବଲିସାମିସଂ ଵିଯ ବ୍ୟସନସନ୍ନିପାତକାରଣା, ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପୋ ଵିଯ କାଲତ୍ତଯେପି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା, ମକ୍କଟାଲେପୋ ଵିଯ ବନ୍ଧନିମିତ୍ତା ଘାତକାଵଚ୍ଛାଦନକିମିଲଯୋ ଵିଯ ଅନତ୍ଥଚ୍ଛାଦନା, ସପତ୍ତଗାମଵାସୋ ଵିଯ ଭଯଟ୍ଠାନଭୂତା, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପୋସକୋ ଵିଯ କିଲେସମାରାଦୀନଂ ଆମିସଭୂତା, ଛଣସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଵିଯ ଵିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା, କୋଟରଗ୍ଗି ଵିଯ ଅନ୍ତୋଦାହକା, ପୁରାଣକୂପାଵଲମ୍ବବୀରଣମଧୁପିଣ୍ଡଂ ଵିଯ ଅନେକାଦୀନଵା, ଲୋଣୂଦକପାନଂ ଵିଯ ପିପାସହେତୁଭୂତା, ସୁରାମେରଯଂ ଵିଯ ନୀଚଜନସେଵିତା, ଅପ୍ପସ୍ସାଦତାଯ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା''ତିଆଦିନା ଚ ନଯେନ ଆଦୀନଵଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ଵା ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ନେକ୍ଖମ୍ମପଵିଵେକୌପସମସୁଖାଦୀସୁ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତେନ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମୀ ପୂରେତବ୍ବା।

ତଥା ଯସ୍ମା ପଞ୍ଞା ଆଲୋକୋ ଵିଯ ଅନ୍ଧକାରେନ, ମୋହେନ ସହ ନ ଵତ୍ତତି, ତସ୍ମା ମୋହକାରଣାନି ତାଵ ବୋଧିସତ୍ତେନ ପରିଵଜ୍ଜିତବ୍ବାନି। ତତ୍ରିମାନି ମୋହକାରଣାନି – ଅରତି ତନ୍ଦୀ ଵିଜମ୍ଭିତା ଆଲସିଯଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକାରାମତା ନିଦ୍ଦାସୀଲତା ଅନିଚ୍ଛଯସୀଲତା ଞାଣସ୍ମିଂ ଅକୁତୂହଲତା ମିଚ୍ଛାଧିମାନୋ ଅପରିପୁଚ୍ଛକତା କାଯସ୍ସ ନ ସମ୍ମାପରିହାରୋ ଅସମାହିତଚିତ୍ତତା ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସେଵନା ପଞ୍ଞଵନ୍ତାନଂ ଅପଯିରୁପାସନା ଅତ୍ତପରିଭଵୋ ମିଚ୍ଛାଵିକପ୍ପୋ ଵିପରୀତାଭିନିଵେସୋ କାଯଦଳ୍ହୀବହୁଲତା ଅସଂଵେଗସୀଲତା ପଞ୍ଚ ନୀଵରଣାନି। ସଙ୍ଖେପତୋ ଯେ ଵା ପନ ଧମ୍ମେ ଆସେଵତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଞା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପରିହାଯତି, ଇତି ଇମାନି ସମ୍ମୋହକାରଣାନି ପରିଵଜ୍ଜନ୍ତେନ ବାହୁସଚ୍ଚେ ଝାନାଦୀସୁ ଚ ଯୋଗୋ କରଣୀଯୋ।

ତତ୍ଥାଯଂ ବାହୁସଚ୍ଚସ୍ସ ଵିସଯଵିଭାଗୋ – ପଞ୍ଚ ଖନ୍ଧା ଦ୍ଵାଦସାଯତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ବାଵୀସତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦ୍ଵାଦସପଦିକୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ, ତଥା ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ କୁସଲାଦିଧମ୍ମପ୍ପକାରଭେଦା ଚ। ଯାନି ଚ ଲୋକେ ଅନଵଜ୍ଜାନି ଵିଜ୍ଜଟ୍ଠାନାନି, ଯେ ଚ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖଵିଧାନଯୋଗ୍ୟା ବ୍ୟାକରଣଵିସେସା। ଇତି ଏଵଂ ପକାରଂ ସକଲମେଵ ସୁତଵିସଯଂ ଉପାଯକୋସଲ୍ଲପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସତିଵୀରିଯୁପତ୍ଥମ୍ଭକାରଣାଯ ସାଧୁକଂ ଉଗ୍ଗହଣସଵନଧାରଣପରିଚଯପରିପୁଚ୍ଛାହି ଓଗାହେତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଚ ପରେସଂ ପତିଟ୍ଠପନେନ ସୁତମଯା ପଞ୍ଞା ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବା, ତଥା ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସଭାଵଧମ୍ମାନଂ ଆକାରପରିଵିତକ୍କନମୁଖେନ ତେ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମାପେନ୍ତେନ ଚିନ୍ତାମଯା, ଖନ୍ଧାଦୀନଂଯେଵ ପନ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗହଵସେନ ଲୋକିଯଂ ପରିଞ୍ଞଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତେନ ପୁବ୍ବଭାଗଭାଵନାପଞ୍ଞା ସମ୍ପାଦେତବ୍ବା। ଏଵଞ୍ହି ''ନାମରୂପମତ୍ତମିଦଂ

ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ନିରୁଜ୍ଝତି ଚ, ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା’’ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବିସେସଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଆସଙ୍ଗଂ ପଜହିତ୍ୱା, ପରେ ଚ ତତ୍ଥ ତଂ ଜହାପେତ୍ୱା କେୱଲଂ କରୁଣାୱସେନେୱ ଯାୱ ନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ହତ୍ଥତଲଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତାୱ ଯାନତ୍ତଯେ ସତ୍ତେ ଅୱତାରଣପରିପାଚନେହି ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ, ଝାନୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତିଯୋ ଚ ୱସୀଭାୱଂ ପାପେନ୍ତୋ ପଞ୍ଚାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ମତ୍ଥକଂ ପାପୁଣାତୀତି।

ତଥା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା କତାଭିନୀହାରେନ ମହାସତ୍ତେନ ‘‘କୋ ନୁ ଅଜ୍ଜ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରୋ ଉପଚିତୋ, କିଂ ମଯା କତଂ ପରହିତ’’ନ୍ତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀଯୋ, ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଉପକାରାଯ ଅତ୍ତନୋ କାଯଂ ଜୀୱିତଞ୍ଚ ଓସ୍ସଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ଅନୋଧିସୋ ମେତ୍ତାଯ କରୁଣାଯ ଚ ଫରିତବ୍ବା, ଯା କାଚି ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତି, ସବ୍ବା ସା ଅତ୍ତନି ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା, ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅବ୍ଭନୁମୋଦିତବ୍ବଂ, ବୁଦ୍ଧମହନ୍ତତା ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବା, ଯଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ କରୋତି କାଯେନ ୱାଚାଯ ୱା, ତଂ ସବ୍ବଂ ବୋଧିନିନ୍ନଚିତ୍ତପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କାତବ୍ବଂ। ଇମିନା ହି ଉପାଯେନ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅପରିମେଯ୍ୟୋ ପୁଞ୍ଞଭାଗୋ ଉପଚୀଯତି। ଅପିଚ ସତ୍ତାନଂ ପରିଭୋଗତ୍ଥଂ ପରିପାଲନତ୍ଥଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ଜୀୱିତଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଖୁପ୍ପିପାସାସୀତୁଣ୍ହୱାତାତପାଦିଦୁକ୍ଖପଟିକାରୋ ପରିଯେସିତବ୍ବୋ। ଯଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୁକ୍ଖପଟିକାରଜଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଭତି, ତଥା ରମଣୀଯେସୁ ଆରାମୁଯ୍ୟାନପାସାଦତଲାଦୀସୁ, ଅରଞ୍ଞାଯତନେସୁ ଚ କାଯଚିତ୍ତସନ୍ତାପାଭାୱେନ ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତା ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦତି, ଯଞ୍ଚ ସୁଣାତି ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରଭୂତଂ ଝାନସମାପତ୍ତିସୁଖଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସତ୍ତେସୁ ଅନୋଧିସୋ ଉପସଂହରତି। ଅଯଂ ତାୱ ଅସମାହିତଭୂମିଯଂ ନଯୋ।

ସମାହିତୋ ପନ ଅତ୍ତନା ଯଥାନୁଭୂତଂ ୱିସେସାଧିଗମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସୁଖଂ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅଧିମୁଚ୍ଚତି, ତଥା ମହତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ, ତନ୍ନିମିତ୍ତଭୂତେ ଚ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖେ ନିମୁଗ୍ଗଂ ସତ୍ତନିକାଯଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥପି ଛେଦନଭେଦନଫାଲନପିସନଗ୍ଗିସନ୍ତାପାଦିଜନିତା ଦୁକ୍ଖା ତିବ୍ବା ଖରା କଟୁକା ୱେଦନା ନିରନ୍ତରଂ ଚିରକାଲଂ ୱେଦିଯନ୍ତେ ନାରକେ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କୁଜ୍ଝନସନ୍ତାପନୱିହେଠନହିଂସନପରାଧୀନତାଦୀହି ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତେ ତିରଚ୍ଛାନେ, ଜୋତିମାଲା’କୁଲସରୀରେ ଉବ୍ବାହୁୱିରୱନ୍ତେ ଉକ୍କାମୁଖେ ଖୁପ୍ପିପାସାଦୀହି ଡଯ୍ହମାନେ ଚ ୱନ୍ତଖେଳଆଦିଆହାରେ ଚ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦଯମାନେ ପେତେ ଚ ପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ମହନ୍ତଂ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପୁଣନ୍ତେ ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦାଦିକାରଣଯୋଗେନ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଦୁଦ୍ଦସିକଦଲିଦ୍ଦତାଦିଭାୱେନ ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଯୋଗେନ ବଲୱନ୍ତେହି ଅଭିଭୱନୀଯତୋ, ପରେସଂ ୱହନତୋ, ପରାଧୀନତୋ ଚ ନାରକେ ପେତେ ତିରଚ୍ଛାନେ ଚ ଅତିସଯନ୍ତେ ଅପାଯଦୁକ୍ଖନିବ୍ବିସେସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତେ ମନୁସ୍ସେ ଚ ତଥା ୱିସଯୱିସପରିଭୋଗୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତତାଯ ରାଗାଦିପରିଯୁଟ୍ଠାନେନ ଡଯ୍ହମାନେ ୱାଯୁୱେଗସମୁଟ୍ଠିତଜାଲାସମିଦ୍ଧସୁକ୍ଖକଟ୍ଠସନ୍ନିପାତେ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିଯ ଅନୁପସନ୍ତପରିଳାହୱୁତ୍ତିକେ ଅନିହତପରାଧୀନେ କାମାୱଚରଦେୱେ ଚ ମହତା ୱାଯାମେନ ୱିଦୂରମାକାସଂ ୱିଗାହିତସକୁନ୍ତା ୱିଯ, ବଲୱନ୍ତେହି ଖିତ୍ତସରା ୱିଯ ଚ ‘‘ସତିପି ଚିରପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ପାତପରିଯୋସାନା ଅନତିକ୍କନ୍ତଜାତିଜରାମରଣା ଏୱା’’ତି ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଦେୱେ ଚ ପସ୍ସନ୍ତେନ ମେତ୍ତାଯ କରୁଣାଯ ଚ ଅନୋଧିସୋ ସତ୍ତା ଫରିତବ୍ବା। ଏୱଂ କାଯେନ ୱାଚାଯ ମନସା ଚ ବୋଧିସମ୍ଭାରେ ନିରନ୍ତରଂ ଉପଚିନନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହୋ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୋ।

ଅପିଚ ‘‘ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମିତୱିପୁଲୋଳାରୱିମଲନିରୁପମନିରୁପକ୍କିଲେସଗୁଣନିଚଯନିଦାନଭୂତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଉସ୍ସକ୍କିତ୍ୱା ସମ୍ପହଂସନଯୋଗ୍ଗଂ ୱୀରିଯଂ ନାମ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱମେୱ। ଯଂ ନ ପଚୁରଜନା ସୋତୁମ୍ପି ସକ୍କୁଣନ୍ତି, ପଗେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ। ତଥା ହି ତିୱିଧା ଅଭିନୀହାରଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି, ଚତସ୍ସୋ ବୁଦ୍ଧଭୂମିଯୋ, ଚତ୍ତାରି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୧୦, ୩୧୩; ଅ। ନି। ୪।୩୨), କରୁଣେକରସତା, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେସୁ ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି, ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ନିରୁପଲେପୋ, ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ପୁତ୍ତସଞ୍ଞା, ସଂସାରଦୁକ୍ଖେହି ଅପରିଖେଦୋ, ସବ୍ବଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗୋ, ତେନ ଚ ନିରତିମାନତା, ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦିଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଅଚଲତା, କୁସଲକିରିଯାସୁ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ୱିୱେକନିନ୍ନଚିତ୍ତତା, ଝାନାନୁଯୋଗୋ, ଅନୱଜ୍ଜସୁତେନ ଅତିତ୍ତି, ଯଥାସୁତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରେସଂ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ଦେସନା, ସତ୍ତାନଂ ଞାଯେ ନିୱେସନଂ, ଆରମ୍ଭଦଳ୍ହତା, ଧୀରୱୀରଭାୱୋ, ପରାପୱାଦପରାପକାରେସୁ ୱିକାରାଭାୱୋ, ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ, ସମାପତ୍ତୀସୁ ୱସୀଭାୱୋ, ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ବଲପ୍ପତ୍ତି, ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯାୱବୋଧୋ, ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଅଭିଯୋଗେନ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ, ନୱଲୋକୁତ୍ତରାୱକ୍କନ୍ତୀ’’ତି ଏୱମାଦିକା ସବ୍ବା ବୋଧିସମ୍ଭାରପଟିପତ୍ତି ୱୀରିଯାନୁଭାୱେନେୱ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଅଭିନୀହାରତୋ ଯାୱ ମହାବୋଧି ଅନୋସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତେନ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ୱୀରିଯଂ ସମ୍ପାଦେତବ୍ବଂ। ସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚ ୱୀରିଯେ ଖନ୍ତିଆଦଯୋ ଦାନାଦଯୋ ଚ ସବ୍ବେପି ବୋଧିସମ୍ଭାରା ତଦଧୀନୱୁତ୍ତିତାଯ ସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି। ଖନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ପଟିପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇତି ସତ୍ତାନଂ ସୁଖୂପକରଣପରିଚ୍ଚାଗେନ ବହୁଧା ଅନୁଗ୍ଗହକରଣଂ ଦାନେନ ପଟିପତ୍ତି, ସୀଲେନ ତେସଂ ଜୀୱିତସାପତେଯ୍ୟଦାରରକ୍ଖଅଭେଦପିଯହିତୱଚନାୱିହିଂସାଦିକରଣାନି, ନେକ୍ଖମ୍ମେନ ନେସଂ ଆମିସପଟିଗ୍ଗହଣଧମ୍ମଦାନାଦିନା ଅନେକଧା

ହିତଚରିୟା, ପଞ୍ଞାୟ ତେସଂ ହିତକରଣୂପାୟକୋସଲ୍ଲଂ, ୱୀରିୟେନ ତତ୍ଥ ଉସ୍ସାହାରମ୍ଭଅସଂହୀରାନି, ଖନ୍ତିୟା ତଦପରାଧସହନଂ, ସଚ୍ଚେନ ତେସଂ ଅୱଞ୍ଚନତଦୁପକାରକିରିୟାସମାଦାନାୱିସଂୱାଦନାଦି, ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ତଦୁପକାରକରଣେ ଅନତ୍ଥସମ୍ପାତେପି ଅଚଲନଂ, ମେତ୍ତାୟ ତେସଂ ହିତସୁଖାନୁଚିନ୍ତନଂ, ଉପେକ୍ଖାୟ ତେସଂ ଉପକାରାପକାରେସୁ ୱିକାରାନାପତ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅପରିମାଣେ ସତ୍ତେ ଆରବ୍ଭ ଅନୁକମ୍ପିତସବ୍ବସତ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଅସାଧାରଣୋ ଅପରିମାଣୋ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରୂପଚୟୋ ଏତ୍ଥ ପଟିପତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟୋ ଚେତାସଂ ପଚ୍ଚୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଚ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପାଦନଂ।

କୋ ୱିଭାଗୋତି ଦସ ପାରମିୟୋ, ଦସ ଉପପାରମିୟୋ, ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋତି ସମତିଂସ ପାରମିୟୋ। ତତ୍ଥ କତାଭିନୀହାରସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପରହିତକରଣାଭିନିନ୍ନଆସୟପୟୋଗସ୍ସ କଣ୍ହଧମ୍ମୱୋକିଣ୍ଣା ସୁକ୍କଧମ୍ମା ପାରମିୟୋ, ତେହି ଅୱୋକିଣ୍ଣା ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଉପପାରମିୟୋ, ଅକଣ୍ହା ଅସୁକ୍କା ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋତି କେଚି। ସମୁଦାଗମନକାଲେସୁ ପୂରିୟମାନା ପାରମିୟୋ, ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିୟଂ ପୁଣ୍ଣା ଉପପାରମିୟୋ, ବୁଦ୍ଧଭୂମିୟଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣା ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋ। ବୋଧିସତ୍ତଭୂମିୟଂ ୱା ପରହିତକରଣତୋ ପାରମିୟୋ, ଅତ୍ତହିତକରଣତୋ ଉପପାରମିୟୋ, ବୁଦ୍ଧଭୂମିୟଂ ବଲୱେସାରଜ୍ଜସମଧିଗମେନ ଉଭୟହିତପରିପୂରଣତୋ ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋତି ଏୱଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନେସୁ ପଣିଧାନାରମ୍ଭପରିନିଟ୍ଠାନେସୁ ତେସଂ ୱିଭାଗୋତି ଅପରେ। ଦୋସୁପସମକରୁଣାପକତିକାନଂ ଭୱସୁଖୱିମୁତ୍ତିସୁଖପରମସୁଖପ୍ପତ୍ତାନଂ ପୁଞ୍ଞୂପଚୟଭେଦତୋ ତବ୍ବିଭାଗୋତି ଅଞ୍ଞେ।

ଲଜ୍ଜାସତିମାନାପସ୍ସୟାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଧିପତୀନଂ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଗରୁକାନଂ ତାରିତତରିତତାରୟିତୂନଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ପାରମୀ, ଉପପାରମୀ, ପରମତ୍ଥପାରମୀତି ବୋଧିତ୍ତୟପ୍ପତ୍ତିତୋ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗୋତି କେଚି। ଚିତ୍ତପଣିଧିତୋ ୟାୱ ୱଚୀପଣିଧି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ସମ୍ଭାରା ପାରମିୟୋ, ୱଚୀପଣିଧିତୋ ୟାୱ କାୟପଣିଧି, ତାୱ ପୱତ୍ତା ଉପପାରମିୟୋ, କାୟପଣିଧିତୋ ପଭୁତି ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋତି ଅପରେ। ଅଞ୍ଞେ ପନ ''ପରପୁଞ୍ଞାନୁମୋଦନୱସେନ ପୱତ୍ତା ସମ୍ଭାରା ପାରମିୟୋ, ପରେସଂ କାରାପନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଉପପାରମିୟୋ, ସୟଂ କରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଥା ଭୱସୁଖାୱହୋ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରୋ ପାରମୀ, ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବାନସୁଖାୱହୋ ଉପପାରମୀ, ପରେସଂ ତଦୁଭୟସୁଖାୱହୋ ପରମତ୍ଥପାରମୀତି ଏକେ।

ପୁତ୍ତଦାରଧନାଦିଉପକରଣପରିଚ୍ଚାଗୋ ପନ ଦାନପାରମୀ, ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ଦାନୌପପାରମୀ, ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗୋ ଦାନପରମତ୍ଥପାରମୀ। ତଥା ପୁତ୍ତଦାରାଦିକସ୍ସ ତିୱିଧସ୍ସପି ହେତୁ ଅୱୀତିକ୍କମନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ସୀଲପାରମିୟୋ, ତେସୁ ଏୱ ତିୱିଧେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଆଲୟଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିୟୋ, ଉପକରଣଙ୍ଗଜୀୱିତତଣ୍ହଂ ସମୂହନିତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ହିତାହିତୱିନିଚ୍ଛୟକରଣୱସେନ ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞାପାରମିୟୋ, ୟଥାୱୁତ୍ତଭେଦାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗାଦୀନଂ ୱାୟମନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ୱୀରିୟପାରମିୟୋ, ଉପକରଣଙ୍ଗଜୀୱିତନ୍ତରାୟକରାନଂ ଖମନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ଖନ୍ତିପାରମିୟୋ, ଉପକରଣଙ୍ଗଜୀୱିତହେତୁ ସଚ୍ଚାପରିଚ୍ଚାଗୱସେନ ତିସ୍ସୋ ସଚ୍ଚପାରମିୟୋ, ଦାନାଦିପାରମିୟୋ ଅକୁପ୍ପାଧିଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ସମିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଉପକରଣାଦିୱିନାସେପି ଅଚଲାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିୟୋ, ଉପକରଣାଦିଉପଘାତକେସୁପି ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାୟ ଅୱିଜହନୱସେନ ତିସ୍ସୋ ମେତ୍ତାପାରମିୟୋ, ୟଥାୱୁତ୍ତୱତ୍ଥୁତ୍ତୟସ୍ସ ଉପକାରାପକାରେସୁ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତତାପଟିଲାଭୱସେନ ତିସ୍ସୋ ଉପେକ୍ଖାପାରମିୟୋତି ଏୱମାଦିନା ଏତାସଂ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କୋ ସଙ୍ଗହୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ୟଥା ଏତା ୱିଭାଗତୋ ତିଂସୱିଧାପି ଦାନପାରମୀଆଦିଭାୱତୋ ଦସୱିଧା, ଏୱଂ ଦାନସୀଲଖନ୍ତିୱୀରିୟଝାନପଞ୍ଞାସଭାୱେନ ଛବ୍ବିଧା। ଏତାସୁ ହି ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମୀ ସୀଲପାରମିୟା ସଙ୍ଗହିତା ତସ୍ସା ପବ୍ବଜ୍ଜାଭାୱେ, ନୀୱରଣୱିୱେକଭାୱେ ପନ ଝାନପାରମିୟା, କୁସଲଧମ୍ମଭାୱେ ଛହିପି ସଙ୍ଗହିତା। ସଚ୍ଚପାରମୀ ସୀଲପାରମିୟା ଏକଦେସୋୟେୱ ୱଚୀସଚ୍ଚୱିରତିସଚ୍ଚପକ୍ଖେ, ଞାଣସଚ୍ଚପକ୍ଖେ ପନ ପଞ୍ଞାପାରମିୟା ସଙ୍ଗହିତା। ମେତ୍ତାପାରମୀ ଝାନପାରମିୟା ଏୱ, ଉପେକ୍ଖାପାରମୀ ଝାନପଞ୍ଞାପାରମୀହି, ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମୀ ସବ୍ବାହିପି ସଙ୍ଗହିତାତି।

ଏତେସଞ୍ଚ ଦାନାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଗୁଣାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ପଞ୍ଚଦସୟୁଗଳଆଦୀନି ପଞ୍ଚଦସୟୁଗଳଆଦିସାଧକାନି ହୋନ୍ତି – ସେୟ୍ୟଥିଦଂ? ଦାନସୀଲୟୁଗଳେନ ପରହିତାହିତାନଂ କରଣାକରଣୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି, ଦାନଖନ୍ତିୟୁଗଳେନ ଅଲୋଭାଦୋସୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି, ଦାନୱୀରିୟୟୁଗଳେନ ଚାଗସୁତୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି, ଦାନଝାନୟୁଗଳେନ କାମଦୋସପ୍ପହାନୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି, ଦାନପଞ୍ଞାୟୁଗଳେନ ଅରିୟୟାନଧୁରୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି, ସୀଲଖନ୍ତିଦ୍ୱୟେନ ପୟୋଗାସୟସୁଦ୍ଧିଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ସୀଲୱୀରିୟଦ୍ୱୟେନ ଭାୱନାଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ସୀଲଝାନଦ୍ୱୟେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟପରିୟୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ସୀଲପଞ୍ଞାଦ୍ୱୟେନ ଦାନଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ଖନ୍ତିୱୀରିୟୟୁଗଳେନ ଖମାତେଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ଖନ୍ତିଝାନୟୁଗଳେନ ୱିରୋଧାନୁରୋଧପ୍ପହାନୟୁଗଳଅସିଦ୍ଧି ,

ଖନ୍ତିପଞ୍ଞାଯୁଗଳେନ ସୁଞ୍ଞତାଖନ୍ତିପଟିୱେଧଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ୱୀରିଯଝାନଦ୍ୱୟେନ ପଗ୍ଗାହାୱିକ୍ଖେପଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ୱୀରିଯପଞ୍ଞାଦ୍ୱୟେନ ସରଣଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ଝାନପଞ୍ଞାଦ୍ୱୟେନ ଯାନଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି। ଦାନସୀଲଖନ୍ତିତ୍ତିକେନ ଲୋଭଦୋସମୋହପ୍ପହାନତ୍ତିକସିଦ୍ଧି, ଦାନସୀଲୱୀରିଯତ୍ତିକେନ ଭୋଗଜୀୱିତକାଯସାରାଦାନତ୍ତିକସିଦ୍ଧି, ଦାନସୀଲଝାନତ୍ତିକେନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁତ୍ତିକସିଦ୍ଧି, ଦାନସୀଲପଞ୍ଞାତିକେନ ଆମିସାଭଯଧମ୍ମଦାନତ୍ତିକସିଦ୍ଧୀତି ଏୱଂ ଇତରେହିପି ତିକେହି ଚତୁକ୍କାଦୀହି ଚ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ତିକାନି ଚତୁକ୍କାଦୀନି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ଏୱଂ ଛବ୍ବିଧାନମ୍ପି ପନ ଇମାସଂ ପାରମୀନଂ ଚତୂହି ଅଧିଟ୍ଠାନେହି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବପାରମୀନଂ ସମୂହସଙ୍ଗହତୋ ହି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଧିତିଟ୍ଠତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱା ଅଧିତିଟ୍ଠତି, ଅଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ସଚ୍ଚଞ୍ଚ ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ, ସଚ୍ଚସ୍ସ ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ସଚ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ଏତସ୍ସାତି ୱା ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ସେସେସୁପି। ତତ୍ଥ ଅୱିସେସତୋ ତାୱ ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେ କତାଭିନୀହାରସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପିତସବ୍ବସତ୍ତସ୍ସ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ସବ୍ବପାରମିପରିଗ୍ଗହତୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗତୋ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ, ସବ୍ବପାରମିତାଗୁଣେହି ଉପସମତୋ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ , ତେହିଯେୱ ପରହିତୋପାଯକୋସଲ୍ଲତୋ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ। ୱିସେସତୋ ପନ ‘‘ଅତ୍ଥିକଜନଂ ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଜାନନତୋ, ପଟିଞ୍ଞଂ ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଦାନତୋ, ଦାନଂ ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନତୋ, ମଚ୍ଛରିଯାଦିପଟିପକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ଦେଯ୍ୟପଟିଗ୍ଗାହକଦାନଦେଯ୍ୟଧମ୍ମକ୍ଖଯେସୁ ଲୋଭଦୋସମୋହଭଯୱୂପସମତୋ, ଯଥାରହଂ ଯଥାକାଲଂ ଯଥାୱିଧାନଞ୍ଚ ଦାନତୋ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ ଚ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଂ ଦାନଂ। ତଥା ସଂୱରସମାଦାନସ୍ସ ଅୱୀତିକ୍କମତୋ, ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ଦୁଚ୍ଚରିତୱୂପସମତୋ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ ଚ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଂ ସୀଲଂ। ଯଥାପଟିଞ୍ଞଂ ଖମନତୋ, ପରାପରାଧୱିକପ୍ପପରିଚ୍ଚାଗତୋ, କୋଧପରିଯୁଟ୍ଠାନୱୂପସମତୋ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ ଚ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନା ଖନ୍ତି। ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ପରହିତକରଣତୋ, ୱିସାଦପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ୱୂପସମତୋ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ ଚ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଂ ୱୀରିଯଂ। ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଲୋକହିତାନୁଚିନ୍ତନତୋ, ନୀୱରଣପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ଚିତ୍ତୱୂପସମତୋ, ପଞ୍ଞୁତ୍ତରତୋ ଚ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଂ ଝାନଂ। ଯଥାପଟିଞ୍ଞଂ ପରହିତୂପାଯକୋସଲ୍ଲତୋ, ଅନୁପାଯକିରିଯାପରିଚ୍ଚାଗତୋ , ମୋହଜପରିଳାହୱୂପସମତୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାପଟିଲାଭତୋ ଚ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନା ପଞ୍ଞା।

ତତ୍ଥ ଞେଯ୍ୟପଟିଞ୍ଞାନୁୱିଧାନେହି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ, ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମପରିଚ୍ଚାଗେହି ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଦୋସଦୁକ୍ଖୱୂପସମେହି ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ, ଅନୁବୋଧପଟିୱେଧେହି ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ। ତିୱିଧସଚ୍ଚପରିଗ୍ଗହିତଂ ଦୋସତ୍ତଯୱିରୋଧି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ, ତିୱିଧଚାଗପରିଗ୍ଗହିତଂ ଦୋସତ୍ତଯୱିରୋଧି ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ, ତିୱିଧୱୂପସମପରିଗ୍ଗହିତଂ ଦୋସତ୍ତଯୱିରୋଧି ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ, ତିୱିଧଞାଣପରିଗ୍ଗହିତଂ ଦୋସତ୍ତଯୱିରୋଧି ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ। ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହିତାନି ଚାଗୂପସମପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାନି ଅୱିସଂୱାଦନତୋ , ପଟିଞ୍ଞାନୁୱିଧାନତୋ ଚ। ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହିତାନି ସଚ୍ଚୂପସମପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାନି ପଟିପକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ସବ୍ବପରିଚ୍ଚାଗଫଲତ୍ତା ଚ। ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହିତାନି ସଚ୍ଚଚାଗପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନାନି କିଲେସପରିଳାହୂପସମତୋ, କାମୂପସମତୋ, କାମପରିଳାହୂପସମତୋ ଚ। ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନପରିଗ୍ଗହିତାନି ସଚ୍ଚଚାଗୂପସମାଧିଟ୍ଠାନାନି ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମତୋ, ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତନତୋ ଚାତି ଏୱଂ ସବ୍ବାପି ପାରମିଯୋ ସଚ୍ଚପ୍ପଭାୱିତା ଚାଗପରିବ୍ୟଞ୍ଜିତା ଉପସମୋପବୂହିତା ପଞ୍ଞାପରିସୁଦ୍ଧା। ସଚ୍ଚଞ୍ହି ଏତାସଂ ଜନକହେତୁ, ଚାଗୋ ପରିଗ୍ଗାହକହେତୁ, ଉପସମୋ ପରିୱୁଦ୍ଧିହେତୁ, ପଞ୍ଞା ପାରିସୁଦ୍ଧିହେତୁ। ତଥା ଆଦିମ୍ହି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ସଚ୍ଚପଟିଞ୍ଞତ୍ତା, ମଜ୍ଝେ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ କତପଣିଧାନସ୍ସ ପରହିତାଯ ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚାଗତୋ, ଅନ୍ତେ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବୂପସମପରିଯୋସାନତ୍ତା, ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ତସ୍ମିଂ ସତି ସମ୍ଭୱତୋ, ଅସତି ଅଭାୱତୋ, ଯଥାପଟିଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥ ମହାପୁରିସା ଅତ୍ତହିତପରହିତକରେହି ଗରୁପିଯଭାୱକରେହି ସଚ୍ଚଚାଗାଧିଟ୍ଠାନେହି ଗିହିଭୂତା ଆମିସଦାନେନ ପରେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଥା ଅତ୍ତହିତପରହିତକରେହି ଗରୁପିଯଭାୱକରେହି ଉପସମପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନେହି ଚ ପବ୍ବଜିତଭୂତା ଧମ୍ମଦାନେନ ପରେ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅନ୍ତିମଭୱେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣଂ। ପରିପୁଣ୍ଣଚତୁରଧିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହି ଚରିମକଭୱୂପପତ୍ତୀତି ଏକେ। ତତ୍ର ହି ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଠିତିଅଭିନିକ୍ଖମନେସୁ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନପାରିପୂରିଯା ସମ୍ପତିଜାତୋ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବା ଦିସା ଓଲୋକେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନୁପରିୱତ୍ତିନା ୱଚସା ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ଜେଟ୍ଠୋ…ପେ… ସେଟ୍ଠୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦି, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଜିଣ୍ଣାତୁରମତପବ୍ବଜିତଦସ୍ସାୱିନୋ ଚତୁଧମ୍ମପଦେସକୋୱିଦସ୍ସ ଯୋବ୍ବନାରୋଗ୍ୟଜୀୱିତସମ୍ପତ୍ତିମଦାନଂ ଉପସମୋ, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ମହତୋ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟସ୍ସ ହତ୍ଥଗତସ୍ସ ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜସ୍ସ ଅନପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗୋତି।

ଦୁତିଯେ ଠାନେ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି କେଚି। ତତ୍ଥ ହି ଯଥାପଟିଞ୍ଞଂ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅଭିସମଯୋ, ତତୋ ହି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ସବ୍ବକିଲେସୋପକ୍କିଲେସପରିଚ୍ଚାଗୋ, ତତୋ ହି ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ପରମୂପସମସମ୍ପତ୍ତି, ତତୋ ହି ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଅନାୱରଣଞାଣପଟିଲାଭୋ, ତତୋ ହି ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି, ତଂ ଅସିଦ୍ଧଂ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯାପି ପରମତ୍ଥଭାୱତୋ।

ତତିଯେ ଠାନେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ। ତତ୍ଥ ହି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସହି ଆକାରେହି ଅରିଯସଚ୍ଚଦେସନାଯ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମମହାଯାଗକରଣେନ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସଯଂ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ପରେସଂ ଉପସମନେନ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଆସଯାଦିପରିଜାନନେନ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି, ତଦପି ଅସିଦ୍ଧଂ ଅପରିଯୋସିତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସ୍ସ।

ଚତୁତ୍ଥେ ଠାନେ ପରିନିବ୍ବାନେ ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅପରେ। ତତ୍ର ହି ପରିନିବ୍ବୁତତ୍ତା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣଂ, ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗେନ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣଂ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମେନ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣଂ, ପଞ୍ଞାପଯୋଜନପରିନିଟ୍ଠାନେନ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣନ୍ତି।

ତତ୍ର ମହାପୁରିସସ୍ସ ୱିସେସେନ ମେତ୍ତାଖେତ୍ତେ ଅଭିଜାତିଯଂ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣମଭିବ୍ୟତ୍ତଂ, ୱିସେସେନ କରୁଣାଖେତ୍ତେ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣମଭିବ୍ୟତ୍ତଂ, ୱିସେସେନ ମୁଦିତାଖେତ୍ତେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ (ସଂ। ନି। ୫। ୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣମଭିବ୍ୟତ୍ତଂ, ୱିସେସେନ ଉପେକ୍ଖାଖେତ୍ତେ ପରିନିବ୍ବାନେ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣମଭିବ୍ୟତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତତ୍ରାପି ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସଂୱାସେନ ସୀଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସଂୱୋହାରେନ ସୋଚେଯ୍ୟଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ଆପଦାସୁ ଥାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗତସ୍ସ ସାକଚ୍ଛାଯ ପଞ୍ଞା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସୀଲାଜୀୱଚିତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତଥା ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଦୋସା ଅଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଅୱିସଂୱାଦନତୋ, ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଲୋଭା ଅଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଅନଭିସଙ୍ଗତୋ, ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ଭଯା ଅଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଅନପରାଧତୋ, ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନସମୁଦାଗମେନ ମୋହା ଅଗତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି ଯଥାଭୂତାୱବୋଧତୋ।

ତଥା ପଠମେନ ଅଦୁଟ୍ଠୋ ଅଧିୱାସେତି, ଦୁତିଯେନ ଅଲୁଦ୍ଧୋ ପଟିସେୱତି, ତତିଯେନ ଅଭୀତୋ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ଚତୁତ୍ଥେନ ଅସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ୱିନୋଦେତି। ପଠମେନ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖପ୍ପତ୍ତି, ଇତରେହି ପୱିୱେକୋପସମସମ୍ବୋଧିସୁଖପ୍ପତ୍ତିଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଥା ୱିୱେକଜପୀତିସୁଖସମାଧିଜପୀତିସୁଖଅପ୍ପୀତିଜକାଯସୁଖସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଜୌପେକ୍ଖାସୁଖପ୍ପତ୍ତିଯୋ ଏତେହି ଚତୂହି ଯଥାକ୍କମଂ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱମନେକଗୁଣାନୁବନ୍ଧେହି ଚତୂହି ଅଧିଟ୍ଠାନେହି ସବ୍ବପାରମିସମୂହସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଚତୂହି ଅଧିଟ୍ଠାନେହି ସବ୍ବପାରମିସଙ୍ଗହୋ, ଏୱଂ କରୁଣାପଞ୍ଞାହିପୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବୋପି ହି ବୋଧିସମ୍ଭାରୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାହି ସଙ୍ଗହିତୋ। କରୁଣାପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତା ହି ଦାନାଦିଗୁଣା ମହାବୋଧିସମ୍ଭାରା ଭୱନ୍ତି ବୁଦ୍ଧତ୍ତସିଦ୍ଧିପରିଯୋସାନାତି ଏୱମେତାସଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କୋ ସମ୍ପାଦନୂପାଯୋତି ସକଲସ୍ସାପି ପୁଞ୍ଞାଦିସମ୍ଭାରସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ, ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅନୱସେସସମ୍ଭରଣଂ ଅୱେକଲ୍ଲକାରିତାଯୋଗେନ, ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା ଆଦରବହୁମାନଯୋଗେନ, ସାତଚ୍ଚକାରିତା ନିରନ୍ତରପଯୋଗେନ, ଚିରକାଲାଦିଯୋଗୋ ଚ ଅନ୍ତରା ଅୱୋସାନାପଜ୍ଜନେନାତି ଚତୁରଙ୍ଗଯୋଗୋ ଏତାସଂ ସମ୍ପାଦନୂପାଯୋ। ଅପିଚ ସମାସତୋ କତାଭିନୀହାରସ୍ସ ଅତ୍ତନି ସିନେହସ୍ସ ପରିଯାଦାନଂ, ପରେସୁ ଚ ସିନେହସ୍ସ ପରିୱଡ୍ଢନଂ ଏତାସଂ ସମ୍ପାଦନୂପାଯୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସମଧିଗମାଯ ହି କତମହାପଣିଧାନସ୍ସ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ପରିଜାନନେନ ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅନୁପଲିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନି ସିନେହୋ ପରିକ୍ଖଯଂ ପରିଯାଦାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ମହାକରୁଣାସମାଯୋଗୱସେନ ପନ ପିଯେ ପୁତ୍ତେ ୱିଯ ସବ୍ବସତ୍ତେ ସମ୍ପସ୍ସମାନସ୍ସ ତେସୁ ମେତ୍ତାସିନେହୋ ପରିୱଡ୍ଢତି। ତତୋ ଚ ତଂତଦାୱତ୍ଥାନୁରୂପମତ୍ତପରସନ୍ତାନେସୁ ଲୋଭଦୋସମୋହୱିଗମେନ ୱିଦୂରୀକତମଚ୍ଛରିଯାଦିବୋଧିସମ୍ଭାରପଟିପକ୍ଖୋ ମହାପୁରିସୋ ଦାନପିଯୱଚନଅତ୍ଥଚରିଯାସମାନତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି (ଦୀ। ନି। ୩।

୨୧୦; ଅ। ନି। ୪।୩୨) ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନାନୁଗତେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଜନସ୍ସ ସଙ୍ଗହକରଣୱସେନ ଉପରି ଯାନତ୍ତୟେ ଅୱତାରଣଂ ପରିପାଚନଞ୍ଚ କରୋତି। ମହାସତ୍ତାନଞ୍ହି ମହାପଞ୍ଞା ମହାକରୁଣା ଚ ଦାନେନ ଅଲଙ୍କତା; ଦାନଂ ପିୟୱଚନେନ; ପିୟୱଚନଂ ଅତ୍ଥଚରିୟାୟ; ଅତ୍ଥଚରିୟା ସମାନତ୍ତତାୟ ଅଲଙ୍କତା ସଙ୍ଗହିତା ଚ। ସବ୍ବଭୂତତ୍ତଭୂତସ୍ସ ହି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାନସୁଖଦୁକ୍ଖତାୟ ସମାନତ୍ତତାସିଦ୍ଧି। ବୁଦ୍ଧଭୂତୋ ପନ ତେହେୱ ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରିତାଭିବୁଦ୍ଧେହି ଜନସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକସଙ୍ଗହକରଣେନ ଅଭିୱିନୟନଂ କରୋତି। ଦାନଞ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଚାଗାଧିଟ୍ଠାନେନ ପରିପୂରିତାଭିବୁଦ୍ଧଂ ; ପିୟୱଚନଂ ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନେନ; ଅତ୍ଥଚରିୟା ପଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନେନ; ସମାନତ୍ତତା ଉପସମାଧିଟ୍ଠାନେନ ପରିପୂରିତାଭିବୁଦ୍ଧା। ତଥାଗତାନଞ୍ହି ସବ୍ବସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି ସମାନତ୍ତତା ପରିନିବ୍ବାନେ। ତତ୍ର ହି ତେସଂ ଅୱିସେସତୋ ଏକୀଭାୱୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନତ୍ଥି ୱିମୁତ୍ତିୟା ନାନତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ହୋନ୍ତି ଚେତ୍ଥ –

‘‘ସଚ୍ଚୋ ଚାଗୀ ଉପସନ୍ତୋ, ପଞ୍ଞୱା ଅନୁକମ୍ପକୋ,

ସମ୍ଭତସବ୍ବସମ୍ଭାରୋ, କଂ ନାମତ୍ଥଂ ନ ସାଧୟେ।

ମହାକାରୁଣିକୋ ସତ୍ଥା, ହିତେସୀ ଚ ଉପେକ୍ଖକୋ,

ନିରପେକ୍ଖୋ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଜିନୋ।

ୱିରତ୍ତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ, ସତ୍ତେସୁ ଚ ଉପେକ୍ଖକୋ,

ସଦା ସତ୍ତହିତେ ଯୁତ୍ତୋ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଜିନୋ।

ସବ୍ବଦା ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ହିତାୟ ଚ ସୁଖାୟ ଚ,

ଉୟ୍ୟୁତ୍ତୋ ଅକିଲାସୂ ଚ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟୋ ଜିନୋ’’ତି। (ଚରିୟା। ଅଟ୍ଠ। ୩୨୦ ପକିଣ୍ଣକକଥା);

କିତ୍ତକେନ କାଲେନ ସମ୍ପାଦନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମେନ ତାୱ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ମଜ୍ଝିମେନ ଅଟ୍ଠାସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ଉପରିମେନ ସୋଳସାସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ଏତେ ଚ ଭେଦା ଯଥାକ୍କମଂ ପଞ୍ଞାଧିକସଦ୍ଧାଧିକୱୀରିୟାଧିକୱସେନ ଞାତବ୍ବା। ପଞ୍ଞାଧିକାନଞ୍ହି ସଦ୍ଧା ମନ୍ଦା ହୋତି, ପଞ୍ଞା ତିକ୍ଖା। ସଦ୍ଧାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମଜ୍ଝିମା ହୋତି, ୱୀରିୟାଧିକାନଂ ପଞ୍ଞା ମନ୍ଦା। ପଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି ଅଭିଗନ୍ତବ୍ବାତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସେସେନ ପନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝିମମୁଦୁଭାୱେନ ତୟୋପେତେ ଭେଦା ଯୁତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ତିୱିଧା ହି ବୋଧିସତ୍ତା ଅଭିନୀହାରକ୍ଖଣେ ଭୱନ୍ତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନେୟ୍ୟଭେଦେନ। ତେସୁ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଚତୁପ୍ପଦିକଂ ଗାଥଂ ସୁଣନ୍ତୋ ତତିୟପଦେ ଅପରିୟୋସିତେୟେୱ ଛଅଭିଞ୍ଞାହି ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୁପନିସ୍ସୟୋ ହୋତି, ଦୁତିୟୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଚତୁପ୍ପଦିକଂ ଗାଥଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଅପରିୟୋସିତେୟେୱ ଚତୁତ୍ଥପଦେ ଛହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୁପନିସ୍ସୟୋ ହୋତି, ଇତରୋ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ଚତୁପ୍ପଦିକଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ପରିୟୋସିତାୟ ଗାଥାୟ ଛହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୁପନିସ୍ସୟୋ ଭୱତି। ତୟୋପେତେ ୱିନା କାଲଭେଦେନ କତାଭିନୀହାରଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣା ପାରମିୟୋ ପୂରେନ୍ତା ଯଥାକ୍କମଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଭେଦେନ କାଲେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ତେସୁ ତେସୁ ପନ କାଲଭେଦେସୁ ଅପରିପୁଣ୍ଣେସୁ ତେ ତେ ମହାସତ୍ତା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ୱେସ୍ସନ୍ତରଦାନସଦିସଂ ଦାନଂ ଦେନ୍ତାପି ତଦନୁରୂପେ ସୀଲାଦିସବ୍ବପାରମିଧମ୍ମେ ଆଚିନନ୍ତାପି ଅନ୍ତରା ବୁଦ୍ଧା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅକାରଣମେତଂ। କସ୍ମା? ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପଚ୍ଚନତୋ। ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲନିପ୍ଫାଦିତଂ ୱିୟ ହି ସସ୍ସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେ ପରିନିପ୍ଫାଦିତା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି। ତଦନ୍ତରା ପନ ସବ୍ବୁସ୍ସାହେନ ୱାୟମନ୍ତେନାପି ନ ସକ୍କା ପାପୁଣିତୁନ୍ତି ପାରମିପାରିପୂରୀ ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲୱିସେସଂ ୱିନା ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କୋ ଆନିସଂସୋତି ଯେ ତେ କତାଭିନୀହାରାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ –

‘‘ଏୱଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନା, ବୋଧିୟା ନିୟତା ନରା;

ସଂସରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ, କପ୍ପକୋଟିସତେହିପି;

ଅୱୀଚିମ୍ହି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଲୋକନ୍ତରେସୁ ଚା’’ତି ଆଦିନା (ଅଭି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିୟା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥା) –

ଅଟ୍ଠାରସ ଅଭବ୍ବଟ୍ଠାନାନୁପଗମନପ୍ପକାରା ଆନିସଂସା ସଂୱଣ୍ଣିତା। ଯେ ଚ ‘‘ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଆନନ୍ଦ ବୋଧିସତ୍ତୋ ତୁସିତାକାୟା ଚୱିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମୀ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୧୯୯) ସୋଳସ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଧମ୍ମପ୍ପକାରା, ଯେ ଚ ‘‘ସୀତଂ ବ୍ୟପଗତଂ ହୋତି, ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ଉପସମ୍ମତୀ’’ତିଆଦିନା (ବୁ। ୱଂ। ୮୩), ‘‘ଜାୟମାନେ ଖୋ ସାରିପୁତ୍ତ ବୋଧିସତ୍ତେ ଅୟଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପତି ସମ୍ପକମ୍ପତି ସମ୍ପୱେଧତୀ’’ତିଆଦିନା ଚ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତପ୍ପକାରା, ଯେ ୱା ପନଞ୍ଞେପି ‘‘ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅଧିପ୍ପାୟସମିଜ୍ଝନଂ କମ୍ମାଦୀସୁ ୱସୀଭାୱୋ’’ତି ଏୱମାଦୟୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜାତକବୁଦ୍ଧୱଂସାଦୀସୁ ଦସ୍ସିତପ୍ପକାରା ଆନିସଂସା, ତେ ସବ୍ବେପି ଏତାସଂ ଆନିସଂସା, ତଥା ଯଥାନିଦସ୍ସିତଭେଦା ଅଲୋଭାଦୋସାଦିଗୁଣୟୁଗଳାଦୟୋ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କିଂଫଲାନ୍ତି ସମାସତୋ ତାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱୋ ଏତାସଂ ଫଲଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣ- (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪ ଆଦୟୋ; ୩।୧୬୮ ଆଦୟୋ; ମ। ନି। ୨।୩୮୫) ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାଦିଅନେକଗୁଣଗଣସମୁଜ୍ଜଲରୂପକାୟସମ୍ପତ୍ତିଅଧିଟ୍ଠାନା ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଛଅସାଧାରଣଞାଣଅଟ୍ଠାରସାୱେଣିକବୁଦ୍ଧଧମ୍ମ- (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୦୫; ମୂଲଟୀ। ୨।ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା) -ପଭୁତିଅନେକସତସହସ୍ସଗୁଣସମୁଦୟୋପସୋଭିନୀ ଧମ୍ମକାୟସିରୀ, ଯାୱତା ପନ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଯେ ଅନେକେହିପି କପ୍ପେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନାପି ୱାଚାୟ ପରିୟୋସାପେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଇଦଂ ଏତାସଂ ଫଲନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଂସଚରିୟାପିଟକଜାତକମହାପଦାନସୁତ୍ତାଦୀନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯଥାୱୁତ୍ତାୟ ପଟିପଦାୟ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗାନଂ ପାରମୀନଂ ପୂରିତଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ସମତିଂସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା’’ତି। ସତିପି ମହାପରିଚ୍ଚାଗାନଂ ଦାନପାରମିଭାୱେ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ ‘‘ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ’’ତି ୱିସୁଂ ଗହଣଂ, ତତୋୟେୱ ଚ ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗତୋ ୱିସୁଂ ନୟନପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଂ, ପରିଗ୍ଗହପରିଚ୍ଚାଗଭାୱସାମଞ୍ଞେପି ଧନରଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗତୋ ପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତସଙ୍ଖାତାୟ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ। ଦାନାଦୀସୁୟେୱ ସାତିସୟପଟିପତ୍ତିନିପ୍ଫାଦନଂ ପୁବ୍ବଚରିୟା, ଯା ଚରିୟାପିଟକସଙ୍ଗହିତା। ଅଭିନୀହାରୋ ପୁବ୍ବୟୋଗୋ, ଦାନାଦିପଟିପତ୍ତି, କାୟୱିୱେକୱସେନ ଏକଚରିୟା ୱା ପୁବ୍ବଚରିୟାତି କେଚି। ଦାନାଦୀନଞ୍ଚେୱ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନଞ୍ଚ ସଂସାରନିବ୍ବାନେସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସାଦୀନଞ୍ଚ ୱିଭାୱନୱସେନ ସତ୍ତାନଂ ବୋଧିତ୍ତୟେ ପତିଟ୍ଠାପନପରିପାଚନୱସେନ ପୱତ୍ତା କଥା ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ। ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଚରିୟା ଞାତତ୍ଥଚରିୟା, ସାପି କରୁଣାୟନୱସେନେୱ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଲୋକତ୍ଥଚରିୟାଦୟୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣୱସେନ, ଅନୱଜ୍ଜକମ୍ମାୟତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନପରିଚୟୱସେନ, ଖନ୍ଧାୟତନାଦିପରିଚୟୱସେନ, ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟତୀରଣୱସେନ ଚ ଞାଣଚାରୋ ବୁଦ୍ଧିଚରିୟା, ସା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାପାରମୀୟେୱ, ଞାଣସମ୍ଭାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। କୋଟିନ୍ତି ପରିୟନ୍ତୋ, ଉକ୍କଂସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତ୍ୱା ବ୍ରୂହେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ବ୍ରୂହେତ୍ୱାତି ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଆଗମନପଟିପଦଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ୱିପସ୍ସନାସହଗତା ଏୱ ୱା ସତିପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନା’’ତିଆଦିନା ଆଗମନପଟିପଦାୟ ଆଦିଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଦାନପାରମୀ’’ତିଆଦିନା ମଜ୍ଝଂ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦିନା ପରିୟୋସାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମ୍ପତିଜାତୋତି ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତଜାତୋ, ନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋ। ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତଞ୍ହି ମହାସତ୍ତଂ ପଠମଂ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଅଜିନପ୍ପୱେଣିୟା, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ମନୁସ୍ସା ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପଥୱିୟଂ ପତିଟ୍ଠିତୋତି ଯଥାହ ଭଗୱା ମହାପଦାନଦେସନାୟଂ। ସେତମ୍ହି ଛତ୍ତେତି ଦିବ୍ବସେତଚ୍ଛତ୍ତେ। ଅନୁହୀରମାନେତି ଧାରିୟମାନେ। ଏତ୍ଥ ଚ ଛତ୍ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଖଗ୍ଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ କକୁଧଭଣ୍ଡାନିପି (ଜା। ୨।୧୯।୭୨) ୱୁତ୍ତାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଖଗ୍ଗତାଲୱଣ୍ଟମୋରହତ୍ଥକୱାଳବୀଜନୀଉଣ୍ହୀସପଟ୍ଟାପି ହି ଛତ୍ତେନ ସହ ତଦା ଉପଟ୍ଠିତା ଅହେସୁଂ। ଛତ୍ତାଦୀନିୟେୱ ଚ ତଦା ପଞ୍ଞାୟିଂସୁ, ନ ଛତ୍ତାଦିଗାହକା। ସବ୍ବା ଚ ଦିସାତି ଦସପି ଦିସା। ନୟିଦଂ ସବ୍ବଦିସାୱିଲୋକନଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରୁତ୍ତରକାଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ମହାସତ୍ତୋ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଦିସଂ ଓଲୋକେସି, ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜୟମାନା ‘‘ମହାପୁରିସ ଇଧ ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ’’ତି ଆହଂସୁ। ଏୱଂ ଚତସ୍ସୋ ଦିସା, ଚତସ୍ସୋ ଅନୁଦିସା, ହେଟ୍ଠା, ଉପରୀତି ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅଦିସ୍ୱା

‘‘ଅଯଂ ଉତ୍ତରା ଦିସା’’ତି ତତ୍ଥ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଅଗମାସି। ଆସଭିନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ଅଗ୍ଗୋତି ସବ୍ବପଠମୋ। ଜେଟ୍ଠୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଚ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ଯାକାସି।

‘‘ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନା’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ‘‘ଯଞ୍ହି’’ତିଆଦିନା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଏତ୍ଥାତି –

‘‘ଅନେକସାଖଞ୍ଚ ସହସ୍ସମଣ୍ଡଲଂ,

ଛତ୍ତଂ ମରୂ ଧାରଯୁମନ୍ତଲିକ୍ଖେ;

ସୁୱଣ୍ଣଦଣ୍ଡା ୱୀତିପତନ୍ତି ଚାମରା,

ନ ଦିସ୍ସରେ ଚାମରଛତ୍ତଗାହକା’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୬୯୩);

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଚାରତାଯ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସା’’ତି। ‘‘ତଥା ଅଯଂ ଭଗୱାପି ଗତୋ…ପେ… ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନା’’ତି ଏତେନ ଅଭିଜାତିଯଂ ଧମ୍ମତାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱିସେସା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣାତି ଦସ୍ସେତି। ପାରମିତାନିସ୍ସନ୍ଦା ହି ତେତି।

ୱିକ୍କମୀତି ଅଗମାସି। ମରୂତି ଦେୱା। ସମାତି ୱିଲୋକନସମତାଯ ସମା ସଦିସିଯୋ। ମହାପୁରିସୋ ହି ଯଥା ଏକଂ ଦିସଂ ୱିଲୋକେସି, ଏୱଂ ସେସା ଦିସାପି, ନ କତ୍ଥଚି ୱିଲୋକନେ ୱିବନ୍ଧୋ ତସ୍ସ ଅହୋସୀତି। ସମାତି ୱା ୱିଲୋକେତୁଂ ଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ତଦା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱିରୂପବୀଭଚ୍ଛୱିସମରୂପାନି ୱିଲୋକେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତାନି ଦିସାସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୀତି।

‘‘ଏୱଂ ତଥାଗତୋ’’ତି କାଯଗମନଟ୍ଠେନ ଗତ-ସଦ୍ଦେନ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଞାଣଗମନଟ୍ଠେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନେକ୍ଖମ୍ମେନାତି ଅଲୋଭପ୍ପଧାନେନ କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ। କୁସଲା ହି ଧମ୍ମା ଇଧ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଦଯୋ, ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନେନା’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ପହାଯାତି ପଜହିତ୍ୱା। ଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ପଟିପନ୍ନୋ ଉତ୍ତରିୱିସେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପହାଯାତି ୱା ପହାନହେତୁ, ପହାନଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ହେତୁଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ପହାଯ-ସଦ୍ଦୋ। ‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନହେତୁକଂ ଗତୋ’’ତି ହେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଗମନଂ ଅୱବୋଧୋ, ପଟିପତ୍ତି ଏୱ ୱା। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପ୍ପହାନେନ ଚ ତଂ ଲକ୍ଖୀଯତି। ଏସ ନଯୋ ‘‘ପଦାଲେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁପି। ଅବ୍ଯାପାଦେନାତି ମେତ୍ତାଯ। ଆଲୋକସଞ୍ଞାଯାତି ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ମନସିକରଣେନ ଉପଟ୍ଠିତଆଲୋକସଞ୍ଜାନନେନ । ଅୱିକ୍ଖେପେନାତି ସମାଧିନା। ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନେନାତି କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱୱିନିଚ୍ଛଯେନ, ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଏୱଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନୀୱରଣପ୍ପହାନେନ ‘‘ଅଭିଜ୍ଝଂ ଲୋକେ ପହାଯା’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ॰ ୫୦୮) ୱୁତ୍ତାଯ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ଭଗୱତୋ ତଥାଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସହ ଉପାଯେନ ଅଟ୍ଠହି ସମାପତ୍ତୀହି, ଅଟ୍ଠାରସହି ଚ ମହାୱିପସ୍ସନାହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଞାଣେନା’’ତିଆଦିମାହ। ନାମରୂପପରିଗ୍ଗହକଙ୍ଖାୱିତରଣାନଞ୍ହି ୱିବନ୍ଧଭୂତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ଦୂରୀକରଣେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯଂ ଠିତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦଯୋ ସିଜ୍ଝନ୍ତି, ତଥା ଝାନସମାପତ୍ତୀସୁ ଅଭିରତିନିମିତ୍ତେନ ପାମୋଜ୍ଜେନ, ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିଯା ୱିନୋଦିତାଯ ଝାନାଦି ସମଧିଗମୋତି ସମାପତ୍ତିୱିପସ୍ସନାନଂ ଅରତିୱିନୋଦନଅୱିଜ୍ଜାପଦାଲନାଦି ଉପାଯୋ, ଉପ୍ପଟିପାଟିନିଦ୍ଦେସୋ ପନ ନୀୱରଣସଭାୱାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ହେଟ୍ଠା ନୀୱରଣେସୁପି ସଙ୍ଗହଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସମାପତ୍ତିୱିହାରପ୍ପୱେସୱିବନ୍ଧନେନ ନୀୱରଣାନି କୱାଟସଦିସାନୀତି ଆହ ‘‘ନୀୱରଣକୱାଟଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା’’ତି। ‘‘ରତ୍ତିଂ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ୱିଚାରେତ୍ୱା ଦିୱା କମ୍ମନ୍ତେ ପଯୋଜେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଧୂମାଯନାତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରଧୂମ’’ନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରେଯେୱ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୂପଚାରେଯେୱ ସୁଖଂ ପହୀଯତି, ଅତିସଯପ୍ପହାନଂ ପନ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ପହାଯା’’ତି।

ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ, ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ତେଭୂମକଧମ୍ମାନଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତାଯ ୱିପସ୍ସନାଯେତଂ ନାମଂ। ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ‘‘ନିଚ୍ଚା, ସସ୍ସତା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାସଞ୍ଞଂ , ସଞ୍ଞାସୀସେନ ଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବିଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ନନ୍ଦିନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହଂ। ତଥା ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନାଯାତି ୱିରଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନାଯ। ‘‘ତେ ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ, ଆଯତିଂ ସମୁଦଯୱସେନ

ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଏୱଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା। ତେନେୱାହ ''ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନାଯ ନିରୋଧେତି, ନୋ ସମୁଦେତୀ''ତି। ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତା ହି ଅଯଂ ବଲପ୍ପତ୍ତାତି। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନା। ପଟିସଙ୍ଖା ସନ୍ତିଟ୍ଠନା ହି ଅଯଂ। ଆଦାନନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗହଣଂ। ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣାନଂ ୱସେନ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ଘନସଞ୍ଞା। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ। ଅୱତ୍ଥାୱିସେସାପତ୍ତି ୱିପରିଣାମୋ। ଧୁୱସଞ୍ଞନ୍ତି ଥିରଭାୱଗ୍ଗହଣଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସମୂହାଦିଘନୱସେନ, ସକିଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦତାଯ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସୱିଗ୍ଗହଗ୍ଗହଣଂ। ପଣିଧିନ୍ତି ରାଗାଦିପଣିଧିଂ, ସା ପନତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାନଂ ୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିନ୍ନତା।

ଅଭିନିୱେସନ୍ତି ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ। ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମତୀରଣଂ ଅଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମୱିପସ୍ସନା। ସାରାଦାନାଭିନିୱେସନ୍ତି ଅସାରେ ସାରଗ୍ଗହଣୱିପଲ୍ଲାସଂ। ''ଇସ୍ସରକୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଅଭିନିୱେସୋ ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ। କେଚି ପନ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହମତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତସଂସଯାପତ୍ତି ସମ୍ମୋହାଭିନିୱେସୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲେଣତାଣଭାୱଗ୍ଗହଣଂ ଆଲଯାଭିନିୱେସୋ। ''ଆଲଯରତା ଆଲଯସମୁଦିତା''ତି ୱଚନତୋ ଆଲଯୋ ତଣ୍ହା, ସାଯେୱ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚ ଅଭିନିୱିସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଆଲଯାଭିନିୱେସୋତି କେଚି। ''ଏୱଂୱିଧା ସଙ୍ଖାରା ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜୀଯନ୍ତୀ''ତି ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପଟିସଙ୍ଖାନୁପସ୍ସନା। ୱଟ୍ଟତୋ ୱିଗତତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣକରଣସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁପସ୍ସନେନ ପୱତ୍ତିଯା ୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା ଗୋତ୍ରଭୁ। ସଂଯୋଗାଭିନିୱେସନ୍ତି ସଂଯୁଜ୍ଜନୱସେନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିନିୱିସନଂ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠିଯା ସହଜାତେକଟ୍ଠେ, ପହାନେକଟ୍ଠେ ଚ। ''ଓଠଆରିକେ''ତି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ କିଲେସେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାପି ଦୁତିଯମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି ଓଠଆରିକାତି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁଭୂତେ, ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକିଲେସେତି ଅୱସିଟ୍ଠସବ୍ବକିଲେସେ। ନ ହି ପଠମାଦିମଗ୍ଗେହି ପହୀନା କିଲେସା ପୁନ ପହୀଯନ୍ତୀତି।

କକ୍ଖଠତ୍ତଂ କଠିନଭାୱୋ। ପଗ୍ଘରଣଂ ଦ୍ରୱଭାୱୋ। ଲୋକିଯୱାଯୁନା ଭସ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଯେନ ତଂତଂକଲାପସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାଯନଂ, ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ୱା, ତଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଂ। ୱିଜ୍ଜମାନେପି କଲାପନ୍ତରଭୂତାନଂ କଲାପନ୍ତରଭୂତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱେ, ତଂତଂଭୂତୱିୱିତ୍ତତା ରୂପପରିଯନ୍ତୋ ଆକାସୋତି ଯେସଂ ଯୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ସୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠୋୱ, ଅଞ୍ଞଥା ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦସଭାୱୋ ନ ସିଯା ବ୍ୟାପୀଭାୱାପତ୍ତିତୋ । ଅବ୍ୟାପିତା ହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠତାତି। ଯସ୍ମିଂ କଲାପେ ଭୂତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱୋ ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ''ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀ''ତି (ଧ। ସ। ୬୩୭)।

ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିସଦିସୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଂ। ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାନଂ ଚେତନାୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି। ତଥା ହି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗେ ''ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଚେତନା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୯୨) ଚେତନାୱ ୱିଭତ୍ତା, ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା ଚ ଚେତନା। ଯଥାହ ''ତତ୍ଥ କତମୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ? କୁସଲା ଚେତନା କାମାୱଚରା''ତିଆଦି (ୱିଭ। ୨୨୬)। ଫରଣଂ ସୱିପ୍ଫାରିକତା। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯହେତୁ, ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଏସ ନଯୋ ''କୋସଜ୍ଜେ''ତିଆଦୀସୁ। ୱୂପସମଲକ୍ଖଣନ୍ତି କାଯଚିତ୍ତପରିଠଆହୂପସମଲକ୍ଖଣଂ। ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚରହିତେ ଅଧିଚିତ୍ତେ ପୱତ୍ତମାନେ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ଅବ୍ୟାୱଟତାଯ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଂ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦତୋ।

ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗାହିକା ସମ୍ମାୱାଚା ସିନିଦ୍ଧଭାୱତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ, ସମ୍ମାୱାଚାପଚ୍ଚଯସୁଭାସିତାନଂ ସୋତାରଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାୱାଚା। କାଯିକକିରିଯା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ସଯଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତୀତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତି ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୱୁତ୍ତିଯା, ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ। ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପଗ୍ଗହୋ।

''ସଙ୍ଖାରା''ତି ଇଧ ଚେତନା ଅଧିପ୍ପେତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି। ନମନଂ ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାୱୋ। ଆଯତନଂପୱତ୍ତନଂ। ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ହି ଆଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ପୱତ୍ତି। ତଣ୍ହାଯ ହେତୁଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଜନକହେତୁଭାୱୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସମ୍ପାପକତ୍ତନ୍ତି ଅଯମେୱ ତେସଂ ୱିସେସୋ।

ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ। ଏକରସୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଂ ଅନୂନାଧିକଭାୱୋ। ଯୁଗନଦ୍ଧା ସମଥୱିପସ୍ସନାୱ, ''ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞା ପଗ୍ଗହାୱିକ୍ଖେପା''ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଖ୍ଣୋତି କିଲେସେତି ଖଯୋ, ମଗ୍ଗୋ। ଅନୁପ୍ପାଦପରିଯୋସାନତାଯ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଫଲଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧି କିଲେସୱୂପସମୋ।

ଛନ୍ଦସ୍ସାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦସ୍ସ। ମୂଲଲକ୍ଖଣଂ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣଂ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁତା। ସମୋଧାନଂ ୱିସଯାଦିସନ୍ନିପାତେନ ଗହେତବ୍ବାକାରୋ, ଯା ‘‘ସଙ୍ଗତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଂ ସହ ଓଦହନ୍ତି ଅନେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାତି ୱା ସମୋଧାନଂ, ଫସ୍ସୋ। ସମୋସରନ୍ତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସମୋସରଣଂ। ୱେଦନାଯ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ୱେଦନାନୁଭୱନନିମିତ୍ତଂ ସମୋସଟା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋପାନସୀନଂ କୂଟଂ ୱିଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପାମୋକ୍ଖଭାୱୋ ପମୁଖଲକ୍ଖଣଂ। ତତୋ, ତେସଂ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଉତ୍ତରି ପଧାନନ୍ତି ତଦୁତ୍ତରି। ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ହି କୁସଲା ଧମ୍ମା। ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଫଲସ୍ସ। ତଞ୍ହି ସୀଲାଦିଗୁଣସାରସ୍ସ ପରମୁକ୍କଂସଭାୱେନ ସାରଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣୱିଭାଗୋ ଛଧାତୁପଞ୍ଚଝାନଙ୍ଗାଦିୱସେନ ତଂତଂସୁତ୍ତପଦାନୁସାରେନ, ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯ ଆଗତନଯେନ ଚ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତୋପି କୋଚି ଧମ୍ମୋ ପରିଯାଯନ୍ତରପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ପୁନ ଦସ୍ସିତୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ ‘‘ଛନ୍ଦମୂଲକା କୁସଲା ଧମ୍ମା ମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନା, ଫସ୍ସସମୋଧାନା, ୱେଦନାସମୋସରଣା’’ତି, ‘‘ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି, ‘‘ୱିମୁତ୍ତିସାରମିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ’’ନ୍ତି, ‘‘ନିବ୍ବାନୋଗଧଞ୍ହି ଆୱୁସୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି ଚ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ୱସେନ ‘‘ଛନ୍ଦସ୍ସ ମୂଲଲକ୍ଖଣ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥଧମ୍ମାନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଅୱିପରୀତସଭାୱତ୍ତା। ତଥାନି ତଂସଭାୱତ୍ତା। ଅୱିତଥାନି ଅମୁସାସଭାୱତ୍ତା। ଅନଞ୍ଞଥାନି ଅଞ୍ଞାକାରରହିତତ୍ତା।

ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋତି ଜାତିପଚ୍ଚଯା ସମ୍ଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ସହିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯାନୁରୂପସ୍ସ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ଆଗତଭାୱୋ, ଅନୁପୱତ୍ତଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ ଚ ସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ଚ ସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ, ନ ଜାତିତୋ ଜରାମରଣଂ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଜାତିଂ ୱିନା ଅଞ୍ଞତୋ ହୋତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତଟ୍ଠୋ। ଇତ୍ଥଞ୍ଚ ଜାତିତୋ ସମୁଦାଗଚ୍ଛତୀତି ଜାତିପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ। ଯା ଯା ଜାତି ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଦନୁରୂପଂ ପାତୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ନ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ନ ହୋତି, ନ ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ୱିନା ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଯା ଯା ଅୱିଜ୍ଜା ଯେସଂ ଯେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଥା ଯଥା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ, ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେନାତି ଭଗୱତା। ତଂ ୱିଭଜ୍ଜମାନନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତନ୍ତି ରୂପାଯତନଂ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପରିତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାତଦୁଭଯାଦିଭେଦଂ। ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନାତି ‘‘ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୁତଂ ଗନ୍ଧାଯତନଂ ରସାଯତନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ମୁତଂ, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ମନସା ୱିଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୯୬୬) ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠପଦଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାତପଦଞ୍ଚ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଲବ୍ଭତି। ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଇଟ୍ଠଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ପରିତ୍ତଂ ଅତୀତଂ ଅନାଗତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ରୂପଂ ରୂପାଯତନଂ ରୂପଧାତୁ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀହି ଅନେକେହି ନାମେହି। ‘‘ତେରସହି ୱାରେହୀ’’ତି ରୂପକଣ୍ଡେ (ଧ। ସ। ୬୧୪ ଆଦଯୋ) ଆଗତେ ତେରସ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ସନ୍ଧାଯାହ। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ୱାରେ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱୱତ୍ଥାପନନଯାନଂ ୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାଯନଯେହୀ’’ତି ଆହ। ତଥମେୱ ଅୱିପରୀତଦସ୍ସିତାଯ, ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଦେସନତାଯ ଚ। ଜାନାମି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସିନ୍ତି ୱତ୍ତମାନାତୀତକାଲେସୁ ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ଅନାଗତେପି ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁତ୍ତାଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିଦିତ-ସଦ୍ଦୋ ଅନାମଟ୍ଠକାଲୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ‘‘ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୯୬୬) ୱିଯ। ନ ଉପଟ୍ଠାସୀତି ଅତ୍ତତ୍ତନିଯୱସେନ ନ ଉପଗଚ୍ଛି। ଯଥା ରୂପାରମ୍ମଣାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଯଂସଭାୱା ଯଂପକାରା ଚ, ତଥା ନେ ପସ୍ସତି ଜାନାତି ଗଚ୍ଛତୀତି ତଥାଗତୋତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ‘‘ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ପିସୋଦରାଦିପକ୍ଖେପେନ ୱା ଦସ୍ସୀ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ, ଆଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚାଗମଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋ’’ତି ୱଣ୍ଣେନ୍ତି।

ନିଦ୍ଦୋସତାଯ ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ। ପକ୍ଖିପିତବ୍ବାଭାୱେନ ଅନୂନଂ। ଅପନେତବ୍ବାଭାୱେନ ଅନଧିକଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣଂ। ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ‘‘ତଥେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକେନ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନ ଯଦତ୍ଥଂ ଭାସିତଂ, ଏକନ୍ତେନ ତଦତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନତୋ ଯଥା ଭାସିତଂ ଭଗୱତା, ତଥେୱାତି ଅୱିପରୀତଦେସନତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଗଦତ୍ଥୋ’’ତି ଏତେନ ତଥଂ ଗଦତୀତି ତଥାଗତୋତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରୋ କତୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନାତି ଦସ୍ସେତି।

ତଥା ଗତମସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ, ଗତନ୍ତି ଚ କାଯସ୍ସ ୱାଚାଯ ୱା ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଯଂତଂ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅବ୍ୟଭିଚାରିସମ୍ବନ୍ଧିତାଯ ‘‘ଯଥା’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଉପଟ୍ଠିତୋଯେୱ ହୋତି। କାଯୱଚୀକିରିଯାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନୁଲୋମେନ ୱଚନିଚ୍ଛାଯଂ, କାଯସ୍ସ ୱାଚା, ୱାଚାଯ ଚ କାଯୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀଭାୱେନ ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଭଗୱତୋ ହୀ’’ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥେ ତଥାୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋତି ଅଯମ୍ପି

ଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ପକାରନ୍ତରେନ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ’’ତି।

‘‘ତିରିଯଂଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୂ’’ତି ଏତେନ ଯଦେକେ ‘‘ତିରିଯଂ ୱିଯ ଉପରି ଅଧୋ ଚ ସନ୍ତି ଲୋକଧାତୁଯୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପଟିସେଧେତି। ଦେସନାୱିଲାସୋଯେୱ ଦେସନାୱିଲାସମଯୋ ଯଥା ‘‘ପୁଞ୍ଞମଯଂ, ଦାନମଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

ଉପସଗ୍ଗନିପାତାନଂ ୱାଚକସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ତଦତ୍ଥଜୋତନଭାୱେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଗତ-ସଦ୍ଦୋଯେୱ ଅୱଗତତ୍ଥଂ ଅତୀତତ୍ଥଞ୍ଚ ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ଗତୋତି ଅୱଗତୋ ଅତୀତୋ’’ତି। ଅଥ ୱା ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସମ୍ବୋଧି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ମହାବୋଧିଯାନପଟିପତ୍ତିଯା ହାନଠାନସଂକିଲେସନିୱତ୍ତୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଯଥା ପଣିଧାନଂ, ତଥା ଗତୋ ଅଭିନୀହାରାନୁରୂପଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ମହିଦ୍ଧିକତାଯ, ପଟିସମ୍ଭିଦାନଂ ଉକ୍କଂସାଧିଗମେନ ଅନାୱରଣତାଯ ଚ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତାଭାୱତୋ ଯଥା ରୁଚି, ତଥା କାଯୱଚୀଚିତ୍ତାନଂ ଗତାନି ଗମନାନି ପୱତ୍ତିଯୋ ଏତସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଲୋକେ ୱିଧଯୁତ୍ତଗତପକାର-ସଦ୍ଦା ସମାନତ୍ଥା ଦିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥା ୱିଧା ୱିପସ୍ସୀଆଦଯୋ ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥା ୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ। ଯଥା ଯୁତ୍ତା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥା ଯୁତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା ସଚ୍ଚଂ ତଚ୍ଛଂ ତଥନ୍ତି ଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତସ୍ମା ତଥେନ ଞାଣେନ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋତି। ଏୱମ୍ପି ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

‘‘ପହାଯ କାମାଦିମଲେ ଯଥା ଗତା,

ସମାଧିଞାଣେହି ୱିପସ୍ସିଆଦଯୋ;

ମହେସିନୋ ସକ୍ୟମୁନୀ ଜୁତିନ୍ଧରୋ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ତଥାଗତୋ ମତୋ।

ତଥଞ୍ଚ ଧାତାଯତନାଦିଲକ୍ଖଣଂ,

ସଭାୱସାମଞ୍ଞୱିଭାଗଭେଦତୋ;

ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଜିନୋ ସମାଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ।

ତଥାନି ସଚ୍ଚାନି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା,

ତଥା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଚ ସବ୍ବସୋ;

ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟେନ ଯତୋ ୱିଭାୱିତା,

ଯାଥାୱତୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

ଅନେକଭେଦାସୁପି ଲୋକଧାତୁସୁ,

ଜିନସ୍ସ ରୂପାଯତନାଦିଗୋଚରେ;

ୱିଚିତ୍ତଭେଦଂ ତଥମେୱ ଦସ୍ସନଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଲୋଚନୋ।

ଯତୋ ଚ ଧମ୍ମଂ ତଥମେୱ ଭାସତି,

କରୋତି ୱାଚାଯନୁଲୋମ ମଣ୍ଡନୋ;

ଗୁଣେହି ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଇରିଯତି,

ତଥାଗତୋ ତେନପି ଲୋକନାଯକୋ।

ଯଥାଭିନୀହାରମତୋ ଯଥାରୁଚି,

ପୱତ୍ତୱାଚାତନୁଚିତ୍ତଭାୱତୋ;

ଯଥାୱିଧା ଯେନ ପୁରା ମହେସିନୋ,

ତଥାୱିଧୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ’’ତି। (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮);

ସଙ୍ଗହଗାଥା ମୁଖମତ୍ତମେୱ। କସ୍ମା? ଅପ୍ପମାଦପଦଂ ୱିଯ ସକଲଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ସଙ୍ଗାହକତ୍ତା। ତେନେୱାହ ‘‘ସବ୍ବାକାରେନା’’ତିଆଦି।

‘‘ତଂକତମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏତେନ ‘‘କତମଞ୍ଚ ତଂ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିୱଚନସ୍ସ ସାମଞ୍ଞତୋ ପୁଚ୍ଛାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ଅୱିସେସତୋ ହି ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱିସେସଭାୱଞାପନତ୍ଥଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତା ସବ୍ବାୱ ପୁଚ୍ଛା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନଯେନ ଦସ୍ସେତି ‘‘ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ନାମା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ‘‘ତଂ କତମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ପୁଚ୍ଛାୱଚନଂ, ତସ୍ମିଂ।

ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଯୋ କୋଚି ସଭାୱୋ। ‘‘ଅଞ୍ଞାତ’’ନ୍ତି ଯେନ କେନଚି ଞାଣେନ ଅଞ୍ଞାତଭାୱମାହ, ‘‘ଅଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ୱିଯ ଅଦିଟ୍ଠତଂ। ‘‘ଅତୁଲିତ’’ନ୍ତି ‘‘ଏତ୍ତକମେତ’’ନ୍ତି ତୁଲନଭୂତେନ ଅତୂଲିତତଂ, ‘‘ଅତୀରିତ’’ନ୍ତି ତୀରଣଭୂତେନ ଅକତଞାଣକିରିଯାସମାପନତଂ, ‘‘ଅୱିଭୂତ’’ନ୍ତି ଞାଣସ୍ସ ଅପାକଟଭାୱଂ, ‘‘ଅୱିଭାୱିତ’’ନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟୀକତଭାୱଂ। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଜୋତୀଯତି ଏତାଯାତି ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା। ଦିଟ୍ଠଂ ସଂସନ୍ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନା, ସାକଚ୍ଛାୱସେନ ୱିନିଚ୍ଛଯକରଣଂ। ୱିମତି ଛିଜ୍ଜତି ଏତାଯାତି ୱିମତିଚ୍ଛେଦନା। ଅନୁମତିଯା ପୁଚ୍ଛା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା। ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାଯ ହି ‘‘କା ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁମତୀ’’ତି ଅନୁମତି ପୁଚ୍ଛିତା ହୋତି। କଥେତୁକମ୍ୟତାତି କଥେତୁକମ୍ୟତାଯ।

୮। ସରସେନେୱ ପତନସଭାୱସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଏୱ ଅତୀୱ ପାତନଂ ଅତିପାତୋ, ସଣିକଂ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସୀଘଂ ପାତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିକ୍କମ୍ମ ୱା ସତ୍ଥାଦୀହି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପାତନଂ ଅତିପାତୋ। ସତ୍ତୋତି ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତି। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯେ ହି ୱିକୋପିତେ ଇତରମ୍ପି ତଂସମ୍ବନ୍ଧତାଯ ୱିନସ୍ସତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ‘‘ପାଣସ୍ସ ଅତିପାତୋ, ପାଣୋତି ଚେତ୍ଥ ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ’’ତି ଚ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ନନୁ ନିରୱସେସାନଂ ପାଣାନଂ ଅତିପାତତୋ ୱିରତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀତି ସବ୍ବେ ପାଣଭୂତେ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଚୂଳସୀଲୱଣ୍ଣନା) ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ପାଣଭାୱସାମଞ୍ଞୱସେନ ପନେତ୍ଥ ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ସବ୍ବସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେନ ତତ୍ଥ ପୁଥୁତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଯମାନମେୱାତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସଂ ଅକତ୍ୱା ଭେଦୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି । କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋସାମଞ୍ଞତୋ ସଂୱରସମାଦାନଂ, ତବ୍ବିସେସତୋ ସଂୱରଭେଦୋତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଞାପନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ୱଚନଭେଦୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯାଯ ଚେତନାଯ ୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ଉପକ୍କମକରଣହେତୁ ତଂ ମହାଭୂତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକମହାଭୂତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି, ସା ତାଦିସପ୍ପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପାଣାତିପାତୋ। ଲଦ୍ଧୁପକ୍କମାନି ହି ଭୂତାନି ଇତରଭୂତାନି ୱିଯ ନ ୱିସଦାନୀତି ସମାନଜାତିଯାନଂ କାରଣଂ ନ ହୋନ୍ତୀତି। ‘‘କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ପୱତ୍ତାଯ ୱଧକଚେତନାଯ ପାଣାତିପାତଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି।

ପଯୋଗୱତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଦୀହି ମହାସାୱଜ୍ଜତା ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଚେତନାଯ ବଲୱଭାୱତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ହି ପଯୋଗସ୍ସ ସହସା ନିପ୍ଫାଦନୱସେନ କିଚ୍ଚସାଧିକାଯ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତଜୱନେହି ଲଦ୍ଧାସେୱନାଯ ଚ ସନିଟ୍ଠାପକଚେତନାଯ ୱସେନ ପଯୋଗସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ।

ସତିପି କଦାଚି ଖୁଦ୍ଦକେ ଚେୱ ମହନ୍ତେ ଚ ପାଣେ ପୟୋଗସ୍ସ ସମଭାୱେ ମହନ୍ତଂ ହନନ୍ତସ୍ସ ଚେତନା ତିବ୍ବତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ। ଇତି ଉଭୟଂ ପେତଂ ଚେତନାୟ ବଲୱଭାୱେନେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ହନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ମହାଗୁଣଭାୱେନ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୌପକାରଚେତନା ୱିୟ ଖେତ୍ତୱିସେସନିବ୍ବତ୍ତିୟା ଅପକାରଚେତନାପି ବଲୱତୀ, ତିବ୍ବତରା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସା ମହାସାୱଜ୍ଜତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତସ୍ମା ପୟୋଗୱତ୍ଥୁଆଦିପଚ୍ଚୟାନଂ ଅମହତ୍ତେପି ମହାଗୁଣତାଦିପଚ୍ଚୟେହି ଚେତନାୟ ବଲୱଭାୱାଦିୱସେନେୱ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସମ୍ଭରୀୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ସମ୍ଭାରା, ଅଙ୍ଗାନି। ତେସୁ ପାଣସଞ୍ଞିତାୱଧକଚିତ୍ତାନି ପୁବ୍ବଭାଗିୟାନିପି ହୋନ୍ତି। ଉପକ୍କମୋ ୱଧକଚେତନାସମୁଟ୍ଠାପିତୋ। ପଞ୍ଚସମ୍ଭାରୱତୀ ପାଣାତିପାତଚେତନାତି ସା ପଞ୍ଚସମ୍ଭାରୱିନିମୁତ୍ତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ୱିଜ୍ଜାମୟୋ ମନ୍ତପରିଜପ୍ପନପୟୋଗୋ ଆଥବ୍ବଣିକାଦୀନଂ ୱିୟ। ଇଦ୍ଧିମୟୋ କମ୍ମୱିପାକଜିଦ୍ଧିମୟୋ ଦାଠାକୋଟକାଦୀନଂ ୱିୟ। ଅତିୱିୟ ପପଞ୍ଚୋତି ଅତିମହାୱିତ୍ଥାରୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ଖଣେ ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ କୋ ହନ୍ତି, କୋ ୱା ହଞ୍ଞତି, ୟଦି ଚିତ୍ତଚେତସିକସନ୍ତାନୋ, ସୋ ଅରୂପତାୟ ନ ଛେଦନଭେଦନାଦିୱସେନ ୱିକୋପନସମତ୍ଥୋ, ନାପି ୱିକୋପନୀୟୋ, ଅଥ ରୂପସନ୍ତାନୋ, ସୋ ଅଚେତନତାୟ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମୋତି ନ ତତ୍ଥ ଛେଦନାଦିନା ପାଣାତିପାତୋ ଲବ୍ଭତି ୟଥା ମତସରୀରେ, ପୟୋଗୋପି ପାଣାତିପାତସ୍ସ ପହରଣପ୍ପକାରାଦି ଅତୀତେସୁ ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଭୱେୟ୍ୟ ଅନାଗତେସୁ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱା, ତତ୍ଥ ନ ତାୱ ଅତୀତାନାଗତେସୁ ସମ୍ଭୱତି ତେସଂ ଅଭାୱତୋ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକତ୍ତା ସରସେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱତାୟ ୱିନାସାଭିମୁଖେସୁ ନିପ୍ପୟୋଜନୋ ପୟୋଗୋ ସିୟା, ୱିନାସସ୍ସ ଚ କାରଣରହିତତ୍ତା ନ ପହରଣପ୍ପକାରାଦିପୟୋଗହେତୁକଂ ମରଣଂ, ନିରୀହକତାୟ ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ କସ୍ସ ସୋ ପୟୋଗୋ, ଖଣିକତ୍ତା ୱଧାଧିପ୍ପାୟସମକାଲଭିଜ୍ଜନକସ୍ସ କିରିୟାପରିୟୋସାନକାଲାନୱଟ୍ଠାନତୋ କସ୍ସ ୱା ପାଣାତିପାତକମ୍ମବଦ୍ଧୋତି।

ୱୁଚ୍ଚତେ – ୟଥାୱୁତ୍ତୱଧକଚେତନାସହିତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପୁଞ୍ଜୋ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ହନ୍ତା, ତେନ ପୱତ୍ତିତୱଧକପୟୋଗନିମିତ୍ତଂ ଅପଗତୁସ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ମତୱୋହାରପ୍ପୱତ୍ତିନିବନ୍ଧୋ ୟଥାୱୁତ୍ତୱଧପ୍ପୟୋଗାକରଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମସମୂହୋ ହଞ୍ଞତି, କେୱଲୋ ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକସନ୍ତାନୋ। ୱଧପ୍ପୟୋଗାୱିସୟଭାୱେପି ତସ୍ସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ରୂପସନ୍ତାନାଧୀନୱୁତ୍ତିତାୟ ରୂପସନ୍ତାନେ ପରେନ ପୟୋଜିତଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦକପୟୋଗୱସେନ ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତିୱିବନ୍ଧକୱିସଦିସରୂପୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱିହତେ ୱିଚ୍ଛେଦୋ ହୋତୀତି ନ ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱୋ, ନାପି ଅହେତୁକୋ ପାଣାତିପାତୋ, ନ ଚ ପୟୋଗୋ ନିପ୍ପୟୋଜନୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ କତପୟୋଗୱସେନ ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ସଙ୍ଖାରକଲାପସ୍ସ ତଥା ଅନୁପ୍ପତ୍ତିତୋ, ଖଣିକାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକମରଣସ୍ସ ଇଧ ମରଣଭାୱେନ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ସନ୍ତତିମରଣସ୍ସ ଚ ୟଥାୱୁତ୍ତନୟେନ ସହେତୁକଭାୱତୋ ନ ଅହେତୁକଂ ମରଣଂ, ନ ଚ କତ୍ତୁରହିତୋ ପାଣାତିପାତପ୍ପୟୋଗୋ ନିରୀହକେସୁପି ସଙ୍ଖାରେସୁ ସନ୍ନିହିତତାମତ୍ତେନ ଉପକାରକେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଫଲୁପ୍ପାଦନନିୟତେସୁ କାରଣେସୁ କତ୍ତୁୱୋହାରସିଦ୍ଧିତୋ ୟଥା ''ପଦୀପୋ ପକାସେତି ନିସାକରୋ ଚନ୍ଦିମା''ତି ଚ, ନ ଚ କେୱଲସ୍ସ ୱଧାଧିପ୍ପାୟସହଭୁନୋ ଚିତ୍ତଚେତସିକକଲାପସ୍ସ ପାଣାତିପାତୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ସନ୍ତାନୱସେନ ଅୱଟ୍ଠିତସ୍ସେୱ ପଟିଜାନନତୋ, ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାନଞ୍ଚ ପଦୀପାଦୀନଂ ଅତ୍ଥକିରିୟାସିଦ୍ଧି ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥେୱ ପାଣାତିପାତେନ କମ୍ମବଦ୍ଧୋ। ଅୟଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁପି ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ।

''ପହୀନକାଲତୋପଟ୍ଠାୟ ୱିରତୋୱା''ତି ଏତେନ ପହାନହେତୁକା ଇଧାଧିପ୍ପେତା ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀତି ଦସ୍ସେତି। କମ୍ମକ୍ଖୟଞାଣେନ ହି ପାଣାତିପାତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଭଗୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ତତୋ ପଟିୱିରତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନୱିରତୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। କିଞ୍ଚାପି ପହାନୱିରମଣାନଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମକାଲତା ନତ୍ଥି, ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେ ଅପେକ୍ଖିତେ ସହଜାତାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଗହଣଂ ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱେନେୱ ହୋତୀତି ଗହଣପ୍ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ପଚ୍ଚୟଭୂତେସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ପହାୟକଧମ୍ମେସୁ ପହାନକିରିୟାୟ ପୁରିମକାଲୱୋହାରୋ, ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାସୁ ଚ ୱିରତୀସୁ ୱିରମଣକିରିୟାୟ ଅପରକାଲୱୋହାରୋ ଚ ହୋତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପହାନଂ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ, ୱିରତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ୟୋଜେତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ପାଣୋ ଅତିପାତୀୟତି ଏତେନାତି ପାଣାତିପାତୋ, ପାଣଘାତହେତୁଭୂତୋ ଧମ୍ମସମୂହୋ। କୋ ପନେସୋ? ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପଦୋସମୋହୱିହିଂସାଦୟୋ କିଲେସା। ତେ ହି ଭଗୱା ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ପହାୟ ସମୁଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ପାଣାତିପାତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପଟିୱିରତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି କିଲେସେସୁ ପହୀନେସୁ କିଲେସନିମିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ''ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ପହାୟା''ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିରତୋୱାତି ଅୱଧାରଣେନ ତସ୍ସା ୱିରତିୟା କାଲାଦିୱସେନ ଅପରିୟନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ୟଥା ହି ଅଞ୍ଞେ ସମାଦିନ୍ନୱିରତିକାପି ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତାୟ ଲାଭଜୀୱିତାଦିହେତୁ ସମାଦାନଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନପାଣାତିପାତତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିରତୋ ଏୱାତି। ୱୀତିକ୍କମିସ୍ସାମୀତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେହି ୱୋକିଣ୍ଣା ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା ଦୁବ୍ବଲାକୁସଲା। ୟସ୍ମା ପନ କାୟୱଚୀପୟୋଗଂ ଉପଲଭିତ୍ୱା ''ଇମସ୍ସ କିଲେସା ଉପ୍ପନ୍ନା''ତି ୱିଞ୍ଞୁନା ସକ୍କା ଞାତୁଂ, ତସ୍ମା ତେ ଇମିନା ପରିୟାୟେନ

‘‘ଚକ୍ଖୁସୋତଓିଞ୍ଞେଯ୍ୟା’’ତି ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କାଯିକାତି ପାଣାତିପାତାଦିନିପ୍ଫାଦକେ ବଲଓାକୁସଲେ ସନ୍ଧାଯାହ।

ଗୋତ୍ତଓସେନ ଲଦ୍ଧଓୋହାରୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୀପେତୁଂ ଓଟ୍ଟତି ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେନ ଭାସିତଓଣ୍ଣସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧିଦସ୍ସନଓସେନ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ତତ୍ଥାଯଂ ଦୀପନା – ‘‘ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯ ପାଣାତିପାତା ପଟିଓିରତୋ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସାଓକସଙ୍ଘୋ ନିହିତଦଣ୍ଡୋ ନିହିତସତ୍ଥୋ’’ତି ଓିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ନନୁ ଚ ଧମ୍ମସ୍ସାପି ଓଣ୍ଣୋ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେନ ଭାସିତୋ? ସଚ୍ଚଂ ଭାସିତୋ, ସୋ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପଭାଓତ୍ତା, ଅରିଯସଙ୍ଘାଧାରତ୍ତା ଚ ଧମ୍ମସ୍ସ ଧମ୍ମାନୁଭାଓସିଦ୍ଧତ୍ତା ଚ ତେସଂ ତଦୁଭଯଦୀପନେନେଓ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ଓିସୁଂ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ସଦ୍ଧମ୍ମାନୁଭାଓେନେଓ ହି ଭଗଓା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଚ ପାଣାତିପାତାଦିପ୍ପହାନସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି, ଦେସନା ପନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏଓଂ ଆଗତାତି।

ଏତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖଓେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଉପରି ଦେସନଂ ଓଡ୍ଢେତୁକାମୋ ଭଗଓା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ‘‘ତଥାଗତସ୍ସ ଓଣ୍ଣଂ ଓଦମାନୋ ଓଦେଯ୍ୟା’’ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧଗୁଣଓସେନେଓ ଦେସନଂ ଆରଭି, ନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଓସେନାତି। ଏସା ହି ଭଗଓତୋ ଦେସନାଯ ପକତି, ଯଂ ଏକରସେନେଓ ଦେସନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଲବ୍ଭମାନସ୍ସାପି କସ୍ସଚି ଅଗ୍ଗହଣଂ। ତଥା ହି ରୂପକଣ୍ଡେ ଦୁକାଦୀସୁ ତନ୍ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଚ ହଦଯଓତ୍ଥୁ ନ ଗହିତଂ। ଇତରଓତ୍ଥୂହି ଅସମାନଗତିକତ୍ତା ଦେସନାଭେଦୋ ହୋତୀତି। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଏକନ୍ତତୋ ଚକ୍ଖାଦିନିସ୍ସଯାନି, ନ ଏଓଂ ମନୋଓିଞ୍ଞାଣଂ ଏକନ୍ତେନ ହଦଯଓତ୍ଥୁନିସ୍ସଯଂ, ନିସ୍ସିତଓସେନ ଚ ଓତ୍ଥୁଦୁକାଦିଦେସନା ପଓତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓତ୍ଥୁ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା। ଯମ୍ପି ଏକନ୍ତତୋ ହଦଯଓତ୍ଥୁନିସ୍ସଯଂ, ତସ୍ସ ଓସେନ ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଓତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା ଦୁକାଦୀସୁ ୱୁଚ୍ଚମାନେସୁପି ନ ତଦନୁରୂପା ଆରମ୍ମଣଦୁକାଦଯୋ ସମ୍ଭଓନ୍ତି। ନ ହି ‘‘ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ମନୋଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନ ମନୋଓିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ସକ୍କା ଓତ୍ତୁନ୍ତି ଓତ୍ଥାରମ୍ମଣଦୁକା ଭିନ୍ନଗତିକା ସିଯୁନ୍ତି ନ ଏକରସା ଦେସନା ଭଓେଯ୍ୟାତି। ତଥା ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଓିଭାଗେନ ଅୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଅଓିତକ୍କଓିଚାରପଦଓିସ୍ସଜ୍ଜନେ ‘‘ଓିଚାରୋ ଚା’’ତି ଓତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅଓିତକ୍କଓିଚାରମତ୍ତପଦଓିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଲବ୍ଭମାନୋପି ଓିତକ୍କୋ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘ଓିତକ୍କୋ ଚା’’ତି ଓତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା।

ଦଣ୍ଡନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦଣ୍ଡସ୍ସ ପରଓିହେଠନସ୍ସ ଓିଓଜ୍ଜିତଭାଓଦୀପନତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାନଂ ନିକ୍ଖେପଓଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରୂପଘାତତ୍ଥାଯା’’ତିଆଦି। ଓିହେଠନଭାଓତୋତି ଓିହିଂସନଭାଓତୋ। ‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଓସେନାପି ଦୀପେତୁଂ ଓଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତମ୍ପି ଏକଦେସେନ ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିମାହ।

ଲଜ୍ଜୀତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଲଜ୍ଜାଯ ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ୱୁତ୍ତମେଓାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ହି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ପାପୁତ୍ତାସନରହିତଂ, ପାପଭଯଂ ଓା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଧମ୍ମଗରୁତାଯ ଓା ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତାଧୀନତ୍ତା ଅତ୍ତାଧିପତିଭୂତା ଲଜ୍ଜାଓ ୱୁତ୍ତା, ନ ପନ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ‘‘ଦଯଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଆପନ୍ନୋ’’ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଦଯାପନ୍ନୋ’’ତିଆଦୀସୁ କରୁଣାଯ ପଓତ୍ତତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ , ଅଯଂ ପନ ଦଯା-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁରକ୍ଖଣମତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପଓତ୍ତମାନୋ ମେତ୍ତାଯ କରୁଣାଯ ଚ ପଓତ୍ତତୀତି ଇଧ ମେତ୍ତାଯ ପଓତ୍ତମାନୋ ୱୁତ୍ତୋ। ମିଦତି ସିନିଯ୍ହତୀତି ମେତ୍ତା, ମେତ୍ତା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମେତ୍ତଂ, ମେତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ମେତ୍ତଚିତ୍ତତା, ମେତ୍ତା ଇଚ୍ଚେଓ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସବ୍ବପାଣଭୂତହିତାନୁକମ୍ପୀ’’ତି ଏତେନ ତସ୍ସା ଓିରତିଯା ସତ୍ତଓସେନ ଅପରିଯନ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ପାଣଭୂତେତି ପାଣଜାତେ। ଅନୁକମ୍ପକୋତି କରୁଣାଯନକୋ। ଯସ୍ମା ପନ ମେତ୍ତା କରୁଣାଯ ଓିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତାଯ ଏଓ ଦଯାପନ୍ନତାଯା’’ତି। ଏଓଂ ଯେହି ଧମ୍ମେହି ପାଣାତିପାତା ଓିରତି ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତେହି ଲଜ୍ଜାମେତ୍ତାକରୁଣାହି ସମଙ୍ଗୀଭାଓୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଓିହରତୀତି ଏଓଂଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଇରିଯାପଥେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିଯାପଥେନ ଓିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ହରତି ପଓତ୍ତେତି, ଅତ୍ତଭାଓଂ ଓା ଯାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେଓାହ ‘‘ଇରିଯତି ଯପେତି ଯାପେତି ପାଲେତୀ’’ତି।

ଆଚାରସୀଲମତ୍ତକନ୍ତି ସାଧୁଜନାଚାରସୀଲମତ୍ତକଂ, ତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରାଦିଗୁଣେହିପି ଲୋକିଯପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଓଣ୍ଣଂ ଓତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଓରପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗସୀଲାନି ଇଧ ସୀଲକଥାଯଂ ନ ଓିଭତ୍ତାନି।

ପରସଂହରଣନ୍ତି ପରସ୍ସ ସନ୍ତକହରଣଂ। ଥେନୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚୋରୋ, ତସ୍ସ ଭାଓୋ ଥେଯ୍ୟଂ। ଇଧାପି ଖୁଦ୍ଦକେ ପରସନ୍ତକେ ଅପ୍ପସାଓଜ୍ଜଂ, ମହନ୍ତେ ମହାସାଓଜ୍ଜଂ। କସ୍ମା? ପଯୋଗମହନ୍ତତାଯ, ଓତ୍ଥୁଗୁଣାନଂ ପନ ସମଭାଓେ ସତି କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାଯ ଅପ୍ପସାଓଜ୍ଜଂ, ତିବ୍ବତାଯ ମହାସାଓଜ୍ଜନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ନଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ସାହତ୍ଥିକାଦଯୋତି ଏତ୍ଥ ମନ୍ତପରିଜପ୍ପନେନ ପରସନ୍ତକହରଣଂ ଓିଜ୍ଜାମଯୋ, ଓିନା ମନ୍ତେନ କାଯଓଚୀପଯୋଗେନ ପରସନ୍ତକସ୍ସ ଆକଡ୍ଢନଂ ତାଦିସେନ୍ଦ୍ରାନୁଭାଓେନ ଇଦ୍ଧିମଯୋ ପଯୋଗୋ।

ସେସନ୍ତି ‘‘ପହାୟ ପଟିୱିରତୋ’’ତି ଏୱମାଦିକଂ। ତଞ୍ଚ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟଂ। କିଞ୍ଚାପି ନୟିଧ ସିକ୍ଖାପଦୱୋହାରେନ ୱିରତି ୱୁତ୍ତା, ଇତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମେସୁ ଚ ପଓ୍ୱତ୍ତୱୋହାରେନ ୱିରତିୟୋ ଚେତନା ଚ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ, ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରକୋଟ୍ଠାସଭାୱତୋ ଚ ସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଠମସିକ୍ଖାପଦେ’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଲଜ୍ଜୀ ଦୟାପନ୍ନୋ’’ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଧିକାରୱସେନ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱା ୱୁତ୍ତମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟଥା ହି ଲଜ୍ଜାଦୟୋ ପାଣାତିପାତପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚୟୋ, ଏୱଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନପ୍ପହାନସ୍ସାପୀତି, ତସ୍ମା ସାପି ପାଠଇ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବା। ଏସେୱ ନୟୋ ଇତୋ ପରେସୁପି। ଅଥ ୱା ‘‘ସୁଚିଭୂତେନା’’ତି ଏତେନ ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦୀହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ଅହିରିକାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତମେୱାତି ‘‘ଲଜ୍ଜୀ’’ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସେଟ୍ଠଚରିୟନ୍ତି ଅସେଟ୍ଠାନଂ ହୀନାନଂ, ଅସେଟ୍ଠଂ ୱା ଲାମକଂ ନିହୀନଂ ୱୁତ୍ତିଂ, ମେଥୁନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଆଚାର’’ନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତିମାହ। ‘‘ଆରାଚାରୀ ମେଥୁନା’’ତି ଏତେନ ‘‘ଇଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏକଚ୍ଚୋ...ପେ... ନ ହେୱ ଖୋ ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱୟଂଦ୍ୱୟସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଅପିଚ ଖୋ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଉଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନନ୍ହାପନସମ୍ବାହନଂ ସାଦିୟତି, ସୋ ତଂ ଅସ୍ସାଦେତି, ତଂ ନିକାମେତି, ତେନ ଚ ୱିତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୭।୫୦) ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତୱିଧମେଥୁନସଂୟୋଗାପି ପଟିୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଇଧାପି ଅସଦ୍ଧମ୍ମସେୱନାଧିପ୍ପାୟେନ କାୟଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ଅବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ, ମିଚ୍ଛାଚାରେ ପନ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନୱୀତିକ୍କମଚେତନାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପୁରିସାନଂ ମାତୁରକ୍ଖିତାଦୟୋ ଦସ, ଧନକ୍କୀତାଦୟୋ ଦସାତି ୱୀସତି ଇତ୍ଥିୟୋ। ଇତ୍ଥୀସୁ ପନ ଦସନ୍ନଂ ଧନକ୍କିତାଦୀନଂ ସାରକ୍ଖସପରିଦଣ୍ଡାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞେ ପୁରିସା। ଗୁଣୱିରହିତେ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣେ ମହାସାୱଜ୍ଜା। ଗୁଣରହିତେପି ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତି ମହାସାୱଜ୍ଜା, ଉଭିନ୍ନଂ ସମାନଚ୍ଛନ୍ଦଭାୱେପି କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ତିବ୍ବତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା ସେୱେତୁକାମତାଚିତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତୀତି। ମିଚ୍ଛାଚାରେ ପନ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନତା, ସେୱନାଚିତ୍ତଂ ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତି, ସାଦିୟନଞ୍ଚାତି ଚତ୍ତାରୋ। ‘‘ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନେ ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିୱାସନେ ସତିପି ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନସେୱନାଭିସନ୍ଧିପୟୋଗାଭାୱତୋ ଅଭିଭୁୟ୍ୟମାନସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସେୱନାଚିତ୍ତେ ସତି ପୟୋଗାଭାୱୋ ନ ପମାଣଂ ଇତ୍ଥିୟା ସେୱନାପୟୋଗସ୍ସ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଅଭାୱତୋ, ଇତ୍ଥିୟା ପୁରେତରଂ ଉପଟ୍ଠାପିତସେୱନାଚିତ୍ତାୟପି ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିୟାତି ଆପଜ୍ଜତି ପୟୋଗାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ପୁରିସସ୍ସ ୱସେନ ଉକ୍କଂସତୋ ଚତ୍ତାରୋ ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଇତ୍ଥିୟା ପୁରିସକିଚ୍ଚକରଣକାଲେ ପୁରିସସ୍ସପି ସେୱନାପୟୋଗାଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ନ ସିୟାତି ଏକେ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ – ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟା ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ତୟୋ, ବଲକ୍କାରେନ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ତୟୋ, ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚତ୍ତାରୋତି। ଏକୋ ପୟୋଗୋ ସାହତ୍ଥିକୋୱ।

୯। କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଚୀପୟୋଗୋ କାୟପୟୋଗୋ ୱାତି ମୁସା-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିୟାପଧାନତଂ ଦସ୍ସେତି। ୱିସଂୱାଦନାଧିପ୍ପାୟୋ ପୁବ୍ବଭାଗକ୍ଖଣେ ତଙ୍ଖଣେ ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ‘‘ପୁବ୍ବେୱସ୍ସ ହୋତି ‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’ନ୍ତି, ଭଣନ୍ତସ୍ସ ହୋତି ‘ମୁସା ଭଣାମୀ’ତି’’ (ପାରା॰ ୨୦୫)। ଏତଞ୍ହି ଦ୍ୱୟଂ ଅଙ୍ଗଭୂତଂ, ଇତରଂ ପନ ହୋତୁ ୱା ମା ୱା, ଅକାରଣମେତଂ। ଅସ୍ସାତି ୱିସଂୱାଦକସ୍ସ । ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ପୟୋଗଭୂତଂ ମୁସା ୱଦତି ୱିଞ୍ଞାପେତି, ସମୁଟ୍ଠାପେତି ୱା ଏତାୟାତି ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ।

ପୁରିମନୟେ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅବ୍ୟାପିତତାୟ, ମୁସା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ୱିସଂୱଦିତବ୍ବତ୍ଥୱାଚକତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ମୁସାୱାଦଲକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ମୁସାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ୱତ୍ଥୁ’’ତିଆଦିନା ଦୁତିୟନୟୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ନୟେ ମୁସା ୱଦୀୟତି ୱୁଚ୍ଚତି ଏତାୟାତି ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ। ‘‘ୟମତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତୀ’’ତି ୱତ୍ଥୁୱସେନ ମୁସାୱାଦସ୍ସ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତମାହ। ୟସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ମହାଗୁଣତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜୋତି ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ୱିୟ ଗୁଣୱସେନାପି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିବ୍ବତାୱସେନାପି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା ଲବ୍ଭତିୟେୱ।

ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାୟ, ପୂରଣକଥାନୟେନ ଚ ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସେୱ ମୁସାୱାଦୋ। ତତ୍ଥ ପନ ଚେତନା ବଲୱତୀ ନ ହୋତୀତି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜତା ୱୁତ୍ତା। ଅପ୍ପତାୟ ଉନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୂରଣୱସେନ ପୱତ୍ତା କଥା ପୂରଣକଥା।

ତଜ୍ଜୋତି ତସ୍ସାରୁପ୍ପୋ, ୱିସଂୱାଦନାନୁରୂପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱାୟାମୋ’’ତି ୱାୟାମସୀସେନ ପୟୋଗମାହ। ୱିସଂୱାଦନାଧିପ୍ପାୟେନ ପୟୋଗେ କତେପି ପରେନ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅୱିଞ୍ଞାତେ ୱିସଂୱାଦନସ୍ସ ଅସିଜ୍ଝନତୋ ପରସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନଂ ଏକୋ ସମ୍ଭାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଅଭୂତୱଚନଂ ୱିସଂୱାଦନଚିତ୍ତଂ ପରସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି ତୟୋ ସମ୍ଭାରା’’ତି ୱଦନ୍ତି। କିରିୟାସମୁଟ୍ଠାପକଚେତନାକ୍ଖଣେୟେୱ ମୁସାୱାଦକମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନାୟ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା, ସଚେପି ଦନ୍ଧତାୟ ୱିଚାରେତ୍ୱା ପରୋ ତମତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୯) ୱିଯ ଥେତ-ସଦ୍ଦୋ ଥିରପରିଯାଯୋ, ଥିରଭାୱୋ ଚ ସଚ୍ଚୱାଦିତାଯ ଅଧିକତତ୍ତା କଥାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଥିରକଥୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ନଥିରକଥୋତି ଯଥା ହଲିଦ୍ଦିରାଗାଦଯୋ ଅନୱଟ୍ଠିତସଭାୱତାଯ ନ ଥିରା, ଏୱଂ ନ ଥିରା କଥା ଯସ୍ସ ସୋ ନ ଥିରକଥୋତି ହଲିଦ୍ଦିରାଗାଦଯୋ ଯଥା କଥାଯ ଉପମା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ‘‘ପାସାଣଲେଖା ୱିଯା’’ତିଆଦୀସୁପି।

ସଦ୍ଧା ଅଯତି ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସଦ୍ଧାଯୋ, ସଦ୍ଧାଯୋ ଏୱ ସଦ୍ଧାଯିକୋ ଯଥା ‘‘ୱେନଯିକୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୧; ପାରା॰ ୮)। ସଦ୍ଧାଯ ୱା ଅଯିତବ୍ବୋ ସଦ୍ଧାଯିକୋ, ସଦ୍ଧେଯ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ତଦ୍ଧଂ ଆପଜ୍ଜତି ୱିସଂୱାଦନତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୁଞ୍ଞଭାୱନ୍ତି ପୀତିୱିରହିତତାଯ ରିତ୍ତତଂ। ସା ପିସୁଣୱାଚାତି ଯାଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତା ସଦ୍ଦସଭାୱା ୱାଚା, ସା ପିଯସୁଞ୍ଞକରଣତୋ ପିସୁଣୱାଚାତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଅତ୍ଥମାହ। ପିସତୀତି ୱା ପିସୁଣା, ସମଗ୍ଗେ ସତ୍ତେ ଅୱଯୱଭୂତେ ୱଗ୍ଗେ ଭିନ୍ଦେ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫରୁସନ୍ତି ସିନେହାଭାୱେନ ଲୂଖଂ। ସଯମ୍ପି ଫରୁସାତି ଦୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ସଭାୱେନପି କକ୍କସା। ଏତ୍ଥ ଚ ଫରୁସଂ କରୋତୀତି ଫଲୂପଚାରେନ, ଫରୁସଯତୀତି ୱା ୱାଚାଯ ଫରୁସ-ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସଯମ୍ପି ଫରୁସାତି ପରେସଂ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଏକନ୍ତନିଟ୍ଠୁରତାଯ ସଭାୱେନ, କାରଣୱୋହାରେନ ଚ ୱାଚାଯ ଫରୁସ-ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତତୋଯେୱ ଚ ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା। ଅତ୍ଥୱିପନ୍ନତାଯ ନ ହଦଯଙ୍ଗମା।

ଯେନ ସମ୍ଫଂ ପଲପତୀତି ଯେନ ପଲାପସଙ୍ଖାତେନ ନିରତ୍ଥକୱଚନେନ ସୁଖଂ ହିତଞ୍ଚ ଫଲତି ୱିଦରତି ୱିନାସେତୀତି ‘‘ସମ୍ଫ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅନୁପକାରକଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଲପତି।

ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଲୋଭେନ ଦୋସେନ ୱା ୱିବାଧିତଚିତ୍ତସ୍ସ, ଉପତାପିତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଦୂସିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚା ପିସୁଣଂ ୱଦନ୍ତି ଏତାଯାତି। ଯସ୍ସ ଯତୋ ଭେଦଂ କରୋତି, ତେସୁ ଅଭିନ୍ନେସୁ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ, ଭିନ୍ନେସୁ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, ତଥା କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିକ୍ଖତାୱିସେସେସୁ।

ଯସ୍ସ ପେସୁଞ୍ଞଂ ଉପସଂହରତି, ସୋ ଭିଜ୍ଜତୁ ୱା ମା ୱା, ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନମେୱ ପମାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ତଦତ୍ଥୱିଜାନନ’’ନ୍ତି, କମ୍ମପଥପ୍ପତ୍ତି ପନ ଭିନ୍ନେ ଏୱ।

ଅନୁପ୍ପଦାତାତି ଅନୁବଲପ୍ପଦାତା, ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ୱା ପଦାତା। କସ୍ସ ପନ ଅନୁୱତ୍ତନଂ ପଦାନଞ୍ଚ? ‘‘ସହିତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସନ୍ଧାନସ୍ସା’’ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନୁୱତ୍ତନୱସେନ ସନ୍ଧାନସ୍ସ ପଦାନଂ ଆଧାନଂ, ରକ୍ଖଣଂ ୱା ଦଳ୍ହୀକରଣଂ ହୋତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆରାମୋ, ରମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ । ଯସ୍ମା ପନ ଆକାରେନ ୱିନାପି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମଗ୍ଗରାମୋତିପି ପାଠୋ, ଅଯମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ମମ୍ମାନି ୱିଯ ମମ୍ମାନି, ଯେସୁ ଫରୁସୱାଚାଯ ଛୁପିତମତ୍ତେସୁ ଦୁଟ୍ଠାରୁସୁ ୱିଯ ଘଟ୍ଟିତେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। କାନି ପନ ତାନି? ଜାତିଆଦୀନି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂନି। ତାନି ଛିନ୍ଦନ୍ତି, ଭିନ୍ଦନ୍ତି ୱା ଯେନ କାଯୱଚୀପଯୋଗେନ, ସୋ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋ। ଏକନ୍ତେନ ଫରୁସଚେତନା ଫରୁସୱାଚା ଫରୁସଂ ୱଦତି ଏତାଯାତି। କଥଂ ପନ ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା ହୋତି? ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତତାଯ। ତସ୍ସାତି ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନାଯ ଏୱ ଫରୁସୱାଚାଭାୱସ୍ସ। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋ ସଣ୍ହଫରୁସତାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି କମ୍ମପଥ’ପ୍ପତ୍ତତ୍ତା, କମ୍ମଭାୱଂ ପନ ନ ସକ୍କା ୱାରେତୁନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନ୍ୱଯୱସେନ ଚେତନାଫରୁସତାଯ ଫରୁସୱାଚଂ ସାଧେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେୱ ପଟିପକ୍ଖନଯେନ ସାଧେତୁଂ ‘‘ୱଚନସଣ୍ହତାଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ଫରୁସୱାଚା । ଯନ୍ତି ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ଏତ୍ଥାପି କମ୍ମପଥଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ଇତରା ମହାସାୱଜ୍ଜା, ତଥା କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିକ୍ଖତାଭାୱେ। କେଚି ପନ ‘‘ଯଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଫରୁସୱାଚା ପଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖାୱ ସୀସଂ ଏତୀ’’ତି, ଏକେ ‘‘ପରମ୍ମୁଖାପି ଫରୁସୱାଚା ହୋତିଯେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥାଯମଧିପ୍ପାଯୋ ଯୁତ୍ତୋ ସିଯା – ସମ୍ମୁଖା ପଯୋଗେ ଅଗାରୱାଦୀନଂ ବଲୱଭାୱତୋ ସିଯା ଚେତନା ବଲୱତୀ, ପରସ୍ସ ଚ ତଦତ୍ଥଜାନନଂ, ନ ତଥା ଅସମ୍ମୁଖାତି। ଯଥା ପନ ଅକ୍କୋସିତେ ମତେ ଆଳାହନେ କତା ଖମନା ଉପୱାଦନ୍ତରାଯଂ ନିୱତ୍ତେତି, ଏୱଂ ‘‘ପରମ୍ମୁଖା ପଯୁତ୍ତାପି ଫରୁସୱାଚା ହୋତିଯେୱା’’ତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି। କୁପିତଚିତ୍ତନ୍ତି ଅକ୍କୋସାଧିପ୍ପାଯେନେୱ କୁପିତଚିତ୍ତଂ, ନ ମରଣାଧିପ୍ପାଯେନ। ମରଣାଧିପ୍ପାଯେନ ହି ଚିତ୍ତକୋପେ ସତି ବ୍ୟାପାଦୋଯେୱ ହୋତୀତି। ଏତ୍ଥାତି –

‘‘ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ, ଏକାରୋ ୱତ୍ତତୀ ରଥୋ;

ଅନୀଘଂ ପସ୍ସ ଆଯନ୍ତଂ, ଛିନ୍ନସୋତଂ ଅବନ୍ଧନ’’ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୩୪୭; ଉଦା॰ ୬୫);

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ। ସୀଲଙ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ନେଲଙ୍ଗ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ ଚିତ୍ତୋ ଗହପତି ‘‘ନେଲଙ୍ଗନ୍ତି ଖୋ ଭନ୍ତେ ସୀଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୪୭)। ସୁକୁମାରାତି ଅଫରୁସତାଯ ମୁଦୁକା। ପୁରସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ପୁର-ସଦ୍ଦୋ ତନ୍ନିୱାସୀୱାଚକୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତେନେୱାହ ‘‘ନଗରୱାସୀନ’’ନ୍ତି। ମନଂ ଅପ୍ପାଯତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ମନାପା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତୱୁଡ୍ଢିକରା’’ତି। ଆସେୱନଂ ଭାୱନଂ ବହୁଲୀକରଣଂ। ଯଂ ଗାହଯିତ୍ୱଂ ପଓତ୍ତିତୋ, ତେନ ଅଗ୍ଗହିତେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ ଗହିତେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋତି, ଇଧାପି କିଲେସାନଂ ମୁଦୁତିକ୍ଖତାୱସେନାପି ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜମହାସାୱଜ୍ଜତା ଲବ୍ଭତିଯେୱ।

‘‘କାଲୱାଦୀ’’ତିଆଦି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ପଟିୱିରତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ହି ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦି ପାଣାତିପାତପ୍ପହାନପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ‘‘ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯ ୱିହରତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ କଥଂ ପାଣାତିପାତପ୍ପହାନଂ ହୋତୀତି? ଅପେକ୍ଖାସବ୍ଭାୱତୋ ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସା ପନ ୱିରତି କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ନିହିତଦଣ୍ଡୋ ନିହିତସତ୍ଥୋ’’ତି, ତଞ୍ଚ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥନିଧାନଂ କଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଲଜ୍ଜୀ’’ତିଆଦି, ଏୱଂ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଂ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ଉପାଯସନ୍ଦସ୍ସନଂ, ତଥା ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଲୱାଦୀତିଆଦି ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ପଟିୱିରତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅତ୍ଥସଞ୍ହିତାପି ହି ୱାଚା ଅଯୁତ୍ତକାଲପ୍ପଯୋଗେନ ଅତ୍ଥାୱହା ନ ସିଯାତି ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପନୱାଚଂ ଅନୁଲୋମେତି, ତସ୍ମା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପଂ ପଜହନ୍ତେନ ଅକାଲୱାଦିତା ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାଲୱାଦୀ’’ତି। କାଲେନ ୱଦନ୍ତେନାପି ଉଭଯାନତ୍ଥସାଧନତୋ ଅଭୂତଂ ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭୂତୱାଦୀ’’ତି। ଭୂତଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତେନ ଯଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତସମ୍ପାଦକଂ, ତଦେୱ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତ୍ଥୱାଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନାପି ନ ଲୋକିଯଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଅଥ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଧମ୍ମୱାଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଚ ଅତ୍ଥୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିନଯୱାଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ସତିସଂୱରୋ ଞାଣସଂୱରୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ହି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସଂୱରାନଂ, ତଦଙ୍ଗୱିନଯୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିନଯୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିନଯୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିନଯୋ ନିସ୍ସରଣୱିନଯୋତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିନଯାନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ନିବ୍ବାନାଧିଗମହେତୁଭାୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ହୋତୀତି।

ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲେ ସତି ସୋଭତି, କିଚ୍ଚକରୋ ଚ ହୋତି, ନାଞ୍ଞଥାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କାଲେନା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଜ୍ଝାସଯଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀନଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ଚ ୱସେନ ଓତିଣ୍ଣେ ଦେସନାୱିସଯେ ଏକଂସାଦିବ୍ଯାକରଣୱିଭାଗଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଠପନାହେତୁଦାହରଣସଂସନ୍ଦନାନି ତଂତଂକାଲାନୁରୂପଂ ୱିଭାୱେନ୍ତିଯା ପରିମିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପାଯ ୱିପୁଲତରଗମ୍ଭୀରୁଦାରପହୂତତ୍ଥୱିତ୍ଥାରସଙ୍ଗାହକାଯ ଦେସନାଯ ପରେ ଯଥାଜ୍ଝାସଯଂ ପରମତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ‘‘ଦେସନାକୁସଲୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୦। ଏୱଂ ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ମୂଲସିକ୍ଖାପଦାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ସତିପି ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପହାନସ୍ସ ସଂୱରସୀଲସିକ୍ଖାସଙ୍ଗହେ ଉପରିଗୁଣସଙ୍ଗହତୋ, ଲୋକିଯପୁଥୁଜ୍ଜନାୱିସଯତୋ ଚ ଉତ୍ତରଦେସନାଯ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ତଂ ପରିହରିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁରଜନପାକଟଂ ଆଚାରସୀଲମେୱ ୱିଭଜନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଗାମୋତି ସମୂହୋ। ନନୁ ଚ ରୁକ୍ଖାଦଯୋ ଚିତ୍ତରହିତତାଯ ନ ଜୀୱା, ଚିତ୍ତରହିତତା ଚ ପରିପ୍ଫନ୍ଦାଭାୱତୋ , ଛିନ୍ନେ ୱିରୁହନତୋ, ୱିସଦିସଜାତିକଭାୱତୋ, ଚତୁଯୋନିଅପ୍ପରିଯାପନ୍ନତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା, ୱୁଡ୍ଢି ପନ ପୱାଳସିଲାଲୱଣାନମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ନ ତେସଂ ଜୀୱଭାୱେ କାରଣଂ, ୱିସଯଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତଂ ସୁପନଂ ୱିଯ ଚିଞ୍ଚାଦୀନଂ, ତଥା ଦୋହଳାଦଯୋ, ତତ୍ଥ କସ୍ମା ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିୱିରତି ଇଚ୍ଛିତାତି? ସମଣସାରୁପ୍ପତୋ, ସନ୍ନିସ୍ସିତସତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତୋ ଚ। ତେନେୱାହ ‘‘ଜୀୱସଞ୍ଞିନୋ ହି ମୋଘପୁରିସା ମନୁସ୍ସା ରୁକ୍ଖସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି (ପାଚି। ୮୯)। ନୀଲତିଣରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସାତି ଅଲ୍ଲତିଣସ୍ସ ଚେୱ ଅଲ୍ଲରୁକ୍ଖାଦିକସ୍ସ ଚ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓସଧିଗଚ୍ଛଲତାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏକଂ ଭତ୍ତଂ ଏକଭତ୍ତଂ, ତଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକଭତ୍ତିକୋ, ଏକସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ଏକୱାରମେୱ ଭୁଞ୍ଜନକୋ। ତଯିଦଂ ରତ୍ତିଭୋଜନେପି ସିଯାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥମାହ ‘‘ରତ୍ତୂପରତୋ’’ତି। ଏୱମ୍ପି ଅପରଣ୍ହଭୋଜୀପି ସିଯା ଏକଭତ୍ତିକୋତି ତଦାସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିରତୋ ୱିକାଲଭୋଜନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମଜ୍ଝନ୍ହିକା, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋ ଭୋଜନସ୍ସ କାଲୋ ନାମ, ତଦଞ୍ଞୋ ୱିକାଲୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଦୁତିଯପଦେନ ରତ୍ତିଭୋଜନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଅପରଣ୍ହୋ ‘‘ୱିକାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ସଙ୍ଖେପତୋ ‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩; ନେତ୍ତି। ୩୦, ୫୦, ୧୧୬, ୧୨୪) ନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଛନ୍ଦରାଗପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନଚ୍ଚାଦୀନଂ ଦସ୍ସନଂ ନ ଅନୁଲୋମେତୀତି ଆହ ‘‘ସାସନସ୍ସ ଅନନୁଲୋମତ୍ତା’’ତି। ଅତ୍ତନା ପଯୋଜିଯମାନଂ,

ପରେହି ପୟୋଜାପିୟମାନଞ୍ଚ ନଚ୍ଚଂ ନଚ୍ଚଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ ପାଠଇୟଂ ଏକେନେୱ ନଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେନ ଗହିତଂ, ତଥା ଗୀତୱାଦିତ-ସଦ୍ଦେନ ଚାତି ଆହ "ନଚ୍ଚନନଚ୍ଚାପନାଦିୱସେନା"ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗାୟନଗାୟାପନୱାଦନୱାଦାପନାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦସ୍ସନେନ ଚେତ୍ଥ ସୱନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ ୱିରୂପେକସେସନୟେନ। ଆଲୋଚନସଭାୱତାୟ ୱା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସୱନକିରିୟାୟପି ଦସ୍ସନସଙ୍ଖେପସବ୍ଭାୱତୋ "ଦସ୍ସନା" ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିସୂକଭୂତସ୍ସ ଗୀତସ୍ସ ସୱନଂ କଦାଚି ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ "ୱିସୂକଭୂତା ଦସ୍ସନା"ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ପରମତ୍ଥଜୋତିକାୟ ଖୁଦ୍ଦକପାଠଟ୍ଠକଥାୟ (ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ପଚ୍ଛିମପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦୱଣ୍ଣନା) "ଧମ୍ମୂପସଂହିତମ୍ପି ଚେତ୍ଥ ଗୀତଂ ୱଟ୍ଟତି, ଗୀତୂପସଂହିତୋ ଧମ୍ମୋ ନ ୱଟ୍ଟତୀ"ତି।

ଉଚ୍ଚାତି ଉଚ୍ଚସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ଏକଂ ସଦ୍ଦନ୍ତରଂ, ସେତି ଏତ୍ଥାତି ସୟନଂ। ଉଚ୍ଚାସୟନଂ ମହାସୟନଞ୍ଚ ସମଣସାରୁପ୍ପରହିତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ "ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ, ଅକପ୍ପିୟତ୍ଥରଣ"ନ୍ତି । ଆସନ୍ଦାଦିଆସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସୟନେନ ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୟସ୍ମା ପନ ଆଧାରେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ତଦାଧାରକିରିୟା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା "ଉଚ୍ଚାସୟନମହାସୟନା" ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତଦୁପଭୋଗଭୂତ ନିସଜ୍ଜାନିପଜ୍ଜନେହି ୱିରତି ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଉଚ୍ଚାସୟନସୟନମହାସୟନସୟନାତି ୱା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଏକସେସନୟେନ ଅୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ୟଥା "ନାମରୂପପଚ୍ଚୟା ସଳାୟତନ"ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୨୬; ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧; ଉଦା॰ ୧)। ଆସନକିରିୟାପୁବ୍ବକତ୍ତା ସୟନକିରିୟାୟ ସୟନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଆସନଂ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଞ୍ଞେହି ଗାହାପନେ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତସାଦିୟନେ ଚ ପଟିଗ୍ଗହଣତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ "ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତି, ନ ଉପନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସାଦୀୟତୀ"ତି। ଅଥ ୱା ତିୱିଧଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ କାୟେନ ୱାଚାୟ ମନସା। ତତ୍ଥ କାୟେନ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ, ୱାଚାୟ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଉଗ୍ଗହାପନଂ, ମନସା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ସାଦିୟନନ୍ତି ତିୱିଧମ୍ପି ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନୟେନ ୱା ଗହେତ୍ୱା "ପଟିଗ୍ଗହଣା"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ନେୱ ନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ"ତିଆଦି। ଏସ ନୟୋ "ଆମକଧଞ୍ଞପଟିଗ୍ଗହଣା"ତିଆଦୀସୁପି। ନୀୱାରାଦିଉପଧଞ୍ଞସ୍ସ ସାଲିୟାଦିମୂଲଧଞ୍ଞନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ "ସତ୍ତୱିଧସ୍ସା"ତି। "ଅନୁଜାନାମି ଭିକ୍ଖୱେ ପଞ୍ଚ ୱସାନି ଭେସଜ୍ଜାନି ଅଚ୍ଛୱସଂ ମଚ୍ଛୱସଂ ସୁସୁକାୱସଂ ସୂକରୱସଂ ଗଦ୍ରଭୱସ"ନ୍ତି (ମହାୱ॰ ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ନାମ, ତସ୍ସ ପନ "କାଲେ ପଟିଗ୍ଗହିତ"ନ୍ତି (ମହାୱ॰ ୨୬୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଆହ "ଅଞ୍ଞତ୍ର ଓଦିସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତା"ତି।

ଅକ୍କମତୀତି ନିପ୍ପୀଳେତି। ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅକ୍କମତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ହଦୟନ୍ତି ନାଳିଆଦିମାନଭାଜନାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ। ତିଲାଦୀନଂ ନାଳିଆଦୀହି ମିନନକାଲେ ଉସ୍ସାପିତସିଖାୟେୱ ସିଖା, ତସ୍ସା ଭେଦୋ ହାପନଂ। କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିୟା, ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ ଚ।

ୱଧୋତି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପହାରକସାତାଳନାଦୀହି ହିଂସନଂ, ୱିହେଠନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିହେଠନତ୍ଥୋପି ହି ୱଧସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି "ଅତ୍ତାନଂ ୱଧିତ୍ୱା ୱଧିତ୍ୱା"ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି॰ ୮୮୦)। ୟଥା ହି ଅପ୍ପଟିଗ୍ଗହଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ପବ୍ବଜିତେହି ଅପ୍ପଟିଗ୍ଗହିତବ୍ବୱତ୍ଥୁୱିସେସଭାୱସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇତ୍ଥିକୁମାରିଦାସିଦାସାଦୟୋ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା , ଏୱଂ ପରସ୍ସହରଣଭାୱତୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନଭାୱସାମଞ୍ଞେ ସତିପି ତୁଲାକୂଟାଦୟୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିଭାଗେନ ୱୁତ୍ତା, ନ ଏୱଂ ପାଣାତିପାତପରିୟାୟସ୍ସ ୱଧସ୍ସ ପୁନଗ୍ଗହଣେ ପୟୋଜନଂ ଅତ୍ଥି। "ତତ୍ଥ ସୟଙ୍କାରୋ, ଇଧ ପରଂକାରୋ"ତି ଚ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ "କାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ଛପ୍ପୟୋଗା"ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ମା ୟଥାୱୁତ୍ତୋୟେୱ ଅତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରତରୋ। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ "ୱଧୋତି ମାରଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ପୋଥନମେୱ ସନ୍ଧାୟାତି ଚ ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ମାରଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱିହିଂସନେପି ଦିସ୍ସନତୋ।

ଏତ୍ତାୱତାତି "ପାଣାତିପାତଂ ପହାୟା"ତିଆଦିନା "ଛେଦନ…ପେ… ସହସାକାରା ପଟିୱିରତୋ"ତି ଏତପରିମାଣେନ ପାଠେନ। ଅନ୍ତରାଭେଦଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପାଠଇୟଂ ଆଗତନୟେନ ଛବ୍ବୀସତିସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଗହଂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅୱିଭତ୍ତତ୍ତା ଚୂଳଅସୀଲଂ ନାମ। ଦେସନାୱସେନ ହି ଇଧ ଚୂଳଅମଜ୍ଝିମାଦିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ଧମ୍ମୱସେନ। ତଥା ହି ଇଧ ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅୱିଭତ୍ତାନଂ ୱିଭଜନୱସେନ ମଜ୍ଝିମସୀଲଦେସନା ପୱତ୍ତା। ତେନେୱାହ "ମଜ୍ଝିମସୀଲଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ"ତି।

ଚୂଳଅସୀଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମଜ୍ଝିମସୀଲୱଣ୍ଣନା

୧୧। ତତ୍ଥ ୟଥାତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ୱାତି ୱିକପ୍ପନତ୍ଥେ। ପନାତି ୱଚନାଲଙ୍କାରେ। ଏକେତି ଅଞ୍ଞେ। ଭୋନ୍ତୋତି ସାଧୂନଂ ପିୟସମୁଦାହାରୋ। ସାଧୱୋ ହି ପରେ "ଭୋନ୍ତୋ"ତି ୱା, "ଦେୱାନଂ ପିୟା"ତି ୱା "ଆୟସ୍ମନ୍ତୋ"ତି ୱା ସମାଲପନ୍ତି। ୟଂ କିଞ୍ଚି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତା ସମଣା। ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା ମମ ୱଣ୍ଣଂ ୱଦମାନୋପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ "ପାଣାତିପାତଂ ପହାୟ ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ"ତିଆଦିନା ପରାନୁଦ୍ଦେସିକନୟେନ ୱା ୟଥା ପନେକେ ଭୋନ୍ତୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ପଟିଜାନମାନା, ପରେହି ଚ ତଥାସମ୍ଭାୱିୟମାନା

ତଦନୁରୂପପଟିପତ୍ତିଂ ଅଜାନନତୋ, ଅସମନ୍ତତୋ ଚ ନ ଅଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତି, ନ ଏୱମୟଂ, ଅୟଂ ପନ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସବ୍ବଥାପି ସମଣସାରୁପ୍ପପଟିପଦଂ ପୂରେସିଯେୱାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥୁଦ୍ଦେସିକନଯେନ ୱା ସବ୍ବଥାପି ଆଚାରସୀଲମତ୍ତମେୱ ୱଦେନ୍ତୁଂ, ନ ତଦୁତ୍ତରିନ୍ତି।

ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭପଦେ ସଦ୍ଦକ୍କମେନ ଅପ୍ପଧାନଭୂତୋପି ବୀଜଗାମଭୂତଗାମୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତାଯ ପଧାନଭାୱଂ ପଟିଲଭତି। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋତି ଆହ ''କତମୋ ସୋ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମୋ''ତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ୱିଭତ୍ତେ ତବ୍ବିସଯତାଯ ସମାରମ୍ଭୋପି ୱିଭତ୍ତୋୱ ହୋତୀତି । ତେନେୱାହ ଭଗୱା ''ମୂଲବୀଜ''ନ୍ତିଆଦି। ମୂଲମେୱ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲଂ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଫଳୁବୀଜନ୍ତି ପବ୍ବବୀଜଂ। ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ସଦିସଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସେସକାରଣଭାୱତୋ ୱିରୁହଣସମତ୍ଥେ ସାରଫଲେ ନିରୁଳହୋ ବୀଜ-ସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥସଂସିଦ୍ଧିଯା ମୂଲାଦୀସୁପି କେସୁଚି ପୱତ୍ତତୀତି ମୂଲାଦିତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକେନ ବୀଜ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ବୀଜବୀଜ''ନ୍ତି। ''ରୂପରୂପଂ , ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୭) ଚ ଯଥା। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ବୀଜଗାମଭୂତଗାମଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ବୀଜଗାମୋ ଏୱ ୱିଭତ୍ତୋତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ ''ମୂଲମେୱ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ, ମୂଲଂ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତିପି ମୂଲବୀଜନ୍ତି''। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ବୀଜଗାମୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ଦୁତିଯେନ ଭୂତଗାମୋ, ଦୁୱିଧୋପେସ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜଞ୍ଚ ମୂଲବୀଜନ୍ତି ଏକସେସନଯେନ ୱା ପାଠଇଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ''ସବ୍ବଞ୍ହେତ''ନ୍ତିଆଦି।

୧୨।''ସନ୍ନିଧିକତସ୍ସା''ତି ଏତେନ ''ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାର-ସଦ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ୱା ''ଆଚଯଂଗମିନୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ''ଆଚଯଗାମିନୋ''ତି (ଧ। ସ। ୧୦) ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ଏୱଂ ''ସନ୍ନିଧିକାରଂ ପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁନାସିକଲୋପେନ ''ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସନ୍ନିଧିଂ କତ୍ୱା ପରିଭୋଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ମା କିଲେସେ ଲିଖତୀତି ସଲ୍ଲେଖୋ, ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପଟିପତ୍ତି। ପରିଯାଯତି କପ୍ପୀଯତୀତି ପରିଯାଯୋ, କପ୍ପିଯୱୋହାରନୁସାରେନ ପଟିପତ୍ତି। କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉପଭୋଗାରହଂ ୱତ୍ଥୁ। ତେନେୱାହ ''ଆମିସନ୍ତି ୱୁତ୍ତାୱସେସ''ନ୍ତି। ନଯଦସ୍ସନଞ୍ହେତଂ ସନ୍ନିଧିୱତ୍ଥୂନଂ। ଉଦକକଦ୍ଦମେତି ଉଦକେ ଚ କଦ୍ଦମେ ଚ। ଅଚ୍ଛଥାତି ନିସୀଦଥ। ଗୀୱାଯାମକନ୍ତି ଗୀୱଂ ଆଯମିତ୍ୱା, ଯଥା ଚ ଭୁତ୍ତେ ଅତିଭୁତ୍ତତାଯ ଗୀୱା ଆଯମିତବ୍ବାୱ ହୋତି, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁଭାଗମତ୍ତନ୍ତି କୁଡୁବମତ୍ତଂ। ''କପ୍ପିଯକୁଟିଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱିନଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩।ଏତ୍ତକମ୍ପୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୱିଚାରଣାୱତ୍ଥୁକିତ୍ତନମ୍ପି । ପଯୋଜନମତ୍ତମେୱାତି ପଦତ୍ଥଯୋଜନମତ୍ତମେୱ। ଯସ୍ସ ପନ ପଦସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକଥଂ ୱିନା ନ ସକ୍କା ଅତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ତତ୍ଥ ୱିତ୍ଥାରକଥାପି ପଦତ୍ଥସଙ୍ଗହମେୱ ଗଚ୍ଛତି। କୁତୂହଲୱସେନ ପେକ୍ଖିତବ୍ବତୋ ପେକ୍ଖା, ନଟସଦ୍ଧିୱିଧିନା ନଟାନଞ୍ଚ ପଯୋଗୋ। ନଟସମୂହେନ ପନ ଜନସମୂହେ କରଣୱସେନ ''ନଟସମଜ୍ଜ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସାରସମାସେ ''ପେକ୍ଖା ମହ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଘନତାଳଂ ନାମ ଦଣ୍ଡମଯତାଳଂ, ସିଲାସଲାକତାଳଂ ୱା। ଏକେତି ସାରସମାସାଚରିଯା, ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ ଚ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି ''ଏକେ''ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେସୁ। ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣକତାଳଂ ନାମ ରୁକ୍ଖସାରଦଣ୍ଡାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣକଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ଚମ୍ମେନ ଓନନ୍ଧିତ୍ୱା କତୱାଦିତଂ। ଅବ୍ଭୋକ୍କିରଣଂ ରଙ୍ଗବଲୀକରଣଂ, ଯା ''ନନ୍ଦୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋଭନକରନ୍ତି ସୋଭନକରଣଂ, ''ସୋଭନଘରକ''ନ୍ତି ସାରସମାସେ ୱୁତ୍ତଂ। ଚଣ୍ଡାଲାନମିଦନ୍ତି ଚଣ୍ଡାଲଂ। ସାଣେ ଉଦକେନ ତେମେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆକୋଟନକୀଳା ସାଣଧୋୱନଂ। ଇନ୍ଦଜାଲେନାତି ଅଟ୍ଠିଧୋୱନମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ଯଥା ପରେ ଅଟ୍ଠୀନିଯେୱ ପସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ତଚାଦୀନଂ ଅନ୍ତରଧାପନମାଯାଯ। ସକଟବ୍ୟୂହାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚକ୍କପଦୁମକଢିଇରବ୍ୟୂହାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

୧୪।ପଦାନୀତି ସାରୀନଂ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନାନି। ଦସପଦଂ ନାମ ଦ୍ୱୀହି ପନ୍ତୀହି ୱୀସତିଯା ପଦେହି କୀଳଅନଜୂତଂ। ପାସକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଛସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏକେକଂ ଯାୱ ଛକ୍କଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କତକୀଳଅନକଂ, ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଏକକାଦିୱସେନ ସାରିଯୋ ଅପନେନ୍ତା ଉପନେନ୍ତା ଚ କୀଳଅନ୍ତି। ଘଟେନ କୀଳା ଘଟିକାତି ଏକେ। ବହୂସୁ ସଲାକାସୁ ୱିସେସରହିତଂ ଏକଂ ସଲାକଂ ଗହେତ୍ୱା ତାସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସେୱ ଉଦ୍ଧରଣଂ ସଲାକହତ୍ଥନ୍ତି ଏକେ। ପଣ୍ଣେନ ୱଂସାକାରେନ କତା ନାଳିକା। ତେନେୱାହ ''ତଂ ଧମନ୍ତା''ତି। ''ପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ମୁଖାଗତଂ ଅକ୍ଖରଂ ଗହେତ୍ୱା ନଟ୍ଠମୁଟ୍ଠି ଲାଭାଲାଭାଦିଜାନନକୀଳଆ ଅକ୍ଖରିକା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ''ୱାଦିତାନୁରୂପଂ ନଚ୍ଚନଂ ଗାଯନଂ ୱା ଯଥାୱଜ୍ଜଂ'' ତିପି ୱଦନ୍ତି। ''ଏୱଂ କତେ ଜଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଥା ପରାଜଯୋ''ତି ଜଯପରାଜଯେ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ପଯୋଗକରଣୱସେନ ପରିହାରପଥାଦୀନମ୍ପି ଜୂତପମାଦଟ୍ଠାନଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଙ୍ଗଚୀରାଦୀହିପି ୱଂସାଦୀହି କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଅସିଦ୍ଧିଜଯପରାଜଯାୱହୋ ପଯୋଗୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ''ଯଥାୱଜ୍ଜ''ନ୍ତି ଚ କାଣାଦୀହି ସଦିସତାକାରଦସ୍ସନେହି ଜଯପରାଜଯୱସେନ ଜୂତକୀଳଇତଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୫।ୱାଳଅରୂପାନୀତି ଆହରିମାନି ୱାଳଅରୂପାନି। ''ଅକପ୍ପିଯମଞ୍ଚୋୱ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ''ତି ସାରସମାସେ। ୱାନୱିଚିତ୍ତନ୍ତି ଭିତ୍ତିଚ୍ଛଦାଦିୱସେନ ୱାନେନ

ୱିଚିତ୍ରଂ। ରୁକ୍ଖତୂଲଲତାତୂଲପୋଟକୀତୂଲାନଂ ୱସେନ ତିଣ୍ଣଂ ତୂଲାନଂ। ଉଦ୍ଦଲୋମିଯଂ କେଚୀତି ସାରସମାସାଚରିଯା, ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ ଚ। ତଥା ଏକନ୍ତଲୋମିଯଂ। କୋସେଯ୍ଯକଟ୍ଟିସ୍ସମଯନ୍ତି କୋସେଯ୍ଯକସ୍ସଟମଯଂ। ସୁଦ୍ଧକୋସେଯ୍ଯନ୍ତି ରତନପରିସିବ୍ବନରହିତଂ। ''ଠପେତ୍ୱା ତୂଲିକ''ନ୍ତି ଏତେନ ରତନପରିସିବ୍ବନରହିତାପି ତୂଲିକା ନ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦୀପେତି। ''ରତନପରିସିବ୍ବିତାନୀ''ତି ଇମିନା ଯାନି ରତନପରିସିବ୍ବିତାନି, ତାନି ଭୂମତ୍ଥରଣୱସେନ, ଯଥାନୁରୂପଂ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀସୁ ଚ ଉପନେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ଅଜିନଚମ୍ମେହୀତି ଅଜିନମିଗଚମ୍ମେହି। ତାନି କିର ଚମ୍ମାନି ସୁଖୁମାନି, ତସ୍ମା ଦୁପଟ୍ଟତିପଟ୍ଟାନି କତ୍ୱା ସିବ୍ବନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଜିନପ୍ପୱେଣୀ''ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ୱିନଯେ ୱୁତ୍ତନଯେନ।

୧୬।ଅଲଙ୍କାରଞାନମେୱ ନ ଭେସଜ୍ଜଂ ମଣ୍ଡନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ମାଲା-ସଦ୍ଦୋ ସାସନେ ସୁଦ୍ଧପୁପ୍ଫେସୁପି ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ''ବଦ୍ଧମାଲା ୱା''ତି। ମତ୍ତିକକକ୍କନ୍ତି ଓସଧେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଯୋଗମତ୍ତିକକକ୍କଂ। ଚଲିତେତି କୁପିତେ। ଲୋହିତେ ସନ୍ନିସିନ୍ନେତି ଦୁଟ୍ଠଲୋହିତେ ଖୀଣେ।

୧୭। ଦୁଗ୍ଗତିତୋ ସଂସାରତୋ ଚ ନିଯ୍ଯାତି ଏତେନାତି ନିଯ୍ଯାନଂ, ସଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗୋ ଚ। ତଂ ନିଯ୍ଯାନଂ ଅରହତି, ନିଯ୍ଯାନେ ୱା ନିଯୁତ୍ତା, ନିଯ୍ଯାନଂ ୱା ଫଲଭୂତଂ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିଯ୍ଯାନିକା, ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସତୋ ନିଯ୍ଯାତୀତି ୱା ଈ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ, ଯ-କାରସ୍ସ ଚ କ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଯ୍ଯାନିକା, ଚେତନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପା ୱେରମଣୀ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନିଯ୍ଯାନିକା, ତସ୍ସା ଭାୱୋ ଅନିଯ୍ଯାନିକତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନିଯ୍ଯାନିକତ୍ତା। ତିରଚ୍ଛାନଭୂତାତି ତିରୋକରଣଭୂତା। କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱେତି ଅନିଚ୍ଚତାପଟିସଂଯୁତ୍ତଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱେ। ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥକଂ, ହିତପଟିସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସିଖାତି ଘରସନ୍ନିୱେସୋ, ୱିସିଖାଗହଣେନ ଚ ତନ୍ନିୱାସିନୋ ଗହିତା ''ଗାମୋ ଆଗତୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ତେନେୱାହ ''ସୂରା ସମତ୍ଥା''ତି, ''ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା''ତି ଚ। କୁମ୍ଭଟ୍ଠାନାପଦେସେନ କୁମ୍ଭଦାସିଯୋ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ''କୁମ୍ଭଦାସୀକଥା ୱା''ତି। ଉପ୍ପତ୍ତିଠିତିସମ୍ଭାରାଦିୱସେନ ଲୋକଂ ଅକ୍ଖାଯତୀତି ଲୋକକ୍ଖାଯିକା।

୧୮।ସହିତନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରାୱିରୁଦ୍ଧଂ।

୧୯। ଦୂତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଦୂତେଯ୍ଯଂ, ତସ୍ସ କଥା ଦୂତେଯ୍ଯକଥା।

୨୦।ତିୱିଧେନାତି ସାମନ୍ତଜପ୍ପନୈରିଯାପଥସନ୍ନିସ୍ସିତପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଭେଦତୋ ତିପ୍ପକାରେନ। ୱିମ୍ହାପଯନ୍ତୀତି ''ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯପୁରିସୋ''ତି ଅତ୍ତନି ପରେସଂ ୱିମ୍ହଯଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ଲପନ୍ତୀତି ଅତ୍ତାନଂ, ଦାଯକଂ ୱା ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥା ସୋ କିଞ୍ଚି ଦଦାତି, ଏୱଂ ଉକ୍ଚାଚେତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। ନିମିତ୍ତେନ ଚରନ୍ତି, ନିମିତ୍ତଂ ୱା କରୋନ୍ତୀତି ନେମିତ୍ତିକା ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଚ ପରେସଂ ପଚ୍ଚଯ ଦାନସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦକଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ନିପ୍ପିଂସନ୍ତୀତି ନିପ୍ପେସା, ନିପ୍ପେସାୟେୱ ନିପ୍ପେସିକା, ନିପ୍ପେସୋତି ଚ ସଠପୁରିସୋ ୱିଯ ଲାଭସକ୍କାରତ୍ଥଂ ଅକ୍କୋସଖୁଂସନୁପ୍ପଣ୍ଡନପରପିଟ୍ଠିମଂସିକତାଦି।

ମଜ୍ଝିମସୀଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମହାସୀଲୱଣ୍ଣନା

୨୧। ଅଙ୍ଗାନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅଙ୍ଗସହଚରିତଂ ସତ୍ଥଂ ''ଅଙ୍ଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। କେଚି ପନ ''ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଅଙ୍ଗୱିକାର''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ପରେସଂ ଅଙ୍ଗୱିକାରଦସ୍ସନେନାପି ଲାଭାଲାଭାଦିୱିଜାନନତୋ। ପଣ୍ଡୁରାଜାତି ଦକ୍ଖିଣାମଧୁରାଧିପତି। ''ମହନ୍ତାନ''ନ୍ତି ଏତେନ ଅପ୍ପକଂ ନିମିତ୍ତଂ, ମହନ୍ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାତୋତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦଂ ନାମ ପସ୍ସତୀତି ଯୋ ୱସଭଂ କୁଞ୍ଜରଂ ପାସାଦଂ ପବ୍ବତଂ ୱା ଆରୁଳ୍ହଂ ସୁପିନେ ଅତ୍ତାନଂ ପସ୍ସତି, ତସ୍ସ ଇଦଂ ନାମ ଫଲଂ ହୋତୀତି। ସୁପିନକନ୍ତି ସୁପିନସତ୍ଥଂ। ଅଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିଦସ୍ସନମତ୍ତେନ ଆଦିସନଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଙ୍ଗ''ନ୍ତି ଇମିନା, ''ଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ମହାନୁଭାୱତାନିପ୍ଫାଦକଅଙ୍ଗଲକ୍ଖଣୱିସେସଦସ୍ସନେନାତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋତି। ଅହତେତି ନୱେ। ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଦେୱରକ୍ଖସମନୁସ୍ସାଦିଭେଦେନ ୱିୱିଧୱତ୍ଥଭାଗେ ଇତୋ ୱା ଏତ୍ତୋ ୱା ସଞ୍ଛିନ୍ନେ ଇଦଂ ନାମ ଭୋଗାଦି ହୋତୀତି। ଦବ୍ବିହୋମଦୀନି ହୋମସ୍ସୁପକରଣାଦିୱିସେସେହି ଫଲୱିସେସଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତାନି। ଅଗ୍ଗିହୋମଂ ୱୁତ୍ତାୱସେସସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ହୋମଂ। ଅଙ୍ଗଲଟ୍ଠିନ୍ତି ସରୀରଂ। ଅଦ୍ଧିନୋ ସତ୍ଥଂ ଅଦ୍ଧେଯ୍ଯଂ, ମାସୁରକ୍ଖେନ କତୋ ଗନ୍ଥୋ ମାସୁରକ୍ଖୋ। ଭୂରିୱିଜ୍ଜା ସସ୍ସବୁଦ୍ଧିକରଣୱିଜ୍ଜାତି ସାରସମାସେ। ସପକ୍ଖକ...ପେ... ଚତୁପ୍ପଦାନନ୍ତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକାଦିସପକ୍ଖକ ଘରଗୋଲିକାଦିଅପକ୍ଖକଦେୱମନୁସ୍ସକୋଞ୍ଚାଦିଦ୍ୱିପଦକକଣ୍ଟକଜମ୍ବୁକାଦିଚତୁପ୍ପଦାନଂ।

୨୩।''ଅସୁକଦିୱସେ''ତି ''ପକ୍ଖସ୍ସ ଦୁତିଯେ ତତିଯେ''ତିଆଦି ତିଥିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁକନକ୍ଖତ୍ତେନାତି ରୋହିଣୀଆଦିନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗୱସେନ।

୨୪।ଉକ୍କାନଂ ପତନନ୍ତି ଉକ୍କୋଭାସାନଂ ପତନଂ। ୱାତସଙ୍ଘାତେସୁ ହି ୱେଗେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତେସୁ ଦୀପକୋଭାସୋ ୱିଯ ଓଭାସୋ

ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଆକାସତୋ ପତତି, ତସ୍ସାୟଂ ଉକ୍କାପାତୱୋହାରୋ। ଅୱିସୁଦ୍ଧତା ଅବ୍ଭୂମହିକାଦୀହି।

୨୫।ଧାରାନୁପୱେଚ୍ଛନଂ ୱସ୍ସନଂ। ହତ୍ଥେନ ଅଧିପ୍ପେତୱିଞ୍ଞାପନଂ ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦା, ତଂ ପନ ଅଙ୍ଗୁଲିସଙ୍କୋଚନେନ ଗଣନାୟେୱ। ପାରସିକ ମିଲକ୍ଖକାଦୟୋ ୱିୟ ନୱନ୍ତୱସେନ ଗଣନା ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକଗଣନା। ସଟ୍ଠପ୍ପାଦନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱୋକଲନଭାଗହାରାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚିନ୍ତାୱସେନାତି ୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁସନ୍ଧିଞ୍ଚ ସୟମେୱ ଚିରେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କରଣୱସେନ ଚିନ୍ତାକୱି ୱେଦିତବ୍ବୋ, କିଞ୍ଚି ସୁତ୍ୱା ସୁତେନ ଅସ୍ସୁତଂ ଅନୁସନ୍ଧେତ୍ୱା କରଣୱସେନ ସୁତକୱି, କଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସଙ୍ଖିପନୱିତ୍ଥାରଣାଦିୱସେନ ଅତ୍ଥକୱି, ୟଂ କିଞ୍ଚି ପରେନ କତଂ କବ୍ବଂ ନାଟକଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ତଂ ସଦିସମେୱ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନୋ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ କରଣୱସେନ ପଟିଭାନକୱି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୨୬। ପରିଗ୍ଗହଭାୱେନ ଦାରିକାୟ ଗଣ୍ହାପନଂ ଆୱାହନଂ। ତଥା ଦାପନଂ ୱିୱାହନଂ। ଦେସନ୍ତରେ ଦିଗୁଣତିଗୁଣାଦିଗହଣୱସେନ ଭଣ୍ଡପ୍ପୟୋଜନଂ ପୟୋଗୋ। ତତ୍ଥ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱା ୟଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱଡ୍ଢିଗହଣୱସେନ ପୟୋଜନଂ ଉଦ୍ଧାରୋ। ''ଭଣ୍ଡମୂଲରହିତାନଂ ୱାଣିଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ଏତ୍ତକେନୁଦୟେନ ସହ ମୂଲଂ ଦେଥାତି ଧନଦାନଂ ପୟୋଗୋ, ତାୱକାଲିକଦାନଂ ଉଦ୍ଧାରୋ''ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ତୀହି କାରଣେହୀତି ଏତ୍ଥ ୱାତେନ, ପାଣକେହି ୱା ଗବ୍ଭେ ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ନ ପୁରିମକମ୍ମୁନା ଓକାସୋ କତୋ, ତପ୍ପଚ୍ଚୟା କମ୍ମଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ସୟମେୱ ପନ କମ୍ମୁନା ଓକାସେ କତେ ନ ଏକନ୍ତେନ ୱାତୋ ପାଣକା ୱା ଅପେକ୍ଖିତବ୍ବାତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିସୁଂ କାରଣଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିବ୍ବାପନୀୟନ୍ତି ଉପସମକରଂ। ପଟିକମ୍ମନ୍ତି ୟଥା ତେ ନ ଖାଦନ୍ତି, ତଥା ପଟିକରଣଂ। ପରିୱତ୍ତନତ୍ଥନ୍ତି ଆୱୁଧାଦିନା ସହ ଉକ୍ଖିତହତ୍ଥସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନୱସେନ ପରିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ। ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ଦେୱତାୟ କଣ୍ଣେ କଥନୱସେନ ଜପ୍ପନଂ କଣ୍ଣଜପ୍ପନନ୍ତି। ଆଦିଚ୍ଚପାରିଚରିୟାତି କରୱୀରମାଲାହି ପୂଜଂ କତ୍ୱା ସକଲଦିୱସଂ ଆଦିଚ୍ଚାଭିମୁଖାୱଟ୍ଠାନେନ ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଚରଣଂ। ''ସିରୱ୍ହାୟନ''ନ୍ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ତସ୍ସତ୍ଥୋମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ସିରସା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱ୍ହାୟନନ୍ତି।

୨୭।ସମିଦ୍ଧିକାଲେତି ଆୟାଚିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିକାଲେ। ସନ୍ତିପଟିସ୍ସୱକମ୍ମନ୍ତି ଦେୱତାୟାଚନାୟ ୟା ସନ୍ତି ପଟିକତ୍ତବ୍ବା, ତସ୍ସା ପଟିଞ୍ଞାପଟିସ୍ସୱକମ୍ମକରଣଂ, ସନ୍ତିୟା ଆୟାଚନପ୍ପୟୋଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିନ୍ତି ପଟିସ୍ସୱଫଲଭୂତେ ୟଥାଭିପତ୍ଥିତକମ୍ମସ୍ମିଂ, ୟଂ ''ସଚେ ମେ ଇଦଂ ନାମ ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମାତି ସନ୍ତିପଟିସ୍ସୱସ୍ସ, ୟୋ ''ପଣିଧୀ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତୋ। ୟଥାପଟିସ୍ସୱଞ୍ହି ଉପହାରେ କତେ ପଣିଧି ଆୟାଚନା କତା ନିୟ୍ୟାତିତା ହୋତୀତି। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଭାୱମତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ଥିୟା ଅକାମକଭାୱମତ୍ତଂ। ଲିଙ୍ଗନ୍ତି ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ। ବଲିକମ୍ମକରଣଂ ଉପଦ୍ଦୱପଟିବାହନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ୱଡ୍ଢିଆୱହନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଦୋସାନନ୍ତି ପିତ୍ତାଦିଦୋସାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱମନନ୍ତି ପଚ୍ଛଟ୍ଟନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନନ୍ତି ୱମନଂ ''ଉଦ୍ଧଂ ଦୋସାନଂ ନୀହରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତଥା ୱିରେଚନନ୍ତି ୱିରେଚନମେୱ। ଅଧୋୱିରେଚନନ୍ତି ପନ ସୁଦ୍ଧିୱତ୍ଥିକସାୱତ୍ଥିଆଦି ୱତ୍ଥିକିରିୟାପି ଅଧିପ୍ପେତା ''ଅଧୋ ଦୋସାନଂ ନୀହରଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସୀସୱିରେଚନଂ ସେମ୍ହନୀହରଣାଦି। ପଟଲାନୀତି ଅକ୍ଖିପଟଲାନି। ସଲାକୱେଜ୍ଜକମ୍ମନ୍ତି ଅକ୍ଖିୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ, ଇଦଂ ୱୁତ୍ତାୱସେସସାଲାକିୟସଙ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି। ତପ୍ପନାଦୟୋପି ହି ସାଲାକିୟାନେୱାତି। ମୂଲାନି ପଧାନାନି ରୋଗୂପସମେ ସମତ୍ଥାନି ଭେସଜ୍ଜାନି ମୂଲଭେସଜ୍ଜାନି, ମୂଲାନଂ ୱା ବ୍ୟାଧୀନଂ ଭେସଜ୍ଜାନି ମୂଲଭେସଜ୍ଜାନି। ମୂଲାନୁବନ୍ଧୱସେନ ହି ଦୁୱିଧୋ ବ୍ୟାଧି। ମୂଲରୋଗେ ଚ ତିକିଚ୍ଛିତେ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଇତରଂ ୱୂପସମତୀତି। ''କାୟତିକିଚ୍ଛନଂଦସ୍ସେତୀ''ତି ଇଦଂ କୋମାରଭଚ୍ଚସଲ୍ଲକତ୍ତସାଲାକିୟାଦିକରଣୱିସେସଭୂତତନ୍ତୀନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପାରିସେସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଦୱସେସାୟ ତନ୍ତିୟାପି ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସବ୍ବାନି ଚେତାନି ଆଜୀୱହେତୁକାନିୟେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତାନି ''ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା । ୟଂ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପାଠଇୟଂ ''ଇତି ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଇତୀତି ପକାରତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ୱା-ଇତି ୱିକପ୍ପନତ୍ଥେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ଇମିନା ପକାରେନ, ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନ ୱାତି। ତେନ ୟାନି ଇତୋ ବାହିରକପବ୍ବଜିତା ସିପ୍ପାୟତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାଦୀନି ଜୀୱିକୋପାୟଭୂତାନି ଆଜୀୱପକତା ଉପଜୀୱନ୍ତି, ତେସଂ ପରିଗ୍ଗହୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମହାସୀଲୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକସସ୍ସତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୮।ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ୱୁତ୍ତୱଣ୍ଣୋ ନାମ ''ୟାୱଞ୍ଚିଦଂ ତେନ ଭଗୱତା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱଣ୍ଣୋ। ଏତ୍ଥାୟଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ନ ଭିକ୍ଖୱେ ଏତ୍ତକା ଏୱ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, ୟେ ତୁମ୍ହାକଂ ପାକଟା, ଅପାକଟା ପନ ''ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମା''ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ତତ୍ଥ ''ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା ଏୱଂ ଗହିତା''ତିଆଦିନା ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାନଂ ୟଥାଗହିତାକାରସୁଞ୍ଞତଭାୱପ୍ପକାସନତୋ, ''ତଞ୍ଚ ପଜାନନଂ ନ ପରାମସତୀ''ତି ସୀଲାଦୀନଞ୍ଚ ଅପରାମାସନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଦୀପନେନ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହପ୍ପକାସନତୋ, ୟାସୁ ୱେଦନାସୁ ଅୱୀତରାଗତାୟ ବାହିରକାନଂ ଏତାନି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତେସଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତାନଞ୍ଚ ସମ୍ମୋହାଦୀନଂ ୱେଦକକାରକସଭାୱାଭାୱଦସ୍ସନମୁଖେନ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତତ୍ତନିୟତାୱିରହଦୀପନତୋ, ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଦୀପନତୋ ଚ ଅୟଂ ଦେସନା ସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନପ୍ପଧାନାତି ଆହ ''ସୁଞ୍ଞତାପକାସନଂ ଆରଭୀ''ତି। ପରିୟତ୍ତୀତି

ୱିନଯାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ତନ୍ତି। ଦେସନାତି ତସ୍ସା ତନ୍ତିଯା ମନସାୱୱତ୍ଥାପିତାଯ ୱିଭାୱନା, ଯଥାଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମାଭିଲାପଭୂତା ୱା ପଞ୍ଞାପନା, ଅନୁଲୋମାଦିୱସେନ ୱା କଥନନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଦେସନାନଂ ୱିସେସୋ ପୁବ୍ବେଯେୱ ୱୱତ୍ଥାପିତୋତି ଆହ ‘‘ଦେସନାଯଂ ପରିଯତ୍ତିଯ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ଆଦୀସୂତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଚ୍ଚସଭାୱସମାଧିପଞ୍ଞାପକତିପୁଞ୍ଞଆପତ୍ତିଞେଯ୍ୟାଦଯୋ ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ତଥା ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମାନଂ ଅନନୁବୋଧା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୬; ଅ। ନି। ୪।୧) ସଚ୍ଚେ ୱତ୍ତତି, ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧) ସଭାୱେ, ‘‘ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୮) ସମାଧିମ୍ହି, ‘‘ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ସ ୱେ ପେଚ୍ଚ ନ ସୋଚତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୯୦) ପଞ୍ଞାଯ, ‘‘ଜାତିଧମ୍ମାନଂ ଭିକ୍ଖୱେ ସତ୍ତାନଂ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୭୩; ପଟି। ମ। ୧।୩୩) ପକତିଯଂ, ‘‘ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସୁଖମାୱହାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୮୪; ଥେରଗା। ୩୦୩; ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨) ପୁଞ୍ଞେ, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ପାରାଜିକା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୩୩) ଆପତ୍ତିଯଂ, ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୬) ଞେଯ୍ୟେ ୱତ୍ତତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା; ଅଭି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ତିକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ରତନଚଙ୍କମନକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା)। ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଞ୍ଞା ଧମ୍ମମତ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଦୁଦ୍ଦସା’’ତି ଏତେନେୱ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ପକାସିତା ହୋତି। ସଚେ ପନ କୋଚି ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଞାଣେନ ତେ ଧମ୍ମେ ଓଗାହିତୁଂ ଉସ୍ସାହଂ କରେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ତଂ ଞାଣଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠମେୱ ମକସତୁଣ୍ଡସୂଚି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦେତି ଆହ ‘‘ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠା’’ତି। ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟା ପତିଟ୍ଠା ଏତ୍ଥାତି ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠାତି ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠାନଂ ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ‘‘ଏତ୍ତକା ଏତେ ଇଦିସା ଚା’’ତି ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଏୱ ଦୁଦ୍ଦସା’’ତି। ଯେ ପନ ଦଟ୍ଠୁମେୱ ନ ସକ୍କା, ତେସଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ଅନୁବୁଜ୍ଝନେ କଥା ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତା ଏୱ ଦୁରନୁବୋଧା’’ତି। ସବ୍ବପରିଳାହପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିମତ୍ଥକେ ସମୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା, ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହସମାପତ୍ତିସମୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଚ ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହା। ସନ୍ତାରମ୍ମଣାନି ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱାନଂ କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମୂହତୱିକ୍ଖେପତାଯ ନିଚ୍ଚସମାହିତସ୍ସ ମନସିକାରସ୍ସ ୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ସନ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସତବ୍ବିସଯୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଅନନ୍ତଭାୱୋ ୱିଯ। ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ନିମିତ୍ତପଟିୱେଧୋ ୱିଯ ଇସ୍ସାସାନଂ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱବୋଧୋ ସାଦୁରସୋ ମହାରସୋ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ଅତିତ୍ତିକରଣଟ୍ଠେନାତି। ପଟିୱେଧପ୍ପତ୍ତାନଂ, ତେସୁ ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିସଯଭାୱୂପଗମନତୋ ନ ତକ୍କବୁଦ୍ଧିଯା ଗୋଚରାତି ଆହ ‘‘ଉତ୍ତମଞାଣୱିସଯତ୍ତା’’ତିଆଦି। ‘‘ନିପୁଣା’’ତି ଞେଯ୍ୟେସୁ ତିକ୍ଖୱିସଦୱୁତ୍ତିଯା ଛେକା। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ଛେକଭାୱୋ ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପଟିହତୱୁତ୍ତିତାଯ ସୁଖୁମଞେଯ୍ୟଗହଣସମତ୍ଥତାଯ ସୁପାକଟୋ ହୋତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଣ୍ହସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା’’ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ୱିନଯପଣ୍ଣତ୍ତିଆଦିଗମ୍ଭୀରନେଯ୍ୟୱିଭାୱନତୋ ଗମ୍ଭୀରା। କଦାଚି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟମହାକପ୍ପେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାପି ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନତାଯ ଦୁଦ୍ଦସା। ଦସ୍ସନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମନ୍ୱଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅନୁବୋଧସ୍ସ କସ୍ସଚିଦେୱ ସମ୍ଭୱତୋ ଦୁରନୁବୋଧା। ସନ୍ତସଭାୱତୋ, ୱେନେଯ୍ୟାନଞ୍ଚ ଗୁଣସମ୍ପଦାନଂ ପରିଯୋସାନତ୍ତା ସନ୍ତା। ଅତ୍ତନୋ ଚ ପଚ୍ଚଯେହି ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତାଯ ପଣୀତା। ସମଧିଗତସଚ୍ଚଲକ୍ଖଣତାଯ ଅତକ୍କେହି, ଅତକ୍କେନ ୱା ଞାଣେନ ଅୱଚରିତବ୍ବତାଯ ଅତକ୍କାୱଚରା। ନିପୁଣଂ, ନିପୁଣେ ୱା ଅତ୍ଥେ ସଚ୍ଚପ୍ପଚ୍ଚଯାକାରାଦିୱସେନ ୱିଭାୱନତୋ ନିପୁଣା। ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପଣ୍ଡିତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ୱେଦୀଯନ୍ତି ପକାସୀଯନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯା। ଅନାୱରଣଞାଣପଟିଲାଭତୋ ହି ଭଗୱା ‘‘ସବ୍ବୱିଦୂ ହଂ ଅସ୍ମି, (ଧ। ପ। ୩୫୩; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫) ଦସବଲସମନ୍ନାଗତୋ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୨୧) ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଦିଗୁଣେ ପକାସେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଫଲନିବ୍ବାନାନି ୱିଯ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବସଭାୱଂ ନ ହୋତି, ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣେ ପନ ଅଧିଗତେ ଅଧିଗତମେୱ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଆହ ‘‘ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା’’ତି। ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନାତି ଚ ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ଅଭିୱିସିଟ୍ଠଞାଣାଧିଗମହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିୱିସିଟ୍ଠଞାଣନ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେ ଅଧିପ୍ପେତେ କରଣୱଚନମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ପୱେଦନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାୱିସଯାନଂ ସଚ୍ଚାଦୀନଂ ଦେସନାକିଚ୍ଚସାଧନତୋ, ‘‘ଏକୋମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫) ପଟିଜାନନତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱଦମାନାତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତିଅତ୍ଥୋ ମାନ-ସଦ୍ଦୋ, ୱତ୍ତୁଂ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂଭୂତା ଚ ୱତ୍ତୁକାମା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱତ୍ତୁଂ ୱତ୍ତୁକାମା’’ତି। ସାୱସେସଂ ୱଦନ୍ତୋପି ୱିପରୀତଂ ୱଦନ୍ତୋ ୱିଯ ‘‘ସମ୍ମା ୱଦତୀ’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଅହାପେତ୍ୱା’’ତି, ତେନ ଅନୱସେସତ୍ଥୋ ଇଧ ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ୱଦେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ସକତ୍ଥଦୀପନଭାୱମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ଭଗୱତୋ ଦସବଲାଦିଞାଣାନିପି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନି, ସପ୍ପଦେସୱିସଯତ୍ତା ପନ ତେସଂ ଞାଣାନଂ ନ ତେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଅହାପେତ୍ୱା ଗହିତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ନିପ୍ପଦେସୱିସଯତ୍ତା ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଗହିତେ ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଗହିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯେହି…ପେ… ୱଦେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି। ପୁଥୂନି ଆରମ୍ମଣାନି ଏତସ୍ସାତି ପୁଥୁଆରମ୍ମଣଂ, ସବ୍ବାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅଥ ୱା ପୁଥୁଆରମ୍ମଣାରମ୍ମଣତୋତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ

‘‘ପୁଥୁଆରମ୍ମଣତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏକସ୍ସ ଆରମ୍ମଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘ଓଟ୍ଠମୁଖୋ କାମାୱଚର’’ନ୍ତି ଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତେନସ୍ସ ପୁଥୁଞାଣକିଚ୍ଚସାଧକତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହେତଂ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ, ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ଛସୁ ଅସାଧାରଣଞାଣେସୁ ସେସାସାଧାରଣଞାଣାନି, ସତ୍ତଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୱିଭାୱକଞାଣଂ, ଅଟ୍ଠସୁପି ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣଂ, ନୱସତ୍ତାୱାସପରିଜାନନଞାଣଂ, ଦସବଲଞାଣନ୍ତି ଏୱମାଦୀନଂ ଅନେକସତସହସ୍ସଭେଦାନଂ ଞାଣାନଂ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ କିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି। ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନା’’ତି ଏତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ କମପ୍ପୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତି। କମେନାପି ହି ତଂ ୱିସଯେସୁ ପୱତ୍ତତି, ନ ସକିଂଯେୱ ଯଥା ବାହିରକା ୱଦନ୍ତି ‘‘ସକିଂଯେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତି, ନ କମେନା’’ତି।

ଯଦି ଏୱଂ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟଭେଦସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦୱତା ଏକେନ ଞାଣେନ ନିରୱସେସତୋ କଥଂ ପଟିୱେଧୋତି, କୋ ୱା ଏୱମାହ ‘‘ପରିଚ୍ଛେଦୱନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣ’’ନ୍ତି। ଅନନ୍ତଞ୍ହି ତଂ ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟଂ ୱିଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯାୱତକଂ ଞେଯ୍ୟଂ ତାୱତକଂ ଞାଣଂ। ଯାୱତକଂ ଞାଣଂ, ତାୱତକଂ ଞେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫)। ଏୱମ୍ପି ଜାତିଭୂମିସଭାୱାଦିୱସେନ ଦିସାଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେ ଞେଯ୍ୟେ କମେନ ଗଯ୍ହମାନେ ଅନୱସେସପଟିୱେଧୋ ନ ସମ୍ଭୱତି ଯେୱାତି, ନଯିଦମେୱଂ। କସ୍ମା? ଯଂ କିଞ୍ଚି ଭଗୱତା ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତଂ ସକଲଂ ଏକଦେସୋ ୱା। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଚାରତାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ଚ ଭଗୱା ସବ୍ବକାଲଂ ସମାହିତୋୱ ଞାତୁଂ, ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱୋ ନ ସକ୍କା ନିୱାରେତୁଂ ‘‘ଆକଙ୍ଖାପଟିବଦ୍ଧଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫) ୱଚନତୋ, ନ ଚେତ୍ଥ ଦୂରତୋ ଚିତ୍ତପଟଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ୱିଯ, ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି ୱିପସ୍ସନ୍ତାନଂ ୱିଯ ଚ ଅନେକଧମ୍ମାୱବୋଧକାଲେ ଅନିରୂପିତରୂପେନ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଗହେତବ୍ବଂ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱତାଯ ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ। ତେନେୱାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୭)। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂସବ୍ବାକାରେନ ସବ୍ବଧମ୍ମାୱବୋଧନସମତ୍ଥସ୍ସ ଆକଙ୍ଖାପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିନୋ ଅନାୱରଣଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭେନ ଭଗୱା ସନ୍ତାନେନ ସବ୍ବଧମ୍ମପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି ସବ୍ବନେଯ୍ୟାୱରଣସ୍ସ ପହାନତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ନ ସକିଂଯେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମାୱବୋଧତୋ , ଯଥା ସନ୍ତାନେନ ସବ୍ବେନ୍ଧନସ୍ସ ଦହନସମତ୍ଥତାଯ ପାୱକୋ ‘‘ସବ୍ବଭୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ୱୱତ୍ଥାପନୱଚନନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାପନୱଚନଂ, ଅୱଧାରଣୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞେ ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନ ପାଣାତିପାତା ୱେରମଣିଆଦଯୋ’’ତି, ଅଯଞ୍ଚ ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯତଦେସତାଯ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଯତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ୱଚନିଚ୍ଛାୱସେନ ଉପତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରା ୱା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବପଦେହୀତି ଯାୱ ‘‘ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ, ତାୱ ସବ୍ବପଦେହି। ସାୱକପାରମିଞାଣନ୍ତି ସାୱକାନଂ ଦାନାଦିପାରିପୂରିଯା ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ୱିଜ୍ଜତ୍ତଯଛଳଅଭିଞ୍ଞାଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାଦିଭେଦଂ ଞାଣଂ। ତତୋତି ସାୱକପାରମିଞାଣତୋ। ତତ୍ଥାତି ସାୱକପାରମିଞାଣେ। ତତୋପୀତି ଅନନ୍ତରନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଞାଣତୋପି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ସାୱକପାରମିଞାଣତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତ୍ଥାଯଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା – କିଞ୍ଚାପି ସାୱକପାରମିଞାଣଂ ହେଟ୍ଠିମସେକ୍ଖଞାଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଞାଣଞ୍ଚ ଉପାଦାଯ ଗମ୍ଭୀରଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଉପାଦାଯ ନ ତଥା ଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ‘‘ଗମ୍ଭୀରମେୱା’’ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଞାଣମ୍ପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଉପାଦାଯାତି ତତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଧମ୍ମା ପନ ସାୱକପାରମିଞାଣାଦୀନଂ ୱିଯ କିଞ୍ଚି ଉପାଦାଯ ଅଗମ୍ଭୀରଭାୱାଭାୱତୋ ଗମ୍ଭୀରା ୱାତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ସାୱକପାରମିଞାଣଂ ଦୁଦ୍ଦସଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ପନ ତତୋ ଦୁଦ୍ଦସତରନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱୱତ୍ଥାନଂ ନତ୍ଥୀତିଆଦିନା ୱୱତ୍ଥାନସମ୍ଭୱୋ ନେତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ତଥା ଦୁଦ୍ଦସାୱ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

କସ୍ମା ପନେତଂ ଏୱଂ ଆରଦ୍ଧଂତି ଏତ୍ଥାଯଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଭୱତୁ ତାୱ ନିରୱସେସବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିଭାୱନୂପାଯଭାୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଏକମ୍ପି ପୁଥୁନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣଞାକିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା ବହୁୱଚନେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ପନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରାଦିୱିସେସୱସେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ୱିଭଜନନଯେନ ଅନାରଭିତ୍ୱା ସନିସ୍ସଯାନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱିଭଜନୱସେନ କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଥା ସଚ୍ଚପଚ୍ଚଯାକାରାଦୀନଂ ୱିଭଜନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସେୱ ୱିସଯୋ, ଏୱଂ ନିରୱସେସେନ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିଭଜନମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଠାନାନୀତି କାରଣାନି। ଗଜ୍ଜିତଂ ମହନ୍ତଂ ହୋତୀତି ଦେସେତବ୍ବସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକୱିଧତାଯ, ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତାଯ ଚ ନାନାନଯେହି ପୱତ୍ତମାନଂ ଦେସନାଗଜ୍ଜିତଂ ମହନ୍ତଂ ୱିପୁଲଂ, ବହୁଭେଦଞ୍ଚ ହୋତି। ଞାଣଂ ଅନୁପୱିସତୀତି ତତୋ ଏୱ ଚ ଦେସନାଞାଣଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମେ ୱିଭାଗସୋ କୁରୁମାନଂ ଅନୁପୱିସତି, ତେ ଅନୁପୱିସ୍ସ ଠିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ ମହନ୍ତଭାୱୋ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସକଂ ପଟିୱେଧକଞ୍ଚାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ପଟିୱେଧଞାଣସ୍ସ ଚ ଉଳାରଭାୱୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ସବ୍ବଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ’’ତି (ମହାନି। ୬୯; ଚୂଳନି। ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫; ନେତ୍ତି। ୧୪) ୱଚନତୋ ସବ୍ବାପି ଭଗୱତୋ ଦେସନା ଞାଣରହିତା ନତ୍ଥି, ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିତାଯ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ

ସମାନୁସ୍ସାହସ୍ସଓଡ୍ଡି ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମଓସେନ ପନ ଦେସନା ୱିସେସତୋ ଞାଣେନ ଅନୁପଓିଟ୍ଠା ଗମ୍ଭୀରତରା ଚ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥଂ ପନ ୱିନଯପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଦେସନା ତିଲକ୍ଖଣାହତା ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂଯୁତ୍ତା ହୋତୀତି? ତତ୍ଥାପି ଚ ସନିସିନ୍ନପରିସାଯ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତମାନା ଦେସନା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିୱିଭାୱନୀ, ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନିଯତାଭାୱପ୍ପକାସନୀ ଚ ହୋତି। ତେନେୱାହ ''ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦି।

ଭୂମନ୍ତରନ୍ତି ଧମ୍ମାନଂ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସଞ୍ଚ ଠାନୱିସେସଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଅୱତ୍ଥାୱିସେସୋସତିଆଦିଧମ୍ମାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନିନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦିଭେଦୋ। ଠାନୱିସେସୋ କାମାୱଚରାଦିଭେଦୋ। ପଚ୍ଚଯାକାରପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ସମଯନ୍ତରନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିସେସା, ନାନାୱିହିତା ଦିଟ୍ଠିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଞ୍ଞସମଯଂ ୱା। ଏୱଂ ଓତିଣ୍ଣେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିନ୍ତି ଏୱଂ ଲହୁକଗରୁକାଦିୱସେନ ତଦନୁରୂପେ ଓତିଣ୍ଣେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଂ।

ଯଦିପି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେପି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୦୭) ୱିଭତ୍ତା, ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯାଦିୱସେନ ପନ ଅଭିଧମ୍ମେଯେୱ ତେ ସୱିସେସଂ ୱିଭତ୍ତାତି ଆହ ''ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା…ପେ… ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା''ତି। ତତ୍ଥ ''ସତ୍ତ ଫସ୍ସା''ତି ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ''ସତ୍ତ ୱେଦନା''ତିଆଦୀସୁପି। ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା ନାମାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ୱୁତ୍ତାୱସେସଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଭଜିତବ୍ବାକାରଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଚତୁୱୀସତି ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନି ଏତ୍ଥାତି ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ। ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯନଯଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଧମ୍ମୱସେନେୱ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚତୁୱୀସତିୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ –

''ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା। (ପଟ୍ଠା। ୧।ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସ ୪୧, ୪୪, ୪୮, ୫୨);

ତଥା –

ତିକଞ୍ଚ…ପେ… ଛ ପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା;

ତିକଞ୍ଚ…ପେ… ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା;

ତିକଞ୍ଚ…ପେ… ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରା''ତି। (ପଟ୍ଠା। ୧।ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସ ୪୪, ୫୨);

ଏୱଂ ଧମ୍ମୱସେନ ଚତୁୱୀସତିଭେଦେସୁ ତିକପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଏକେକଂ ପଚ୍ଚଯନଯେନ ଅନୁଲୋମାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତୀତି ଛନ୍ନୱୁତି ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନାନି। ତତ୍ଥ ପନ ଧମ୍ମାନୁଲୋମେ ତିକପଟ୍ଠାନେ କୁସଲତ୍ତିକେ ପଟିଚ୍ଚୱାରେ ପଚ୍ଚଯାନୁଲୋମେ ହେତୁମୂଲକେ ହେତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏକୂନପଞ୍ଞାସ ପୁଚ୍ଛାନଯା ସତ୍ତ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନଯାତି ଆଦିନା ଦସ୍ସିଯମାନା ଅନନ୍ତଭେଦା ନଯାତି ଆହ ''ଅନନ୍ତନଯ''ନ୍ତି। ହୋତି ଚେତ୍ଥ –

''ପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଲୋମାଦିମ୍ହି ତିକଦୁକାଦୀସୁ ଯା ପଚ୍ଚଯମୂଲୱିସିଟ୍ଠା ଚତୁନଯତୋ ସତ୍ତଧା ଗତୀ''ତି।

ନୱହାକାରେହୀତି ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ନୱହି ପଚ୍ଚଯାକାରେହି। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମା ଫଲନ୍ତି ଉପ୍ପାଦୋ, ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱୋ। ସତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ଅସତି, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ସଙ୍ଖାରା ପୱତ୍ତନ୍ତି ଧରନ୍ତି, ନିୱିସନ୍ତି ଚ, ତେ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସତି ଫଲଂ ଭୱାଦୀସୁ ଖିପନ୍ତି, ଆଯୂହନ୍ତି ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଘଟନ୍ତି, ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ, ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ସଯଞ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ପଲିବୁନ୍ଧନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ଉଦଯନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ହିନୋତି ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜଂ ସଙ୍ଖାରା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ କାରଣଭାୱୂପଗମନୱିସେସା ଉପ୍ପାଦାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ।

ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତୀତିଆଦୀସୁ ଚ ତିଟ୍ଠତି ଏତେନାତି ଠିତି, କାରଣଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଠିତି ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତି। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯସ୍ମା

ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ‘‘ଆସଓସମୁଦଯା ଅଓିଜ୍ଜାସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୩) ଓଚନତୋ ଆସଓା ଚ ଅଓିଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଭୋପେତେ ଧମ୍ମା ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା’’ତି। ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେ ପଞ୍ଞାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଓିଜ୍ଜାଯ ଚ ଉପ୍ପାଦାଦିକେ ପଚ୍ଚଯାକାରେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହଣଓସେନ ପଓତ୍ତା ପଞ୍ଞା। ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଞାଣନ୍ତି ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାଓତୋ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିସଙ୍ଖାତେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ। ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା’’ତି ଓଚନତୋ ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଏଓ, ଅଥ ଖୋ ଅତୀତାନାଗତକାଲେପି, ନ ଚ ଅଓିଜ୍ଜାଯ ଏଓ ସଙ୍ଖାରେସୁ, ଅଥ ଖୋ ସଙ୍ଖାରାଦୀନମ୍ପି ଓିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଲବ୍ଭତୀତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ଓିଭତ୍ତଭାଓଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତୀତମ୍ପି ଅଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦି ପାଠଂ ଆରଭି। ପଟ୍ଠାନେ (ପଟ୍ଠା। ୧।ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସ ୧) ଦସ୍ସିତା ହେତାଦିପଚ୍ଚଯା ଏତ୍ଥେଓ ଉପ୍ପାଦାଦିପଚ୍ଚଯାକାରେହି ଗହିତାତି ତେ ଯଥାସମ୍ଭଓଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବା, ଅତିଓିତ୍ଥାରଭଯେନ ପନ ନ ଯୋଜଯିମ୍ହ।

ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ। ତଥା ତଥା ପଚ୍ଚଯଭାଓେନାତି ଉପ୍ପାଦାଦିହେତାଦିପଚ୍ଚଯଭାଓେନ। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତଓସେନ ତଯୋ ଅଦ୍ଧା କାଲା ଏତସ୍ସାତି ତିଯଦ୍ଧଂ। ହେତୁଫଲଫଲହେତୁହେତୁଫଲଓସେନ ତଯୋ ସନ୍ଧୀ ଏତସ୍ସାତି ତିସନ୍ଧିଂ। ସଙ୍ଖିପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଓିଜ୍ଜାଦଯୋ ଓିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଚାତି ସଙ୍ଖେପୋ, କମ୍ମଂ ଓିପାକୋ ଚ। ସଙ୍ଖିପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଓା ସଙ୍ଖେପୋ, ଅଓିଜ୍ଜାଦଯୋ ଓିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଚ। କୋଟ୍ଠାସପରିଯାଯୋ ଓା ସଙ୍ଖେପ-ସଦ୍ଦୋ। ଅତୀତେ କମ୍ମସଙ୍ଖେପାଦିଓସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସଙ୍ଖେପା ଏତସ୍ସାତି ଚତୁସଙ୍ଖେପଂ। ସରୂପତୋ ଅଓୁତ୍ତାପି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖେପେ ଆକିରୀଯନ୍ତି ଅଓିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦିଗ୍ଗହଣେହି ପକାସୀଯନ୍ତୀତି ଆକାରା, ଅତୀତେ ହେତୁଆଦୀନଂ ଓା ପକାରା ଆକାରା, ତେ ସଙ୍ଖେପେ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଓୀସତିଆକାରା ଏତସ୍ସାତି ଓୀସତାକାରଂ।

ଖତ୍ତିଯାଦିଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନାପି ସସ୍ସତଓାଦିନୋ ଜାତିସତସହସ୍ସାନୁସ୍ସରଣାଦିନୋ ଅଭିନିଓେସହେତୁନୋ ଓସେନ ଚତ୍ତାରୋଓ ହୋନ୍ତି , ନ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋତି ସସ୍ସତଓାଦାଦୀନଂ ପରିମାଣପରିଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଓିସଯତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଜନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଜନାତି ଚତ୍ତାରୋ ଜନସମୂହା। ଇଦଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଇଦଂ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାଯ ସମ୍ମା ଅଗ୍ଗହଣଂ, ତତ୍ଥାପି ଚ ହେତୁଫଲଭାଓେନ ସମ୍ବନ୍ଧାନଂ ସନ୍ତତିଘନସ୍ସ ଅଭେଦିତତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ଓିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଭେଦନିବନ୍ଧନଂ ନାନତ୍ତନଯଂ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା ଗହିତଂ ଏକତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ନିସ୍ସାଯ। ଇଦଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଇଦଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗହଣଂ ଅଭିନିଓିସ୍ସ ଓୋହରନ୍ତି, ଇମିନା ନଯେନ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଓାଦାଦଯୋପେତ୍ଥ ଯଥାସମ୍ଭଓଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଓତ୍ତବ୍ବା। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ‘‘ଆତପ୍ପମନ୍ୱାଯା’’ତିଆଦିନା ଓିଭଜିତ୍ୱା ‘‘ତଯିଦଂ ଭିକ୍ଖଓେ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ଓିମଦ୍ଦିତ୍ୱା ନିଜଟଂ ନିଗୁମ୍ବଂ କତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଜଟାଓିଜଟନେନ ଦିଟ୍ଠିଗୁମ୍ବଓିଓରଣେନ ଚ।

‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଦେସନାକୁସଲୋ ଭଗଓା ସମଯନ୍ତରଓିଗ୍ଗାହଣଓସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେଓ ଓିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ସନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଓିଜ୍ଜମାନତାଯ ଅଓିଚ୍ଛିନ୍ନତଂ, ତତୋ ଚ ନେସଂ ମିଚ୍ଛାଗାହତୋ ସିଥିଲକରଣଓିଓେଚନେହି ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାଯ କିଚ୍ଚକାରିତଂ, ଅଓିତଥତଞ୍ଚ ଦୀପେତି ଧମ୍ମରାଜା।

୨୯।ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ସଂଓିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ପୁଥୁଓଚନଓିସଯୋ ଏକୋ ନିପାତୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ମ। ନି। ୩।୧୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୧୨୭; ଖୁ। ପା। ୩।୧) ଓିଯ। ସସ୍ସତାଦିଓସେନ ପୁବ୍ବନ୍ତଂ କପ୍ପେନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକା। ଯସ୍ମା ପନ ତେ ତଂ ପୁବ୍ବନ୍ତଂ ପୁରିମସିଦ୍ଧେହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେହି କପ୍ପେତ୍ୱା, ଆସେଓନବଲଓତାଯ ଓିଚିତ୍ତଓୁତ୍ତିତାଯ ଚ ଓିକପ୍ପେତ୍ୱା ଅପରଭାଗସିଦ୍ଧେହି ଅଭିନିଓେସଭୂତେହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗାହେହି ଗଣ୍ହନ୍ତି ଅଭିନିଓିସନ୍ତି ପରାମସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତଂକପ୍ପେତ୍ୱା ଓିକପ୍ପେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି। ତଣ୍ହୁପାଦାନଓସେନ ଓା କପ୍ପନଗ୍ଗହଣାନି ଓେଦିତବ୍ବାନି। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ହି ଉପାଦାନଂ। କୋଟ୍ଠାସେସୂତି ଏତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସାଦୀସୂତି ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ପଦପୂରଣସମୀପୌମ୍ମଗ୍ଗାଦୀସୁପି ହି ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ‘‘ଇଙ୍ଘ ତ୍ୱଂ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଓା ଗାଥାଯୋ ଓା ଅଭିଧମ୍ମଂ ଓା ପରିଯାପୁଣସ୍ସୁ (ପାଚି। ୪୪୨), ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଓକାସଂ କାରାପେତ୍ୱା’’ତି (ପାଚି। ୧୨୨୧) ଚ ଆଦୀସୁ ପଦପୂରଣେ ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଓତ୍ତତି, ଗାମନ୍ତଂ ଓସରେଯ୍ଯୁଁ, (ପାରା। ୪୦୯; ଚୂଳଓ। ୩୪୩) ଗାମନ୍ତସେନାସନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୀପେ , ‘‘କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ, ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ କଚ୍ଚାନ ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ୩।୯୦) ଉମ୍ମଗ୍ଗେତି।

କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ମହାକପ୍ପସମନ୍ତଭାଓକିଲେସକାମଓିତକ୍କକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିସଦିସଭାଓାଦୀସୁ ଓତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ସମ୍ବହୁଲେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଓତ୍ତତୀ’’ତି। ତଥା ହେସ ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି ଭିକ୍ଖଓେ କପ୍ପସ୍ସ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୫୬) ମହାକପ୍ପେ ଓତ୍ତତି, ‘‘କେଓଲକପ୍ପଂ ଓେଳୁଓନଂ ଓଭାସେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୯୪) ସମନ୍ତଭାଓେ, ‘‘ସଙ୍କପ୍ପୋ କାମୋ, ରାଗୋ କାମୋ, ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ କାମୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୧; ଚୂଳନି। ୮) କିଲେସକାମେ, ‘‘ତକ୍କୋ ଓିତକ୍କୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୭) ଓିତକ୍କେ, ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ଓିହରାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) କାଲେ, ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୦୯୦; ଚୂଳନି। ୧୧୩) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ, ‘‘ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ଓତ କିର ଭୋ

ସାୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତୟମାନା ନ ଜାନିମ୍ହା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୬୦) ସଦିସଭାୱେ ୱତ୍ତତୀତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତନ୍ତି ମହାନିଦ୍ଦେସଂ (ମହାନି। ୨୮) ସନ୍ଧାୟାହ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ଦିଟ୍ଠିୟା ଉପନିସ୍ସୟଭୂତାୟ ସହଜାତାୟ ଅଭିନନ୍ଦନଭୂତାୟ ଚ ତଣ୍ହାୟ, ସସ୍ସତାଦିଆକାରେନ ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହସ୍ସ ଚ ୱସେନ। ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥଧମ୍ମୱିସୟାୟ କପ୍ପନାୟ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଅତୀତକାଲୱାଚକୋ ଇଧ ପୁବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ, ରୂପାଦିଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ କପ୍ପନାୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ଭାଗୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ଅତୀତଂ ଖନ୍ଧକୋଟ୍ଠାସ’’ନ୍ତି। ‘‘କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତି ଚ ତସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବନ୍ତେ ତଣ୍ହାୟନାଭିନିୱେସାନଂ ସମତ୍ଥନଂ ପରିନିଟ୍ଠାପନମାହ। ଠିତାତି ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିୟା ଅୱିଜହନଂ। ଆରବ୍ଭାତି ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା। ୱିସୟୋ ହି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିୟା ପୁବ୍ବନ୍ତୋ। ୱିସୟଭାୱତୋ ଏୱ ହି ସୋ ତସ୍ସା ଆଗମନଟ୍ଠାନଂ, ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଗମ୍ମ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି।

ଅଧିୱଚନପଦାନୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତିପଦାନି। ଦାସାଦୀସୁ ସିରିୱଡ୍ଢକାଦି-ସଦ୍ଦା ୱିୟ ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୟା ଅଧିୱଚନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିଭାୱେ, ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଉପରି ୱଚନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଉପାଦାଭୂତରୂପାଦୀନଂ ଉପରି ପଞ୍ଞାପିୟମାନା ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ , ତସ୍ମା ପଞ୍ଞତ୍ତିଦୀପକପଦାନୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତଞ୍ହେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ୟଦିଦଂ ‘‘ଅତ୍ତା, ଲୋକୋ’’ତି ଚ, ନ ରୂପୱେଦନାଦୟୋ ୱିୟ ପରମତ୍ଥୋ। ଅଧିକୱୁତ୍ତିତାୟ ୱା ଅଧିୱୁତ୍ତିୟୋତି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଧିକଞ୍ହି ସଭାୱଧମ୍ମେସୁ ସସ୍ସତାଦିଂ ପକତିଆଦିଦବ୍ବାଦିଂ ଜୀୱାଦିଂ କାୟାଦିଞ୍ଚ ଅଭୂତମତ୍ଥଂ ଅଜ୍ଝାରୋପେତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିୟୋ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି।

୩୦।ଅଭିୱଦନ୍ତୀତି ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୭, ୨୦୩, ୪୨୭; ମ। ନି। ୩।୨୭, ୨୯) ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି ‘‘ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ, ନାୟଂ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ୱିୱଦନ୍ତି। ଅଭିୱଦନକିରିୟାୟ ଅଜ୍ଜାପି ଅୱିଚ୍ଛେଦଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱତ୍ତମାନକାଲୱଚନଂ। ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ‘‘ମୁତ୍ତଗତଂ, (ମ। ନି। ୨।୧୧୯; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ସଙ୍ଖାରଗତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୪୧) ୱିୟ। ଗନ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟା ଗତମତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିୟା ଗହଣମତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାରୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ଲୋକିୟା ହି ୱିଧୟୁତ୍ତଗତପକାର-ସଦ୍ଦେ ସମାନତ୍ଥେ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଚ ଗହଣୱିସେସଂ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞାପନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ଅମରଂ ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱନ୍ତି ସସ୍ସତୱେୱଚନାନି। ମରଣାଭାୱେନ ୱା ଅମରଂ, ଉପ୍ପାଦାଭାୱେନ ସବ୍ବଥାପି ଅତ୍ଥିତାୟ ନିଚ୍ଚଂ, ଥିରଟ୍ଠେନ ୱିକାରାଭାୱେନ ଧୁୱଂ। ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦିନା ୟଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସପଟିସମ୍ଭିଦାପାଠେହି ୱିଭାୱେତି। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ୱେଦନଂ, ସଞ୍ଞଂ, ସଙ୍ଖାରେ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ଇମିସ୍ସା ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦିକାୟ ପନ ପଞ୍ଚଦସୱିଧାୟ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧେ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞଂ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତି। ତଥା ଏକଂ ଖନ୍ଧଂ ’’ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ଉପଭୋଗଭୂତୋ ଲୋକୋତି, ସସନ୍ତତିପତିତେ ୱା ଖନ୍ଧେ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞେ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାହ – ସସ୍ସତୋ ୱାଦୋ ଏତେସନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ତେସଂ ଅତ୍ତା ଲୋକୋ ଚ ସସ୍ସତୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ୱାଦୋ ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସସ୍ସତସହଚରିତତାୟ ପନ ‘‘ୱାଦୋ ସସ୍ସତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ୟଥା ‘‘କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି। ସସ୍ସତୋ ଇତି ୱାଦୋ ଏତେସନ୍ତି ୱା ଇତି-ସଦ୍ଦଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସସ୍ସତଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତୀତି ସସ୍ସତୱାଦା, ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିନୋତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୧।ଆତାପନଂ କିଲେସାନଂ ୱିବାଧନଂ ପହାନଂ। ପଦହନଂ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖେ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉସ୍ସହନଂ। ଅନୁୟୋଗୋ ୟଥା ସମାଧି ୱିସେସଭାଗିୟତଂ ପାପୁଣାତି, ଏୱଂ ୱୀରିୟସ୍ସ ବହୁଲୀକରଣଂ। ଇଧ ଉପଚାରପ୍ପନାଚିତ୍ତପରିଦମନୱୀରିୟାନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଆହ ‘‘ତିପ୍ପଭେଦଂ ୱୀରିୟ’’ନ୍ତି । ନପ୍ପମଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ଅପ୍ପମାଦୋ, ଅସମ୍ମୋସୋ। ସମ୍ମା ଉପାୟେନ ମନସି କରୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଏତେନାତି ସମ୍ମାମନସିକାରୋ ଞାଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱୀରିୟଞ୍ଚ ସତିଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚା’’ତି। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ଆତପ୍ପ...ପେ... ମନସିକାରଂ ଅନ୍ୱାୟା’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିୟା ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଅଧିଗମନପଟିପଦା ୱତ୍ତବ୍ବା, ସା ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖେପତୋ’’ତି। ‘‘ତଥାରୂପ’’ନ୍ତି ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେହି ଚିତ୍ତଦମନେହି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ଦମିତତଂ ୱଦତି।

ସମାଧାନାଦିଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ୟୋଗିନୋ ସମାଧିୱିଜମ୍ଭନଭୂତା ଲୋକିୟାଭିଞ୍ଞା ଝାନାନୁଭାୱୋ। ‘‘ଝାନାଦୀନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଝାନଲାଭିସ୍ସ ୱିସେସେନ ଝାନଧମ୍ମା ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂମୁଖେନ ସେସଧମ୍ମାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଜନକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସତି ହି ଜନକଭାୱେ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱିୟ ସୁଖାଦିଧମ୍ମାନଂ ୱିୟ, ଚ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ଉପ୍ପାଦୱନ୍ତତା ୱିଞ୍ଞାୟତି, ଉପ୍ପାଦେ ଚ ସତି ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱୀ ନିରୋଧୋତି ଅନୱକାସାୱ ନିଚ୍ଚତା ସିୟାତି। କୂଟଟ୍ଠ-ସଦ୍ଦୋ ୱା ଲୋକେ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଚ୍ଚେ ନିରୁଳ୍ହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଏସିକଟ୍ଠାୟିଟ୍ଠିତୋ’’ତି ଏତେନ ୟଥା ଏସିକା ୱାତପ୍ପହାରାଦୀହି ନ ଚଲତି, ଏୱଂ ନ କେନଚି ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱିକାରାଭାୱମାହ, ‘‘କୂଟଟ୍ଠୋ’’ତି ଇମିନା ପନ ଅନିଚ୍ଚତାଭାୱଂ। ୱିକାରୋପି ୱିନାସୋୟେୱାତି ଆହ, ‘‘ଉଭୟେନପି ଲୋକସ୍ସ ୱିନାସାଭାୱଂ ଦୀପେତୀ’’ତି। ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନମେୱା’’ତି ଏତେନ କାରଣେ ଫଲସ୍ସ

ଅତ୍ଥିଭାୱଦସ୍ସନେନ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିୱାଦଂ ଦୀପେତି। ନିକ୍ଖମତୀତି ଚ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନୋଯେୱ ପୁବ୍ବେ ଅନଭିବ୍ଯତ୍ତୋ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି? ଯଥା ଅନ୍ଧକାରେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଘଟୋ ଆଲୋକେନ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଇଦମେତ୍ଥ ୱିଚାରେତବ୍ବଂ – କିଂ କରୋନ୍ତୋ ଆଲୋକୋ ଘଟଂ ପକାସେତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଦି ଘଟୱିସଯଂ ବୁଦ୍ଧିଂ କରୋନ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧିଯା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିୱାଦୋ ହାଯତି। ଅଥ ଘଟବୁଦ୍ଧିଯା ଆୱରଣଭୂତଂ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମନ୍ତୋ, ଏୱମ୍ପି ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିୱାଦୋ ହାଯତିଯେୱ। ସତି ହି ଘଟବୁଦ୍ଧିଯା ଅନ୍ଧକାରୋ କଥଂ ତସ୍ସା ଆୱରଣଂ ହୋତୀତି, ଯଥା ଘଟସ୍ସ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋପି। ତଥାପି ହି ଯଦି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯାଦିସନ୍ନିପାତେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ଉପ୍ପତ୍ତିୱଚନେନେୱ ଅଭିବ୍ଯତ୍ତିୱାଦୋ ହାଯତି, ତଥା ସସ୍ସତୱାଦୋ। ଅଥ ବୁଦ୍ଧିପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଆୱରଣଭୂତସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ୱିଧମନେନ। ସତି ବୁଦ୍ଧିଯା କଥଂ ମୋହୋ ଆୱରଣନ୍ତି, କିଞ୍ଚି ଭେଦସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ଅଭିବ୍ଯଞ୍ଜନକାନଂ ଚନ୍ଦସୂରିଯମଣିପଦୀପାଦୀନଂ ଭେଦେନ ଅଭିବ୍ଯଞ୍ଜିତବ୍ବାନଂ ଘଟାଦୀନଂ ଭେଦୋ ହୋତି, ହୋତି ଚ ୱିସଯଭେଦେନ ବୁଦ୍ଧିଭେଦୋତି ଭିଯ୍ଯୋପି ଅଭିବ୍ଯତ୍ତି ନ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ, ନ ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିକପ୍ପନା ଯୁତ୍ତା ୱୁତ୍ତିଯା ୱୁତ୍ତିମତୋ ଚ ଅନଞ୍ଞଥାନୁଜାନନତୋତି । ତେଚ ସତ୍ତା ସନ୍ଧାୱନ୍ତୀତି ଯେ ଇଧ ମନୁସ୍ସଭାୱେନ ଅୱଟ୍ଠିତା, ତେଯେୱ ଦେୱଭାୱାଦିଉପଗମନେନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିନାସୋ, ଅକତସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭାଗମୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅପରାପରନ୍ତି ଅପରସ୍ମା ଭୱା ଅପରଂ ଭୱଂ। ଏୱଂ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା ନ ଚୁତୂପପତ୍ତିଯୋ, ସବ୍ବବ୍ଯାପିତାଯ ନାପି ସନ୍ଧାୱନସଂସରଣାନି, ଧମ୍ମାନଂଯେୱ ପନ ପୱତ୍ତିୱିସେସେନ ଏୱଂ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ୱୋହରୀଯନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେନ ଅୱଟ୍ଠିତସଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ, ଧମ୍ମିନୋ ଚ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ୱିନସ୍ସତି ଚାତି ଇମଂ ୱିପରିଣାମୱାଦଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ୱକ୍ଖାମ। ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ଭିନ୍ଦତୀତି ସନ୍ଧାୱନାଦିୱଚନସିଦ୍ଧାଯ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ପୁବ୍ବେ ପଟିଞ୍ଞାତଂ ସସ୍ସତୱାଦଂ ଭିନ୍ଦତି, ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସସ୍ସତିସମନ୍ତି ୱା ଏତସ୍ସ ସସ୍ସତଂ ଥାୱରଂ ନିଚ୍ଚକାଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଯେସଂ ‘‘ସସ୍ସତୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେତି ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ, ତେସଂ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହି ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚକ୍ଖକତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋଯେୱ ସାଧେତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ପଚ୍ଚକ୍ଖକତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତି। ଅତ୍ତନା ହି ଯଥାନିଚ୍ଛିତଂ ପରେହି ୱିଞ୍ଞାପେତି, ନ ଅନିଚ୍ଛିତଂ। ‘‘ହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଇଦଂ ହେତୁଦସ୍ସନଂ – ଏତେସୁ ଅନେକେସୁ ଜାତିସତସହସ୍ସେସୁ ଏକୋୱାଯଂ ମେ ଅତ୍ତା, ଲୋକୋ ଚ ଅନୁସ୍ସରଣସବ୍ଭାୱତୋ। ଯୋ ହି ଯମତ୍ଥଂ ଅନୁଭୱତି, ସୋ ଏୱ ତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନ ଅଞ୍ଞୋ। ନ ହି ଅଞ୍ଞେନ ଅନୁଭୂତମତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞୋ ଅନୁସ୍ସରିତୁଂ ସକ୍କୋତି ଯଥା ତଂ ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତେନ ଅନୁଭୂତଂ ଧମ୍ମରକ୍ଖିତୋ। ଯଥା ଚେତାସୁ, ଏୱଂ ଇତୋ ପୁରିମତରାସୁପି ଜାତୀସୂତି। କସ୍ମା ସସ୍ସତୋ ମେ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ। ଯଥା ଚ ମେ, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି? ସସ୍ସତୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପରେପି ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠପେତି, ପାଳିଯଂ ପନ ‘‘ଅନେକୱିହିତାନି ଅଧିୱୁତ୍ତିପଦାନି ଅଭିୱଦନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ଆହା’’ତି ଚ ୱଚନତୋ ପରାନୁମାନୱସେନ ଇଧ ହେତୁଦସ୍ସନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। କାରଣନ୍ତି ତିୱିଧଂ କାରଣଂ ସମ୍ପାପକଂ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଞାପକନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ସମ୍ପାପକଂ କାରଣଂ, ବୀଜଂ ଅଙ୍କୁରସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତକଂ କାରଣଂ, ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନତାଦଯୋ ଅନିଚ୍ଚତାଦୀନଂ ଞାପକଂ କାରଣଂ, ଇଧାପି ଞାପକକାରଣମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଞାପକୋ ହି ଞାପେତବ୍ବତ୍ଥୱିସଯସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ କାରଣନ୍ତି। ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ତଂ ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠତି ତତ୍ଥାତି ‘‘ଠାନ’’ନ୍ତି, ୱସତି ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତତୀତି ‘‘ୱତ୍ଥୂ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ଭଗୱତା ୱତ୍ଥୁ-ସଦ୍ଦେନ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱାପି ଠାନସଦ୍ଦେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠନ୍ତି।

୩୨-୩୩। ଦୁତିଯତତିଯୱାଦାନଂ ପଠମୱାଦତୋ ନତ୍ଥି ୱିସେସୋ ଠପେତ୍ୱା କାଲୱିସେସନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉପରି ୱାଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ସସ୍ସତୱାଦୋ ଚତୁଧା ୱିଭତ୍ତୋ, ନନୁ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦୋ ୱିଯ ଦୁୱିଧେନେୱ ୱିଭଜିତବ୍ବୋ ସିଯାତି ଆହ ‘‘ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ହି ତକ୍କିଯୋ’’ତିଆଦି।

୩୪ ।ତକ୍କଯତୀତି ଊହଯତି, ସସ୍ସତାଦିଆକାରେନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତକ୍କୋତି ଆକୋଟନଲକ୍ଖଣୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଲକ୍ଖଣୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଭୂତୋ ୱିତକ୍କୋ। ୱୀମଂସା ନାମ ୱିଚାରଣା, ସା ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ପଞ୍ଞାପତିରୂପକୋ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ ୱା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ, ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନେୱାହ ‘‘ତୁଲନା ରୁଚ୍ଚନା ଖମନା’’ତି। ପରିଯାହନନଂ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଊହନଂ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ତେନ ତେନ ପକାରେନ ତକ୍କେତ୍ୱା’’ତି। ଅନୁୱିଚରିତନ୍ତି ୱୀମଂସାଯ ଅନୁପୱତ୍ତିତଂ, ୱୀମଂସାନୁଗତେନ ୱା ୱିଚାରେନ ଅନୁମଜ୍ଜିତଂ। ପଟି ପଟି ଭାତୀତି ପଟିଭାନଂ, ଯଥାସମିହିତାକାରୱିସେସୱିଭାୱକୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ପଟିଭାନତୋ ଜାତଂ ପଟିଭାନଂ, ସଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନଂ ସଯଂ ପଟିଭାନଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନମତ୍ତସଞ୍ଜାତ’’ନ୍ତି। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସାଧିଗମାଦଯୋ ନିୱତ୍ତେତି।

‘‘ଅନାଗତେପିଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଇଦଂ ନ ଇଧାଧିପ୍ପେତତକ୍କୀୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ଲାଭୀତକ୍କିନୋ ଏୱମ୍ପି ସମ୍ଭୱତୀତି ସମ୍ଭୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଂ ରୂପାଦି ସୁଖାଦି ଚ ଇଧ ଲଦ୍ଧୂତୀତି ଲାଭୋ, ନ ଝାନାଦିୱିସେସୋ। ‘‘ଏୱଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ’’ତି ଅନିଚ୍ଚେସୁ ଭାୱେସୁ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚୋ କରୋତି, ଅଞ୍ଞଞ୍ଚୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଆପଜ୍ଜତି, ତଥା ଚ ସତି କତସ୍ସ ୱିନାସୋ, ଅକତସ୍ସ ଚ ଅବ୍ଭାଗମୋ ସିଯା। ନିଚ୍ଚେସୁ ପନ ଭାୱେସୁ ଯୋ କରୋତି, ସୋ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ନ ଦୋସୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତକ୍କିକସ୍ସ ଯୁତ୍ତିଗୱେସନାକାରଂ ଦସ୍ସେତି।

ତକ୍କମତ୍ତେନେୱାତି ଆଗମାଧିଗମାଦୀନଂ ଅନୁସ୍ସୱାଦୀନଞ୍ଚ ଅଭାୱା ସୁଦ୍ଧତକ୍କେନେୱ। ନନୁ ଚ ୱିସେସଲାଭିନୋପି ସସ୍ସତୱାଦିନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱିସେସାଧିଗମହେତୁ ଅନେକେସୁ ଜାତିସତସହସ୍ସେସୁ ଦସସୁ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟେସୁ ଯଥାନୁଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ‘‘ଅତ୍ତା, ଲୋକୋ’’ତି ଚ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ତତୋ ପୁରିମପୁରିମତରାସୁପି ଜାତୀସୁ ତଥାଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାନୁୱିତକ୍କନମୁଖେନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ତଥାଭାୱାନୁୱିତକ୍କନୱସେନେୱ ସସ୍ସତାଭିନିୱେସିନୋ ଜାତା, ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସବ୍ବୋପି ସସ୍ସତୱାଦୀ ଅନୁସ୍ସୁତିଜାତିସ୍ସରତକ୍କିକା ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଉପଲଦ୍ଧୱତ୍ଥୁନିବନ୍ଧନେନ ତକ୍କନେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ତକ୍କୀପକ୍ଖେଯେୱ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ, ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ତକ୍କନମିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ , ଅଞ୍ଞଥା ୱିସେସଲାଭୀ ସସ୍ସତୱାଦୀ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକପକ୍ଖଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକପକ୍ଖଂ ୱା ଭଜେଯ୍ଯାତି ? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଯସ୍ମା ୱିସେସଲାଭୀନଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଦୀଘଦୀଘତରଦୀଘତମକାଲାନୁସ୍ସରଣଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହସ୍ସ ଅସାଧାରଣକାରଣଂ। ତଥା ହି ‘‘ଅନେକୱିହିତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରାମି। ଇମିନାମହମେତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ଅନୁସ୍ସରଣମେୱ ପଧାନକାରଣଭାୱେନ ଦସ୍ସିତଂ। ଯଂ ପନ ତସ୍ସ ‘‘ଇମିନାମହମେତଂ ଜାନାମୀ’’ତି ପୱତ୍ତଂ ତକ୍କନଂ, ନ ତଂ ଇଧ ପଧାନଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ପତି ତସ୍ସ ଅପ୍ପଧାନଭୂତତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସୱାଦୀନମ୍ପି ପଧାନଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ତେସଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଅଭାୱେନ ତକ୍କପଧାନତ୍ତା, ପଧାନକାରଣେନ ଚ ନିଦ୍ଦେସୋ ନିରୁଳ୍ହୋ ସାସନେ ଲୋକେ ଚ ଯଥା ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଯୱଙ୍କୁରୋ’’ତି ଚ।

ଅଥ ୱା ୱିସେସାଧିଗମନିବନ୍ଧନରହିତସ୍ସ ତକ୍କନସ୍ସ ୱିସୁଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହେ କାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱିସେସାଧିଗମୋ ୱିସୁଂ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହକାରଣଂ ୱୁତ୍ତୋ , ସୋ ଚ ମନ୍ଦମଜ୍ଝତିକ୍ଖପଞ୍ଞାୱସେନ ତିୱିଧୋତି ଭଗୱତା ସବ୍ବତକ୍କିନୋ ତକ୍କୀଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ଚତୁଧା ୱୱତ୍ଥାପିତୋ ସସ୍ସତୱାଦୋ। ଯଦିପି ଅନୁସ୍ସୱାଦିୱସେନ ତକ୍କିକାନଂ ୱିଯ ମନ୍ଦପଞ୍ଞାଦୀନମ୍ପି ହୀନାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦସମ୍ଭୱତୋ ୱିସେସଲାଭୀନମ୍ପି ବହୁଧା ଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି, ସବ୍ବେ ପନ ୱିସେସଲାଭିନୋ ମନ୍ଦପଞ୍ଞାଦିୱସେନ ତଯୋ ରାସୀ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠୱସେନ ଅନେକଜାତିସତସହସ୍ସଦସସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଚତ୍ତାରୀସସଂୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟାନୁସ୍ସରଣେନ ଅଯଂ ୱିଭାଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତୀସୁପି ରାସୀସୁ ଯେ ହୀନମଜ୍ଝପଞ୍ଞା, ତେ ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଊନକମେୱ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତି। ଯେ ପନ ତତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପଞ୍ଞା, ତେ ୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନାନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ଏୱଂ ପନାଯଂ ଦେସନା। ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞତରଭେଦସଙ୍ଗହୱସେନେୱ ଭଗୱତା ଚତ୍ତାରିଟ୍ଠାନାନି ୱିଭତ୍ତାନୀତି ୱୱତ୍ଥିତା ସସ୍ସତୱାଦୀନଂ ଚତୁବ୍ବିଧତା। ନ ହି ଇଧ ସାୱସେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଧମ୍ମରାଜା।

୩୫।‘‘ଅଞ୍ଞତରେନା’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱା-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପନ ଅନିଯମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱୀହି ୱା ତୀହି ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଯଥାରହଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନେ ସହକାରୀକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କିଂ ପନେତାନି ୱତ୍ଥୂନି ଅଭିନିୱେସସ୍ସ ହେତୁ, ଉଦାହୁ ପତିଟ୍ଠାପନସ୍ସ। କିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯଦି ତାୱ ଅଭିନିୱେସସ୍ସ, କସ୍ମା ଅନୁସ୍ସରଣତକ୍କନାନିଯେୱ ଗହିତାନି, ନ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସାଦଯୋ। ତଥାହି ୱିପରୀତସଞ୍ଞା ଅଯୋନିସୋମନସିକାରଅସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀନି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ପୱତ୍ତନଟ୍ଠାନାନି। ଅଥ ପତିଟ୍ଠାପନସ୍ସ ଅଧିଗମଯୁତ୍ତିଯୋ ୱିଯ ଆଗମୋପି ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଉଭଯତ୍ଥାପି ‘‘ନତ୍ଥି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା’’ତି ୱଚନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ନ। କସ୍ମା? ଅଭିନିୱେସପକ୍ଖେ ତାୱ ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଅସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେହି ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିପଲ୍ଲାସସଞ୍ଞୋ ରୂପାଦିଧମ୍ମାନଂ ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱସ୍ସ ଅନୱବୋଧତୋ ଧମ୍ମଯୁତ୍ତିଂ ଅତିଧାୱନ୍ତୋ ଏକତ୍ତନଯଂ ମିଚ୍ଛା ଗହେତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତାନୁସ୍ସରଣତକ୍କେହି ଖନ୍ଧେସୁ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ଅଭିନିୱେସଂ ଜନେସି। ଇତି ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା, ପଧାନକାରଣତ୍ତା, ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ ଇତରେସମ୍ପି ଗହିତତ୍ତା ଅନୁସ୍ସରଣତକ୍କନାନିଯେୱ ଇଧ ଗହିତାନି। ପତିଟ୍ଠାପନପକ୍ଖେ ପନ ଆଗମୋପି ଯୁତ୍ତିପକ୍ଖେଯେୱ ଠିତୋ ୱିସେସତୋ ବାହିରକାନଂ ତକ୍କଗାହିଭାୱତୋତି ଅନୁସ୍ସରଣତକ୍କନାନିଯେୱ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଗହିତାନି। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ଦୁୱିଧଂ ଲକ୍ଖଣଂ ପରମତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ ସଭାୱଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଞାଣଂ, ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୋ ଅନୁମାନଞାଣଂ, ଆଗମୋ ଚ ସୁତମଯାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସାଧନତୋ ଅନୁମାନଞାଣମେୱ ଆୱହତି, ସୁତାନଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ଆକାରପରିୱିତକ୍କନେନ ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯଂ ଠିତୋ ଚିନ୍ତାମଯଂ ପଞ୍ଞଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଭାୱନାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖଞାଣଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱଂ ଆଗମୋପି ତକ୍କୱିସଯଂ ନାତିକ୍କମତୀତି ତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁସ୍ସୁତିତକ୍କଗ୍ଗହଣେନ ୱିଭାୱିତୋତି ଯୁତ୍ତଂ ଏୱିଦଂ ‘‘ନତ୍ଥି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା’’ତି। ‘‘ଅନେକୱିହିତାନି ଅଧିୱୁତ୍ତିପଦାନି ଅଭିୱଦନ୍ତି, ସସ୍ସତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦) ଚ ୱଚନତୋ ପତିଟ୍ଠାପନୱତ୍ଥୂନି ଇଧାଧିପ୍ପେତାନୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୩୬।ଦିଟ୍ଠିୟେଵ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ପରମଵଜ୍ଜତାୟ ଅନେକଵିହିତାନଂ ଅନତ୍ଥାନଂ ହେତୁଭାଵତୋ। ୟଥାହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ ଭିକ୍ଖଵେ ଵଜ୍ଜଂ ଵଦାମୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦) ‘‘ୟଥାହା’’ତିଆଦିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାପାଳିୟା (ପଟି। ମ। ୧।୧୨୪) ଦିଟ୍ଠିୟା ଠାନଵିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠେନ ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୮୧, ୩୪୫) ଵଚନତୋ। ଅଵିଜ୍ଜାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଉପନିସ୍ସୟାଦିଭାଵେନ ପଵତ୍ତନତୋ। ୟଥାହ ‘‘ଅସ୍ସୁତଵା ଭିକ୍ଖଵେ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅରିୟାନଂ ଅଦସ୍ସାଵୀ ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋଵିଦୋ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨; ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦)। ଫସ୍ସୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ୟଥା ଚାହ ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା, (ଦୀ। ନି। ୧।୧୧୮ ଆଦୟୋ) ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ପଟିସଂଵେଦେନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୪) ଚ । ସଞ୍ଞାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା, (ସୁ। ନି। ୮୮୦; ମହାନି। ୧୦୯) ପଥଵିତୋ ସଞ୍ଞତ୍ଵା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨) ଚ ଆଦି। ଵିତକ୍କୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପୟିତ୍ଵା, ସଚ୍ଚଂ ମୁସାତି ଦ୍ଵୟଧମ୍ମମାହୂ’’ତି (ସୁ। ନି। ୮୯୨) ‘‘ତକ୍କୀ ହୋତି ଵୀମଂସୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୪) ଚ ଆଦି। ଅୟୋନିସୋମନସିକାରୋପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘ତସ୍ସ ଏଵଂ ଅୟୋନିସୋ ମନସି କରୋତୋ ଛନ୍ନଂ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ‘ଅତ୍ଥି ମେ ଅତ୍ତା’ତି ଵା ଅସ୍ସ ସଚ୍ଚତୋ ଥେତତୋ ଦିଟ୍ଠି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୯)। ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଭାଵୋ ସମୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ। ପଵତ୍ତିତାତି ପରସନ୍ତାନେସୁ ଉପ୍ପାଦିତା। ପରିନିଟ୍ଠାପିତାତି ଅଭିନିଵେସସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଆରମ୍ମଣଵସେନା’’ତି ଅଟ୍ଠସୁ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଖନ୍ଧେ ସନ୍ଧାୟାହ। ପଵତ୍ତନଵସେନାତି ଅଵିଜ୍ଜାଦୟୋ। ଆସେଵନଵସେନାତି ପାପମିତ୍ତପରତୋଘୋସାଦୀନମ୍ପି ସେଵନଂ ଲବ୍ଭତିୟେଵ। ଅଥ ଵା ଏଵଂଗତିକାତି ଏଵଂଗମନା, ଏଵଂନିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମେ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତା ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନା ଏଵଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସସ୍ସତଭାଵଞ୍ଚସ୍ସ ଅଜ୍ଝାରୋପେତ୍ଵା ଗହିତା, ପରାମଟ୍ଠା ଚ ବାଲଲପନା ୟାଵ ପଣ୍ଡିତା ନ ସମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତାଵ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତି। ପଣ୍ଡିତେହି ସମନୁୟୁଞ୍ଜିୟମାନା ପନ ଅନଵଟ୍ଠିତଵତ୍ଥୁକା ଅଵିମଦ୍ଦକ୍ଖମା ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନେ ଉସ୍ସାଵବିନ୍ଦୂ ଵିୟ ଖଜ୍ଜୋପନକା ଵିୟ ଚ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଵିନସ୍ସନ୍ତି ଚାତି।

ତତ୍ଥାୟଂ ଅନୁୟୁଞ୍ଜନେ ସଙ୍ଖେପକଥା – ୟଦି ହି ପରେନ ପରିକପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା ଲୋକୋ ଵା ସସ୍ସତୋ ସିୟା, ତସ୍ସ ନିବ୍ବିକାରତାୟ ପୁରିମରୂପାଵିଜହନତୋ କସ୍ସଚି ଵିସେସାଧାନସ୍ସ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଅହିତତୋ ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ, ହିତେ ଚ ପଟିପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ ଉପଦେସୋ ଏଵ ନିପ୍ପୟୋଜନୋ ସିୟା ସସ୍ସତଵାଦିନୋ, କଥଂ ଵା ସୋ ଉପଦେସୋ ପଵତ୍ତୀୟତି ଵିକାରାଭାଵତୋ, ଏଵଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅଜଟାକାସସ୍ସ ଵିୟ ଦାନାଦିକିରିୟା ହିଂସାଦିକିରିୟା ଚ ନ ସମ୍ଭଵତି। ତଥା ସୁଖସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁଭଵନନିବନ୍ଧୋ ଏଵ ସସ୍ସତଵାଦିନୋ ନ ୟୁଜ୍ଜତି କମ୍ମବଦ୍ଧାଭାଵତୋ, ଜାତିଆଦୀନଞ୍ଚ ଅସମ୍ଭଵତୋ କୁତୋ ଵିମୋକ୍ଖୋ, ଅଥ ପନ ଧମ୍ମମତ୍ତଂ ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେଵ ଵିନସ୍ସତି ଚ, ୟସ୍ସ ଵସେନାୟଂ କିରିୟାଦିଵୋହାରୋତି ଵଦେୟ୍ୟ, ଏଵମ୍ପି ପୁରିମରୂପାଵିଜହନେନ ଅଵଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମମତ୍ତନ୍ତି ନ ସକ୍କା ସମ୍ଭାଵେତୁଂ, ତେ ଵା ପନସ୍ସ ଧମ୍ମା ଅଵତ୍ଥାଭୂତା ଅଞ୍ଞେ ଵା ସିୟୁଂ ଅନଞ୍ଞେ ଵା। ୟଦି ଅଞ୍ଞେ, ନ ତାହି ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନାହିପି କୋଚି ଵିସେସୋ ଅତ୍ଥି। ୟାହି କରୋତି ପଟିସଂଵେଦେତି ଚଵତି ଉପପଜ୍ଜତି ଚାତି ଇଚ୍ଛିତଂ, ତସ୍ମା ତଦଵତ୍ଥୋ ଏଵ ୟଥାଵୁତ୍ତଦୋସୋ। କିଞ୍ଚ ଧମ୍ମକପ୍ପନାପି ନିରତ୍ଥିକା ସିୟା, ଅଥାନଞ୍ଞେ ଉପ୍ପାଦଵିନାସଵନ୍ତୀହି ଅଵତ୍ଥାହି ଅନଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ତାସଂ ଵିୟ ଉପ୍ପାଦଵିନାସସବ୍ଭାଵତୋ କୁତୋ ନିଚ୍ଚତାଵକାସୋ, ତାସମ୍ପି ଵା ଅତ୍ତନୋ ଵିୟ ନିଚ୍ଚତାତି ବନ୍ଧଵିମୋକ୍ଖାନଂ ଅସମ୍ଭଵୋ ଏଵାତି ନ ୟୁଜ୍ଜତିୟେଵ ସସ୍ସତଵାଦୋ। ନ ଚେତ୍ଥ କୋଚି ଵାଦୀ ଧମ୍ମାନଂ ସସ୍ସତଭାଵେ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ୟୁତ୍ତିଂ ଵତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ୟୁତ୍ତିରହିତଞ୍ଚ ଵଚନଂ ନ ପଣ୍ଡିତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତୀତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ୟାଵ ପଣ୍ଡିତା ନ ସମନୁୟୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତାଵ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। କମ୍ମଵସେନ ଅଭିମୁଖୋ ସମ୍ପରେତି ଏତ୍ଥାତି ଅଭିସମ୍ପରାୟୋ, ପରୋଲୋକୋ।

‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚା’’ତି ଇଦଂ ଇଧ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଵିଭଜିୟମାନତ୍ତା ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ଵା ଵୁତ୍ତେ ତଦଧିଟ୍ଠାନତୋ ଆସଵକ୍ଖୟଞାଣଂ, ତଦଵିନାଭାଵତୋ ସବ୍ବମ୍ପି ଵା ଭଗଵତୋ ଦସବଲାଦିଞାଣଂ ଗହିତମେଵ ହୋତୀତି କତ୍ଵା। ପଜାନନ୍ତୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାଵନେ, ତେନ ‘‘ତଞ୍ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତଂ ଚ-ସଦ୍ଦତ୍ଥମାହ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତତୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ସାରଭୂତଂ ସୀଲାଦିଗୁଣଵିସେସମ୍ପି ତଥାଗତୋ ନାଭିନିଵିସତି, କୋ ପନ ଵାଦୋ ଵଟ୍ଟାମିସେତି। ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଵା ତଂ ପରାମସନାକାରମାହ। ପଜାନାମୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଵସେନ ପରାମସନାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମସଭାଵଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ପରତୋ ଆମସନଂ ପରାମାସୋ। ନ ହି ତଂ ଅତ୍ଥି, ଖନ୍ଧେସୁ ୟଂ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଵା, ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଵା ଗହେତବ୍ବଂ ସିୟା। ୟୋ ପନ ପରାମାସୋ ତଣ୍ହାଦୟୋଵ, ତେ ଚ ଭଗଵତୋ ବୋଧିମୂଲେୟେଵ ପହୀନାତି ଆହ ‘‘ପରାମାସକିଲେସାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅପରାମାସତୋତି ଵା ନିବ୍ବୁତିଵେଦନସ୍ସ ହେତୁଵଚନଂ, ‘‘ଵିଦିତା’’ତି ଇଦଂ ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଵା କତ୍ତରି ସାମିଵଚନଂ, ଅପରାମସନହେତୁ ପରାମାସରହିତାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ତଥାଗତେନ ସୟମେଵ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ଅଧିଗତାତି ଏଵଂ ଵା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

‘‘ୟାସୁ ଵେଦନାସୂ’’ତିଆଦିନା ଭଗଵତୋ ଦେସନାଵିଲାସଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ଖନ୍ଧାୟତନାଦିଵସେନ ଅନେକଵିଧାସୁ ଚତୁସଚ୍ଚଦେସନାସୁ ସମ୍ଭଵନ୍ତୀସୁପି ଅୟଂ ତଥାଗତାନଂ ଦେସନାସୁ ପଟିପତ୍ତି, ୟଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିୟା ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵେଦନାୟେଵ

ପରିଞ୍ଞାଯ ଭୂମିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧଟା। କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାଭୂତଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ୱେଦନାଯ ସମୁଦଯାଦୀନି ଆରମ୍ମଣପଟିୱେଧୱସେନ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ଜାନିତ୍ୱା, ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚଯସମୁଦଯଟ୍ଠେନାତି ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୦୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୧; ଉଦା। ୧) ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଉପ୍ପାଦେନ ଚେୱ ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାତେନ ଚ। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଲକ୍ଖଣଂ, ଜାତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଲକ୍ଖଣାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନମ୍ପି ଉପ୍ପାଦଲକ୍ଖଣମେୱ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ, ଯସ୍ମା ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣମ୍ପି ଲବ୍ଭତିଯେୱ, ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ପଚ୍ଚଯନିରୋଧଟ୍ଠେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯନ୍ତି ଯସ୍ମା, ଯଂ ୱା ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସଂ। ପଟିଚ୍ଚାତି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦିଭୂତଂ ୱେଦନଂ ଲଭିତ୍ୱା। ଅଯନ୍ତି ସୁଖସୋମନସ୍ସାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ, ସୁଖସୋମନସ୍ସମେୱ ୱା, ''ଅସ୍ସାଦୋ''ତି ପଦଂ ପନ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱେଦନଂ ଆରବ୍ଭ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଯୋ ପୁରିମୱେଦନାଯ ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବାକାରୋ ସୋମନସ୍ସସ୍ସାଦନାକାରୋ, ଅଯଂ ଅସ୍ସାଦୋତି। କଥଂ ପନ ୱେଦନଂ ଆରବ୍ଭ ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଚେତସିକସୁଖସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ନାଯଂ ଦୋସୋ। ୱିସେସନଂ ହେତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସନ୍ତି ''ରୁକ୍ଖୋ ସିଂସପା''ତି ଯଥା।

''ଅନିଚ୍ଚା''ତି ଇମିନା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତାୱସେନ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯ, ସବ୍ବୱେଦନାସୁଯେୱ ୱା ଆଦୀନୱମାହ, ଇତରେହି ଇତରଦୁକ୍ଖତାୱସେନ ଯଥାକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖସୁଖୱେଦନାନଂ, ଅୱିସେସେନ ୱା ତୀଣିପି ପଦାନି ସବ୍ବାସମ୍ପି ୱେଦନାନଂ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଅଯନ୍ତି ଯୋ ୱେଦନାଯ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚଭାୱୋ, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଭାୱୋ, ଜରାଯ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ୱିପରିଣାମେତବ୍ବଭାୱୋ ଚ, ଅଯଂ ୱେଦନାଯ ଆଦୀନୱୋ, ଯତୋ ୱା ଆଦୀନଂ ପରମକାରୁଞ୍ଞଂ ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି। ୱେଦନାଯ ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱେଦନାଯାତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ଯାୱ ୱେଦନାପଟିବଦ୍ଧଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ନ ପଜହତି, ତାୱାଯଂ ପୁରିସୋ ୱେଦନଂ ଅଲ୍ଲୀନୋଯେୱ ହୋତି। ଯଦା ପନ ତଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତି, ତଦାଯଂ ପୁରିସୋ ୱେଦନାଯ ନିସ୍ସଟୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଂ ୱେଦନାଯ ନିସ୍ସରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱେଦନାଗ୍ଗହଣେନ ୱେଦନାଯ ସହଜାତନିସ୍ସଯାରମ୍ମଣଭୂତା ଚ ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱେଦନାସୀସେନ ପନ ଦେସନା ଆଗତା, ତତ୍ଥ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ, ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ୱେଦନାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନିସ୍ସରଣପରିଯାଯେହି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ''ଯଥାଭୂତଂ ୱିଦିତ୍ୱା''ତି ଏତେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କାମୁପାଦାନମୂଲକତ୍ତା ସେସୁପାଦାନାନଂ, ପହୀନେ ଚ କାମୁପାଦାନେ ଉପାଦାନସେସାଭାୱତୋ ''ୱିଗତଚ୍ଛନ୍ଦରାଗତାଯ ଅନୁପାଦାନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତିଂ ଭଗୱା ଦସ୍ସେତି। ''ୱେଦନାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ହି ଯସ୍ସା ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଇମଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ସକାରଣଂ ସଗତିକଂ ପଭେଦତୋ ୱିଭଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି , ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିଭୂମିଂ ଦସ୍ସେତି ଧମ୍ମରାଜା।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୩୮। ସତ୍ତେସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଚ ଏକଚ୍ଚଂ ସସ୍ସତଂ ଏତସ୍ସାତି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୋ, ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ। ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୋ ୱାଦୋ ଦିଟ୍ଠି ଏତେସନ୍ତି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା''ତି। ଇମିନା ନଯେନ ଏକଚ୍ଚଅସସ୍ସତିକା ଦିପଦସ୍ସପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନନୁ ଚ ''ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା''ତି ୱୁତ୍ତେ ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅସସ୍ସତତାସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି ଅତ୍ଥତୋ, ନ ପନ ସଦ୍ଦତୋ। ତସ୍ମା ସୁପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକଚ୍ଚଅସସ୍ସତିକା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଇଧ ସାୱସେସଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ। ଇଧାତି ''ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ। ଗହିତାତି ୱୁତ୍ତା, ତଥା ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇଧାତି ୱା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ। ତଥା ହି ପୁରିମକା ତଯୋ ୱାଦା ସତ୍ତୱସେନ, ଚତୁତ୍ଥୋ ସଙ୍ଖାରୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ। ''ସଙ୍ଖାରେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା''ତି ଇଦଂ ତେହି ସସ୍ସତଭାୱେନ ଗଯ୍ହମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱସଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକମତଦସ୍ସନୱସେନ। ତସ୍ସ ହି ସସ୍ସତାଭିମତଂ ଅସଙ୍ଖତମେୱାତି ଲଦ୍ଧି। ତେନେୱାହ ''ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱା...ପେ... ଠସ୍ସତୀ''ତି। ନ ହି ଯସ୍ସ ଭାୱସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱଂ ପଟିଜାନାତି, ତସ୍ସେୱ ନିଚ୍ଚଧୁୱାଦିଭାୱୋ ଅନୁମ୍ମତ୍ତକେନ ସକ୍କା ପଟିଞ୍ଞାତୁଂ। ଏତେନ ''ଉପ୍ପାଦୱଯଧୁୱତାଯୁତ୍ତଭାୱା ସିଯା ନିଚ୍ଚା, ସିଯା ଅନିଚ୍ଚା ସିଯା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା''ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତଭଙ୍ଗୱାଦସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତତା ୱିଭାୱିତା ହୋତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଅଯୁତ୍ତତାୱିଭାୱନା – ଯଦି ''ଯେନ ସଭାୱେନ ଯୋ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନେୱ ସଭାୱେନ ସୋ ଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନା ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ,

ସିୟା ଅନେକନ୍ତଵାଦୋ। ଅଥ ଅଞ୍ଞେନ, ସିୟା ନ ଅନେକନ୍ତଵାଦୋ। ନ ଚେତ୍ଥ ଦେସନ୍ତରାଦିସମ୍ବନ୍ଧଭାଵୋ ୟୁତ୍ତୋ ଵୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକସିଦ୍ଧତ୍ତା, ଵିଵାଦାଭାଵତୋ । ୟେ ପନ ଵଦନ୍ତି ‘‘ୟଥା ସୁଵଣ୍ଣଘଟେନ ମକୁଟେ କତେ ଘଟଭାଵୋ ନସ୍ସତି, ମକୁଟଭାଵୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୁଵଣ୍ଣଭାଵୋ ତିଟ୍ଠତିୟେଵ, ଏଵଂ ସବ୍ବଭାଵାନଂ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ନସ୍ସତି, କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସଭାଵୋ ପନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ତେ ଵତ୍ତବ୍ବା ‘‘କିଂ ତଂ ସୁଵଣ୍ଣଂ, ୟଂ ଘଟେ ମକୁଟେ ଚ ଅଵଟ୍ଠିତଂ, ୟଦି ରୂପାଦି, ସୋ ସଦ୍ଦୋ ଵିୟ ଅନିଚ୍ଚୋ। ଅଥ ରୂପାଦି ସମୂହୋ, ସମୂହୋ ନାମ ସମ୍ମୁତିମତ୍ତଂ। ନ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିତା ନତ୍ଥିତା ନିଚ୍ଚତା ଵା ଲବ୍ଭତୀ’’ତି ଅନେକନ୍ତଵାଦୋ ନ ସିୟା। ଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମିନୋ ଅଞ୍ଞଥାନଞ୍ଞଥାସୁ ଦୋସୋ ଵୁତ୍ତୋୟେଵ ସସ୍ସତଵାଦଵିଚାରଣାୟଂ। ତସ୍ମା ସୋ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନୟେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚନଵତ୍ତବ୍ବରୂପୋ ଅତ୍ତା ଲୋକୋ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ଵିଜ୍ଜମାନତାପଟିଜାନନତୋ ୟଥା ନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୂପଂ, ୟଥା ଵା ଦୀପାଦୟୋ। ନ ହି ଦୀପାଦୀନଂ ଉଦୟବ୍ବୟସଭାଵାନଂ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚନଵତ୍ତବ୍ବସଭାଵତା ସକ୍କା ଵିଞ୍ଞାତୁଂ, ଜୀଵସ୍ସ ନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ରୂପଂ ଵିୟାତି ଏଵଂ ସତ୍ତଭଙ୍ଗସ୍ସ ଵିୟ ସେସଭଙ୍ଗାନମ୍ପି ଅସମ୍ଭଵୋୟେଵାତି ସତ୍ତଭଙ୍ଗଵାଦସ୍ସ ଅୟୁତ୍ତତା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଇସ୍ସରୋ ନିଚ୍ଚୋ, ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତଵାଦା ସତ୍ତେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା ସେୟ୍ୟଥାପି ଇସ୍ସରଵାଦା। ‘‘ପରମାଣଵୋ ନିଚ୍ଚା ଧୁଵା, ଅଣୁକାଦୟୋ ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତଵାଦା ସଙ୍ଖାରେକଚ୍ଚସସ୍ସତିକା ସେୟ୍ୟଥାପି କାଣାଦା। ନନୁ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା, ଏକଚ୍ଚେ ଅସସ୍ସତା’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଵାଦେ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତତାସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ୟଥାସଭାଵାଵବୋଧୋ ଏଵ, ତୟିଦଂ କଥଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନନ୍ତି, କୋ ଵା ଏଵମାହ ‘‘ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତଭାଵସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି? ଅସସ୍ସତେସୁୟେଵ ପନ କେସଞ୍ଚି ଧମ୍ମାନଂ ସସ୍ସତଭାଵାଭିନିଵେସୋ ଇଧ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ। ତେନ ପନ ଏକଵାରେ ପଵତ୍ତମାନେନ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସସ୍ସତଭାଵାଵବୋଧୋ ଵିଦୂସିତୋ ସଂସଟ୍ଠଭାଵତୋ ଵିସସଂସଟ୍ଠୋ ଵିୟ ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ସକିଚ୍ଚକରଣାସମତ୍ଥତାୟ ସମ୍ମାଦସ୍ସନପକ୍ଖେ ଠପେତବ୍ବତଂ ନାରହତୀତି। ଅସସ୍ସତଭାଵେନ ନିଚ୍ଛିତାପି ଵା ଚକ୍ଖୁଆଦୟୋ ସମାରୋପିତଜୀଵସଭାଵା ଏଵ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଗୟ୍ହନ୍ତୀତି ତଦଵବୋଧସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଭାଵୋ ନ ସକ୍କା ନିଵାରେତୁଂ। ତେନେଵାହ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଇତିପି…ପେ… କାୟୋ ଇତିପି ଅୟଂ ମେ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଅସଙ୍ଖତାୟ ସଙ୍ଖତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ଵସେନ ୟଥାକ୍କମଂ ‘‘ଏକଚ୍ଚେ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା, ଏକଚ୍ଚେ ଅସସ୍ସତା’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତୋ ଵିଭଜ୍ଜଵାଦୋପି ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଵାଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଏଵଂପକାରା ଚୋଦନା ଅନଵକାସା ହୋତି ଅଵିପରୀତଧମ୍ମସଭାଵସମ୍ପଟିପତ୍ତିଭାଵତୋ।

କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ପୁରିମଵାଦେପି ଅସସ୍ସତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ‘‘ସସ୍ସତା’’ତି ଗହଣଂ ଵିସେସତୋ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ, ସସ୍ସତାନଂ ପନ ‘‘ସସ୍ସତା’’ତି ଗାହୋ ନ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ ୟଥାସଭାଵଗ୍ଗହଣଭାଵତୋ। ଅସସ୍ସତେସୁୟେଵ ପନ ‘‘କେଚିଦେଵ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା, କେଚି ଅସସ୍ସତା’’ତି ଗହେତବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଵିଭାଗପ୍ପଵତ୍ତିୟା ଇମସ୍ସ ଵାଦସ୍ସ ଵାଦନ୍ତରତା ଵୁତ୍ତା, ନ ଚେତ୍ଥ ‘‘ସମୁଦାୟନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଏକଦେସସ୍ସ ସପ୍ପଦେସସସ୍ସତଗ୍ଗାହୋ ନିପ୍ପଦେସସସ୍ସତଗ୍ଗାହେ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ସକ୍କା ଵତ୍ତୁଂ ଵାଦୀ ତବ୍ବିସୟଵିସେସଵସେନ ଵାଦଦ୍ଵୟସ୍ସ ପଵତ୍ତତ୍ତା। ଅଞ୍ଞେ ଏଵ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସସ୍ସତା’’ତି ଅଭିନିଵିଟ୍ଠା, ଅଞ୍ଞେ ‘‘ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତା’’ତି। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନଵସେସପରିୟାଦାନଂ, ଏକଦେସପରିଗ୍ଗହୋ ଚ ଵାଦଦ୍ଵୟସ୍ସ ପରିବ୍ୟତ୍ତୋୟେଵ। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ଅନେକଵିଧସମୁସ୍ସୟେ ଏକଵିଧସମୁସ୍ସୟେ ଚ ଖନ୍ଧପବନ୍ଧେ ଅଭିନିଵେସଭାଵତୋ। ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ହି ସସ୍ସତଵାଦୀ ଜାତିଵିସେସଵସେନ ନାନାଵିଧରୂପକାୟସନ୍ନିସ୍ସୟେ ଏଵ ଅରୂପଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ସସ୍ସତାଭିନିଵେସୀ ଜାତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ଅନୁସ୍ସଵାଦୀହି ଚ ରୂପକାୟଭେଦଗ୍ଗହଣତୋ। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତତୋ ଚୁତୋ ଅମୁତ୍ର ଉଦପାଦି’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୨) ‘‘ଚଵନ୍ତି ଉପପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଚ ଆଦି। ଵିସେସଲାଭୀ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତିକୋ ଅନୁପଧାରିତଭେଦସମୁସ୍ସୟେଵ ଧମ୍ମପବନ୍ଧେ ସସ୍ସତାକାରଗ୍ଗହଣେନ ଅଭିନିଵିସନଂ ଜନେସି ଏକଭଵପରିୟାପନ୍ନଖନ୍ଧସନ୍ତାନଵିସୟତ୍ତା ତଦଭିନିଵେସସ୍ସ। ତଥା ଚ ତୀସୁପି ଵାଦେସୁ ‘‘ତଂ ପୁବ୍ବେନିଵାସଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ତତୋ ପରଂ ନାନୁସ୍ସରତୀ’’ତି ଏତ୍ତକମେଵ ଵୁତ୍ତଂ, ତକ୍କୀନଂ ପନ ସସ୍ସତେକଚ୍ଚସସ୍ସତଵାଦୀନଂ ସସ୍ସତାଭିନିଵେସଵିସେସୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମଵିସୟତାୟ ସୁପାକଟୋୟେଵାତି।

୩୯।ଦୀଘସ୍ସକାଲସ୍ସ ଅତିକ୍କମେନାତି ଵିଵଟ୍ଟଵିଵଟ୍ଟଟ୍ଠାୟୀନଂ ଅପଗମେନ। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ସଂ-ସଦ୍ଦେନ ୟୁତ୍ତୋ ଵଟ୍ଟ-ସଦ୍ଦୋ ଵିନାସଵାଚୀତି ଆହ ‘‘ଵିନସ୍ସତୀ’’ତି, ସଙ୍ଖୟଵସେନ ଵତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିପତ୍ତିକରମହାମେଘସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ହି ୟାଵ ଅଣୁସହଗତୋପି ସଙ୍ଖାରୋ ନ ହୋତି, ତାଵ ଲୋକୋ ସଂଵଟ୍ଟତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଲୋକୋତି ଚେତ୍ଥ ପଥଵୀଆଦିଭାଜନଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଉପରିବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୂତି ପରିତ୍ତସୁଭାଦୀସୁ ରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ। ଅଗ୍ଗିନା ହି କପ୍ପଵୁଟ୍ଠାନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ବହୁଲଂ ପଵତ୍ତନତୋ। ତେନେଵାହ ଭଗଵା ‘‘ଆଭସ୍ସରସଂଵତ୍ତନିକା ହୋନ୍ତୀ’’ତି। ଅରୂପେସୁଵାତି ଵା-ସଦ୍ଦେନ ସଂଵଟ୍ଟମାନଲୋକଧାତୂହି ଅଞ୍ଞଲୋକଧାତୂସୁ ଵାତି ଵିକପ୍ପନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ନ ହି ‘‘ସବ୍ବେ ଅପାୟସତ୍ତା ତଦା ରୂପାରୂପଭଵେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ସକ୍କା ଵିଞ୍ଞାତୁଂ ଅପାୟେସୁ ଦୀଘତମାୟୁକାନଂ ମନୁସ୍ସଲୋକୂପତ୍ତିୟା ଅସମ୍ଭଵତୋ। ସତିପି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରମନସା ନିବ୍ବତ୍ତଭାଵେ ବାହିରପଚ୍ଚୟେହି ଵିନା ମନସାଵ ନିବ୍ବତ୍ତା ‘‘ମନୋମୟା’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ରୂପାଵଚରସତ୍ତା। ୟଦି ଏଵଂ କାମଭଵେ ଓପପାତିକସତ୍ତାନମ୍ପି ମନୋମୟଭାଵୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି ଅଧିଚିତ୍ତଭୂତେନ ଅତିସୟମନସା ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତେସୁ ମନୋମୟଵୋହାରତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ମନୋମୟା’’ତି। ଏଵଂ ଅରୂପାଵଚରସତ୍ତାନମ୍ପି ମନୋମୟଭାଵୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଚେ? ନ, ତତ୍ଥ ବାହିରପଚ୍ଚୟେହି ନିବ୍ବତ୍ତେତବ୍ବତାସଙ୍କାୟ ଏଵ ଅଭାଵତୋ, ‘‘ମନସାଵ ନିବ୍ବତ୍ତା’’ତି ଅଵଧାରଣାସମ୍ଭଵତୋ। ନିରୁଳ୍ହୋ ଵାୟଂ ଲୋକେ

ମନୋମଯୱୋହାରୋ ରୂପାୱଚରସତ୍ତେସୁ। ତଥା ହି ‘‘ଅନ୍ନମଯୋ ପାନମଯୋ ମନୋମଯୋ ଆନନ୍ଦମଯୋ ୱିଞ୍ଞାଣମଯୋ’’ତି ପଞ୍ଚଧା ଅତ୍ତାନଂ ୱେଦୱାଦିନୋ ୱଦନ୍ତି। ଉଚ୍ଛେଦୱାଦେପି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଦିବ୍ବୋ ରୂପୀ ମନୋମଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୮୬)। ସୋଭନା ପଭା ଏତେସୁ ସନ୍ତୀତି ସୁଭା। ‘‘ଉକ୍କଂସେନା’’ତି ଆଭସ୍ସରଦେୱେ ସନ୍ଧାଯାହ, ପରିତ୍ତାଭା ଅପ୍ପମାଣାଭା ପନ ଦ୍ୱେ ଚତ୍ତାରୋ ଚ କପ୍ପେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକପ୍ପେତି ଅଟ୍ଠ ମହାକପ୍ପେ।

୪୦।ସଣ୍ଠାତୀତି ସମ୍ୱଟ୍ଟିକରମହାମେଘସମୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଥୱୀସନ୍ଧାରକୁଦକତଂସନ୍ଧାରକୱାଯୁମହାପଥୱୀଆଦୀନଂ ସମୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଠାତି, ‘‘ସମ୍ଭୱତି’’ ଇଚ୍ଚେୱ ୱା ଅତ୍ଥୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ। ପକତିଯାତି ସଭାୱେନ, ତସ୍ସ ‘‘ସୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ନତ୍ଥିତାଯା’’ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ଯଥା ଏକଚ୍ଚାନି ୱିମାନାନି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ଚୁତତ୍ତା ସୁଞ୍ଞାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା, ତେସଂ ନିୱାସୋ ଭୂମିପି ‘‘ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ଏତିସ୍ସାତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯା। ଅଥ ୱା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ୱିପଚ୍ଚନକକମ୍ମସ୍ସ ସହକାରୀପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ, କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯା। ଉତୁ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନା। ‘‘କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନା’’ତି ୱା ପାଠୋ, କମ୍ମସହାଯୋ ପଚ୍ଚଯୋ, କମ୍ମସ୍ସ ୱା ସହାଯଭୂତୋ ପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୋ , ସୋୱ ଉତୁ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁ, ସୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତିସ୍ସାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥାତି ‘‘ବ୍ରହ୍ମୱିମାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାଯ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକଭୂମିଯା। କଥଂ ପଣୀତାଯ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଠିତାନଂ ହୀନାଯ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯା ଉପପତ୍ତି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଥ ସତ୍ତାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଓତରନ୍ତୀତି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ହେଟ୍ଠାଭୂମିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଅପ୍ପାଯୁକେତି ଯଂ ଉଳାରଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କତଂ, ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୱିପାକପବନ୍ଧତୋ ଅପ୍ପପରିମାଣାଯୁକେ। ଆଯୁପ୍ପମାଣେନେୱାତି ପରମାଯୁପ୍ପମାଣେନେୱ। କିଂ ପନେତଂ ପରମାଯୁ ନାମ, କଥଂ ୱା ତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନପମାଣନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯୋ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱୱିସେସେ ପୁରିମସିଦ୍ଧଭୱପତ୍ଥନୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ସରୀରାୱଯୱୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନପମାଣାଦିୱିସେସା ୱିଯ ତଂତଂଗତିନିକାଯାଦୀସୁ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିଯତପରିଚ୍ଛେଦୋ ଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକକାମାୱଚରଦେୱରୂପାୱଚରସତ୍ତାନଂ ସୁକ୍କସୋଣିତୌତୁଭୋଜନାଦି ଉତୁଆଦିପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୂପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ୱିପାକପବନ୍ଧସ୍ସ ଠିତିକାଲନିଯମୋ, ସୋ ଯଥାସକଂ ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାଯୀନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସହଜାତାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଠପନାକାରୱୁତ୍ତିତାଯ ପୱତ୍ତକାନି ରୂପାରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଯସ୍ମା ନ କେୱଲଂ ନେସଂ ଖଣଠିତିଯା ଏୱ କାରଣଭାୱେନ ଅନୁପାଲକାନି, ଅଥ ଖୋ ଯାୱ ଭୱଙ୍ଗୁପଚ୍ଛେଦା ଅନୁପବନ୍ଧସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦହେତୁଭାୱେନାପି, ତସ୍ମା ଆଯୁହେତୁକତ୍ତା କାରଣୂପଚାରେନ ଆଯୁ, ଉକ୍କଂସପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରମାଯୂତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପନ ଦେୱାନଂ ନେରଯିକାନଂ ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଞ୍ଚ ନିଯତପରିଚ୍ଛେଦଂ, ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ ପନ ଏକନ୍ତନିଯତପରିଚ୍ଛେଦମେୱ, ଅୱସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସପେତତିରଚ୍ଛାନାନଂ ପନ ଚିରଟ୍ଠିତିସଂୱତ୍ତନିକକମ୍ମବହୁଲେ କାଲେ ତଂକମ୍ମସହିତସନ୍ତାନଜନିତସୁକ୍କସୋଣିତପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ତଂମୂଲକାନଞ୍ଚ ଚନ୍ଦସୂରିଯସମୱିସମପରିୱତ୍ତନାଦିଜନିତୌତୁଆହାରାଦିସମୱିସମ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଚିରାଚିରକାଲତୋ ଅନିଯତପରିଚ୍ଛେଦଂ, ତସ୍ସ ଚ ଯଥା ପୁରିମସିଦ୍ଧଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ତଂତଂଗତିନିକାଯାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱିସେସନିଯମୋ ସିଦ୍ଧୋ ଦସ୍ସନାନୁସ୍ସୱାଦୀହି, ତଥା ଆଦିତୋ ଗହଣସିଦ୍ଧିଯା। ଏୱଂ ତାସୁ ତାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସମପ୍ପମାଣଟ୍ଠିତିକାଲଂ ଦସ୍ସନାନୁସ୍ସୱେହି ଲଭିତ୍ୱା ତଂ ପରମତଂ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ପୱତ୍ତିତଭୱପତ୍ଥନାୱସେନ ଆଦିତୋ ପରିଚ୍ଛେଦନିଯମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପନ କମ୍ମଂ ତାସୁ ତାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ଯଥା ତଂତଂଉପପତ୍ତିନିଯତୱଣ୍ଣାଦିନିବ୍ବତ୍ତନେ ସମତ୍ଥଂ, ଏୱଂ ନିଯତାଯୁପରିଚ୍ଛେଦାସୁ ଉପପତ୍ତୀସୁ ପରିଚ୍ଛେଦାତିକ୍କମେନ ୱିପାକନିବ୍ବତ୍ତନେ ସମତ୍ଥଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଯୁପ୍ପମାଣେନେୱ ଚୱନ୍ତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକସହାଯେହି ଅନୁପାଲକପ୍ପଚ୍ଚଯେହି ଉପାଦିନ୍ନକକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବାକାରୋ ଅତ୍ଥତୋ ପରମାଯୁ, ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦାନତିକ୍କମନତୋ ସତିପି କମ୍ମାୱସେସେ ଠାନଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞବଲେନେୱ ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି। କପ୍ପଂ ୱାତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟକପ୍ପଂ ୱା ତସ୍ସ ଉପଡ୍ଢଂ ୱା ଉପଡ୍ଢକପ୍ପତୋ ଊନମଧିକଂ ୱାତି ୱିକପ୍ପନତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ।

୪୧।ଅନଭିରତୀତି ଏକୱିହାରେନ ଅନଭିରତି। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେହି ସମାଗମିଚ୍ଛା ହୋତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅପରସ୍ସାପି ସତ୍ତସ୍ସ ଆଗମନପତ୍ଥନା’’ତି। ପିଯୱତ୍ଥୁୱିରହେନ ପିଯୱତ୍ଥୁଅଲାଭେନ ୱା ଚିତ୍ତୱିଘାତୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତା, ସା ଅତ୍ଥତୋ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଯେୱାତି ଆହ ‘‘ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି। ଦୀଘରତ୍ତଂ ଝାନରତିଯା ରମମାନସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଅନଭିରତିନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଚ ଗହଣସ୍ସ କାରଣଭୂତା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଇଧ ପରିତସ୍ସନା। ତା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପୁରିମାୱତ୍ଥାଯ ଚଲନଂ କମ୍ପନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉବ୍ବିଜ୍ଜନା ଫନ୍ଦନା’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତଣ୍ହାତସ୍ସନାପି ଦିଟ୍ଠିତସ୍ସନାପି ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ଯଂ ପନ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ‘‘ଅହୋ ୱତ ଅଞ୍ଞେପି ସତ୍ତା ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅଯଂ ତଣ୍ହାତସ୍ସନା ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦିଟ୍ଠିତସ୍ସନାଯ ୱିସୁଂ ଉଦାହରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ତଣ୍ହାତସ୍ସନଂୟେୱ ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିତସ୍ସନାଯ ଅଭାୱତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତାସତସ୍ସନା ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ। ଭଯାନକନ୍ତି ଭେରୱାରମ୍ମଣନିମିତ୍ତଂ ବଲୱଭଯଂ। ତେନ ସରୀରସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୋ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଭଯଂ ସଂୱେଗନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭଯନ୍ତି ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଯ ଚିଣ୍ଣନ୍ତେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ଭାଯନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଭଯଞାଣଂ। ସଂୱେଗନ୍ତି ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ, ଓତ୍ତପ୍ପମେୱ ୱା। ସନ୍ତାସନ୍ତି ଆଦୀନୱନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାହି ସଙ୍ଖାରେହି ସନ୍ତସ୍ସନଞାଣଂ। ସହ ବ୍ୟାଯତି ପୱତ୍ତତି, ଦୋସଂ ୱା ଛାଦେତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହାଯୋ, ତସ୍ସ ଭାୱଂ ସହବ୍ୟତଂ।

୪୨।ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ ଇମେ ସତ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୟସ୍ମା ପନ ସୋ ପାସଂସଭାୱେନ ଉତ୍ତମଭାୱେନ ଚ ‘‘ତେ ସତ୍ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜେଟ୍ଠକୋହମସ୍ମୀ’’ତି। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଦସୋତି ଦସ୍ସନେ ଅନ୍ତରାୟାଭାୱୱଚନେନ, ଞେୟ୍ୟୱିସେସପରିଗ୍ଗାହିକଭାୱେନ ଚ ଅନାୱରଣଦସ୍ସାୱିତଂ ପଟିଜାନାତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଂ ପସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଭୂତଭବ୍ବାନନ୍ତି ଅହେସୁନ୍ତି ଭୂତା, ଭୱନ୍ତି ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭବ୍ବା, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ୱତ୍ତମାନକାଲୱସେନେୱ ଭବ୍ବ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ପଠମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ। କିଞ୍ଚାପି ସୋ ବ୍ରହ୍ମା ଅନୱଟ୍ଠିତଦସ୍ସନତ୍ତା ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ପୁରିମତରଜାତିପରିଚିତମ୍ପି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିୱସେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତପଟିବଦ୍ଧେନ ସତ୍ତନିମ୍ମାନେନ ୱିପଲ୍ଲଟ୍ଠୋ ‘‘ଅହଂ ଇସ୍ସରୋ କତ୍ତା ନିମ୍ମାତା’’ତିଆଦିନା ଇସ୍ସରକୁତ୍ତଦସ୍ସନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦମାନୋ ଅଭିନିୱିସନୱସେନେୱ ପତିଟ୍ଠିତୋ, ନ ପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ ‘‘ତସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ପତିଟ୍ଠାପନକ୍କମେନେୱ ପନ ତସ୍ସ ସୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଜାତୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘କାରଣତୋ ସାଧେତୁକାମୋ’’ତି, ‘‘ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ମନୋପଣିଧୀତି ମନସା ଏୱ ପତ୍ଥନା, ତଥା ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ, ଇତ୍ଥଭାୱନ୍ତି ଇଦପ୍ପକାରତଂ। ୟସ୍ମା ପନ ଇତ୍ଥନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ବ୍ରହ୍ମଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ଦେୱାନଂ ଉପପତ୍ତିସମନନ୍ତରଂ ‘‘ଇମିସ୍ସା ନାମ ଗତିୟା ଚୱିତ୍ୱା ଇମିନା ନାମ କମ୍ମୁନା ଇଧୂପପନ୍ନା’’ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ହୋତି, ସା ପନ ପୁରିମଜାତୀସୁ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣେ ସମ୍ମଦେୱ ନିୱିଟ୍ଠଜ୍ଝାସୟାନଂ। ଇମେ ପନ ସତ୍ତା ପୁରିମାସୁପି ଜାତୀସୁ ଇସ୍ସରକୁତ୍ତଦସ୍ସନୱସେନ ୱିନିବଦ୍ଧାଭିନିୱେସା ଅହେସୁନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇମିନା ମୟ’’ନ୍ତିଆଦି।

୪୩। ଈସତୀତି ଈସୋ, ଅଭିଭୂତି ଅତ୍ଥୋ। ମହା ଈସୋ ମହେସୋ, ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠମହେସତାୟ ପନ ପରେହି ‘‘ମହେସୋ’’ତି ଅକ୍ଖାତବ୍ବତାୟ ମହେସକ୍ଖୋ, ଅତିସୟେନ ମହେସକ୍ଖୋ ମହେସକ୍ଖତରୋତି ୱଚନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟସ୍ମା ପନ ସୋ ମହେସକ୍ଖଭାୱୋ ଆଧିପତେୟ୍ୟପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱିଞ୍ଞାୟତି, ତସ୍ମା ‘‘ଇସ୍ସରିୟପରିୱାରୱସେନ ମହାୟସତରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୪୪।ଇଧେୱ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଆଗଚ୍ଛତି। ୟଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ସତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ୟନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, କରଣେ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ, ୟେନ ଠାନେନାତି ଅତ୍ଥୋ, କିରିୟାପରାମସନଂ ୱା। ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଏତ୍ଥ ୟଦେତଂ ଇତ୍ଥତ୍ତସ୍ସ ଆଗମନଂ, ଏତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନୟୋ ‘‘ପବ୍ବଜତି, ଚେତୋସମାଧିଂ ଫୁସତି, ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରତୀ’’ତି ଏତେସୁପି ପଦେସୁ। ‘‘ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ୱିଜ୍ଜତି, ୟଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ସତ୍ତୋ’’ତି ଇମଞ୍ହି ପଦଂ ‘‘ପବ୍ବଜତୀ’’ତିଆଦୀହି ପଦେହି ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜେତବ୍ବନ୍ତି।

୪୫। ଖିଡ୍ଡାୟ ପଦୁସ୍ସନ୍ତୀତି ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିନୋ, ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିନୋ ଏୱ ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା, ଖିଡ୍ଡାପଦୋସୋ ୱା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା। ଅତିକ୍କନ୍ତୱେଲଂ ଅତିୱେଲଂ, ଆହାରୂପଭୋଗକାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମେଥୁନସମ୍ପୟୋଗେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ କେଳିହସ୍ସସୁଖଂ ରତିଧମ୍ମୋ ରତିସଭାୱୋ। ଆହାରନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୋ ଦେୱାନଂ ଆହାରୋ, କା ଆହାରୱେଲାତି? ସବ୍ବେସମ୍ପି କାମାୱଚରଦେୱାନଂ ସୁଧା ଆହାରୋ, ସା ହେଟ୍ଠିମେହି ଉପରିମାନଂ ପଣୀତତମା ହୋତି, ତଂ ୟଥାସକଂ ଦିୱସୱସେନ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ ‘‘ବିଳାରପଦପ୍ପମାଣଂ ସୁଧାହାରଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଜିୱ୍ହାୟ ଠପିତମତ୍ତୋ ୟାୱ କେସଗ୍ଗନଖଗ୍ଗା କାୟଂ ଫରତି, ତେସଂୟେୱ ଦିୱସୱସେନ ସତ୍ତଦିୱସେ ୟାପନସମତ୍ଥୋ ଚ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ଖାଦନ୍ତା ପିୱନ୍ତା’’ତି ଇଦଂ ପରିକପ୍ପନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମଜତେଜସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ ଉଳାରପୁଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା, ଉଳାରଗରୁସିନିଦ୍ଧସୁଧାହାରଜୀରଣତୋ ଚ। କରଜକାୟସ୍ସ ମନ୍ଦଭାୱୋ ମୁଦୁସୁଖୁମାଲଭାୱତୋ। ତେନେୱ ହି ଭଗୱା ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ପକତିପଥୱିୟଂ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ସକ୍କଂ ଦେୱରାଜାନଂ ‘‘ଓଳାରିକଂ କାୟଂ ଅଧିଟ୍ଠେହୀ’’ତି ଆହ। ତେସନ୍ତି ମନୁସ୍ସାନଂ। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି କରଜକାୟଂ। କେଚୀତି ଅଭୟଗିରିୱାସିନୋ।

୪୭।ମନେନାତି ଇସ୍ସାପକତତ୍ତା ପଦୁଟ୍ଠେନ ମନସା। ଉସୂୟାୱସେନ ମନସୋୱ ପଦୋସୋ ମନୋପଦୋସୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି ୱିନାସହେତୁଭୂତୋତି ମନୋପଦୋସିକାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅକୁଦ୍ଧୋ ରକ୍ଖତୀତି କୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋ କୋଧୋ ଇତରସ୍ମିଂ ଅକୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଅନୁପାଦାନୋ ଏକୱାରମେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନାସେୱନୋ ଚାୱେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଉଦକନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ନିବ୍ବାୟତି, ତସ୍ମା ଅକୁଦ୍ଧୋ ତଂ ଚୱନତୋ ରକ୍ଖତି, ଉଭୋସୁ ପନ କୁଦ୍ଧେସୁ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞମ୍ହି ପରିୱଡ୍ଢନୱସେନ ତିଖିଣସମୁଦାଚାରୋ ନିସ୍ସୟଦହନରସୋ କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ହଦୟୱତ୍ଥୁଂ ନିଦହନ୍ତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମାଲକରଜକାୟଂ ୱିନାସେତି, ତତୋ ସକଲୋପି ଅତ୍ତଭାୱୋ ଅନ୍ତରଧାୟତି। ତେନାହ ‘‘ଉଭୋସୁ ପନା’’ତିଆଦି । ତଥା ଚାହ ଭଗୱା ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା କିଲନ୍ତକାୟା...ପେ... ଚୱନ୍ତୀ’’ତି। ଧମ୍ମତାତି ଧମ୍ମନିୟାମୋ। ସୋ ଚ ତେସଂ କରଜକାୟସ୍ସ ମନ୍ଦତାୟ, ତଥାଉପ୍ପଜ୍ଜନକକୋଧସ୍ସ ଚ ବଲୱତାୟ ଠାନସୋ ଚୱନଂ, ତେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୪୯।ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଭେଦଂ ପସ୍ସତୀତି ୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟସନ୍ନିପାତେ ୱିକାରାପତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ, ଅନ୍ତେ ଚ ଅଦସ୍ସନୂପଗମନତୋ ୱିନାସଂ ପସ୍ସତି ଓଳାରିକତ୍ତା

ରୂପଧମ୍ମଭେଦସ୍ସ। ପଚ୍ଚଯଂ ଦତ୍ୱାତି ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା। ‘‘ବଲୱତର’’ନ୍ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲହୁତରଂ ଭେଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଏକସ୍ମିଂ ରୂପେ ଧରନ୍ତେଯେୱ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ଭେଦଂ ନ ପସ୍ସତୀତି ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ପରସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭାୱେନେୱ ଭିଜ୍ଜତୀତି ପୁରିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିଯ ପଚ୍ଛିମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ଭାୱପକ୍ଖୋ ବଲୱତରୋ ପାକଟୋ ଚ ହୋତି, ନ ଅଭାୱପକ୍ଖୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିନାସଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଅଲାତଚକ୍କଦସ୍ସନେନ ସୁପାକଟୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯସ୍ମା ପନ ତକ୍କୀୱାଦୀ ନାନତ୍ତନଯସ୍ସ ଦୂରତରତାଯ ଏକତ୍ତନଯସ୍ସପି ମିଚ୍ଛାଗହିତତ୍ତା ‘‘ଯଦେୱିଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଦାପି ଏକରୂପେନ ପୱତ୍ତତି, ଅଯମେୱ ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋ’’ତିଆଦିନା ଅଭିନିୱେସଂ ଜନେତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୋ ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ’’ତିଆଦି।

ଅନ୍ତାନନ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୫୩।ଅନ୍ତାନନ୍ତିକାତି ଏତ୍ଥ ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ସଭାୱୋ ଓସାନନ୍ତି ଅନ୍ତୋ, ମରିଯାଦା। ତପ୍ପଟିସେଧେନ ଅନନ୍ତୋ, ଅନ୍ତୋ ଚ ଅନନ୍ତୋ ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋ ଚ ନେୱନ୍ତାନାନନ୍ତୋ ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତା ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସେନ ୱା ‘‘ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧; ଉଦା। ୧) ୱିଯ। କସ୍ସ ପନ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋତି? ଲୋକୀଯତି ସଂସାରନିସ୍ସରଣତ୍ଥିକେହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି, ଲୋକୀଯନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ତେହି ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଂ ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ଲୋକୋତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ଅନ୍ତାନନ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ’’ତି। କୋ ପନ ଏସୋ ଅତ୍ତାତି? ଝାନୱିସଯଭୂତକସିଣନିମିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଲୋକସଞ୍ଞୀ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଂ ଲୋକୋତି ଗହେତ୍ୱା’’ତି। କେଚି ପନ ‘‘ଝାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ଇଧ ‘ଅତ୍ତା , ଲୋକୋ’ତି ଚ ଗହିତା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନ୍ତାନନ୍ତସହଚରିତୱାଦୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋ, ଯଥା ‘‘କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି ଅନ୍ତାନନ୍ତସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ୱା ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତୀ’’ତି। ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅନ୍ତାନନ୍ତିକା। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନ୍ତାନନ୍ତୋ ୱାଦୋ ଦିଟ୍ଠି ଏତେସନ୍ତି ‘‘ଅନ୍ତାନନ୍ତୱାଦା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଅନ୍ତାନନ୍ତୱାଦା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅନ୍ତଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ପୁରିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱାଦୀନଂ ଅନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଅନନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତତ୍ତଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପନ ତଦୁଭଯପଟିସେଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା କଥ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତନ୍ତି? ତଦୁଭଯପଟିସେଧନୱସେନ ପୱତ୍ତୱାଦତ୍ତା ଏୱ। ଯସ୍ମା ଅନ୍ତାନନ୍ତପଟିସେଧୱାଦୋପି ଅନ୍ତାନନ୍ତୱିସଯୋ ଏୱ ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଏତଦତ୍ଥଂଯେୱ ହି ସନ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତୱାଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଯଥା ତତିଯୱାଦେ ଦେସଭେଦୱସେନ ଏକସ୍ସେୱ ଅନ୍ତୱନ୍ତତା ଅନନ୍ତତା ଚ ସମ୍ଭୱତି, ଏୱଂ ତକ୍କୀୱାଦେପି କାଲଭେଦୱସେନ ଉଭଯସମ୍ଭୱତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିସେଧେନ ଉଭଯଞ୍ଞେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। କଥଂ? ଅନ୍ତୱନ୍ତତାପଟିସେଧେନ ହି ଅନନ୍ତତା ୱୁଚ୍ଚତି, ଅନନ୍ତତାପଟିସେଧେନ ଚ ଅନ୍ତୱନ୍ତତା, ଅନ୍ତାନନ୍ତାନଞ୍ଚ ନ ତତିଯୱାଦଭାୱୋ କାଲଭେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଲୋକସଞ୍ଞିତୋ ଅତ୍ତା ଅଧିଗତୱିସେସେହି ମହେସୀହି ଅନନ୍ତୋ କଦାଚି ସକ୍ଖିଦିଟ୍ଠୋତି ଅନୁସୁଯ୍ୟତି, ତସ୍ମା ନେୱନ୍ତୱା। ଯସ୍ମା ପନ ତେହିଯେୱ କଦାଚି ଅନ୍ତୱା ସକ୍ଖିଦିଟ୍ଠୋତି ଅନୁସୁଯ୍ୟତି, ତସ୍ମା ନ ପନ ଅନନ୍ତୋତି। ଯଥା ଚ ଅନୁସ୍ସୁତିତକ୍କୀୱସେନ, ଏୱଂ ଜାତିସ୍ସରତକ୍କୀ ଆଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ହି ତକ୍କିକୋ ଅୱଡ୍ଢିତଭାୱପୁବ୍ବକତ୍ତା ପଟିଭାଗନିମିତ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢିତଭାୱସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିତାଯ ଅନୁସ୍ସୱାଦିମତ୍ତେ ଠତ୍ୱା ‘‘ନେୱନ୍ତୱା’’ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ପନ ‘‘ନ ପନାନନ୍ତୋ’’ତି, ନ ପନ ଅନ୍ତତାନନ୍ତତାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଭାୱେନ ଯଥା ତଂ ‘‘ନେୱସଞ୍ଞିନାସଞ୍ଞୀ’’ତି। ପୁରିମୱାଦତ୍ତଯପଟିକ୍ଖେପୋ ଚ ଅତ୍ତନା ଯଥାଧିପ୍ପେତପ୍ପକାରୱିଲକ୍ଖଣତାଯ ତେସଂ, ଅୱସ୍ସଞ୍ଚେତଂ ଏୱଂ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ୱିକ୍ଖେପପକ୍ଖଂଯେୱ ଭଜେଯ୍ୟ ଚତୁତ୍ଥୱାଦୋ। ନ ହି ଅନ୍ତତାଅନନ୍ତତାତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପକାରୋ ଅତ୍ଥି, ତକ୍କୀୱାଦୀ ଚ ଯୁତ୍ତିମଗ୍ଗକୋ, କାଲଭେଦୱସେନ ଚ ତଦୁଭଯଂ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ନ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି।

କେଚି ପନ ଯଦି ପନାଯଂ ଅତ୍ତା ଅନ୍ତୱା ସିଯା, ଦୂରଦେସେ ଉପପଜ୍ଜନାନୁସ୍ସରଣାଦି କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ନ ସିଯା। ଅଥ ଅନନ୍ତୋ, ଇଧ ଠିତସ୍ସ ଦେୱଲୋକନିରଯାଦୀସୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନମ୍ପି ସିଯା। ସଚେ ପନ ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୋ ଚ, ତଦୁଭଯଦୋସସମାଯୋଗୋ। ତସ୍ମା ‘‘ଅନ୍ତୱା, ଅନନ୍ତୋ’’ତି ଚ ଅବ୍ୟାକରଣୀଯୋ ଅତ୍ତାତି ଏୱଂ ତକ୍କନୱସେନ ଚତୁତ୍ଥୱାଦପ୍ପୱତ୍ତିଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ପଚ୍ଛିମୱାଦୀଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତଂ ଅନ୍ତାନନ୍ତାନଂ ୱସେନ ଉଭଯୱିସଯତ୍ତା ତେସଂ ୱାଦସ୍ସ। ପୁରିମୱାଦୀଦ୍ୱଯସ୍ସ ପନ କଥଂ ୱିସୁଂ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକତ୍ତନ୍ତି? ଉପଚାରୱୁତ୍ତିଯା। ସମୁଦିତେସୁ ହି ଅନ୍ତାନନ୍ତୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତମାନୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକ-ସଦ୍ଦୋ ତତ୍ଥ ନିରୁଳ୍ହତାଯ ପଚ୍ଚେକମ୍ପି ଅନ୍ତାନନ୍ତିକୱାଦୀସୁ ପୱତ୍ତତି, ଯଥା ଅରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଅଟ୍ଠୱିମୋକ୍ଖପରିଯାଯୋ, ଯଥା ଚ ଲୋକେ ସତ୍ତାସଯୋତି। ଅଥ ୱା ଅଭିନିୱେସତୋ ପୁରିମକାଲପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅଯଂ ତତ୍ଥ ୱୋହାରୋ କତୋ। ତେସଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ତଥାରୂପଚେତୋସମାଧିସମଧିଗମତୋ ପୁବ୍ବକାଲଂ ‘‘ଅନ୍ତୱା ନୁ ଅଯଂ ଲୋକୋ, ଅନନ୍ତୋ ନୁ’’ତି ଉଭଯାକାରାୱଲମ୍ବିନୋ ପରିୱିତକ୍କସ୍ସ ୱସେନ ନିରୁଳ୍ହୋ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକଭାୱୋ ୱିସେସଲାଭେନ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ଏକଂସଗ୍ଗାହେ ପୁରିମସିଦ୍ଧରୁଳ୍ହିଯା ୱୋହରୀଯତୀତି।

୫୪-୬୦।ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ତକ୍କଯତୀତି ତକ୍କୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୪) ସଦ୍ଦତୋ, ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧୋ ତକ୍କୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୪) ଅତ୍ଥତୋ ଚ ସସ୍ସତୱାଦେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା। ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନୁସାରେନାତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ଉପଲଦ୍ଧପୁବ୍ବସ୍ସ ଅନ୍ତୱନ୍ତାଦିନୋ ଅନୁସ୍ସରଣେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସୁତିତକ୍କୀସୁଦ୍ଧତକ୍କୀନମ୍ପି ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଦିଟ୍ଠଗ୍ଗହଣେନେୱ ‘‘ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତୱିସୂକଦସ୍ସନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧୦, ୧୯୪) ୱିଯ ସୁତାଦୀନମ୍ପି ଗହିତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଅନ୍ତୱା’’ତିଆଦିନା ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଦା ଭାୱପରାମସନୱସେନେୱ ଇମେସଂ ୱାଦାନଂ ପୱତ୍ତନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ସେସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୯୭-୯୮)।

ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦୱଣ୍ଣନା

୬୧।ନ ମରତୀତି ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ‘‘ଏୱମ୍ପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦିନା ୱିୱିଧୋ ନାନପ୍ପକାରୋ ଖେପୋ ପରେନ ପରୱାଦୀନଂ ଖିପନଂ ୱିକ୍ଖେପୋ। ଅମରାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱାଚାଯ ଚ ୱିକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ୱା ଅମରାୱିକ୍ଖେପିନୋ। ଅମରାୱିକ୍ଖେପିନୋ ଏୱ ଅମରାୱିକ୍ଖେପିକା। ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସନ୍ଧାୱତି ଏକସ୍ମିଂ ସଭାୱେ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ। ଅମରା ୱିଯ ୱିକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୬୨। ୱିକ୍ଖେପୱାଦିନୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ, ଅକୁସଲଧମ୍ମେପି ସଭାୱଭେଦୱସେନେୱ ଞାତୁଂ ଞାଣବଲଂ ନତ୍ଥୀତି କୁସଲାକୁସଲପଦାନଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ। ପଠମନଯୱସେନେୱ ଅପରିଯନ୍ତୱିକ୍ଖେପତାଯ ଅମରାୱିକ୍ଖେପଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋତି ଅନିଯମିତୱିକ୍ଖେପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନିଯମିତୱିକ୍ଖେପୋତି ସସ୍ସତାଦୀସୁ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ପକାରେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ୱିକ୍ଖେପକରଣଂ, ପରୱାଦିନା ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପୁଚ୍ଛିତେ ପକାରେ ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯନଯୱସେନ ଅମରାସଦିସାଯ ଅମରାଯ ୱିକ୍ଖେପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଦଂ କୁସଲନ୍ତି ୱା ପୁଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଅଥ ୱା ‘‘ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦିନା ଅନିଯମତୋୱ ସସ୍ସତେକଚ୍ଚସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦତକ୍କୀୱାଦାନଂ ପଟିସେଧନେନ ତଂ ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତେୱ ଅପରିଯନ୍ତୱିକ୍ଖେପୱାଦତ୍ତା ଅମରାୱିକ୍ଖେପିନୋ। ଅତ୍ତନା ପନ ଅନୱଟ୍ଠିତୱାଦତ୍ତା ନ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପକ୍ଖେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ‘‘ସଯଂ ପନ… ପେ… ବ୍ୟାକରୋତୀ’’ତି। ଇଦାନି କୁସଲାଦୀନଂ ଅବ୍ୟାକରଣେନ ତମେୱ ଅନୱଟ୍ଠାନଂ ୱିଭାୱେତି ‘‘ଇଦଂ କୁସଲନ୍ତି ୱା ପୁଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିନା। ତେନେୱାହ ‘‘ଏକସ୍ମିମ୍ପି ପକ୍ଖେ ନ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି।

୬୩। କୁସଲାକୁସଲଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅପ୍ପଜାନନ୍ତୋପି ଯେସମହଂ ସମଯେନ କୁସଲମେୱ ‘‘କୁସଲ’’ନ୍ତି, ଅକୁସଲମେୱ ଚ ‘‘ଅକୁସଲ’’ନ୍ତି ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟଂ, ତେସୁ ତଥା ବ୍ୟାକରଣହେତୁ ‘‘ଅହୋ ୱତ ରେ ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ କରୋନ୍ତେସୁ ମମ ଛନ୍ଦୋ ୱା ରାଗୋ ୱା ଅସ୍ସାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ଦୋସୋ ୱା ପଟିଘୋ ୱାତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପଣ୍ଡିତଭାୱୱିସଯାନଂ ରାଗାଦୀନଂ ୱସେନ ଯୋଜନା କତା। ‘‘ଛନ୍ଦରାଗଦ୍ୱଯଂ ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଧମ୍ମେ ହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋୱ ‘‘ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ଆଗତା, ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପନ ଦୋସୋପି ‘‘ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚୋ ‘‘କୋଧୁପାଦାନୱିନିବନ୍ଧା ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଭଯମ୍ପି ୱା ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି । ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଂ ଅମୁଞ୍ଚନଂ। ପଟିଘୋପି ହି ଉପନାହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଆରମ୍ମଣଂ ନ ମୁଞ୍ଚତି। ୱିହନନଂ ହିଂସନଂ ୱିବାଧନଂ। ରାଗୋପି ହି ପରିଳାହୱସେନ ସାରଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତାଯ ନିସ୍ସଯଂ ୱିବାଧତୀତି। ୱିନାସେତୁକାମତାଯ ଆରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

୬୪।ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନାତି ପଞ୍ଞାଯ। ଯେନ ହି ଧମ୍ମେନ ଯୁତ୍ତୋ ‘‘ପଣ୍ଡିତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଧମ୍ମୋ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ, ତେନ ସୁତଚିନ୍ତାମଯଂ ପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି, ନ ପାକତିକକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ସାଭାୱିକପଞ୍ଞଂ। କତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାସାମଞ୍ଞୱାଚକତ୍ତା ‘‘କତୱିଜ୍ଜୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କତ-ସଦ୍ଦୋ ଞାଣାନୁଯୁତ୍ତଂ ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ୱିଞ୍ଞାତପରପ୍ପୱାଦା’’ତି। ସତ୍ତଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ୱାଲଗ୍ଗସ୍ସ ଅଂସୁକୋଟିୱେଧକୋ ‘‘ୱାଲୱେଧୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

୬୫-୬। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ପୁରିମାନମ୍ପି ତିଣ୍ଣଂ କୁସଲାଦିଧମ୍ମସଭାୱାନୱବୋଧତୋ ଅତ୍ଥେୱ ମନ୍ଦଭାୱୋ, ତେସଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନୱବୋଧସ୍ସ ଅୱବୋଧୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତଦଭାୱା ପଚ୍ଛିମୋୱେୱ ମନ୍ଦମୋମୂହଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ। ନନୁ ଚ ପଚ୍ଛିମସ୍ସାପି ‘‘ଅତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’ତି ଇତି ଚେ ମେ ଅସ୍ସ, ‘ଅତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’ତି ଇତି ତେ ନଂ ବ୍ୟାକରେଯ୍ୟଂ, ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୬୫) ୱଚନତୋ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମାନୱବୋଧସ୍ସ ଅୱବୋଧୋ ଅତ୍ଥିଯେୱାତି? କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥି, ନ ତସ୍ସ ପୁରିମାନଂ ୱିଯ ଅପରିଞ୍ଞାତଧମ୍ମବ୍ୟାକରଣନିବନ୍ଧନମୁସାୱାଦାଦିଭଯପରିଜିଗୁଚ୍ଛନକାରୋ ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ମହାମୂଳ୍ହୋୱେୱ। ଅଥ ୱା ‘‘ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିକ୍ଖେପକରଣତ୍ଥଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’ତି ଇତି ଚେ ମଂ ପୁଚ୍ଛସୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛାଠପନମେୱ ତେନ ଦସ୍ସୀଯତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମାନୱବୋଧୋତି ଅଯମେୱ ୱିସେସେନ ‘‘ମନ୍ଦୋ ଚେୱ ମୋମୂହୋ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱ ହି ତଥାୱାଦିନଂ ସଞ୍ଚଯଂ ବେଲଟ୍ଠପୁତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ‘‘ଅଯଂ ୱା ଇମେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସବ୍ବମନ୍ଦୋ ସବ୍ବମୂଳ୍ହୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୧) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’’ତି ସସ୍ସତଦସ୍ସନୱସେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱା ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ନତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’’ତି ନତ୍ଥିକଦସ୍ସନୱସେନ ସମ୍ମାଦସ୍ସନୱସେନ ୱା ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ଅତ୍ଥି ଚ ନତ୍ଥି ଚ

ପରୋଲୋକୋ’’ତି ଉଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନଵସେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଏଵ ଵା ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ନେଵ ଅତ୍ଥି ନ ନତ୍ଥି ପରୋଲୋକୋ’’ତି ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଉଭୟପଟିକ୍ଖେପେ ସତି ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅସମ୍ଭଵତୋ ଅତ୍ଥିତାନତ୍ଥିତାହି ନଵତ୍ତବ୍ବାକାରୋ ପରୋଲୋକୋତି ଵିକ୍ଖେପଞ୍ଞେଵ ପୁରେକ୍ଖାରେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଵା ପୁଚ୍ଛା। ସେସଚତୁକ୍କତ୍ତୟେପି ଵୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାରତ୍ତିକୋ ଵିୟ ହି କାୟସଙ୍ଖାରତ୍ତିକେନ ପୁରିମଚତୁକ୍କସଙ୍ଗହିତୋ ଏଵ ଅତ୍ଥୋ। ସେସଚତୁକ୍କତ୍ତୟେନ ଅତ୍ତପରାମାସପୁଞ୍ଞାଦି ଫଲତାଚୋଦନାନୟେନ ସଙ୍ଗହିତୋତି।

ଅମରାଵିକ୍ଖେପିକୋ ସସ୍ସତାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚ୍ଚନତାୟ ସବ୍ବତ୍ଥ ‘‘ଏଵନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦିନା ଵିକ୍ଖେପଞ୍ଞେଵ କରୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଏଵନ୍ତିପି ମେ ନୋ’’ତିଆଦି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛିତାକାରପଟିସେଧନଵସେନ ଵିକ୍ଖିପନାକାରଦସ୍ସନଂ। ନନୁ ଚ ଵିକ୍ଖେପଵାଦିନୋ ଵିକ୍ଖେପପକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁଜାନନଂ ଵିକ୍ଖେପପକ୍ଖେ ଅଵଟ୍ଠାନଂ ଯୁତ୍ତରୂପନ୍ତି? ନ, ତତ୍ଥାପି ତସ୍ସ ସମ୍ମୂଳ୍ହତ୍ତା, ପଟିକ୍ଖେପଵସେନେଵ ଚ ଵିକ୍ଖେପଵାଦସ୍ସ ପଵତ୍ତନତୋ। ତଥା ହି ସଞ୍ଚୟୋ ବେଲଟ୍ଠପୁତ୍ତୋ ରଞ୍ଞା ଅଜାତସତ୍ତୁନା ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପରଲୋକତ୍ଥିକାଦୀନଂ ପଟିସେଧନମୁଖେନ ଵିକ୍ଖେପଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଚାୟଂ ସବ୍ବୋପି ଅମରାଵିକ୍ଖେପିକୋ କୁସଲାଦୟୋ ଧମ୍ମେ, ପରଲୋକତ୍ଥିକାଦୀନି ଚ ଯଥାଭୂତଂ ଅନଵବୁଜ୍ଝମାନୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠୋ ପୁଚ୍ଛାୟ ଵିକ୍ଖେପନମତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ କଥଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକଭାଵୋ। ନ ହି ଅଵତ୍ତୁକାମସ୍ସ ଵିୟ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥମଜାନନ୍ତସ୍ସ ଵିକ୍ଖେପକରଣମତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକତା ଯୁତ୍ତାତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ନ ହେଵ ଖୋ ପୁଚ୍ଛାୟ ଵିକ୍ଖେପକରଣମତ୍ତେନ ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତିକତା, ଅଥ ଖୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସଵସେନ। ସସ୍ସତାଭିନିଵେସେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵିଟ୍ଠୋୟେଵ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିତାୟ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ପରଲୋକତ୍ଥିକାଦୀନି ଚ ଯାଥାଵତୋ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଅତ୍ତନା ଅଵିଞ୍ଞାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପରଂ ଵିଞ୍ଞାପେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ମୁସାଵାଦାଦିଭୟେନ ଚ ଵିକ୍ଖେପଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି। ତଥା ହି ଵକ୍ଖତି ‘‘ଯାସଂ ସତ୍ତେଵ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋ, ସେସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୯୭-୯୮) ଅଥ ଵା ପୁଞ୍ଞପାପାନଂ ତବ୍ବିପାକାନଞ୍ଚ ଅନଵବୋଧେନ ଅସଦ୍ଦହନେନ ଚ ତବ୍ବିସୟାୟ ପୁଚ୍ଛାୟ ଵିକ୍ଖେପକରଣଂୟେଵ ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଖନ୍ତିଂ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ଅଭିନିଵିସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଵିସୁଂୟେଵେସା ଏକା ଦିଟ୍ଠି ସତ୍ତଭଙ୍ଗଦିଟ୍ଠି ଵିୟାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ଚ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ପରିୟନ୍ତରହିତା ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠି ଚେଵ ଵାଚା ଚା’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୧)। କଥଂ ପନସ୍ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ? ଉଚ୍ଛେଦଵସେନ ଅନଭିନିଵେସତୋ। ନତ୍ଥି କୋଚି ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତଵେଦୀ ଵିଵାଦବହୁଲତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ, ‘‘ଏଵମେଵ’’ନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦନ୍ତରେନ ‘‘ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନନା ଅନାଦିକାଲିକା ଲୋକେ’’ତି ଗାହଵସେନ ସସ୍ସତଲେସୋପେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତିୟେଵ।

ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଵାଦଵଣ୍ଣନା

୬୭। ଅଧିଚ୍ଚ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ, କସ୍ସଚି ବୁଦ୍ଧିପୁବ୍ବଂ ଵା ଵିନା ସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ତଲୋକସଞ୍ଞିତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିଆକାରାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସନଂ ତଦାକାରସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ପଵତ୍ତିତୋ, ତଦାକାରସହଚରିତତାୟ ଚ ‘‘ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତି, କୁନ୍ତା ପଚରନ୍ତୀ’’ତି ଚ ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଦସ୍ସନଂ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି।

୬୮-୭୩।ଦେସନାସୀସନ୍ତି ଦେସନାୟ ଜେଟ୍ଠକଭାଵେନ ଗହଣଂ, ତେନ ସଞ୍ଞଂୟେଵ ଧୁରଂ କତ୍ଵା ଭଗଵତା ଅୟଂ ଦେସନା କତା, ନ ପନ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଭାଵତୋତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେଵାହ ‘‘ଅଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା’’ତିଆଦି। ଭଗଵା ହି ଯଥା ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସମାଧିଂ ପଞ୍ଞଂ ଵା ଧୁରଂ କରୋତି, ଏଵଂ ଲୋକିୟଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଞ୍ଞଂ ଵା ଧୁରଂ କରୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାଵେତି (ଧ। ସ। ୨୭୭) ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି [ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫ (ଖ)] ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, [ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫ (ଜ); ଵିଭ। ୨।୮୦୪] ପଞ୍ଞାୟ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ଵା ଆସଵା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭୧) ତଥା ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାଵଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, (ଧ। ସ। ୧) କିଂଚିତ୍ତୋ ତ୍ଵଂ ଭିକ୍ଖୁ (ପାରା। ୧୪୬, ୧୮୦) ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, (ଧ। ପ। ୧, ୨; ନେତ୍ତି। ୯୦; ପେଟକୋ। ୮୩) ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖଵେ ସତ୍ତା ନାନତ୍ତକାୟା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିନୋ, (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୨, ୩୪୨, ୩୫୭; ଅ। ନି। ୯।୨୪; ଚୂଳନି। ୮୩) ନ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ସୁତ୍ତାନି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୮) ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ତିତ୍ଥାୟତନେତି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟସମୟେ। ତିତ୍ଥିୟା ହି ଉପପତ୍ତିଵିସେସେ ଵିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିନୋ, ସଞ୍ଞାଵିରାଗାଵିରାଗେସୁ ଆଦୀନଵାନିସଂସଦସ୍ସିନୋ ଵା ହୁତ୍ଵା ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ଅକ୍ଖଣଭୂମିୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସାସନିକା। ଵାୟୋକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ଵାତି ଵାୟୋକସିଣେ ପଠମାଦୀନି ତୀଣି ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ତତିୟଜ୍ଝାନେ ଚିଣ୍ଣଵସୀ ହୁତ୍ଵା ତତୋ ଵୁଟ୍ଠାୟ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାଧିଗମାୟ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ଵା। ତେନେଵାହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା’’ତି।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଵାୟୋକସିଣେୟେଵ ପରିକମ୍ମଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ଯଥେଵ ହି ରୂପପଟିଭାଗଭୂତେସୁ କସିଣଵିସେସେସୁ ରୂପଵିଭାଵନେନ ରୂପଵିରାଗଭାଵନାସଙ୍ଖାତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଵିସେସୋ ସଚ୍ଛିକରୀୟତି, ଏଵଂ ଅପରିବ୍ୟତ୍ତଵିଗ୍ଗହତାୟ ଅରୂପପଟିଭାଗଭୂତେ କସିଣଵିସେସେ ଅରୂପଵିଭାଵନେନ ଅରୂପଵିରାଗଭାଵନାସଙ୍ଖାତୋ ରୂପସମାପତ୍ତିଵିସେସୋ ଅଧିଗମୀୟତୀତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସଞ୍ଞା ରୋଗୋ ସଞ୍ଞା ଗଣ୍ଡୋ’’ତିଆଦିନା

(ମ। ନି। ୩।୨୪) ‘‘ଧି ଚିତ୍ତଂ, ଧିଦ୍ଧତେ ତଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚ ନୟେନ ଅରୂପପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ, ତଦଭାୱେ ଚ ସନ୍ତପଣୀତଭାୱସନ୍ନିଟ୍ଠାନେନ ରୂପସମାପତ୍ତିୟା ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ, ରୂପୱିରାଗଭାୱନା ପନ ସବ୍ବିଂ ଉପଚାରେନ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ, ତସ୍ମାପି ୱିସେସେନ ପଠମାରୁପ୍ପଜ୍ଝାନଂ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାକାସକସିଣେପୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ସାପି ହି ଅରୂପପଟିଭାଗତା ଲବ୍ଭତୀତି? ଇଚ୍ଛିତମେୱେତଂ କେସଞ୍ଚି ଅୱଚନଂ ପନେତ୍ଥ ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ଅଗ୍ଗହିତଭାୱେନ। ଯଥା ହି ରୂପୱିରାଗଭାୱନା ୱିରଜ୍ଜନୀୟଧମ୍ମଭାୱମତ୍ତେନ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନା, ୱିରଜ୍ଜନୀୟଧମ୍ମପଟିଭାଗଭୂତେ ଚ ୱିସୟୱିସେସେ ପାତୁଭୱତି, ଏୱଂ ଅରୂପୱିରାଗଭାୱନାପୀତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ନ କୋଚି ୱିରୋଧୋ, ତିତ୍ଥିୟେହେୱ ପନ ତସ୍ସା ସମାପତ୍ତିୟା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତାୟ, ତେସଞ୍ଚ ୱିସୟପଥେସୁପନିବନ୍ଧନସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିତୋ ଦିଟ୍ଠିୱନ୍ତେହି ପୁବ୍ବାଚରିୟେହି ଚତୁତ୍ଥେୟେୱ ଭୂତକସିଣେ ଅରୂପୱିରାଗଭାୱନାପରିକମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କିଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ୱିୟ ପୁରିମଭୂତକସିଣତ୍ତୟେପି ୱଣ୍ଣପଟିଚ୍ଛାୟାୱ ପଣ୍ଣତ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଝାନସ୍ସ ଲୋକୱୋହାରାନୁରୋଧେନେୱ ପୱତ୍ତିତୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୭) ପଥୱୀକସିଣସ୍ସ ଆଦାସଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲୂପମାୱଚନଞ୍ଚ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି, ଚତୁତ୍ଥଂ ପନ ଭୂତକସିଣଂ ଭୂତପ୍ପଟିଚ୍ଛାୟମେୱ ଝାନସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ତସ୍ସେୱ ଅରୂପପଟିଭାଗତା ଯୁତ୍ତାତି ୱାୟୋକସିଣେୟେୱ ପରିକମ୍ମଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଧେୱାତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେୟେୱ। ତତ୍ଥାତି ଅସଞ୍ଞଭୱେ। ଯଦି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ପାତୁଭୱତି, କଥମରୂପସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ତତ୍ଥ ରୂପଂ ପୱତ୍ତତି, କଥଂ ପନ ରୂପସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ଅରୂପଧାତୁୟଂ ଅରୂପଂ ପୱତ୍ତତି, ଇଦମ୍ପି ତେନ ସମାନଜାତିୟମେୱ। କସ୍ମା? ଇଧେୱ ଅଦସ୍ସନତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କବଳୀକାରାହାରେନ ୱିନା ରୂପଧାତୁୟଂ ରୂପେନ ନ ପୱତ୍ତିତବ୍ବଂ, କିଂ କାରଣଂ ? ଇଧେୱ ଅଦସ୍ସନତୋ। ଅପି ଚ ଯଥା ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଂ ରୂପେ ଅୱିଗତତଣ୍ହଂ, ତସ୍ସ ସହ ରୂପେନ ସମ୍ଭୱତୋ ରୂପଂ ନିସ୍ସାୟ ପୱତ୍ତି, ଯସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଂ ରୂପେ ୱିଗତତଣ୍ହଂ, ତସ୍ସ ୱିନା ରୂପେନ ରୂପନିରପେକ୍ଖତାୟ କାରଣସ୍ସ, ଏୱଂ ଯସ୍ସ ରୂପପ୍ପବନ୍ଧସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଂ ୱିଗତତଣ୍ହଂ ଅରୂପେ, ତସ୍ସ ୱିନା ଅରୂପେନ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ଅସଞ୍ଞଭୱେ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମତ୍ତମେୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି। କଥଂ ପନ ତତ୍ଥ କେୱଲୋ ରୂପପ୍ପବନ୍ଧୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚୟରହିତୋ ଚିରକାଲଂ ପୱତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ, କିତ୍ତକଂ ୱା କାଲଂ ପୱତ୍ତତୀତି ଚୋଦନଂ ମନସି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ଯଥା ନାମ ଜିୟାୱେଗୁକ୍ଖିତ୍ତୋ ସରୋ’’ତିଆଦି, ତେନ ନ କେୱଲମାଗମୋୟେୱ ଅୟମେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ତକମେୱ କାଲନ୍ତି ଉକ୍କଂସତୋ ପଞ୍ଚ ମହାକପ୍ପସତାନିପି ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା। ଝାନୱେଗେତି ଅସଞ୍ଞସମାପତ୍ତିପରିକ୍ଖତେ କମ୍ମୱେଗେ। ଅନ୍ତରଧାୟତୀତି ପଚ୍ଚୟନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି।

ଇଧାତି କାମଭୱେ। କଥଂ ପନ ଅନେକକପ୍ପସତସମତିକ୍କମେନ ଚିରନିରୁଦ୍ଧତୋ ୱିଞ୍ଞାଣତୋ ଇଧ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ନ ହି ନିରୁଦ୍ଧେ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମୁପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି? ନୟିଦମେକନ୍ତତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚିରନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି ହି ଚିତ୍ତଂ ସମାନଜାତିକସ୍ସ ଅନ୍ତରାନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟମତ୍ତଂ ହୋତିୟେୱ, ନ ବୀଜଂ, ବୀଜଂ ପନ କମ୍ମଂ। ତସ୍ମା କମ୍ମତୋ ବୀଜଭୂତତୋ ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ପଚ୍ଚୟେହି ଅସଞ୍ଞଭୱତୋ ଚୁତାନଂ କାମଧାତୁୟା ଉପପତ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତିୟେୱ। ତେନାହ ‘‘ଇଧ ପଟିସନ୍ଧିସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ନାମ ଉତୁନିୟାମେନ ପୁପ୍ଫଗ୍ଗହଣେ ନିୟତକାଲାନଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ୱେଖେ ଦିନ୍ନେ ୱେଖବଲେନ ନ ଯଥା ନିୟାମତା ହୋତି ପୁପ୍ଫଗ୍ଗହଣସ୍ସ, ଏୱମେୱ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଅୱିପ୍ପୟୋଗେନ ୱତ୍ତମାନେସୁ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ରୂପାରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱେଖେ ଦିନ୍ନେ ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିୱେଖବଲସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ଅରୂପଭୱେ ଅସଞ୍ଞାଭୱେ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପରହିତା ଅରୂପରହିତା ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତି ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନନୁ ଏତ୍ଥ ଜାତିସତସହସ୍ସଦସସଂୱଟ୍ଟାଦୀନଂ ମଜ୍ଝକେ, ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ୱା ପୱତ୍ତାୟ ଅସଞ୍ଞୂପପତ୍ତିୟା ୱସେନ ଲାଭୀଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦୋ ଲାଭୀସସ୍ସତୱାଦୋ ୱିୟ ଅନେକଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତୀତି? ସଚ୍ଚଂ ସମ୍ଭୱତି, ଅନନ୍ତରତ୍ତା ପନ ଆପନ୍ନାୟ ଅସଞ୍ଞୂପପତ୍ତିୟା ୱସେନ ଲାଭୀଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦୋ ନୟଦସ୍ସନୱସେନ ଏକୋୱ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହତୋ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତୱାଦେ ଆଗତୋ ସବ୍ବୋ ଦେସନାନୟୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦେପି ଗହେତବ୍ବୋତି ଇମସ୍ସ ୱିସେସସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ଲାଭୀଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦୋ ଅୱିଭଜିତ୍ୱା ଦେସିତୋ। ଅୱସ୍ସଞ୍ଚ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ଦୁୱିଧତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ‘‘ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଚା’’ତି। ତଥା ଚ ୱକ୍ଖତି ‘‘ଯାସଂ ସତ୍ତେୱ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋ, ସେସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୯୭-୯୮)।

ନନୁ ଚ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ। ‘‘ଅହଞ୍ହି ପୁବ୍ବେ ନାହୋସି’’ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ଅପୁବ୍ବସତ୍ତପାତୁଭାୱଗ୍ଗାହତ୍ତା, ଅତ୍ତନୋ ଲୋକସ୍ସ ଚ ସଦାଭାୱଗାହିନୀ ଚ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ‘‘ଅତ୍ଥିତ୍ୱେୱ ସସ୍ସତିସମ’’ନ୍ତି ପୱତ୍ତନତୋ? ନୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ ଅନାଗତେ କୋଟିଅଦସ୍ସନତୋ। ଯଦିପି ହି ଅୟଂ ୱାଦୋ ‘‘ସୋମ୍ହି ଏତରହି ଅହୁତ୍ୱା ସନ୍ତତାୟ ପରିଣତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୬୮) ଅତ୍ତନୋ ଲୋକସ୍ସ ଚ ଅତୀତକୋଟିପରାମସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ, ତଥାପି ୱତ୍ତମାନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନ ତେସଂ କତ୍ଥଚି ଅନାଗତେ ପରିୟନ୍ତଂ ପସ୍ସତି, ୱିସେସେନ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନାଗତକାଲେସୁ ପରିୟନ୍ତାଦସ୍ସନପଭାୱିତୋ ସସ୍ସତୱାଦୋ। ଯଥାହ ‘‘ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେୱ ଠସ୍ସତୀ’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ, ସସ୍ସତୱାଦାଦୀନଞ୍ଚ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକେସୁ ସଙ୍ଗହୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ ଅନାଗତକାଲପରାମସନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତାତି? ନ, ସମୁଦାଗମସ୍ସ ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସିକତ୍ତା।

ତଥା ହି ନେସଂ ସମୁପ୍ପତ୍ତି ଅତୀତଂସପୁଚ୍ଚେନିୱାସଞ୍ଞାଣେହି, ତପ୍ପଟିରୂପକାନୁସ୍ସୱାଦିପ୍ପଭାୱିତତକ୍କେନେହି ଚ ସଙ୍ଗହିତାତି, ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞ୍ଞାଣେନ ୱାଦିୱରେନ ଧମ୍ମସ୍ସାମିନା ନିରୱସେସତୋ ଅଗତିଞ୍ଚ ଗତିଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତଂ ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦିତା ଏତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ, ତସ୍ମା ଯାୱତିକା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଭଗୱତା ଦେସିତା, ଯଥା ଚ ଦେସିତା, ତଥା ତଥାୱ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନତୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବା, ନ ଏତ୍ଥ ଯୁତ୍ତିୱିଚାରଣା କାତବ୍ବା ବୁଦ୍ଧୱିସଯତ୍ତା। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋତି।

ଦୁତିଯଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକୱାଦୱଣ୍ଣନା

୭୪। ‘‘ଅପରନ୍ତେ ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିନୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅପର-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଅନାଗତକାଲୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ଅନାଗତକୋଟ୍ଠାସସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି। ଅପରନ୍ତଂ କପ୍ପେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତଂ କପ୍ପେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

ସଞ୍ଞୀୱାଦୱଣ୍ଣନା

୭୫। ଉଦ୍ଧମାଘାତନାତି ପଓତ୍ତୋ ୱାଦୋ ଉଦ୍ଧମାଘାତନୋ, ସୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଉଦ୍ଧମାଘାତନିକା। ଯସ୍ମା ପନ ତେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ‘‘ଉଦ୍ଧଂ ମରଣା ଅତ୍ତା ନିବ୍ବିକାରୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ‘‘ଉଦ୍ଧମାଘାତନା ଅତ୍ତାନଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧମାଘାତନିକା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞୀୱାଦୋ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞୀୱାଦା ‘‘ବୁଦ୍ଧଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଯଥା। ଅଥ ୱା ସଞ୍ଞୀତି ପଓତ୍ତୋ ୱାଦୋ ସଞ୍ଞୀ ସହଚରଣନଯେନ, ସଞ୍ଞୀ ୱାଦୋ ଏତେସନ୍ତି ସଞ୍ଞୀୱାଦା।

୭୬-୭୭।ରୂପୀ ଅତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ନନୁ ରୂପୱିନିମୁତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା ଭୱିତବ୍ବଂ ସଞ୍ଞାଯ ୱିଯ ରୂପସ୍ସପି ଅତ୍ତନିଯତ୍ତା। ନ ହି ‘‘ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା’’ତି ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ଅତ୍ତା। ତେନେୱ ହି ‘‘ତତ୍ଥ ପଓତ୍ତସଞ୍ଞଞ୍ଚସ୍ସ ସଞ୍ଞୀତି ଗହେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସତି କସ୍ମା କସିଣରୂପଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ‘‘ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ’’ତି, ଅଥ ଖୋ ‘‘ରୁପ୍ପନସୀଲୋ ରୂପୀ’’ତି। ରୁପ୍ପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ରୂପସରିକ୍ଖତାଯ କସିଣରୂପସ୍ସ ୱଡ୍ଢିତାୱଡ୍ଢିତକାଲୱସେନ ୱିସେସାପତ୍ତି, ସା ଚ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ନ ସକ୍କା ୱୁତ୍ତଂ ପରିତ୍ତୱିପୁଲତାଦିୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି? ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି କାଯଭେଦତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବିକାରତାଯ ତେନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରୋଗୋପରଂ ମରଣା’’ତି। ଅଥ ୱା ‘‘ରୂପଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନ ଦୋସୋ। କପ୍ପନାସିଦ୍ଧେନପି ହି ଭେଦେନ ଅଭେଦସ୍ସାପି ନିଦ୍ଦେସଦସ୍ସନତୋ, ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି। ରୁପ୍ପନଂ ୱା ରୂପସଭାୱୋ ରୂପଂ, ତଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୀ, ଅତ୍ତା ‘‘ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୧) ୱିଯ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ରୂପସଭାୱତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ‘‘ରୂପୀ ଅତ୍ତା’’ତି ୱଚନଂ ଞାଯାଗତମେୱାତି ‘‘କସିଣରୂପଂ ‘ଅତ୍ତା’ତି ଗହେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଯତୱାଦିତାଯ କମ୍ମଫଲପଟିକ୍ଖେପତୋ ନତ୍ଥି ଆଜୀୱକେସୁ ଝାନସମାପତ୍ତିଲାଭୋତି ଆହ ‘‘ଆଜୀୱକାଦଯୋ ୱିଯ ତକ୍କମତ୍ତେନେୱ ୱା ରୂପୀ ଅତ୍ତା’’ତି। ତଥା ହି କଣ୍ହାଭିଜାତିଆଦୀସୁ ଛଳାଭିଜାତୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚେ ଆଜୀୱକା ପଟିଜାନନ୍ତି। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ରୋଗୋ ଭଙ୍ଗୋତି ଅରୋଗୋତି ଅରୋଗ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଚ୍ଚପରିଯାଯତା ୱେଦିତବ୍ବା, ରୋଗରହିତତାସୀସେନ ୱା ନିବ୍ବିକାରତାଯ ନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଜାନାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋତି ଆହ ‘‘ଅରୋଗୋତି ନିଚ୍ଚୋ’’ତି।

କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସପଠମାରୁପ୍ପୱିଞ୍ଞାଣନତ୍ଥିଭାୱଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନାନି ଅରୂପସମାପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ନିମ୍ବପଣ୍ଣେ ତିତ୍ତକରସୋ ୱିଯ ସରୀରପରିମାଣୋ ଅରୂପୀ ଅତ୍ତା ତତ୍ଥ ତିଟ୍ଠତୀତି ନିଗଣ୍ଠାତି ଆହ ‘‘ନିଗଣ୍ଠାଦଯୋ ୱିଯା’’ତି। ମିସ୍ସକଗାହୱସେନାତି ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ନିମିତ୍ତାନି ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘‘ଏକୋ ଅତ୍ତା’’ତି, ତତ୍ଥ ପଓତ୍ତସଞ୍ଞଞ୍ଚସ୍ସ ‘‘ସଞ୍ଞୀ’’ତି ଗହଣୱସେନ। ଅଯଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତିଲାଭିତାଯ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ରୂପଭାୱେନ ଅରୂପଭାୱେନ ଚ ଅତ୍ତା ଉପତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ‘‘ରୂପୀ ଚ ଅରୂପୀ ଚା’’ତି ଅଭିନିୱେସଂ ଜନେସି ଅଜ୍ଝତ୍ତୱାଦିନୋ ୱିଯ, ତକ୍କମତ୍ତେନେୱ ୱା ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ମିସ୍ସକଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ରୂପୀ ଅରୂପୀ ଚ ଅତ୍ତା ହୋତୀ’’ତି।

ତକ୍କଗାହେନେୱାତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତଧମ୍ମା ୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସକିଚ୍ଚସାଧନାସମତ୍ଥତାଯ ଥମ୍ଭକୁଟ୍ଟହତ୍ଥପାଦାଦିସଙ୍ଘାତୋ ୱିଯ ନେୱ ରୂପୀ, ରୂପସଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ ନ ଅରୂପୀତି ଏୱଂ ପଓତ୍ତତକ୍କଗାହେନ। ଅଥ ୱା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକଚତୁକ୍କୱାଦେ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେୱଲଂ ପନ ତତ୍ଥ ଦେସକାଲଭେଦୱସେନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥୱାଦା ଦସ୍ସିତା, ଇଧ କାଲୱତ୍ଥୁଭେଦୱସେନାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋତି। କାଲଭେଦୱସେନ ଚେତ୍ଥ ତତିଯୱାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ରୂପାରୂପନିମିତ୍ତାନଂ ସହ ଅନୁପଟ୍ଠାନତୋ।

ଚତୁତ୍ଥୱାଦସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭେଦୱସେନ ପୱତ୍ତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମୂହତୋ ''ଏକୋ ଅତ୍ତା''ତି ତକ୍କନୱସେନାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ''ଅମତି ଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ଭାୱୋ ଓସାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଦିପି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ୱସେନ ସମାପତ୍ତିଭେଦେନ ସଞ୍ଞାଭେଦସମ୍ଭୱତୋ ''ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା''ତି ଅଯମ୍ପି ୱାଦୋ ସମାପନ୍ନକୱସେନ ଲବ୍ଭତି। ତଥାପି ସମାପତ୍ତିଯଂ ଏକରୂପେନେୱ ସଞ୍ଞାଯ ଉପଟ୍ଠାନତୋ ସମାପନ୍ନକୱସେନ ''ଏକତ୍ତସଞ୍ଞୀ''ତି ଆହ। ତେନେୱେତ୍ଥ ସମାପନ୍ନକଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ଏକସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଏୱ ୱା ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମାପତ୍ତିଭେଦେନ ସଞ୍ଞାଭେଦସମ୍ଭୱେପି ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତେନ ଓଳାରିକେନ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅସମାପନ୍ନକୱସେନ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପରିତ୍ତକସିଣୱସେନ ପରିତ୍ତସଞ୍ଞୀ''ତି ଇମିନା ସତିପି ସଞ୍ଞାୱିନିମୁତ୍ତେ ଧମ୍ମେ ''ସଞ୍ଞାଯେୱ ଅତ୍ତା''ତି ୱଦତୀତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। କସିଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଞ୍ଞାଯ ୱିସଯଦସ୍ସନଂ, ଏୱଂ ୱିପୁଲକସିଣୱସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକୱାଦେ , ଇଧ ଚ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକଚତୁକ୍କେ ପଠମଦୁତିଯୱାଦେହି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱାଦାନଂ ୱିସେସୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ୱାଦେସୁ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପନଭେଦେନ ସତିପି କେହିଚି ୱିସେସେ କେହିଚି ନତ୍ଥି ଯେୱାତି। ଅଥ ୱା ''ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠପ୍ପମାଣୋ ଅତ୍ତା, ଯୱପ୍ପମାଣୋ, ଅଣୁମତ୍ତୋ ୱା ଅତ୍ତା''ତି ଆଦିଦସ୍ସନୱସେନ ପରିତ୍ତୋ ସଞ୍ଞୀ ଚାତି ପରିତ୍ତସଞ୍ଞୀ, କପିଲକଣାଦାଦଯୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଗତଭାୱପଟିଜାନନୱସେନ ଅପ୍ପମାଣୋ ସଞ୍ଞୀ ଚାତି ଅପ୍ପମାଣସଞ୍ଞୀତି ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡତାଯ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣସ୍ସ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଭାୱଜନିତେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣେନ ଦିସ୍ସମାନାପି ସତ୍ତାନଂ ସୁଖାଦିସମଙ୍ଗିତା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାୱ ଦିଟ୍ଠା ହୋତୀତି ଆହ ''ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା''ତିଆଦି। ନନୁ ଚ ''ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା''ତିଆଦିୱାଦାନଂ ଅପରନ୍ତଦିଟ୍ଠିଭାୱତୋ ''ନିବ୍ବତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ୱା''ତି ୱଚନଂ ଅନୁପପନ୍ନନ୍ତି? ନାନୁପପନ୍ନଂ, ଅନାଗତସ୍ସ ଏକନ୍ତସୁଖିଭାୱାଦିକସ୍ସ ପକପ୍ପନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଦସ୍ସନେନ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ନିବ୍ବତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ୱା 'ଏକନ୍ତସୁଖୀ'ତି ଗଣ୍ହାତୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତସ୍ସଂ ତସ୍ସଂ ଭୂମିଯଂ ବହୁଲଂ ସୁଖାଦିସହିତଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ତେସଂ ''ଏକନ୍ତସୁଖୀ''ତି ଗାହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧା ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଯଂ ଯଦେୱ ପସ୍ସନ୍ତି, ତଂ ତଦେୱ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତୀତି ନ ଏତ୍ଥ ଯୁତ୍ତି ମଗ୍ଗିତବ୍ବା।

ଅସଞ୍ଞୀ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦୱଣ୍ଣନା

୭୮-୮୩। ଅସଞ୍ଞୀୱାଦେ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତୱସେନ ପଠମୱାଦୋ, ''ସଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସଞ୍ଞଂଯେୱ ''ଅତ୍ତା''ତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ କିଞ୍ଚନଭାୱେନ ଠିତାଯ ଅଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ ''ଅସଞ୍ଞୀ''ତି ପୱତ୍ତୋ ଦୁତିଯୱାଦୋ, ତଥା ସଞ୍ଞାଯ ସହ ରୂପଧମ୍ମେ, ସବ୍ବେ ଏୱ ୱା ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ''ଅତ୍ତା''ତି ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ ତତିଯୱାଦୋ, ତକ୍କଗାହୱସେନେୱ ଚତୁତ୍ଥୱାଦୋ ପୱତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯଚତୁକ୍କେପି କସିଣରୂପସ୍ସ ଅସଞ୍ଜାନନସଭାୱତାଯ ଅସଞ୍ଞୀତି କତ୍ୱା ଅନ୍ତାନନ୍ତିକୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚତ୍ତାରୋପି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦେପି ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତସ୍ସେୱ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧୀସୁ, ସବ୍ବତ୍ଥ ୱା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥାଯ ସୁଖୁମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥିଭାୱପଟିଜାନନୱସେନ ପଠମୱାଦୋ, ଅସଞ୍ଞୀୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସୁଖୁମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ, ସଞ୍ଜାନନସଭାୱତାପଟିଜାନେନ ଚ ଦୁତିଯୱାଦାଦଯୋ ପୱତ୍ତାତି ଏୱଂ ଏକେନ ପକାରେନ ସତିପି କାରଣପରିଯେସନସ୍ସ ସମ୍ଭୱେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୱାଦାନଂ ଅନାଦରଣୀଯଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ତତ୍ଥ ନ ଏକନ୍ତେନ କାରଣଂ ପରିଯେସିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତେସଞ୍ଚ ସଞ୍ଞୀଅସଞ୍ଞୀନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦାନଂ ''ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା''ତି ୱଚନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗହୋ ପାକଟୋଯେୱ।

ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୱଣ୍ଣନା

୮୪। ଅସତୋ ୱିନାସାସମ୍ଭୱତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱନିବନ୍ଧନୋ ଉଚ୍ଛେଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସତୋ''ତି। ଯଥା ହେତୁଫଲଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ସତିପି ଏକସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଭିନ୍ନସନ୍ତତିପତିତେହି ୱିସେସେ ହେତୁଫଲାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଭିନ୍ନସଭାୱତ୍ତା ଭିନ୍ନସନ୍ତାନପତିତାନଂ ୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଭେଦସନ୍ନିଟ୍ଠାନେନ ନାନତ୍ତନଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗହଣଂ ଉଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସସ୍ସ କାରଣଂ, ଏୱଂ ହେତୁଫଲଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ସଭାୱଭେଦେ ଏକସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଏକତ୍ତନଯେନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମଭେଦଗ୍ଗହଣମ୍ପି କାରଣଂ ଏୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ। ସନ୍ତାନୱସେନ ହି ୱତ୍ତମାନେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱେନ ସତ୍ତଗାହୋ, ସତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥିଭାୱଗାହନିବନ୍ଧନୋ ଉଚ୍ଛେଦଗାହୋ ଯାୱାଯଂ ଅତ୍ତା ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି,

ତାଵାଯଂ ଵିଜ୍ଜତିଯେଵାତି ଗହଣତୋ, ନିରୁଦଯଵିନାସୋ ଵା ଇଧ ଉଚ୍ଛେଦୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଉପଚ୍ଛେଦ’’ନ୍ତି। ଵିସେସେନ ନାସୋ ଵିନାସୋ, ଅଭାଵୋ। ସୋ ପନ ମଂସଚକ୍ଖୁପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂନଂ ଦସ୍ସନପଥାତିକ୍କମୋଯେଵ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି। ଅଦସ୍ସନେ ହି ନାସ-ସଦ୍ଦୋ ଲୋକେ ନିରୁଢହୋତି। ଭାଵଵିଗମନ୍ତି ସଭାଵାପଗମଂ। ଯୋ ହି ନିରୁଦଯଵିନାସଵସେନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ନ ସୋ ଅତ୍ତନୋ ସଭାଵେନ ତିଟ୍ଠତୀତି। ଲାଭୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଲାଭୀ। ଚୁତିମତ୍ତମେଵାତି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ଚୁତିମତ୍ତମେଵ। ନ ଉପପାତନ୍ତି ପୁବ୍ବଯୋଗାଭାଵେନ, ପରିକମ୍ମାକରଣେନ ଵା ଉପପାତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ‘‘ଅଲାଭୀ ଚ କୋ ପରଲୋକଂ ନ ଜାନାତୀ’’ତି ନତ୍ଥିକଵାଦଵସେନ, ମହାମୂଢହଭାଵେନେଵ ଵା ‘‘ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପରଲୋକୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଅନଵବୋଧମାହ। ଏତ୍ତକୋଯେଵ ଵିସଯୋ, ଯୋ ଯଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରୋତି। ଅତ୍ତନୋ ଧୀତୁଯା ହତ୍ଥଗଣ୍ହନକରାଜାଦି ଵିଯ କାମସୁଖଗିଦ୍ଧତାଯ ଵା। ‘‘ନ ପୁନ ଵିରୁହନ୍ତୀ’’ତି ପତିତପଣ୍ଣାନଂ ଵଣ୍ଟେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଭାଵମାହ। ଏଵମେଵ ସତ୍ତାତି ଯଥା ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ବନ୍ଧନା ପଵୁତ୍ତୋ ନ ପଟିସନ୍ଧିଯତି, ଏଵଂ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକମରଣମେଵ ନିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଜଲପୁବ୍ବୂଢଅକୂପମା ହି ସତ୍ତାତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ତଥାତି ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ଲାଭିନୋପି ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଦସ୍ସନେନେଵ ଇମା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଵିକପ୍ପେତ୍ଵା ଵା’’ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଯଥା ଅମରାଵିକ୍ଖେପିକଵାଦା ଏକନ୍ତଅଲାଭୀଵସେନେଵ ଦସ୍ସିତା, ଯଥା ଚ ଉଦ୍ଧମାଘାତନିକସଞ୍ଞୀଵାଦଚତୁକ୍କୋ ଏକନ୍ତଲାଭୀଵସେନେଵ, ନ ଏଵମଯଂ। ଅଯଂ ପନ ସସ୍ସତେକଚ୍ଚସସ୍ସତଵାଦଦ୍ଵଯୋ ଵିଯ ଲାଭୀଅଲାଭୀଵସେନ ପଵତ୍ତୋ। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଦ୍ଵେ ଜନା’’ତିଆଦି। ଯଦି ଏଵଂ କସ୍ମା ସସ୍ସତଵାଦାଦିଦେସନାହି ଇଧ ଅଞ୍ଞଥା ଦେସନା ପଵତ୍ତାତି? ଵୁଚ୍ଚତେ – ଦେସନାଵିଲାସପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଦେସନାଵିଲାସପ୍ପତ୍ତା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗଵନ୍ତୋ, ତେ ଵେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଵିଵିଧେନାକାରେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ଇଧାପି ଚ ଏଵଂ ଭଗଵା ଦେସେଯ୍ୟ ‘‘ଇଧ ଭିକ୍ଖଵେ ଏକଚ୍ଚୋ ସମଣୋ ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଵା ଆତପ୍ପମନ୍ଵାଯ…ପେ… ଯଥାସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତଞାଣାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିନ୍ନାମେତି, ସୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଵିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ପସ୍ସତି, ପୁଥୂନଂ ଵା ପରସତ୍ତାନଂ, ନ ହେଵ ଖୋ ତଦୁଦ୍ଧଂ ଉପପତ୍ତିଂ, ସୋ ଏଵମାହ ‘ଯଥା ଖୋ ଭୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତା’’’ ତିଆଦିନା ଵିସେସଲାଭିନୋ, ତକ୍କିନୋ ଚ ଵିସୁଂ କତ୍ଵା, ତସ୍ମା ଦେସନାଵିଲାସେନ ଵେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ସସ୍ସତଵାଦାଦିଦେସନାହି ଅଞ୍ଞଥାଯଂ ଦେସନା ପଵତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅଥ ଵା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଵାଦୀସୁ ଵିଯ ନ ଇଧ ତକ୍କୀଵାଦିତୋ ଵିସେସଲାଭୀଵାଦୋ ଭିନ୍ନାକାରୋ, ଅଥ ଖୋ ସମାନଭେଦତାଯ ସମାନାକାରୋଯେଵାତି ଇମସ୍ସ ଵିସେସସ୍ସ ପକାସନତ୍ଥଂ ଭଗଵତା ଅଯମୁଚ୍ଛେଦଵାଦୋ ପୁରିମଵାଦେହି ଵିସିଟ୍ଠାକାରୋ ଦେସିତୋ। ସନ୍ଥଵତି ହି ତକ୍କିନୋପି ଅନୁସ୍ସଵାଦିଵସେନ ଅଧିଗମଵତୋ ଵିଯ ଇଧ ଅଭିନିଵେସୋ। ଅଥ ଵା ନ ଇମା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଭଗଵତା ଅନାଗତେ ଏଵଂ ଭାଵୀଵସେନ ଦେସିତା, ନାପି ପରିକପ୍ପଵସେନ, ଅଥ ଖୋ ଯଥା ଯଥା ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ‘‘ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞତ୍ତା, ତଥା ତଥା ଯଥାଭୁଚ୍ଚଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ପକାସିତା। ଯେହି ଗମ୍ଭୀରାଦିପ୍ପକାରା ଅପୁଥୁଜ୍ଜନଗୋଚରା ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ପକାସନ୍ତି, ଯେସଞ୍ଚ ପରିକିତ୍ତନେନ ତଥାଗତା ସମ୍ମଦେଵ ଥୋମିତା ହୋନ୍ତି। ଉଚ୍ଛେଦଵାଦୀହି ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଯଥା ଉତ୍ତରୁତ୍ତରଭଵଦସ୍ସୀହି ଅପରଭଵଦସ୍ସୀନଂ ତେସଂ ଵାଦପଟିସେଧଵସେନ ସକସକଵାଦା ପତିଟ୍ଠାପିତା, ତଥାଯଂ ଦେସନା ପଵତ୍ତାତି ପୁରିମଦେସନାହି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ପଵତ୍ତିଭେଦୋ ନ ଚୋଦେତବ୍ବୋ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ଵା ଅରୂପଭଵଭେଦଵସେନ ଵିଯ କାମରୂପଭଵଭେଦଵସେନାପି ଉଚ୍ଛେଦଵାଦୋ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ଵା ପଚ୍ଚେକଂ କାମରୂପଭଵଭେଦଵସେନ ଵିଯ ଅରୂପଭଵଵସେନାପି ନ ଵିଭଜିତ୍ଵା ଵତ୍ତବ୍ବୋ, ଏଵଞ୍ଚ ସତି ଭଗଵତା ଵୁତ୍ତସତ୍ତକତୋ ବହୁତରଭେଦୋ, ଅପ୍ପତରଭେଦୋ ଵା ଉଚ୍ଛେଦଵାଦୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଏଵଂ ପକାରାପି ଚୋଦନା ଅନଵକାସାଵାତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଯୁତ୍ତଂ ତାଵ ପୁରିମେସୁ ତୀସୁ ଵାଦେସୁ ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚଵୋକାରଭଵପରିଯାପନ୍ନଂ ଅତ୍ତଭାଵଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତତ୍ତା ତେସଂ ଵାଦାନଂ, ଚତୁଵୋକାରଭଵପରିଯାପନ୍ନଂ ପନ ଅତ୍ତଭାଵଂ ନିସ୍ସାଯ ପଵତ୍ତେସୁ ଚତୁତ୍ଥାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଵାଦେସୁ କସ୍ମା ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ । ନ ହି ଅରୂପୀନଂ କାଯୋ ଵିଜ୍ଜତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ରୂପତ୍ତଭାଵେ ପଵତ୍ତଵୋହାରେନେଵ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଅରୂପତ୍ତଭାଵେପି କାଯଵୋହାରଂ ଆରୋପେତ୍ଵା ଆହ ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା’’ତି। ଯଥା ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି, ତଥା ଚ ଭଗଵା ଦସ୍ସେତୀତି, ଅରୂପକାଯଭାଵତୋ ଵା ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମସମୂହଭୂତେ ଅରୂପତ୍ତଭାଵେ କାଯନିଦ୍ଦେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କାମଦେଵତ୍ତଭାଵାଦିନିରଵସେସଵିଭଵପତିଟ୍ଠାପକାନଂ ଦୁତିଯଵାଦାଦୀନଂ ଯୁତ୍ତୋ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକଭାଵୋ ଅନାଗତଦ୍ଧଵିସଯତ୍ତା ତେସଂ ଵାଦାନଂ, ନ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତମନୁସ୍ସତ୍ତଭାଵସମୁଚ୍ଛେଦପତିଟ୍ଠାପକସ୍ସ ପଠମଵାଦସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଵିସଯତ୍ତା। ଦୁତିଯଵାଦାଦୀନଞ୍ହି ପୁରିମପୁରିମଵାଦସଙ୍ଗହିତସ୍ସେଵ ଅତ୍ତନୋ ତଦୁତ୍ତରୁତ୍ତରିଭଵୋପପନ୍ନସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକତା, ତଥା ଚ ‘‘ନୋ ଚ ଖୋ ଭୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ଏତ୍ତାଵତା ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ, ଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ଖୋ ଭୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା’’ତି, ତଂ ମନୁସ୍ସକାଯଵିସେସାପେକ୍ଖାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ସବ୍ବଥା ଅଞ୍ଞଭାଵତୋତି? ନୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ, ଇଧଲୋକପରିଯାପନ୍ନତ୍ତେପି ଚ ପଠମଵାଦଵିସଯସ୍ସ ଅନାଗତକାଲସ୍ସେଵ ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ପଠମଵାଦିନୋପି ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକତାଯ ନ କୋଚି ଵିରୋଧୋତି।

ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦୱଣ୍ଣନା

୯୩।ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ଉପଲଦ୍ଧଧମ୍ମୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯୋ, ସୋପି ସୁପାକଟଭାୱେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିସଯୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମୋ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ତେନେୱ ଚ ‘‘ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧଅତ୍ତଭାୱସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୯୫।ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାଯନଲକ୍ଖଣୋତି ଞାତିଭୋଗରୋଗସୀଲଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନେହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚେତସୋ ଅନ୍ତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ନିଜ୍ଝାଯନଂ ସୋଚନଂ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାଯନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାଯନଲକ୍ଖଣୋ। ତନ୍ନିସ୍ସିତଲାଲପ୍ପନଲକ୍ଖଣୋତି ତଂ ସୋକଂ ସମୁଟ୍ଠାନହେତୁଂ ନିସ୍ସିତଂ ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ଭୁସଂ ୱିଲାପନଂ ଲାଲପ୍ପନଂ, ତନ୍ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ଲାଲପ୍ପନଞ୍ଚ ତନ୍ନିସ୍ସିତଲାଲପ୍ପନଂ, ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତନ୍ନିସ୍ସିତଲାଲପ୍ପନଲକ୍ଖଣୋ। ଞାତିବ୍ୟସନାଦିନା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ପରିଦେୱେନାପି ଅସକ୍କୁଣନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗତସୋକସମୁଟ୍ଠିତୋ ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ଚେତସୋ ଅପ୍ପସନ୍ନାକାରୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ୱିସାଦଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

୯୬। ୱିତକ୍କନଂ ୱିତକ୍କିତଂ, ତଂ ପନ ଅଭିନିରୋପନସଭାୱୋ ୱିତକ୍କୋଯେୱାତି ଆହ ‘‘ଅଭି…ପେ… ୱିତକ୍କୋ’’ତି। ଏସ ନଯୋ ୱିଚାରିତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ଖୋଭକରସଭାୱତ୍ତା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ତଂସହିତଂ ଝାନଂ ସୌକ୍ଖିଲନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସକଣ୍ଡକଂ ୱିଯ ଖାଯତୀ’’ତି।

୯୭। ଯାଯ ଉବ୍ବିଲାପନପୀତିଯା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଉବ୍ବିଲାୱିତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ପୀତି ଉବ୍ବିଲାୱିତତ୍ତଂ ଯସ୍ମା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉବ୍ବିଲଭାୱୋ ତସ୍ସା ପୀତିଯା ସତି ହୋତି, ନାସତି, ତସ୍ମା ସା ‘‘ଉବ୍ବିଲଭାୱକାରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା।

୯୮।ଆଭୋଗୋତି ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଭୁଗ୍ଗଭାୱୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଓଣତଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେନ ହି ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିନତଂ ହୋତି, ନ ଦୁକ୍ଖେନ ୱିଯ ଅପନତଂ, ନାପି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖେନ ୱିଯ ଅନଭିନତଂ ଅନପନତଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ‘‘ଖୁପ୍ପିପାସାଦିଅଭିଭୂତସ୍ସ ୱିଯ ମନୁଞ୍ଞଭୋଜନାଦୀସୁ କାମେହି ୱିୱେଚିଯମାନସ୍ସପାଦାରମ୍ମଣପତ୍ଥନା ୱିସେସତୋ ଅଭିୱଡ୍ଢତି, ଉଣ୍ଠଆରସ୍ସ ପନ କାମରସସ୍ସ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ତିତ୍ତସ୍ସ ମନୁଞ୍ଞରସଭୋଜନଂ ଭୁତ୍ତାୱିନୋ ୱିଯ ସୁହିତସ୍ସ ଭୋତ୍ତୁକାମତା କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତା ନ ହୋତି, ୱିସଯସ୍ସାଗିଦ୍ଧତାଯ ୱିସଯେହି ଦୁମ୍ମୋଚିଯେହିପି ଜଲୂକା ୱିଯ ସଯମେୱ ମୁଞ୍ଚତୀ’’ତି ଚ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା କାମଗୁଣସନ୍ତପ୍ପିତତାଯ ସଂସାରଦୁକ୍ଖୂପସମଂ ବ୍ୟାକାସି ପଠମୱାଦୀ। କାମାଦୀନଂ ଆଦୀନୱଦସ୍ସିତାଯ, ପଠମାଦିଜ୍ଝାନସୁଖସ୍ସ ସନ୍ତଭାୱଦସ୍ସିତାଯ ଚ ପଠମାଦିଜ୍ଝାନସୁଖତିତ୍ତିଯା ସଂସାରଦୁକ୍ଖୁପଚ୍ଛେଦଂ ବ୍ୟାକଂସୁ ଦୁତିଯାଦିୱାଦିନୋ, ଇଧାପି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ୱିଚାରୋ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ – ଏକସ୍ମିଞ୍ଚି ଅତ୍ତଭାୱେ ପଞ୍ଚ ୱାଦା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ତେନେୱ ହି ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଞ୍ଞଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିବ୍ବାନପଞ୍ଞାପକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦସ୍ସ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ସଙ୍ଗହୋ, ନ ପନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯାତି? ତଂତଂସୁଖୱିସେସସମଙ୍ଗିତାପଟିଲଦ୍ଧେନ ବନ୍ଧୱିମୋକ୍ଖେନ ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସକରୂପେ ଅୱଟ୍ଠାନଦୀପନତୋ।

ସେସାତି ସେସା ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସ ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ତାସୁ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକୱାଦାଦୀନଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଭାୱୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକାସିତୋଯେୱ।

୧୦୧-୩। କିଂ ପନ କାରଣଂ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତା ଏୱ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ୱିସଯଭାୱେନ ଦସ୍ସିତା, ନ ପନ ତଦୁଭଯମେକଜ୍ଝନ୍ତି? ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନ ହି ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେସୁ ୱିଯ ତଦୁଭଯୱିନିମୁତ୍ତେ ମଜ୍ଝନ୍ତେ ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପନା ସମ୍ଭୱତି ଇତ୍ତରକାଲତ୍ତା, ଅଥ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୋ ତଦୁଭଯୱେମଜ୍ଝଂ, ଏୱଂ ସତି ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପନକ୍କମୋ ତସ୍ସ ଉଭଯସଭାୱୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧୋତି କଥମଦସ୍ସିତଂ। ଅଥ ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୱନ୍ତତାଯ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତୋ’’ତି ମଜ୍ଝନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି , ସୋ ଚ ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପିକା ୱା ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିନୋ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେହି ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋଯେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯମ୍ପି ‘‘ସବ୍ବେପି ତେ ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକେ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପିକେ’’ତି ଏତେନ ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ଅନତ୍ଥକତା ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି। କେ ପନ ତେ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତକପ୍ପିକା? ଯେ ଅନ୍ତାନନ୍ତିକା ହୁତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦାତି ଏୱଂ ପକାରା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ତେ ଇମେହେୱ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ୱତ୍ଥୂହି, ଏତେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରେନ, ନତ୍ଥି ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା’’ତି ୱଚନତୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକାଦିଉଭଯୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ କସ୍ସଚି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଯାନି ତାନି ସାମଞ୍ଞଫଲାଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୬) ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ଅକିରିଯାହେତୁକନତ୍ଥିକୱାଦାଦୀନି, ଯାନି ଚ ଇସ୍ସରପଜାପତିପୁରିସକାଲସଭାୱନିଯତିଯଦିଚ୍ଛାୱାଦାଦିପ୍ପଭେଦାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୨। ୫୬୩; ୱିଭ। ଅନୁଟୀ। ୧୮୯ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ) ବହିଦ୍ଧାପି ଦିସ୍ସମାନାନି, ତେସଂ ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ, ଅନ୍ତୋଗଧତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ଅକିରିଯୱାଦୋ ତାୱ ‘‘ୱଞ୍ଝୋ କୂଟଟ୍ଠୋ’’ତିଆଦିନା କିରିଯାଭାୱଦୀପନତୋ ସସ୍ସତୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧୋ, ତଥା ‘‘ସତ୍ତିମେ କାଯା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୪)

ନଯପ୍ପଓତ୍ତୋ ପକୁଧୱାଦୋ, ‘‘ନତ୍ଥି ହେତୁ ନତ୍ଥି ପଚ୍ଚଯୋ ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସାଯା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮) ୱଚନତୋ ଅହେତୁକୱାଦୋ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧୋ। ‘‘ନତ୍ଥି ପରୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧) ୱଚନତୋ ନତ୍ଥିକୱାଦୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧୋ। ତଥା ହି ତତ୍ଥ ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୮୬) ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମେନ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ନିଗଣ୍ଠୱାଦାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା।

ଯଦିପି ପାଠିଇଯଂ ନାଟପୁତ୍ତୱାଦ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୮) ଭାୱେନ ଚାତୁଯାମସଂୱରୋ ଆଗତୋ, ତଥାପି ସତ୍ତୱତାତିକ୍କମେନ ୱିକ୍ଖେପୱାଦିତାଯ ନାଟପୁତ୍ତୱାଦୋପି ସଞ୍ଚଯୱାଦୋ ୱିଯ ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧୋ। ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୭୭; ମ। ନି। ୨।୧୨୨; ସଂ। ନି। ୨।୩୫) ଏୱଂ ପକାରା ୱାଦା ‘‘ରୂପୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା’’ତିଆଦିୱାଦେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ‘‘ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା, ‘‘ଅତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ଏୱଂ ପକାରା ସସ୍ସତୱାଦୋ। ‘‘ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା, ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ଏୱଂ ପକାରା ଉଚ୍ଛେଦୱାଦେନ ସଙ୍ଗହିତା। ‘‘ହୋତି ଚ ନ ହୋତି ଚ ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା, ଅତ୍ଥି ଚ ନତ୍ଥି ଚ ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ଏୱଂ ପକାରା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧା। ‘‘ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା, ନେୱତ୍ଥି ନ ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା’’ତି ଚ ଏୱଂ ପକାରା ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧା। ଇସ୍ସରପଜାପତିପୁରିସକାଲୱାଦା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦେ ଅନ୍ତୋଗଧା, ତଥା କଣାଦୱାଦୋ। ସଭାୱନିଯତିଯଦିଚ୍ଛାୱାଦା ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନିକୱାଦେନ ସଙ୍ଗହିତା। ଇମିନା ନଯେନ ସୁତ୍ତନ୍ତରେସୁ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଦିସ୍ସମାନାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ଇମାସୁ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଜ୍ଝାସଯଂ। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହି ସତ୍ତାନଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖେ ଦୁୱିଧୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତଞ୍ଚ ଭଗୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅପରିମାଣେ ଏୱ ଞେଯ୍ୟୱିସେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଜନା ସସ୍ସତୱାଦା’’ତିଆଦିନା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ପଭେଦେହି ସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପମାଣଭୂତାଯ ତୁଲାଯ ଧାରଯମାନୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତୁଲାଯ ତୁଲଯନ୍ତୋ ୱିଯା’’ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଅନ୍ତୋ ଜାଲୀକତା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୪୬)। ‘‘ସିନେରୁପାଦତୋ ୱାଲୁକଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ୱିଯା’’ତି ଏତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଅନୁସନ୍ଧାନଂ ଅନୁସନ୍ଧି, ପୁଚ୍ଛାଯ କତୋ ଅନୁସନ୍ଧି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି। ଅଥ ୱା ଅନୁସନ୍ଧଯତୀତି ଅନୁସନ୍ଧି, ପୁଚ୍ଛା ଅନୁସନ୍ଧି ଏତସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି। ପୁଚ୍ଛାଯ ଅନୁସନ୍ଧିଯତୀତି ୱା ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି। ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିମ୍ହିପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥାନୁସନ୍ଧୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅନୁସନ୍ଧୀଯତୀତି ଅନୁସନ୍ଧି, ଯା ଯା ଅନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧି, ଅନୁସନ୍ଧିଅନୁରୂପଂ ୱା ଯଥାନୁସନ୍ଧୀତି ସଦ୍ଦତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ସୋ ‘‘ଯେନ ପନ ଧମ୍ମେନ ଆଦିମ୍ହି ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମୱସେନ ୱା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱା ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଉପରି ଦେସନା ଆଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ ୱସେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୬୪-୬୯) ହେଟ୍ଠା ସୀଲେନ ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଆଗତା…ପେ… କକଚୂପମେ (ମ। ନି। ୧। ୨୨୨) ହେଟ୍ଠା ଅକ୍ଖନ୍ତିଯା ଉଟ୍ଠିତା, ଉପରି କକଚୂପମା ଆଗତା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୦-୧୦୪) ୱୁତ୍ତୋ।

ଇତି କିରାତି ଭଗୱତୋ ଯଥାଦେସିତାଯ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚ୍ଚନଭାୱଦୀପନଂ। ଭୋତି ଧମ୍ମାଲପନଂ। ଅନତ୍ତକତାନୀତି ଅତ୍ତନା ନ କତାନି, ଅନତ୍ତକେହି ୱା ଖନ୍ଧେହି କତାନି। କମତ୍ତାନଂ ଫୁସିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅସତି ଅତ୍ତନି ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ଖଣିକତ୍ତା କମ୍ମାନି କଂ ଅତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ଫୁସିସ୍ସନ୍ତି, କୋ କମ୍ମଫଲଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅୱିଦ୍ୱାତି ସୁତାଦିୱିରହେନ ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦତାଯ ନ ୱିଦ୍ୱା। ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଉପଗତୋ, ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତତାଯ ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟେନ ଚେତସାତି ‘‘ଯଦି ଅହଂ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥି , ମଯା କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କୋ ଫଲଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, ସତି ପନ ତସ୍ମିଂ ସିଯା ଫଲୂପଭୋଗୋ’’ତି ତଣ୍ହାଧିପତିତୋ ଆଗତୋ ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟୋ, ତେନ। ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନସହଗତ ଚେତସା। ଅତିଧାୱିତବ୍ବନ୍ତି ଖଣିକତ୍ତେପି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କମ୍ମଂ କତଂ, ତତ୍ଥେୱ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତସ୍ସେୱ ଚ ସିଦ୍ଧେ କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧେ ଏକତ୍ତନଯଂ ମିଚ୍ଛା ଗହେତ୍ୱା ଏକେନ କାରକୱେଦକଭୂତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞଥା ‘‘କମ୍ମଫଲାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ସିଯା’’ତି ଅତ୍ତନିଯସୁଞ୍ଞତାପକାସନଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଉପରି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଆଗତା’’ତି ଅନୁରୂପଧମ୍ମୱସେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେହି ପଟିପକ୍ଖୱସେନ। କିଲେସେନାତି ‘‘ଲୋଭୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ’’ତିଆଦିନା କିଲେସୱସେନ। ଇମସ୍ମିମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ୱୁତ୍ତସୁତ୍ତାଦୀସୁ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧି, ଏୱଂ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେତି ଦସ୍ସେତି। ତଥା ହି ନିଚ୍ଚସାରାଦିପଞ୍ଞାପକାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ୱସେନ ଉଟ୍ଠିତା ଅଯଂ ଦେସନା ନିଚ୍ଚସାରାଦିସୁଞ୍ଞତାପକାସନେନ ନିଟ୍ଠାପିତାତି।

ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୦୫-୧୧୭।ମରିଯାଦୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ସମ୍ମାଦସ୍ସନେନ ସଙ୍କରାଭାୱୱିଭାୱନତ୍ଥଂ। ତଦପି ୱେଦଯିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତନ୍ତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ‘‘ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂଗହିତଂ ଏୱଂପରାମଟ୍ଠଂ ଏୱଂଗହିତଂ ହୋତି ଏୱଂଅଭିସମ୍ପରାଯ’’ନ୍ତି ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନଂ। ତଥା ଯସ୍ମିଂ ୱେଦଯିତେ ଅୱୀତତଣ୍ହତାଯ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଉପାଦିଯନ୍ତି, ତଂ ୱେଦଯିତଂ ସମୁଦଯାଦିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନଂ, ଏତେନ ଅନାୱରଣଞାଣସମନ୍ତଚକ୍ଖୂହି ଯଥା ତଥାଗତାନଂ ଯଥାଭୂତମେୱ ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ନ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ, ଅଥ ଖୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରାମାସୋଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱ ଚାଯଂ ଦେସନା ମରିଯାଦୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥା ଜାତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅଜାନନମତ୍ତେନ ମିଚ୍ଛା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ଅଯଂ ୱିସେସଯୋଜନା କତା। ୱେଦଯିତନ୍ତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ଦିଟ୍ଠିପଞ୍ଞାପନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୁଭୂତଂ ଅନୁଭୱନଂ। ତଣ୍ହାଗତାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ଗତାନଂ ଉପଗତାନଂ, ପୱତ୍ତାନଂ ୱା। ତଞ୍ଚ ଖୋ ପନେତନ୍ତି ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱେଦଯିତଂ ପଚ୍ଚାମସତି। ତଞ୍ହି ୱଟ୍ଟାମିସଭୂତଂ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାସଲ୍ଲାନୁୱିଦ୍ଧତାଯ ସୌକିଲତ୍ତା ଚଞ୍ଚଲଂ, ନ ମଗ୍ଗଫଲସୁଖଂ ୱିଯ ଏକରୂପେନ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି। ତେନେୱାହ ‘‘ପରିତସ୍ସିତେନା’’ତିଆଦି।

ଅଥ ୱା ଏୱଂ ୱିସେସକାରଣତୋ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅୱିସେସକାରଣତୋ ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ର ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିକା ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା। ସବ୍ବେସଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱେଦନା ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିସିଟ୍ଠକାରନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତଦପୀତି ‘‘ସସ୍ସତଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ପଞ୍ଞାପନଂ, ତଦପି। ସୁଖାଦିଭେଦଂ ତିୱିଧୱେଦଯିତଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖସଲ୍ଲାନିଚ୍ଚତୋ, ଅୱିସେସେନ ସମୁଦଯତ୍ଥଙ୍ଗମସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣତୋ ୱା ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନଂ, ତତୋ ଏୱ ଚ ସୁଖାଦିପତ୍ଥନାସମ୍ଭୱତୋ ତଣ୍ହାଯ ଉପଗତତ୍ତା ତଣ୍ହାଗତାନଂ ତଣ୍ହାପରିତସ୍ସିତେନ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତମେୱ ଦିଟ୍ଠିଚଲନମେୱ, ‘‘ଅସତି ଅତ୍ତନି କୋ ୱେଦନଂ ଅନୁଭୱତୀ’’ତି କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଦିଟ୍ଠିଯା ଚୋପନପ୍ପତ୍ତିମତ୍ତମେୱ ୱା, ନ ପନ ଦିଟ୍ଠିଯା ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ ସସ୍ସତୋ କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୧୮। ଯେନ ତଣ୍ହାପରିତସ୍ସିତେନ ଏତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ସ ୱେଦଯିତଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ୱେଦଯିତସ୍ସାପି ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଦେସନା ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରନିଦ୍ଧାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରମ୍ପରପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି, ତେନ ଯଥା ପଞ୍ଞାପନଧମ୍ମୋ ଦିଟ୍ଠି, ତପ୍ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ଚ ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ପଚ୍ଚଯେହି ୱିନା, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବା ଧମ୍ମାପି ରୂପୱେଦନାଦଯୋ, ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି ଅତ୍ତା ୱା ଲୋକୋ ୱା ସସ୍ସତୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନେତଂଠାନଂୱିଜ୍ଜତିୱାରୱଣ୍ଣନା

୧୩୧।ତସ୍ସପଚ୍ଚଯସ୍ସାତି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିୱେଦଯିତେତି ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତେ ୱେଦଯିତେ, ଫସ୍ସପଧାନେହି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିନାପି ଚକ୍ଖାଦିୱତ୍ଥୂହି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ଚ କେହିଚି ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପନ କଦାଚି ଫସ୍ସେନ ୱିନାତି ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାଯ ବଲୱକାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ବଲୱଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ସନ୍ନିହିତୋପି ହି ୱିସଯୋ ସଚେ ଫୁସନାକାରରହିତୋ ହୋତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ନ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଫସ୍ସୋୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ। ତଥା ହି ଭଗୱତା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ ଫସ୍ସୋଯେୱ ପଠମଂ ଉଦ୍ଧଟୋ, ୱେଦନାଯ ପନ ଅଧିଟ୍ଠାନମେୱ।

ଦିଟ୍ଠିଗତିକାଧିଟ୍ଠାନୱଟ୍ଟକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୪୪। ହେଟ୍ଠା ତୀସୁପି ୱାରେସୁ ଅଧିକତତ୍ତା, ଉପରି ଚ ‘‘ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୀ’’ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ୱେଦଯିତମେୱ ପଧାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିୱେଦଯିତାନି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତୀ’’ତି। ସମ୍ପିଣ୍ଡେତୀତି ଚ ‘‘ଯେପି ତେ’’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତସ୍ସ ପି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ୱେଦଯିତସ୍ସ ଫସ୍ସେ ପକ୍ଖିପନଂ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯତାଦସ୍ସନମେୱ ‘‘ଛହି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନେହି ଛଠଆରମ୍ମଣପଟିସଂୱେଦନଂ ଏକନ୍ତତୋ ଛଫସ୍ସହେତୁକମେୱା’’ତି। ସଞ୍ଜାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ ସଞ୍ଜାତି-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ସଞ୍ଜାତିଟ୍ଠାନେ’’ତି। ଏୱଂ ସମୋସରଣସଦ୍ଦୋପି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଆଯତତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ, ଆଯଭୂତଂ ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ତନୋତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଆଯତନଂ, କାରଣଂ। ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛସମୂହେ ଅରଞ୍ଞୱୋହାରୋ ଅରଞ୍ଞମେୱ ଅରଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଡିମତ୍ତେ’’ତି। ଅତ୍ଥତ୍ତଯେପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱୁତ୍ତତ୍ଥସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତେନ ଆକାରନିୱାସାଧିଟ୍ଠାନତ୍ଥେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ହିରଞ୍ଞାଯତନଂ ସୁୱଣ୍ଣାଯତନଂ, ୱାସୁଦେୱାଯତନଂ କମ୍ମାଯତନନ୍ତି ଆଦୀସୁ ଆକରନିୱାସାଧିଟ୍ଠାନେସୁ ଆଯତନସଦ୍ଦୋ। ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋ

ଆକିଣ୍ଣା, ତାନି ଚ ନେସଂ ନିୱାସୋ, ଅଧିଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭାୱତୋତି। ତିଣ୍ଣମ୍ପି ୱିସଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଙ୍ଗତିଭାୱେନ ଗହେତବ୍ବୋ ଫସ୍ସୋତି ‘‘ସଙ୍ଗତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ସୋ ‘‘ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମିନା ନଯେନାତି ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଯଥା ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ…ପେ… ଫସ୍ସୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪; ମ। ନି। ୩।୪୨୧, ୪୨୫, ୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩-୪୫; ସଂ। ନି। ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫) ଏତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱେଦନାଯ ପଧାନକାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଫସ୍ସସୀସେନ ଦେସନା କତା, ଏୱମିଧାପି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ‘‘ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା’’ତିଆଦିନା ଫସ୍ସଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅପରନ୍ତପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଦୀପନେନ ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଫସ୍ସାଯତନେହି ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସା’’ତି ଫସ୍ସମୁଖେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଫସ୍ସୋ ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଏକଦେସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଅନଲ୍ଲୀଯମାନୋପି ଫୁସନାକାରେନ ପୱତ୍ତତି ଫୁସନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଫସ୍ସୋୱ ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସତୀ’’ତି, ଯେନ ସୋ ‘‘ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଫସ୍ସାଯତନେହି ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସା’’ତି ଅଫୁସନକିଚ୍ଚାନିପି ଆଯତନାନି ‘‘ମଞ୍ଚା ଘୋସନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ନିସ୍ସିତୱୋହାରେନ ଫୁସନକିଚ୍ଚାନି କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନୀତି ଆହ ‘‘ଫସ୍ସେ ଉପନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି, ଫସ୍ସଗତିକାନି କତ୍ୱା ଫସ୍ସୂପଚାରଂ ଆରୋପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଚାରୋ ହି ନାମ ୱୋହାରମତ୍ତଂ, ନ ତେନ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନଂ ୱସେନ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ଯାୱ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଛବ୍ବିଧା ୱେଦନା, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅଟ୍ଠସତପରିଯାଯେନ ଅଟ୍ଠସତଭେଦା। ରୂପତଣ୍ହାଦିଭେଦାଯାତି ରୂପତଣ୍ହା ଯାୱ ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଛପ୍ପଭେଦାଯ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅଟ୍ଠସତଭେଦାଯ। ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯାତି ଉପନିସ୍ସଯସୀସେନ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋୱ ଉଦ୍ଧଟୋ, ନନୁ ସୁଖା ୱେଦନା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଚ ତଣ୍ହାଯ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଚତୁଧା ପଚ୍ଚଯୋ, ଦୁକ୍ଖା ଚ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ଦ୍ୱିଧାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଉପନିସ୍ସଯେ ଏୱ ପନ ତଂ ସବ୍ବଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ। ଯୁତ୍ତଂ ତାୱ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସାମଞ୍ଞତୋ ଉପନିସ୍ସଯେନ ସଙ୍ଗହୋ, ଆରମ୍ମଣମତ୍ତଆରମ୍ମଣାଧିପତୀନଂ ପନ କଥନ୍ତି? ତେସମ୍ପି ଆରମ୍ମଣସାମଞ୍ଞତୋ ଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେନ ସଙ୍ଗହୋୱ କତୋ, ନ ପକତୂପନିସ୍ସଯେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତଦତ୍ଥମେୱେତ୍ଥ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯେନା’’ତି।

ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସାତି କାମୁପାଦାନଂ ଯାୱ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ। ନନୁ ଚ ତଣ୍ହାୱ କାମୁପାଦାନନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଲା ତଣ୍ହା ତଣ୍ହାୱ, ବଲୱତୀ ତଣ୍ହା କାମୁପାଦାନଂ। ଅଥ ୱା ଅପ୍ପତ୍ତୱିସଯପତ୍ଥନା ତଣ୍ହା ତମସି ଚୋରାନଂ କରପସାରଣଂ ୱିଯ। ସମ୍ପତ୍ତୱିସଯଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ, ଚୋରାନଂ କରପ୍ପତ୍ତଧନଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାପଟିପକ୍ଖା ତଣ୍ହା, ସନ୍ତୋସପଟିପକ୍ଖା ଉପାଦାନଂ। ପରିଯେସନଦୁକ୍ଖମୂଲଂ ତଣ୍ହା, ଆରକ୍ଖଦୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପାଦାନନ୍ତି ଅଯମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ଉପାଦାନସ୍ସାତି ଅସହଜାତସ୍ସ ଉପାଦାନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା, ଇତରସ୍ସ ସହଜାତକୋଟିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତରସ୍ସ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାସେୱନପଚ୍ଚଯେହି, ଅନାନନ୍ତରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯେନ, ଆରମ୍ମଣଭୂତା ପନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯେହି, ଆରମ୍ମଣମତ୍ତେନେୱ ୱାତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଉପନିସ୍ସଯେନେୱ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଚ ତଣ୍ହାଯ ରୂପାଦୀନି ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଣ୍ହା କାମୁପାଦାନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ। ତଥା ରୂପାଦିଭେଦେୱ ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୧।୪୪୫; ମ। ନି। ୨।୯୪, ୯୫, ୨୨୫; ମ। ନି। ୩।୯୧, ୧୧୬, ୧୩୬; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୦; ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮) ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଂ, ସଂସାରତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପରାମସନଂ, ଖନ୍ଧେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଗାହଭୂତଂ ସକ୍କାଯଦସ୍ସନଂ ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଇତରେସମ୍ପି ତଣ୍ହା ଉପନିସ୍ସଯୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସହଜାତସ୍ସ ପନ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତହେତୁୱସେନ ତଣ୍ହା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସହଜାତକୋଟିଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଥାତି ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଚେୱ ସହଜାତକୋଟିଯା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱସ୍ସାତି କମ୍ମଭୱସ୍ସ ଚେୱ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଚ। ତତ୍ଥ ଚେତନାଦିସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବଂ ଭୱଗାମିକମ୍ମଂ କମ୍ମଭୱୋ, କାମଭୱାଦିକୋ ନୱୱିଧୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ, ତେସଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଉପାଦାନଂ ଉପପତ୍ତିଭୱକାରଣକମ୍ମଭୱକାରଣଭାୱତୋ , ତସ୍ସ ଚ ସହାଯଭାୱୂପଗମନତୋ ପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କମ୍ମାରମ୍ମଣକରଣକାଲେ ପନ କମ୍ମସହଜାତକାମୁପାଦାନଂ ଉପପତ୍ତିଭୱସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। କମ୍ମଭୱସ୍ସ ପନ ସହଜାତସ୍ସ ସହଜାତଂ ଉପାଦାନଂ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଚେୱ ହେତୁମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ଅନେକଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅସହଜାତସ୍ସ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାସେୱନୱସେନ, ଇତରସ୍ସ ପକତୂପନିସ୍ସଯୱସେନ, ସମ୍ମସନାଦିକାଲେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତରାଦିକେ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେ, ସହଜାତାଦିକେ ସହଜାତପଚ୍ଚଯେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ଚେୱ ସହଜାତକୋଟିଯା ଚା’’ତି।

ଭଓୋ ଜାତିଯାତି ଏତ୍ଥ ଭଓୋତି କମ୍ମଭଓୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ଉପପତ୍ତିଭଓୋ। ଉପପତ୍ତିଭଓୋ ହି ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ଖନ୍ଧା ଜାତିଯେଓ। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ''ଜାତୀତି ପନେତ୍ଥ ସଓିକାରା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବା''ତି। ସଓିକାରାତି ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିଓିକାରେନ ସଓିକାରା, ତେ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଉପପତ୍ତିଭଓୋଯେଓ। ନ ହି ତଦେଓ ତସ୍ସ କାରଣଂ ଭଓିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି। କମ୍ମଭଓୋ ଚ ଉପପତ୍ତିଭଓସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚଯେନ ଚେଓ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଭଓୋ ଜାତିଯା ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯୋ''ତି।

ଯସ୍ମା ଚ ସତି ଜାତିଯା ଜରାମରଣଂ, ଜରାମରଣାଦିନା ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ସୋକାଦଯୋ ଚ ସମ୍ଭଓନ୍ତି, ନାସତି, ତସ୍ମା ''ଜାତି…ପେ… ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ସହଜାତୂପନିସ୍ସଯସୀସେନ ପଚ୍ଚଯଓିଚାରଣାଯ ଦସ୍ସିତତ୍ତା, ଅଙ୍ଗଓିଚାରଣାଯ ଚ ଅନାମଟ୍ଠତ୍ତା ଆହ ''ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ''ତି। ମହାଓିସଯତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଓିଚାରଣାଯ ସା ନିରଓସେସା କୁତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ଓିତ୍ଥାରତୋ''ତିଆଦି। ଏକଦେସେନ ଚେତ୍ଥ କଥିତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ତଥା କଥନେ ସଦ୍ଧିଂ ଉଦାହରଣେନ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଭଗଓା ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ଚକ୍କଓତ୍ତିନୋ ଓା କାଲେ ଅଓିଜ୍ଜା ଉପ୍ପନ୍ନା, ନ ତତୋ ପୁବ୍ବେତି ଅଓିଜ୍ଜାଯ ଆଦିମରିଯାଦା ଅପ୍ପଟିହତସ୍ସ ମମ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅଓିଜ୍ଜମାନତ୍ତାଯେଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଇମସ୍ମା କାରଣା ଆସଓପଚ୍ଚଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଓତଣ୍ହାଯାତି ଭଓସଂଯୋଜନଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ। ଭଓଦିଟ୍ଠିଯାତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା। ''ଇତୋ ଏତ୍ଥ ଏତ୍ତୋ ଇଧା''ତି ଅପରିଯନ୍ତଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି।

ଓିଓଟ୍ଟକଥାଦିଓଣ୍ଣନା

୧୪୫। ''ଓେଦନାନଂ ସମୁଦଯ''ନ୍ତିଆଦିପାଠଇ ଓେଦନାକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତନ୍ତି ''ଫସ୍ସସମୁଦଯା ଫସ୍ସନିରୋଧା''ତି ଓୁତ୍ତଫସ୍ସଟ୍ଠାନଂ। ଆହାରୋତି କବଳିଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ''କବଳିଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧। ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସ ୪୨୯) ଓଚନତୋ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯୋ ହୋତିଯେଓ। ଯଦିପି ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନ୍ତି, ଉକ୍କଂସଗତିଓିଜାନନଓସେନ ପନ ଦେସନା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ନିଟ୍ଠାପିତା। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଯତୋ ଖୋ ଭିକ୍ଖଓେ ଭିକ୍ଖୁ…ପେ… ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ''ତି ଏତେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାଓେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନେଓ ହି ଅଟ୍ଠକଥାଯମେତ୍ଥ ''କୋ ଏଓଂ ଜାନାତୀତି? ଖୀଣାସଓୋ ଜାନାତି, ଯାଓ ଆରଦ୍ଧଓିପସ୍ସକୋ ଜାନାତୀ''ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତେନ ଯଂ ଓୁତ୍ତଂ ''ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଓସେନପି ଦୀପେତୁଂ ଓଟ୍ଟତୀ''ତି, (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୮) ତଂ ଯଥାରୁତଓସେନେଓ ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୪୬। ଅନ୍ତୋ ଜାଲସ୍ସାତି ଅନ୍ତୋଜାଲଂ, ଅନ୍ତୋଜାଲେ କତାତି ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତା। ଅପାଯୂପପତ୍ତିଓସେନ ଅଧୋ ଓସୀଦନଂ, ସମ୍ପତ୍ତିଭଓଓସେନ ଉଦ୍ଧଂ ଉଗ୍ଗମନଂ। ତଥା ପରିତ୍ତଭୂମିମହଗ୍ଗତଭୂମିଓସେନ, ଓଲୀନତା'ତିଧାଓନଓସେନ, ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଓସେନ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ଅଧୋ ଓସୀଦନଂ ଉଦ୍ଧଂ ଉଗ୍ଗମନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ''ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୂ''ତି ଜାତିଖେତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ।

୧୪୭।ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାଓନ୍ତି ଧରମାନକପଣ୍ଣତ୍ତିଯା ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାଓଂ। ଅତୀତଭାଓେନ ପନ ତଥା ପଣ୍ଣତ୍ତି ଯାଓ ସାସନନ୍ତରଧାନା, ତତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି ଅଞ୍ଞବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେସୁ ଓତ୍ତତି ଏଓ। ତଥା ହି ଓକ୍ଖତି ''ଓୋହାରମତ୍ତମେଓ ଭଓିସ୍ସତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୭)। କାଯୋତି ଅତ୍ତଭାଓୋ, ଯୋ ରୂପାରୂପଧମ୍ମସମୂହୋ। ଏଓଂ ହିସ୍ସ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖସଦିସତା, ତଦଓଯଓାନଞ୍ଚ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅମ୍ବପକ୍କସଦିସତା ଯୁଜ୍ଜତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଓଣ୍ଟଚ୍ଛେଦେ ଓଣ୍ଟୂପନିବନ୍ଧାନଂ ଅମ୍ବପକ୍କାନଂ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖତୋ ଓିଚ୍ଛେଦୋ ଓିଯ ଭଓନେତ୍ତିଚ୍ଛେଦେ ତଦୁପନିବନ୍ଧାନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସନ୍ତାନତୋ ଓିଚ୍ଛେଦୋତି ଏତ୍ତାଓତା ଓପମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୧୪୮।ଧମ୍ମପରିଯାଯେତି ପାଠଇଯଂ। ଇଧତ୍ଥୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମହିତଂ। ପରତ୍ଥୋତି ସମ୍ପରାଯହିତଂ। ସଙ୍ଗାମଂ ଓିଜିନାତି ଏତେନାତି ସଙ୍ଗାମଓିଜଯୋ। ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥଜାଲଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା, ସୀଲାଦିଅନଓଜ୍ଜଧମ୍ମନିଦ୍ଦେସତୋ ଚ ଧମ୍ମଜାଲଂ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତାନଂ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନଂ ଓିଭତ୍ତତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମଜାଲଂ। ଦିଟ୍ଠିଓିଓେଚନମୁଖେନ ସୁଞ୍ଞତାପକାସନେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଓିଭାଓିତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ। ତିତ୍ଥିଯଓାଦନିମ୍ମଦ୍ଦନୂପାଯତ୍ତା ଅନୁତ୍ତରୋ ସଙ୍ଗାମଓିଜଯୋତି ଏଓମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ଓେଦିତବ୍ବା।

୧୪୯।ଅତ୍ତମନାତି ପୀତିଯା ଗହିତଚିତ୍ତା। ତେନେଓାହ ''ବୁଦ୍ଧଗତାଯା''ତିଆଦି। ଯଥା ପନ ଅନତ୍ତମନା ଅତ୍ତନୋ ଅନତ୍ଥଚରତାଯ ପରମନା ଓେରିମନା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଯଥାହ ''ଦିସୋ ଦିସ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୪୨; ଉଦା। ୩୩) ଗାଥା, ନ ଏଓଂ ଅତ୍ତମନା। ଇମେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଚରତାଯ

ସକମନା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଅତ୍ତମନାତି ସକମନା''ତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତମନାତି ସମତ୍ତମନା, ଇମାଯ ଦେସନାଯ ପରିପୁଣ୍ଣମନସଙ୍କପ୍ପାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ତଣ୍ହାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ତଣ୍ହାଯମ୍ପି ଆଗତୋ''ତି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ସେୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଉପଗମନେପି ଆଗତୋ''ତି। ତଥା ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେପି ଆଗତୋ''ତି। ''ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ପଦେନ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ ''ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ପକାସୀଯତୀତି ଅଭିନନ୍ଦନସଦ୍ଦୋ ଇଧ ଅନୁମୋଦନସଦ୍ଦତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଅନୁମୋଦନେପି ଆଗତୋ''ତି। ''କତମଞ୍ଚ ତଂ ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୭) ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତାଯ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତମ୍ପି ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ନାମ ହୋତି, ନିଗ୍ଗାଥକତ୍ତମେୱ ପନ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ଗାଥାରହିତଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଗ୍ଗାଥକତ୍ତା ହି ଇଦଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି।

ଅପରେସୁପୀତି ଏତ୍ଥ ପିସଦ୍ଦେନ ପାରମିପରିଚଯମ୍ପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧୱଂସେ –

''ଇମେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତୋ, ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣେ;

ଧମ୍ମତେଜେନ ୱସୁଧା, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପଥା''ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୧୬୬);

ୱୀରିଯବଲେନାତି ମହାଭିନିକ୍ଖମନେ ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିପରିଚ୍ଚାଗହେତୁଭୂତୱୀରିଯପ୍ପଭାୱେନ, ବୋଧିମଣ୍ଡୂପସଙ୍କମନେ ''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୂ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨; ମହାନି। ୧୯୬) ୱୁତ୍ତଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୱୀରିଯାନୁଭାୱେନ। ଅଚ୍ଛରିଯୱେଗାଭିହତାତି ୱିମ୍ହାପାୱହକିରିଯାନୁଭାୱଘଟ୍ଟିତା । ପଂସୁକୂଲଧୋୱନେ କେଚି ''ପୁଞ୍ଞତେଜେନା''ତି ୱଦନ୍ତି , ଅଚ୍ଛରିଯୱେଗାଭିହତାତି ଯୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକେ ପାରମିପରିପୂରଣପୁଞ୍ଞତେଜେନ ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ କମ୍ପିତତ୍ତା ''ଅକାଲକମ୍ପନେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାଧୁକାରଦାନୱସେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ ଯଥା ତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦)। ସଙ୍ଗୀତିକାଲାଦୀସୁପି ସାଧୁକାରଦାନୱସେନ ଅକମ୍ପିତ୍ଥାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ପକରଣନଯୱଣ୍ଣନା

ଅଯଂ ପନ ପକରଣନଯେନ ପାଳିଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା – ସା ପନାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନପ୍ପଯୋଜନଭାଜନେସୁ ପିଣ୍ଡତ୍ଥେସୁ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ସୁକରା ହୋତି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଚ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ପଠମଂ ନିଦ୍ଧାରଯିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣଭଣନ''ନ୍ତି। ଅପିଚ ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ୱିନେଯ୍ୟାଘାତାନନ୍ଦାଦିଭାୱାପତ୍ତି, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ପଟିପଜ୍ଜନକ୍କମସ୍ସ, ପସଂସାୱିସଯସ୍ସ ଖୁଦ୍ଦକାଦିୱସେନ ଅନେକୱିଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ତଦୁତ୍ତରି ଚ ଅପ୍ପଟିହତଚାରତାଯ, ତଥାଗତସ୍ସ ଚ କତ୍ଥଚି ଅପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଅନୱବୋଧୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ।

ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିନେଯ୍ୟାଘାତାନନ୍ଦାଦିଭାୱାପତ୍ତି ଆଦିକଞ୍ହି ଇମଂ ଦେସନଂ ପଯୋଜେତୀତି। ତଥା କୁହନଲପନାଦିନାନାୱିଧମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିଦ୍ଧଂସନଂ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଜାଲୱିନିୱେଠନଂ, ଦିଟ୍ଠିସୀସେନ ପଚ୍ଚଯାକାରୱିଭାୱନଂ, ଛଫସ୍ସାଯତନୱସେନ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦେସୋ, ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଦୀପନଞ୍ଚ ପଯୋଜନାନି।

ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣନିମିତ୍ତଂ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱନ୍ତଚିତ୍ତା କୁହନାଦିୱିୱିଧମିଚ୍ଛାଜୀୱନିରତା ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିପଙ୍କେ ନିମୁଗ୍ଗା, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଅପରିପୂରକାରିତାଯ ଅନୱବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିସେସଞ୍ଞାଣା ୱିନେଯ୍ୟା ଇମିସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଭାଜନଂ।

ପିଣ୍ଡତ୍ଥା ପନ ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୀଯତାୱଚନେନ ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ସମଣସଞ୍ଞାଯ ନିଯୋଜନଂ, ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚାନୁଟ୍ଠାନଂ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାସମାଯୋଗୋ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାଧିଟ୍ଠାନଂ, ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲସିଦ୍ଧି, ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନୁସଯପ୍ପହାନଂ, ଉଭଯହିତପଟିପତ୍ତି, ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅନୁପଲେପୋ ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା, ତାଯ ଚ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପତ୍ତି, ମେତ୍ତାକରୁଣାସମଙ୍ଗିତା , ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଂ, ତଦଙ୍ଗପହାନଂ, ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ, ୱିରତିତ୍ତଯସିଦ୍ଧି, ପିଯମନାପଗରୁଭାୱନୀଯତାନିପ୍ଫତ୍ତି, ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକସମୁଦାଗମୋ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱୋ, ଅକୁସଲମୂଲତନୁକରଣଂ, କୁସଲମୂଲରୋପନଂ, ଉଭଯାନତ୍ଥଦୂରୀକରଣଂ, ପରିସାସୁ ୱିସାରଦତା, ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୋ,ପରେହି ଦୁପ୍ପଧଂସିଯତା, ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିସମଙ୍ଗିତା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

‘‘ଗମ୍ଭୀରା’’ତିଆଦିୱଚନେହି ଗମ୍ଭୀରଧମ୍ମୱିଭାୱନଂ, ଅଲବ୍ଭନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠତା, କପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟେନାପି ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାୱତା, ସୁଖୁମେନପି ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତା, ଧମ୍ମନ୍ୱୟସଙ୍ଖାତେନ ଅନୁମାନଞାଣେନାପି ଦୁରଧିଗମନୀୟତା, ପସ୍ସଦ୍ଧସଦ୍ଧଦରଥତା, ସନ୍ତଧମ୍ମୱିଭାୱନଂ, ସୋଭନପରିୟୋସାନତା, ଅତିତ୍ତିକରଭାୱୋ, ପଧାନଭାୱପ୍ପତ୍ତି, ୟଥାଭୂତଞାଣଗୋଚରତା, ସୁଖୁମସଭାୱତା, ମହାପଞ୍ଞାୱିଭାୱନା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଦୀପକପଦେହି ସମାସତୋ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋ ପକାସିତାତି ଓଲୀନତାତିଧାୱନୱିଭାୱନଂ, ଉପାୟୱିନିବନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସକିତ୍ତନଂ, କୁମ୍ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିୟା ପକାସନା, ୱିପରିୟେସଗ୍ଗାହପଞ୍ଞାପନଂ, ପରାମାସପରିଗ୍ଗହୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିପତିଟ୍ଠାପନଂ, ଭୱୱିଭୱଦିଟ୍ଠିୱିଭାଗୋ, ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାପୱତ୍ତି, ଅନ୍ତୱାନନ୍ତୱାଦିଟ୍ଠିନିଦ୍ଦେସୋ, ଅନ୍ତଦ୍ୱୟାୱତାରଣଂ, ଆସୱୋଘୟୋଗକିଲେସଗନ୍ଥସଂୟୋଜନୂପାଦାନୱିସେସୱିଭଜନଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ‘‘ୱେଦନାନଂ ସମୁଦୟ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁବୋଧପଟିୱେଧସିଦ୍ଧି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ , ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାୱିଗମୋ, ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିନିମିତ୍ତପରିଗ୍ଗହୋ, ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପତ୍ତି, ଉଭୟହିତପଟିପତ୍ତି, ତିୱିଧପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହୋ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନୁଟ୍ଠାନଂ, ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାସମାୟୋଗୋ, ସମ୍ମାୱୀରିୟସମଥାନୁୟୋଜନଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନିପ୍ଫତ୍ତି ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି।

‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାସିଦ୍ଧି, ‘‘ତଣ୍ହାଗତାନଂ ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାସିଦ୍ଧି, ତଦୁଭୟେନ ଚ ନୀୱରଣସଂୟୋଜନଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରୱଟ୍ଟାନୁଚ୍ଛେଦୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତାହରଣଅପରନ୍ତପଟିସନ୍ଧାନାନି, ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲୱସେନ ହେତୁୱିଭାଗୋ, ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରିତା, ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀନଂ ପଟିପକ୍ଖନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା’’ତି ସସ୍ସତାଦିପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାଧୀନୱୁତ୍ତିତାକଥନେନ ଧମ୍ମାନଂ ନିଚ୍ଚତାପଟିସେଧୋ, ଅନିଚ୍ଚତାପତିଟ୍ଠାପନଂ, ପରମତ୍ଥତୋ କାରକାଦିପଟିକ୍ଖେପୋ, ଏୱଂଧମ୍ମତାଦିନିଦ୍ଦେସୋ, ସୁଞ୍ଞତାପକାସନଂ, ସମତ୍ତନିୟାମପଚ୍ଚୟଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନଞ୍ଚ ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତି।

‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱନେତ୍ତିକୋ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱତୋ ପହାନସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତି, ୱସୀଭାୱୋ, ସିକ୍ଖତ୍ତୟନିପ୍ଫତ୍ତି, ନିବ୍ବାନଧାତୁଦ୍ୱୟୱିଭାଗୋ, ଚତୁରଧିଟ୍ଠାନପରିପୂରଣଂ, ଭୱୟୋନିଆଦୀସୁ ଅପରିୟାପନ୍ନତା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ସକଲେନ ପନ ସୁତ୍ତପଦେନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ଭଗୱତୋ ତାଦିଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ଚ ପରେସଂ ପତିଟ୍ଠାପନଂ, କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଆଦିଭୂତଧମ୍ମଦ୍ୱୟସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ସିକ୍ଖତ୍ତୟୂପଦେସୋ, ଅତ୍ତନ୍ତପାଦିପୁଗ୍ଗଲଚତୁକ୍କସିଦ୍ଧି, କଣ୍ହକଣ୍ହୱିପାକାଦିକମ୍ମଚତୁକ୍କୱିଭାଗୋ, ଚତୁରପ୍ପମଞ୍ଞାୱିସୟନିଦ୍ଦେସୋ, ସମୁଦୟାଦିପଞ୍ଚକସ୍ସ ୟଥାଭୂତାୱବୋଧୋ, ଛସାରଣୀୟଧମ୍ମୱିଭାୱନା , ଦସନାଥକରଧମ୍ମପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୟୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବା।

ସୋଳସହାରୱଣ୍ଣନା

ଦେସନାହାରୱଣ୍ଣନା

ତତ୍ଥ ‘‘ଅତ୍ତା, ଲୋକୋ’’ତି ଚ ଦିଟ୍ଠିୟା ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ, ୱେଦନାଫସ୍ସାୟତନାଦିମୁଖେନ ଚ ଗହିତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ତଣ୍ହାୱଜ୍ଜା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ। ତଣ୍ହା ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ। ସା ପନ ପରିତସ୍ସନାଗ୍ଗହଣେନ ‘‘ତଣ୍ହାଗତାନ’’ନ୍ତି, ‘‘ୱେଦନାପଚ୍ଚୟା ତଣ୍ହା’’ତି ଚ ସରୂପେନେୱ ସମୁଦୟଗ୍ଗହଣେନ, ଭୱନେତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ପାଳିୟଂ ଗହିତାୱ। ଅୟଂ ତାୱ ସୁତ୍ତନ୍ତନୟୋ। ଅଭିଧମ୍ମନୟେନ ପନ ଆଘାତାନନ୍ଦାଦିୱଚନେହି, ଆତପ୍ପାଦିପଦେହି, ଚିତ୍ତପ୍ପଦୋସୱଚନେନ, ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଦୀପକପଦେହି, କୁସଲାକୁସଲଗ୍ଗହଣେନ, ଭୱଗ୍ଗହଣେନ, ସୋକାଦିଗ୍ଗହଣେନ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମୁଦୟଗ୍ଗହଣେନ ଚାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବଲୋକିୟକୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମୱିଭାୱନପଦେହି ଗହିତା କମ୍ମକିଲେସା ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ। ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱେଦନାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମନିସ୍ସରଣପରିୟାୟେହି, ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ନିବ୍ବୁତିୱଚନେନ, ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିୱଚନେନ ଚ ପାଳିୟଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନିରୋଧପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସାପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱେଦନାନଂ ସମୁଦୟାଦିୟଥାଭୂତୱେଦନାପଦେସେନ, ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାୟତନାନଂ ସମୁଦୟାଦିୟଥାଭୂତପଜାନନପରିୟାୟେନ, ଭୱନେତ୍ତିୟା ଉଚ୍ଛେଦପରିୟାୟେନ ଚ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ସମୁଦୟେନ ଅସ୍ସାଦୋ, ଦୁକ୍ଖେନ ଆଦୀନୱୋ, ମଗ୍ଗନିରୋଧେହି ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ, ୟାନି ପାଳିୟଂ (ନେତ୍ତି। ୯) ସରୂପେନେୱ ଆଗତାନି ଅସ୍ସାଦାଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନି, ତେସଞ୍ଚ ୱସେନ ଇଧ ଅସ୍ସାଦାଦୟୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିନେୟ୍ୟାନନ୍ତାଦିଭାୱାପତ୍ତିଆଦିକଂ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗଂ ପୟୋଜନମେୱ ଫଲଂ। ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୀୟତା, ଆଘାତାଦିଫଲସ୍ସ ଚ ଅନଞ୍ଞସନ୍ତାନଭାୱିତା, ନିନ୍ଦାପସଂସାସୁ ୟଥାସଭାୱପଟିଜାନନନିବ୍ବେଠନାତି ଏୱଂ ତଂତଂପୟୋଜନାଧିଗମହେତୁ ଉପାୟୋ। ଆଘାତାଦୀନଂ କରଣପଟିସେଧନାଦିଅପଦେସେନ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଆଣତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅୟଂ ଦେସନାହାରୋ।

ୱିଚଯହାରୱଣ୍ଣନା

କପ୍ପନାଭାୱେପି ୱୋହାରୱସେନ, ଅନୁୱାଦୱସେନ ଚ "ମମ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନିଯମାଭାୱତୋ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥଂ ୱାଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ, ଅଭିମୁଖୀକରଣାଯ ଚ "ଭିକ୍ଖୱେ"ତି ଆମନ୍ତନଂ। ଅଞ୍ଞଭାୱତୋ, ପଟିୱିରୁଦ୍ଧଭାୱତୋ ଚ "ପରେ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱଣ୍ଣପଟିପକ୍ଖତୋ, ଅୱଣ୍ଣନୀଯତୋ ଚ "ଅୱଣ୍ଣ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ଯତ୍ତିୱସେନ, ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଚ "ଭାସେଯ୍ଯୁ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଧାରଣଭାୱତୋ, ଅଧମ୍ମପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ "ଧମ୍ମସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଦିଟ୍ଠିସୀଲେହି ସଂହତଭାୱତୋ, କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଘାତକରଣତୋ ଚ "ସଙ୍ଘସ୍ସା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତପଟିନିଦ୍ଦେସତୋ, ୱଚନୁପନ୍ୟାସନତୋ ଚ "ତତ୍ର"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସମ୍ମୁଖଭାୱତୋ, ପୁଥୁଭାୱତୋ ଚ "ତୁମ୍ହେହୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହନନତୋ, ଆରମ୍ମଣାଭିଘାତତୋ ଚ "ଆଘାତୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣେ ସଙ୍କୋଚୱୁତ୍ତିଯା, ଅତୁଟ୍ଠାକାରତାଯ ଚ "ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣଚିନ୍ତନତୋ, ନିସ୍ସଯତୋ ଚ "ଚେତସୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅତ୍ଥାସାଧନତୋ, ଅନୁ ଅନୁ "ଅନତ୍ଥସାଧନତୋ" ଚ "ଅନଭିରଦ୍ଧୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, କାରଣାନରହତ୍ତା, ସତ୍ଥୁସାସନେ ଠିତେହି କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଚ "ନ କରଣୀଯା"ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ କାତବ୍ବୋ। ଇତି ଅନୁପଦୱିଚଯତୋ ୱିଚଯୋ ହାରୋ ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ, ସକ୍କା ଚ ଅଟ୍ଠକଥଂ ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନଞ୍ଚ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞୁନା ୱିଭାୱେତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହ।

ଯୁତ୍ତିହାରୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣଂ ତାଦିଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେସୁ ସମପ୍ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ। ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଆଘାତାଦଯୋ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତନ୍ନିମିତ୍ତକୋ ଅନ୍ତରାଯୋ ତସ୍ସେୱ ସମ୍ପତ୍ତିୱିବନ୍ଧାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ସନ୍ତାନନ୍ତରେସୁ ଅସଙ୍କମନତୋ। ଚିତ୍ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ଆଘାତାଦଯୋ ସୁଭାସିତାଦିସଲ୍ଲକ୍ଖଣେପି ଅସମତ୍ଥତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ସକୋଧଲୋଭାନଂ ଅନ୍ଧତମସବ୍ଭାୱତୋ। ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯତୋ ୱେରମଣି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପାମୋଜ୍ଜପାସଂସଭାୱାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି। ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ହି ମହତୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମୋ ହୋତୀତି। ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତେନ ଗୁଣେନ ତଥାଗତସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ଏକଦେସଭୂତାପି ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣଗ୍ଗହଣାଯ ସଂୱତ୍ତତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା। ତଜ୍ଜାଅଯୋନିସୋମନସିକାରପରିକ୍ଖତାନି ଅଧିଗମତକ୍କନାନି ସସ୍ସତୱାଦାଦିଅଭିନିୱେସାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି କପ୍ପନାଜାଲସ୍ସ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା। ୱେଦନାଦୀନଂୱାନଂୱବୋଧେନ ୱେଦନାଯ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନାସବ୍ଭାୱତୋ। ସତି ଚ ୱେଦଯିତରାଗେ ତତ୍ଥ ଅଉତ୍ତନିଯଗାହୋ, ସସ୍ସତାଦିଗାହୋ ଚ ୱିପରିଫନ୍ଦତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି କାରଣସ୍ସ ସନ୍ନିହିତତ୍ତା। ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ହି ଉପାଦାନଂ ସସ୍ସତାଦିୱାଦେ ପଞ୍ଞପେନ୍ତାନଂ , ତଦନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱା ୱେଦନଂ ୱେଦଯନ୍ତାନଂ ଫସ୍ସୋ ହେତୂତି ଯୁଜ୍ଜତି ୱିସଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଗତିଯା ୱିନା ତଦଭାୱତୋ। ଛଫସ୍ସାଯତନନିମିତ୍ତୱଚ୍ଚସ୍ସ ଅନୁପଚ୍ଛେଦୋତି ଯୁଜ୍ଜତି ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା। ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ସମୁଦଯାଦିପଜାନନା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତିକସଞ୍ଞଂ ଅତିଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧଭାୱତୋ। ଇମାହେୱ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠୀହି ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତଭାୱୋତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅକିରିଯୱାଦାଦୀନଂ ଇସ୍ସରୱାଦାଦୀନଞ୍ଚ ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା। ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ। ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱନେତ୍ତିକୋ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯୋତି ଯୁଜ୍ଜତି, ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚତୂସୁ ସତିପଟ୍ଠାନେସୁ ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେଯେୱ ଯଥାଭୂତଂ ଭାୱେସି। କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରିନିବ୍ବୁତଂ ନ ଦକ୍ଖନ୍ତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯଂ ରୂପାଦୀସୁ କସ୍ସଚିପି ଅନୱସେସତୋତି ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ।

ପଦଟ୍ଠାନହାରୱଣ୍ଣନା

ଅୱଣ୍ଣାରହଅୱଣ୍ଣାନୁରୂପସମ୍ପତ୍ତାନାଦେଯ୍ଯୱଚନତାଦିୱିପତ୍ତୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱଣ୍ଣାରହୱଣ୍ଣାନୁରୂସମ୍ପତ୍ତସଦ୍ଦେଯ୍ଯୱଚନତାଦିସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ଆଘାତାଦଯୋ ନିରଯାଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣଂ ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତି ଅରିଯସ୍ସ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅରିଯୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅରିଯସ୍ସ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅରିଯୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅରିଯସ୍ସ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ପଟିୱେଧପ୍ପକାରଞ୍ଞାଣଂ ଦେସନାଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦେସନାଞ୍ଞାଣଂ ୱିନେଯ୍ଯାନଂ ସକଲୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନ୍ତି ସା ଯଥାରହଂ ନୱୱିଧସ୍ସାପି ଭୱସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଭୱୋ ଜାତିଯା, ଜାତି ଜରାମରଣସ୍ସ, ସୋକାଦୀନଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଯଥାଭୂତୱେଦନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁବୋଧପଟିୱେଧୋ। ତତ୍ଥ ଅନୁବୋଧୋ ପଟିୱେଧସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ପଟିୱେଧୋ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। "ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ"ନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣଂ, ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଦଟ୍ଠାନ୍ତି ଯାୱ ୱେଦନା ତଣ୍ହାଯ ପଦଟ୍ଠାନ୍ତି ନେତବ୍ବଂ। "ତଣ୍ହାଗତାନଂ ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହା ଉପାଦାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। "ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା"ତି ଏତ୍ଥ ସସ୍ସତାଦିପଞ୍ଞାପନଂ ପରେସଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯଯୋନିସୋମନସିକାରଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀହି ୱିମୁଖତାଯ, ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଦୀନଞ୍ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, "ଅଞ୍ଞତ୍ର

ଫସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ ଫସ୍ସୋ ୱେଦନାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଛ ଫସ୍ସାଯତନାନି ଫସ୍ସସ୍ସ, ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଯଥାଭୂତପ୍ପଜାନନଂ ନିବ୍ବିଦାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ନିବ୍ବିଦା ୱିରାଗସ୍ସାତି ଯାୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ନେତବ୍ବଂ। ଭଗୱତୋ ଭୱନେତ୍ତିସମୁଚ୍ଛେଦୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଥା ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନହାରୋ।

ଲକ୍ଖଣହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦିଗ୍ଗହଣେନ କୋଧୁପନାହମକ୍ଖପଲାସେିସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯସାରମ୍ଭପରୱମ୍ଭନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ପଟିଘଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତାଯ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଆନନ୍ଦାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଅଭିଜ୍ଝାୱିସମଲୋଭମାନାତିମାନମଦପ୍ପମାଦାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଲୋଭଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନତାଯ ସମାନଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ଆଘାତଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସିଟ୍ଠଗନ୍ଥନୀୱରଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ କାଯଗନ୍ଥନୀୱରଣଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଆନନ୍ଦଗ୍ଗହଣେନ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ଅଧିଚିତ୍ତଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ସିକ୍ଖାଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଇଧ ପନ ସୀଲସ୍ସେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦିକସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସିଟ୍ଠୋପାଦାନାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଉପାଦାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ୱେଦନାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱେଦନାଗ୍ଗହଣେନ ଅୱସିଟ୍ଠୋପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ତଥା ୱେଦନାଯ ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୁପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ସମ୍ମସନୂପଗାନଂ ସବ୍ବେସଂ ଆଯତନାନଂ ଧାତୂନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଆଯତନଲକ୍ଖଣେନ, ଧାତୁଲକ୍ଖଣେନ ଚ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ହେତୁଆସୱୋଘଯୋଗନୀୱରଣାଦିସଙ୍ଗହୋ ହେତାଦିଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜାଯ, ତଥା ‘‘ତଣ୍ହାଗତାନଂ ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାଗ୍ଗହଣେନାପି। ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱିପଲ୍ଲାସହେତୁଭାୱେନ, ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣେନ ଚ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଛଫସ୍ସାଯତନଗ୍ଗହଣେନ ଖନ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଧାତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଫସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ, ସମ୍ମସନସଭାୱେନ ଚ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତା। ଭୱନେତ୍ତିଗ୍ଗହଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନମ୍ପି ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱଟ୍ଟହେତୁଭାୱେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣହାରୋ।

ଚତୁବ୍ୟୂହହାରୱଣ୍ଣନା

ନିଦ୍ଦାପସଂସାହି ସମ୍ମାକମ୍ପିତଚେତସା ମିଚ୍ଛାଜୀୱତୋ ଅନୋରତା ସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସିନୋ ସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତତାଯ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଗୁଣରସସ୍ସାଦୱିମୁଖା ୱେନେଯ୍ୟା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ନିଦାନଂ। ତେ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସୱିନିମୁତ୍ତା କଥଂ ନୁ ଖୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଉଭଯହିତପରା ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଦନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତି। ତଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିନିଦାନପଦାନଂ, ‘‘ମମ’’ନ୍ତିଆଦିପାଠଇପଦାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଅତିୱିତ୍ଥାରଭଯେନ ନ ୱିତ୍ଥାରଯିମ୍ହା। ପଦପଦତ୍ଥନିଦ୍ଦେସନିକ୍ଖେପସୁତ୍ତଦେସନାସନ୍ଧିୱସେନ ଛବ୍ବିଧା ସନ୍ଧି। ତତ୍ଥ ପଦସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦସନ୍ଧି। ତଥା ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପଦତ୍ଥନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦତ୍ଥସନ୍ଧି। ନାନାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧୀହି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ଚ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧୋ ନିଦ୍ଦେସସନ୍ଧି, ଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ତିୱିଧା ୱିଭତ୍ତା, ତା ପନେତା ତିସ୍ସୋପି ସନ୍ଧିଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିଚାରିତା ଏୱ। ସୁତ୍ତସନ୍ଧି ଚ ପଠମଂ ନିକ୍ଖେପୱସେନ ଅମ୍ହେହି ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତାଯେୱ। ଏକିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଦେସନାନ୍ତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନଂ ଦେସନାସନ୍ଧି, ସା ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା – ‘‘ମମଂ ୱା ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ନ ଚେତସୋ ଅନଭିରଦ୍ଧି କରଣୀଯା’’ତି ଅଯଂ ଦେସନା ‘‘ଉଭତୋଦଣ୍ଡକେନ ଚେପି ଭିକ୍ଖୱେ କକଚେନ ଚୋରା ଓଚରକା ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଓକ୍କନ୍ତେଯ୍ୟୁଂ, ତତ୍ରପି ଯୋ ମନୋ ପଦୂସେଯ୍ୟ, ନ ମେ ସୋ ତେନ ସାସନକରୋ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୩୨) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘ତୁମ୍ହଂ ଯେୱସ୍ସ ତେନ ଅନ୍ତରାଯୋ’’ତି ‘‘କମ୍ମସ୍ସକା ମାଣୱ ସତ୍ତା…ପେ… ଦାଯାଦା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦.୨୧୬) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘ଅପି ତୁମ୍ହେ…ପେ… ଆଜାନେଯ୍ୟାଥା’’ତି ‘‘କୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ…ପେ… ସହତେ ନର’’ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୭.୬୪; ମହାନି॰ ୫, ୧୫୬, ୧୯୫) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ମମଂ ୱା ଭିକ୍ଖୱେ ପରେ ୱଣ୍ଣଂ…ପେ… ନ ଚେତସୋ ଉବ୍ବିଲ୍ଲାୱିତତ୍ତଂ କରଣୀଯ’’ନ୍ତି ‘‘ଧମ୍ମାପି ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ପହାତବ୍ବା, ପଗେୱ ଅଧମ୍ମା (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୪୦)। କୁଲ୍ଲୂପମଂ ୱୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି, ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ, ନୋ ଗହଣତ୍ଥାଯା’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୪୦) ଇମାଯ ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘ତତ୍ର ଚେ ତୁମ୍ହେହି…ପେ… ଉବ୍ବିଲାୱିତା, ତୁମ୍ହଂ ଯେୱସ୍ସ ତେନ ଅନ୍ତରାଯୋ’’ତି ‘‘ଲୁଦ୍ଧୋଅତ୍ଥଂ…ପେ… ସହତେ ନର’’ନ୍ତି (ଇତିୱୁ॰ ୮୮; ମହାନି॰ ୫.୧୫୬, ୧୯୫; ଚୂଳଅନି॰ ୧୨୮) ‘‘କାମନ୍ଧା ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନା, ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତା’’ତି (ଉଦା॰ ୬୪; ନେତ୍ତି॰ ୨୭, ୯୦; ପେଟକୋ॰ ୧୪) ଇମାହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ…ପେ… ସୀଲମତ୍ତକ’’ନ୍ତି ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଅଯଂ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଞ୍ଞୋ ପୁରିମେହି ଯଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପଟ୍ଠତରୋ ଚ

ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରୋ ଚ ମହପ୍ଫଲତରୋ ଚ ମହାନିସଂସତରୋ ଚା’’ତିଆଦିକାଯ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୫୩) ଦେସନାଯ ସଂସନ୍ଦତି, ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ସୀଲତୋ ମହପ୍ଫଲମହାନିସଂସତରଭାୱୱଚନେନ ଝାନତୋ ସୀଲସ୍ସ ଅପ୍ପଭାୱଦୀପନତୋ।

‘‘ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯା’’ତିଆଦି ‘‘ସମଣୋ ଖଲୁ ଭୋ ଗୋତମୋ ସୀଲୱା…ପେ… କୁସଲସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତିଆଦିକାହି (ଦୀ। ନି। ୧। ୩୦୪) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା’’ତିଆଦି ‘‘ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୭; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭, ୮) ପାଠଇଯା ସଂସନ୍ଦତି। ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଧମ୍ମପଟିୱେଧେନ ହି ଞାଣସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରାଦିଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି।

‘‘ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱେ ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦି ‘‘ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱେ ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକା…ପେ… ଅଭିୱଦନ୍ତି, ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ଅସସ୍ସତୋ, ସସ୍ସତୋ ଚ ଅସସ୍ସତୋ ଚ, ନେୱ ସସ୍ସତୋ ଚ ନାସସ୍ସତୋ ଚ, ଅନ୍ତୱା, ଅନନ୍ତୱା, ଅନ୍ତୱା ଚ ଅନନ୍ତୱା ଚ, ନେୱନ୍ତୱା ନାନନ୍ତୱା ଚ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦିକାହି (ମ। ନି। ୩।୨୭) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱେ ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକା’’ତିଆଦି ‘‘ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱେ ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଅପରନ୍ତକପ୍ପିକା…ପେ… ଅଭିୱଦନ୍ତି, ସଞ୍ଞୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା। ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତି ଅସଞ୍ଞୀ, ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ ଚ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା। ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତି ସତୋ ୱା ପନ ସତ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱିନାସଂ ୱିଭୱଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନଂ ୱା ପନେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ’’ତିଆଦିକାହି (ମ। ନି। ୩।୨୧) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘ୱେଦନାନଂ…ପେ… ତଥାଗତୋ’’ତି ‘‘ତଯିଦଂ ସଙ୍ଖତଂ ଓଳାରିକଂ, ଅତ୍ଥି ଖୋ ପନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧୋ, ଅତ୍ଥେତନ୍ତି ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଦସ୍ସାୱୀ ତଥାଗତୋ ତଦୁପାତିୱତ୍ତୋ’’ତିଆଦିକାହି (ମ। ନି। ୩।୨୮) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ତଦପି ତେସଂ…ପେ… ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତମେୱା’’ତି ଇଦଂ ‘‘ତେସଂ ଭୱତଂ ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ଛନ୍ଦାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ରୁଚିଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅନୁସ୍ସୱା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଆକାରପରିୱିତକ୍କା ଅଞ୍ଞତ୍ର ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ଞାଣଂ ଭୱିସ୍ସତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଯୋଦାତନ୍ତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ଖୋ ପନ ଭିକ୍ଖୱେ ଞାଣେ ଅସତି ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିଯୋଦାତେ ଯଦପି ତେ ଭୋନ୍ତୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ତତ୍ଥ ଞାଣଭାଗମତ୍ତମେୱ ପରିଯୋଦାପେନ୍ତି, ତଦପି ତେସଂ ଭୱତଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଉପାଦାନମକ୍ଖାଯତୀ’’ତିଆଦିକାହି (ମ। ନି। ୩।୨୯) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା’’ତି ଇଦଞ୍ଚ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ, ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନ’’ନ୍ତି, (ସଂ। ନି। ୨।୪୪) ‘‘ଛନ୍ଦମୂଲକା ଇମେ ଆୱୁସୋ ଧମ୍ମା ମନସିକାରସମୁଟ୍ଠାନା ଫସ୍ସସମୋଧାନା ୱେଦନାସମୋସରଣା’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୮୩) ଚ ଆଦିକାହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ଯତୋ ଖୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନ’’ନ୍ତିଆଦି ‘‘ଯତୋ ଖୋ ଆନନ୍ଦ ଭିକ୍ଖୁ ନେୱ ୱେଦନଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତି, ନ ସଞ୍ଞଂ, ନ ସଙ୍ଖାରେ, ନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତି, ସୋ ଏୱଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ନ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉପାଦିଯତି, ଅନୁପାଦିଯଂ ନ ପରିତସ୍ସତି, ଅପରିତସ୍ସଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଂଯେୱ ପରିନିବ୍ବାଯତୀ’’ତିଆଦିକାହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି।

‘‘ସବ୍ବେ ତେ ଇମେହେୱ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ୱତ୍ଥୂହି ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତା’’ତିଆଦି ‘‘ଯେ ହି କେଚି ଭିକ୍ଖୱେ…ପେ… ଅଭିୱଦନ୍ତି, ସବ୍ବେ ତେ ଇମାନେୱ ପଞ୍ଚ କାଯାନି ଅଭିୱଦନ୍ତି ଏତେସଂ ୱା ଅଞ୍ଞତର’’ନ୍ତିଆଦିକାହି (ମ। ନି। ୩।୨୬) ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତି। ‘‘କାଯସ୍ସ ଭେଦା…ପେ… ଦେୱମନୁସ୍ସା’’ତି –

‘‘ଅଚ୍ଚୀ ଯଥା ୱାତୱେଗେନ ଖିତ୍ତା, (ଉପସିୱାତି ଭଗୱା)

ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖଂ;

ଏୱଂ ମୁନୀ ନାମକାଯା ୱିମୁତ୍ତୋ,

ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ନ ଉପେତି ସଙ୍ଖ’’ନ୍ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୮୦; ଚୂଳନି। ୪୩);

ଆଦିକାହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତୀତି ଅଯଂ ଚାତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ।

ଆୱତ୍ତହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୀଯତାୱଚନେନ ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚାନୁଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ ଖନ୍ତିଯା ସବ୍ବାପଞ୍ଞାପରାପକାରଦୁକ୍ଖସହଗତାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ସୋରଚ୍ଚେନ ସୀଲସ୍ସ। ସବ୍ବାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିସକଲବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ସୀଲାନିସଂସଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୋ, ତେନ ସକଲଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଆୱତ୍ତତି। ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଧମ୍ମଗ୍ଗହଣେନ ମହାବୋଧିପକିତ୍ତନଂ। ଅନାୱରଣଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ, ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ମହାବୋଧି, ତେନ ଦସବଲାଦଯୋ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣେନ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଗହୋ, ତାହି ଅନମତଗ୍ଗସଂସାରୱଟ୍ଟଂ ଆୱତ୍ତତି। ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଯଥାଭୂତୱେଦନେନ ଭଗୱତୋ ପରିଞ୍ଞାତ୍ତଯୱିସୁଦ୍ଧି, ତାଯ ପଞ୍ଞାପାରମିମୁଖେନ ସବ୍ବପାରମିଯୋ ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପରିଗ୍ଗହୋ, ତେନ ଚ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ତଣ୍ହାଗତାନଂ ପରିତସ୍ସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଗ୍ଗହଣେନ ନୱ ତଣ୍ହାମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି, ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦି ସସ୍ସତାଦିପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିଦସ୍ସନଂ, ତେନ ଅନିଚ୍ଚତାଦିଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆୱତ୍ତତି। ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନନେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାନିଦ୍ଦେସୋ, ତେନ ସତ୍ତପି ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱନେତ୍ତିକୋ ତଥାଗତସ୍ସ କାଯୋ’’ତି ତଣ୍ହାପହାନଂ, ତେନ ଭଗୱତୋ ସକଲସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ ଆୱତ୍ତତୀତି ଅଯଂ ଆୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

ୱିଭତ୍ତିହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାନନ୍ଦାଦଯୋ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯେହି ପନ ଧମ୍ମେହି ଆଘାତାନନ୍ଦାଦୀନଂ ଅକରଣଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ତେ ଅବ୍ୟାପାଦାଦଯୋ କୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦି ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେସୁ ଆଘାତାଦଯୋ କାମାୱଚରାୱ, ଅବ୍ୟାପାଦାଦଯୋ ଚତୁଭୂମକା। ତଥା ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତି କୁସଲା ୱା ଅବ୍ୟାକତା ୱା, ତସ୍ସା ହିରୋତ୍ତପ୍ପାଦଯୋ ଧମ୍ମା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥ କୁସଲା ସିଯା କାମାୱଚରା, ସିଯା ଲୋକୁତ୍ତରା, ଅବ୍ୟାକତା ଲୋକୁତ୍ତରାୱ। ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା’’ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ସିଯା କୁସଲା, ସିଯା ଅବ୍ୟାକତା, ତତ୍ଥ କୁସଲାନଂ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅବ୍ୟାକତାନଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା, ୱିପସ୍ସନା, ଆୱଜ୍ଜନା ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେସୁ କୁସଲା ଲୋକୁତ୍ତରା, ଅବ୍ୟାକତା ସିଯା କାମାୱଚରା, ସିଯା ଲୋକୁତ୍ତରା, ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଅକୁସଲାୱ କାମାୱଚରାୱ, ତାସଂ ଅୱିସେସେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱିସେସତୋ ପନ ସନ୍ତତିଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱତୋ ଏକତ୍ତନଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ ଅତୀତଜାତିଅନୁସ୍ସରଣତକ୍କସହିତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ହେତୁଫଲଭାୱେନ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣତୋ ନାନତ୍ତନଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରସହିତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ସେସଦିଟ୍ଠୀନମ୍ପି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ‘‘ୱେଦନାନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱେଦନା ସିଯା କୁସଲା, ସିଯା ଅବ୍ୟାକତା, ସିଯା କାମାୱଚରା, ସିଯା ରୂପାୱଚରା, ସିଯା ଅରୂପାୱଚରା, ଫସ୍ସୋ ତାସଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଯଥାଭୂତୱେଦନଂ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ , ତେସଂ ‘‘ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମାଦିୱିଭାଗୋ ନେତବ୍ବୋ। ‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହା ଅକୁସଲା କାମାୱଚରା, ତାସୁ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଆସୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଏୱ ୱା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତଣ୍ହାଯ ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସସ୍ସ ୱେଦନାଯ ୱିଯ ଧମ୍ମାଦିୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନଯେନ ଫସ୍ସାଯତନାଦୀନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଧମ୍ମାଦିୱିଭାଗୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ।

ପରିୱତ୍ତହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣଂ ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚାନି ଅନୁବ୍ରୂହେତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲସିଦ୍ଧିଯା ଉଭଯହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଆୱହତି। ଆଘାତାଦଯୋ ପନ ପୱତ୍ତିଯମାନା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣତଂ ଦୁକ୍ଖସେଯ୍ୟଂ ଭୋଗହାନିଂ ଅକିତ୍ତିଂ ପରେହି ଦୁରୁପସଙ୍କମନତଞ୍ଚ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତା ନିରଯାଦୀସୁ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଆୱହନ୍ତି। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତି ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିକଲ୍ୟାଣଂ ପରମ୍ପରଂ ଆୱହତି। ପାଣାତିପାତାଦି ପନ ୱିପ୍ପଟିସାରାଦିଅକଲ୍ୟାଣଂ ପରମ୍ପରଂ, ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ଯଥାରହଂ ୱିଜ୍ଜାଭିଞ୍ଞାଦିଗୁଣୱିସେସଂ ଆୱହତି ସବ୍ବଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଯଥାସଭାୱାୱବୋଧତୋ। ତଥା ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସରହିତଂ ପନ ଞାଣଂ ଞେଯ୍ୟେସୁ ସାୱରଣତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣୱିସେସଂ ନାୱହତି। ସବ୍ବାପି ଚେତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଯଥାରହଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଭାୱତୋ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଭୂତା ସକ୍କାଯତୀରଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି ଅନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱତ୍ତା। ନିଯ୍ୟାନିକସଭାୱତ୍ତା ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସପରିକ୍ଖାରା ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭୂତା ଅତିକ୍କମ୍ମ ସକ୍କାଯତୀରଂ ପାରଂ ଆଗଚ୍ଛତି। ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଯଥାଭୂତୱେଦନଂ ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିଂ ଆୱହତି ମଗ୍ଗଭାୱତୋ।

ୱେଦନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଅସମ୍ପଟିୱେଧୋ ସଂସାରଚାରକାୱରୋଧଂ ଆୱହତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ। ୱେଦଯିତସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକୋ ସମ୍ମୋହୋ ତଦଭିନନ୍ଦନଂ ଆୱହତି । ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ ପନ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବେଦଂ ୱିରାଗଞ୍ଚ ଆୱହତି। ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରସହିତା ତଣ୍ହା ଅନେକୱିହିତଂ ଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ପସାରେତି। ଯଥାୱୁତ୍ତତଣ୍ହାସମୁଚ୍ଛେଦୋ ପଠମମଗ୍ଗୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ସଙ୍କୋଚେତି। ସସ୍ସତୱାଦାଦିପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଫସ୍ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଅସତି ଫସ୍ସେ ତଦଭାୱତୋ। ଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନବନ୍ଧାନଂ ଫସ୍ସାଯତନାଦୀନଂ ଅନିରୋଧେନ ଫସ୍ସାଦିଅନିରୋଧୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିୱତ୍ତିଯେୱ, ଯଥାୱତୋ ଫସ୍ସାଯତନାଦିପରିଞ୍ଞା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନାନି ଅତିୱତ୍ତତି, ଫସ୍ସାଯତନାଦିଅପରିଞ୍ଞା ତଂଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଭୱନେତ୍ତିସମୁଚ୍ଛେଦୋ ଆଯତିଂ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସଂୱତ୍ତତି, ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ଭୱନେତ୍ତିଯା ଅନାଗତେ ଭୱପ୍ପବନ୍ଧୋ ପରିୱତ୍ତତିଯେୱାତି ଅଯଂ ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

ୱେୱଚନହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ମମ ମଯ୍ହଂ ମେ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ ସମଣା ତପସ୍ସିନୋ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ପରେ ଅଞ୍ଞେ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧା’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଅୱଣ୍ଣଂ ଅକିତ୍ତିଂ ନିନ୍ଦ’’ନ୍ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଭାସେଯ୍ୟୁଂ ଭଣେଯ୍ୟୁଂ କରେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିନଯସ୍ସ ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସା’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ସଙ୍ଘସ୍ସ ସମୂହସ୍ସ ଗଣସ୍ସା’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ତତ୍ର ତତ୍ଥ ତେସୁ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ତୁମ୍ହେହି ୱୋ ଭୱନ୍ତେହୀ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଆଘାତୋ ଦୋସୋ ବ୍ଯାପାଦୋ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ଦୋମନସ୍ସଂ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ଚେତସୋ ଅନଭିରଦ୍ଧି ଚିତ୍ତସ୍ସ ବ୍ଯାପତ୍ତି ମନୋପଦୋସୋ’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ‘‘ନ କରଣୀଯା ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା ନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା’’ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଇତି ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ୱେୱଚନଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ।

ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତୋ ୱତ୍ଥୁୱସେନ ଦସୱିଧେନ ଏକୂନୱୀସତିୱିଧେନ ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ ଉପୱିଚାରୱସେନ ଛଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଆନନ୍ଦୋପୀତିଆଦିୱସେନ ନୱଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ପୀତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଖୁଦ୍ଦିକାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚଧା ପଞ୍ଞତ୍ତା। ସୋମନସ୍ସଂ ଉପୱିଚାରୱସେନ ଛଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ସୀଲଂ ୱାରିତ୍ତଚାରିତ୍ତାଦିୱସେନ ଅନେକଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ଗମ୍ଭୀରତାଦିୱିସେସଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଚତୁଧା, ଦ୍ୱାଦସୱିଧେନ ୱା, ୱିସଯଭେଦତୋ ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଭେଦେହି, ତଦନ୍ତୋଗଧୱିଭାଗେନ ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ୱେଦନା ଛଧା ଅଟ୍ଠସତଧା ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ତସ୍ସା ସମୁଦଯୋ ପଞ୍ଚଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ତଥା ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ। ଅସ୍ସାଦୋ ଦୁୱିଧେନ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଆଦୀନୱୋ ତିୱିଧେନ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ନିସ୍ସରଣଂ ଏକଧା ଚତୁଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ…ପେ… ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତି ଦୁୱିଧେନ ପଞ୍ଞତ୍ତା।

‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜା ୱିସଯଭେଦେନ ଚତୁଧା ଅଟ୍ଠଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ‘‘ତଣ୍ହାଗତାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା ତଣ୍ହା ଛଧା ଅଟ୍ଠସତଧା ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ଫସ୍ସୋ ନିସ୍ସଯୱସେନ ଛଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଉପାଦାନଂ ଚତୁଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ଭୱୋ ଦ୍ୱିଧା ଅନେକଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଜାତି ୱେୱଚନୱସେନ ଛଧା ପଞ୍ଞତ୍ତା। ତଥା ଜରା ସତ୍ତଧା ପଞ୍ଞତ୍ତା। ମରଣଂ ଅଟ୍ଠଧା ନୱଧା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ। ସୋକୋ ପଞ୍ଚଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ପରିଦେୱୋ ଛଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ଚତୁଧା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଥା ଦୋମନସ୍ସଂ। ଉପାଯାସୋ ଚତୁଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ। ‘‘ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ’’ତି ପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି, ସମୁଦଯସ୍ସ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତି, ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି।

‘‘ଅନ୍ତୋଜାଲୀକତା’’ତିଆଦି ସବ୍ବଦିଟ୍ଠୀନଂ ସଙ୍ଗହପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭୱନେତ୍ତିକୋ’’ତିଆଦି ଦୁୱିଧେନ ପରିନିବ୍ବାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଏୱଂ ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକୁସଲକୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଯଥାପଭୱପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ, ତଥା ‘‘ଆଘାତୋ’’ତି ବ୍ଯାପାଦସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତି, ‘‘ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ ୱେୱଚନପଞ୍ଞତ୍ତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦୋ ୱିଭଜିତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ।

ଓତରଣହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତଗ୍ଗହଣେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋ, ତଥା ଅନଭିରଦ୍ଧିଗହଣେନ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯଗ୍ଗହଣେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହୋତି ଇଦଂ ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ତଥା ଆଘାତାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଧମ୍ମଧାତୁ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ୱା ଗହିତନ୍ତି ଇଦଂ ଆଯତନମୁଖେନ ଧାତୁମୁଖେନ ସଚ୍ଚମୁଖେନ ଚ ଓତରଣଂ। ତଥା ଆଘାତାଦୀନଂ ସହଜାତା ଅୱିଜ୍ଜା ହେତୁସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅସହଜାତା ପନ ଅନନ୍ତରସମନନ୍ତରଅନନ୍ତରୂପନିସ୍ସଯନତ୍ଥିୱିଗତାସେୱନପଚ୍ଚଯେହି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅନନ୍ତରା ଉପନିସ୍ସଯୱସେନେୱ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ।

ତଣ୍ହୁପାଦାନାଦୀନଂ, ଫସ୍ସାଦୀନମ୍ପି ତେସଂ ସହଜାତାନଂ ଅସହଜାତାନଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। କୋଚି ପନେତ୍ଥ ଅଧିପତିୱସେନ, କୋଚି କମ୍ମୱସେନ, କୋଚି ଆହାରୱସେନ, କୋଚି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ, କୋଚି ଝାନୱସେନ, କୋଚି ମଗ୍ଗୱସେନପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି। ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଇଦଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ଆନନ୍ଦାଦୀନମ୍ପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଖନ୍ଧାଦିମୁଖେନ ଓତରଣଂ ୱିଭାୱେତବ୍ବଂ।

ତଥା ସୀଲଂ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରତିଚେତନା, ଅବ୍ଯାପାଦାଦିଚେତସିକଧମ୍ମା ଚ, ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ଚେତନାୱ, ତେସଂ ତଦୁପକାରକଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଲଜ୍ଜାଦଯାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମାଯତନାଦିସଙ୍ଗହୋ, ପୁରିମନଯେନେୱ ଖନ୍ଧାଦିମୁଖେନ ଚ ଓତରଣଂ ୱିଭାୱେତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଞାଣଦିଟ୍ଠିୱେଦନାଅଭିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିଗ୍ଗହଣେସୁ। ନିସ୍ସରଣଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିଗହଣେସୁ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁୱସେନପି ଧାତୁମୁଖେନ ଓତରଣଂ ୱିଭାୱେତବ୍ବଂ। ତଥା ‘‘ୱେଦନାନଂ…ପେ… ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଏତେନ ଭଗୱତୋ ସୀଲାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା, ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଚ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ପକାସିତା ହୋନ୍ତୀତି ତଂ ମୁଖେନପି ଓତରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ତଦପି ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା’’ତି ଦିଟ୍ଠିପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାଧୀନୱୁତ୍ତିତାଦୀପନେନ ଅନିଚ୍ଚତାମୁଖେନ ଓତରଣଂ, ତଥା ଏୱଂଧମ୍ମତାଯ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଓତରଣଂ, ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାନଉଭାୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତମୁଖେନ ସୁଞ୍ଞତାମୁଖେନ ଚ ଓତରଣଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଅଯଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

ସୋଧନହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ମମଂ ୱା…ପେ… ଭାସେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଆରମ୍ଭୋ। ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସ…ପେ… ସଙ୍ଘସ୍ସ…ପେ… ଭାସେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି। ‘‘ତତ୍ର ତୁମ୍ହେହି… ପେ… କରଣୀଯା’’ତି ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚ। ଦୁତିଯନଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ । ତଥା ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରମ୍ଭୋ। ‘‘କତମ’’ନ୍ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ପାଣାତିପାତଂ ପହାଯା’’ତିଆଦି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାସୁଦ୍ଧି। ‘‘ଇଦଂ ଖୋ’’ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛାସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ପଦସୁଦ୍ଧି ଚ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚ।

ତଥା ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ଆରମ୍ଭୋ। ‘‘କତମେ ଚ ତେ’’ତିଆଦି ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦି ଆରମ୍ଭୋ। ‘‘କି’’ନ୍ତିଆଦି ଆରମ୍ଭ ପୁଚ୍ଛା। ‘‘ଯଥାସମାହିତେ’’ତିଆଦି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ନୋ ଚ ପୁଚ୍ଛାସୁଦ୍ଧି। ‘‘ଇମେ ଖୋ ତେ’’ତିଆଦି ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ପୁଚ୍ଛାସୁଦ୍ଧି ଚ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଆରମ୍ଭାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଅଯଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

ଅଧିଟ୍ଠାନହାରୱଣ୍ଣନା

‘‘ଅୱଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ତଂ, ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ମମଂ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା’’ତି। ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତଥା ‘‘ସୀଲ’’ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦି।

‘‘ଅଞ୍ଞେୱ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ତଯିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦି।

ତଥା ‘‘ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକା’’ତିଆଦି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ତଂ ଅୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ ‘‘ସସ୍ସତୱାଦା’’ତିଆଦି। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞୱିସେସୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

ପରିକ୍ଖାରହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ’’ତିଆଦୀନି (ଧ। ସ। ୧୨୩୭; ୱିଭ। ୯୦୯) ଚ ଏକୂନୱୀସତି ଆଘାତୱତ୍ଥୂନି ହେତୁ। ଆନନ୍ଦାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିସିନେହୋ ହେତୁ। ସୀଲସ୍ସ ହିରିଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦଯୋ ଚ ହେତୁ। ‘‘ଗମ୍ଭୀରା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ସବ୍ବାପି ପାରମିଯୋ ହେତୁ, ୱିସେସେନ ପଞ୍ଞାପାରମୀ। ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅସପ୍ପୁରିସୂପସ୍ସଯୋ, ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ଅୱିସେସେନ ହେତୁ, ୱିସେସେନ ପନ ସସ୍ସତୱାଦାଦୀନଂ ଅତୀତଜାତିଅନୁସ୍ସରଣାଦି ହେତୁ। ୱେଦନାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାକମ୍ମାନି ଫସ୍ସୋ ଚ ହେତୁ। ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତିଯା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହେତୁ। ପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ହେତୁ। ତଣ୍ହାଯ ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନା ହେତୁ। ଫସ୍ସସ୍ସ ଛଅଯତନାନି, ଛଅଯତନସ୍ସ ନାମରୂପଂ ହେତୁ। ଭୱନେତ୍ତିସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱନା ହେତୂତି ଅଯଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

ସମାରୋପନହାରୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୀଯତାୱଚନେନ ଖନ୍ତିସମ୍ପଦା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଖୋ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସୋରଚ୍ଚସମ୍ପଦା, ‘‘ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା ଞାଣସମ୍ପଦା, ‘‘ଅପରାମସତୋ ଚସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ତଞ୍ଞେୱ ନିବ୍ବୁତି ୱିଦିତା’’ତି, ‘‘ୱେଦନାନଂ…ପେ… ଯଥାଭୂତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ’’ତି ଏତେହି ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ ସଦ୍ଧିଂ ୱିଜ୍ଜାୱିମୁତ୍ତିୱସୀଭାୱସମ୍ପଦା ଦସ୍ସିତା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଖନ୍ତିସମ୍ପଦା ପଟିସଙ୍ଖାନବଲସିଦ୍ଧିତୋ ସୋରଚ୍ଚସମ୍ପଦାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ସୋରଚ୍ଚସମ୍ପଦା ପନ ଅତ୍ଥତୋ ସୀଲମେୱ, ତଥା ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତିୱଚନଂ ସୀଲସ୍ସ ପରିଯାଯୱିଭାଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ସୀଲଂ ସମାଧିସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ସମାଧି ପଞ୍ଞାଯ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେସୁ ସୀଲେନ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସପ୍ପହାନଞ୍ଚ ସିଜ୍ଝତି, ସମାଧିନା ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ, ତଣ୍ହାସଂକିଲେସପ୍ପହାନଞ୍ଚ ସିଜ୍ଝତି। ପଞ୍ଞାଯ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଂ, ଅନୁସଯପ୍ପହାନଞ୍ଚ ସିଜ୍ଝତୀତି ସୀଲାଦୀହି ତୀହି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେହି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାପାରିପୂରୀ, ପହାନତ୍ତଯସିଦ୍ଧି ଚାତି ଅଯଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

ସୋଳସହାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଞ୍ଚୱିଧନଯୱଣ୍ଣନା

ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟନଯୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୱଚନେନ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାସଙ୍କୋଚୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ସତି ହି ଅତ୍ତତ୍ତନିଯୱତ୍ଥୂସୁ ସିନେହେ ସମ୍ମୋହେ ଚ ‘‘ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୩୭, ୱିଭ। ୯୦୯) ଆଘାତୋ ଜାଯତୀତି, ତଥା ‘‘ପାଣାତିପାତା ପଟିୱିରତୋ’’ତିଆଦିୱଚନେହି , ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତଞ୍ଞେୱ ନିବ୍ବୁତି ୱିଦିତା, ଅନୁପାଦାୱିମୁତ୍ତୋ, ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ…ପେ… ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦୀହି ୱଚନେହି ଚ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତାସଂ ପନ ପୁବ୍ବନ୍ତକପ୍ପିକାଦିପଦେହି ‘‘ଅଜାନତଂ ଅପସ୍ସତ’’ନ୍ତିଆଦିପଦେହି ଚ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତାନଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ରୂପଧମ୍ମା ଅରୂପଧମ୍ମା ଚ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାକ୍କମଂ ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ପଟିପକ୍ଖୋ। ତେସଂ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି ଚ ଫଲଂ। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହା, ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ୱା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତଦଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପଜାନନା ସମଥୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୁସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଣ୍ହାଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମାଯାସାଠେଯ୍ୟମାନାତିମାନମଦପ୍ପମାଦପାପିଚ୍ଛତାପାପମିତ୍ତତାଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାଦିୱସେନ ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାଗ୍ଗହଣେନ ୱିପରୀତମନସିକାରକୋଧୁପନାହମକ୍ଖପଲାସଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯସାରମ୍ଭଦୋୱଚସ୍ସତା- ଭୱଦିଟ୍ଠିୱିଭୱଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅମାଯାଅସାଠେଯ୍ୟାଦିଅୱିପରୀତମନସିକାରାଦିୱସେନ, ତଥା ସମଥପକ୍ଖିଯାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ, ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିଯାନଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱସେନ କୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି। ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

ତିପୁକ୍ଖଲନଯୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାଦୀନଂ ଅକରଣୱଚନେନ ଅଦୋସସିଦ୍ଧି, ତଥା ପାଣାତିପାତଫରୁସୱାଚାହି ପଟିୱିରତିୱଚନେନ। ଆନନ୍ଦାଦୀନଂ ଅକରଣୱଚନେନ ଅଲୋଭସିଦ୍ଧି, ତଥା ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯତୋ ପଟିୱିରତିୱଚନେନ। ଅଦିନ୍ନାଦାନାଦୀହି ପନ ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ଉଭଯସିଦ୍ଧି। ‘‘ତଯିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦିନା ଅମୋହସିଦ୍ଧି। ଇତି ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ଗହିତେହି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ, ଆଘାତାଦିଅକରଣୱଚନେନ ଚ ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି ସିଦ୍ଧାନିଯେୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସମଲୱିସମାକୁସଲସଞ୍ଞାୱିତକ୍କାସଦ୍ଧମ୍ମାଦିୱସେନ ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ। ତଥା ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧସୁଚରିତୱୋଦାନସମକୁସଲସଞ୍ଞାୱିତକ୍କପଞ୍ଞାସଦ୍ଧମ୍ମସମାଧି- ୱିମୋକ୍ଖମୁଖୱିମୋକ୍ଖାଦିୱସେନ ସବ୍ବୋ କୁସଲପକ୍ଖୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାପି ଚ ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ଲୋଭୋ ସବ୍ବାନି ୱା କୁସଲାକୁସଲମୂଲାନି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେହି ପନ ନିବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଗୋଚରଭୂତା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଯଂ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

ସୀହୱିକ୍କୀଳିତନଯୱଣ୍ଣନା

ଆଘାତାନନ୍ଦନାଦୀନଂ ଅକରଣୱଚନେନ ସତିସିଦ୍ଧି। ସତିଯା ହି ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜେ, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାୱଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଅନୱଜ୍ଜଂ

ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତୀତି। ତଥା ମିଚ୍ଛାଜୀୱା ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ୱୀରିଯସିଦ୍ଧି। ୱୀରିଯେନ ହି କାମବ୍ୟାପାଦୱିହିଂସାୱିତକ୍କେ ୱିନୋଦେତି, ୱୀରିଯସାଧନଞ୍ଚ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲନ୍ତି। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପଟିୱିରତିୱଚନେନ ସତିସିଦ୍ଧି। ସତିଯା ହି ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜେ, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସାୱଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଅନୱଜ୍ଜଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ତଥା ହି ସା ''ୱିସଯାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ''ତଯିଦଂ ଭିକ୍ଖୱେ ତଥାଗତୋ ପଜାନାତୀ''ତିଆଦିନା ସମାଧିପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି। ପଞ୍ଞାଯ ହି ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ, ସମାହିତୋ ଚ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀତି। ତଥା ''ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ''ତିଆଦିନା ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ''ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା, ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନପତ୍ତୋ''ତି ଚ ଏୱମାଦୀହି ଅସୁଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ''ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ''ତିଆଦିନା ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋ, ସବ୍ବେହେୱ ଚ ଦିଟ୍ଠିଦୀପକପଦେହି ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ସିଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଚତ୍ତାରି ସତିପଟ୍ଠାନାନି ସିଦ୍ଧାନେୱ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା।

କଥଂ? ଦୁୱିଧୋ ହି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଚ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଚାତି, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ତେସୁ ପଠମୋ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଦିଟ୍ଠି ସତିବଲେନ ଯଥାଭୂତଂ କାଯସଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଦୁତିଯୋ ଅସୁଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥଦିଟ୍ଠି ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୪; ୬।୫୮) ୱୁତ୍ତେନ ୱୀରିଯସଂୱରସଙ୍ଖାତେନ ୱୀରିଯବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ୱିଧମତି। ତତିଯୋ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଯାଥାୱଗାହୀ ସମଥବଲେନ ସମାହିତଭାୱତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକଭାୱଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଚତୁତ୍ଥୋ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନୱିଚିତ୍ତତ୍ତା ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତେ ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୀ ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରେନ ତଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ଚତୂହି ଚେତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସେହି ଚତୁରାସୱୋଘଯୋଗକାଯଗନ୍ଥଅଗତିତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୁପାଦାନସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିଅପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ସବ୍ବୋ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ତଥା ଚତୂହି ସତିପଟ୍ଠାନେହି ଚତୁବ୍ବିଧଝାନୱିହାରାଧିଟ୍ଠାନସୁଖଭାଗିଯଧମ୍ମଅପ୍ପମଞ୍ଞାସମ୍ମପ୍ପଧାନଇଦ୍ଧିପାଦାଦିୱସେନ ସବ୍ବୋ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି। ଇଧାପି ସୁଭସଞ୍ଞାସୁଖସଞ୍ଞାହି, ଚତୂହିପି ୱା ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ , ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦିସାଲୋଚନଅଙ୍କୁସନଯଦ୍ୱଯୱଣ୍ଣନା

ଇତି ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନଯାନଂ ସିଦ୍ଧିଯା ୱୋହାରନଯଦ୍ୱଯମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅତ୍ଥନଯଦିସାଭୂତଧମ୍ମାନଂ ସମାଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ, ତେସଂ ସମାନଯନଂ ଅଙ୍କୁସୋତି ନିଯୁତ୍ତା ପଞ୍ଚ ନଯା।

ପଞ୍ଚୱିଧନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାସନପଟ୍ଠାନୱଣ୍ଣନା

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ସୋଳସୱିଧେ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ସଂକିଲେସଭାଗିଯଂ, ସଂକିଲେସନିବ୍ବେଧାସେକ୍ଖଭାଗିଯମେୱ ୱା। ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଂ ସତ୍ତଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନଂ ଞାଣଞେଯ୍ୟଦସ୍ସନଭାୱନଂ ସକୱଚନପରୱଚନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯାୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ କୁସଲାକୁସଲଂ ଅନୁଞ୍ଞାତପଟିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପକରଣନଯୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ରାଜାମଚ୍ଚକଥାଵଣ୍ଣନା

୧୫୦।ରାଜଗହେତି ଏତ୍ଥ ଦୁଗ୍ଗଜନପଦଟ୍ଠାନଵିସେସସମ୍ପଦାଦିଯୋଗତୋ ପଧାନଭାଵେନ ରାଜୂହି ଗହିତନ୍ତି ରାଜଗହନ୍ତି ଆହ ‘‘ମନ୍ଧାତୁ…ପେ… ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ମହାଗୋଵିନ୍ଦେନ ମହାସତ୍ତେନ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ରେଣୁଆଦୀହି ରାଜୂହି ପରିଗ୍ଗହିତମେଵ ହୋତୀତି ମହାଗୋଵିନ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ମହାଗୋଵିନ୍ଦୋତି ମହାନୁଭାଵୋ ଏକୋ ପୁରାତନୋ ରାଜାତି କେଚି। ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତାତି ରାଜଧାନୀଭାଵେନ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା। ପକାରେତି ନଗରମାପନେନ ରଞ୍ଞା କାରିତସବ୍ବଗେହତ୍ତା ରାଜଗହଂ, ଗିଜ୍ଝକୂଟାଦୀହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ପବ୍ବତରାଜେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତଗେହସଦିସନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ସମ୍ପନ୍ନଭଵନତାଯ ରାଜମାନଂ ଗେହନ୍ତି ପି ରାଜଗହଂ, ସଂଵିହିତାରକ୍ଖତାଯ ଅନତ୍ଥାଵହଭାଵେନ ଉପଗତାନଂ ପଟିରାଜୂନଂ ଗହଂ ଗେହଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ରାଜୂହି ଦିସ୍ଵା ସମ୍ମା ପତିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା ତେସଂ ଗହଂ ଗେହଭୂତନ୍ତିପି ରାଜଗହଂ, ଆରାମରାମଣେଯ୍ୟକାଦୀହି ରାଜତେ, ନିଵାସସୁଖତାଦିନା ସତ୍ତେହି ମମତ୍ତଵସେନ ଗଯ୍ହତି, ପରିଗ୍ଗଯ୍ହତୀତି ଵା ରାଜଗହନ୍ତି ଏଦିସେ ପକାରେ ସୋ ପଦେସୋ ଠାନଵିସେସଭାଵେନ ଉଳାରସତ୍ତପରିଭୋଗୋତି ଆହ ‘‘ତଂ ପନେତ’’ନ୍ତିଆଦି। ତେସନ୍ତି ଯକ୍ଖାନଂ। ଵସନଵନନ୍ତି ଆପାନଭୂମିଭୂତଂ ଉପଵନଂ।

ଅଵିସେସେନାତି ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂଵରସଂଵୁତୋ ଵିହରତି’’ (ମ। ନି। ୧।୬୯; ୩।୭୫; ଵିଭ। ୫୦୮), ‘‘ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତି, (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨; ଅ। ନି। ୪।୧୨୩; ପାରା। ୧୧) ‘‘ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ଵା ଵିହରତି’’, (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭, ୪୫୯, ୫୦୯; ୨।୩୦୯, ୩୧୫, ୪୫୧, ୪୭୧; ୩।୨୩୦; ଵିଭ। ୬୪୨) ‘‘ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଅମନସିକାରା ଅନିମିତ୍ତଂ ଚେତୋସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଵିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୫୯) ଵିଯ ସଦ୍ଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନସିଦ୍ଧେନ ଵିସେସପରାମସନେନ ଵିନା। ଇରିଯାଯ କାଯିକକିରିଯାଯ ପଵତ୍ତନୂପାଯଭାଵତୋ ପଥୋତି ଇରିଯାପଥୋ। ଠାନାଦୀନଞ୍ହି ଗତିନିଵତ୍ତି ଆଦିଅଵତ୍ଥାହି ଵିନା ନ କଞ୍ଚି କାଯିକକିରିଯଂ ପଵତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କା। ଵିହରତି ପଵତ୍ତତି ଏତେନ, ଵିହରଣଞ୍ଚାତି ଵିହାରୋ, ଦିବ୍ବଭାଵାଵହୋ ଵିହାରୋ ଦିବ୍ବଵିହାରୋ, ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନାନି। ନେତ୍ତିଯଂ ପନ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଯୋ ଆନେଞ୍ଜା ଵିହାରା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ । ତଂ ତାସଂ ମେତ୍ତାଝାନାଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମଵିହାରତା ଵିଯ ଭାଵନାଵିସେସଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଦିବ୍ବଭାଵାଵହସାମଞ୍ଞତୋ ତାପି ‘‘ଦିବ୍ବଵିହାରା’’ ତ୍ଵେଵ ଵୁତ୍ତା। ହିତୂପସଂହାରାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତିଯା ବ୍ରହ୍ମଭୂତା ସେଟ୍ଠଭୂତା ଵିହାରାତି ବ୍ରହ୍ମଵିହାରା, ମେତ୍ତାଝାନାଦିକା। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ଅରିଯାନଂ ଵିହାରାତି ଅରିଯଵିହାରା, ଚତସ୍ସୋପି ଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ। ସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନନ୍ତି ସମଙ୍ଗିଭାଵପରିଦୀପନଂ। ଇରିଯାପଥସମାଯୋଗପରିଦୀପନଂ ଇତରଵିହାରସମାଯୋଗପରିଦୀପନସ୍ସ ଵିସେସଵଚନସ୍ସ ଅଭାଵତୋ, ଇରିଯାପଥସମାଯୋଗପରିଦୀପନସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଵିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ଵି-ସଦ୍ଦୋ ଵିଚ୍ଛେଦତ୍ଥଜୋତନୋ, ହରତୀତି ନେତି, ପଵତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କସ୍ସ କେନ ଵିଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ, କଥଂ କସ୍ସ ପଵତ୍ତନନ୍ତି ଅନ୍ତୋଲୀନଂ ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି।

ଗୋଚରଗାମଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି ଵତ୍ଵା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁରୂପନିଵାସନଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅମ୍ବଵନେ’’ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଦମସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଏତନ୍ତି ଏତଂ ‘‘ରାଜଗହେ’’ତି ଭୁମ୍ମଵଚନଂ ସମୀପତ୍ଥେ ‘‘ଗଙ୍ଗାଯ ଗାଵୋ ଚରନ୍ତି, କୂପେ ଗଗ୍ଗକୁଲ’’ନ୍ତି ଚ ଯଥା। କୁମାରେନ ଭତୋତି କୁମାରଭତୋ, ସୋ ଏଵ କୋମାରଭଚ୍ଚୋ ଯଥା ଭିସଗ୍ଗମେଵ ଭେସଜ୍ଜଂ। ଦୋସାଭିସନ୍ନନ୍ତି ଵାତପିତ୍ତାଦିଵସେନ ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଂ। ଵିରେଚେତ୍ଵାତି ଦୋସପକୋପତୋ ଵିଵେଚେତ୍ଵା।

ଅଡ୍ଢତେଳସହୀତି ଅଡ୍ଢେନ ତେରସହି ଅଡ୍ଢତେରସହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି। ତାନି ପନ ପଞ୍ଞାସାଯ ଊନାନି ତେରସଭିକ୍ଖୁସତାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅଡ୍ଢସତେନା’’ତିଆଦି।

ରାଜତୀତି ଦିବ୍ବତି, ସୋଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରଞ୍ଜେତୀତି ରମେତି। ରଞ୍ଞୋତି ପିତୁ ବିମ୍ବିସାରରଞ୍ଞୋ। ସାସନଟ୍ଠେନ ହିଂସନଟ୍ଠେନ ସତ୍ତୁ।

ଭାରିଯେତି ଗରୁକେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟେ ଵା। ସୁଵଣ୍ଣସତ୍ଥକେନାତି ସୁଵଣ୍ଣମଯେନ ସତ୍ଥକେନ। ଅଯୋମଯଞ୍ହି ରଞ୍ଞୋ ସରୀରଂ ଉପନେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଵଦତି। ସୁଵଣ୍ଣସତ୍ଥକେନାତି ଵା ସୁଵଣ୍ଣପରିକ୍ଖତେନ ସତ୍ଥକେନ ବାହୁଂ ଫାଲାପେତ୍ଵାତି ସିରାଵେଧଵସେନ ବାହୁଂ ଫାଲାପେତ୍ଵା ଉଦକେନ ସମ୍ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ପାଯେସି କେଵଲସ୍ସ ଲୋହିତସ୍ସ ଗବ୍ଭିନିଞ୍ଛିଯା ଦୁଜ୍ଜୀରଭାଵତୋ। ଧୁରାତି ଧୁରଭୂତା, ଗଣସ୍ସ , ଧୋରଯ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧୁରଂ ନୀହରାମୀତି ଗଣଧୁରଂ ଗଣବନ୍ଧିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତେମି। ‘‘ପୁବ୍ବେ ଖୋ’’ତିଆଦି ଖନ୍ଧକପାଳି ଏଵ।

ପୋତ୍ଥନିୟନ୍ତି ଛୁରିକଂ, ଯଂ ‘‘ନଖର’’ନ୍ତିପି [ପୋଥନିକନ୍ତି ଛୁରିକଂ, ଯଂ ଖରନ୍ତିପି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୩।୩୩୯) ପୋଥନିକନ୍ତି ଛୁରିକଂ, ଖରନ୍ତିପି (ୱି। ୱି। ଟୀ। ୨।ଚୂଳଅଓଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ୩୩୯)] ୱୁଚ୍ଚତି। ଦିୱା ଦିୱସ୍ସାତି ଦିୱସ୍ସପି ଦିୱା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସା ସରୀରଂ ଲେହିତ୍ୱା ଯାପେତି ଅଭୂପକ୍କମେନ ମରଣଂ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ହି ଅରିୟସାୱକା ଅତ୍ତାନଂ ୱିନିପାତେନ୍ତୀତି। ମଗ୍ଗଫଲସୁଖେନାତି ମଗ୍ଗଫଲସୁଖାୱହେନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲସୁଖୂପସଞ୍ହିତେନ ଚଙ୍କମେନ ଯାପେତି।ଚେତିୟଙ୍ଗଣେତି ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜନଟ୍ଠାନଭୂତେ ଚେତିୟଙ୍ଗଣେ । ନିସଜ୍ଜନତ୍ଥାୟାତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘନିସୀଦନତ୍ଥାୟ। ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱଲୋକେ...ପେ... ଯକ୍ଖୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି ତତ୍ଥ ବହୁଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତପୁବ୍ବତାୟ ଚିରପରିଚିତନିକନ୍ତିୱସେନ।

ଖୋଭେତ୍ୱାତି ପୁତ୍ତସିନେହସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ, ସହଜାତପୀତିୱେଗସ୍ସ ଚ ସୱିପ୍ଫାରତାୟ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପଧମ୍ମେହି ଫରଣୱସେନ ସକଲସରୀରଂ ଆଲୋଳେତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତି। ପିତୁଗୁଣନ୍ତି ପିତୁ ଅତ୍ତନି ସିନେହଗୁଣଂ। ମୁଞ୍ଚାପେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ଅଭିମାରକପୁରିସପେସନାଦିପ୍ପକାରେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଏୱ ପକାରେ ପଚ୍ଚାମସତି। ୱିହାରକଥାନଯୋତି ଅଜାତସତ୍ତୁପସାଦନାଦିୱସେନ ୱିହାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାୟ କଥାୟ ନୟମତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱିହାରନୟା କଥା ନ ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଆଗତତ୍ତା ପନ ସବ୍ବଂ ନ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

କୋସଲରଞ୍ଞୋତି ମହାକୋସଲରଞ୍ଞୋ। ପଣ୍ଡିତାଧିୱଚନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତୱେୱଚନଂ। ୱିଦନ୍ତୀତି ଜାନନ୍ତି। ୱେଦେନ ଞାଣେନ କରଣଭୂତେନ ଈହତି ପୱତ୍ତତୀତି ୱେଦେହି।

ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ। ଅନସନେନ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିୟମତ୍ଥୋ, ତେନ ଏକଚ୍ଚମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତଥା ହି ଗୋପାଲକୂପୋସଥୋ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ନିଗଣ୍ଠୁପୋସଥୋ ମୋସୱଜ୍ଜାଦିୱସେନ। ଯଥାହ ‘‘ସୋ ତେନ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତେନ ଚେତସା ଦିୱସଂ ଅତିନାମେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୭୧), ‘‘ଇତି ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ସଚ୍ଚେ ସମାଦପେତବ୍ବା, ମୁସାୱାଦେ ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସମାଦପେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୭୧) ଚ ଆଦି। ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥସଦ୍ଦେ। ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି ୱତ୍ତବ୍ବଅତ୍ଥାନଂ ଉଦ୍ଧାରଣଂ।

ନନୁ ଚ ଅତ୍ଥମତ୍ତଂ ପତି ସଦ୍ଦା ଅଭିନିୱିସନ୍ତୀତି ନ ଏକେନ ସଦ୍ଦେନ ଅନେକେ ଅତ୍ଥା ଅଭିଧୀୟନ୍ତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ ସଦ୍ଦୱିସେସେ ଅପେକ୍ଖିତେ, ତେସଂ ପନ ଅତ୍ଥାନଂ ଉପୋସଥସଦ୍ଦୱଚନୀୟତା ସାମଞ୍ଞଂ ଉପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅୟଂ ୱିଚାରୋ ଉପୋସଥସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ହେଟ୍ଠା ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆଗତେ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେପି ଏସେୱ ନୟୋ। କାମଞ୍ଚ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାଦିୱିସଯୋପି ଉପୋସଥସଦ୍ଦୋ ସାମଞ୍ଞରୂପୋ ଏୱ ୱିସେସସଦ୍ଦସ୍ସ ଅୱାଚକଭାୱତୋ, ତାଦିସଂ ପନ ସାମଞ୍ଞଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଅୟମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୀଲସୁଦ୍ଧିୱସେନ ଉପେତେହି ସମଗ୍ଗେହି ୱସୀୟତି ଅନୁଟ୍ଠୀୟତୀତି ଉପୋସଥୋ, ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ। ସମାଦାନୱସେନ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱା ଉପେଚ୍ଚ ଅରିୟୱାସାଦିଅତ୍ଥଂ ୱସିତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ, ସୀଲଂ। ଅନସନାଦିୱସେନ ଉପେଚ୍ଚ ୱସିତବ୍ବତୋ ଅନୁୱସିତବ୍ବତୋ ଉପୋସଥୋ। ଉପୱାସୋତି ସମାଦାନଂ। ଉପୋସଥକୁଲଭୂତତାୟ ନୱମହତ୍ଥିନିକାୟପରିୟାପନ୍ନେ ହତ୍ଥିନାଗେ କିଞ୍ଚି କିରିୟଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ରୂଳ୍ହିୱସେନ ସମଞ୍ଞାମତ୍ତଂ ଉପୋସଥୋତି ଆହ ‘‘ଉପୋସଥୋ ନାଗରାଜାତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ଦିୱସେ ପନ ଉପୋସଥସଦ୍ଦପୱତ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତା ଏୱ। ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱେ ସଦା ଫଗ୍ଗୂତି ଏତ୍ଥ ପନ ସୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ସବ୍ବସୋ କିଲେସମଲାଭାୱେନ ସୁଦ୍ଧସ୍ସ। ୱେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ୱେତି ୱା ବ୍ରୂନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦା ଫଗ୍ଗୂତି ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ଫଗ୍ଗୁଣନକ୍ଖତ୍ତମେୱ। ଯସ୍ସ ହି ଫଗ୍ଗୁଣମାସେ ଉତ୍ତରଫଗ୍ଗୁଣଦିୱସେ ତିତ୍ଥନ୍ହାନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସଂୱଚ୍ଛରିକପାପପୱାହନଂ ହୋତୀତି ଲଦ୍ଧି, ତଂ ତତୋ ୱିୱେଚେତୁଂ ଇଦଂ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦ୍ଧସ୍ସୁପୋସଥୋ ସଦାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସୁଦ୍ଧିୟା ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ୱତସମାଦାନାନି ଚ ଅସମାଦିୟତୋପି ନିଚ୍ଚଂ ଉପୋସଥୋ, ଉପୋସଥୱାସୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ତିଥୀନଂ ପୂରଣୱସେନ ପନ୍ନରସୋ।

ବହୁସୋ , ଅତିସୟତୋ ୱା କୁମୁଦାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି କୁମୁଦୱତୀ, ତିସ୍ସଂ କୁମୁଦୱତିୟା। ଚତୁନ୍ନଂ ମାସାନଂ ପାରିପୂରିଭୂତାତି ଚାତୁମାସୀ। ସା ଏୱ ପାଠଇଯଂ ଚାତୁମାସିନୀତି ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଇଧ ପନ ଚାତୁମାସିନୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ତଦା କତ୍ତିକମାସସ୍ସ ପୁଣ୍ଣତାୟ ମାସପୁଣ୍ଣତା। ୱସ୍ସାନସ୍ସ ଉତୁନୋ ପୁଣ୍ଣତାୟ ଉତୁପୁଣ୍ଣତା। କତ୍ତିକମାସଲକ୍ଖିତସ୍ସ ସଂୱଚ୍ଛରସ୍ସ ପୁଣ୍ଣତାୟ ସଂୱଚ୍ଛରପୁଣ୍ଣତା। ‘‘ମା’’ ଇତି ଚନ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତସ୍ସ ଗତିୟା ଦିୱସସ୍ସ ମିନିତବ୍ବତୋ। ଏତ୍ଥ ପୁଣ୍ଣୋତି ଏତିସ୍ସା ରତ୍ତିୟା ସବ୍ବକଲାପାରିପୂରିୟା ପୁଣ୍ଣୋ। ତଦା ହି ଚନ୍ଦୋ ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ’’ତି ପଦାନି ଦିୱସୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ‘‘କୋମୁଦିୟା’’ତିଆଦୀନି ରତ୍ତିୱସେନ।

ରାଜାମଚ୍ଚପରିୱୁତୋତି ରାଜକୁଲସମୁଦାଗତେହି ଅମଚ୍ଚେହି ପରିୱୁତୋ। ଅଥ ୱା ଅନୁଯୁତ୍ତକରାଜୂହି ଚେୱ ଅମଚ୍ଚେହି ଚ ପରିୱୁତୋ। ଚତୁରୁପକ୍କିଲେସାତି ଅବ୍ଭା ମହିକା ଧୂମରଜୋ ରାହୂତି ଇମେହି ଚତୂହି ଉପକ୍କିଲେସେହି। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ।

ପୀତିଓଚନନ୍ତି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓଚନଂ। ଯଞ୍ହି ଓଚନଂ ପଟିଗ୍ଗାହକନିରପେକ୍ଖଂ କେଓଲଂ ଉଠଆରାଯ ପୀତିଯା ଓସେନ ସରସତୋ ସହସାଓ ମୁଖତୋ ନିଚ୍ଛରତି, ତଂ ଇଧ ''ଉଦାନ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ ''ଯଂ ପୀତିଓଚନଂ ହଦଯଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତିଆଦି।

ଦୋସେହି ଇତା ଗତା ଅପଗତାତି ଦୋସିନା ତ-କାରସ୍ସ ନ-କାରଂ କତ୍ୱା ଯଥା ''କିଲେସେ ଜିତୋ ଓିଜିତାଓୀତି ଜିନୋ''ତି। ଅନୀଯ-ସଦ୍ଦୋ କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ଓେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ''ମନଂ ରମଯତୀ''ତି ''ରମଣୀଯା''ତି ଯଥା ''ନିଯ୍ୟାନିକା ଧମ୍ମା''ତି। ଜୁଣ୍ହଓସେନ ରତ୍ତିଯା ସୁରୂପତାତି ଆହ ''ଓୁତ୍ତଦୋସଓିମୁତ୍ତାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭାଦଯୋ ଓୁତ୍ତଦୋସା, ତଵିଗମେନେଓ ତସ୍ସା ଦସ୍ସନୀଯତା, ତେନ, ଉତୁସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପାସାଦିକତା ଓେଦିତବ୍ବା। ଲକ୍ଖଣଂ ଭଓିତୁଂ ଯୁତ୍ତାତି ଏତିସ୍ସା ରତ୍ତିଯା ଯୁତ୍ତୋ ଦିଓସୋ ମାସୋ ଉତୁ ସଂଓଚ୍ଛରୋତି ଏଓଂ ଦିଓସମାସୌତୁସଂଓଚ୍ଛରାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଭଓିତୁଂ ଯୁତ୍ତା ଲକ୍ଖଞ୍ଞା, ଲକ୍ଖଣୀଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

''ଯଂ ନୋ ପଯିରୁପାସତୋ ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦେଯ୍ୟା''ତି ଓୁତ୍ତତ୍ତା ''ସମଣଂ ଓା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଓା''ତି ଏତ୍ଥ ପରମତ୍ଥସମଣୋ ଚ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାମତ୍ତସମଣୋ, ନ ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚାତି ଆହ ''ସମିତପାପତାଯ ସମଣଂ। ବାହିତପାପତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣ''ନ୍ତି। ବହୁଓଚନେ ଓତ୍ତବ୍ବେ ଏକଓଚନଂ, ଏକଓଚନେ ଓା ଓତ୍ତବ୍ବେ ବହୁଓଚନଂ ଓଚନବ୍ୟତଯୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଏକଓଚନଓସେନେଓ ବ୍ୟତଯୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅତ୍ତନି, ଗରୁଟ୍ଠାନିଯେ ଚ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ବହୁଓଚନପ୍ପଯୋଗୋ ନିରୂଠହୋତି। ସବ୍ବେନପୀତି ''ରମଣୀଯା ଓତା''ତିଆଦିନା ସବ୍ବେନ ଓଚନେନ। ଓଭାସନିମିତ୍ତକମ୍ମନ୍ତି ଓଭାସଭୂତନିମିତ୍ତକମ୍ମଂ ପରିବ୍ୟତ୍ତଂ ନିମିତ୍ତକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେଓଦତ୍ତୋ ଚାତି। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥୁପନଯନେ, ତେନ ଯଥା ରାଜା ଅଜାତସତ୍ତୁ ଅତ୍ତନୋ ପିତୁ ଅରିଯସାଓକସ୍ସ ସତ୍ଥୁଉପଟ୍ଠାକସ୍ସ ଘାତନେନ ମହାପରାଧୋ , ଏଓଂ ଭଗଓତୋ ମହାଅନତ୍ଥକରସ୍ସ ଦେଓଦତ୍ତସ୍ସ ଅଓସ୍ସଯଭାଓେନ ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉପନେତି। ତସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଛାଯାଯାତି ତସ୍ସ ଜୀଓକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଅପସ୍ସଯେନ, ତଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓିକ୍ଖେପପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥନ୍ତି ଭାଓିନିଯା ଅତ୍ତନୋ କଥାଯ ଉପଦ୍ଦଜନକଓିକ୍ଖେପନସ୍ସ ପଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି।

୧୫୧।''ସୋ କିରା''ତିଆଦି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯ ଆଗତନଯୋ। ଏସେଓ ନଯୋ ପରତୋ ମକ୍ଖଲିପଦନିଦ୍ଦେସନେପି । ଉପସଙ୍କମନ୍ତୀତି ଉପଗତା। ତଦେଓ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସୀତି ତଦେଓ ନଗ୍ଗରୂପଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହି।

ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋସଙ୍ଘୋତି ପବ୍ବଜିତସମୂହତାମତ୍ତେନ ସଙ୍ଘୋ, ନ ନିଯ୍ୟାନିକଦିଟ୍ଠିସୁଓିସୁଦ୍ଧସୀଲସାମଞ୍ଞଓସେନ ସଂହତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞସ୍ସ ପରିଓାରଭୂତୋ ଅତ୍ଥି। ସ୍ୱେଓାତି ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋଓ। କେଚି ପନ ''ପବ୍ବଜିତସମୂହଓସେନ ସଙ୍ଘୀ, ଗହଟ୍ଠସମୂହଓସେନ ଗଣୀ''ତି ଓଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ଗଣେ ଏଓ ଲୋକେ ସଙ୍ଘ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୂଠହତ୍ତା। ଆଚାରସିକ୍ଖାପନଓସେନାତି ଅଚେଲକ ଓତଚରିଯାଦିଆଚାରସିକ୍ଖାପନଓସେନ। ପାକଟୋତି ସଙ୍ଘୀଆଦିଭାଓେନ ପକାସିତୋ। ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ''ତି ଓତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧିମାନଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଓତ୍ଥମ୍ପି ନ ନିଓାସେତୀ''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତସ୍ମିଂ ସାସନିକେ ଓିଯ ସନ୍ତଗୁଣନିଗୂହଣଲକ୍ଖଣା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ଲବ୍ଭତୀତି। ଯସୋତି କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ। ''ତରନ୍ତି ଏତେନ ସଂସାରୋଘ''ନ୍ତି ଏଓଂ ସମ୍ମତତ୍ତା ତିତ୍ଥଂ ଓୁଚ୍ଚତି ଲଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ତିତ୍ଥକରୋତି ଲଦ୍ଧିକରୋ''ତି। ସାଧୁସମ୍ମତୋତି ''ସାଧୂ''ତି ସମ୍ମତୋ, ନ ସାଧୂହି ସମ୍ମତୋତି ଆହ ''ଅଯଂ ସାଧୂ''ତିଆଦି। ''ଇମାନି ମେ ଓତସମାଦାନାନି ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ସୁଚିଣ୍ଣାନୀ''ତି ପବ୍ବଜିତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅତିକ୍କନ୍ତା ବହୂ ରତ୍ତିଯୋ ଜାନାତୀତି ରତ୍ତଞ୍ଞୂ। ତା ପନସ୍ସ ରତ୍ତିଯୋ ଚିରକାଲଭୂତାତି କତ୍ୱା ଚିରଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଅସ୍ସାତି ଚିରପବ୍ବଜିତୋ। ତତ୍ଥ ଚିରପବ୍ବଜିତତାଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧିସୀଲତଂ ଦସ୍ସେତି, ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଗହଣେନ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନତଂ। ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି ଦୀଘକାଲଂ। କିତ୍ତକୋ ପନ ସୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିଓଟ୍ଟେ''ତି, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରାଜୂନଂ ରଜ୍ଜଂ ଅନୁସାସନପଟିପାଟିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଦ୍ଧଗତୋ''ତି ଓତ୍ୱା କତଂ ଓଯୋଗହଣଂ ଓସାନଓଯାପେକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ''ପଚ୍ଛିମଓଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି। ଉଭଯନ୍ତି ''ଅଦ୍ଧଗତୋ, ଓଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ।

ପୁବ୍ବେ ପିତରା ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦେସନାଯ ସୁତପୁବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଝାନାଭିଞ୍ଞାଦି…ପେ… ସୋତୁକାମୋ''ତି। ଦସ୍ସନେନାତି ନ ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଦିସ୍ୱା ପନ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଲାପସଲ୍ଲାପଂ କତ୍ୱା ତତୋ ଅକିରିଯଓାଦଂ ସୁତ୍ୱା ତେସଂ ଅନତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ଗୁଣକଥାଯାତି ଅଭୂତଗୁଣକଥାଯ। ତେନାହ ''ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଅନତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ୱା''ତି। ଯଦି ଅନତ୍ତମନୋ, କସ୍ମା ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଆହ ''ଅନତ୍ତମନୋ ସମାନୋପୀ''ତିଆଦି।

୧୫୨।ଗୋସାଲାଯାତି ଏଓଂ ନାମକେ ଗାମେ। ଓସ୍ସାନକାଲେ ଗୁନ୍ନଂ ତିଟ୍ଠନସାଲାତି ଏକେ।

୧୫୩।ପଟିକିଟ୍ଠତରନ୍ତି ନିହୀନତରଂ। ତନ୍ତାଓୁତାନୀତି ତନ୍ତେ ପସାରେତ୍ୱା ଓୀତାନି। ''ସୀତେ ସୀତୋ''ତିଆଦିନା ଛହାକାରେହି ତସ୍ସ ନିହୀନସ୍ସ

ନିହୀନତରତଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୫୪।ଓଚ୍ଚଂ କତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାପି କେନଚି ଅସୁଚିନା ମକ୍ଖିତୋ ପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ୱାଲିକଥୂପଂ କତ୍ୱାତି ୱଉୱସେନ ୱାଲିକାୟ ଥୂପଂ କତ୍ୱା।

୧୫୬।ପଲିବୁଦ୍ଧନକିଲେସୋତି ସଂସାରେ ପଲିବୁଦ୍ଧନକିଚ୍ଚୋ ରାଗାଦିକିଲେସୋ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁପୁତ୍ତଦାରାଦିୱିସୟୋ।

କୋମାରଭଚ୍ଚଜୀୱକକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୫୭। ନ ଯଥାଧିପ୍ପାୟଂ ୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନତ୍ତୋ ୱତ ମେ''ତି। ଜୀୱକସ୍ସ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ମମ ଅଧିପ୍ପାୟସ୍ସ ମଦ୍ଦନସଦିସୋ, ତସ୍ମା ତଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କଥାପନେନ ମମ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ପୂରେତବ୍ବୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ରଞ୍ଞୋ ଅଜ୍ଝାସୟୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ହତ୍ଥିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ। କିଂ ତୁଣ୍ହୀତି କିଂ କାରଣା ତୁଣ୍ହୀ, କିଂ ତଂ କାରଣଂ, ଯେନ ତୁୱଂ ତୁଣ୍ହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ''କେନ କାରଣେନ ତୁଣ୍ହୀ''ତି।

କାମଂ ସବ୍ବାପି ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ଅଚ୍ଛରିୟଅବ୍ଭୁତରୂପା ଚ, ତଥାପି ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତି-ଅଭିଜାତିଅଭିନିକ୍ଖମନଅଭିସମ୍ବୋଧିଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନ- ୟମକପାଟିହାରିୟଦେୱୋରୋହଣାନି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅତିୱିୟ ସୁପାକଟାନି, ନ ସକ୍କା କେନଚି ପଟିବାହିତୁନ୍ତି ତାନିୟେୱେତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଟାନି। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥେତି ଇତ୍ଥଂ ଏୱଂ ପକାରୋ ଭୂତୋ ଜାତୋତି ଏୱଂ କଥନତ୍ଥେ। ଉପୟୋଗୱଚନନ୍ତି। ''ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅଭୀତି ଉପସଗ୍ଗୋ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥଜୋତକୋ, ତେନ ୟୋଗତୋ ''ତଂ ଖୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତ''ନ୍ତି ଇଦଂ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ତେନାହ ''ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ଭଗୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। କଲ୍ୟାଣଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋତି କଲ୍ୟାଣେହି ଗୁଣେହି ୟୁତ୍ତୋ, ତଂ ନିସ୍ସିତୋ ତବ୍ବିସୟତାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସେଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। କିତ୍ତେତବ୍ବତୋ କିତ୍ତି, ସା ଏୱ ସଦ୍ଦନୀୟତୋ ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି କିତ୍ତିୟେୱା''ତି। ଅଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ଥୁତିଘୋସୋ। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଗୁଣେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତୋ।

ସୋ ଭଗୱାତି ୟୋ ସୋ ସମତିଂ ସପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବକିଲେସେ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦେୱାନଂ ଅତିଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା ଲୋକନାଥୋ ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ''ଭଗୱା''ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପତ୍ଥଟକିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ, ସୋ ଭଗୱା। ''ଭଗୱା''ତି ଚ ଇଦଂ ସତ୍ଥୁ ନାମକିତ୍ତନଂ। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ''ଭଗୱାତି ନେତଂ ନାମଂ ମାତରା କତ''ନ୍ତିଆଦି (ମହାନି। ୮୪)। ପରତୋ ପନ ଭଗୱାତି ଗୁଣକିତ୍ତନଂ।

ୟଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନିକେନ ''ଅରହ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନୱଟ୍ଠାନେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ଇତି-ସଦ୍ଦଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଅନୁସ୍ସରୀୟନ୍ତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣସଙ୍କିତ୍ତକେନାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତିପି ଅରହଂ, ଇତିପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ…ପେ… ଇତିପି ଭଗୱା''ତି ଆହ। ''ଇତିପେତଂ ଅଭୂତଂ, ଇତିପେତଂ ଅତଚ୍ଛ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୫) ୱିୟ ଇଧ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥୋ, ପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଚ ତେସଂ ଗୁଣାନଂ ବହୁଭାୱୋ ଦୀପିତୋ। ତାନି ଚ ସଙ୍ଖିତ୍ତେନ୍ତେନ ୱିଞ୍ଞୁନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭୂତାନେୱ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତବ୍ବାନୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ କାରଣେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ହି ନିରୂପେତ୍ୱା କିତ୍ତେନ୍ତେ ୟସ୍ସ ସଙ୍ଖିତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ଭଗୱତି ଅତିୱିୟ ଅଭିପ୍ପସାଦୋ ହୋତି। ଆରକତ୍ତାତି ସୁୱିଦୂରତ୍ତା। ଅରୀନନ୍ତି କିଲେସାରୀନଂ। ଅରାନନ୍ତି ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଂ। ହତତ୍ତାତି ୱିହତତ୍ତା। ପଚ୍ଚୟାଦୀନନ୍ତି ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚୟାନଞ୍ଚେୱ ପୂଜାୱିସେସାନଞ୍ଚ। ତତୋତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ। ୟଥା ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗତୋ, ଏୱଂ ତଂସଂୱଣ୍ଣନତୋପି ନେସଂ ୱିତ୍ଥାରୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ୟସ୍ମା ଜୀୱକୋ ବହୁସୋ ସତ୍ଥୁସନ୍ତିକେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ସୁତ୍ୱା ଠିତୋ, ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚତାୟ ଚ ସତ୍ଥୁସାସନେ ୱିଗତକଥଂକଥୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ''ଜୀୱକୋ ପନା''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାୟାତି ଖୁଦ୍ଦିକାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରାୟ। ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟଂ ଅହୋସି କତାଧିକାରଭାୱତୋ। କମ୍ମନ୍ତରାୟୱସେନ ହିସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଗୁଣସରୀରଂ ଖତୁପହତଂ ଅହୋସି।

୧୫୮। ''ଉତ୍ତମ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନ କେୱଲଂ ସେଟ୍ଠଭାୱୋ ଏୱେତ୍ଥ କାରଣଂ, ଅଥ ଖୋ ଅପ୍ପସଦ୍ଦତାପି କାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅସ୍ସୟାନରଥୟାନାନୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହତ୍ଥିୟାନେସୁ ନିବ୍ବିସେୱନମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ହତ୍ଥିନିୟୋୱ କପ୍ପାପେସି। ରଞ୍ଞୋ ଆସଙ୍କାନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଆସନ୍ନଚାରୀଭାୱେନ ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିୟୋୱ ନିସଜ୍ଜାପିତା। ରଞ୍ଞୋ ପରେସଂ ଦୁରୁପସଙ୍କମନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତା ପୁରିସୱେସଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଆୱୁଧହତ୍ଥା କାରିତା। ପଟିୱେଦେସୀତି ଞାପେସି। ତଦେୱାତି ଗମନଂ, ଅଗମନମେୱ ୱା।

୧୫୯।ମହଞ୍ଚାତି କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତବଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ମହତାଚା’’ତି। ମହଚ୍ଚାତି ମହତିଯା , ଲିଙ୍ଗଵିପଲ୍ଲାସଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ, ମହନ୍ତେନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ରାଜାନୁଭାଵେନା’’ତି ‘‘ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ମହାରଟ୍ଠାନଂ ଇସ୍ସରିଯସିରୀ’’ତି ଅଙ୍ଗମଗଧରଟ୍ଠାନଂ ଆଧିପଚ୍ଚମାହ। ଆସତ୍ତଖଗ୍ଗାନୀତି ଅଂସେ ଓଲମ୍ବନଵସେନ ସନ୍ନଦ୍ଧଅସୀନି। କୁଲଭୋଗିସ୍ସରିଯାଦିଵସେନ ମହତୀ ମତ୍ତା ଏତେସନ୍ତି ମହାମତ୍ତା, ମହାନୁଭାଵା ରାଜପୁରିସା। ଵିଜ୍ଜାଧରତରୁଣା ଵିଯାତି ଵିଜ୍ଜାଧରକୁମାରା ଵିଯ। ରଚ୍ଛିଯପୁତ୍ତାତି ଭୋଜପୁତ୍ତା। ହତ୍ଥିଘଟାତି ହତ୍ଥିସମୂହା। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍ଘଟ୍ଟନାତି ଅଵିଚ୍ଛେଦଵସେନ ଗମନେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧା।

ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସୋ ସଯଂ ଭାଯନଟ୍ଠେନ ଭଯଂ ଯଥା ତଥା ଭାଯତୀତି କତ୍ଵା। ଞାଣଂ ଭାଯିତବ୍ବେ ଏଵ ଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଭଯତୋ ଉପଟ୍ଠିତେ ‘‘ଭାଯିତବ୍ବମିଦ’’ନ୍ତି ଭଯତୋ ତୀରଣତୋ ଭଯଂ। ତେନେଵାହ ‘‘ଭଯତୁପଟ୍ଠାନଞାଣଂ ପନ ଭାଯତି ନଭାଯତୀତି? ନ ଭାଯତି। ତଞ୍ହି ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅନାଗତା ନିରୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀତି ତୀରଣମତ୍ତମେଵ ହୋତୀ’’ତି (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୨।୭୫୧)। ଆରମ୍ମଣଂ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ। ଓତପ୍ପଂ ପାପତୋ ଭାଯତି ଏତେନାତି ଭଯଂ। ଭଯାନକନ୍ତି ଭାଯନାକାରୋ। ଭଯନ୍ତି ଞାଣଭଯଂ। ସଂଵେଗନ୍ତି ସହୋତ୍ତପ୍ପଞାଣଂ ସନ୍ତାସନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଉବ୍ବିଜ୍ଜନଂ। ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭଯଂ ଭୀମଭାଵେନ ଭେରଵନ୍ତି ଭଯଭେରଵଂ, ଭୀତବ୍ବଵତ୍ଥୁ। ତେନାହ ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଭୀରୁଂପସଂସନ୍ତୀତି ପାପତୋ ଭାଯନତୋ ଉତ୍ତସନତୋ ଭୀରୁଂ ପସଂସନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା। ନ ହି ତତ୍ଥ ସୂରନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପାପକରଣେ ସୂରଂ ପଗବ୍ଭଧଂସିନଂ ନ ହି ପସଂସନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଭଯା ହି ସନ୍ତୋ ନ କରୋନ୍ତି ପାପ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭଯାତି ପାପୁତ୍ରାସତୋ, ଓତ୍ତପ୍ପହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୀରଚଲନନ୍ତି ଭଯଵସେନସରୀରସଂକମ୍ପୋ। ଏକେତି ଉତ୍ତରଵିହାରଵାସିନୋ। ‘‘ରାଜଗହେ’’ତିଆଦି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯଵିଵରଣଂ। କାମଂ ଓଯତୁଲ୍ଲୋ ‘‘ଓଯସ୍ସୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ରୂଳ୍ହିରେସୋ, ଯୋ କୋଚି ପନ ସହାଯୋ ଓଯସ୍ସୋ, ତସ୍ମା ଓଯସ୍ସାଭିଲାପୋତି ସହାଯାଭିଲାପୋ। ନ ଵିପ୍ପଲପେସୀତି ନ ଵିସଂଵାଦେସି। ଵିନସ୍ସେଯ୍ଯାତି ଚିତ୍ତଵିଘାତେନ ଵିହଞ୍ଞେଯ୍ଯ।

ସାମଞ୍ଞଫଲପୁଚ୍ଛାଵଣ୍ଣନା

୧୬୦।ଭଗଵତୋ ତେଜୋତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵୋ। ରଞ୍ଞୋ ସରୀରଂ ଫରି ଯଥା ତଂ ସୋଣଦଣ୍ଡସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଵନସଣ୍ଡଗତସ୍ସ। ଏକେତି ଉତ୍ତରଵିହାରଵାସିନୋ।

୧୬୧।ଯେନ, ତେନାତି ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣଵଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯତ୍ଥ ଭଗଵା, ତତ୍ଥ ଗତୋ’’ତି। ତଦା ତସ୍ମିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ତୁଣ୍ହୀଭାଵସ୍ସ ଅନଵସେସତୋ ବ୍ୟାପିଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତୁଣ୍ହୀଭୂତଂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯତୋ ଯତୋ…ପେ… ମେଵାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ହତ୍ଥସ୍ସ କୁକତଭାଵୋ ଅସଂଯମୋ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞକିରିଯା ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵା-ସଦ୍ଦୋ ଅଵୁତ୍ତଵିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ତେନ ତଦଞ୍ଞୋ ଅସଂଯମଭାଵୋ ଵିଭାଵିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପନ ଚକ୍ଖୁଅସଂଯମୋ ସବ୍ବପଠମୋ, ଦୁନ୍ନିଵାରୋ ଚାତି ତଦଭାଵଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। କାଯିକଵାଚସିକେନ ଉପସମେନ ଲଦ୍ଧେନ ଇତରୋପି ଅନୁମାନତୋ ଲଦ୍ଧୋ ଏଵ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ମାନସିକେନ ଚା’’ତି। ଉପସମନ୍ତି ସଂଯମଂ, ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚପରିଵଟ୍ଟେତି ପଞ୍ଚପୁରିସପରିଵଟ୍ଟେ। ପଞ୍ଚହାକାରେହୀତି ‘‘ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ’’ତି (ମହାନି। ୩୮, ୧୯୨) ଏଵଂ ଆଦିନା ଆଗତେହି, ପଞ୍ଚଵିଧଅରିଯିଦ୍ଧିସିଦ୍ଧେହି ଚ ପଞ୍ଚହି ପକାରେହି। ତାଦିଲକ୍ଖଣେତି ତାଦିଭାଵେ।

୧୬୨।ନ ମେ ପଞ୍ହଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଭାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସତ୍ଥୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାଦସ୍ସନଂ। ଯଦାକଙ୍ଖସୀତି ନ ଵଦନ୍ତି, କଥଂ ପନ ଵଦନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୁତ୍ଵା ଵେଦିସ୍ସାମା’’ତି ପଦେସଞାଣେ ଠିତତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧା ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଵାରଣଂ ପଵାରେନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।
‘‘ଯକ୍ଖନରିନ୍ଦଦେଵସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକାନ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ‘‘ପୁଚ୍ଛାଵୁସୋ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତିଆଦୀନି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୭, ୨୪୬; ସୁ। ନି। ଆଳଵକସୁତ୍ତେ) ସୁତ୍ତପଦାନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଵସେନ ଆଗତାନି, ତଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ‘‘ପୁଚ୍ଛାଵୁସୋ ଯଦାକଙ୍ଖସୀ’’ତି ଇଦଂ ଆଳଵକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଓକାସକରଣଂ, ସେସାନି ନରିନ୍ଦାଦୀନଂ। ମନସିଚ୍ଛସୀତି ମନସା ଇଚ୍ଛସି। ପୁଚ୍ଛସ୍ସୋ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ମନସିଚ୍ଛଥାତି ବାଵରିସ୍ସ ସଂସଯଂ ମନସା ପୁଚ୍ଛସ୍ସୋ। ତୁମ୍ହାକଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସବ୍ବସଂସଯଂ ମନସା, ଅଞ୍ଞଥା ଚ, ଯଥା ଇଚ୍ଛଥ, ତଥା ପୁଚ୍ଛସ୍ସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସାଧୁରୂପାତି ସାଧୁସଭାଵୋ। ଧମ୍ମୋତି ପଵେଣୀଧମ୍ମୋ। ଵୁଦ୍ଧନ୍ତି ସୀଲାଦୀହି ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତଂ, ଗରୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ଭାରୋତି ଏସ ସଂସଯୂପଚ୍ଛେଦନସଙ୍ଖାତୋ ଭାରୋ, ଆଗତୋ ଭାରୋ ଅଵସ୍ସଂ ଆଵହିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଛତ୍ଵା ସଯନ୍ତି ପରୂପଦେସେନ ଵିନା ସଯମେଵ ଛତ୍ଵା।

ସୁଚିରତେନାତି ଏଵଂ ନାମକେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ। ତସ୍ସାତି ଏକଂସେନ। ଯଥାପି କୁସଲୋ ତଥାତି ଯଥା ସବ୍ବଧମ୍ମକୁସଲୋ ସବ୍ବଵିଦୂ ଜାନାତି କଥେତି, ତଥା

ଅହମକ୍ଖିସ୍ସଂ। ରାଜା ଚ ଖୋ ତଂ ଯଦି କାହଚି ୱା ନ ୱାଚି ଯୋ ତଂ ଇଧ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ପେସେସି, ସୋ ରାଜାନଂ ତଯା ପୁଚ୍ଛିତଂ କରୋତୁ ୱା ମା ୱା, ଅହଂ ପନ ତେ ଅକ୍ଖିସ୍ସଂ ଅକ୍ଖିସ୍ସାମି, ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬୩। ସିପ୍ପନଟ୍ଠେନ ସିକ୍ଖିତଙ୍କତାଯ ଚ ସିପ୍ପମେୱ ସିପ୍ପାଯତନଂ ଜୀୱିକାଯ କାରଣଭାୱତୋ । ସେଯ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ତେ କତମେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୁ ସିପ୍ପାଯତନାନୀତି ହି ସାଧାରଣତୋ ସିପ୍ପାନି ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଉପରି ତଂତଂସିପ୍ପୂପଜୀୱିନୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନକଥାଯ ପପଞ୍ଚଂ ପରିହରିତୁଂ। ଅଞ୍ଞଥା ଯଥାଧିପ୍ପେତାନି ତାୱ ସିପ୍ପାଯତନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତଂତଂସିପ୍ପୂପଜୀୱୀସୁ ଦସ୍ସିଯମାନେସୁ ପପଞ୍ଚୋ ସିଯାତି। ତେନାହ ''ହତ୍ଥାରୋହା''ତିଆଦି।

ହତ୍ଥିଂ ଆରୋହନ୍ତି, ଆରୋହାପଯନ୍ତି ଚାତି ହତ୍ଥାରୋହା। ଯେହି ପଯୋଗେହି ପୁରିସୋ ହତ୍ଥିନୋ ଆରୋହନଯୋଗ୍ଗୋ ହୋତି, ହତ୍ଥିସ୍ସ ତଂ ପଯୋଗଂ ୱିଧାଯତଂ ସବ୍ବେସଂ ପେତେସଂ ଗହଣଂ। ତେନାହ ''ସବ୍ବେପୀ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହତ୍ଥାଚରିଯା ନାମ ଯେ ହତ୍ଥିନୋ ହତ୍ଥାରୋହକାନଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପକା। ହତ୍ଥିୱେଜ୍ଜା ନାମ ହତ୍ଥିଭିସକ୍କା। ହତ୍ଥିମେଣ୍ଡା ନାମ ହତ୍ଥୀନଂ ପାଦରକ୍ଖକା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହତ୍ଥୀନଂ ଯୱସଦାଯକାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅସ୍ସାରୋହା ରଥିକାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରଥେ ନିଯୁତ୍ତା ରଥିକା। ରଥରକ୍ଖା ନାମ ରଥସ୍ସ ଆଣିରକ୍ଖକା। ଧନୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି ଚାତି ଧନୁଗ୍ଗହା, ଇସ୍ସାସା ଧନୁସିପ୍ପସ୍ସ ସିକ୍ଖାପକା ଚ। ତେନାହ ''ଧନୁଆଚରିଯା ଇସ୍ସାସା''ତି। ଚେଲେନ ଚେଲପଟାକାଯ ଯୁଦ୍ଧେ ଅକନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେଲକାତି ଆହ ''ଯେ ଯୁଦ୍ଧେ ଜଯଧଜଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି। ଯଥା ତଥା ଠିତେ ସେନିକେ ବ୍ୟୂହକରଣୱସେନ ତତୋ ଚଲଯନ୍ତି ଉଚ୍ଚାଲେନ୍ତୀତି ଚଲକା। ସକୁଣଗ୍ଘିଆଦଯୋ ୱିଯ ମଂସପିଣ୍ଡଂ ପରସେନାସମୂହଂ ସାହସିକମହାଯୋଧତାଯ ଛେତ୍ୱା ଛେତ୍ୱା ଦଯନ୍ତି ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାଯକା। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପିଣ୍ଡେ ଦଯନ୍ତି ଜନସମ୍ମଦ୍ଦେ ଉପ୍ପତନ୍ତା ୱିଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଣ୍ଡଦାଯକାତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଗତୁଗ୍ଗତାତି ଥାମଜୱପରକ୍କମାଦିୱସେନ ଅତିୱିଯ ଉଗ୍ଗତା ଉଗ୍ଗାତି ଅତ୍ଥୋ। ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱୀରସୂରଭାୱେନ ଅସଜ୍ଜମାନା ପରସେନଂ ଅନୁପୱିସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଥାମଜୱବଲପରକ୍କମାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହାନାଗା ୱିଯ ମହାନାଗା। ଏକନ୍ତସୂରାତି ଏକାକିସୂରା ଅତ୍ତନୋ ସୂରଭାୱେନେୱ ଏକାକିନୋ ହୁତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝନକା। ସଜାଲିକାତି ସୱମ୍ମିକା। ସରପରିତ୍ତାଣଚମ୍ମନ୍ତି ଚମ୍ମପରିସିବ୍ବିତଂ ଖେଟକଂ, ଚମ୍ମମଯଂ ୱା ଫଲକଂ। ଘରଦାସଯୋଧାତି ଅନ୍ତୋଜାତଯୋଧା।

ଆଳାରିକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମହାନସଂ, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତାତି ଆଳାରିକା, ଭତ୍ତକାରା। ପୂୱିକାତି ପୂୱସମ୍ପାଦକା, ଯେ ପୂୱମେୱ ନାନପ୍ପକାରତୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କିଣନ୍ତା ଜୀୱନ୍ତି। କେସନଖଲିଖନାଦିୱସେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଲଙ୍କାରୱିଧିଂ କପ୍ପେନ୍ତି ସଂୱିଦହନ୍ତୀତି କପ୍ପକା। ନ୍ହାପକାତି ଚୁଣ୍ଣୱିଲେପନାଦୀହି ମଲହରଣୱଣ୍ଣସମ୍ପାଦନୱିଧିନା ନ୍ହାପେନ୍ତୀତି ନ୍ହାପକା। ନୱନ୍ତାଦିୱିଧିନା ପୱତ୍ତୋ ଗଣନଗନ୍ଥୋ ଅନ୍ତରା ଛିଦ୍ଦାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଗଣନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜୀୱନ୍ତା ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକପାଠକା। ହତ୍ଥେନ ଅଧିପ୍ପାଯୱିଞ୍ଞାପନଂ ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦା ହତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଦେସେସୁ ଅଙ୍ଗୁଲୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ନ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ ସବ୍ବଂ ହତ୍ଥଂ ମୁଖେ ପକ୍ଖିପିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ, ତସ୍ମା ଅଙ୍ଗୁଲିସଙ୍କୋଚନାଦିନା ଗଣନା ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣନା। ଚିତ୍ତକାରାଦୀନୀତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭମକାରକୋଟ୍ଟକଲେଖକ ୱିଲୀୱକାରାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକମେୱାତି ଅସମ୍ପରାଯିକତାଯ ସାମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସଯଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖିତନ୍ତି ସୁଖପ୍ପତ୍ତଂ। ଉପରୀତି ଦେୱଲୋକେ। ସୋ ହି ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ଉପରିମୋ। କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ତସ୍ସ ଫଲଂ ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସିଖା ୱିଯ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଂ ଦେୱଲୋକେତି ଆହ ''ଉଦ୍ଧଂ ଅଗ୍ଗଂ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଉଦ୍ଧଗ୍ଗିକା''ତି। ସଗ୍ଗଂ ଅରହତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲଭୂତଂ ସଗ୍ଗଂ ଅରହତି, ତତ୍ଥ ସା ନିବ୍ବତ୍ତନାରହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖୱିପାକାତି ଇଟ୍ଠୱିପାକୱିପଚ୍ଚନୀକା। ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗେତି ଅତିୱିଯ ଉତ୍ତମେ ଉଳାରେ। ଦକ୍ଖନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି ଏତାଯାତି ଦକ୍ଖିଣା, ପରିଚ୍ଚାଗମଯଂ ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ ''ଦକ୍ଖିଣଂ ଦାନ''ନ୍ତି।

ମଗ୍ଗୋ ସାମଞ୍ଞଂ ସମିତପାପସମଣଭାୱୋତି କତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ଅଯଂ ରାଜା ପଚ୍ଚଜିତାନଂ ଦାସକସ୍ସକାଦୀନଂ ଲୋକତୋ ଅଭିୱାଦନାଦିଲାଭୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କୋଚି ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଇଦିସମତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୋ''ତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ପୂରଣାଦିକେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେସଂ କଥାଯ ଅନାରାଧିତଚିତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତମ୍ପି ତମତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପରି ଆଗତଂ ପନ ଦାସକସ୍ସକୋପମଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି।

କଣ୍ହପକ୍ଖନ୍ତି ଯଥାପୁଚ୍ଛିତେ ଅତ୍ଥେ ଲଦ୍ଧିମାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତୁପସଞ୍ହିତଂ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ। ସୁକ୍କପକ୍ଖନ୍ତି ତବ୍ବିଧୁରଂ ଉପରିସୁତ୍ତାଗତଂ ୱୋଦାନପକ୍ଖଂ। ସମଣକୋଲାହଲନ୍ତି ସମଣକୋତୂହଲଂ ତଂତଂସମଣୱାଦାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୋଧଂ। ସମଣଭଣ୍ଡନନ୍ତି ତେନେୱ ୱିରୋଧେନ ''ଏୱଂୱାଦୀନଂ ତେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅଯଂ ଦୋସୋ, ଏୱଂୱାଦୀନଂ ଅଯଂ ଦୋସୋ''ତି ଏୱଂ ତଂତଂୱାଦସ୍ସ ପରିଭାସନଂ। ରଞ୍ଞୋ ଭାରଂ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୬୪।ପଣ୍ଡିତପତିରୂପକାନନ୍ତି ଆମଂ ୱିଯ ପକ୍କାନଂ ପଣ୍ଡିତାଭାସାନଂ।

ପୂରଣକସ୍ସପୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୬୫।ଏକଂଇଦାହନ୍ତି ଏକାହଂ। ଇଧ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତଂ, ଏକାହଂ ସମଯଂ ତିଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ସରିତବ୍ବଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁସ୍ସରଣାନୁଚ୍ଛୱିକଂ।

୧୬୬।ସହତ୍ଥା କରୋନ୍ତସ୍ସାତି ସହତ୍ଥେନେୱ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯଥାୱରାଦଯୋପି ଇଧ ସହତ୍ଥକରଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତା। ହତ୍ଥାଦୀନୀତି ହତ୍ଥପାଦକଣ୍ଣନାସାଦୀନି। ପଚନଂ ଦହନଂ ୱିବାଧନନ୍ତି ଆହ ''ଦଣ୍ଡେନ ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତସ୍ସା''ତି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ''ତଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ୱା''ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇଧ ପନ ତଜ୍ଜନଂ ପରିଭାସନଂ ଦଣ୍ଡେନେୱ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ''ଦଣ୍ଡେନ ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତସ୍ସ'' ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋକଂ ସଯଂକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ପରସ୍ସ ସୋକକାରଣଂ ସଯଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ, ସୋକଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ପରେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱଚନକରେହି। ସଯମ୍ପି ଫନ୍ଦତୋତି ପରସ୍ସ ୱିବାଧନପଯୋଗେନ ସଯମ୍ପି ଫନ୍ଦତୋ। ''ଅତିପାତାପଯତୋ''ତି ପଦଂ ସୁଦ୍ଧକତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ହେତୁକତ୍ତୁଅତ୍ଥେ ଚ ୱତ୍ତତୀତି ଆହ ''ହନନ୍ତସ୍ସାପି ହନାପେନ୍ତସ୍ସାପୀ''ତି। କାରଣୱସେନାତି କାରାପନୱସେନ।

ଘରସ୍ସ ଭିତ୍ତି ଅନ୍ତୋ ବହି ଚ ସନ୍ଧିତା ହୁତ୍ୱା ଠିତା ଘରସନ୍ଧି। କିଞ୍ଚିପି ଅସେସେତ୍ୱା ନିରୱସେସୋ ଲୋପୋ ନିଲ୍ଲୋପୋ। ଏକାଗାରେ ନିଯୁତ୍ତୋ ୱିଲୋପୋ ଏକାଗାରିକୋ। ପରିତୋ ସବ୍ବସୋ ପନ୍ଥେ ହନନଂ ପରିପନ୍ଥୋ। ପାପଂ ନ କରୀଯତି ପୁବ୍ବେ ଅସଞ୍ଚିନ୍ତିତୋ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ପାପଂ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ସତ୍ତା ପାପେ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ ''ସତ୍ତା ପନ ପାପଂ କରୋମାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞିନୋ ହୋନ୍ତୀ''ତି। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ହୋତି – ଇମେସଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ହିଂସାଦିକିରିଯା ନ ଅତ୍ତାନଂ ଫୁସତି ତସ୍ସ ନିଚ୍ଚତାଯ ନିବ୍ବିକାରତ୍ତା ସରୀରଂ ପନ ଅଚେତନଂ କଟ୍ଠକଲିଙ୍ଗରୂପମଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିକୋପିତେପି ନ କିଞ୍ଚି ପାପନ୍ତି। ଖୁରନେମିନାତି ନିସିତଖୁରମଯନେମିନା।

ଗଙ୍ଗାଯ ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା ଅପ୍ପତିରୂପଦେସୋ, ଉତ୍ତରା ଦିସା ପତିରୂପଦେସୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ''ଦକ୍ଖିଣଞ୍ଚେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦକ୍ଖିଣତୀରେ ମନୁସ୍ସା କକ୍ଖଳଆ''ତିଆଦି। ମହାଯାଗନ୍ତି ମହାୱିଜିତଯଞ୍ଞସଦିସଂ ମହାଯାଗଂ। ଉପୋସଥକମ୍ମେନ ୱାତି ଉପୋସଥକମ୍ମେନ ଚ। ଦମ-ସଦ୍ଦୋ ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସ୍ସ ଉପୋସଥସୀଲସ୍ସ ଚ ୱାଚକୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ। କେଚି ପନ ''ଉପୋସଥକମ୍ମେନାତି ଇଦଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମନସ୍ସ ୱିସେସନଂ, ତସ୍ମା 'ଉପୋସଥକମ୍ମଭୂତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମନେନା''ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି । ସୀଲସଂଯମେନାତି କାଯିକୱାଚସିକସଂୱରେନ । ସଚ୍ଚୱଜ୍ଜେନାତି ସଚ୍ଚୱାଚାଯ, ତସ୍ସା ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ଲୋକେ ଗରୁତରପୁଞ୍ଞସମ୍ମତଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ପାପଧମ୍ମେସୁ ମୁସାୱାଦୋ ଗରୁ, ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମେସୁ ସଚ୍ଚୱାଚା। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସା''ତିଆଦି। ପୱତ୍ତୀତି ଯୋ ''କରୋତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଉପ୍ପତ୍ତି। ସବ୍ବଥାତି ''କରୋତୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। କିରିଯମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନ ରଞ୍ଞା ପୁଟ୍ଠଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇଦଂ ଅୱଧାରଣଂ ୱିପାକପଟିକ୍ଖେପନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ। ଯୋ ହି କମ୍ମଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତେନ ଅତ୍ଥତୋ ୱିପାକୋପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱ ନାମ ହୋତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''କମ୍ମଂ ପଟିବାହନ୍ତେନାପୀ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୭୦-୧୭୨)।

ପଟିରାଜୂହି ଅନଭିଭୱନୀଯଭାୱେନ ୱିସେସତୋ ଜିତନ୍ତି ୱିଜିତଂ, ଆଣାପୱତ୍ତିଦେସୋ। ''ମା ମଯ୍ହଂ ୱିଜିତେ ୱସଥା''ତି ଅପସାଦନା ପବ୍ବାଜିତସ୍ସ ୱିହେଠନା ପବ୍ବାଜନାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପସାଦେତବ୍ବନ୍ତି ୱିହେଠେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ତେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ଉପଧାରଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ, ନିକୁଜ୍ଜନଂ ତସ୍ସ ଅବ୍ବନିଯଭାୱାପାଦନୱସେନ ଚିତ୍ତେନ ସନ୍ଧାରଣଂ। ତଦୁଭଯଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆହ ''ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅନିକୁଜ୍ଜନ୍ତୋ''ତି। ତେନାହ ''ସାରୱସେନ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ''ତିଆଦି।

ମକ୍ଖଲିଗୋସାଲୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୬୮ ।ଉଭଯେନାତି ହେତୁପଚ୍ଚଯପଟିସେଧନୱଚନେନ। ସଂକିଲେସପଚ୍ଚଯନ୍ତି ସଂକିଲିସ୍ସନସ୍ସ ମଲୀନଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିପଚ୍ଚଯନ୍ତି ସଙ୍କିଲେସତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା ୱୋଦାନସ୍ସ କାରଣଂ। ଅତ୍ତକାରୋତି ତେନ ତେନ ସତ୍ତେନ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକମ୍ମଂ ଅତ୍ତନା ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବପଯୋଗୋ। ପରକାରନ୍ତି ପରସ୍ସ ୱାହସା ଇଜ୍ଝନକପଯୋଜନଂ। ତେନାହ ''ଯେନା''ତିଆଦି। ମହାସତ୍ତନ୍ତି ଅନ୍ତିମଭୱିକଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତସ୍ସପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମନୁସ୍ସସୋଭଗ୍ଗନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ସୁଭଗଭାୱଂ। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। କମ୍ମୱାଦସ୍ସ କିରିଯୱାଦସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିପନେନ ''ଅହଂ ଭିକ୍ଖୱେ କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକ''ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୨) ନଯପ୍ପୱତ୍ତେ ଜିନଚକ୍କେ ପହାରଂ ଦେତି ନାମ। ନତ୍ଥି ପୁରିସକାରେତି ଯଥାୱୁତ୍ତଅତ୍ତକାରପରକାରାଭାୱତୋ ଏୱ ସତ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରୋ ନାମ କୋଚି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଯେନା''ତିଆଦି। ନତ୍ଥି ବଲନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତିଆୱହଂ ବଲଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥି। ତେନାହ ''ଯମ୍ହୀ''ତିଆଦି। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ, ସଂକିଲେସିକମ୍ପି ଚାଯଂ

ବଲଂ ପଟିକ୍ଖିପତେୱ। ଯଦି ୱୀରିଯାଦୀନି ପୁରିସକାରୱେୱଚନାନି, କସ୍ମା ୱିସୁଂ ଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଦଂ ନୋ ୱୀରିଯେନା’’ତିଆଦି। ସଦ୍ଧତୋ ପନ ତସ୍ସା ତସ୍ସା କିରିଯାଯ ଉସ୍ସନ୍ନଟ୍ଠେନ ବଲଂ। ସୂରୱୀରଭାୱାୱହଟ୍ଠେନ ୱୀରିଯଂ। ତଦେୱ ଦଳ୍ହଭାୱତୋ, ପୋରିସଧୁରଂ ୱହନ୍ତେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ ଚ ପୁରିସଥାମୋ। ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନପ୍ପୱତ୍ତିଯା ପୁରିସପରକ୍କମୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସତ୍ତଯୋଗତୋ ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୱିସତ୍ତତାଯ ସତ୍ତା। ପାଣନତୋ ଅସ୍ସସନପସ୍ସସନୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ପାଣା। ତେ ପନ ସୋ ଏକିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ଏକିନ୍ଦ୍ରିଯୋ’’ତିଆଦି। ଅଣ୍ଡକୋସାଦୀସୁ ଭୱନତୋ ‘‘ଭୂତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଅଣ୍ଡକୋସ…ପେ… ୱଦତୀ’’ତି । ଜୀୱନତୋ ପାଣଂ ଧାରେନ୍ତା ୱିଯ ୱଡ୍ଢନତୋ ଜୀୱା। ତେନାହ ‘‘ସାଲିଯୱା’’ତିଆଦି। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ୱସୋତି ଅୱସା। ନତ୍ଥି ନେସଂ ବଲଂ ୱୀରିଯଂ ଚାତି ଅବଲା ଅୱୀରିଯା। ନିଯତାତି ଅଚ୍ଛେଜ୍ଜସୁତ୍ତାୱୁତାଭେଜ୍ଜମଣିନୋ ୱିଯ ନିଯତପ୍ପୱତ୍ତିତାଯ ଗତିଜାତିବନ୍ଧାପୱଗ୍ଗୱସେନ ନିଯାମୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗମନନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଅଭିଜାତୀନଂ ତାସୁ ତାସୁ ଗତୀସୁ ଉପଗମନଂ ସମୱାଯେନ ସମାଗମୋ। ସଭାୱୋଯେୱାତି ଯଥା କଣ୍ଟକସ୍ସ ତିଖିଣତା, କପିତ୍ଥଫଲାନଂ ପରିମଣ୍ଡଲତା, ମିଗପକ୍ଖୀନଂ ୱିଚିତ୍ତାକାରତା, ଏୱଂ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଲୋକସ୍ସ ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ୱିନା ତଥା ତଥା ପରିଣାମୋ ଅଯଂ ସଭାୱୋ ଏୱ ଅକିତ୍ତିମୋଯେୱ। ତେନାହ ‘‘ଯେନ ହୀ’’ତିଆଦି। ଛଳଭିଜାତିଯୋ ପରତୋ ୱିତ୍ଥାରୀଯନ୍ତି। ‘‘ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମିଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ନ ଜାନାତୀତି ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗନ୍ତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଭୂମି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି ଆହ।

ପମୁଖଯୋନୀନନ୍ତି ମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନାଦୀସୁ ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦିସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିୱସେନ ପଧାନଯୋନୀନଂ। ସଟ୍ଠିସତାନୀତି ଛସହସ୍ସାନି। ‘‘ପଞ୍ଚ ଚ କମ୍ମୁନୋ ସତାନୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ ‘‘ପଞ୍ଚକମ୍ମସତାନି ଚା’’ତି। ‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ‘‘କେୱଲଂ ତକ୍କମତ୍ତକେନ ନିରତ୍ଥକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଦୀପେତୀ’’ତି ଇମମେୱତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ତକ୍କମତ୍ତକେନା’’ତି ଇମିନା ଯସ୍ମା ତକ୍କିକା ନିରଙ୍କୁସତାଯ ପରିକପ୍ପନସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ପରିକପ୍ପିତଂ ସାରତୋ ମଞ୍ଞମାନା ତଥେୱ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ତକ୍କଦିଟ୍ଠିଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱିଞ୍ଞୂହି ୱିଚାରଣା କାତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେତି। କେଚୀତି ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ। ତେ ହି ‘‘ପଞ୍ଚ କମ୍ମାନୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯା ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ‘ପଞ୍ଚ କମ୍ମାନୀ’ତି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧୀତି ଓଳାରିକଭାୱତୋ ପରିପୁଣ୍ଣକମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧି। ମନୋକମ୍ମଂ ଅନୋଳାରିକତ୍ତା ଉପଡ୍ଢକମ୍ମନ୍ତି ଲଦ୍ଧୀତି ଯୋଜନା। ଦ୍ୱଟ୍ଠିପଟିପଦାତି ‘‘ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ପଟିପଦା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଦ୍ୱଟ୍ଠିପଟିପଦା’’ତି ୱଦତି। ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେତି ଏକସ୍ମିଂ ମହାକପ୍ପେ, ତତ୍ଥାପି ଚ ୱିୱଟ୍ଟଟ୍ଠାଯୀସଞ୍ଞିତେ ଏକସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟକପ୍ପେ।

ଉରବ୍ଭେ ହନନ୍ତୀତି ଓରବ୍ଭିକା। ଏୱଂ ସୂକରିକାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଲୁଦ୍ଦାତି ଅଞ୍ଞେପି ଯେ କେଚି ମାଗୱିକନେସାଦା। ତେ ପାପକମ୍ମପସୁତତାଯ ‘‘କଣ୍ହାଭିଜାତୀତି ୱଦତି। ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଭିକ୍ଖୂ। ତେ କିର ‘‘ସଚ୍ଛନ୍ଦରାଗା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତୀ’’ତି ୱଦତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ‘‘ତେ ପଣୀତପଣୀତେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିସେୱନ୍ତୀ’’ତି ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ, ତସ୍ମା ଞାଯଲଦ୍ଧେପି ପଚ୍ଚଯେ ଭୁଞ୍ଜମାନା ଆଜୀୱକସମଯସ୍ସ ୱିଲୋମଗାହିତାଯ ପଚ୍ଚଯେସୁ କଣ୍ଟକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି ନାମାତି ୱଦତୀତି ଅପରେ। ଏକେ ପବ୍ବଜିତା, ଯେ ସୱିସେସଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତା। ତଥା ହି ତେ କଣ୍ଟକେ ୱତ୍ତନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘କଣ୍ଟକୱୁତ୍ତିକା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଠତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନନହାନପଟିକ୍ଖେପାଦିୱତସମାଯୋଗେନ ପଣ୍ଡରତରା। ‘‘ଅଚେଲକସାୱକା’’ତି ଆଜୀୱକସାୱକେ ୱଦତି। ତେ କିର ଆଜୀୱକଲଦ୍ଧିଯା ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତତାଯ ନିଗଣ୍ଠେହିପି ପଣ୍ଡରତରା। ନନ୍ଦାଦଯୋ ହି ତଥାରୂପଂ ଆଜୀୱକପଟିପତ୍ତିଂ ଉକ୍କଂସଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତା। ତସ୍ମା ନିଗଣ୍ଠେହି ଆଜୀୱକସାୱକେହି ଚ ପଣ୍ଡରତରା ପରମସୁକ୍କାଭିଜାତୀତି ଅଯଂ ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି।

ପୁରିସଭୂମିଯୋତି ପଧାନପୁଗ୍ଗଲେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଇତ୍ଥୀନମ୍ପି ତା ଭୂମିଯୋ ଇଚ୍ଛନ୍ତେୱ। ‘‘ଭିକ୍ଖୁ ଚ ପନ୍ନକୋ’’ତିଆଦି ତେସଂ ପାଳିଇଯେୱ। ତତ୍ଥ ପନ୍ନକୋତି ଭିକ୍ଖାଯ ୱିଚରଣକୋ, ତେସଂ ୱା ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପନ୍ନକୋ। ଜିନୋତି ଜିଣ୍ଣୋ ଜରାୱସେନ ହୀନଧାତୁକୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପକ୍ଖଂ ଜିନିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସୋ କିର ତଥାଭୂତୋ ଧମ୍ମମ୍ପି କସ୍ସଚି ନ କଥେସି। ତେନାହ ‘‘ନ କିଞ୍ଚି ଆହା’’ତି। ଓଟ୍ଠୱଦନାଦିୱିପ୍ପକାରେ କତେପି ଖମନୱସେନ ନ କିଞ୍ଚି ୱଦତୀତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅଲାଭିନ୍ତି ‘‘ସୋ ନ କୁମ୍ଭିମୁଖା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୩୯୪) ନଯେନ ୱୁତ୍ତଅଲାଭହେତୁସମାଯୋଗେନ ଅଲାଭିଂ, ତତୋଯେୱ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁବ୍ବଲପରେତତାଯ ସଯନପରାଯନଂ ‘‘ସମଣଂ ପନ୍ନଭୂମୀ’’ତି ୱଦତି।

ଆଜୀୱୱୁତ୍ତିସତାନୀତି ସତ୍ତାନଂ ଆଜୀୱଭୂତାନି ଜୀୱିକାୱୁତ୍ତିସତାନି। ପସୁଗ୍ଗହଣେନ ଏଳକଜାତି ଗହିତା, ମିଗଗ୍ଗହଣେନ ରୁରୁଗୱଯାଦିସବ୍ବମିଗଜାତି। ବହୂ ଦେୱାତି ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିୱସେନ, ତେସଂ ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ବହୂ ଦେୱା। ତତ୍ଥ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଏକଚ୍ଚଭେଦୋ ମହାସମଯସୁତ୍ତୱସେନ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୧) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ମନୁସ୍ସାପି ଅନନ୍ତାତି ଦୀପଦେସକୁଲୱଂସାଜୀୱାଦିୱିଭାଗୱସେନ ମନୁସ୍ସାପି ଅନନ୍ତଭେଦା। ପିସାଚା ଏୱ ପେସାଚା। ତେ ଅପରପେତାଦଯୋ ମହନ୍ତମହନ୍ତା।

ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହମନ୍ଦାକିନିୟୋ କୁଓ୍ୱାଢଇଯମୁଚଲିନ୍ଦନାମେନ ୱଦତି।

ପଓ୍ୱଟାତି ପଙ୍କଗଣ୍ଡିକା। ପଣ୍ଡିତୋପି…ପେ… ଉଦ୍ଧଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, କସ୍ମା? ସତ୍ତାନଂ ସଂସରଣକାଲସ୍ସ ନିଯତଭାୱତୋ। ଅପରିପକ୍କଂ ସଂସରଣନିମିତ୍ତଂ ସୀଲାଦିନା ପରିପାଚେତି ନାମ ସୀଘଂଯେୱ ୱିସୁଜ୍ଝିସ୍ସତିଯା। ପରିପକ୍କଂ କମ୍ମଂ ଫୁସ୍ସ ଫୁସ୍ସ ପତ୍ୱା ପତ୍ୱା କାଲେନ ପରିପକ୍କଭାୱାନାପାଦନେନ ବ୍ୟନ୍ତିଂ କରୋତି ନାମ।

ସୁତ୍ତଗୁଳେଏତି ସୁତ୍ତୱଟ୍ଟିଯଂ। ''ନିବ୍ବେଠିଯମାନମେୱ ପଲେତୀ''ତି ଉପମାଯ ସତ୍ତାନଂ ସଂସାରୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଖୀଯତେୱ, ନ ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢତୀତି ଦସ୍ସେତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପତ୍ତା।

ଅଜିତକେସକମ୍ବଲୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୧।ଦିନ୍ନନ୍ତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସୀସେନ ଦାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଦିନ୍ନସ୍ସ ଫଲାଭାୱଂ ୱଦତୀ''ତି, ଦିନ୍ନଂ ପନ ଅନ୍ନାଦିୱତ୍ଥୁଂ କଥଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏସେୱ ନଯୋ ଯିଟ୍ଠଂ ହୁତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ମହାଯାଗୋତି ସବ୍ବସାଧାରଣଂ ମହାଦାନଂ। ପାହୁନକସକ୍କାରୋତି ପାହୁନଭାୱେନ କାତବ୍ବସକ୍କାରୋ। ଫଲନ୍ତି ଆନିସଂସଫଲଂ, ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଞ୍ଚ। ୱିପାକୋତି ସଦିସଫଲଂ। ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ ଅଯଂ ଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ପରଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ଅଯଂ ଲୋକୋ ନ ହୋତି। ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସାପି ପରଲୋକୋ ନତ୍ଥୀତି ଇଧଲୋକେ ଠିତସ୍ସ କମ୍ମୁନା ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ ପରଲୋକୋ ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ସବ୍ବେତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି। ଇମେ ସତ୍ତା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଭୱେ, ଯୋନିଆଦୀସୁ ଚ ଠିତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ନିରୁଦଯୱିନାସୱସେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତି। ଫଲାଭାୱୱସେନାତି ମାତାପିତୂସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତୀନଂ ଫଲସ୍ସ ଅଭାୱୱସେନ ''ନତ୍ଥି ମାତା, ନତ୍ଥି ପିତା''ତି ୱଦତି, ନ ମାତାପିତୂନଂ, ନାପି ତେସୁ ଇଦାନି କଯିରମାନସକ୍କାରାସକ୍କାରାନଂ ଅଭାୱୱସେନ ତେସଂ ଲୋକପଚ୍ଚକ୍ଖତ୍ତା। ପୁବ୍ବୁଳେଅକସ୍ସ ୱିଯ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ କେୱଲୋ, ନ ଚୱିତ୍ୱା ଆଗମନପୁବ୍ବକୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଚୱିତ୍ୱା ଉପପଜ୍ଜନକସତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ୱଦତୀ''ତି। ସମଣେନ ନାମ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତେନ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅକଥେତ୍ୱା ସଞ୍ଜିଣ୍ଡତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଜଞ୍ଚଥା ଆହୋପୁରିସିକା ନାମ ସିଯା। କିଞ୍ହି ପରୋ ପରସ୍ସ କରିସ୍ସତି? ତଥା ଚ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପାଦନସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅୱସ୍ସଯୋ ଏୱ ନ ସିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନତୋତି ଆହ ''ଯେ ଇମଞ୍ଚ…ପେ… ପୱେଦେନ୍ତୀ''ତି।

ଚତୂସୁ ମହାଭୂତେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ। ଯଥା ପନ ମତ୍ତିକାଯ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ଭାଜନଂ ମତ୍ତିକାମଯଂ, ଏୱଂ ଅଯଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଆହ ''ଚତୁମହାଭୂତମଯୋ''ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକପଥୱୀଧାତୂତି ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତା ପଥୱୀଧାତୁ। ବାହିରପଥୱୀଧାତୁନ୍ତି ବହିଦ୍ଧା ମହାପଥୱିଂ। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ବାହିରପଥୱିକାଯତୋ ତଦେକଦେସଭୂତା ପଥୱୀ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ସତ୍ତଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା ଇଦାନି ଘଟାଦିଗତପଥୱୀ ୱିଯ ତମେୱ ବାହିରପଥୱିକାଯଂ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତି ସବ୍ବସୋ ତେନ ନିବ୍ବିସେସତଂ ଏକୀଭାୱମେୱ ଗଚ୍ଛତି। ଆପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି ଏତ୍ଥ ପଜ୍ଜୁନ୍ନେନ ମହାସମୁଦ୍ଦତୋ ଗହିତଆପୋ ୱିଯ ୱସ୍ସୋଦକଭାୱେନ ପୁନପି ମହାସମୁଦ୍ଦମେୱ, ସୂରିଯରସ୍ମିତୋ ଗହିତଂ ଇନ୍ଦଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତତେଜୋ ୱିଯ ପୁନ ସୂରିଯରସ୍ମିଂ, ମହାୱାଯୁଖନ୍ଧତୋ ନିଗ୍ଗତମହାୱାତୋ ୱିଯ ତମେୱ ୱାଯୁଖନ୍ଧଂ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତି ତେସଂ ୱିସଯାଭାୱାତି ୱଦନ୍ତି। ୱିସଯିଗହଣେନ ହି ୱିସଯାପି ଗହିତା ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି। ଗୁଣାଗୁଣପଦାନୀତି ଗୁଣଦୋସକୋଟ୍ଠାସା। ସରୀରମେୱ ପଦାନୀତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ସରୀରେନ ତଂତଂକିରିଯାଯ ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ। ଦବ୍ବନ୍ତି ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ଦତ୍ତୂ, ମୂଳ୍ହପୁଗ୍ଗଲା। ତେହି ଦତ୍ତୂହି ବାଲମନୁସ୍ସେହି। ''ପରଲୋକୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ମତି ଯେସଂ, ତେ ଅତ୍ଥିକା, ତେସଂ ୱାଦୋତି ଅତ୍ଥିକୱାଦୋ, ତଂ ଅତ୍ଥିକୱାଦଂ।

କମ୍ମଂପଟିବାହତି ଅକିରିଯୱାଦିଭାୱତୋ। ୱିପାକଂ ପଟିବାହତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଆଯତିଂ ଉପପତ୍ତିଯା ପଟିକ୍ଖିପନତୋ। ଉଭଯଂ ପଟିବାହତି ସବ୍ବସୋ ହେତୁପଟିବାହନେନେୱ ଫଲସ୍ସାପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା। ଉଭଯନ୍ତି ହି କମ୍ମଂ ୱିପାକଞ୍ଚାତି ଉଭଯଂ। ସୋ ହି ''ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ସତ୍ତା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି, ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି ଚା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮; ମ। ନି। ୨।୧୦୦, ୨୨୭; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୨) ୱଦନ୍ତୋ କମ୍ମସ୍ସ ୱିଯ ୱିପାକସ୍ସାପି ସଂକିଲେସୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତାଭାୱୱଚନତୋ ତଦୁଭଯଂ ପଟିବାହତି ନାମ। ୱିପାକୋ ପଟିବାହିତୋ ହୋତି ଅସତି କମ୍ମେ ୱିପାକାଭାୱତୋ। କମ୍ମଂ ପଟିବାହିତଂ ହୋତି ଅସତି ୱିପାକେ କମ୍ମସ୍ସ ନିରତ୍ଥକଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଅତ୍ଥତୋତି ସରୂପେନ। ଉଭଯପ୍ପଟିବାହକାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ତଂତଂଦିଟ୍ଠିଦୀପକଭାୱେନ ପାଳିଯଂ ଆଗତାପି ପଚ୍ଚେକଂ ତିୱିଧଦିଟ୍ଠିକା ଏୱ ଉଭଯପଟିବାହକତ୍ତା। ଉଭଯପ୍ପଟିବାହକାତି ହି ହେତୁୱଚନଂ। ''ଅହେତୁକୱାଦା ଚେୱା''ତିଆଦି ପଟିଞ୍ଞାୱଚନଂ। ଯୋ ହି ୱିପାକପଟିବାହନେନ ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିକୋ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୀ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ କମ୍ମପଟିବାହନେନ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିକୋ, ଉଭଯପଟିବାହନେନ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିକୋ ଚ ହୋତି। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସଞ୍ଜାଯନ୍ତୀତି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଦୀପକଂ ଗନ୍ଥଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଠନ୍ତି। ୱୀମଂସନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱିଚାରେନ୍ତି। ‘‘ତେସ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୀମଂସନାକାରଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେତି ଯଥାପରିକପ୍ପିତକମ୍ମଫଲାଭାୱାଦିକେ ‘‘କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପ’’ନ୍ତି ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ଲଦ୍ଧିଯା ଆରମ୍ମଣେ। ମିଚ୍ଛାସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତୀତି ‘‘କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପ’’ନ୍ତିଆଦିୱସେନ ଅନୁସ୍ସୱୂପଲଦ୍ଧେ ଅତ୍ଥେ ତଦାକାରପରିୱିତକ୍କନେହି ସୱିଗ୍ଗହେ ୱିଯ ସରୂପତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେ ଚିରକାଲପରିଚଯେନ ଏୱମେତନ୍ତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖମଭାୱୂପଗମନେନ ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯା ତଥାଗହିତେ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଥେୱ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେନ ସମାଦିଯମାନା ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୂପତ୍ଥମ୍ଭିତା ଅତଂସଭାୱଂ ‘‘ତଂସଭାୱ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ମିଚ୍ଛାସତୀତି ଲଦ୍ଧନାମା ତଂଲଦ୍ଧିସହଗତା ତଣ୍ହା ସନ୍ତିଟ୍ଠତି। ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତୀତି ଯଥାସକଂ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅୱଟ୍ଠିତତାଯ ଅନେକଗ୍ଗତଂ ପହାଯ ଏକଗ୍ଗଂ ଅପ୍ପିତଂ ୱିଯ ହୋତି। ଚିତ୍ତସୀସେନ ମିଚ୍ଛାସମାଧି ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋପି ହି ପଚ୍ଚଯୱିସେସେହି ଲଦ୍ଧଭାୱନାବଲୋ ଈଦିସେ ଠାନେ ସମାଧାନପତିରୂପକିଚ୍ଚକରୋଯେୱ, ୱାଳଅୱିଜ୍ଝନାଦୀସୁ ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତୀତି ଅନେକକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେନାକାରେନ ପୁବ୍ବଭାଗିଯେସୁ ଜୱନୱାରେସୁ ପୱତ୍ତେସୁ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେ ଜୱନୱାରେ ସତ୍ତ ଜୱନାନି ଜୱନ୍ତି। ପଠମେ ଜୱନେ ସତେକିଚ୍ଛା ହୋନ୍ତି। ତଥା ଦୁତିଯାଦୀସୂତି ଧମ୍ମସଭାୱଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ନ ପନ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତେସଂ ତିକିଚ୍ଛା କେନଚି ସକ୍କା କାତୁଂ।

ତତ୍ଥାତି ତେସୁ ତୀସୁ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେସୁ। କୋଚି ଏକଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତୀତି ଯସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅଭିନିୱେସୋ ଆସେୱନା ଚ ପୱତ୍ତା, ସୋ ଏକମେୱ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କମତି। ଯସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ତୀସୁପି ୱା ଅଭିନିୱେସୋ ଆସେୱନା ଚ ପୱତ୍ତା, ସୋ ଦ୍ୱେ ତୀଣିପି ଓକ୍କମତି, ଏତେନ ଯା ପୁବ୍ବେ ଉଭଯପଟିବାହକତାମୁଖେନ ଦୀପିତା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିକତା, ସା ପୁବ୍ବଭାଗିଯା। ଯା ପନ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିଭୂତା, ସା ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯସମୁଦାଗମସିଦ୍ଧିତୋ ଭିନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ୱିଯ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସଙ୍କିଣ୍ଣା ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଓକ୍କନ୍ତେପୀ’’ତିଆଦିନା ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠୀନଂ ସମାନବଲତଂ ସମାନଫଲତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ମା ତିସ୍ସୋପି ଚେତା ଏକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅବୋକିଣ୍ଣା ଏୱ, ଏକାଯ ୱିପାକେ ଦିନ୍ନେ ଇତରା ଅନୁବଲପ୍ପଦାଯିକାଯୋ ହୋନ୍ତି। ‘‘ୱଟ୍ଟଖାଣୁ ନାମେସା’’ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ନେଯ୍ୟତ୍ଥଂ, ନ ନୀତତ୍ଥଂ। ତଥା ହି ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ‘‘କିଂ ପନେସ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିଯତୋ ହୋତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପୀତି? ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ନିଯତୋ, ଆସେୱନୱସେନ ପନ ଭୱନ୍ତରେପି ତଂ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ରୋଚେତିଯେୱା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୨୯) ୱୁତ୍ତଂ। ଅକୁସଲଞ୍ହି ନାମେତଂ ଅବଲଂ ଦୁବ୍ବଲଂ, ନ କୁସଲଂ ୱିଯ ସବଲଂ ମହାବଲଂ। ତସ୍ମା ‘‘ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିଯତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ୱିଯ ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯାମୋପି ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ ସିଯା, ନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକୋ। ଯଦି ଏୱଂ ୱଟ୍ଟଖାଣୁଜୋତନା କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆସେୱନୱସେନ ପନା’’ତିଆଦି। ତସ୍ମା ଯଥା ‘‘ସକିଂ ନିମୁଗ୍ଗୋପି ନିମୁଗ୍ଗୋ ଏୱ ବାଲୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱଟ୍ଟଖାଣୁଜୋତନା। ଯାଦିସେ ହି ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ଅଯଂ ତଂ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଓକ୍କନ୍ତୋ ପୁନ କଦାଚି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ପଚ୍ଚଯେ ପଟିଚ୍ଚ ତତୋ ସୀସୁକ୍ଖିପନମସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଏୱରୂପସ୍ସ ଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ସଂସାରଖାଣୁଭାୱସ୍ସପି ପଚ୍ଚଯୋ ଅପଣ୍ଣକଜାତୋ, ତସ୍ମା। ଭୂତିକାମୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥାନଂ ୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ୱଡ୍ଢିକାମୋ।

ପକୁଧକଚ୍ଚାଯନୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୪।ଅକତାତି ସମେନ ୱିସମେନ ୱା କେନଚି ହେତୁନା ନ କତା ନ ୱିହିତା। କତୱିଧୋ କରଣୱିଧି ନତ୍ଥି ଏତେସନ୍ତି ଅକତୱିଧାନା। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଲୋକେ କେନଚି ହେତୁପଚ୍ଚଯେନ ନେସଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଇଦ୍ଧିଯାପି ନ ନିମ୍ମିତାତି କସ୍ସଚି ଇଦ୍ଧିମତୋ ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଦେୱସ୍ସ , ଇସ୍ସରାଦିନୋ ୱା ଇଦ୍ଧିଯାପି ନ ନିମ୍ମିତା। ଅନିମ୍ମାପିତା କସ୍ସଚି ଅନିମ୍ମାପିତା। ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱାତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦) ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ୱଞ୍ଝାତି ୱଞ୍ଝପସୁୱଞ୍ଝତାଲାଦଯୋ ୱିଯ ଅଫଲା, କସ୍ସଚି ଅଜନକାତି ଅତ୍ଥୋ, ଏତେନ ପଥୱିକାଯାଦୀନଂ ରୂପାଦିଜନକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ରୂପସଦ୍ଦାଦଯୋ ହି ପଥୱିକାଯାଦୀହି ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକାତି ତସ୍ସ ଲଦ୍ଧି। ପବ୍ବତକୂଟଂ ୱିଯ ଠିତାତି କୂଟଟ୍ଠା, ଯଥା ପବ୍ବତକୂଟଂ କେନଚି ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, କସ୍ସଚି ଚ ଅନିବ୍ବତ୍ତକଂ, ଏୱମେତେ ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯମିଦଂ ‘‘ବୀଜତୋ ଅଙ୍କୁରାଦି ଜାଯତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ତତୋ ନିକ୍ଖମତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞତୋପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଲଦ୍ଧି ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଠିତତ୍ତାତି ନିବ୍ବିକାରାଭାୱେନ ଠିତତ୍ତା। ନ ଚଲନ୍ତୀତି ୱିକାରଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତି। ୱିକାରାଭାୱତୋ ହି ତେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ କାଯାନଂ ଏସିକଟ୍ଠାଯିଟ୍ଠିତତା। ଅନିଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ପକତିଯା ଅୱଟ୍ଠାନମେୱ। ତେନାହ ‘‘ନ ୱିପରିଣମନ୍ତୀ’’ତି। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମତ୍ତା ଏୱ ହି ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ବ୍ୟାବାଧେନ୍ତି। ସତି ହି ୱିକାରଂ ଆପାଦେତବ୍ବତାଯ ବ୍ୟାବାଧକତାପି ସିଯା, ତଥା ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବତାଯ ଅନୁଗ୍ଗାହକତାତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ନାଲନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଥୱୀ ଏୱ କାଯେକଦେସତ୍ତା ପଥୱିକାଯୋ। ଜୀୱସତ୍ତମାନଂ କାଯାନଂ ନିଚ୍ଚତାଯ ନିବ୍ବିକାରଭାୱତୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବତା, ନ ଘାତେତବ୍ବତା ଚାତି ନେୱ କୋଚି ହନ୍ତା ୱା ଘାତେତା ୱା, ତେନେୱାହ ‘‘ସତ୍ତନ୍ନଂ ତ୍ୱେୱ କାଯାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଯଦି କୋଚି ହନ୍ତା ନତ୍ଥି, କଥଂ ସତ୍ଥପ୍ପହାରୋତି ଆହ ‘‘ଯଥା ମୁଗ୍ଗରାସି ଆଦୀସୂ’’ତିଆଦି। କେୱଲଂ ସଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱ ହୋତି।

ହନନଘାତନାଦି ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥେୱ କାଯାନଂ ଅୱିକୋପନୀୟଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନିଗଣ୍ଠନାଟପୁତ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୭। ଚତ୍ତାରୋ ଯାମା ଭାଗା ଚତୁଯାମା, ଚତୁଯାମା ଏୱ ଚାତୁଯାମା, ଭାଗତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ଯାମ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ରତ୍ତିଯା ପଠମୋ ଯାମୋ''ତି । ସୋ ପନେତ୍ଥ ଭାଗୋ ସଂୱରଲକ୍ଖଣୋତି ଆହ ''ଚାତୁଯାମସଂୱୁତୋତି ଚତୁକୋଟ୍ଠାସେନ ସଂୱରେନ ସଂୱୁତୋ''ତି। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତସବ୍ବସୀତୋଦକୋତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତସବ୍ବସୀତୋଦକପରିଭୋଗୋ। ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ଯୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ସଂୱରଲକ୍ଖଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଧୁତପାପୋତି ସବ୍ବେନ ନିଜ୍ଜରଲକ୍ଖଣେନ ପାପୱାରଣେନ ୱିଧୁତପାପୋ। ଫୁଟ୍ଠୋତି ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଖେପନେନ ମୋକ୍ଖପ୍ପତ୍ତିଯା କମ୍ମକ୍ଖଯଲକ୍ଖଣେନ ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ତଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋ। କୋଟିପ୍ପତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ମୋକ୍ଖାଧିଗମେନେୱ ଉତ୍ତମମରିଯାଦପ୍ପତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଯତତ୍ତୋତି କାଯାଦୀସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସଂଯମେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସଂଯତଚିତ୍ତୋ। ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ନିସ୍ସେସତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ। ସାସନାନୁଲୋମଂ ନାମ ପାପୱାରଣେନ ଯୁତ୍ତତା। ତେନାହ ''ଧୁତପାପୋ''ତିଆଦି। ଅସୁଦ୍ଧଲଦ୍ଧିତାଯାତି ''ଅତ୍ଥି ଜୀୱୋ, ସୋ ଚ ସିଯା ନିଚ୍ଚୋ, ସିଯା ଅନିଚ୍ଚୋ''ତି ଏୱମାଦିଅସୁଦ୍ଧଲଦ୍ଧିତାଯ । ସବ୍ବାତି କମ୍ମପକତିୱିଭାଗାଦିୱିସଯା ସବ୍ବା ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯୋ। ଦିଟ୍ଠିଯେ ୱାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏୱ ଜାତା।

ସଞ୍ଚଯବେଲଟ୍ଠପୁତ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୧୭୯-୧୮୧।ଅମରାୱିକ୍ଖେପେୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱାତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୧-୬୩) ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ ୱିକ୍ଖେପବ୍ୟାକରଣଭାୱତୋ, ତଥେୱ ଚେତ୍ଥ ୱିକ୍ଖେପୱାଦସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା।

ପଠମସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୩।ଯଥା ତେ ରୁଚ୍ଚେଯ୍ଯାତି ଇଦାନି ମଯା ପୁଚ୍ଛିଯମାନୋ ଅତ୍ଥୋ ଯଥା ତୱ ଚିତ୍ତେ ରୋଚେଯ୍ଯ। ଘରଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଜାତୋ ଅନ୍ତୋଜାତୋ। ଧନେନ କୀତୋ ଧନକ୍କୀତୋ। ବନ୍ଧଗ୍ଗାହଗହିତୋ କରମରାନୀତୋ। ସାମନ୍ତି ସଯମେୱ। ଦାସବ୍ଯନ୍ତି ଦାସଭାୱଂ। କୋଚି ଦାସୋପି ସମାନୋ ଅଲସୋ କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ''କମ୍ମକାରୋ''ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଅନଲସୋ କମ୍ମକରଣସୀଲୋଯେୱା''ତି। ପଠମମେୱାତି ଆସନ୍ନତରଟ୍ଠାନୂପସଙ୍କମନତୋ ପଗେୱ ପୁରେତରମେୱ। ପଚ୍ଛାତି ସାମିକସ୍ସ ନିପଜ୍ଜାଯ ପଚ୍ଛା। ସଯନତୋ ଅୱୁଟ୍ଠିତେତି ରତ୍ତିଯା ୱିଭାଯନୱେଲାଯ ସେଯ୍ଯତୋ ଅୱୁଟ୍ଠିତେ। ପଚ୍ଚୂସକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅତୀତାଯ ରତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚୂସକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯାୱ ସାମିନୋ ରତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନନ୍ତି ଅପରାଯ ପଦୋସୱେଲାଯଂ ଯାୱ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନଂ। କିଂ କାରନ୍ତି କିଂ କରଣୀଯଂ, କିଂକାରଭାୱତୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା କାତବ୍ବୱେଯ୍ଯାୱଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦେୱୋ ୱିଯାତି ଆଧିପଚ୍ଚପରିୱାରାଦିସମ୍ପତ୍ତିସମନ୍ନାଗତୋ ପଧାନଦେୱୋ ୱିଯ। ସୋ ୱତସ୍ସାହନ୍ତି ସୋ ୱତ ଅସ୍ସଂ ଅହଂ। ସୋ ରାଜା ୱିଯ ଅହମ୍ପି ଭୱେଯ୍ଯଂ, କଥଂ ପୁଞ୍ଞାନି କରେଯ୍ଯଂ, ଯଦି ପୁଞ୍ଞାନି ଉଳାରାନି କରେଯ୍ଯନ୍ତି ଯୋଜନା। ''ସୋ ୱତସ୍ସ'ସ୍ସ''ନ୍ତି ପାଠେ ସୋ ରାଜା ଅସ୍ସ ଅହଂ ଅସ୍ସଂ ୱତ, ଯଦି ପୁଞ୍ଞାନି କରେଯ୍ଯନ୍ତି ଯୋଜନା। ତେନାହ ''ଅଯମେୱତ୍ଥୋ''ତି। ଅସ୍ସନ୍ତି ଉତ୍ତମପୁରିସପ୍ପଯୋଗେ ଅହଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପଯୁତ୍ତୋପି ପଯୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତି। ଯାୱଜୀୱଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି ଦାତୁନ୍ତି ଯାୱଜୀୱଂ ଦାନତ୍ଥାଯ ଉସ୍ସାହଂ କରୋନ୍ତୋପି ଯଂ ରାଜା ଏକଂ ଦିୱସଂ ଦେତି , ତତୋ ସତଭାଗମ୍ପି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି। ତସ୍ମା ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯଂ ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱାତି ଯୋଜନା।

କାଯେନସଂୱୁତୋତି କାଯେନ ସଂୱରିତବ୍ବଂ କାଯଦ୍ୱାରେନ ପୱତ୍ତନକଂ ପାପଧମ୍ମଂ ସଂୱରିତ୍ୱା ୱିହରେଯ୍ଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''କାଯେନ ପିହିତୋ ହୁତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଘାସଚ୍ଛାଦନେନ ପରମତାଯାତି ଘାସଚ୍ଛାଦନପରିଯେସନେ ସଲ୍ଲେଖୱସେନ ପରମତାଯ, ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱେ ସଣ୍ଠିତୋ ଘାସଚ୍ଛାଦନମେୱ ୱା ପରମଂ ପରା କୋଟି ଏତସ୍ସ, ନ ତତୋ ପରଂ କିଞ୍ଚି ଆମିସଜାତଂ ପରିଯେସତି ପଚ୍ଚାସିସତି ଚାତି ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମତା, ତସ୍ସା ଘାସଚ୍ଛାଦନପରମତାଯ। ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନନ୍ତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକତୋ ପୱିୱିତ୍ତେ ଠିତକାଯାନଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନନ୍ତି ଝାନାଭିରତାନଂ। ତାଯ ଏୱ ଝାନାଭିରତିଯା ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ୱୋଦାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପତ୍ତତାଯ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ। କିଲେସୂପଧିଅଭିସଙ୍ଖାରୂପଧୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗମେନ ନିରୁପଧୀନଂ। ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନନ୍ତି ଅଧିଗତନିବ୍ବାନାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମୋ ୱିୱେକୋ ଇତରେହି ଦ୍ୱୀହି ୱିୱେକେହି ସହାପି ପୱତ୍ତତି ୱିନାପି, ତଥା ଦୁତିଯୋ। ତତିଯୋ ପନ ଇତରେହି ଦ୍ୱୀହି ସହେୱ ପୱତ୍ତତି, ନ ୱିନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗଣେ ଜନସମାଗମେ ସନ୍ନିପତନଂ ଗଣସଙ୍ଗଣିକା, ତଂ ପହାଯ ଏକୋ ୱିହରତି ଚରତି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଅସହାଯତ୍ତା। ଚିତ୍ତେ କିଲେସାନଂ ସନ୍ନିପତନଂ ଚିତ୍ତକିଲେସସଙ୍ଗଣିକା, ତଂ ପହାଯ ଏକୋ ୱିହରତି କିଲେସୱସେନ ଅସହାଯତ୍ତା। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତ୍ତା, ଗୋତ୍ରଭୁଆଦୀନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣମତ୍ତତ୍ତା

ନ ତେସଂ ୱସେନ ସାତିସଯା ନିବ୍ବୁତିସୁଖସମ୍ଫସନା, ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିୱସେନ ସାତିସଯାତି ଆହ ‘‘ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ୱା ପୱିସିତ୍ୱା’’ତି। ଫଲପରିଯୋସାନୋ ହି ନିରୋଧୋତି।

୧୮୪।ଅଭିହରିତ୍ୱାତି ଅଭିମୁଖୀଭାୱେନ ନେତ୍ୱା। ‘‘ଅହଂ ଚୀୱରାଦୀହି ପଯୋଜନଂ ସାଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱଚନସେସୋ। ସମ୍ପାଯନ୍ତି ସଙ୍କେଲଞ୍ଞପହରଣୱସେନ ଉପକାରାୱହଂ। ଭାୱିନା ଅନଦ୍ଧତୋ ପରିପାଲନୱସେନ ଗୋପନା ରକ୍ଖାଗୁତ୍ତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ନିସେଧୱସେନ ଆୱରଣଗୁତ୍ତି।

ଦୁତିଯସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୬।କସତୀତି କସିଂ କରୋତି। ଗହପତିକୋତି ଏତ୍ଥ କ-ସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଏକଗେହମତ୍ତେ ଜେଟ୍ଠକୋ’’ତି, ତେନ ଅନେକକୁଲଜେଟ୍ଠକଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। କରଂ କରୋତୀତି କରଂ ସମ୍ପାଦେତି। ୱଡ୍ଢେତୀତି ଉପରୂପରି ସମ୍ପାଦନେନ ୱଡ୍ଢେତି। ଏୱଂ ଅପ୍ପମ୍ପି ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲଟୁକିକୋପମସୁତ୍ତେନ (ମ। ନି। ୨।୧୫୧, ୧୫୨) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଉଦାଯି, ପୁରିସୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ ଅସ୍ସକୋ ଅନାଳ୍ହିଯୋ, ତସ୍ସସ୍ସ ଏକଂ ଅଗାରକଂ ଓଲୁଗ୍ଗୱିଲୁଗ୍ଗଂ କାକାତିଦାଯିଂ ନପରମରୂପ’’ନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ଯଦି ଅପ୍ପମ୍ପି ଭୋଗଂ ପହାଯ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଦୁକ୍କରଂ, କସ୍ମା ଦାସୱାରେ ଭୋଗଗ୍ଗହଣଂ ନ କତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦାସୱାରେ ପନା’’ତିଆଦି। ଯଥା ଚ ଦାସସ୍ସ ଭୋଗାପି ଅଭୋଗା ପରାଯତ୍ତଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଞାତଯୋ ପୀତି ଦାସୱାରେ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଗ୍ଗହଣମ୍ପି ନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଣୀତତରସାମଞ୍ଞଫଲୱଣ୍ଣନା

୧୮୯।ଏୱରୂପାହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦାସକସ୍ସକୂପମାସଦିସାହି ଉପମାହି ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ଦୀପେତୁଂ ପହୋତି ଭଗୱା ସକଲମ୍ପି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋପି ଅନନ୍ତପଟିଭାନତାଯ ୱିଚିତ୍ତନଯଦେସନଭାୱତୋ। ତଥାପୀତି ସତିପି ଦେସନାଯ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରାଧିକନାନାନଯୱିଚିତ୍ତଭାୱେ।

ଏକଦ୍ଧମେତଂ ପଦଂ ସାଧୁସଦ୍ଦସ୍ସେୱ କ-କାରେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ତେନେୱ ସାଧୁକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତେନ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ ଉଦାହଟୋ। ଆଯାଚନେତି ଅଭିମୁଖଯାଚନେ, ଅଭିପତ୍ଥନାଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନେ । ସମ୍ପହଂସନେତି ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣୱସେନ ହଂସନେ ତୋସନେ, ଉଦଗ୍ଗତାକରଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମରୁଚୀତି ପୁଞ୍ଞକାମୋ। ପଞ୍ଞାଣୱାତି ପଞ୍ଞୱା। ଅଦ୍ଦୁବ୍ଭୋତି ଅଦୂସକୋ, ଅନୁପଘାତକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପୀତି ଇମସ୍ମିଂ ସାମଞ୍ଞଫଲେପି। ଅଯଂ ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ। ଦଳ୍ହୀକମ୍ମେତି ସକ୍କଚ୍ଚ କିରିଯାଯଂ। ଆଣତ୍ତିଯନ୍ତି ଆଣାପନେ। ‘‘ସୁଣୋହି ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ସାଧୁକ-ସଦ୍ଦେନ ସୱନମନସିକାରାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯା ୱିଯ ତଦାଣାପନମ୍ପି ଜୋତିତଂ ହୋତି, ଆଯାଚନତ୍ଥତା ୱିଯ ଚସ୍ସ ଆଣାପନତ୍ଥତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁନ୍ଦରେପୀତି ସୁନ୍ଦରତ୍ଥେପି। ଇଦାନି ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ସାଧୁକ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥତ୍ତଯେନ ପକାସିତଂ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦଳ୍ହୀକମ୍ମତ୍ଥେନ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ମନସି କରୋହୀତି ଏତ୍ଥ ମନସିକାରୋ ନ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦନଲକ୍ଖଣୋ, ଅଥ ଖୋ ୱୀଥିପଟିପାଦନଜୱନପଟିପାଦନମନସିକାରପୁବ୍ବକଂ ଚିତ୍ତେ ଠପନଲକ୍ଖଣୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆୱଜ୍ଜ’’ତିଆଦିମାହ। ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକ୍ଖେପୱାରଣଂ ସୱନେ ନିଯୋଜନୱସେନ କିରିଯନ୍ତରପଟିସେଧନଭାୱତୋ, ସୋତଂ ଓଦହାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱିକ୍ଖେପୱାରଣଂ ଅଞ୍ଞଚିନ୍ତାପଟିସେଧନତୋ। ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣଂ ‘‘ସାଧୁକ’’ନ୍ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୱାରଣେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଧାରଣୂପପରିକ୍ଖାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତୁଲନତୀରଣାଦିକେ, ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଧେ ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସବ୍ଯଞ୍ଜନୋତି ଏତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ଯଞ୍ଜଯତୀତି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ସଭାୱନିରୁତ୍ତି। ସହ ବ୍ଯଞ୍ଜନେନାତି ସବ୍ଯଞ୍ଜନୋ, ବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତ୍ଥୋତି ଅରଣୀଯତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଅନୁଧାତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋ, ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲାଦିକୋ । ତେନ ସହ ଅତ୍ଥେନାତି ସାତ୍ଥୋ, ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରୋତିଆଦୀସୁ ଧମ୍ମୋ ନାମ ତନ୍ତି। ଦେସନା ନାମ ତସ୍ସା ମନସା ୱୱତ୍ଥାପିତାଯ ତନ୍ତିଯା ଦେସନା। ଅତ୍ଥୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା ଅତ୍ଥୋ। ପଟିୱେଧୋ ନାମ ତନ୍ତିଯା, ତନ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ। ଯସ୍ମା ଚେତେ ଧମ୍ମଦେସନା ଅତ୍ଥପ୍ପଟିୱେଧା ସସାଦୀହି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି ଦୁକ୍ଖୋଗାହା, ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠା ଚ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ…ପେ… ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହୀ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିୱେଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଧମ୍ମତ୍ଥାନଂ, ଦେସନାଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦେସନାଯ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା, ପଟିୱେଧସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ, ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୋଗାହତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦେସନଂ ନାମ ଉଦ୍ଦିସନଂ, ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସନଂ ଭାସନନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରତୋ ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି। ପରିବ୍ଯତ୍ତଂ କଥନଞ୍ହି ଭାସନଂ, ତେନାହ ‘‘ଦେସେସ୍ସାମୀତି…ପେ… ୱିତ୍ଥାରଦୀପନ’’ନ୍ତି।

ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତପଦେନ ସମତ୍ଥେତୁଂ ''ତେନାହା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସାଠଇକାୟିଓ୍ୱ ନିଗ୍ଘୋସୋତି ସାଠଇକାୟ ଆଲାପୋ ଓ୍ୱିୟ ମଧୁରୋ କଣ୍ଣସୁଖୋ ପେମନୀୟୋ। ପଟିଭାନନ୍ତି ସଦ୍ଦୋ। ଉଦୀରୟୀତି ଉଚ୍ଚାରୀୟତି, ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଓ୍ୱା।

ଏଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ଉସ୍ସାହଜାତୋତି ଏଓ୍ୱଂ ''ସୁଣୋହି ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋହି ଭାସିସ୍ସାମୀ''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତେ ''ନ କିର ଭଗଓ୍ୱା ସଙ୍ଖେପେନେଓ୍ୱ ଦେସେସ୍ସତି, ଓ୍ୱିତ୍ଥାରେନପି ଭାସିସ୍ସତୀ''ତି ସଞ୍ଜାତୁସ୍ସାହୋ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା।

୧୯୦।''ଇଧା''ତି ଇମିନା ଓ୍ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅଧିକରଣଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଦେସାପଦେସେ ନିପାତୋ''ତି। ''ସ୍ୱାୟ''ନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଇଧସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି, ନ ଯଥାଓ୍ୱିସେସିତଙ୍କ ଇଧ-ସଦ୍ଦଂ। ତଥା ହି ଓ୍ୱକ୍ଖତି ''କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେଓ୍ୱା''ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୧୯୦)। ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଲୋକ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନାଧିକରଣଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତତ୍ତା । ସେସପଦଦ୍ୱୟେ ପନ ପଦନ୍ତରସନ୍ନିଧାନମତ୍ତେନ ତଂ ତଂ ଉପାଦାୟ ଓ୍ୱୁତ୍ତତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଇଧ ତଥାଗତୋ ଲୋକେତି ହି ଜାତିଖେତ୍ତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅୟଂ ଚକ୍କଓ୍ୱାଠଓ୍ୱ ''ଲୋକୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମଣୋତି ସୋତାପନ୍ନୋ। ଦୁତିୟୋ ସମଣୋତି ସକଦାଗାମୀ। ଓ୍ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''କତମୋ ଚ ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ସମଣୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟା ସୋତାପନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। ''କତମୋ ଚ ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ଦୁତିୟୋ ସମଣୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୁ ତିଣ୍ଣଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟା ରାଗଦୋସମୋହାନଂ ତନୁତ୍ତା''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। ଓକାସନ୍ତି କଞ୍ଚି ପଦେସଂ। ଇଧେଓ୍ୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସାତି ଇମିସ୍ସା ଏଓ୍ୱ ଇନ୍ଦସାଲଗୁହାୟଂ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ।

ପଦପୂରଣମତ୍ତମେଓ୍ୱ ଓକାସାପଦିସନସ୍ସାପି ଅସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରସ୍ସ ଅବୋଧନତୋ। ଅରହନ୍ତି ଆଦୟୋ ସଦ୍ଦା ଓ୍ୱିତ୍ଥାରିତାତି ଯୋଜନା। ଅତ୍ଥତୋ ଓ୍ୱିତ୍ଥାରଣଂ ସଦ୍ଦମୁଖେନେଓ୍ୱ ହୋତୀତି ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ଯସ୍ମା। ''ଅପରେହିପି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗଓ୍ୱା ତଥାଗତୋ''ତିଆଦିନା ଉଦାନଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ, (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧୮; ଇତିଓ୍ୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮) ଅରହନ୍ତି ଆଦୟୋ ଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଟୀକାୟଂ ଅପରେହି ପକାରେହି ଓ୍ୱିତ୍ଥାରିତା , ତସ୍ମାତେସୁ ଓ୍ୱୁତ୍ତାନୟେନପି ସୋ (ଓ୍ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୨୯, ୧୩୦) ଅତ୍ଥୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥାଗତସ୍ସ ସତ୍ତନିକାୟନ୍ତୋଗଧତାୟ ''ଇଧ ପନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି ଓ୍ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥାୟଂ ଯସ୍ମିଂ ସତ୍ତନିକାୟେ ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଓକାସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ଚା''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ''ତଥାଗତୋ ନ ଦେଓ୍ୱଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ସାରପ୍ପତ୍ତାତି କୁଲଭୋଗିସ୍ସରିୟାଦିଓ୍ୱସେନ ସାରଭୂତା। ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାତି ବ୍ରହ୍ମାୟୁପୋକ୍ଖରସାତିଆଦିବ୍ରାହ୍ମଣା ଚେଓ୍ୱ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକାଦିଗହପତିକା ଚ।

''ସୁଜାତାୟା''ତିଆଦିନା ଓ୍ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଓ୍ୱିକପ୍ପେସୁ ପଠମୋ ଓ୍ୱିକପ୍ପୋ ବୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱାୟ ଆସନ୍ନତରପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ। ଆସନ୍ନତରାୟ ହି ପଟିପତ୍ତିୟା ଠିତୋ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି'' ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା, ପଗେଓ୍ୱ ପଟିପତ୍ତିୟା ମତ୍ଥକେ ଠିତୋ। ଦୁତିୟୋ ବୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱାଓ୍ୱହପଜ୍ଜତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଆସନ୍ନପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ, ତତିୟୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମ ପାରିପୂରିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୁଦ୍ଧଭାଓ୍ୱାୟ ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଓ୍ୱସେନ। ନ ହି ମହାସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଭଓ୍ୱୂପପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଚତୁତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମାରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ବୋଧିୟା ନିୟତଭାଓ୍ୱପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ହି ଓ୍ୱିଞ୍ଞୂହି ''ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଓ୍ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ଉପ୍ପାଦସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତା। ଯଥା ପନ ସନ୍ଦନ୍ତି ନଦିୟୋତି ସନ୍ଦନକିରିୟାୟ ଅଓ୍ୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାୟ ଓ୍ୱତ୍ତମାନପ୍ପୟୋଗୋ, ଏଓ୍ୱଂ ଉପ୍ପାଦତ୍ଥାୟ ପଟିପଜ୍ଜନକିରିୟାୟ ଅଓ୍ୱିଚ୍ଛେଦମୁପାଦାୟ ଚତୂସୁ ଓ୍ୱିକପ୍ପେସୁ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମା''ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନଭାଓ୍ୱନ୍ତି ଚତୂସୁ ଓ୍ୱିକପ୍ପେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥିଭାଓ୍ୱଂ। ତେନାହ ''ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ସୋ ଭଗଓ୍ୱାତି ଯୋ ''ତଥାଗତୋ ଅରହ''ନ୍ତିଆଦିନା କିତ୍ତିତଗୁଣୋ, ସୋ ଭଗଓ୍ୱା। ''ଇମଂ ଲୋକ''ନ୍ତି ନୟିଦଂ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ମୁଖମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅନଓ୍ୱସେସଂ ପରିୟାଦାୟାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଦେଓ୍ୱକ''ନ୍ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ତେନାହ ''ଇଦାନି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସେତୀ''ତି। ପଜାତତ୍ତାତି ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା। ପଞ୍ଚକାମାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସଞ୍ଞାୟେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ସଦେଓ୍ୱକନ୍ତି ଚ ଅଓ୍ୟୟୀଭାଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱିଗ୍ଗହୋ ସମୁଦାୟୋ ସମାସତ୍ଥୋ। ଛଟ୍ଠକାମାଓ୍ୱଚରଦେଓ୍ୱଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞ୍ଞାୟେନ। ତତ୍ଥ ହି ସୋ ଜାତୋ, ତଂନିଓ୍ୱାସୀ ଚ। ବ୍ରହ୍ମକାୟିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଓ୍ୱ ନୟୋ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକ...ପେ... ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ, ଅସମିତାବାହିତପାପାନଞ୍ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀଓ୍ୱଚନେନ ଗହିତତ୍ତା। କାମଂ ''ସଦେଓ୍ୱକ''ନ୍ତିଆଦି ଓ୍ୱିସେସନାନଂ ଓ୍ୱସେନ ସତ୍ତଓ୍ୱିସୟୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋତି ଓ୍ୱିଞ୍ଞାୟତି ତୁଲ୍ୟୟୋଗଓ୍ୱିସୟତ୍ତା ତେସଂ, ''ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ''ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅତୁଲ୍ୟୟୋଗେପି ଅୟଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ୟଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ପଜାଗହଣନ୍ତି ଆହ ''ପଜାଓ୍ୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣ''ନ୍ତି।

ଅରୂପିନୋ ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଆନେଞ୍ଜଓ୍ୱିହାରେନ ଓ୍ୱିହରନ୍ତା ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଦେଓ୍ୱାତି ଇମଂ ନିବ୍ବଚନଂ ଲଭନ୍ତୀତି ଆହ ''ସଦେଓ୍ୱକଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପାଓ୍ୱଚରଲୋକୋ ଗହିତୋ''ତି। ତେନାହ ''ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନୂପଗାନଂ ଦେଓ୍ୱାନଂ ସହବ୍ୟତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୧୭)। ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ

ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ ଗହିତୋ ତସ୍ସ ସୱିସେସଂ ମାରସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ। ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଗହିତୋ ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ଚତୁପରିସୱସେନାତି ଖତ୍ତିୟାଦିଚତୁପରିସୱସେନ, ଇତରା ପନ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ସମାରକାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତା ଏୱାତି। ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ନାଗଗରୁଳଆଦିଭେଦୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେନ ତେନ ୱିସେସେନ ଅଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପି ଚେତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋତି ଉକ୍କଂସଗତିୱିଜାନନେନ। ପଞ୍ଚସୁ ହି ଗତୀସୁ ଦେୱଗତିପରିୟାପନ୍ନାୱ ସେଟ୍ଠା, ତତ୍ଥାପି ଅରୂପିନୋ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତକିଲେସଦୁକ୍ଖତାୟ, ସନ୍ତପଣୀତଆନେଞ୍ଜୱିହାରସମଙ୍ଗିତାୟ, ଅତିଦୀଘାୟୁକତାୟାତି ଏୱମାଦୀହି ୱିସେସେହି ଅତିୱିୟ ଉକ୍କଟ୍ଠା। ''ବ୍ରହ୍ମା ମହାନୁଭାୱୋ''ତିଆଦି ଦସସହସ୍ସିୟଂ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱସେନ ୱଦତି। ''ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଭାୱାନୁକ୍କମୋତି ଭାୱୱସେନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ''ସଦେୱକ''ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅନୁକ୍କମୋ।

ତୀହାକାରେହୀତି ଦେୱମାରବ୍ରହ୍ମସହିତତାସଙ୍ଖାତେହି ତୀହି ପକାରେହି। ତୀସୁ ପଦେସୂତି ''ସଦେୱକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ। ତେନ ତେନାକାରେନାତି ସଦେୱକତ୍ତାଦିନା ତେନ ତେନ ପକାରେନ। ତେଧାତୁକମେୱ ପରିୟାଦିନ୍ନନ୍ତି ପୋରାଣା ପନାହୂତି ଯୋଜନା।

ଅଭିଞ୍ଞାତି ୟ-କାରଲୋପେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଅଭିଞ୍ଞାୟ ଅଧିକେନ ଞାଣେନ ଞତ୍ୱା''ତି। ଅନୁମାନାଦିପଟିକ୍ଖେପୋତି ଅନୁମାନୌପମାନଅତ୍ଥାପତ୍ତିଆଦିପଟିକ୍ଖେପୋ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାୟ ହି ସବ୍ବପଚ୍ଚକ୍ଖା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ।

ଅନୁତ୍ତରଂୱିୱେକସୁଖନ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ, ତେନ ଠିତିମିସ୍ସାପି [ୱୀଥିମିସ୍ସାପି (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ) ଧିତିମିସ୍ସାପି (କ)] କଦାଚି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ହୋତୀତି ହିତ୍ୱାପୀତି ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ। ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୟସ୍ମିଂ ଖଣେ ପରିସା ସାଧୁକାରଂ ୱା ଦେତି, ୟଥାସୁତଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି, ତଂ ଖଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ୟଥାପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପଂ ୱା ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁସ୍ସ, ନେୟ୍ୟସ୍ସ ୱା ୱସେନ ବହୁଂ ୱା ଦେସେନ୍ତୋ। ଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣତା ନିୟ୍ୟାନିକତାୟ, ନିୟ୍ୟାନିକତା ଚ ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜଭାୱେନେୱାତି ଆହ ''ଅନୱଜ୍ଜମେୱ କତ୍ୱା''ତି। ଦେସକାୟତ୍ତେନ ଆଣାଦିୱିଧିନା ଅଭିସଜ୍ଜନଂ ପବୋଧନଂ ଦେସନାତି ସା ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ''ଦେସନାୟ ତାୱ ଚତୁପ୍ପଦିକାୟପି ଗାଥାୟା''ତିଆଦି। ନିଦାନନିଗମନାନିପି ସତ୍ଥୁନୋ ଦେସନାୟ ଅନୁୱିଧାନତୋ ତଦନ୍ତୋଗଧାନି ଏୱାତି ଆହ ''ନିଦାନମାଦି, ଇଦଂ ଏୱୋଚାତି ପରିୟୋସାନ''ନ୍ତି।

ସାସିତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲଗତେନ ୟଥାପରାଧାଦିସାସିତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁସାସନଂ ତଦଙ୍ଗୱିନୟାଦିୱସେନ ୱିନୟନଂ ସାସନନ୍ତି ତଂ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ''ସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନା''ତିଆଦି। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ସୀଲସ୍ସ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନଞ୍ଚ ସୀଲଦିଟ୍ଠୀନଂ ଆଦିଭାୱୋ ତଂ ମୂଲକତ୍ତା ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ। ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟୱିଗମେନ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭାୱୋ ୱିୟ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଆରମ୍ଭନିପ୍ଫତ୍ତୀନଂ ୱେମଜ୍ଝତ୍ତାପି ମଜ୍ଝଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ...ପେ... ମଜ୍ଝଂ ନାମା''ତି। ଫଲଂ ପରିୟୋସାନଂ ନାମ ସୌପାଦିସେସତାୱସେନ, ନିବ୍ବାନଂ ପରିୟୋସାନଂ ନାମ ଅନୁପାଦିସେସତାୱସେନ। ଇଦାନି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସାସନସ୍ସ ପରିୟୋସାନତଂ ଆଗମେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏତଦତ୍ଥମିଦ''ନ୍ତିଆଦି ଆହ। ଇଧ ଦେସନାୟ ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ ''ସବ୍ୟଞ୍ଜନ''ନ୍ତିଆଦି ୱଚନତୋ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ କତାୱଧିସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧୋ ଗାଥାୱସେନ, ସୁତ୍ତୱସେନ ଚ ୱୱତ୍ଥିତୋ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ, ୟୋ ଇଧ ''ଦେସନା''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୋ ୱିସେସତୋ ସୀଲାଦି ଏୱାତି ଆହ ''ଭଗୱା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ...ପେ... ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ସୀଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରଂ ସୀଲଂ ଗହିତଂ, ତଥା ମଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ଭାରୋ ମଗ୍ଗୋତି ତଦୁଭୟୱସେନ ଅନୱସେସତୋ ପରିୟତ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ପରିୟାଦିୟତି। ତେନାତି ସୀଲାଦିଦସ୍ସନେନ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ଇଧ ଦେସନାୟ ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଭାୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କଥିକସଣ୍ଠିତୀତି କଥିକସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ କଥନୱସେନ ସମୱଟ୍ଠାନଂ।

ନ ସୋ ସାତ୍ଥଂ ଦେସେତି ନିୟ୍ୟାନତ୍ଥୱିରହତୋ ତସ୍ସା ଦେସନାୟ। ଏକବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିୟୁତ୍ତା ୱାତି ସିଥିଲାଦିଭେଦେସୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଏକପ୍ପକାରେନେୱ, ଦ୍ୱିପକାରେନେୱ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ୟୁତ୍ତା ୱା ଦମିଳଭାସା ୱିୟ । ୱିୱଟକରଣତାୟ ଓଟ୍ଠେ ଅଫୁସାପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବତୋ ସବ୍ବନିରୋଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା କିରାତଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବସ୍ସେୱ [ସବ୍ବତ୍ଥେୱ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ ୧)] ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀୟୟୁତ୍ତତାୟ ସବ୍ବୱିସ୍ସଟ୍ଠବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ସୱରଭାସା [ୟୱନଭାସା (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ)] ୱିୟ। ସବ୍ବସ୍ସେୱ [ସବ୍ବତ୍ଥେୱ (ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନାୟଂ)] ସାନୁସାରତାୟ ସବ୍ବନିଗ୍ଗହିତବ୍ୟଞ୍ଜନା ୱା ପାରସିକାଦିମିଲକ୍ଖୁଭାସା ୱିୟ। ସବ୍ବାପେସା ବ୍ୟଞ୍ଜନେକଦେସୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଅପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନାତି କତ୍ୱା ''ଅବ୍ୟଞ୍ଜନା''ତି ୱୁତ୍ତା।

ଠାନକରଣାନି ସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ପଞ୍ଚସୁ ୱଗ୍ଗେସୁ ପଠମତତିଯନ୍ତି ଏୱମାଦି ସିଥିଲଂ। ତାନି ଅସିଥିଲାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ଅକ୍ଖରଂ ୱଗ୍ଗେସୁ ଦୁତିଯଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଏୱମାଦି ଧନିତଂ। ଦ୍ୱିମତ୍ତକାଲଂ ଦୀଘଂ। ଏକମତ୍ତକାଲଂ ରସ୍ସଂ ତଦେୱ ଲହୁକଂ। ଲହୁକମେୱ ସଂଯୋଗପରଂ, ଦୀଘଞ୍ଚ ଗରୁକଂ। ଠାନକରଣାନି ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ନିଗ୍ଗହିତଂ। ପରେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ତଥା ନସମ୍ବନ୍ଧଂ ୱବତ୍ଥିତଂ। ଠାନକରଣାନି ନିସ୍ସଟ୍ଠାନି କତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରେତବ୍ବଂ ୱିମୁତ୍ତଂ। ଦସଧାତି ଏୱଂ ସିଥିଲାଦିୱସେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଯା ଅକ୍ଖରୁପ୍ପାଦକଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବାକାରେନ ପଭେଦୋ। ସବ୍ବାନି ହି ଅକ୍ଖରାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ଚାତି।

ଅମକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅମିଲେଚ୍ଛେତ୍ୱା, ଅୱିନାସେତ୍ୱା, ଅହାପେତ୍ୱାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱା ଯମତ୍ଥଂ ଞାପେତୁଂ ଏକଂ ଗାଥଂ, ଏକଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱା ଦେସେତି, ତମତ୍ଥଂ ତାଯ ଦେସନାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ ଏୱ ଦେସେତୀତି ଆହ ''ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀ''ତି। ଇଧ କେୱଲସଦ୍ଦୋ ଅନୱସେସୱାଚକୋ, ନ ଅୱୋମିସ୍ସକାଦିୱାଚକୋତି ଆହ ''ସକଲାଧିୱଚନ''ନ୍ତି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣଂ, ତଂ ପନ କେନଚି ଊନଂ, ଅଧିକଂ ୱା ନ ହୋତୀତି ''ଅନୂନାଧିକୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଦତ୍ଥଂ ଦେସିତୋ, ତସ୍ସ ସାଧକତ୍ତା ଅନୂନତା ୱେଦିତବ୍ବା, ତବ୍ବିଧୁରସ୍ସ ପନ ଅସାଧକତ୍ତା ଅନଧିକତା। ସକଲନ୍ତି ସବ୍ବଭାଗୱନ୍ତଂ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ, ତେନାହ ''ଏକଦେସନାପି ଅପରିପୁଣ୍ଣା ନତ୍ଥୀ''ତି। ଅପରିସୁଦ୍ଧା ଦେସନା ହୋତି ତଣ୍ହାଯ ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତା। ଲୋକାମିସଂ ଚୀୱରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା ତତ୍ଥ ଅଗଧିତଚିତ୍ତତାଯ ଲୋକାମିସନିରପେକ୍ଖୋ। ହିତଫରଣେନାତି ହିତୂପସଂହାରେନ। ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ କରଣଭୂତାଯ ମୁଦୁହଦଯୋ। ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତେନାତି ସକଲସଂକିଲେସତୋ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ଉଦ୍ଧରଣାକାରାୱଟ୍ଠିତେନ ଚିତ୍ତେନ, କାରୁଣାଧିପ୍ପାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

''ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସାମେୱ, ଏୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ସମାଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱତଂ। ପଣ୍ଡିତପଞ୍ଞତ୍ତତାଯ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଂ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱା ଚରିଯନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଦାନଂ। ମଚ୍ଛରିଯଲୋଭାଦିନିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ସୁଚିଣ୍ଣସ୍ସ। ଇଦ୍ଧୀତି ଦେୱିଦ୍ଧି। ଜୁତୀତି ପଭା, ଆନୁଭାୱୋ ୱା। ବଲୱୀରିଯୂପପତ୍ତୀତି ଏୱଂ ମହତା ବଲେନ ଚ ୱୀରିଯେନ ଚ ସମନ୍ନାଗମୋ। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ପୁଞ୍ଞଫଲଂ। ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସେଟ୍ଠଂ ଚରିଯାତି କତ୍ୱା। ଏସ ନଯୋ ସେସେପି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଇଧ ''ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ତସ୍ମା। ''ବ୍ରହ୍ମଚରିଯ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମାନାଧିକରଣାନି ସବ୍ବପଦାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି...ପେ... ପକାସେତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ''ତି ଆହ।

୧୯୧. ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସମ୍ପଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣତାଦିଗୁଣସମ୍ପଦଂ, ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତମାନସ୍ସେୱ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି, ନ ମାନଜାତିକସ୍ସାତି ଆହ ''ନିହତମାନତ୍ତା''ତି। ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତାତି ବହୁଲଭାୱତୋ। ଭୋଗାରୋଗ୍ୟାଦିୱତ୍ଥୁକା ମଦା ସୁପ୍ପହେୟ୍ୟା ହୋନ୍ତି ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠାନତୋ, ନ ତଥା କୁଲୱିଜ୍ଜାମଦା, ତସ୍ମା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲାନଂ ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ଜାତିୱିଜ୍ଜା ନିସ୍ସାଯ ମାନଜପ୍ପନଂ ଦୁପ୍ପଜହନ୍ତି ଆହ ''ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହି...ପେ... ମାନଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି। ୱିଜାତିତାଯାତି ନିହୀନଜାତିତାଯ। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ସୀଲଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସୀଲୱସେନ ହି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା, ପତିଟ୍ଠାତୁନ୍ତି ୱା ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପତିଟ୍ଠାଯ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ। ସା ହି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠା ନାମ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା ସୁଜାତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦୁଜ୍ଜାତା।

ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ପହାନଦୀପନତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସତାଯ ସବ୍ବସୋ ପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତୀତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାୱସେନ ସଦ୍ଦହତି। ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକାନଞ୍ହି ଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣପୁବ୍ବିକା ସଦ୍ଧା ସିଦ୍ଧି ଧମ୍ମପ୍ପମାଣଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନଭାୱତୋ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା, ଯୋ ଏୱଂ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଧମ୍ମୋ''ତି ସଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭତି। ଜାଯମ୍ପତିକାତି ଘରଣୀପତିକା। କାମଂ ''ଜାଯମ୍ପତିକା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଘରସାମିକଘରସାମିନୀୱସେନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂଯେୱ ଗହଣଂ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯସ୍ସ ପନ ପୁରିସସ୍ସ ଅନେକା ପଜାପତିଯୋ, ତତ୍ଥ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଏକାଯାପି ସଂୱାସୋ ସମ୍ବାଧୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଦ୍ୱେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ରାଗାଦିନା ସକିଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁ ଆଦିନା ସପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ରାଗରଜାଦୀନଂ ଆଗମନପଥତାପି ଉଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନତା ଏୱାତି ଦ୍ୱେପି ୱଣ୍ଣନା ଏକତ୍ଥା, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଅଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନାତି ଅସଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଭାୱେନ। ଏୱଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ ଠାନଭାୱେନ ଘରାୱାସପବ୍ବଜ୍ଜାନଂ ସମ୍ବାଧବ୍ଭୋକାସତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଏୱ ଅଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନଭାୱେନ ତେସଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଖେପକଥାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପଦୁଦ୍ଧାରଂ ଅକତ୍ୱା ସମାସତୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ଏକମ୍ପି ଦିୱସନ୍ତି ଏକଦିୱସମତ୍ତମ୍ପି। ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱାତି ଦୁକ୍କଟମତ୍ତସ୍ସପି ଅନାପଜ୍ଜନେନ ଅଖଣ୍ଡିତଂ କତ୍ୱା। କିଲେସମଲେନ ଅମଲୀନନ୍ତି ତଣ୍ହାସଂକିଲେସାଦିନା ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ପରିଯୋଦାତଟ୍ଠେନ ନିମ୍ମଲଭାୱେନ ସଙ୍ଖଂ ୱିଯ ଲିଖିତଂ ଧୋତନ୍ତି ସଙ୍ଖଲିଖିତନ୍ତି ଆହ ''ଧୋତସଙ୍ଖସପ୍ପଟିଭାଗ''ନ୍ତି। ''ଅଜ୍ଝାୱସତା''ତି ପଦପ୍ପଯୋଗେନ ''ଅଗାର''ନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଅଗାରମଜ୍ଝେ''ତି। କସାଯେନ ରତ୍ତାନି ୱତ୍ଥାନି କାସାଯାନୀତି ଆହ ''କସାଯରସପୀତତାଯା''ତି। ପରିଦହିତ୍ୱାତି

ନିୱାସେତ୍ୱା ଚେୱ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ। ଅଗାରୱାସୋ ଅଗାରଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତସ୍ସ ୱଡ୍ଢିଆୱହଂ ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ।

୧୯୨।ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଭୋଗସମୁଦାଯୋ। ଆବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି ''ପୁତ୍ତୋ ନତ୍ତା''ତିଆଦିନା ପେମୱସେନ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ। ''ଅମ୍ହାକମେତେ''ତି ଞାଯନ୍ତୀତି ଞାତୀ। ପିତାମହପିତୁପୁତ୍ତାଦିୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ପରିୱଟ୍ଟୋ।

୧୯୩।ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ପିହିତକାଯୱଚୀଦ୍ୱାରୋ, ତଥାଭୂତୋ ଚ ଯସ୍ମା ତେନ ସଂୱରେନ ଉପେତୋ ନାମ ହୋତି , ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ''ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦି ତସ୍ସେୱ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସମନ୍ନାଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନଂ। ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୂତି ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଆପନ୍ନଅନୁଖୁଦ୍ଦକେସୁ ଚେୱ ସହସା ଉପ୍ପନ୍ନଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଚ। ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଭଯଦସ୍ସନସୀଲୋ। ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଯାୱଜୀୱଂ ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ ଆଦିଯିତ୍ୱା। ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ''ତି ପାଠେ। ସଙ୍ଖେପୋତି ସଙ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା। ୱିତ୍ଥାରୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪) ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସୋ ତତ୍ଥ, ତଂସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୧୪) ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆଚାରଗୋଚରଗ୍ଗହଣେନେୱାତି ''ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ''ତି ୱଚନେନେୱ। ତେନାହ ''କୁସଲେ କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେ ଗହିତେପୀ''ତି। ଅଧିକୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମତ୍ଥଂ ବୋଧେତୀତି କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଦ୍ୱାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ…ପେ… କୁସଲେନାତି ୱୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବସୋ ଅନେସନପ୍ପହାନେନ ଅନୱଜ୍ଜେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ''କତମେ ଚ ଥପତି କୁସଲା ସୀଲା କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨। ୨୬୫) ସୀଲସ୍ସ କୁସଲକାଯୱଚୀଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ''ଆଜୀୱପରିସୁଦ୍ଧମ୍ପି ଖୋ ଅହଂ ଥପତି ସୀଲସ୍ମିଂ ୱଦାମୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୬୫) ଏୱଂ ପୱତ୍ତାଯ ମୁଣ୍ଡିକସୁତ୍ତଦେସନାଯ ''କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୁସଲେନ, ପରିସୁଦ୍ଧାଜୀୱୋ''ତି ଅଯଂ ଦେସନା ଏକସଙ୍ଗହା ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ସମେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ମୁଣ୍ଡିକସୁତ୍ତୱସେନ ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ସୀଲସ୍ମିଂ ୱଦାମୀତି ''ସୀଲ''ନ୍ତି ୱଦାମି, ''ସୀଲସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ ପରିଯାପନ୍ନ''ନ୍ତି ୱଦାମୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯାଦାନତ୍ଥନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହତ୍ଥଂ।

ତିୱିଧେନ ସୀଲେନାତି ଚୂଳସୀଲଂ ମଜ୍ଝିମସୀଲଂ ମହାସୀଲନ୍ତି ଏୱଂ ତିୱିଧେନ ସୀଲେନ। ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ, ନ କାଯପଞ୍ଚମେସୁ। ଯଥାଲାଭଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପପ୍ପକାରୱସେନ ତିୱିଧେନ ସନ୍ତୋସେନ।

ଚୂଳମଜ୍ଝିମମହାସୀଲୱଣ୍ଣନା

୧୯୪-୨୧୧। ''ସୀଲସ୍ମି''ନ୍ତି ଇଦଂ ନିଦ୍ଧାରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ''ଏକଂ ସୀଲଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଅଯମେୱ ଅତ୍ଥୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନତ୍ଥୋ ଏୱ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲେତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭)।

୨୧୨। ଅତ୍ତାନୁୱାଦପରାନୁୱାଦଦଣ୍ଡଭଯାଦୀନି ଅସଂୱରମୂଲକାନି। ସୀଲସ୍ସାସଂୱରତୋତି ସୀଲସ୍ସ ଅସଂୱରଣତୋ, ସୀଲସଂୱରାଭାୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱେଯ୍ୟାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଯଥାୱିଧାନୱିହିତେନାତି ଯଥାୱିଧାନସମ୍ପାଦିତେନ। ଅୱିପ୍ପଟିସାରାଦିନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଚେତସିକସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି ଫୁଟ୍ଠସରୀରସ୍ସ ଉଳାରଂ କାଯିକଂ ସୁଖଂ ଭୱତୀତି ଆହ ''ଅୱିପ୍ପଟିସାର…ପେ… ପଟିସଂୱେଦେତୀ''ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୩। ୱିସେସୋ କମ୍ମତ୍ଥାପେକ୍ଖତାଯ ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ନ ତେହି ପରିଚତ୍ତୋତି ଆହ ''ଚକ୍ଖୁ-ସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁମ୍ହି ୱତ୍ତତୀ''ତି। ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ହି ଅଭିଧେଯ୍ୟେ ୱିସେସତ୍ଥଂ ୱିସେସନ୍ତରନିୱତ୍ତନୱସେନ ୱିସେସସଦ୍ଦୋ ୱିଭାୱେତି, ନ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଚକ୍ଖୁଦସ୍ସନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ, ଆସଯାନୁସଯଞାଣଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣଞ୍ଚ। ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବସୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗତ୍ତଯପଞ୍ଞାତି ହେଟ୍ଠିମେ ଅରିଯମଗ୍ଗତ୍ତଯେ ପଞ୍ଞା। ଇଧାତି ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପ''ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ। ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁ-ସଦ୍ଦୋ ପସାଦ…ପେ… ୱତ୍ତତି ନିସ୍ସଯୱୋହାରେ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ଯଥା। ''ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ''ତି। ଅସମ୍ମିସ୍ସନ୍ତି କିଲେସଦୁକ୍ଖେନ ଅୱୋମିସ୍ସଂ। ତେନାହ ''ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି । ସତି ହି ସୁୱିସୁଦ୍ଧେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ, ପଧାନଭୂତପାପଧମ୍ମୱିଗମେନ ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ହତ୍ଥଗତୋ ଏୱଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅଧିଚିତ୍ତସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ''ତି।

ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୪। ସମନ୍ତତୋ, ପକଟ୍ଠଂ ଵା ସଵିସେସଂ ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ, ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଭାଵୋ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତଥାପଵତ୍ତଞାଣଂ। ତସ୍ସ ଵିଭଜନଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାଜନୀୟଂ, ତସ୍ମିଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାଜନୀୟମ୍ହି। ଅଭିକ୍କମନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଆହ “ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଵୁଚ୍ଚତି ଗମନ”ନ୍ତି। ତଥା ପଟିକ୍କମନଂ ପଟିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଆହ “ପଟିକ୍କନ୍ତଂ ନିଵତ୍ତନ”ନ୍ତି। ନିଵତ୍ତନନ୍ତି ଚ ନିଵତ୍ତିମତ୍ତଂ। ନିଵତ୍ତିତ୍ଵା ପନ ଗମନଂ ଗମନମେଵ। ଅଭିହରନ୍ତୋତି ଗମନଵସେନ କାୟଂ ଉପନେନ୍ତୋ। ଠାନନିସଜ୍ଜାସୟନେସୁ ଯୋ ଗମନଵିଧୁରୋ କାୟସ୍ସ ପୁରତୋ ଅଭିହାରୋ, ସୋ ଅଭିକ୍କମୋ, ପଚ୍ଛତୋ ଅପହରଣଂ ପଟିକ୍କମୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଠାନେପୀ”ତିଆଦିମାହ। ଆସନସ୍ସାତି ପୀଠକାଦିଆସନସ୍ସ। ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋତି ଅଟନିକାଦିପୁରିମାଵୟଵାଭିମୁଖୋ। ସଂସରନ୍ତୋତି ସଂସପ୍ପନ୍ତୋ। ପଚ୍ଚାସଂସରନ୍ତୋତି ପଟିଆସପ୍ପନ୍ତୋ। “ଏସେଵ ନୟୋ”ତି ଇମିନା ନିପନ୍ନସ୍ସେଵ ଅଭିମୁଖସଂସପ୍ପନପଟିଆସପ୍ପନାନି ନିଦସ୍ସେତି।

ସମ୍ମା ପଜାନନଂ ସମ୍ପଜାନଂ, ତେନ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣସୀଲୋ ସମ୍ପଜାନକାରୀତି ଆହ “ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରୀ”ତି। ସମ୍ପଜାନସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପରିୟାୟତା ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତା ଏଵ। ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କରୋତେଵାତି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୋହଂ ଉପ୍ପାଦେତି ଏଵ। ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ଵା କାରୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସମ୍ପଜାନକାରୀ। ଧମ୍ମତୋ ଵଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେନ ସହ ଅତ୍ଥେନ ଵତ୍ତତୀତି ସାତ୍ଥକଂ, ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦି। ସାତ୍ଥକସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସପ୍ପାୟସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ହିତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନନଂ ସପ୍ପାୟସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖାଚାରଗୋଚରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଚ ପଵତ୍ତେସୁ ଅଵିଜହିତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେ ଗୋଚରେ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୀସୁ ଅସମ୍ମୁୟ୍ହନମେଵ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵାତି ତୁଲେତ୍ଵା ତୀରେତ୍ଵା ପଟିସଙ୍ଖାୟାତି, ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଘଦସ୍ସନେନେଵ ଉପୋସଥପଵାରଣାଦିଅତ୍ଥଂ ଗମନଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। ଅସୁଭଦସ୍ସନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କସିଣପରିକମ୍ମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ । ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିଵରିତୁଂ “ଚେତିୟଂ ଵା ବୋଧିଂ ଵା ଦିସ୍ଵାପି ହୀ”ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣାତୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ଏସୋ। ସମଥଵିପସ୍ସନୁପ୍ପାଦନମ୍ପି ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଵଡ୍ଢିୟେଵ। କେଚୀତି ଅଭୟଗିରିଵାସିନୋ।

ତସ୍ମିଂ ପନାତି ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଵସେନ ପରିଗ୍ଗହିତଅତ୍ଥେ। “ଅତ୍ଥୋତି ଧମ୍ମତୋ ଵଡ୍ଢୀ”ତି ଯଂ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତଂ ସପ୍ପାୟଂ ଏଵାତି ସିୟା କସ୍ସଚି ଆସଙ୍କାତି ତନ୍ନିଵତ୍ତନତ୍ଥଂ “ଚେତିୟଦସ୍ସନଂ ତାଵା”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚିତ୍ତକମ୍ମରୂପକାନି ଵିୟାତି ଚିତ୍ତକମ୍ମକତା ପଟିମାୟୋ ଵିୟ, ଯନ୍ତପୟୋଗେନ ଵା ଵିଚିତ୍ତକମ୍ମା ପଟିମାୟୋ ଵିୟ। ଅସମପେକ୍ଖନଂ ଗେହସ୍ସିତ ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାଵସେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅୟୋନିସୋ ଗହଣଂ। ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ। “ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖା ବାଲସ୍ସ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା”ତିଆଦି (ମ। ନି। ୩।୩୦୮)। ହତ୍ଥିଆଦିସମ୍ମଦ୍ଦେନ ଜୀଵିତନ୍ତରାୟୋ। ଵିସଭାଗରୂପଦସ୍ସନାଦିନା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟୋ।

ପବ୍ବଜିତଦିଵସତୋପଟ୍ଠାୟ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁଵତ୍ତନକଥା ଆଚିଣ୍ଣା, ଅନନୁଵତ୍ତନକଥା ପନ ତସ୍ସା ଦୁତିୟା ନାମ ହୋତୀତି ଆହ “ଦ୍ଵେ କଥା ନାମ ନ କଥିତପୁବ୍ବା”ତି। ଏଵନ୍ତି “ସଚେ ପନା”ତିଆଦିକଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଵୁତ୍ତାକାରଂ ପଚ୍ଚାମସତି, ନ “ପୁରିସସ୍ସ ମାତୁଗାମାସୁଭ”ନ୍ତିଆଦିକଂ ଵୁଚ୍ଚମାନଂ।

ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନତାୟ ଭାଵନାୟ ଆରମ୍ମଣଂ “କମ୍ମଟ୍ଠାନ”ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ “କମ୍ମଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତଂ ଗୋଚର”ନ୍ତି। ଉଗ୍ଗହେତ୍ଵାତି ଯଥା ଉଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏଵଂ ଉଗ୍ଗହକୋସଲ୍ଲସ୍ସ ସମ୍ପାଦନଵସେନ ଉଗ୍ଗହେତ୍ଵା ।

ହରତୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପଵତ୍ତେତି, ଯାଵ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କମା ଅନୁୟୁଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପଚ୍ଚାହରତୀତି ଆହାରୂପୟୋଗତୋ ଯାଵ ଦିଵାଠାନୁପସଙ୍କମନା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ପଟିନେତି। ସରୀରପରିକମ୍ମନ୍ତି ମୁଖଧୋଵନାଦିସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ। ଦ୍ଵେ ତୟୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେତି ଦ୍ଵେ ତୟୋ ନିସଜ୍ଜାଵାରେ ଦ୍ଵେ ତୀଣି ଉଣ୍ହାସନାନି। ତେନାହ “ଉସୁମଂ ଗାହାପେନ୍ତୋ”ତି। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେଵାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନମୁଖେନେଵ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଵିଜହନ୍ତୋ ଏଵ, ତେନ “ପତ୍ତୋପି ଅଚେତନୋ”ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୪) ଵକ୍ଖମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାପରିହରିୟମାନଂ ଵା ଅଵିଜହିତ୍ଵାତି ଦସ୍ସେତି। ତଥେଵାତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁମେଵ। ପରିଭୋଗଚେତିୟତୋ ସାରୀରିକଚେତିୟଂ ଗରୁତରନ୍ତି କତ୍ଵା “ଚେତିୟଂ ଵନ୍ଦିତ୍ଵା”ତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟାୟ ଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ “ଚେତିୟଂ ବାଧୟମାନା ବୋଧିସାଖା ହରିତବ୍ବା”ତି ଵୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନୁସ୍ସରଣଵସେନେଵ ବୋଧିୟଂ ପଣିପାତକରଣନ୍ତି ଆହ “ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ଵିୟ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା”ତି। ଗାମସମୀପେତି ଗାମସ୍ସ ଉପଚାରଟ୍ଠାନେ। ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି “ମୟି ଅକଥେନ୍ତେ ଏତେସଂ କୋ କଥେସ୍ସତୀ”ତି ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ଜନସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା “ଧମ୍ମକଥା ନାମ କଥେତବ୍ବା ଏଵା”ତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ଵଦନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ଧମ୍ମକଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନଵିନିମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା। କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେଵାତି ଅତ୍ତନା ପରିହରିୟମାନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅଵିଜହନ୍ତୋ ତଦନୁଗୁଣଂୟେଵ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ଵା। ଅନୁମୋଦନଂ ଵତ୍ଵାତି ଏତ୍ଥାପି “କମ୍ମଟ୍ଠାନସୀସେନେଵା”ତି ଆନେତ୍ଵା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ସମ୍ପତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦେନେଵାତି “ପରିଚିତୋ ଅପରିଚିତୋ”ତିଆଦି ଵିଭାଗଂ ଅକତ୍ଵା ସମ୍ପତ୍ତକୋଟିୟା ଏଵ, ସମାଗମମତ୍ତେନେଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୟେତି ପରଚକ୍କାଦିଭୟେ।

‘‘କମ୍ମଜତେଜୋ’’ତି ଗହଣିଂ ସନ୍ଧାଯାହ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୀଥିଂ ନାରୋହତି ଖୁଦାପରିସ୍ସମେନ କିଲନ୍ତକାଯତ୍ତା ସମାଧାନାଭାୱତୋ। ଅୱସେସଟ୍ଠାନେତି ଯାଗୁଯା ଅଗ୍ଗହିତଟ୍ଠାନେ। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନୁପଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନମେତଂ, ଯଥା ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ପୱତ୍ତାଯ ସରପଟିପାଟିଯା ଅନୱିଚ୍ଛେଦୋ, ଏୱମେତସ୍ସପୀତି।

ନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଭାୱନାନୁଯୋଗେ। ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ଅପୂରଣେନ ସଙ୍ଘୱତ୍ତାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା। ‘‘କାମେସୁ ଅୱୀତରାଗୋ ହୋତି, କାଯେ ଅୱୀତରାଗୋ, ରୂପେ ଅୱୀତରାଗୋ, ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେଯ୍ୟସୁଖଂ ପସ୍ସସୁଖଂ ମିଦ୍ଧସୁଖଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାଯଂ ପଣିଧାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୦; ମ। ନି। ୧।୧୮୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପଞ୍ଚୱିଧଚେତୋଖିଲୱିନିବନ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ଚରିତ୍ୱାତି ପୱତ୍ତିତ୍ୱା।

ଗତପଚ୍ଚାଗତିକୱତ୍ତୱସେନାତି ଭାୱନାସହିତଂଯେୱ ଭିକ୍ଖାଯ ଗତପଚ୍ଚାଗତଂ ଗମନପଚ୍ଚାଗମନଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଗତପଚ୍ଚାଗତିକଂ, ତଦେୱ ୱତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ୱସେନ। ଅତ୍ତକାମାତି ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା, ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ହି ହିତଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତକଞ୍ଚ ସୁଖନ୍ତି। ଅଥ ୱା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ନିବ୍ବିସେସତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଅତ୍ତା ନାମ ଧମ୍ମୋ, ତଂ କାମେନ୍ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ତକାମା।

ଉସଭଂ ନାମ ୱୀସତି ଯଟ୍ଠିଯୋ। ତାଯ ସଞ୍ଞାଯାତି ତାଯ ପାସାଣସଞ୍ଞାଯ, ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଆଗତାତି ଜାନନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋଯେୱ ନଯୋତି ‘‘ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିକୋ ଯୋ ଠାନେ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱ ନିସଜ୍ଜାଯପି ନଯୋ। ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଛିନ୍ନଭତ୍ତଭାୱଭଯେନପି ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ ପରିବ୍ରୂହେତି। ମଦ୍ଦନ୍ତାତି ଧଞ୍ଞକରଣଟ୍ଠାନେ ସାଲିସୀସାନି ମଦ୍ଦନ୍ତା।

ମହାପଧାନଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀତି ଅମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥାଯ ଲୋକନାଥେନ ଛୱସ୍ସାନି କତଂ ଦୁକ୍କରଚରିଯମେୱାହଂ ଯଥାସତ୍ତି ପୂଜେସ୍ସାମୀତି। ପଟିପତ୍ତିପୂଜା ହି ସତ୍ଥୁପୂଜା, ନ ଆମିସପୂଜାତି। ‘‘ଠାନଚଙ୍କମମେୱା’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାତବ୍ବିରିଯାପଥୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଭୋଜନାଦିକାଲେସୁ ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବନିସଜ୍ଜାଯ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ।

ୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ପଠମମେୱ ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ୱୀଥିଯୋ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା’’ତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନା’’ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଆହାରେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ‘‘ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬।୫୮; ମହାନି। ୨୦୬) ୱୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତଂ କତ୍ୱା। ‘‘ନେୱ ଦୱାଯା’’ତିଆଦି ପଟିକ୍ଖେପଦସ୍ସନଂ।

ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି, ଯଦି ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଇତୋ ପରେସୁପି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଯା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପଦା କପ୍ପାନଂ ଦ୍ୱେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି, ସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ତଜ୍ଜାପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭରଣଂ। ସାୱକବୋଧିଯା ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ, କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ, ମହାସାୱକାନଂ (ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୨୮୮) ସତସହସ୍ସମେୱ ତଜ୍ଜାପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭରଣଂ। ଇତରେସଂ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ୱିୱଟ୍ଟସନିସ୍ସଯୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯଂ କୁସଲଂ। ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ବାହିଯୱିସଯେ ସଞ୍ଜାତସଂୱଡ୍ଢତାଯ ବାହିଯୋ, ଦାରୁଚୀରପରିହରଣେନ ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ଚ ସମଞ୍ଞାତୋ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ‘‘ତସ୍ମାତିହ ତେ, ବାହିଯ, ଏୱଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ‘ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁତେ, ମୁତେ, ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି, ଏୱଞ୍ହି ତେ ବାହିଯ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ଯତୋ ଖୋ ତେ ବାହିଯ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁତେ, ମୁତେ, ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତେନ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତେନ, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତତ୍ଥ। ଯତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତତ୍ଥ, ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନେୱିଧ ନ ହୁରଂ ନ ଉଭଯମନ୍ତରେନ। ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା’’ତି (ଉଦା। ୧୦) ଏତ୍ତକାଯ ଦେସନାଯ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି। ଏୱଂ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରାଦୀନଂ ମହାପଞ୍ଞତାଦିଦୀପନାନି ସୁତ୍ତପଦାନି ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ତନ୍ତି ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନମାକାରେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଅତ୍ତା ଅଭିକ୍କମତୀ’’ତି ଇମିନା ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ ଅଭିକ୍କମେ ସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଅହଂ ଅଭିକ୍କମାମୀ’’ତି ପନ ଇମିନା ମାନଗାହୱସେନ। ତଦୁଭଯଂ ପନ ତଣ୍ହାଯ ୱିନା ନ ହୋତୀତି ତଣ୍ହାଗାହୱସେନପି ସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଦସ୍ସିତମେୱ ହୋତି। ‘‘ତଥା ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଅସମ୍ମୁଯ୍ହନଂ ଯେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗେନ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିକ୍କମାମୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ୱାଯୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ତେଜୋଧାତୁ ଉଦ୍ଧରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ। ଉଦ୍ଧରଣଗତିକା ହି ତେଜୋଧାତୂତି। ଉଦ୍ଧରଣେ ୱାଯୋଧାତୁଯା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେତ୍ଥ ସାମତ୍ଥିଯତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏକେକପାଦୁଦ୍ଧରଣେ…ପେ… ବଲୱତିଯୋତି ଆହ। ଯସ୍ମା ପନ ତେଜୋଧାତୁଯା ଅନୁଗତା ୱାଯୋଧାତୁ ଅତିହରଣୱୀତିହରଣାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ।

ତିରିୟଗତିକାୟ ହି ୱାୟୋଧାତୁୟା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୁ ସାତିସୟୋ ବ୍ୟାପାରୋତି। ତେଜୋଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ଇମାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତଥା ଅତିହରଣୱୀତିହରଣେସୂ’’ତି ଆହ। ସତିପି ଅନୁଗମକଅନୁଗନ୍ତବ୍ବତାୱିସେସେ ତେଜୋଧାତୁୱାୟୋଧାତୁଭାୱମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ତଥା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ,। ତତ୍ଥ ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ପାଦସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ। ଠିତଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୁରତୋ ହରଣଂ ଅତିହରଣଂ, ଖାଣୁଆଦିପରିହରଣତ୍ଥଂ, ପତିଟ୍ଠିତପାଦଘଟ୍ଟନପରିହରଣତ୍ଥଂ ୱା ପସ୍ସେନ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣଂ। ୟାୱ ପତିଟ୍ଠିତପାଦୋ, ତାୱ ଆହରଣଂ ଅତିହରଣଂ, ତତୋ ପରଂ ହରଣଂ ୱୀତିହରଣନ୍ତି ଅୟଂ ୱା ଏତେସଂ ୱିସେସୋ।

ୟସ୍ମା ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ଆପୋଧାତୁ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ। ଗରୁତରସଭାୱା ହି ଆପୋଧାତୂତି। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ ପଥୱୀଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ତାସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ସାମତ୍ଥିୟତୋ ଅଧିମତ୍ତତା, ଇତରାସଞ୍ଚ ଓମତ୍ତତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେ…ପେ… ବଲୱତିୟୋ’’ତି। ୟସ୍ମା ପନ ଆପୋଧାତୁୟା ଅନୁଗତା ପଥୱୀଧାତୁ ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ପତିଟ୍ଠାଭାୱେ ୱିୟ ପତିଟ୍ଠାପନେପି ତସ୍ସା ସାତିସୟକିଚ୍ଚତ୍ତା ଆପୋଧାତୁୟା ତସ୍ସା ଅନୁଗତଭାୱୋ, ତଥା ଘଟ୍ଟନକିରିୟାୟ ପଥୱୀଧାତୁୟା ୱସେନ ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ ତତ୍ଥାପି ପଥୱୀଧାତୁୟା ଆପୋଧାତୁଅନୁଗତଭାୱୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଥା ସନ୍ନିକ୍ଖେପନସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନେସୂ’’ତି।

ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅଭିକ୍କମନେ, ତେସୁ ୱା ୱୁତ୍ତେସୁ ଉଦ୍ଧରଣାଦୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ। ଉଦ୍ଧରଣେତି ଉଦ୍ଧରଣକ୍ଖଣେ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାତି ଉଦ୍ଧରଣାକାରେନ ପୱତ୍ତା ରୂପଧମ୍ମା, ତଂସମୁଟ୍ଠାପକା ଅରୂପଧମ୍ମା ଚ। ଅତିହରଣଂନ ପାପୁଣନ୍ତି ଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାନତୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ। ନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନ୍ତରସଙ୍କମନଂ ଅତ୍ଥି। ‘‘ପବ୍ବଂ ପବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦି ଉଦ୍ଧରଣାଦିକୋଟ୍ଠାସେ ସନ୍ଧାୟ ସଭାଗସନ୍ତତିୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତିଇତ୍ତରୋ ହି ରୂପଧମ୍ମାନମ୍ପି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣୋ, ଗମନସ୍ସାଦୀନଂ, ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିୟେନ ପଟିମୁଖଂ ଧାୱନ୍ତାନଂ ସିରସି ପାଦେ ଚ ବନ୍ଧଖୁରଧାରା ସମାଗମତୋପି ସୀଘତରୋ। ୟଥା ତିଲାନଂ ଭଜ୍ଜିୟମାନାନଂ ପଟପଟାୟନେନ ଭେଦୋ ଲକ୍ଖୀୟତି, ଏୱଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦେନାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ପଟପଟାୟନ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପନ୍ନା ହି ଏକନ୍ତତୋ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ‘‘ସଦ୍ଧିଂ ରୂପେନା’’ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝନକରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ୟଂ ତତୋ ସତ୍ତରସମଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅଞ୍ଞଥା ୟଦି ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ସମାନକ୍ଖଣା ସିୟୁଂ, ‘‘ରୂପଂ ଗରୁପରିଣାମଂ ଦନ୍ଧନିରୋଧ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି ୱିରୋଧୋ ସିୟା, ତଥା ‘‘ନାହଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ୟଂ ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ, ୟଥୟିଦଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୮) ଏୱଂ ଆଦିପାଳିୟା। ଚିତ୍ତଚେତସିକା ହି ସାରମ୍ମଣସଭାୱା ୟଥାବଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତେସଂ ତଂସଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତିଅନନ୍ତରଂ ନିରୋଧୋ। ରୂପଧମ୍ମା ପନ ଅନାରମ୍ମଣା ପକାସେତବ୍ବା, ଏୱଂ ତେସଂ ପକାସେତବ୍ବଭାୱନିପ୍ଫତ୍ତି ସୋଳସହି ଚିତ୍ତେହି ହୋତୀତି ତଙ୍ଖଣାୟୁକତା ତେସଂ ଇଚ୍ଛିତା, ଲହୁୱିଞ୍ଞାଣୱିସୟସଙ୍ଗତିମତ୍ତପଚ୍ଚୟତାୟ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ୱିସୟସଙ୍ଗତିମତ୍ତତାୟ ଚ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଲହୁପରିୱତ୍ତିତା, ଦନ୍ଧମହାଭୂତପ୍ପଚ୍ଚୟତାୟ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଦନ୍ଧପରିୱତ୍ତିତା। ନାନାଧାତୁୟା ୟଥାଭୂତଞ୍ଞାଣଂ ଖୋ ପନ ତଥାଗତସ୍ସେୱ, ତେନ ଚ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ରୂପଧମ୍ମୋୱ ୱୁତ୍ତୋ, ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଚ ତଥେୱାତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସମାନକ୍ଖଣତା ନ ୟୁଜ୍ଜତେୱ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞଂଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ୟଂ ପୁରିମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଅଞ୍ଞଂ, ତଂ ପନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅପରସ୍ସ ଅନନ୍ତରାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ତଥାଲଦ୍ଧପଚ୍ଚୟଂ ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେ ଚିତ୍ତଂ। ୟଦି ଏୱଂ ତେସଂ ଅନ୍ତରୋ ଲବ୍ଭେୟ୍ୟାତି? ନୋତି ଆହ ‘‘ଅୱୀଚି ମନୁପ୍ପବନ୍ଧୋ’’ତି, ୟଥା ୱୀଚି ଅନ୍ତରୋ ନ ଲବ୍ଭତି, ‘‘ତଦେୱେତ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସୱିଦୂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ଏୱଂ ଅନୁ ଅନୁ ପବନ୍ଧୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନୋ ରୂପସନ୍ତାନୋ ଚ ନଦୀସୋତୋୱ ନଦିୟଂ ଉଦକପ୍ପୱାହୋ ୱିୟ ୱତ୍ତତି।

ଅଭିମୁଖଂ ଲୋକିତଂ ଆଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୁରତୋ ପେକ୍ଖନ’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ୟଂଦିସାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି, ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି ୱା ତଦଭିମୁଖଂ ପେକ୍ଖନଂ ଆଲୋକିତଂ, ତସ୍ମା ତଦନୁଗତୱିଦିସାଲୋକନଂ ୱିଲୋକିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିଲୋକିତଂ ନାମ ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନ’’ନ୍ତି। ସମ୍ମଜ୍ଜନପରିଭଣ୍ଡାଦିକରଣେ ଓଲୋକିତସ୍ସ, ଉଲ୍ଲୋକହରଣାଦୀସୁ ଉଲ୍ଲୋକିତସ୍ସ, ପଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତପରିସ୍ସୟସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଅପଲୋକିତସ୍ସ ସିୟା ସମ୍ଭୱୋତି ଆହ ‘‘ଇମିନା ୱା ମୁଖେନ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଗହିତାନେୱା’’ତି।

କାୟସକ୍ଖିନ୍ତି କାୟେନ ସଚ୍ଛିକତୱନ୍ତଂ, ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରିନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକାଲେ ‘‘ୟମେୱାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତଂ ନିସ୍ସାୟ ସାସନେ ଅନଭିରତିଆଦିୱିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତୋ, ତମେୱ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲୱହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ, ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରେ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ତେନେୱ ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରାନଂ, ୟଦିଦଂ ନନ୍ଦୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୩୫) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି।

ସାତ୍ଥକତା ଚ ସପ୍ପାଯତା ଚ ୱେଦିତଜ୍ଜା ଆଲୋକିତୱିଲୋକିତସ୍ସାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ମାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାୱିଜହନସ୍ସେୱ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି। ଅତ୍ତନୋକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ଆଲୋକନୱିଲୋକନଂ କାତବ୍ବଂ, ଖନ୍ଧାଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନା ଅଞ୍ଞୋ ଉପାଯୋ ନ ଗୱେସିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଲୋକିତାଦିସମଞ୍ଞାପି ଯସ୍ମା ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ପଜାନନଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତକିରିଯୱାଯୋଧାତୁୱିପ୍ଫାରୱସେନାତି କିରିଯମଯଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚଲନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନ। ଅଧୋ ସୀଦତୀତି ଅଧୋ ଗଚ୍ଛତି। ଉଦ୍ଧଂ ଲଙ୍ଘେତୀତି ଲଙ୍ଘଂ ୱିଯ ଉପରି ଗଚ୍ଛତି।

ଅଙ୍ଗକିଞ୍ଚଂ ସାଧଯମାନନ୍ତି ପଧାନଭୂତଅଙ୍ଗକିଞ୍ଚଂ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଠମଜୱନେପି…ପେ… ନ ହୋତୀ’’ତି ଇଦଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱୀଥିଯଂ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହି ଆୱଜ୍ଜନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବପନାନଂ ଅଯୋନିସୋ ଆୱଜ୍ଜନୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ଇଟ୍ଠେ ଇତ୍ଥିରୂପାଦିମ୍ହି ଲୋଭମତ୍ତଂ, ଅନିଟ୍ଠେ ଚ ପଟିଘମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ‘‘ଇତ୍ଥୀ ପୁରିସୋ’’ତି ରଜ୍ଜନାଦି ହୋତି। ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନଂ ମୂଲଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ୱା ସବ୍ବଂ ଭୱଙ୍ଗାଦି। ଏୱଂ ମନୋଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସ ମୂଲୱସେନ ମୂଲପରିଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା। ଆଗନ୍ତୁକତାୱକାଲିକତା ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରଜୱନସ୍ସେୱ ଅପୁବ୍ବଭାୱୱସେନ, ଇତ୍ତରଭାୱୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତା। ‘‘ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତିତେସୂ’’ତି ହେଟ୍ଠିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ଚ ଅପରାପରଂ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିମାହ।

ତନ୍ତି ଜୱନଂ, ତସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଗନ୍ତୁକୋ ଅବ୍ଭାଗତୋ।

ଉଦଯବ୍ବଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ତାୱତକୋ କାଲୋ ଏତେସନ୍ତି ତାୱକାଲିକାନି।

ଏତଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସମୱାଯେତି ସାମଗ୍ଗିଯଂ । ତତ୍ଥାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଆଲୋକନୱିଲୋକନେ ପଞ୍ଞାଯମାନେ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ କୋ ଏକୋ ଆଲୋକେତି, କୋ ୱିଲୋକେତି।

‘‘ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପରିଯାଯତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ସହଜାତପଚ୍ଚଯୋତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତାଦିପଚ୍ଚଯାନମ୍ପି ଲବ୍ଭନତୋ।

କାଲେ ସମଞ୍ଜିତୁଂ ଯୁତ୍ତକାଲେ ସମଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ତଥା ପସାରେନ୍ତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି। ମଣିସପ୍ପୋ ନାମ ଏକା ସପ୍ପଜାତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଲଠଅନନ୍ତି କମ୍ପନଂ, ଲୀଠଆକରଣଂ ୱା।

ଉଣ୍ହପକତିକୋ ପରିଠଆହବହୁଲକାଯୋ। ସୀଲୱିଦୂସନେନ ଅହିତାୱହତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସପ୍ପାଯଂ। ‘‘ଚୀୱରମ୍ପି ଅଚେତନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚୀୱରସ୍ସ ୱିଯ କାଯୋପି ଅଚେତନୋତି କାଯସ୍ସ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତାୱିଭାୱନେନ ‘‘ଅବ୍ଭନ୍ତରେ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପରିଦୀପେନ୍ତୋ ଇତରୀତରସନ୍ତୋସସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି, ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି।

ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହତୋତି ଆହତଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକୋ, ଚତୁପଞ୍ଚଗଣ୍ଠିକାହି ୱା ଆହତୋ ତଥା।

ଅଟ୍ଠୱିଧୋପିଅତ୍ଥୋତି ଅଟ୍ଠୱିଧୋପି ପଯୋଜନୱିସେସୋ ମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦୱସେନ ‘‘ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା’’ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୩, ୪୨୨; ମ॰ ନି॰ ୨।୩୮୭; ଅ॰ ନି॰ ୨।୩୪୧; ୮।୯; ଧ॰ ସ॰ ୧୩୫୫; ୱିଭ॰ ୫୧୮; ମହାନି॰ ୨୦୬) ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ‘‘ନେୱ ଦୱାଯାତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୩, ୪୨୨; ମ॰ ନି॰ ୨।୩୮୭; ଅ॰ ନି॰ ୮।୯; ଧ॰ ସ॰ ୧୩୫୫; ୱିଭ॰ ୫୧୮; ମହାନି॰ ୨୦୬) ନଯେନା’’ତି ପନ ପଟିକ୍ଖେପଙ୍ଗଦସ୍ସନମୁଖେନ ଦେସନାଯ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଥୱିସନ୍ଧାରକଜଲସ୍ସ ତଂସନ୍ଧାରକୱାଯୁନା ୱିଯ ପରିଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱାଯୋଧାତୁଯାୱ ଆସଯେ ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱାଯୋଧାତୁୱସେନେୱ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି। ଅତିହରତୀତି ଯାୱ ମୁଖା ଅଭିହରତି। ୱୀତିହରତୀତି ତତୋ କୁଚ୍ଛିଯଂ ୱୀମିସ୍ସଂ କରୋନ୍ତୋ ହରତି। ଅତିହରତୀତି ୱା ମୁଖଦ୍ୱାରଂ ଅତିକ୍କାମେନ୍ତୋ ହରତି। ୱୀତିହରତୀତି କୁଚ୍ଛିଗତଂ ପସ୍ସତୋ ହରତି, ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଅପରାପରଂ ଚାରେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଆହାରସ୍ସ ଧାରଣପରିୱତ୍ତନସଞ୍ଚୁଣ୍ଣନୱିସୋସନାନି ପଥୱୀଧାତୁସହିତା ଏୱ ୱାଯୋଧାତୁ କରୋତି, ନ କେୱଲାତି ତାନି ପଥୱୀଧାତୁଯାପି କିଚ୍ଚଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତୀତି ଯଥା ୱାଯୋଧାତୁ ଆଦୀହି ଅଞ୍ଞେହି ୱିସୋସନଂ ନ ହୋତି, ତଥା ଅଲ୍ଲତ୍ତଞ୍ଚ ଅନୁପାଲେତି। ତେଜୋଧାତୂତି

ଗହଣୀସଙ୍ଖାତା ତେଜୋଧାତୁ। ସା ହି ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠଂ ଆହାରଂ ପରିପାଚେତି। ଅଞ୍ଜସୋ ହୋତୀତି ଆହାରସ୍ସ ପୱେସନାଦୀନଂ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି। ଆଭୁଜତୀତି ପରିଯେସନୱସେନ, ଅଜ୍ଝୋହରଣଜିଣ୍ଣାଜିଣ୍ଣତାଦିପଟିସଂୱେଦନୱସେନ ଚ ଆୱଜ୍ଜେତି, ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂତଂୱିଜାନନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋଯେୱ ହି ପଯୋଗୋ ''ସମ୍ମାପଯୋଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯେନ ହି ପଯୋଗେନ ପରିଯେସନାଦି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ସୋ ତବ୍ବିସଯୱିଜାନନମ୍ପି ନିପ୍ଫାଦେତି ନାମ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାପଯୋଗଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ମନ୍ୱାଯ ଆଗମ୍ମ ଆଭୁଜତି ସମନ୍ନାହରତି। ଆଭୋଗପୁବ୍ବକୋ ହି ସବ୍ବୋପି ୱିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ।

ଗମନତୋତି ଭିକ୍ଖାଚାରୱସେନ ଗୋଚରଗାମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗମନତୋ। ପରିଯେସନତୋତି ଗୋଚରଗାମେ ଭିକ୍ଖତ୍ଥଂ ଆହିଣ୍ଡନତୋ। ପରିଭୋଗତୋତି ଆହାରସ୍ସ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ। ଆସଯତୋତି ପିତ୍ତାଦିଆସଯତୋ। ଆସଯତି ଏତ୍ଥ ଏକଜ୍ଝଂ ପୱତ୍ତମାନୋପି କମ୍ମଫଲୱୱତ୍ଥିତୋ ହୁତ୍ୱା ମରିଯାଦୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରତୋ ସଯତି ତିଟ୍ଠତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆସଯୋ, ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ତିଟ୍ଠନକୋ ପିତ୍ତାଦିକୋ। ମରିଯାଦତ୍ଥୋ ହି ଅଯମାକାରୋ। ନିଧାନନ୍ତି ଯଥାଭୁତ୍ତୋ ଆହାରୋ ନିଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥାତି ନିଧାନଂ, ଆମାସଯୋ। ତତୋ ନିଧାନତୋ। ଅପରିପକ୍କତୋତି ଗହଣୀସଙ୍ଖାତେନ କମ୍ମଜତେଜେନ ଅୱିପକ୍କତୋ। ପରିପକ୍କତୋତି ଯଥାଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ ୱିପକ୍କଭାୱତୋ। ଫଲତୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ନିସ୍ସନ୍ଦତୋତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ନିସ୍ସନ୍ଦନତୋ। ସମ୍ମକ୍ଖନତୋତି ସବ୍ବସୋ ମକ୍ଖନତୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୨୯୪) ଗହେତବ୍ବୋ।

ସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ୱେଗସନ୍ଧାରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନପରିଳାହତୋ ସରୀରତୋ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ଚ ରୋଗା କଣ୍ଡସୂଲଭଗନ୍ଦରାଦଯୋ। ଅଟ୍ଠାନେତି ମନୁସ୍ସାମନୁସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତେ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଖେତ୍ତଦେୱାଯତନାଦିକେ। କୁଦ୍ଧା ହି ଅମନୁସ୍ସା, ମନୁସ୍ସାପି ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପେନ୍ତି। ନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା ନେୱ ଅତ୍ତନୋ, କସ୍ସଚି ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତତ୍ତା, ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯତ୍ତା ଚ ନ ପରସ୍ସ। ଉଦକତୁମ୍ବତୋତି ୱେଳୁନାଳିଆଦିଉଦକଭାଜନତୋ। ତନ୍ତି ଛଡ୍ଡିତୋଦକଂ।

ଅଦ୍ଧାନେରିଯାପଥା ଚିରତରପ୍ପୱତ୍ତିକା ଦୀଘକାଲିକା ଇରିଯାପଥା। ମଜ୍ଝିମା ଭିକ୍ଖାଚରଣାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତା। ଚୁଣ୍ଣିଯେରିଯାପଥା ୱିହାରେ, ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପରିୱତ୍ତନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି। ''ଗତେତି ଗମନେ''ତି ପୁବ୍ବେ ଅଭିକ୍କମପଟିକ୍କମଗ୍ଗହଣେନ ଗମନେନପି ପୁରତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଚ କାଯସ୍ସ ଅଭିହରଣଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ଗମନମେୱ ଗହିତନ୍ତି କେଚି।

ଯସ୍ମା ମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦେ ଅନନ୍ତରେ ଅନନ୍ତରେ ଇରିଯାପଥେ ପୱତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ନିରୋଧଦସ୍ସନୱସେନ ସମ୍ପଜାନକାରିତା ଗହିତାତି ତଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିପସ୍ସନାଚାରୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଯିଦଂ ମହାସିୱତ୍ଥେରେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅସମ୍ମୋହଧୁରଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲେ ସବ୍ବମ୍ପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଲବ୍ଭତି ଯାୱଦେୱ ସାମଞ୍ଞଫଲୱିସେସଦସ୍ସନପରତ୍ତା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ। ''ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସେୱା''ତି ଇଦଂ ଯଥା ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ କିଚ୍ଚତୋ ପଧାନତା ଗହିତା, ଏୱଂ ସତିଯା ପୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସତିଯା ସବ୍ଭାୱମତ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି କଦାଚି ସତିରହିତା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ''ଏତସ୍ସ ହି ପଦସ୍ସ ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରୋ''ତି ଇମିନା ସତିଯା ଞାଣେନ ସମଧୁରତଂଯେୱ ୱିଭାୱେତି। ଏତାନିପଦାନୀତି ''ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ହୋତୀ''ତିଆଦୀନି ପଦାନି। ୱିଭତ୍ତାନେୱାତି ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତାନିଯେୱ, ଇମିନାପି ସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ୱିଯ ସତିଯାପେତ୍ଥ ପଧାନତମେୱ ୱିଭାୱେତି।

ମଜ୍ଝିମଭାଣକା ପନ ଭଣନ୍ତି – ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ତଥା ଏକୋ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ…ପେ… ନିସୀଦନ୍ତୋ…ପେ… ସଯନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ସଯତି, ଏକୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ସଯତି, ଏତ୍ତକେନ ପନ ନ ପାକଟଂ ହୋତୀତି ଚଙ୍କମନେନ ଦୀପେନ୍ତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଚଙ୍କମଂ ଓତରିତ୍ୱା ଚ ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଠିତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି ''ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଛିମଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ପୱତ୍ତାପି ପାଚୀନଚଙ୍କମନକୋଟିଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଚଙ୍କମନେ ପୱତ୍ତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଠାନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ଠାନେ ପୱତ୍ତା ନିସଜ୍ଜଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା, ନିସଜ୍ଜାଯ ପୱତ୍ତା ସଯନଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଏତ୍ଥେୱ ନିରୁଦ୍ଧା''ତି ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋଯେୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ଉଟ୍ଠହନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ଉଟ୍ଠହତି, ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ଗତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତୀତି । ଏୱମ୍ପି ନ ସୋତ୍ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଭୂତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଭିକ୍ଖୁ ଯାୱ ସକ୍କୋତି, ତାୱ ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ଠତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ସଯମାନୋ ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଯତି ''କାଯୋ ଅଚେତନୋ, ମଞ୍ଚୋ ଅଚେତନୋ, କାଯୋ ନ ଜାନାତି 'ଅହଂ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ'ତି, ମଞ୍ଚୋ ନ ଜାନାତି 'ମଯି କାଯୋ ସଯିତୋ'ତି, ଅଚେତନୋ କାଯୋ ଅଚେତନେ ମଞ୍ଚେ ସଯିତୋ''ତି ଏୱଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଏୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗେ ଓତାରେତି। ପବୁଜ୍ଝନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପବୁଜ୍ଝତି, ଅଯଂ ସୋତ୍ତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। କାଯାଦୀକିରିଯାନିବ୍ବତ୍ତନେନ ତମ୍ମଯତ୍ତା, ଆୱଜ୍ଜନକିରିଯା

ସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା ଚ ଜଗ୍ଗନଂ ସଙ୍କମ୍ପି ୱା ଛଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଂ କିରିଯମଯପଓ୍ଵତ୍ତଂ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ସତି ଜାଗରିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଅପି ଚ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସେ ଜଗ୍ଗନ୍ତୋପି ଜାଗରିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋପି ବତ୍ତିଂସତିରଚ୍ଛାନକଥଂ ପହାଯ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତସପ୍ପାଯକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋପି ଦୁତିଯଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋପି ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଦୁତିଯଜ୍ଝି ଝାନଂ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୱିରହତୋ ୱିସେସତୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମାତି। ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ, ସତ୍ତସୁପି ଠାନେସୁ ଚତୁଧାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସନ୍ତୋସକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୫। ଯସ୍ସ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିତାଯ ଭିକ୍ଖୁ ''ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଆହ। ଚୀୱରାଦି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ପଚ୍ଚଯେ ସନ୍ତୁସ୍ସନେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଇତରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ହୀନଂ ପଣୀତତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା, ତଥା ପଣୀତଂ ଇତରଂ ହୀନତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ତା। ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧା ହି ଇତରତାତି। ଇତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ହୀନେନ ୱା ପଣୀତେନ ୱା ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେନ ସନ୍ତୁସ୍ସତି, ସୋ ତଥା ପୱତ୍ତୋ ଅଲୋଭୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଯଥାଲାଭଂ ଅତ୍ତନୋ ଲାଭାନୁରୂପଂ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲବ୍ଭତୀତି ୱା ଲାଭୋ, ଯୋ ଯୋ ଲାଭୋ ଯଥାଲାଭଂ, ତେନ ସନ୍ତୋସୋ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ।ବଲନ୍ତି କାଯବଲଂ। ସାରୁପ୍ପନ୍ତି ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତା।

ଯଥାଲଦ୍ଧତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅପତ୍ଥନା ନାମ ସିଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯପି ପୱତ୍ତିଆକାରୋତି ତତୋ ୱିନିୱତ୍ତିତମେୱ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ସରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ଆହ। ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱାତି ପକତିଦୁବ୍ବଲାଦୀନଂ ଗରୁଚୀୱରଂ ନ ଫାସୁଭାୱାୱହଂ, ସରୀରଖେଦାୱହଞ୍ଚ ହୋତୀତି ପଯୋଜନୱସେନ, ନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିୱସେନ ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଲହୁକଚୀୱରପରିଭୋଗୋ ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ''ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ''ତି। ମହଗ୍ଘଂ ଚୀୱରଂ ବହୂନି ୱା ଚୀୱରାନି ଲଭିତ୍ୱାପି ତାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଦଞ୍ଞସ୍ସ ଗହଣଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପନଯେ ଠିତତ୍ତା ନ ସନ୍ତୋସୱିରୋଧୀତି ଆହ ''ତେସଂ…ପେ… ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତୀ''ତି। ଏୱଂ ସେସପଚ୍ଚଯେପି ଯଥାବଲଯଥାସାରୁପ୍ପନିଦ୍ଦେସେସୁ ଅପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣେ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ମୁତ୍ତହରୀତକନ୍ତି ଗୋମୁତ୍ତପରିଭାୱିତଂ, ପୂତିଭାୱେନ ୱା ଛଡ୍ଡିତଂ ହରୀତକଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତନ୍ତି ''ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜା''ତିଆଦିନା (ମହାୱ। ୭୩, ୧୨୮) ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପସତ୍ଥଂ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠୀସୁ ଭିକ୍ଖୂ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି ପରମେନ ଉକ୍କଂସଗତେନ ସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା।

କାଯଂ ପରିହରନ୍ତି ପୋସେନ୍ତୀତି କାଯପରିହାରିକା। ତଥା କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକା ୱେଦିତବ୍ବା। କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକତା ଚ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସରୀରସ୍ସ ଠିତିଯା ଉପକାରକତାୱସେନ ଇଚ୍ଛିତାତି ବହିଦ୍ଧାୱ କାଯସ୍ସ ଉପକାରକତାୱସେନ କାଯପରିହାରିକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପରିକ୍ଖାରମତ୍ତାତି ପରିକ୍ଖାରଗ୍ଗହଣଂ। ତତ୍ରଟ୍ଠକପଚ୍ଚତ୍ଥରଣନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଅନଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଠିତ୍ଠନକପଚ୍ଚତ୍ଥରଣଂ । ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣାଦୀନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନୱମାଦିଭାୱୋ ଯଥାୱୁତ୍ତପଟିପାଟିଯା ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ନ ତେସଂ ତଥା ପତିନିଯତଭାୱତୋ। କସ୍ମା? ତଥା ନଧାରଣତୋ। ଦୁପ୍ପୋସଭାୱେନ ମହାଗଜା ୱିଯାତି ମହାଗଜା। ଯଦି ଇତରେପି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିସଭାୱା, କିଂ ତେସମ୍ପି ୱସେନ ଅଯଂ ଦେସନା ଇଚ୍ଛିତାତି? ନୋତି ଆହ ''ଭଗୱା ପନା''ତିଆଦି। କାଯପରିହାରୋ ପଯୋଜନଂ ଏତେନାତି କାଯପରିହାରିକଂ। ତେନାହ ''କାଯଂ ପରିହରଣମତ୍ତକେନା''ତି।

ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ସୁଖୱିହାରତାଯ ସୁଖୱିହାରଟ୍ଠାନଭୂତା ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଏତସ୍ସାତି ଚତୁଦ୍ଦିସୋ ଚତୁଦ୍ଦିସୋ ଏୱ ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ। ତାସୁ ଏୱ କତ୍ଥଚି ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ଭଯେନ ନ ପଟିହନତି, ସଯଂ ୱା ତେନ ନ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅପ୍ପଟିଘୋ। ସନ୍ତୁସ୍ସମାନୋ ଇତରୀତରେନାତି ଉଚ୍ଚାୱଚେନ ପଚ୍ଚଯେନ ସକେନ, ସନ୍ତେନ, ସମମେୱ ଚ ତୁସ୍ସନକୋ। ପରିଚ୍ଚ ସଯନ୍ତି, କାଯଚିତ୍ତାନି ପରିସଯନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା, ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚ, ତେ ପରିସ୍ସଯେ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା ୱିନଯାଦୀହି ଚ ସହିତା ଖନ୍ତା, ଅଭିଭୱିତା ଚା। ଥଦ୍ଧଭାୱକରଭଯାଭାୱେନ ଅଚ୍ଛମ୍ଭୀ। ଏକୋ ଚରେତି ଏକାକୀ ହୁତ୍ୱା ଚରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ। ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋତି ତାଯ ଏୱ ଏକୱିହାରିତାଯ ଖଗ୍ଗମିଗସିଙ୍ଗସମୋ।

ଅସଞ୍ଜାତୱାତାଭିଘାତେହି ସିଯା ସକୁଣୋ ଅପକ୍ଖକୋତି ''ପକ୍ଖୀ ସକୁଣୋ''ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ।

ନୀୱରଣପ୍ପହାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୧୬।ୱଙ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅରଞ୍ଞେ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ ୱିଯ, ୱନଚରକାନଂ ୱିଯ ଚ ନିୱାସମତ୍ତମେୱ, ନ ପନ ଅରଞ୍ଞୱାସାନୁଚ୍ଛୱିକା କାଚି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତୀ’’ତି ଅପୱାଦୱସେନ ୱଙ୍କତଂ, ଆରଞ୍ଞକେହି ୱା ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି, ୱନଚରୱିସଭାଗଜନେହି ୱା ସଦ୍ଧିଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୱସେନ ୱଙ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜତି। କାଳକସଦିସତ୍ତା କାଳକଂ, ଥୁଲ୍ଲୱଜ୍ଜଂ। ତିଲକସଦିସତ୍ତା ତିଲକଂ, ଅଣୁମତ୍ତୱଜ୍ଜଂ।

ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଜନୱିୱିତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ତଂ ପନ ଜନସଦ୍ଦଘୋସାଭାୱେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ ସଦ୍ଦକଣ୍ଟକତ୍ତା ଝାନସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଏତଦେୱାତି ନିସ୍ସଦ୍ଦତଂଯେୱ। ୱିହାରୋ ପାକାରପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସକଲୋ ଆୱାସୋ। ଅଡ୍ଢଯୋଗୋତି ଦୀଘପାସାଦୋ, ‘‘ଗରୁଳସଣ୍ଠାନପାସାଦୋ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପାସାଦୋତି ଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିଯଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନପାସାଦୋ ।ଅଟ୍ଟୋ ପଟିରାଜୂନଂ ପଟିବାହନଯୋଗ୍ଗୋ ଚତୁପଞ୍ଚଭୂମକୋ ପତିସ୍ସଯୱିସେସୋ। ମାଳୋ ଏକକୂଟସଙ୍ଗହିତୋ ଅନେକକୋଣୱନ୍ତୋ ପତିସ୍ସଯୱିସେସୋ। ଅପରୋ ନଯୋ ୱିହାରୋ ନାମ ଦୀଘମୁଖପାସାଦୋ। ଅଡ୍ଢଯୋଗୋ ଏକପସ୍ସଚ୍ଛଦନକସେନାସନଂ। ତସ୍ସ କିର ଏକପସ୍ସେ ଭିତ୍ତି ଉଚ୍ଚତରା ହୋତି, ଇତରପସ୍ସେ ନୀଚା, ତେନ ତଂ ଏକପସ୍ସଛଦନକଂ ହୋତି। ପାସାଦୋ ନାମ ଆଯତଚତୁରସ୍ସପାସାଦୋ। ହମ୍ମିଯଂ ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନକଂ ଚନ୍ଦିକଙ୍ଗଣଯୁତ୍ତଂ। ଗୁହା ନାମ କେୱଲା ପବ୍ବତଗୁହା। ଲେଣଂ ଦ୍ୱାରବଦ୍ଧଂ ପବ୍ଭାରଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ମଣ୍ଡପୋତି ସାଖାମଣ୍ଡପୋ।

ୱିହାରସେନାସନନ୍ତି ପତିସ୍ସଯଭୂତଂ ସେନାସନଂ। ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନନ୍ତି ମଞ୍ଚପୀଠଞ୍ଚେୱ ମଞ୍ଚପୀଠସମ୍ବନ୍ଧସେନାସନଞ୍ଚ। ଚିମିଲିକାଦି ସନ୍ଥରିତବ୍ବତୋ ସନ୍ଥତସେନାସନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଭାୱତୋ ସଯନସ୍ସ ନିସଜ୍ଜାଯ ଚ କେୱଲଂ ଓକାସଭୂତଂ ସେନାସନଂ। ‘‘ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସେନାସନଗ୍ଗହଣେନ ସଙ୍ଗହିତମେୱ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାଭାୱତୋ।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇମ ପନା’’ତିଆଦି। ‘‘ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱସେନ ଆଗତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱିନଯେ ତଥା ଆଗତତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଭିଧମ୍ମେପି ପନ ‘‘ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲା, ସବ୍ବମେତଂ ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ୱିଭ. ୫୨୯) ଆଗତମେୱ। ତତ୍ଥ ହି ଯଂ ନ ଗାମପଦେସନ୍ତୋଗଧଂ, ତଂ ‘‘ଅରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ନିପ୍ପରିଯାଯୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଧୁତଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି. ୧।୩୧) ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯୁତ୍ତଂ,ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ରୁକ୍ଖସମୀପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯାୱତା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ସମନ୍ତା ଛାଯା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ନିପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ’’ନ୍ତି। ସେଲ-ସଦ୍ଦୋ ଅୱିସେସତୋ ପବ୍ବତପରିଯାଯୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପବ୍ବତନ୍ତି ସେଲ’’ନ୍ତି, ନ ସିଲାମଯମେୱ, ପଂସୁମଯାଦିକୋ ତିୱିଧୋପି ପବ୍ବତୋ ଏୱାତି। ୱିୱରନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ମିଥୋ ଆସନ୍ନତରେ ଠିତାନଂ ଓୱରକାଦିସଦିସଂ ୱିୱରଂ, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ପବ୍ବତେ। ଉମଙ୍ଗସଦିସନ୍ତି ସୁଦୁଙ୍ଗାସଦିସଂ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନନ୍ତି ପକତିସଞ୍ଚାରୱସେନ ମନୁସ୍ସେହି ନ ସଞ୍ଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ୱନସଣ୍ଡାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଭୀସନକାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ସଲୋମହଂସାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ପରିଯନ୍ତାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରାନମେତଂ, ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଦୁରଭିସମ୍ଭୱାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ୱିଭ. ୫୩୧) ଇମଂ ପାଳିସେସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି କେନଚି ଛଦନେନ ଅନ୍ତମସୋ ରୁକ୍ଖସାଖାଯପି ନ ଛାଦିତଂ। ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। ପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସେତି ପବ୍ଭାରସଦିସେ ଲେଣସଦିସେ ଚ।

ପିଣ୍ଡପାତପରିଯେସନଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାତି ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡପାତପରିଯେସନତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ’’ତି ।ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିସଦ୍ଦୋ ‘‘ସମନ୍ତତୋ’’ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥେ, ତସ୍ମା ୱାମୋରୁଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣୋରୁଞ୍ଚ ସମଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଭୋ ପାଦେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜା ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ଆହ ‘‘ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନ’’ନ୍ତି। ଊରୂନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ। ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ଚ ଯଥା ପଲ୍ଲଙ୍କୱସେନ ନିସଜ୍ଜା ହୋତି, ଏୱଂ ଉଭୋ ପାଦେ ଆଭୁଗ୍ଗେ ଭଞ୍ଜିତେ କତ୍ୱା, ତଂ ପନ ଉଭିନ୍ନଂ ପାଦାନଂ ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧତାକରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତି।

ହେଟ୍ଠିମକାଯସ୍ସ ଚ ଅନୁଜୁକଂ ଠପନଂ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ବୋଧିତନ୍ତି ‘‘ଉଜୁଂ କାଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାଯୱିସଯୋତି ଆହ ‘‘ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ତଂ ପନ ଉଜୁକଠପନଂ ସରୂପତୋ, ପଯୋଜନତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଟ୍ଠାରସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଣମନ୍ତୀତି ନ ଓନମନ୍ତି। ନ ପରିପତତୀତି ନ ୱିଗଚ୍ଛତି ୱୀଥିଂ ନ ଲଙ୍ଘେତି। ତତୋ ଏୱ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସପ୍ପତ୍ତିଯା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱୁଡ୍ଢିଂ ଫାତିଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ପରିମୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିସଦ୍ଦୋ ଅଭି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ’’ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂଯେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୀପତ୍ଥୋ ୱା ପରିସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମୁଖସମୀପେ ୱା କତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ‘‘ୱିୱିତ୍ତଂ ସେନାସନଂ ଭଜତୀ’’ତିଆଦିନା ଭାୱନାନୁରୂପଂ ସେନାସନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ଏୱଂ ‘‘ନିସୀଦତୀ’’ତି ଇମିନା ଅଲୀନାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖିଯୋ ସନ୍ତୋ ଇରିଯାପଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ନିସଜ୍ଜାଯ ଦଳ୍ହଭାୱୋ, ‘‘ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି ଇମିନା ଆରମ୍ମଣପରିଗ୍ଗହୂପାଯୋ। ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ‘‘ପରିଣାଯିକା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ମୁଖନ୍ତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ‘‘ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠୋ ହି

ନିସ୍ସାନଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ପରିଗ୍ଗହିତନିସ୍ସାନନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟା ଗହିତାସମ୍ମୋସଂ ପରିଚଓସମ୍ମୋସଂ ସତିଂ କତ୍ୱା, ପରମଂ ସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୧୭। ଅଭିଜ୍ଝାଯତି ଗିଜ୍ଝତି ଅଭିକଙ୍ଖତି ଏତାଯାତି ଅଭିଜ୍ଝା, ଲୋଭୋ। ଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ, ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ନ ପଟିପକ୍ଖାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତା। ''ପହୀନତ୍ତା''ତି ଚ ପହୀନସଦିସତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଝାନସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା। ତଥାପି ନଯିଦଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସଭାୱତୋ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝଂ, ଅଥ ଖୋ ଭାୱନାୱସେନ, ତେନାହ ''ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସଦିସେନା''ତି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଯଥା ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱନାଯ ପରିଭାୱିତତ୍ତା ୱିଗତାଭିଜ୍ଝତା, ଏୱଂ ଅବ୍ୟାପନ୍ନଂ ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ନିଦ୍ଦିଚିକିଚ୍ଛଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରିମପକତିନ୍ତି ପରିସୁଦ୍ଧପଣ୍ଡରସଭାୱଂ। ''ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାତି''ଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୬୨; ୱିଭ। ୫୪୬) ଥିନସ୍ସ, ''ଯା କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୬୩; ୱିଭ। ୫୪୬) ଚ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଥିନଂ ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞଂ, ମିଦ୍ଧଂ ଚେତସିକଗେଲଞ୍ଞ''ନ୍ତି। ସତିପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅୱିପ୍ପଯୋଗେ ଚିତ୍ତକାଯଲହୁତାଦୀନଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଯଥାକକ୍କଂ ତଂ ତଂ ୱିସେସସ୍ସ ଯା ତେସଂ ଅକଲ୍ଲତାଦୀନଂ ୱିସେସପ୍ପଚ୍ଚଯତା, ଅଯମେତେସଂ ସଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଆଲୋକସଞ୍ଞୀତି ଏତ୍ଥ ଅତିସଯତ୍ଥୱିସିଟ୍ଠଅତ୍ଥି ଅତ୍ଥାୱବୋଧକୋ ଅଯମୀକାରୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ରତ୍ତିମ୍ପି...ପେ... ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ଇଦଂ ଉଭଯନ୍ତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞମାହ। ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପଜହିତ୍ୱା। ''କଥମିଦ''ନ୍ତି ପୱତ୍ତିଯା କଥଙ୍କଥା, ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଙ୍କଥୀ, ନ କଥଙ୍କଥୀତି ଅକଥଂକଥୀ, ନିଦ୍ଦିଚିକିଚ୍ଛୋ। ଲକ୍ଖଣାଦିଭେଦତୋତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚଯପହାନପହାଯକାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେପି ହି ଭେଦତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାତି।

୨୧୮।ତେସନ୍ତି ଇଣୱସେନ ଗହିତଧନାନଂ। ପରିଯନ୍ତୋତି ଦାତବ୍ବସେସୋ। ସୋ ବଲୱପାମୋଜ୍ଜଂ ଲଭତି ''ଇଣପଲିବୋଧତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ''ତି। ସୋମନସ୍ସଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି ''ଜୀୱିକାନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି।

୨୧୯।ୱିସଭାଗୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତିଯାତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତିଯା। ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ହି ସୁଖୱେଦନାଯ କୁସଲୱିପାକସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିରୋଧିତାଯ ୱିସଭାଗା। ଚତୁଇରିଯାପଥଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଇରିଯାପଥପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। ବ୍ୟାଧିକୋ ହି ଯଥା ଠାନଗମନେସୁ ଅସମତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ନିସଜ୍ଜାଦୀସୁପି ଅସମତ୍ଥୋ ହୋତି। ଆବାଧେତୀତି ପୀଳେତି। ୱାତାଦୀନଂ ୱିକାରୋ ୱିସମାୱତ୍ଥା ବ୍ୟାଧୀତି ଆହ ''ତଂସମୁଟ୍ଠାନେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ''ତି। ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ପନ ବ୍ୟାଧିଭାୱେ ମୂଲବ୍ୟାଧିନା ଆବାଧିକୋ ଆଦିତୋ ବାଧତୀତି କତ୍ୱା। ଅନୁବନ୍ଧବ୍ୟାଧିନା ଦୁକ୍ଖିତୋ ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖୋତି କତ୍ୱା। ଗିଲାନୋତି ଧାତୁସଙ୍ଖଯେନ ପରିକ୍ଖୀଣସରୀରୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ୱା ବଲଂ ବଲମତ୍ତା। ତଦୁଭଯନ୍ତି ପାମୋଜ୍ଜଂ, ସୋମନସ୍ସଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଲଭେଥ ପାମୋଜ୍ଜଂ ''ରୋଗତୋ ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ''ତି। ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ସୋମନସ୍ସଂ ''ଅତ୍ଥି ମେ କାଯେ ବଲ''ନ୍ତି।

୨୨୦।ସେସନ୍ତି ''ତସ୍ସ ହି 'ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତୋମ୍ହୀ'ତି ଆୱଜ୍ଜଯତୋ ତଦୁଭଯଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱମାଦି। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ପଠମଦୁତିଯପଦେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ। ସଙ୍ଖପଦେସୁପି ଅୱସିଟ୍ଠପଦେସୁ ତତିଯାଦୀସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ।

୨୨୧-୨୨୨।ନ ଅତ୍ତନି ଅଧୀନୋତି ନ ଅତ୍ତାଯତ୍ତୋ। ପରାଧୀନୋତି ପରାଯତ୍ତୋ। ଅପରାଧୀନତାଯ ଭୁଜୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେ ଏସିତବ୍ବୋତି ଭୁଜିସ୍ସୋ। ସୱସୋତି ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକୋ''ତି। ଅନୁଦକତାଯ କଂ ପାନୀଯଂ ତାରେନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି କନ୍ତାରୋତି ଆହ ''ନିରୁଦକଂ ଦୀଘମଗ୍ଗ''ନ୍ତି।

୨୨୩।ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଦସ୍ସନେ। ଅଯନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ସଦିସତା। ଯେନ ଇଣାଦୀନଂ ଉପମାଭାୱୋ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଞ୍ଚ ଉପମେଯ୍ୟଭାୱୋ ହୋତି, ସୋ ନେସଂ ଉପମୋପମେଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୋ ସଦିସତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯୋ ଯମ୍ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ରଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯମ୍ହି କାମରାଗସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭୂତେ ପୁଗ୍ଗଲେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱସେନ ରତ୍ତୋ ହୋତି। ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ତଂ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁଂ ''ମମେତ''ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି।

ଉପଦ୍ଦୱେଥାତି ଉପଦ୍ଦୱଂ କରୋଥ।

ନକ୍ଖତ୍ତସ୍ସାତି ମହସ୍ସ। ମୁତ୍ତୋତି ବନ୍ଧନତୋ ମୁତ୍ତୋ।

ୱିନଯେ ଅପକତଞ୍ଞୁନାତି ୱିନଯକ୍କମେ ଅକୁସଲେନ। ସୋ ହି କପ୍ପିଯାକପ୍ପିଯଂ ଯାଥାୱତୋ ନ ଜାନାତି। ତେନାହ ''କିସ୍ମିଞ୍ଚିଦେୱା''ତିଆଦି।

ଗଚ୍ଛତିପୀତି ଥୋକଂ ଥୋକଂ ଗଚ୍ଛତିପି। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନ ତାଯ ଏୱ ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତତାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତିଟ୍ଠତିପି। ଇଦିସେ କନ୍ତାରେ ଗତୋ ''କୋ ଜାନାତି କିଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ନିୱତ୍ତତିପି, ତସ୍ମା ଗତଟ୍ଠାନତୋ ଅଗତଟ୍ଠାନମେୱ ବହୁତରଂ ହୋତି। ସନ୍ଧାଯ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ ୱତ୍ଥୁଂ ''ଇଦମେୱ''ନ୍ତି ସଦ୍ଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀତି ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ, ନତ୍ଥି ନୁ ଖୋ''ତି। ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଏୱ ସପ୍ପନଂ ଆସପ୍ପନଂ। ପରି ପରିତୋ,

ଉପରୂପରି ୱା ସପ୍ପନଂ ପରିସପ୍ପନଂ। ଉଭଯେନପି ତତ୍ଥେୱ ପରିବ୍ଭମନଂ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ଅପରିଯୋଗାହନ’’ନ୍ତି। ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଅରଞ୍ଞସଞ୍ଞାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛମ୍ଭିତଭାୱଂ, ଉତ୍ରାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୨୪।ତତ୍ରାଯଂ ସଦିସତାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଇଣାଦିସଦିସା, ତଦଗ୍ଗେନ ତେସଂ ପହାନଂ ଆଣଣ୍ୟାଦିସଦିସଂ ଅଭାୱୋତି କତ୍ୱା। ଛ ଧମ୍ମେତି ଅସୁଭନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ଅସୁଭଭାୱନାନୁଯୋଗୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ବ୍ରୂହେତ୍ୱା। ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨-୩୭୪) ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ ତତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପାଦନୌପ୍ପନ୍ନପହାନାଦିୱିଭାୱନୱସେନ ସୱିସେସଂ ପାଠଇଯା ଆଗତତ୍ତା। ଏସ ନଯୋ ବ୍ୟାପାଦାଦିପ୍ପହାନକଭାୱେପି। ପରୱତ୍ଥୁମ୍ହୀତି ଆରମ୍ମଣଭୂତେ ପରସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ।

ଅନତ୍ଥକରୋତି ଅତ୍ତନୋ ପରସ୍ସ ଚ ଅନତ୍ଥାୱହୋ। ଛ ଧମ୍ମେତି ମେତ୍ତାନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋ, ମେତ୍ତାଭାୱନାନୁଯୋଗୋ , କମ୍ମସ୍ସକତା, ପଟିସଙ୍ଖାନବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ। ତତ୍ଥେୱାତି ମହାସତିପଟ୍ଠାନେଯେୱ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୨-୩୭୪)। ଚାରିତ୍ତସୀଲଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତସିକ୍ଖାପଦଂ ଆଚାରପଣ୍ଣତ୍ତି।

ବନ୍ଧନାଗାରଂ ପୱେସିତତ୍ତା ଅଲଦ୍ଧନକ୍ଖତ୍ତାନୁଭୱୋ ପୁରିସୋ ‘‘ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ବନ୍ଧନାଗାରଂ ପୱେସିତୋ ପୁରିସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ଏୱ ୱା ତଦନନୁଭୱନତ୍ଥଂ ତଥା କତୋ। ମହାଅନତ୍ଥକରନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥହାପନମୁଖେନ ମହତୋ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକଂ। ଛ ଧମ୍ମେତି ଅତିଭୋଜନେ ନନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋ, ଇରିଯାପଥସମ୍ପରିୱତ୍ତନତା, ଆଲୋକସଞ୍ଞାମନସିକାରୋ, ଅବ୍ଭୋକାସୱାସୋ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚେ ମହାଅନତ୍ଥକରନ୍ତି ପରାଯତ୍ତତାପାଦନତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ମହତୋ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ଛ ଧମ୍ମେତି ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନଯେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ୱୁଡ୍ଢସେୱିତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ।

ବଲୱାତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକୱିଧମନସମତ୍ଥେନ ବଲେନ ବଲୱା। ସଜ୍ଜାୱୁଧୋତି ସନ୍ନଦ୍ଧଧନୁଆଦିଆୱୁଧୋ। ସୂରୱୀରସେୱକଜନୱସେନ ସପରିୱାରୋ। ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପୁରିସଂ। ବଲୱନ୍ତତାଯ, ସଜ୍ଜାୱୁଧତାଯ, ସପରିୱାରତାଯ ଚ ଚୋରା ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ପଲାଯେଯ୍ୟୁଂ। ଅନତ୍ଥକାରିକାତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ୱିବନ୍ଧକରଣତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନତ୍ଥକାରିକା। ଛ ଧମ୍ମେତି ବହୁସ୍ସୁତତା, ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱିନଯେ ପକତଞ୍ଞୁତା, ଅଧିମୋକ୍ଖବହୁଲତା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ସପ୍ପାଯକଥାତି ଇମେ ଛ ଧମ୍ମେ। ଯଥା ବାହୁସଚ୍ଚାଦୀନି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ପହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ପୀତି ଇଧାପି ବହୁସ୍ସୁତତାଦଯୋ ଗହିତା। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ସପ୍ପାଯକଥା ୱିଯ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକସେୱନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିନିମିତ୍ତତାମୁଖେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିମେୱ ପରିବ୍ରୂହେତୀତି ତସ୍ସା ପହାନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତୱିଧୂନନୂପାଯୋତି ଆହ ‘‘ଦୁଚ୍ଚରିତକନ୍ତାରଂ ନିତ୍ଥରିତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

୨୨୫।ପାମୋଜ୍ଜଂ ନାମ ତରୁଣପୀତି, ସା କଥଞ୍ଚିପି ତୁଟ୍ଠାୱତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯତୀତି ତୁଟ୍ଠାକାରୋ ଜାଯତୀ’’ତି। ତୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଓକ୍କନ୍ତିକଭାୱପ୍ପତ୍ତାଯ ପୀତିଯା ୱସେନ ତୁଟ୍ଠସ୍ସ। ଅତ୍ତନୋ ସୱିପ୍ଫାରିକତାଯ, ଅତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସକଲସରୀରଂ ଖୋଭଯମାନା ଫରଣଲକ୍ଖଣା ପୀତି ଜାଯତି। ପୀତିସହିତଂ ପୀତି ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, କିଂ ପନ ତଂ ? ମନୋ। ପୀତି ମନୋ ଏତସ୍ସାତି ପୀତିମନୋ, ତସ୍ସ ପୀତିମନସ୍ସ। ତଯିଦଂ ଅତ୍ଥମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୀତିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଆହ। କାଯୋତି ଇଧ ଅରୂପକଲାପୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ନ ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯମେୱାତି ଆହ ‘‘ନାମକାଯୋ ପସ୍ସମ୍ଭତୀ’’ତି, ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱଯସ୍ସ ପୀତିୱସେନେତ୍ଥ ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ୱିଗତଦରଥୋତି ପହୀନୌଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସଦରଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ପୁବ୍ବଭାଗଭାୱନାଯ ୱସେନ ଚେତସିକସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋଯେୱ ତଂସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟ୍ଠସରୀରତାଯ କାଯିକମ୍ପି ସୁଖଂ ୱେଦେତୀତି ଆହ ‘‘କାଯିକମ୍ପି ଚେତସିକମ୍ପି ସୁଖଂ ୱେଦଯତୀ’’ତି। ଇମିନାତି ‘‘ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ। ସଂକିଲେସପକ୍ଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା, ପଠମଜ୍ଝାନପକ୍ଖିକତ୍ତା ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖେନ। ସୁଖିତସ୍ସାତି ସୁଖିନୋ।

ପଠମଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୨୬। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିଯତୀ’’ତି ଏତେନ ଉପଚାରୱସେନପି ଅପ୍ପନାୱସେନପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନଂ କଥିତଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ‘‘ସୋ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ’’ତିଆଦିକା ଦେସନା କିମତ୍ଥିଯାତି ଆହ ‘‘ସୋ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉପରିୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଉପରିୱତ୍ତଙ୍କୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ନ ହି ଉପଚାରସମାଧିସମଧିଗମେନ ୱିନା ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱିସେସୋ ସମଧିଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କା। ପାମୋଜ୍ଜୁପ୍ପାଦାଦୀହି କାରଣପରମ୍ପରା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦିସମଧିଗମେପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାୱ ପଟିପଦାଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧି ୱିଯ ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦିସମଧିଗମେତି

ଦଟ୍ଠଙ୍। ତସ୍ସ ସମାଧିନୋତି ‘‘ସୁଖିନୋ ଚିତ୍ତଂ ସମାଧିୟତୀ’’ତି ଏୱଂ ସାଧାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ ଯୋ ଅପ୍ପନାଲକ୍ଖଣୋ, ତସ୍ସ ସମାଧିନୋ। ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଚେୱ ଅଭିଞ୍ଞାଦିୱିଭାଗସ୍ସ ଚ ପଭେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କରୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପୁପ୍ଫସମ୍ଭୱଂ ଗବ୍ଭାସୟେ କରୀୟତୀତି କତ୍ୱା, କରତୋ ଜାତୋ କାୟୋ କରଜକାୟୋ, ତଦୁପସନିସ୍ସୟୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସମୁଦାୟୋ। କାମଂ ନାମକାୟୋପି ୱିୱେକଜେନ ପୀତିସୁଖେନ ତଥାଲଦ୍ଧୁପକାରୋ, ‘‘ଅଭିସନ୍ଦେତୀ’’ତିଆଦିୱଚନତୋ ପନ ରୂପକାୟୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଇମଂ କରଜକାୟ’’ନ୍ତି। ଅଭିସନ୍ଦେତୀତି ଅଭିସନ୍ଦନଂ କରୋତି। ତଂ ପନ ଝାନମୟେନ ପୀତିସୁଖେନ କରଜକାୟସ୍ସ ତିନ୍ତଭାୱାପାଦନଂ, ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ଲୂଖଭାୱାପନୟନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେମେତୀ’’ତିଆଦି, ତୟିଦଂ ଅଭିସନ୍ଦନଂ ଅତ୍ଥତୋ ୟଥାୱୁତ୍ତପୀତିସୁଖସମୁଟ୍ଠାନେହି ପଣୀତରୂପେହି କାୟସ୍ସ ପରିପ୍ଫରଣଂ ଦଟ୍ଠଙ୍। ‘‘ପରିସନ୍ଦେତୀ’’ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଙ୍ଗଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବୱା, ତସ୍ସ ସବ୍ବାୱତୋ। ଅୱୟୱାୱୟୱିସମ୍ବନ୍ଧେ ଅୱୟୱିନି ସାମିୱଚନନ୍ତି ଅୱୟୱୀୱିସୟୋ ସବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସୱତୋ’’ତି। ଅଫୁଟଂନାମ ନ ହୋତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ କମ୍ମଜରୂପଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜରୂପସ୍ସ ଅଭିବ୍ୟାପନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତତୀ’’ତିଆଦି।

୨୨୭।ଛେକୋତି କୁସଲୋ। ତଂ ପନସ୍ସ କୋସଲ୍ଲଂ ନ୍ହାନିୟଚୁଣ୍ଣାନଂ ସନ୍ନନେ ପିଣ୍ଡୀକରଣେ ଚ ସମତ୍ଥତାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିବଲୋ’’ତିଆଦି। କଂସ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ମହତିୟା କଂସପାତିୟା’’ତିଆଦୀସୁ ସୁୱଣ୍ଣେ ଆଗତୋ।

‘‘କଂସୋ ଉପହତୋ ୟଥା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୩୪) କିତ୍ତିମଲୋହେ, କତ୍ଥଚି ପଣ୍ଡିତମତ୍ତେ ‘‘ଉପକଂସୋ ନାମ ରାଜାପି ମହାକଂସସ୍ସ ଅତ୍ରଜୋ’’ତିଆଦି, [ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୪।୧୦ ଘଟପଣ୍ଡିତଜାତକୱଣ୍ଣନାୟଂ (ଅତ୍ଥତୋ ସମାନଂ)] ଇଧ ପନ ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଲୋହେତି ଆହ ‘‘ୟେନ କେନଚି ଲୋହେନ କତଭାଜନେ’’ତି। ସ୍ନେହାନୁଗତାତି ଉଦକସିନେହେନ ଅନୁପୱିସନୱସେନ ଗତା ଉପଗତା। ସ୍ନେହପରେତାତି ଉଦକସିନେହେନ ପରିତୋ ଗତା ସମନ୍ତତୋ ଫୁଟ୍ଠା, ତତୋ ଏୱ ସନ୍ତରବାହିରା ଫୁଟ୍ଠା ସିନେହେନ, ଏତେନ ସବ୍ବସୋ ଉଦକେନ ତେମିତଭାୱମାହ। ‘‘ନ ଚ ପଗ୍ଘରଣୀ’’ତି ଏତେନ ତିନ୍ତସ୍ସପି ତସ୍ସ ଘନଥଦ୍ଧଭାୱଂ ୱଦତି। ତେନାହ ‘‘ନ ଚ ବିନ୍ଦୁଂ ବିନ୍ଦୁ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଦୁତିୟଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୨୯। ତାହି ତାହି ଉଦକସିରାହି ଉବ୍ଭିଜ୍ଜତୀତି ଉବ୍ଭିଦଂ, ଉବ୍ଭିଦଂ ଉଦକଂ ଏତସ୍ସାତି ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋ। ଉବ୍ଭିନ୍ନୋଦକୋତି ନଦୀତୀରେ ଖତକୂପକୋ ୱିୟ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜନକୋଦକୋ। ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନକୋଦକୋତି ଧାରାୱସେନ ଉଟ୍ଠହନୋଦକୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଉବ୍ଭିଦୋଦକୋୱ ରହଦୋ ଗହିତୋ, ନ ଇତରୋତି ଆହ ‘‘ହେଟ୍ଠା ଉଗ୍ଗଚ୍ଛନୋଦକଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ଧାରାନିପାତପୁବ୍ବୁଳକେହୀତି ଧାରାନିପାତେହି ଉଦକପୁବ୍ବୁଳକେହି ଚ, ‘‘ଫେଣପଟଲେହି ଚା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସନ୍ନିସିନ୍ନମେୱାତି ଅପରିକ୍ଖୋଭିତତାୟ ନିଚ୍ଚଲମେୱ, ସୁପ୍ପସନ୍ନମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ସେସନ୍ତି ‘‘ଅଭିସନ୍ଦେତୀ’’ତିଆଦିକଂ।

ତତିୟଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୧।ଉପ୍ପଲାନୀତି ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛାନି। ସେତରତ୍ତନୀଲେସୂତି ଉପ୍ପଲେସୁ, ସେତୁପ୍ପଲରତ୍ତୁପ୍ପଲନୀଲୁପ୍ପଲେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଂ କିଞ୍ଚି ଉପ୍ପଲଂ ଉପ୍ପଲମେୱ ସାମଞ୍ଞଗହଣତୋ । ସତପତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ-ସଦ୍ଦୋ ବହୁପରିୟାୟୋ ‘‘ସତଗ୍ଘୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ତେନ ଅନେକସତପତ୍ତସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଲୋକେ ପନ ‘‘ରତ୍ତଂ ପଦୁମଂ, ସେତଂ ପୁଣ୍ଡରୀକ’’ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟାୱ ଅଗ୍ଗା, ୟାୱ ଚ ମୂଲା ଉଦକେନ ଅଭିସନ୍ଦନାଦିସମ୍ଭୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉଦକାନୁଗ୍ଗତଗ୍ଗହଣଂ। ଇଧ ଉପ୍ପଲାଦୀନି ୱିୟ କରଜକାୟୋ, ଉଦକଂ ୱିୟ ତତିୟଜ୍ଝାନସୁଖଂ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୩। ୟସ୍ମା ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା’’ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଚିତ୍ତମାହ, ତଞ୍ଚ ରାଗାଦିଉପକ୍କିଲେସାପଗମନତୋ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ନିମ୍ମଲଂ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ନିରୁପକ୍କିଲେସଟ୍ଠେନ ପରିସୁଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ୟସ୍ମା ପନ ପାରିସୁଦ୍ଧିୟା ଏୱ ପଚ୍ଚୟୱିସେସେନ ପୱତ୍ତିୱିସେସୋ ପରିୟୋଦାତତା ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ନିଘଂସନେନ ପଭସ୍ସରତା ୱିୟ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ପଭସ୍ସରଟ୍ଠେନ ପରିୟୋଦାତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ଇଦନ୍ତି ଓଦାତୱଚନଂ। ଉତୁଫରଣତ୍ଥନ୍ତି ଉଣ୍ହୋତୁନୋ ଫରଣଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉତୁଫରଣଂ ନ ହୋତି ସୱିସେସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ତେନାହ ‘‘ତଙ୍ଖଣ…ପେ… ବଲୱଂ ହୋତୀ’’ତି। ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ କରଜକାୟୋତି ୟୋଗିନୋ କରଜକାୟୋ ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଉତୁଫରଣସଦିସେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖେନ ଫରିତବ୍ବତ୍ତା। ପୁରିସସ୍ସ ସରୀରଂ ୱିୟ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ ଉତୁଫରଣଟ୍ଠାନିୟସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭାୱତୋ, ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧେନ ଚେତସା’’ତି ଚେତୋ ଗହଣେନ ଝାନସୁଖଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍, ତେନାହ ‘‘ଉତୁଫରଣଂ ୱିୟ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସୁଖ’’ନ୍ତି। ନନୁ ଚ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ସୁଖମେୱ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି ସାତଲକ୍ଖଣସନ୍ତସଭାୱତ୍ତା ପନେତ୍ଥ

ଉପେକ୍ଖା ‘‘ସୁଖ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୪୪; ପଟି। ମ। ୧୦୫, ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୭)

ନ ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀତି ନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଅୱିନାଭାୱତୋ, ତେନାହ ‘‘ନ ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହୀତି କସିଣାନୁଲୋମତୋ, କସିଣପଟିଲୋମତୋ, କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମତୋ, ଝାନପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ, ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିତୋ, ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନତୋ , ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋତି ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି। ସତିପି ଝାନେସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦିୱସୀଭାୱେ ଅଯଂ ୱସୀଭାୱୋ ଅଭିଞ୍ଞାନିବ୍ବତ୍ତନେ ଏକନ୍ତେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ନ ହି…ପେ… ହୋତୀ’’ତି। ସ୍ୱାଯଂ ନଯୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀହି ୱିନା ନ ଇଜ୍ଝତୀତି ତାଯପେତ୍ଥ ଅୱିନାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ନ ଆରୁପ୍ପଜ୍ଝାନାନି ଆଗତାନୀତି? ୱିସେସତୋ ଚ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକତ୍ତା ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧା କତ୍ୱା ତାଯ ଦେସିତା, ନ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ଇଧ ଅନୁପଯୋଗତୋ, ତେନାହ ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ଆହରିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାନୀ’’ତି।

ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।ସେସନ୍ତି ‘‘ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଞେଯ୍ୟଂ ଜାନାତୀତି ଞାଣଂ, ତଂ ପନ ଞେଯ୍ୟଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନଂ, ଞାଣମେୱ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଞାଣଦସ୍ସନଂ। ତଯିଦଂ ଞାଣଦସ୍ସନପଦଂ ସାସନେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଞାଣୱିସେସେ ନିରୂଳ୍ହଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଜାନାତି, ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଚ ତେ ପସ୍ସତି ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଇଧ ପନ…ପେ… ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଅଭିନୀହରତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ୱିପସ୍ସନାକ୍କମେନ ଜାତେ ୱିପସ୍ସନାଭିମୁଖଂ ପେସେତି, ତେନାହ ‘‘ୱିପସ୍ସନା… ପେ… କରୋତୀ’’ତି। ତଦଭିମୁଖଭାୱୋ ଏୱ ହିସ୍ସ ତନ୍ନିନ୍ନତାଦିକରତା। ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ। ଓଦନକୁମ୍ମାସେହି ଉପଚୀଯତୀତି ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯୋ। ଅନିଚ୍ଚଧମ୍ମୋତି ପଭଙ୍ଗୁତାଯ ଅଦ୍ଧୁୱସଭାୱୋ। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୱିଘାତତ୍ଥାଯାତି ସରୀରେ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧସ୍ସ ୱିଗମାଯ। ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋତି ଉଚ୍ଛାଦେତବ୍ବତାସଭାୱୋ। ଉଚ୍ଛାଦନେନ ହି ସରୀରେ ସେଦଗୂଥପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିଧାତୁକ୍ଖୋଭଗରୁଭାୱଦୁଗ୍ଗନ୍ଧାନଂ ଅପଗମୋ ହୋତି। ମହାସମ୍ବାହନଂ ମଲ୍ଲାଦୀନଂ ବାହୁୱତ୍ତନାଦିଅତ୍ଥଂ ହୋତୀତି ‘‘ଖୁଦ୍ଦକସମ୍ବାହନେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋତି ପରିମଦ୍ଦିତବ୍ବତାସଭାୱୋ। ଭିଜ୍ଜତି ଚେୱ ୱିକିରତି ଚାତି ଅନିଚ୍ଚତାୱସେନ ଭିଜ୍ଜତି ଚ ଭିନ୍ନଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ଅସାଧେନ୍ତଂ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଞ୍ଚ ହୋତି। ରୂପୀତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତେନ ଉତୁଆହାରଲକ୍ଖଣେନ ରୂପୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଆହ ‘‘ଛହି ପଦେହି ସମୁଦଯୋ କଥିତୋ’’ତି। ସଂସଗ୍ଗେ ହି ଅଯମୀକାରୋ। ସଣ୍ଠାନସମ୍ପାଦନମ୍ପି ତଥାରୂପରୂପୁପ୍ପାଦନେନେୱ ହୋତୀତି ଉଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନପଦେହିପି ସମୁଦଯୋ କଥିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ନୱହି ଯଥାରହଂ କାଯେ ସମୁଦଯୱଯଧମ୍ମାନୁପସ୍ସିତା ଦସ୍ସିତା। ନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ଛଟ୍ଠୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ। ପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ ତେନ ୱିନା ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, କାଯସଞ୍ଞିତାନଂ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଚ।

୨୩୫। ସୁଟ୍ଠୁ ଭାତି ଓଭାସତୀତି ସୁଭୋ, ପଭାସମ୍ପତ୍ତିଯାପି ମଣିନୋ ଭଦ୍ଦତାତି ଆହ ‘‘ସୁଭୋତି ସୁନ୍ଦରୋ’’ତି। କୁରୁୱିନ୍ଦଜାତି ଆଦିଜାତିୱିସେସୋପି ମଣିନୋ ଆକରପରିସୁଦ୍ଧିମୂଲକୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପରିସୁଦ୍ଧାକରସମୁଟ୍ଠିତୋ’’ତି ଦୋସନୀହରଣୱସେନ ପରିକମ୍ମନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସୁଟ୍ଠୁ କତପରିକମ୍ମୋ ଅପନୀତପାସାଣସକ୍ଖରୋ’’ତି। ଛୱିଯା ସଣ୍ହଭାୱେନସ୍ସ ଅଚ୍ଛତା, ନ ସଙ୍ଘାତସ୍ସାତି ଆହ ‘‘ଅଚ୍ଛୋତି ତନୁଚ୍ଛୱୀ’’ତି, ତେନାହ ‘‘ୱିପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି। ଧୋୱନୱେଧନାଦୀହୀତି ଚତୂସୁ ପାସାଣେସୁ ଧୋୱନେନ ଚେୱ କାଳକାଦିଅପହରଣତ୍ଥାଯ ସୁତ୍ତେନ ଆୱୁନନତ୍ଥାଯ ଚ ୱିଜ୍ଝନେନ। ତାପସଣ୍ହକରଣାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ। ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଂ। ମଣି ୱିଯ କରଜକାଯୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତବ୍ବତୋ। ଆୱୁତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା। ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମଦେୱ ଦସ୍ସନତୋ। ତଦାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ରୂପଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନଂ। ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକଚିତ୍ତଚେତସିକଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଧମ୍ମାପି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ଚ କ୍ତ୍ୱା ତେସଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଗତିକତ୍ତା ‘‘ଆୱୁତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅୱିରୋଧିତଂ ହୋତି। କିଂ ପନେତେ ଞାଣସ୍ସ ଆୱି ଭୱନ୍ତି, ଉଦାହୁ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି? ଞାଣସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ଆୱିଭାୱତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଆୱିଭୂତା ନାମ ହୋନ୍ତି। ଞାଣସ୍ସାତି ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞାଣସ୍ସ।

ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ, ତସ୍ମା ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନଂ ପରତୋ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞାଯ ପୁରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀତି ଯଦିପାଯଂ ଞାଣାନୁପୁବ୍ବୀ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି। ଏତସ୍ସ ଅନ୍ତରାୱାରୋ ନତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ କଥିତାସୁ ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୫) ୱିଯ ଛଟ୍ଠାଭିଞ୍ଞା କଥେତବ୍ବାତି ଏତସ୍ସ ଅନଭିଞ୍ଞାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ତାସଂ ଅନ୍ତରାୱାରୋ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅୱସରାଭାୱତୋ ଇଧେୱ

ରୂପାଓଚରଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାନନ୍ତରମେଓ ଦସ୍ସିତଂ ଓିପସ୍ସନାଞ୍ଜାଣଂ। ଯସ୍ମା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟତ୍ଥୋ, ତେନ ନ କେଓଲଂ ତଦେଓ, ଅଥ ଖୋ ଇଦମ୍ପି କାରଣଂ ଓିପସ୍ସନାଞ୍ଜାଣସ୍ସ ଇଧେଓ ଦସ୍ସନେତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଭେରଓମ୍ପି ରୂପଂ ପସ୍ସତୋତି ଏତ୍ଥ ''ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଜାଣେନ ଭେରଓଂ ରୂପଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୋ''ତିପି ଓତ୍ତବ୍ବଂ, ଏଓମ୍ପି ଅଭିଞ୍ଞାଲାଭିନୋ ଅପରିଞ୍ଞାତଓତ୍ଥୁକସ୍ସ ଭୟଂ ସନ୍ତାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉଚ୍ଚାଓାଲିକଓାସି ମହାନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ ଓିୟ। ପାଟିୟେକ୍କଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକଂ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ। ତେନାହ ଭଗଓା –

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ଓିଜାନତ''ନ୍ତିଆଦି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ମନୋମୟିଦ୍ଧିଞ୍ଜାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୨୩୬-୭।ମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ। ହତ୍ଥପାଦାଦି ଅଙ୍ଗେହି ଚ କଣ୍ଣରଜଣ୍ଣୁଆଦି ପଚ୍ଚଙ୍ଗେହି ଚ। ସଣ୍ଠାନଓସେନାତି କମଲଦଲାଦିସଦିସସଣ୍ଠାନମତ୍ତଓସେନ, ନ ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟଓସେନ। ସବ୍ବାକାରେହୀତି ଓଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଅଓୟଓଓିସେସାଦିସବ୍ବାକାରେହି। ତେନ ଇଦ୍ଧିମତା। ସଦିସଭାଓଦସ୍ସନତ୍ଥମେଓାତି ସଣ୍ଠାନତୋପି ଓଣ୍ଣତୋପି ଅଓୟଓଓିସେସତୋପି ସଦିସଭାଓଦସ୍ସନତ୍ଥମେଓ। ସଜାତିୟଂ ଠିତୋ, ନ ନାଗିଦ୍ଧିୟା ଅଞ୍ଞଜାତିରୂପୋ।

ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଜାଣାଦିକକଥାଓଣ୍ଣନା

୨୩୯।ସୁପରିକମ୍ମକତମତ୍ତିକାଦୟୋଓିୟ ଇଦ୍ଧିଓିଧଞ୍ଜାଣଂ ଓିକୁବ୍ବନକିରିୟାୟ ନିସ୍ସୟଭାଓତୋ।

୨୪୧।ସୁଖନ୍ତି ଅକିଚ୍ଛେନ, ଅକସିରେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୪୩। ମନ୍ଦୋ ଉତ୍ତାନସେୟ୍ୟକଦାରକୋପି ''ଦହରୋ''ତି ଓୁଚ୍ଚତୀତି ତତୋ ଓିସେସନତ୍ଥଂ ''ୟୁଓା''ତି ଓୁତ୍ତଂ। ୟୁଓାପି କୋଚି ଅନିଚ୍ଛନକୋ ଅମଣ୍ଡନଜାତିକୋ ହୋତୀତି ତତୋ ଓିସେସନତ୍ଥଂ ''ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ, ତେନାହ ''ୟୁଓାପୀତି''ଆଦି। କାଠଅତିଲପ୍ପମାଣା ବିନ୍ଦଓୋ କାଠଅତିଲକାନି କାଠଆ ଓା କମ୍ମାସା, ତିଲପ୍ପମାଣା ବିନ୍ଦଓୋ ତିଲକାନି। ଓଙ୍ଗଂ ନାମ ଓିୟଙ୍ଗଂ। ୟୋବ୍ବନପୀଠଅକାଦୟୋ ମୁଖଦୂସିପୀଠଅକା। ମୁଖଗତୋ ଦୋସୋ ମୁଖଦୋସୋ, ଲକ୍ଖଣଓଚନଞ୍ଚେତଂ ମୁଖେ ଅଦୋସସ୍ସାପି ପାକଟଭାଓସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ୟଥା ଓା ମୁଖେ ଦୋସୋ, ଏଓଂ ମୁଖେ ଅଦୋସୋପି ମୁଖଦୋସୋ ସରଲୋପେନ। ମୁଖଦୋସୋ ଚ ମୁଖଦୋସୋ ଚ ମୁଖଦୋସୋତି ଏକସେସନୟେନପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏଓଞ୍ହି ''ପରେସଂ ସୋଠଅସଓିଧଂ ଚିତ୍ତଂ ପାକଟଂ ହୋତୀ''ତି ଓଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି।

୨୪୫।ପୁବ୍ବେନିଓାସଞ୍ଜାଣୂପମାୟନ୍ତି ପୁବ୍ବେନିଓାସଞ୍ଜାଣସ୍ସ ଦସ୍ସିତୌପମାୟଂ। ତଂ ଦିଓସଂ କତକିରିୟା ନାମ ପାକଟିକସତ୍ତସ୍ସପି ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଂଦିଓସ-ଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ତଂଦିଓସଗତଗାମତ୍ତୟ-ଗ୍ଗହଣେନେଓ ମହାଭିନୀହାରେହି ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପୁବ୍ବେନିଓାସଞ୍ଜାଣଲାଭୀନଂ ତୀସୁ ଭଓେସୁ କତକିରିୟା ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ଦୀପିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୪୭।ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତେତି ତଂତଂକିଚ୍ଚଓସେନ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରନ୍ତେ। ୟଥାଓୁତ୍ତପାସାଦୋଓିୟ ଭିକ୍ଖୁନୋ କରଜକାୟୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଦଟ୍ଠବ୍ବଦସ୍ସନସିଦ୍ଧିତୋ। ଚକ୍ଖୁମତୋ ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସମଧିଗମୋ। ୟଥାହ ''ମଂସଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ, ମଗ୍ଗୋ ଦିବ୍ବସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ''ତି (ଇତିଓୁ। ୬୧)। ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ଓିୟ ଅୟମେଓ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ପତ୍ୱା ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବସ୍ସ ଦସ୍ସନତୋ। ଗେହଂ ପଓିସନ୍ତା ଓିୟ ଏତଂ ଅତ୍ତଭାଓଗେହଂ ଓକ୍କମନ୍ତା, ଉପପଜ୍ଜନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗେହା ନିକ୍ଖମନ୍ତା ଓିୟ ଏତସ୍ମା ଅତ୍ତଭାଓଗେହତୋ ପକ୍କନ୍ତା, ଚଓନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏଓଂ ଓା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରଣକସତ୍ତାତି ପନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ସତ୍ତା। ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତା''ତି ପନ ଇମିନା ତସ୍ମିଂ ଭଓେ ଜାତସଂଓଦ୍ଧେ ସତ୍ତେ ଓଦତି। ନନୁ ଚାୟଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଜାଣକଥା, ଏତ୍ଥ କସ୍ମା ''ତୀସୁ ଭଓେସୂ''ତି ଚତୁଓୋକାରଭଓସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ କତୋତି ଆହ ''ଇଦଞ୍ଚା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ''ତୀସୁ ଭଓେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଓଚନଂ। ଦେସନାସୁଖତ୍ଥମେଓାତି କେଓଲଂ ଦେସନାସୁଖତ୍ଥଂ, ନ ଚତୁଓୋକାରଭଓେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନୋ ଆଓିଭାଓସବ୍ଭାଓତୋ। ନ ହି ''ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପଭଓ''ନ୍ତି ଓା ''ଦ୍ୱୀସୁ ଭଓେସୂ''ତି ଓା ଓୁଚ୍ଚମାନେ ଦେସନା ସୁଖାଓବୋଧା ଚ ହୋତୀତି।

ଆସଓକ୍ଖୟଞ୍ଜାଣକଥାଓଣ୍ଣନା

୨୪୮ ।ୱିପସ୍ସନାପାଦକନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାୟ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ। ୱିପସ୍ସନା ଚ ତିୱିଧା ୱିପସ୍ସକପୁଗ୍ଗଲଭେଦେନ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚିନ୍ତାମୟଞାଣସଂୱଦ୍ଧିତା ସୟମ୍ଭୁଞାଣଭୂତା, ଇତରେସଂ ସୁତମୟଞାଣସଂୱଦ୍ଧିତା ପରୋପଦେସସମ୍ଭୂତା ନାମ। ସା “ଠପେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଅୱସେସରୂପାରୂପଜ୍ଝାନାନଂ ଅଞ୍ଞତରତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟା”ତିଆଦିନା ଅନେକଧା, ଅରୂପମୁଖୱସେନ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନେ ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ତେସଂ ଧାତୁପରିଗ୍ଗହମୁଖାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞତରମୁଖୱସେନ ଅନେକଧା ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ନାନାନୟତୋ ୱିଭାୱିତା। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ପଭେଦଗମନତୋ ନାନାନୟଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞାଣସନ୍ନିସ୍ସୟସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପୁବ୍ବଭାଗଞାଣଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତଂ ପରିଣତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମତରଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ହୋତି, ୟଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ “ମହାୱଜିରଞାଣ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗେନ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସପ୍ପଭେଦସ୍ସ ପାଦକଭାୱେନ ସମାପଜ୍ଜିୟମାନା ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ଦେୱସିକଂ ସତ୍ଥୁ ୱଳଞ୍ଜନକସମାପତ୍ତିୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସ୍ୱାୟଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିପସ୍ସନାଚାରୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାୟଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୨୧୬) ଉଦ୍ଦେସତୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅତ୍ଥିକେହି ତତୋ ଗହେତବ୍ବୋ, ଇଧ ପନ ସାୱକାନଂ ୱିପସ୍ସନା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣାୟାତି ଆସୱାନଂ ଖେପନତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଆସୱକ୍ଖୟୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତତ୍ଥ ଞାଣଂ ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣଂ, ତଦତ୍ଥଂ ତେନାହ “ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥାୟା”ତି। ଆସୱା ଏତ୍ଥ ଖୀୟନ୍ତୀତି ଆସୱାନଂ ଖୟୋ ନିବ୍ବାନଂ। ଖେପେତି ପାପଧମ୍ମେତି ଖୟୋ, ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ପନ ପାପକ୍ଖୟୋ ଆସୱକ୍ଖୟେନ ୱିନା ନତ୍ଥୀତି “ଖୟେ ଞାଣ”ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଖୟଗ୍ଗହଣେନ ଆସୱକ୍ଖୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ “ଖୟେ ଞାଣ”ନ୍ତିଆଦି। ସମିତପାପୋ ସମଣୋତି କତ୍ୱା ଆସୱାନଂ ଖୀଣତ୍ତା ସମଣୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ “ଆସୱାନଂ ଖୟା ସମଣୋ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଫଲ”ନ୍ତି। ଆସୱୱଡ୍ଢିୟା ସଙ୍ଖାରେ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିସଙ୍ଖାରତୋ ସୁୱିଦୂରୱିଦୂରୋତି “ଆରା ସୋ ଆସୱକ୍ଖୟା”ତି ଏତ୍ଥ ଆସୱକ୍ଖୟପଦଂ ୱିସଙ୍ଖାରାଧିୱଚନନ୍ତି ଆହ “ଆସୱକ୍ଖୟାତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତ”ନ୍ତି। ଭଙ୍ଗୋତି ଆସୱାନଂ ଖଣନିରୋଧୋ “ଆସୱାନଂ ଖୟୋ”ତି ୱୁତ୍ତୋତି ୟୋଜନା।

“ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ”ନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିୟସଚ୍ଚସ୍ସ ତଦା ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। “ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖ”ନ୍ତି ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜଗ୍ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। “ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ”ତି ତସ୍ସ ଅନୱସେସେତ୍ୱା ଗହିତଭାୱଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ “ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚ”ନ୍ତିଆଦି। ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନାତି ସଭାୱସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନେନ, ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୋତି ଚ। ୟଥା ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପୱତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ସରୂପାଦିପରିଚ୍ଛେଦେ ସମ୍ମୋହୋ ନ ହୋତି, ତଥା ପୱତ୍ତି, ତେନାହ “ୟଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ”ତି। ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦେତି ଏତସ୍ମାତି ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟୋ, ତଣ୍ହାତି ଆହ “ତସ୍ସ ଚା”ତିଆଦି। ୟଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱାତି ୟଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ କାରଣଭୂତଂ ଆଗମ୍ମ, “ପତ୍ୱା”ତି ଚ ତଦୁଭୟୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପତ୍ତି ତଦୁଭୟସ୍ସ ପତ୍ତି ୱିୟାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ୱାତି ୱା ପାପୁଣନହେତୁ। ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ତେ ୱା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସ୍ସ। ସମ୍ପାପକନ୍ତି ସଚ୍ଛିକରଣୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ପାପକଂ।

କିଲେସୱସେନାତି ଆସୱସଙ୍ଖାତକିଲେସୱସେନ। ୟସ୍ମା ଆସୱାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିୟାୟୋ ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା, ସେସସଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ତଂସମୁଦୟାଦିପରିୟାୟୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ “ପରିୟାୟତୋ”ତି। ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଚ୍ଚାନୀତି ୟୋଜନା। ଆସୱାନଂୟେୱ ଚେତ୍ଥ ଗହଣଂ “ଆସୱାନଂ ଖୟଞାଣାୟା”ତି ଆରଦ୍ଧତ୍ତା। ତଥା ହି “କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀ”ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୮; ମ। ନି। ୧।୪୩୩; ମ। ନି। ୩।୧୯) ଆସୱୱିମୁତ୍ତିସୀସେନେୱ ସବ୍ବକିଲେସୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। “ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୟଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ”ତିଆଦିନା ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ ଇଧ କଥିତୋତି “ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ମଗ୍ଗଂ କଥେସୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। “ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ”ତି ଇମିନା ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାଭିସମୟା ୱୁତ୍ତା। “ୱିମୁଚ୍ଚତୀ”ତି ଇମିନା ପହାନାଭିସମୟୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ “ଇମିନା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣଂ ଦସ୍ସେତୀ”ତି। “ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ”ତି ୱା ହେତୁନିଦ୍ଦେସୋୟଂ। ଜାନନହେତୁ ଦସ୍ସନହେତୁ କାମାସୱାପି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୟୋଜନା। ଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସମାନକାଲିକାନମ୍ପି ପଚ୍ଚୟପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତା ସହଜାତକୋଟିୟା ଲବ୍ଭତୀତି। ଭୱାସୱଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଭୱରାଗସ୍ସ ୱିୟ ଭୱଦିଟ୍ଠିୟାପି ସମୱରୋଧୋତି ଦିଟ୍ଠାସୱସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଖୀଣା ଜାତୀତିଆଦୀହି ପଦେହି। ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଞାଣସ୍ସ। ଭୂମିନ୍ତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ।

ୟେନାଧିପ୍ପାୟେନ “କତମା ପନସ୍ସା”ତିଆଦିନା ଚୋଦନା କତା, ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ “ନ ତାୱସ୍ସା”ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ନ ତାୱସ୍ସ ଅତୀତା ଜାତି ଖୀଣା ମଗ୍ଗଭାୱନାୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ “ପୁବ୍ବେୱ ଖୀଣତ୍ତା”ତି। ନ ଅନାଗତା ଅସ୍ସ ଜାତି ଖୀଣାତି ୟୋଜନା। ନ ଅନାଗତାତି ଚ ଅନାଗତଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଲେସେନ ଚୋଦେତି, ତେନାହ “ଅନାଗତେ ୱାୟାମାଭାୱତୋ”ତି। ଅନାଗତୱିସେସୋ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଖେପନେ ୱାୟାମୋପି ଲବ୍ଭତେୱ, ତେନାହ “ୟା ପନ ମଗ୍ଗସ୍ସା”ତିଆଦି। ଏକଚତୁପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେସୂତି ଭୱତ୍ତୟଗ୍ଗହଣଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ

ଅନୱସେସତୋ ଜାତିଯା ଖୀଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଜାତିଂ। ସୋତି ଖୀଣାସୱୋ ଭିକ୍ଖୁ।

ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସୋ ନାମ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନଂ ଏୱାତି ଆହ ''ପରିୱୁତ୍ଥ''ନ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନାଯ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାନୁଗୁଣା ପୱତ୍ତି, ଇତରସଚ୍ଚେସୁ ଚ ନେସଂ ପହାନାଭିସମଯାଦିପୱତ୍ତି ପାକଟା ଏୱ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନାୱସେନା''ତି। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧମଗ୍ଗେସୁ ପରିଞ୍ଞାସଚ୍ଛିକିରିଯାଭାୱନା ଯାୱଦେୱ ସମୁଦଯପ୍ପହାନତ୍ଥାଯାତି ଆହ ''ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବକିଲେସା ପହୀନା''ତି। ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ଇମେ ପକାରା ଇତ୍ଥଂ, ତବ୍ଭାୱୋ ଇତ୍ଥତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେ ପନ ପକାରା ଅରିଯମଗ୍ଗବ୍ୟାପାରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଦଯୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''ଏୱଂ ସୋଳସକିଚ୍ଚଭାୱାଯା''ତି। ତେ ହି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ପାକଟା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ପରିଞ୍ଞାଦୀସୁ ଚ ପହାନମେୱ ପଧାନଂ ତଦତ୍ଥତ୍ତା ଇତରେସନ୍ତି ଆହ ''କିଲେସକ୍ଖଯଭାୱାଯ ୱା''ତି। ପହୀନକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ଇତ୍ଥତ୍ତାଯାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଇତ୍ଥଭାୱତୋ''ତି। ଅପରନ୍ତି ଅନାଗତଂ। ଇମେ ପନ ଚରିମକତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏତେନ ତେସଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅପରିଞ୍ଞାମୂଲିକା ହି ପତିଟ୍ଠା। ଯଥାହ ''କବଳୀକାରେ ଚେ ଭିକ୍ଖୱେ ଆହାରେ ଅତ୍ଥି ରାଗୋ ଅତ୍ଥି ନନ୍ଦୀ ଅତ୍ଥି ତଣ୍ହା, ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିରୂଳ୍ହ''ନ୍ତିଆଦି। (ସଂ। ନି। ୨।୬୪; କଥା। ୨୯୬; ମହାନି। ୭) ତେନେୱାହ ''ଛିନ୍ନମୂଲକା ରୁକ୍ଖା ୱିଯା''ତିଆଦି।

୨୪୯।ପବ୍ବତମତ୍ଥକେତି ପବ୍ବତସିଖରେ। ତଞ୍ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସଙ୍ଖିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚିତଂ ହୋତୀତି ପାଠଇଯଂ ''ପବ୍ବତସଙ୍ଖେପେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପବ୍ବତପରିଯାପନ୍ନୋ ୱା ପଦେସୋ ପବ୍ବତସଙ୍ଖେପୋ। ଅନାୱିଲୋତି ଅକାଲୁସିଯୋ, ସା ଚସ୍ସ ଅନାୱିଲତା କଦ୍ଦମାଭାୱେନ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିକ୍କଦ୍ଦମୋ''ତି। ସିପ୍ପିଯୋତି ସୁତ୍ତିଯୋ। ସମ୍ବୁକାତି ସଙ୍ଖଲିକା। ଠିତାସୁପି ନିସିନ୍ନାସୁପି ଗାୱୀସୁ। ୱିଜ୍ଜମାନାସୁତି ଲବ୍ଭମାନାସୁ, ଇତରା ଠିତାପି ନିସିନ୍ନାପି ''ଚରନ୍ତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ସହଚରଣନଯେନ। ତିଟ୍ଠନ୍ତମେୱ, ନ ପନ କଦାଚିପି ଚରନ୍ତଂ। ଦ୍ୱଯନ୍ତି ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକଂ, ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବନ୍ତି ଇଦଂ ଉଭଯଂ। ତିଟ୍ଠନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଚରନ୍ତଂ ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ''ଇତରଞ୍ଚ ଦ୍ୱଯ''ନ୍ତି ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକାଦିଦ୍ୱଯଂ ୱଦତି। ତଞ୍ହି ଚରତୀତି। କିଂ ୱା ଇମାଯ ସହଚରିଯାଯ, ଯଥାଲାଭଗ୍ଗହଣଂ ପନେତ୍ଥ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକ୍ଖରକଥଲସ୍ସ ହି ୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତନ୍ତି। ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକସ୍ସ ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବସ୍ସ ଚ ୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପି ଚରନ୍ତଂ ପୀତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ତେସଂ ଦସନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେ, ତେସୁ ୱା ଞାଣେସୁ। ଭୂମିଭେଦତୋ, କାଲଭେଦତୋ, ସନ୍ତାନଭେଦତୋ ଚାତି ସତ୍ତୱିଧାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ''ରୂପାଯତନମତ୍ତମେୱା''ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅଭିନିନ୍ନାମିଯମାନେ ମନୋମଯେ କାଯେ ରୂପାଯତନମେୱାରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାଯତଂ ଆଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ରୂପକଲାପୋ ଗନ୍ଧାଯତଂ ଆଦିରହିତୋ ଅତ୍ଥି। ପରିନିପ୍ଫନ୍ନମେୱ ନିମ୍ମିତରୂପଂ, ତେନାହ ''ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି। ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣମେୱ ସମାନଂ ପରିତ୍ତତ୍ତିକୱସେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକୱସେନ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଅତୀତତ୍ତିକୱସେନ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅପ୍ପମାଣବହିଦ୍ଧାନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି। କୂଟୋ ୱିଯ କୂଟାଗାରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ଅରହତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଭୂତନ୍ତି ଆହ ''ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନା''ତି। ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି ତିତ୍ଥକରମତହରୱିଭାୱିନିଂ ନାନାୱିଧକୁହନଲପନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିଦ୍ଧଂସିନିଂ ତିୱିଧସୀଲାଲଙ୍କତଂ ପରମସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିଦୀପନିଂ ଝାନାଭିଞ୍ଞାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱିଭୂସିତଂ ଚୁଦ୍ଦସୱିଧମହାସାମଞ୍ଞଫଲପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ଅଜାତସତ୍ତୁଉପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୫୦।ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନନ୍ତି ଆଦିଞ୍ଚ ମଜ୍ଝଞ୍ଚ ପରିଯୋସାନଞ୍ଚ। ସବ୍ବଞ୍ଚଂ ସଗାରୱଂ। ଆରଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି।

ଅଭିକ୍କନ୍ତା ୱିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଖଯେ ଦିସ୍ସତୀ''ତି। ତଥା ହି ''ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ''ତି ଉପରି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତତରୋ ମନୋରମୋ, ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ''ତି। କୋତି ଦେୱନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ। ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ଇମାଯ ଏୱରୂପାଯ ଦେୱିଦ୍ଧିଯା। ଯସସାତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିୱାରେନ, ପରିଜନେନ ଚ। ଜଲନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତେନ କମନୀଯେନ ଅଭିରୂପେନ। ୱଣ୍ଣେନାତି ଛୱିୱଣ୍ଣେନ ସରୀରୱଣ୍ଣନିଭାଯ । ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସାତି ଦସପି ଦିସା ପଭାସେନ୍ତୋ ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ, ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ।

‘‘ଚୋରୋ ଚୋରୋ, ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଭଯେ ଆମେଡିତଂ, ‘‘ଵିଜ୍ଝ ଵିଜ୍ଝ, ପହର ପହରା’’ତିଆଦୀସୁ କୋଧେ, ‘‘ସାଧୁ ସାଧୂତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୨୭; ସଂ। ନି। ୨।୧୨୭; ୩।୩୫; ୫।୧୦୦୫) ପସଂସାଯଂ, ‘‘ଗଚ୍ଛ ଗଚ୍ଛ, ଲୁନାହି ଲୁନାହୀ’’ତିଆଦୀସୁ ତୁରିତେ, ‘‘ଆଗଚ୍ଛ ଆଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀସୁ କୋତୂହଲେ, ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ଵଂ। ୪୪) ଅଚ୍ଛରେ, ‘‘ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମଥାଯସ୍ମନ୍ତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୦; ଅ। ନି। ୯।୧୧) ହାସେ, ‘‘କହଂ ଏକପୁତ୍ତକ କହଂ ଏକପୁତ୍ତକା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ସୋକେ, ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୨୦; ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫; ଚୂଳଵ। ୩୩୨) ପସାଦେ। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଵୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ଗରହାଅସମ୍ମାନାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ପାପୋ ପାପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଗରହାଯଂ, ‘‘ଅଭିରୂପକ ଅଭିରୂପକା’’ତିଆଦୀସୁ ଅସମ୍ମାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ନଯିଦଂ ଆମେଡିତଵସେନ ଦ୍ଵିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଵୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥଦ୍ଵଯଵସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ଵା’’ତିଆଦିମାହ ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତ’’ନ୍ତି ଵଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ଵା ନପୁଂସକଲିଙ୍ଗଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଭଗଵତୋ ଵଚନଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନାତି କତ୍ଵା ତଥା ଵୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ଵା ଏତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥଵସେନେତ୍ଥ ଲିଙ୍ଗଵିଭତ୍ତିପରିଣାମୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଦୋସନାସନତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସଵିଧମନତୋ। ଗୁଣାଧିଗମନତୋତି ସୀଲାଦିଗୁଣାନଂ ସମ୍ପାଦନତୋ। ଯେ ଗୁଣେ ଦେସନା ଅଧିଗମେତି, ତେସୁ ପଧାନଭୂତା ଦସ୍ସେତବ୍ବାତି ତେ ପଧାନଭୂତେ ତାଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଦ୍ଧାଜନନତୋ ପଞ୍ଞାଜନନତୋ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାପମୁଖା ହି ଲୋକିଯା ଗୁଣା ପଞ୍ଞାପମୁଖା ଲୋକୁତ୍ତରା। ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥତୋ। ସଭାଵନିରୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ। ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ ଉତ୍ତାନପଦତୋ। ସଣ୍ହସୁଖୁମଭାଵେନ ଦୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ଥତାଯ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ। ସିନିଦ୍ଧମୁଦୁମଧୁରସଦ୍ଦପଯୋଗତାଯ କଣ୍ଣସୁଖତୋ। ଵିପୁଲଵିସୁଦ୍ଧପେମନୀଯତ୍ଥତାଯ ହଦଯଙ୍ଗମତୋ। ମାନାତିମାନଵିଧମନେନ ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ। ଥମ୍ଭସାରମ୍ଭନିମ୍ମଦ୍ଦନେନ ଅପରଵମ୍ଭନତୋ। ହିତାଧିପ୍ପାଯପ୍ପଵତ୍ତିଯା, ପରେସଂ ରାଗପରିଳାହାଦିଵୂପସମନେନ ଚ କରୁଣାସୀତଲତୋ। କିଲେସନ୍ଧକାରଵିଧମନେନ ପଞ୍ଞାଵଦାତତୋ। କରଵୀକରୁତମଞ୍ଜୁତାଯ ଆପାଥରମଣୀଯତୋ। ପୁବ୍ବାପରାଵିରୁଦ୍ଧସୁଵିସୁଦ୍ଧତାଯ ଵିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ। ଆପାଥରମଣୀଯତାଯ ଏଵ ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ। ଵିମଦ୍ଦକ୍ଖମତାଯ, ହିତଜ୍ଝାସଯପ୍ପଵତ୍ତିତାଯ ଚ ଵୀମଂସିଯମାନହିତତୋ। ଏଵମାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଂସାରଚକ୍କନିଵତ୍ତନତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନତୋ, ମିଚ୍ଛାଵାଦଵିଦ୍ଧଂସନତୋ ସମ୍ମାଵାଦପତିଟ୍ଠାପନତୋ, ଅକୁସଲମୂଲସମୁଦ୍ଧରଣତୋ କୁସଲମୂଲସଂରୋପନତୋ, ଅପାଯଦ୍ଵାରପିଧାନତୋ ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଦ୍ଵାରଵିଵରଣତୋ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନଵୂପସମନତୋ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାଟନତୋତି ଏଵମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତନ୍ତି କେନଚି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତଂ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତନ୍ତି ସଭାଵେନେଵ ହେଟ୍ଠାମୁଖଂ ଜାତଂ। ଉଗ୍ଘାଟେଯ୍ୟାତି ଵିଵଟଂ କରେଯ୍ୟ। ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ଵା ‘‘ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ, ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ଵା ଗଚ୍ଛା’’ତିଆଦୀନି ଅଵତ୍ଵା ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ଵା ନିସ୍ସନ୍ଦେହଂ କତ୍ଵା। ‘‘ଏସ ମଗ୍ଗୋ, ଏଵଂ ଗଚ୍ଛା’’ତି ଦସ୍ସେଯ୍ୟ। କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀତି କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ। ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଆଧେଯ୍ୟସ୍ସ ଅନାଧାରଭୂତଂ ଭାଜନଂ ଆଧାରଭାଵାପାଦନଵସେନ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭିମୁଖତ୍ତା ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତତାଯ ସଦ୍ଧମ୍ମଵିମୁଖଂ ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତତାଯ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତନ୍ତି ଏଵଂ ପଦଦ୍ଵଯଂ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ। କାମଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକା ନୀଵରଣଭାଵତୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ସଵିସେସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିକା ସତ୍ତେ ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସନଵସେନାତି ଆହ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗଵା ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ ଭିକ୍ଖଵେ ଵଜ୍ଜଂ ଵଦାମୀ’’ତି। ସବ୍ବୋ ଅପାଯଗାମିମଗ୍ଗୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋତି କତ୍ଵା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗା। ତେନେଵ ହି ତଦୁଭଯପଟିପକ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆଵିକରୋନ୍ତେନା’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପିଆଦିସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ପଦୀପୋ ନ ତଥା ଉଜ୍ଜଲୋ, ଯଥା ତେଲସନ୍ନିସ୍ସଯୋତି ତେଲପଜ୍ଜୋତ-ଗ୍ଗହଣଂ। ଏତେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଏତେହି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନପଟିଚ୍ଛନ୍ନଵିଵରଣାଦିଉପମୋପମିତବ୍ବପ୍ପକାରେହି, ଏତେହି ଵା ଯଥାଵୁତ୍ତେହି ନାନାଵିଧକୁହନଲପନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀଵଵିଧମନାଦିଵିଭାଵନପରିଯାଯେହି। ତେନାହ ‘‘ଅନେକପରିଯାଯେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋ’’ତି।

ପସନ୍ନକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବଂ ସକ୍କାରଂ। ସରଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ, ତେନାହ ‘‘ପରାଯଣ’’ନ୍ତି। ପରାଯଣଭାଵୋ ଚ ଅନତ୍ଥନିସେଧନେନ, ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିପାଦନେନ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଘସ୍ସ ତାତା, ହିତସ୍ସ ଚ ଵିଧାତା’’ତି। ଅଘସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖତୋତି ଵଦନ୍ତି, ପାପତୋତି ପନ ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ, ନିସ୍ସକ୍କେ ଚେତଂ ସାମିଵଚନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ନାଯଂ ଗମୁ-ସଦ୍ଦୋ ନୀ-ସଦ୍ଦାଦଯୋ ଵିଯ ଦ୍ଵିକମ୍ମକୋ, ତସ୍ମା ଯଥା ‘‘ଅଜଂ ଗାମଂ ନେତୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵଂ ‘‘ଭଗଵନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଵତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା, ‘‘ସରଣନ୍ତି ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପନ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ତସ୍ସ ଚାଯମତ୍ଥୋ। ଗମନଞ୍ଚ ତଦଧିପ୍ପାଯେନ ଭଜନଂ ଜାନନଂ ଵାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଭଜାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପୁରିମସ୍ସ ପୁରିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଅତ୍ଥଵଚନଂ, ଭଜନଂ ଵା ସରଣାଧିପ୍ପାଯେନ ଉପସଙ୍କମନଂ, ସେଵନଂ ସନ୍ତିକାଵଚରତା, ପଯିରୁପାସନଂ ଵତ୍ତପଟିଵତ୍ତକରଣେନ ଉପଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏଵଂ ସବ୍ବଥାପି ଅନଞ୍ଞସରଣତଂଯେଵ ଦୀପେତି। ‘‘ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ବୁଜ୍ଝାମୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ କଥଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଯେସଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି।

‘‘ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେ’’ତି ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ଫଲଟ୍ଠା ଏୱ ଦସ୍ସିତା, ନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠାତି ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଚ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନୋପି ‘‘ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? କିଞ୍ଚାପି ୱୁଚ୍ଚତି, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ମଗ୍ଗଟ୍ଠା ଏୱ ତଥା ୱତ୍ତବ୍ବା, ନ ଇତରୋ ନିଯାମୋକ୍କମନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତେ ଏୱ ୱୁତ୍ତା ‘‘ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀ’’ତି। ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋକ୍କମନେନ ହି ଅପାଯୱିନିମୁତ୍ତସମ୍ଭୱୋ । ଅକ୍ଖାଯତୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ‘‘ଯାୱତା ଭିକ୍ଖୱେ ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗଂ ଅକ୍ଖାଯତୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪) ସୁତ୍ତପଦଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ‘‘ୱିହାରୋ’’ତି ୱା ଇମିନା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ନିଯ୍ୟାନିକତାଯ, ନିବ୍ବାନଂ ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିହେତୁତାଯାତି ଉଭଯମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧି। ତଥାପି ଯସ୍ମା ଅରିଯଫଲାନଂ ‘‘ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ ଅୱୂପସନ୍ତାଯା’’ତିଆଦି ୱଚନତୋ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାନଂ କିଲେସାନଂ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚତାଯ, ନିଯ୍ୟାନାନୁଗୁଣତାଯ, ନିଯ୍ୟାନପରିଯୋସାନତାଯ ଚ, ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ପନ ‘‘ନିଯ୍ୟାନଧମ୍ମସ୍ସ ସମଧିଗମନହେତୁତାଯା’’ତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଧମ୍ମଭାୱୋ ଲବ୍ଭୂତି ଏୱ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପାଠାରୂଳ୍ହୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ କେୱଲ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

‘‘କାମରାଗୋ ଭୱରାଗୋ’’ତି ଏୱମାଦି ଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ରାଗୋ ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ରାଗୱିରାଗୋତି ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଏଜାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ, ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ଅନେଜଂ ଅସୋକନ୍ତି ଫଲଂ କଥିତଂ। ଅପ୍ପଟିକୂଲନ୍ତି ଅୱିରୋଧଦୀପନତୋ କେନଚି ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ, ଇଟ୍ଠଂ ପଣୀତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ପଗୁଣରୂପେନ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା, ପକଟ୍ଠଗୁଣୱିଭାୱନତୋ ୱା ପଗୁଣଂ। ଯଥାହ ‘‘ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ, ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି। (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ମ। ନି। ୨।୩୩୯; ମହାୱ। ୯) ସବ୍ବଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା କଥିତାତି ଯୋଜନା।

ଦିଟ୍ଠିସୀଲସଙ୍ଘାତେନାତି ‘‘ଯାଯଂ ଦିଟ୍ଠି ଅରିଯା ନିଯ୍ୟାନିକା ନିଯ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯ, ତଥାରୂପାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୪; ମ। ନି। ୪।୯୨; ୩।୫୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା, ‘‘ଯାନି ତାନି ସୀଲାନି ଅଖଣ୍ଡାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି ଭୁଜିସ୍ସାନି ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାନି , ତଥାରୂପେହି ସୀଲେହି ସୀଲସାମଞ୍ଞଗତୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୩; ମ। ନି। ୧।୪୯୨; ୩।୫୪; ଅ। ନି। ୬।୧୧; ପରି। ୨୭୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ସୀଲାନଞ୍ଚ ସଂହତଭାୱେନ, ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂହତୋତି ଘଟିତୋ, ସମେତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦୂରେ ଠିତାପି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣସାମଗ୍ଗିଯା ସଂହତା ଏୱ । ଅଟ୍ଠ ଚ ପୁଗ୍ଗଲଧମ୍ମଦସା ତେତି ତେ ପୁରିସଯୁଗୱସେନ ଚତ୍ତାରୋପି ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଅଟ୍ଠେୱ ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସାୱିତାଯ ଧମ୍ମଦସା। ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଗମନେନ, ଜାନନେନ ଚ ତୀଣି ସରଣଗମନାନି। ପଟିୱେଦେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ହଦଯଗତଂ ୱାଚାଯ ପୱେଦେସି।

ସରଣଗମନକଥାୱଣ୍ଣନା

ସରଣଗମନସ୍ସ ୱିସଯପ୍ପଭେଦଫଲସଂକିଲେସଭେଦାନଂ ୱିଯ କତ୍ତୁ ଚ ୱିଭାୱନା ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାଯ ହୋତୀତି ‘‘ସରଣଗମନେସୁ କୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ସରଣଂ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତେନ ୱିନା ସରଣଗମନସ୍ସେୱ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ୱୋଦାନଂ ନ ଗହିତଂ, ନନୁ ୱୋଦାନୱିଭାୱନାପି ତତ୍ଥ କୋସଲ୍ଲାୱହାତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଂ ପନ ସଂକିଲେସଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ଦୀପିତଂ ହୋତୀତି ନ ଗହିତଂ। ଯାନି ହି ନେସଂ ସଂକିଲେସକାରଣାନି ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନି, ତେସଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନେନ, ଉପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ପହାନେନ ୱୋଦାନଂ ହୋତୀତି। ହିଂସତ୍ଥସ୍ସ ସର-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନେତଂ ପଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ‘‘ହିଂସତୀତି ସରଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ହିଂସନଂ କେସଂ କଥଂ କସ୍ସ ୱାତି ଚୋଦନଂ ସୋଧେନ୍ତୋ ‘‘ସରଣଗତାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଯନ୍ତି ୱଟ୍ଟଭଯଂ। ସନ୍ତାସନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ ତେନେୱ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି କାଯିକଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁଗ୍ଗତିପରିକିଲେସନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିପରିଯାପନ୍ନଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ, ତଯିଦଂ ସବ୍ବଂ ପରତୋ ଫଲକଥାଯଂ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଏତନ୍ତି ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ପଦଂ।

ଏୱଂ ଅୱିସେସତୋ ସରଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହିତେ ପୱତ୍ତନେନାତି ‘‘ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା ଭିକ୍ଖୱେ ୱିହରଥା’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୬୪, ୬୯) ଅତ୍ଥେ ନିଯୋଜନେନ। ଅହିତା ଚ ନିୱତ୍ତନେନାତି। ‘‘ପାଣାତିପାତସ୍ସ ଖୋ ପାପକୋ ୱିପାକୋ, ପାପକଂ ଅଭିସମ୍ପରାଯ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱଦସ୍ସନାଦିମୁଖେନ ଅନତ୍ଥତୋ ନିୱତ୍ତନେନ। ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ହିତାହିତେସୁ ଅପ୍ପୱତ୍ତିପୱତ୍ତିହେତୁକଂ ବ୍ୟସନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ୱିନାସେତି। ଭୱକନ୍ତାରା ଉତ୍ତାରଣେନ ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ଇତରୋ ଅସ୍ସାସଦାନେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ଯୋଜନା। କାରାନନ୍ତି ଦାନୱସେନ ପୂଜାୱସେନ ଚ ଉପନୀତାନଂ ସକ୍କାରାନଂ। ୱିପୁଲଫଲପଟିଲାଭକରଣେନ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ହିଂସତୀତି ଯୋଜନା, ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇମିନାପି ପରିଯାଯେନାତି ଇମିନାପି ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ।

‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସଙ୍ଘୋ’’ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ରତନତ୍ତଯେ ପସାଦୋ ତପ୍ପସାଦୋ, ତଦେଵ ରତନତ୍ତଯଂ ଗରୁ ଏତସ୍ସାତି ତଗ୍ଗରୁ ତବ୍ଭାଵୋ ତଗ୍ଗରୁତା, ତପ୍ପସାଦୋ ଚ ତଗ୍ଗରୁତା ଚ ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତା, ତାହି ତପ୍ପସାଦତଗ୍ଗରୁତାହି। ଵିଧୂତଦିଟ୍ଠିଵିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ମୋହଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିତାଯ ଵିହତକିଲେସୋ। ତଦେଵ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପରାଗତି ତାଣଂ ଲେଣନ୍ତି ଏଵଂ ପଵତ୍ତିଯା ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପ୍ପଵତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ସରଣଗମନଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି। ତଂସମଙ୍ଗୀତି ତେନ ଯଥାଵୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଏଵଂ ଉପେତୀତି ଭଜତି ସେଵତି ପଯିରୁପାସତି, ଏଵଂ ଵା ଜାନାତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପସାଦ-ଗ୍ଗହଣେନ ଲୋକିଯସରଣଗମନମାହ। ତଞ୍ହି ପସାଦପ୍ପଧାନଂ। ଗରୁତାଗହଣେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ। ଅରିଯା ହି ରତନତ୍ତଯଂ ଗୁଣାଭିଞ୍ଞତାଯ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ଵିଯ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମା ତପ୍ପସାଦେନ ଵିକ୍ଖମ୍ଭନଵସେନ ଵିଗତକିଲେସୋ, ତଗ୍ଗରୁତାଯ ସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ଅଗାରଵକରଣହେତୂନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ତପ୍ପରାଯଣତା ପନେତ୍ଥ ତଗ୍ଗତିକତାତି ତାଯ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଵକ୍ଖମାନଂ ସରଣଗମନଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଵିସେସେନ ଵା ପସାଦଗରୁତା ଜୋତିତାତି ପସାଦଗ୍ଗହଣେନ ଅଵେଚ୍ଚପ୍ପସାଦସ୍ସ ଇତରସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ, ତଥା ଗରୁତାଗହଣେନାତି ଉଭଯେନାପି ଉଭଯଂ ସରଣଗମନଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଇଜ୍ଝତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ଅଟ୍ଠତୋ ଚତୁସଚ୍ଚାଧିଗମୋ ଏଵ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ହି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯଵସେନ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ଭାଵନାଭିସମଯଵସେନ ପଟିଵିଜ୍ଝିଯମାନୋଯେଵ ସରଣଗମନତ୍ଥଂ ସାଧେତି। ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ପନ ସାଵକଗୋଚରଭୂତା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯଵସେନ, ତଥା ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା, ତେନାହ ‘‘କିଚ୍ଚତୋ ସକଲେପି ରତନତ୍ତଯେ ଇଜ୍ଝତୀ’’ତି। ଇଜ୍ଝନ୍ତଞ୍ଚ ସହେଵ ଇଜ୍ଝତି, ନ ଲୋକିଯଂ ଵିଯ ପଟିପାଟିଯା ଅସମ୍ମୋହପଟିଵେଧେନ ପଟିଵିଦ୍ଧତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯେ ପନ ଵଦନ୍ତି ‘‘ନ ସରଣଗମନଂ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପଵତ୍ତତି। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପନ ଅଧିଗତମେଵ ହୋତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ତେଵିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଲୋକିଯଵିଜ୍ଜାଦଯୋ ଵିଯା’’ତି, ତେସଂ ଲୋକିଯମେଵ ସରଣଗମନଂ ସିଯା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ତଞ୍ଚ ଅଯୁତ୍ତଂ ଦୁଵିଧସ୍ସାପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତ୍ତା।

ତନ୍ତି ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନଂ। ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗଵା’’ତିଆଦିନା। ସଦ୍ଧାମୂଲିକାତି ଯଥାଵୁତ୍ତସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିତି ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ, ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଂ, ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଲୋକିଯାଵବୋଧଵସେନେଵ ସମ୍ମା ଞାଯେନ ଦସ୍ସନତୋ। ‘‘ସଦ୍ଧାମୂଲିକା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଏତେନ ସଦ୍ଧୂପନିସ୍ସଯା ଯଥାଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା ଲୋକିଯସରଣଗମନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ଦିଟ୍ଠି ଏଵ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଉଜୁ କରୀଯତୀତି କତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠି ଵା ଉଜୁ କରୀଯତି ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ, ତଥା ପଵତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ତପ୍ପରାଯଣତାକାରପ୍ପଵତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଇଦଂ ଵଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧାପୁବ୍ବଙ୍ଗମସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଂ ପନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ତପ୍ପଧାନତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋ’’ତି ଇମିନା ମାତାଦୀହି ଉସ୍ସାହିତଦାରକାଦୀନଂ ଵିଯ ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀ’’ତି ଇମିନା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସରଣଗମନଂ। ତଯିଦଂ ଲୋକିଯଂ ସରଣଗମନଂ। ଅତ୍ତା ସନ୍ନିଯ୍ୟାତୀଯତି ଅପ୍ପୀଯତି ପରିଚ୍ଚଜୀଯତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନଂ, ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ। ତଂ ରତନତ୍ତଯଂ ପରାଯଣଂ ପଟିସରଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଵା। ତସ୍ସ ଭାଵୋ ତପ୍ପରାଯଣତା, ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମମେଵ। ‘‘ସରଣ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ସିସ୍ସଭାଵଂ ଅନ୍ତେଵାସିକଭାଵଂ ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ସିସ୍ସଭାଵୂପଗମନଂ। ସରଣଗମନାଧିପ୍ପାଯେନେଵ ପଣିପତତି ଏତେନାତି ପଣିପାତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଯଥାଵୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଵସେନେଵ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚଜନନ୍ତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାଵସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନଂ। ଏସେଵ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଯେଵାତି ଅଵଧାରଣଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦୀସୁପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଏଵଞ୍ହି ତଦଞ୍ଞନିଵତ୍ତନଂ କତଂ ହୋତି।

ଏଵଂ ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦୀନି ଏକେନ ପକାରେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅପରେହିପି ପକାରେହି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ, ତେନ ପରିଯାଯନ୍ତରେହିପି ଅତ୍ତସନ୍ନିଯ୍ୟାତନାଦି କତମେଵ ହୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଭିନ୍ନତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ଆଳଵକାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାତାଗିରହେମଵତାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନନୁ ଚେତେ ଆଳଵକାଦଯୋ ମଗ୍ଗେନେଵ ଆଗତସରଣଗମନା, କଥଂ ତେସଂ ତପ୍ପରାଯଣତାସରଣଗମନଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି? ମଗ୍ଗେନାଗତସରଣଗମନେହିପି। ‘‘ସୋ ଅହଂ ଵିଚରିସ୍ସାମି…ପେ… ସୁଧମ୍ମତଂ’’ (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୯୪) ‘‘ତେ ମଯଂ ଵିଚରିସ୍ସାମ , ଗାମା ଗାମଂ ନଗା ନଗଂ…ପେ… ସୁଧମ୍ମତ’’ନ୍ତି, (ସୁ। ନି। ୧୮୨) ତେହି ତପ୍ପରାଯଣତାକାରସ୍ସ ପଵେଦିତତ୍ତା ତଥା ଵୁତ୍ତଂ।

ସୋ ପନେସ ଞାତି…ପେ… ଵସେନାତି ଏତ୍ଥ ଞାତିଵସେନ, ଭଯଵସେନ, ଆଚରିଯଵସେନ, ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଵସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଞାତିଵସେନାତି ଞାତିଭାଵଵସେନ। ଏଵଂ ସେସେସୁପି। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପଣିପାତେନାତି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତାହେତୁକେନ ପଣିପାତେନ। ଇତରେହୀତି ଞାତିଭାଵାଦିଵସପ୍ପଵତ୍ତେହି ତୀହି ପଣିପାତେହି। ‘‘ଇତରେହୀ’’ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପତୋ ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଵନ୍ଦତୀତି ପଣିପାତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଵଚନଂ। ଏଵରୂପନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ସନ୍ଧାଯ ଵଦତି। ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ହି ନିଯ୍ୟାନିକଂ ଵା ଅନୁସାସନିଂ ପଚ୍ଚାସିସନ୍ତୋ

ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପଣିପାତମେୱ କରୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ସରଣଗମନପ୍ପଭେଦୋତି ସରଣଗମନୱିଭାଗୋ।

ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଏୱ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସରଣଗମନନ୍ତି ‘‘ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ୱିପାକଫଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯୋତି ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ଏତନ୍ତି ‘‘ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି, ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅରିଯସଚ୍ଚସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ।

ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଅନୁପଗମନାଦିୱସେନାତି ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଅଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ହେତୁପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅନୱକାସୋତି ପଚ୍ଚଯପଟିକ୍ଖେପୋ। ଉଭଯେନାପି କାରଣମେୱ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯନ୍ତି ଯେନ କାରଣେନ। ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ସୋତାପନ୍ନୋ। କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚତୁଭୂମକେସୁ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ ଏକସଙ୍ଖାରମ୍ପି। ନିଚ୍ଚତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ‘‘ନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ‘‘ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା’’ତି। ‘‘ଏକନ୍ତସୁଖୀ ଅତ୍ତା ହୋତି ଅରୋଗୋ ପରଂ ମରଣା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୭୬) ଏୱଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସୁଖତୋ ଗାହଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ । ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରିଳାହାଭିଭୂତୋ ପରିଳାହୱୂପସମନତ୍ଥଂ ମତ୍ତହତ୍ଥିପରିତ୍ତାସିତୋ ୱିଯ ଚୋକ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଉକ୍କାରଭୂମିଂ କଞ୍ଚି ସଙ୍ଖାରଂ ସୁଖତୋ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅତ୍ତୱାରେ କସିଣାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ‘‘ସଙ୍ଖାର’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘କଞ୍ଚି ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁପି ୱାରେସୁ ଚତୁଭୂମକୱସେନେୱ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେଭୂମକୱସେନେୱ ୱା। ଯଂ ଯଞ୍ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଗାହୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ତତୋ ତତୋ ଅରିଯସାୱକୋ ଗାହଂ ୱିନିୱେଠେତି।

‘‘ମାତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଜନିକା ମାତା, ଜନକୋ ପିତା, ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅରହାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଂ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟାତି? ଏତମ୍ପି ଅଟ୍ଠାନଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱସ୍ସ ପନ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ଚ ଫଲଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ୱଧକଚିତ୍ତେନ ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟାତି ଜୀୱମାନକସରୀରେ ଖୁଦ୍ଦକମକ୍ଖିକାଯ ପିୱନମତ୍ତମ୍ପି ଲୋହିତଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟାତି ସମାନସଂୱାସକଂ ସମାନସୀମାଯଂ ଠିତଂ ସଙ୍ଘଂ। ‘‘କମ୍ମେନ, ଉଦ୍ଦେସେନ, ୱୋହରନ୍ତୋ, ଅନୁସ୍ସାୱନେନ, ସଲାକଗ୍ଗାହେନା’’ତି (ପରି। ୪୫୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ। ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥାରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ତିତ୍ଥକରଂ ‘‘ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥା’’ତି ଏୱଂ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିନ୍ତି ତେ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତା ତଂନିମିତ୍ତଂ ଅପାଯଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱକାଯଂ ପନ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦସହି ଠାନେହୀତି ଦସହି କାରଣେହି। ଅଧିଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦିୱସେନାପୀତି ଏତ୍ଥ କରୀସସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥଭାଗପ୍ପମାଣାନଂ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିରୂପିଯପାତିକଂସପାତୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ରୂପିଯସୁୱଣ୍ଣହିରଞ୍ଞପୂରାନଂ, ସବ୍ବାଲଙ୍କାରପଟିମଣ୍ଡିତାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ହତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ଅସ୍ସସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ରଥସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ଧେନୁସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା କଞ୍ଞାସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ପଲ୍ଲଙ୍କସହସ୍ସାନଂ, ଚତୁରାସୀତିଯା ୱତ୍ଥକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଅପରିମାଣସ୍ସ ଚ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜାଦିଭେଦସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ସତ୍ତମାସାଧିକାନି ସତ୍ତସଂୱଚ୍ଛରାନି ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତୱେଲାମମହାଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ସତଂ ସୋତାପନ୍ନାନଂ ଦିନ୍ନଦାନତୋ ଏକସ୍ସ ସକଦାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅନାଗାମିନୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ଅରହତୋ, ତତୋ ଏକସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ତତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଦାନଂ ମହପ୍ଫଲତରଂ, ତତୋ ଚାତୁଦ୍ଦିସସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ୱିହାରକରଣଂ, ତତୋ ସରଣଗମନଂ ମହପ୍ଫଲତରନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତସ୍ସ ୱେଲାମସୁତ୍ତସ୍ସ (ଅ। ନି। ୯।୨୦) ୱସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯଂ ଗହପତି ୱେଲାମୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଦାନଂ ଅଦାସି ମହାଦାନଂ, ଯୋ ଚେକଂ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନଂ ଭୋଜେଯ୍ୟ, ଇଦଂ ତତୋ ମହପ୍ଫଲତର’’ନ୍ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୯।୨୦)। ୱେଲାମସୁତ୍ତାଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଅଗ୍ଗପ୍ପସାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦) ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଜାନନଂ, ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋହୋ। ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସଂସଯୋ। ମିଚ୍ଛାଞାଣଂ ତସ୍ସ ଗୁଣାନଂ ଅଗୁଣଭାୱପରିକପ୍ପନେନ ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନାଦରାଗାରୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ନ ମହାଜୁତିକନ୍ତି ନ ଉଜ୍ଜଲଂ, ଅପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅପରିଯୋଦାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମହାୱିପ୍ଫାରନ୍ତି ଅନୁଳାରଂ। ସାୱଜ୍ଜୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ସଦୋସୋ, ଲୋକିଯସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାସମାଦାନଂ ୱିଯ ଅଗ୍ଗହିତକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଖନ୍ଧଭେଦେନ ଭେଦୋତି ଆହ ‘‘ଅନୱଜ୍ଜୋ କାଲକିରିଯାଯା’’ତି। ସୋତି ଅନୱଜ୍ଜୋ ସରଣଗମନଭେଦୋ। ସତିପି ଅନୱଜ୍ଜତ୍ତେ ଇଟ୍ଠଫଲୋପି ନ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଫଲୋ’’ତି। କସ୍ମା? ଅୱିପାକତ୍ତା। ନ ହି ତଂ ଅକୁସଲନ୍ତି।

କୋ ଉପାସକୋତି ସରୂପପୁଚ୍ଛା, କିଂଲକ୍ଖଣୋ ଉପାସକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମାତି ହେତୁପୁଚ୍ଛା, ତେନ କେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ଉପାସକ-ସଦ୍ଦୋ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ନିରୂଳ୍ହୋତି ଦସ୍ସେତି, ତେନାହ ‘‘କସ୍ମା ଉପାସକୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଭିଧେଯ୍ୟେ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ତଦତ୍ଥସ୍ସ ତବ୍ଭାୱକାରଣଂ। କିମସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି କୀଦିସଂ ଅସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ସୀଲଂ, କିତ୍ତକେନ ସୀଲେନାଯଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ଆଜୀୱୋତି କୋ ଅସ୍ସ

ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ସୋ ପନ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ହୋତୀତି ସୋପି ୱିଭଜୀଯତି। କା ୱିପତ୍ତୀତି କା ଅସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ଆଜୀୱସ୍ସ ୱା ୱିପତ୍ତି। ଅନନ୍ତରସ୍ସ ହି ୱିଧି ୱା ପଟିସେଧୋ ୱା। ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଯୋ କୋଚୀତି ଖତ୍ତିଯାଦୀସୁ ଯୋ କୋଚି, ତେନ ସରଣଗମନଂ ଏୱଂ କାରଣଂ, ନ ଜାତି ଆଦିୱିସେସୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଉପାସନତୋତି ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ, ତତ୍ଥ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ଆଦର ଗାରୱବହୁମାନାଦିଯୋଗେନ ପଯିରୁପାସନତୋ।

ୱେରମଣିଯୋତି ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ, ତସ୍ସ ମଣନତୋ ହନନତୋ ୱିନାସନତୋ ୱେରମଣିଯୋ, ପଞ୍ଚ ୱିରତିଯୋ ୱିରତିପଧାନତ୍ତା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ, ତେନେୱାହ ''ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି।

ମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାତି ନ ସମ୍ମାୱଣିଜ୍ଜା ଅଯୁତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅସାରୁପ୍ପୱଣିଜ୍ଜା। ପହାଯାତି ଅକରଣେନେୱ ପଜହିତ୍ୱା। ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନ, ତେନ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଧମ୍ମିକଂ ଜୀୱିକଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ସମେନାତି ଅୱିସମେନ, ତେନ କାଯୱିସଂ ଆଦିଦୁଚ୍ଚରିତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା କାଯସମାଦିନା ସୁଚରିତେନ ଜୀୱିକଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜାତି ଆୱୁଧଭଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ୱା କାରେତ୍ୱା ୱା ଯଥାକତଂ ୱା ପଟିଲଭିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କଯୋ। ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜାତି ମନୁସ୍ସୱିକ୍କଯୋ। ମଂସୱଣିଜ୍ଜାତି ସୂନକାରାଦଯୋ ୱିଯ ମିଗସୂକରାଦିକେ ପୋସେତ୍ୱା ମଂସଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିକ୍କଯୋ। ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ମଜ୍ଜଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କଯୋ। ୱିସୱଣିଜ୍ଜାତି ୱିସଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱା ୱିସଂ ଗହେତ୍ୱା ୱା ତସ୍ସ ୱିକ୍କଯୋ। ତତ୍ଥ ସତ୍ଥୱଣିଜ୍ଜା ପରୋପରୋଧନିମିତ୍ତତାଯ ଅକରଣୀଯା ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତୱଣିଜ୍ଜା ଅଭୁଜିସ୍ସଭାୱକରଣତୋ, ମଂସୱଣିଜ୍ଜା ୱଧହେତୁତୋ, ମଜ୍ଜୱଣିଜ୍ଜା ପମାଦଟ୍ଠାନତୋ।

ତସ୍ସେୱାତି ପଞ୍ଚୱେରମଣିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଚେୱ ପଞ୍ଚମିଚ୍ଛାୱଣିଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆଜୀୱସ୍ସ ଚ। ୱିପତ୍ତୀତି ଭେଦୋ, ପକୋପୋ ଚ। ଯାଯାତି ଯାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା। ଚଣ୍ଡାଲୋତି ଉପାସକଚଣ୍ଡାଲୋ। ମଲନ୍ତି ଉପାସକମଲଂ। ପଟିକିଟ୍ଠୋତି ଉପାସକନିହୀନୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ କମ୍ମକମ୍ମଫଲେସୁ ଚ ସଦ୍ଧାୱିପରିଯାଯୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ମିଚ୍ଛାଧିମୋକ୍ଖୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ। ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲୱିପତ୍ତିଆଜୀୱୱିପତ୍ତିୱସେନ ଦୁସ୍ସୀଲୋ। ''ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ଇଦଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲଂ ହୋତୀ''ତି ଏୱଂ ବାଲଜନପରିକପ୍ପିତକୋତୂହଲସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତମଙ୍ଗଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲିକୋ। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲାଦିଭେଦଂ ମଙ୍ଗଲମେୱ ପତ୍ତିଯାଯତି। ନୋ କମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଂ ନୋ ପତ୍ତିଯାଯତି। ଇତୋ ଚ ବହିଦ୍ଧାତି ଇତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସାସନତୋ ବହିଦ୍ଧା ବାହିରକସମଯେ। ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯଂ ପରିଯେସତୀତି ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣାରହସଞ୍ଞୀ ଗୱେସତି। ପୁବ୍ବକାରଂ କରୋତୀତି ଦାନମାନଂ ଆଦିକଂ କୁସଲକିରିଯଂ ପଠମତରଂ କରୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯପରିଯେସନପୁବ୍ବକାରେ ଏକଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିପତ୍ତିଯଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ସମ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଉପାସକୋୱ ରତନଂ ଉପାସକରତନଂ। ଗୁଣସୋଭାକିତ୍ତିସଦ୍ଦସୁଗନ୍ଧତାଯ ଉପାସକୋୱ ପଦୁମଂ ଉପାସକପଦୁମଂ। ତଥା ଉପାସକପୁଣ୍ଡରୀକଂ।

ଆଦିମ୍ହୀତିଆଦିଅତ୍ଥେ। କୋଟିଯନ୍ତି ପରିଯନ୍ତକୋଟିଯଂ। ୱିହାରଗ୍ଗେନାତି ଓୱରକକୋଟ୍ଠାସେନ, ''ଇମସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭେ ୱସନ୍ତାନମିଦଂ ନାମ ପନସଫଲଂ ପାପୁଣାତୀ''ତିଆଦିନା ତଂ ତଂୱସନଟ୍ଠାନକୋଟ୍ଠାସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗନ୍ତି ୱା ଅଜ୍ଜଦଗ୍ଗନ୍ତି ୱା ଅଜ୍ଜ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

''ପାଣେହି ଉପେତ''ନ୍ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଆପାଣକୋଟିକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତୀ''ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ପୁନ ଜୀୱିତେନାପି ତଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯଂ ପଟିପୂଜେନ୍ତୋ ''ସରଣଗମନଂ ରକ୍ଖାମୀ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ଅହଞ୍ହି''ତିଆଦିମାହ। ପାଣେହି ଉପେତନ୍ତି ହି ଯାୱ ମେ ପାଣା ଧରନ୍ତି, ତାୱ ସରଣଂ ଉପେତଂ, ଉପେନ୍ତୋ ଚ ନ ୱାଚାମତ୍ତେନ, ନ ଏକୱାରଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ପାଣାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ଯାୱଜୀୱଂ ଉପେତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଚ୍ଚଯନଂ ସାଧୁମରିଯାଦଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱୀତିକ୍କମନଂ ଅଚ୍ଚଯୋତି ଆହ ''ଅପରାଧୋ''ତି। ଅଚ୍ଚେତି ଅତିକ୍କମତି ଏତେନାତି ୱା ଅଚ୍ଚଯୋ, ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପୱତ୍ତନକୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋ। ସୋ ଏୱ ଅପରଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଅପରାଧୋ। ସୋ ହି ଅପରଜ୍ଝନ୍ତଂ ପୁରିସଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ତେନାହ ''ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ''ତି। ଚରତୀତି ଆଚରତି କରୋତି। ଧମ୍ମେନେୱାତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେନ ପଯୋଗେନ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୂତି ଅଧିୱାସନୱସେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଖମତୂ''ତି।

୨୫୧। ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ''ସରଣ''ନ୍ତି ଅରଣୀଯତୋ ଅରିଯୋ, ତଥାଗତୋତି ଆହ ''ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ''ତି।

ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋତି କାମଂ ''ଖୁଦ୍ଧି ହେସା''ତି ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ୱାକ୍କଂ ଆରଦ୍ଧଂ, ତଥାପି ଦେସନଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଆହାତି ଯୋଜନା।

୨୫୩। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନକାନଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲମୂଲାନଂ ଖଣନେନ ଖତୋ, ତେସଂଯେୱ ଉପହନନେନ ଉପହତୋ। ଉଭୟେନାପି ତସ୍ସ କମ୍ମାପରାଧମେୱ ୱଦତି। ପତିଟ୍ଠାତି ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମୋକ୍କମନଂ ଏତାୟାତି ପତିଟ୍ଠା, ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପଦା। ସା କିରିୟାପରାଧେନ ଭିନ୍ନା ୱିନାସିତା ଏତେନାତି ଭିନ୍ନପତିଟ୍ଠୋ, ତେନାହ ''ତଥା''ତିଆଦି। ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ତେସଂ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ। ଅଞ୍ଞେସୁ ଠାନେସୂତି ଅଞ୍ଞେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ। ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି ସଟ୍ଠି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ଲୋହକୁମ୍ଭୀ ନରକତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତି।

ଯଦି ଅନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ନରକେ ପଚ୍ଚତି, ଇମଂ ପନ ସୁତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ କୋ ଆନିସଂସୋ ଲଦ୍ଧୋତି ଆହ ''ମହାନିସଂସୋ''ତିଆଦି। ସୋ ପନ ଆନିସଂସୋ ନିଦ୍ଦାଲାଭସୀସେନ ୱୁତ୍ତୋ ତଦା କାୟିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖାପଗମୋ, ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ମହାସକ୍କାରକିରିୟା, ସାତିସୟୋ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକସଦ୍ଧାପଟିଲାଭୋତି ଏୱଂପକାରୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ, ସମ୍ପରାୟିକୋ ପନ ଅପରାପରେସୁପି ଭୱେସୁ ଅପରିମାଣୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥାହ – ଯଦି ରଞ୍ଞୋ କମ୍ମନ୍ତରାୟାଭାୱେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ଆସନେ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, କଥଂ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତି। ଅଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତି, କଥଂ ତଦା ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ନନୁ ଇମେ ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିଉପନିସ୍ସୟା ଭିନ୍ନନିସ୍ସୟାତି? ନାୟଂ ୱିରୋଧୋ ଇତୋ ପରତୋ ଏୱସ୍ସ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ଭାରାନଂ ସମ୍ଭରଣୀୟତୋ। ସାୱକବୋଧିୟା ବୁଜ୍ଝନକସତ୍ତାପି ହି ଅସତି ତସ୍ସା ସମୱାୟେ କାଲନ୍ତରେ ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟା ବୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି କତାଭିନୀହାରସମ୍ଭୱତୋ। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ''ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟା ଯେୱାୟଂ କତାଭିନୀହାରୋ। କତାଭିନୀହାରାପି ହି ତଙ୍ଖ ନିୟତିଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଅନୁପଗତତ୍ତା ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେ ସାୱକବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭଗୱା 'ସଚାୟଂ ଭିକ୍ଖୱେ ରାଜା'ତିଆଦିମାହ। ମହାବୋଧିସତ୍ତାନମେୱ ଚ ଆନନ୍ତରିୟପରିମୁତ୍ତି, ନ ଇତରବୋଧିସତ୍ତାନଂ। ତଥା ହି ପଚ୍ଚେକବୋଧିୟଂ ନିୟତୋ ସମାନୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ ଚିରକାଲସମ୍ଭୂତେନ ଲୋକନାଥେ ଆଘାତେନ ଗରୁତରାନି ଆନନ୍ତରିୟାନି ପସୱି, ତସ୍ମା କମ୍ମନ୍ତରାୟେନାୟଂ ଇଦାନି ଅସମତ୍ଥେତଦସ୍ସନାଭିସମୟୋ ରାଜା ପଚ୍ଚେକବୋଧିନିୟାମେନ ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀ''ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସାମଞ୍ଞଫଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅଦ୍ଧାନଗମନୱଣ୍ଣନା

୨୫୪।ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନାତି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ହେଟ୍ଠା ଅଗ୍ଗହିତତାଯ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ପଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ଅତ୍ଥୱିଭଜନା। ‘‘ହିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନାଗତମତ୍ଥ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଜନପଦିନୋତି ଜନପଦୱନ୍ତୋ, ଜନପଦସ୍ସ ୱା ଇସ୍ସରା ରାଜକୁମାରା ଗୋତ୍ତୱସେନ କୋସଲା ନାମ। ଯଦି ଏକୋ ଜନପଦୋ, କଥଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୂଳ୍ହିସଦ୍ଦେନା’’ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିଯ ଈଦିସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ରୂଳ୍ହି ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ଥପି ‘‘କୁରୂସୁ ୱିହରତି, ଅଙ୍ଗେସୁ ୱିହରତୀ’’ତି ଚ। ତବ୍ବିସେସନେପି ଜନପଦ-ସଦ୍ଦେ ଜାତି-ସଦ୍ଦେ ଏକୱଚନମେୱ। ପୋରାଣା ପନାତି ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତନୋ, ତେନ ପୁଥୁଅତ୍ଥୱିସଯତାଯ ଏୱଞ୍ଚେତଂ ପୁଥୁୱଚନନ୍ତି ୱକ୍ଖମାନୱିସେସଂ ଜୋତେତି। ବହୁପ୍ପଭେଦୋ ହି ସୋ ପଦେସୋ ତିଯୋଜନସତପରିମାଣତାଯ। ନଙ୍ଗଲାନିପି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାତି କମ୍ମପ୍ପହାନୱସେନ ନଙ୍ଗଲାନିପି ପହାଯ, ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ। ନ କେୱଲଂ କସ୍ସକା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ପହାଯ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ‘‘ସୋ ପଦେସୋ’’ତି ପଦେସସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱା, ତେ ପଦେସାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋସଲାତି ୱୁଚ୍ଚତି କୁସଲା ଏୱ କୋସଲାତି କତ୍ୱା।

ଚାରିକନ୍ତି ଚରଣଂ, ଚରଣଂ ୱା ଚାରୋ, ସୋ ଏୱ ଚାରିକା। ତଯିଦଂ ମଗ୍ଗଗମନଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଚୁଣ୍ଣିକଗମନମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଦ୍ଧାନଗମନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ’’ତି। ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚାରିକା ଚ ନାମେସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୂରେପୀତି ନାତିଦୂରେପି। ସହସା ଗମନନ୍ତି ସୀଘଗମନଂ। ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦିଂ ଏକଦେସେନ ୱତ୍ୱା ୱନୱାସୀତିସ୍ସସାମଣେରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ କଥେତୁଂ ‘‘ଭଗୱା ହୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଆକାସଗାମୀହି ଏୱ ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ‘‘ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ଆରୋଚେହୀ’’ତି ଆହ।

ସଙ୍ଘକମ୍ମୱସେନ ସିଜ୍ଝମାନାପି ଉପସମ୍ପଦା ସତ୍ଥୁ ଆଣାୱସେନେୱ ସିଜ୍ଝନତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧଦାଯଜ୍ଜଂ ତେ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ଅପରିପୁଣ୍ଣୱୀସତିୱସ୍ସସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଅୱୋଚାତି ୱଦନ୍ତି। ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଉପଜ୍ଝାଯେନ ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା।

ନୱଯୋଜନସତିକମ୍ପି ଠାନଂ ମଜ୍ଝିମଦେସପରିଯାପନ୍ନମେୱ, ତତୋ ପରଂ ନାଧିପ୍ପେତଂ ତୁରିତଚାରିକାୱସେନ ଅଗମନତୋ। ସମନ୍ତାତି ଗତଗତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ସମନ୍ତତୋ। ଅଞ୍ଞେନପି କାରଣେନାତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାତରୁଣଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞେନପି ମଜ୍ଝିମମଣ୍ଡଲେ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଞାଣପରିପାକାଦିକାରଣେନ ମଜ୍ଝିମମଣ୍ଡଲଂ ଓସରତି।‘‘ସତ୍ତହି ୱା’’ତିଆଦି ‘‘ଏକମାସଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ସରୀରଫାସୁକତ୍ଥାଯାତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସୱସେନ ଉସ୍ସନ୍ନଧାତୁକସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ୱିଚରଣେନ ଫାସୁକତ୍ଥାଯ। ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲାଭିକଙ୍ଖନତ୍ଥାଯାତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତ (ଅ। ନି। ୭।୭୨) ମଘଦେୱଜାତକାଦି (ଜା। ୧।୧।୯) ଦେସନାନଂ ୱିଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକାଲଂ ଆକଙ୍ଖମାନେନ। ସୁରାପାନସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନେ (ପାଚି। ୩୨୮) ୱିଯ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନତ୍ଥାଯ। ବୋଧନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ଅଙ୍ଗୁଲିମାଲାଦିକେ (ମ। ନି। ୨।୩୪୭) ବୋଧନତ୍ଥାଯ। କଞ୍ଚି, କତିପଯେ ୱା ପୁଗ୍ଗଲେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଚାରିକା ନିବଦ୍ଧଚାରିକା। ତଦଞ୍ଞା ଅନିବଦ୍ଧଚାରିକା।

ଦସସହସ୍ସି ଲୋକଧାତୁଯାତି ଜାତିଖେତ୍ତଭୂତେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତେ ପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯେ ପସ୍ସିତୁଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଅଭିନୀହରିତ୍ୱା ଠିତୋ ଭଗୱା ଞାଣଜାଲଂ ପତ୍ଥରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଜାଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠୋତି ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଗୋଚରଭାୱଂ ଉପଗତୋ। ଭଗୱା କିର ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଯେ ସତ୍ତା ଭବ୍ବା ପରିପାକଞାଣା ଅଜ୍ଜ ମଯା ୱିନେତବ୍ବା, ତେ ମଯ୍ହଂ ଞାଣସ୍ସ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତୂ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ସମନ୍ନାହରତି। ତସ୍ସ ସହ ସମନ୍ନାହାରା ଏକୋ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ବହୂ ୱା ତଦା ୱିନଯୂପଗା ୱେନେଯ୍ୟା ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ଏୱମ୍ପି ଆପାଥମାଗତାନଂ ପନ ନେସଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ ପୁବ୍ବଚରିଯଂ ପୁବ୍ବହେତୁଂ ସମ୍ପତି ୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତି, ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ୱାଦପଟିୱାଦଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ଏୱଂ ନୁ ତେ ଅମ୍ବଟ୍ଠା’’ତିଆଦିନା ମଯା ୱୁତ୍ତୱଚନସ୍ସ ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ ତେ ଭୋ ଗୋତମ ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା’’ତିଆଦିନା ପଟିୱଚନଂ କତ୍ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଇବ୍ଭୱାଦନିପାତନୱସେନ ନାନପ୍ପକାରଂ ଅସନ୍ତିୱାକ୍କଂ ସାଧୁସଭାୱାଯ ୱାଚାଯ ୱତ୍ତୁଂ ଅଯୁତ୍ତୱଚନଂ ୱକ୍ଖତି। ନିବ୍ବିସେୱନନ୍ତି ୱିଗତତୁଦନଂ, ମାନଦବ୍ବୱସେନ ଅପଗତପରିପ୍ଫନ୍ଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱସରିତବ୍ବନ୍ତି ଉପଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲେତି ଇଦଂ ତଦା ଭଗୱତୋ ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନଂ ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି କତ୍ୱା। ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲୱନସଣ୍ଡେ’’ତି

ନିୱାସନଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ ଅଧିକରଣେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି। ତଦୁଭଯଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲଂ ଉପନିସ୍ସାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧସୋ ଅଧମ୍ମନିଗ୍ଗଣ୍ହନପରା ପଟିପତ୍ତି, ସା ଚ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱସେନାତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୀଲଖନ୍ଧାୱାର’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାଭିରୁଚିତେନାତି ଦିଵ୍ୱିହାରାଦୀସୁ ଯେନ ଯେନ ଅତ୍ତନୋ ଅଭିରୁଚିତେନ ୱିହାରେନ।

ପୋକ୍ଖରସାତିୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୨୫୫।ମନ୍ତେତି ଇରୁବ୍ବେଦାଦିମନ୍ତସଦ୍ଧେ। ପୋକ୍ଖରେ କମଲେ ସଯମାନୋ ନିସୀଦୀତି ପୋକ୍ଖରସାତୀ। ସାତି ୱୁଚ୍ଚତି ସମସଣ୍ଠାନଂ, ପୋକ୍ଖରେ ସଣ୍ଠାନାୱଯୱେ ଜାତୋତି ‘‘ପୋକ୍ଖରସାତୀ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେତପୋକ୍ଖରସଦିସୋତି ସେତପଦୁମୱଣ୍ଣୋ। ସୁୱଚ୍ଚିତାତି ୱଚ୍ଛଭାୱସ୍ସ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସୁଟ୍ଠୁ ୱଟ୍ଟୁଲା। କାଳଅଙ୍ଗତିଲକାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧା।

ଇମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୀଦିସୋ ପୁଵ୍ୱଯୋଗୋ, ଯେନ ନଂ ଭଗୱା ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ତଂ ଠାନଂ ଉପଗତୋତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ପନା’’ତିଆଦି। ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିଵ୍ୱତ୍ତି ତେନାଯଂ ସଂସେଦଜୋ ଜାତୋ। ନ ପୁପ୍ଫତୀତି ନ ୱିକସତି। ରଜତବିମ୍ବକନ୍ତି ରୂପିଯମଯଂ ରୂପକଂ।

ଅଜ୍ଝାୱସତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଧି-ସଦ୍ଦୋ ଇସ୍ସରିଯତ୍ଥଦୀପନୋ, ଆସଦ୍ଦୋ ମରିଯାଦତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଭିଭୱିତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତେହି ଯୁତ୍ତତ୍ତା ହି ଉକ୍କଟ୍ଠନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତେନାହ ‘‘ଉପସଗ୍ଗୱସେନା’’ତିଆଦି। ଯାଯ ମରିଯାଦାଯାତି ଯାଯ ଅୱତ୍ଥାଯ।ନଗରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ‘‘ଅଯଂ ଖଣୋ, ସୁମୁହୁତ୍ତଂ ମା ଅତିକ୍କମୀ’’ତି ରତ୍ତିୱିଭାଯନଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତା ରତ୍ତିଯଂ ଉକ୍କା ଠପେତ୍ୱା ଉକ୍କାସୁ ଜଲମାନାସୁ ନଗରସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତସ୍ମା ଉକ୍କାସୁ ଠିତାତି ଉକ୍କଟ୍ଠା, ଉକ୍କାସୁ ୱିଜ୍ଜୋତଯନ୍ତୀସୁ ଠିତା ପତିଟ୍ଠିତାତି ମୂଲୱିଭୁଜାଦିପକ୍ଖେପେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତଵ୍ୱା, ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱା ଉକ୍କାସୁ ଠିତାସୁ ଠିତା ଆସୀତି ଉକ୍କଟ୍ଠା। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ‘‘ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଉପକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା, ମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତଂ ନଗରଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଗୁଣଯୋଗତୋ ଉକ୍କଟ୍ଠାତି ନାମଂ ଲଭୀ’’ତି । ତସ୍ସାତି ‘‘ଉକ୍କଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱସେନ ୱୁତ୍ତପଦସ୍ସ। ଅନୁପଯୋଗତ୍ତାତି ୱିସେସନଭାୱେନ ଅନୁପଯୁତ୍ତତ୍ତା। ସେସପଦେସୂତି ‘‘ସତ୍ତୁସ୍ସଦ’’ନ୍ତିଆଦିପଦେସୁ। ଯଥାୱିଧି ହି ଅନୁପଯୋଗୋ ପୁରିମସ୍ମିଂ। ତତ୍ଥାତି ‘‘ଉପସଗ୍ଗୱସେନା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱିଧାନେ। ‘‘ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ପରିଯେସିତଵ୍ୱ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣାନୁଗତୋ ୱାଯଂ ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋତି ଦସ୍ସେତି। ଉପଅନୁଅଧିଆଇତିଏୱଂପୁଵ୍ୱକେ ୱସନକିରିଯାଠାନେ ଉପଯୋଗୱଚନମେୱ ପାପୁଣାତୀତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି।

ଉସ୍ସଦତା ନାମେତ୍ଥ ବହୁଲତାତି, ତଂ ବହୁଲତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ବହୁଜନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗହେତ୍ୱା ପୋସେତଵ୍ୱଂ ପୋସାୱନିଯଂ। ଆୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା।

ରଞ୍ଞା ୱିଯ ଭୁଞ୍ଜିତଵ୍ୱନ୍ତି ୱା ରାଜଭୋଗ୍ଗଂ। ରଞ୍ଞୋ ଦାଯଭୂତନ୍ତି କୁଲପରମ୍ପରାଯ ଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ ରାଜତୋ ଲଦ୍ଧଦାଯଭୂତଂ। ତେନାହ ‘‘ଦାଯଜ୍ଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ରାଜନୀହାରେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତଵ୍ୱତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପରିଭୋଗଲାଭସ୍ସ ସେଟ୍ଠଦେଯ୍ୟତା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଛତ୍ତଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ରାଜସଙ୍ଖେପେନ ଭୁଞ୍ଜିତଵ୍ୱ’’ନ୍ତି। ‘‘ସଵ୍ୱଂ ଛେଜ୍ଜଭେଜ୍ଜ’’ନ୍ତି ସରୀରଦଣ୍ଡଧନଦଣ୍ଡାଦି ଭେଦଂ ସଵ୍ୱଂ ଦଣ୍ଡମାହ। ନଦୀତିତ୍ଥପଵ୍ୱତାଦୀସୂତି ନଦୀତିତ୍ଥପଵ୍ୱତପାଦଗାମଦ୍ୱାରଅଟୱିମୁଖାଦୀସୁ। ‘‘ରାଜଦାଯ’’ନ୍ତି ଇମିନାୱ ରଞ୍ଞୋ ଦିନ୍ନଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ‘‘ରଞ୍ଞା ପସେନଦିନା କୋସଲେନ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱଚନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦାଯକରାଜଦୀପନତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି । ନିସ୍ସଟ୍ଠପରିଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ମୁତ୍ତଚାଗୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ତଂ ସେଟ୍ଠଦେଯ୍ୟଂ ଉତ୍ତମଦେଯ୍ୟଂ ଜାତଂ।

ଉପଲଭୀତି ସୱନୱସେନ ଉପଲଭୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୋତଦ୍ୱାର…ପେ… ଅଞ୍ଞାସୀ’’ତି ଆହ। ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ସଵ୍ୱମ୍ପି ୱାକ୍ୟଂ ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ’’ତି। ‘‘ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ’’ତି ପନ ଇମିନା ଇଟ୍ଠତୋୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି । ‘‘ଅସ୍ସୋସୀ’’ତି ପଦଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦେ ଗହିତେ ତେନ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତଂ ୱିଯ ହୋନ୍ତଂ ପୂରିତଂ ନାମ ହୋତି, ତେନ ଚ ପୁରିମପଚ୍ଛିମପଦାନି ସିଲିଟ୍ଠାନି ହୋନ୍ତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅଗ୍ଗହିତେତି ଆହ ‘‘ପଦପୂରଣେନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତମେୱା’’ତି। ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ, ତେନସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରଦୀପନତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ଏୱ-ସଦ୍ଦେନ ପନ ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାଯ ଏକନ୍ତିକତା।

ସମିତପାପତ୍ତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୱସେସତୋ ସୱାସନଂ ସମିତପାପତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ବାହିରକୱୀତରାଗସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପାପସମନତୋ ଭଗୱତୋ ପାପସମନଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି, ତେନାହ ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତନ୍ତିଆଦି। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ ଇଧ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଖଲୂତି ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥେ ନିପାତୋ’’ତି। ଆଲପନମତ୍ତନ୍ତି ପିଯାଲାପୱଚନମତ୍ତଂ। ପିଯସମୁଦାହାରୋ ହେତେ ‘‘ଭୋ’’ତି ୱା ‘‘ଆୱୁସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦେୱାନଂ ପିଯା’’ତି ୱା।

ଗୋତ୍ତଓସେନାତି ଏତ୍ଥ ଗଂ ତାୟତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ଗୋତମୋତି ହି ପଓତ୍ତମାନଂ ୱଚନଂ, ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ତାୟତି ଏକଂସିକୱିସୟତାୟ ରକ୍ଖତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। ୟଥା ହି ବୁଦ୍ଧି ଆରମ୍ମଣଭୂତେନ ଅତ୍ଥେନ ୱିନା ନ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅଭିଧାନଂ ଅଭିଧେୟ୍ୟଭୂତେନ, ତସ୍ମା ସୋ ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ ତାନି ତାୟତି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କୋ ପନ ସୋତି? ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମୁଦାଗତଂ ତଂକୁଲପରିୟାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ସମଣୋ''ତି ଇମିନା ସରିକ୍ଖକଜନେହି ଭଗୱତୋ ବହୁମତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସମିତପାପତାକିତ୍ତନତୋ। ''ଗୋତମୋ''ତି ଇମିନା ଲୋକିୟଜନେହି ଉଳାରକୁଲସମ୍ଭୂତତାଦୀପନତୋ।

ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନଂ ଉଦିତୋଦିତୱିପୁଲଖତ୍ତିୟକୁଲୱିଭାୱନତୋ। ସବ୍ବଖତ୍ତିୟାନଞ୍ହି ଆଦିଭୂତମହାସମ୍ମତମହାରାଜତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ଉଳାରତମଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲଂ। କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନାତି ଞାତିପାରିଜୁଞ୍ଞଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞାଦିନା କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ପାରିହାନିୟା। ଅନଭିଭୂତୋ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ। ତଥା ହି ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞଂ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଅଭିଜାତିୟଂ, ଅଥ ଖୋ ୱଡ୍ଢିୟେୱ। ଅଭିନିକ୍ଖମନେ ଚ ତତୋପି ସମିଦ୍ଧତମଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ। ଇତି ''ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାୱଦୀପନଂ ୱୁତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ, ମହନ୍ତଞ୍ଚ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଭଦ୍ଦକଂ। ଭଦ୍ଦକତା ଚ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ହିତସୁଖାୱହଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ଅତ୍ଥାୱହଂ ସୁଖାୱହନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାୱହନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥସଂହିତହିତାୱହଂ। ସୁଖାୱହନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତତିୱିଧସୁଖାୱହଂ। ତଥାରୂପାନନ୍ତି ତାଦିସାନଂ। ୟାଦିସେହି ପନ ଗୁଣେହି ଭଗୱା ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେହି ଚତୁପ୍ପମାଣିକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ଅଚ୍ଚନ୍ତାୟ ସଦ୍ଧାୟ ପସାଦନୀୟୋ ତେସଂ ୟଥାଭୂତସଭାୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୟଥାରୂପୋତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୟଥାଭୂତଂ…ପେ…ଅରହତନ୍ତି ଇମିନା ଧମ୍ମପ୍ପମାଣାନଂ, ଲୂଖପ୍ପମାଣାନଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଭଗୱତୋ ପସାଦାୱହତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଂ ଦସ୍ସନେନେୱ ଚ ଇତରେସମ୍ପି ଅତ୍ଥତୋ ପସାଦାୱହତା ଦସ୍ସିତା ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଦସ୍ସନମତ୍ତମ୍ପି ସାଧୁ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ କୋସିୟସକୁଣୱତ୍ଥୁଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୪; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୧୦) କଥେତବ୍ବଂ।

ଅମ୍ବଟ୍ଠମାଣୱକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୫୬।ମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତେତୀତି ୱେଦେ ସଜ୍ଝାୟତି, ପରିୟାପୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ୟଥାଅଧୀତେ ମନ୍ତେ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠେ କତ୍ୱା ହଦୟେ ଠପେତି ୱଚୁପହତକରଣୱସେନ, ନ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନୱସେନ।

ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱଚନୀୟୱାଚକଭାୱେନ ଅତ୍ଥଂ ସଦ୍ଦଞ୍ଚ ନିଖଡତି ଭିନ୍ଦତି ୱିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସେତୀତି ନିଖଣ୍ଡୁ, ସା ଏୱ ଇଧ ଖ-କାରସ୍ସ ଘ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ନିଘଣ୍ଡୂ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। କିଟୟତି ଗମେତି ଞାପେତି କିରିୟାଦିୱିଭାଗଂ, ତଂ ୱା ଅନୱସେସପରିୟାଦାନତୋ ଗମେନ୍ତୋ ପୂରେତୀତି କେଟୁଭଂ। ୱେୱଚନପ୍ପକାସକନ୍ତି ପରିୟାୟସଦ୍ଦଦୀପକଂ, ଏକେକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନେକପରିୟାୟୱଚନୱିଭାୱକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅନେକେସମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକସଦ୍ଦୱଚନୀୟତାୱିଭାୱନୱସେନପି ତସ୍ସ ଗନ୍ଥସ୍ସ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ୱଚୀଭେଦାଦିଲକ୍ଖଣା କିରିୟା କପ୍ପୀୟତି ଏତେନାତି କିରିୟାକପ୍ପୋ, ସୋ ପନ ୱଣ୍ଣପଦସମ୍ବନ୍ଧପଦତ୍ଥାଦିୱିଭାଗତୋ ବହୁୱିକପ୍ପୋତି ଆହ ''କିରିୟାକପ୍ପୱିକପ୍ପୋ''ତି। ଇଦଞ୍ଚ ମୂଲକିରିୟାକପ୍ପଗନ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ସତସହସ୍ସପରିମାଣୋ ନୟଚରିୟାଦିପକରଣଂ। ଠାନକରଣାଦିୱିଭାଗତୋ , ନିବ୍ବଚନୱିଭାଗତୋ ଚ ଅକ୍ଖରା ପଭେଦୀୟନ୍ତି ଏତେହୀତି ଅକ୍ଖରପ୍ପଭେଦା, ସିକ୍ଖାନିରୁତ୍ତିୟୋ। ଏତେସନ୍ତି ୱେଦାନଂ।

ତେ ଏୱ ୱେଦେ ପଦସୋ କାୟତୀତି ପଦକୋ। ତଂ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ତଦତ୍ଥଞ୍ଚ ବ୍ୟାକରୋତି ବ୍ୟାଚିକ୍ଖତି ଏତେନାତି ବ୍ୟାକରଣଂ, ସଦ୍ଦସତ୍ଥଂ। ଆୟତିଂ ହିତଂ ତେନ ଲୋକୋ ନ ୟତତି ନ ଈହତୀତି ଲୋକାୟତଂ। ତଞ୍ହି ଗନ୍ଥଂ ନିସ୍ସାୟ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି।

ୱୟତୀତି ୱୟୋ, ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନେସୁ କତ୍ଥଚି ଅପରିକିଲମନ୍ତୋ ଅୱିତ୍ଥାୟନ୍ତୋ ତେ ଗନ୍ଥେ ସନ୍ଧାରେତି ପୂରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱେ ପଟିସେଧା ପକତିଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅୱୟୋ ନ ହୋତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅୱୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱୟୋ ନାମ…ପେ… ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅନୁଞ୍ଞାତୋ''ତି ପଦସ୍ସ କମ୍ମସାଧନୱସେନ, ''ପଟିଞ୍ଞାତୋ''ତି ପନ ପଦସ୍ସ କତ୍ତୁସାଧନୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଆଚରିୟେନା''ତିଆଦିମାହ। ଆଚରିୟପରମ୍ପରାଭତଂ ଆଚରିୟକଂ। ଗରୂତି ଭାରିୟଂ ଅତ୍ତାନଂ ତତୋ ମୋଚେତ୍ୱା ଗମନଂ ଦୁକ୍କରଂ ହୋତି। ଅନତ୍ଥୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନିନ୍ଦାବ୍ୟାରୋସୌପାରମ୍ଭାଦି।

୨୫୭। ''ଅବୁଗ୍ଗତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିସଦ୍ଦୟୋଗେନ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତାଖ୍ୟାନତ୍ଥୱସେନେୱ ଉପୟୋଗୱଚନଂ।

୨୫୮।ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଲକ୍ଖଣଦୀପନାନି ମନ୍ତପଦାନି। ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତୀତି ନ କେୱଲଂ ଲକ୍ଖଣମନ୍ତାନିୟେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞାନିପି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ

ଞାଣବଲାଭାୱେନ ଅନୁକ୍କମେନ ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତି। ତଥା ହି ୱଦନ୍ତି ‘‘ଏକସତଂ ଅଦ୍ଧରିୟଂ ସାଖା ସହସ୍ସୱଗ୍ଗିକୋ ସାମା’’ତିଆଦି। ପଣିଧି…ପେ… ମହତୋତି ଏତ୍ଥ ପଣିଧିମହତୋ ସମାଦାନମହତୋତି ଆଦିନା ପଚ୍ଚେକଂ ମହନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ପଣିଧିମହନ୍ତତାଦି ଚସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଂସଚରିୟାପିଟକୱଣ୍ଣନାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନିଟ୍ଠାତି ନିପ୍ଫତ୍ତିୟୋ। ଭୱଭେଦେତି ଭୱୱିସେସେ। ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ଖିପେତ୍ୱା ଠିତତା ୱିସଟଭାୱୋ।

ଜାତିସାମଞ୍ଞତୋତି ଲକ୍ଖଣଜାତିୟା ଲକ୍ଖଣଭାୱମତ୍ତେନ ସମାନଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲକ୍ଖଣାନି ସୁୱିସଦାନି, ସୁପରିବ୍ୟତ୍ତାନି, ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ, ତେନାହ ‘‘ନ ତେହେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ’’ତି। ଅଭିରୂପତା, ଦୀଘାୟୁକତା, ଅପ୍ପାତଙ୍କତା, ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀନଂ ପିୟମନାପତାତି ଇମେହି ଚତୂହି ଅଚ୍ଛରିୟସଭାୱେହି। ଦାନଂ, ପିୟୱଚନଂ, ଅତ୍ଥଚରିୟା, ସମାନତ୍ତତାତି ଇମେହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି। ରଞ୍ଜନତୋତି ପୀତିଜନନତୋ। ଚକ୍କଂ ଚକ୍କରତନଂ ୱତ୍ତେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କେହି ସୟଂ ୱତ୍ତତି, ତେହି ଚ ପରଂ ସତ୍ତନିକାୟଂ ୱତ୍ତେତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ପରହିତାୱହୋ ଇରିୟାପଥଚକ୍କାନଂ ୱତ୍ତୋ ୱତ୍ତନଂ ଏତସ୍ସ, ଏତ୍ଥାତି ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ଅପ୍ପଟିହତଂ ୱା ଆଣାସଙ୍ଖାତଂ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ। ଖତ୍ତିୟମଣ୍ଡଲାଦିସଞ୍ଞିତଂ ଚକ୍କଂ ସମୂହଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଚରତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ଧମ୍ମୋ ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ଧମ୍ମିକୋ। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମୋ ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଜାତି ଧମ୍ମରାଜା। ‘‘ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଚାତୁରନ୍ତୋ’’ତି ପଦଂ ଚତୁଦୀପିସ୍ସରତଂ ୱିଭାୱେତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁସମୁଦ୍ଦଅନ୍ତାୟା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଚତୁଦୀପୱିଭୂସିତାୟା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଚତୁବ୍ବିଧା’’ତି ୱିଧଗ୍ଗହଣଂ ତଂତଂପରିତ୍ତଦୀପାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହତ୍ଥନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୋପାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କାମମୋହମାନମଦାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱିଜିତାୱୀତି ୱିଜିତୱା। କେନଚି ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ଜନପଦେ ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋ, ଦଳ୍ହଭତ୍ତିଭାୱତୋ ୱା, ଜନପଦୋ ଥାୱରିୟଂ ପତ୍ତୋ ଏତ୍ଥାତି ଜନପଦତ୍ଥାୱରିୟପ୍ପତ୍ତୋ।

ଚିତ୍ତୀକତଭାୱାଦିନାପି (ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩; ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨.୩୩; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧.୨୨୬; ମହାନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫୦) ଚକ୍କସ୍ସ ରତନଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ରତିନିମିତ୍ତତାୟ ୱା ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱସ୍ସ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଏକସଙ୍ଗହତାୟ ୱିସୁଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ। ଇମେହି ପନ ରତନେହି ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଯଂ ଯମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି, ତଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମେସୁ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜିତଂ ଜିନାତି ମହେସକ୍ଖତାସଂୱତ୍ତନିୟକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦଭାୱତୋ। ୱିଜିତେ ଯଥାସୁଖଂ ଅନୁୱିଚରତି ହତ୍ଥିରତନଂ ଅସ୍ସରତନଞ୍ଚ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ତେସଂ ଆନୁଭାୱେନ ଅନ୍ତୋପାତରାସେୟେୱ ସମୁଦ୍ଦପରିୟନ୍ତଂ ପଥୱିଂ ଅନୁସଂୟାୟିତ୍ୱା ରାଜଧାନିମେୱ ପଚ୍ଚାଗମନତୋ। ପରିଣାୟକରତନେନ ୱିଜିତମନୁରକ୍ଖତି ତେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ସଂୱିଧାନତୋ। ଅୱସେସେହୀତି ମଣିରତନିତ୍ଥିରତନଗହପତିରତନେହି। ତତ୍ଥ ମଣିରତନେନ ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଆଲୋକଦସ୍ସନାଦିନା ସୁଖମନୁଭୱତି, ଇତ୍ଥିରତନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକରୂପସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନାଦିୱସେନ, ଗହପତିରତନେନ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତମଣିକନକରଜତାଦିଧନପଟିଲାଭୱସେନ।

ଉସ୍ସାହସତ୍ତିୟୋଗୋ ତେନ କେନଚି ଅପ୍ପଟିହତାଣାଚକ୍କଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମେନାତି ପରିଣାୟକରତନେନ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବରାଜକିଚ୍ଚେସୁ କୁସଲଂ ଅୱିରଜ୍ଝନୟୋଗଂ, ତେନାହ ‘‘ମନ୍ତସତ୍ତିୟୋଗୋ’’ତି । ହତ୍ଥିଅସ୍ସରତନାନଂ ମହାନୁଭାୱତାୟ କୋସସମ୍ପତ୍ତିୟାପି ପଭାୱସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧିତୋ ‘‘ହତ୍ଥି… ପେ… ଯୋଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। (କୋସୋ ହି ନାମ ସତି ଉସ୍ସାହସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ଦୁଗ୍ଗଂ ତେଜଂ କୁସୁମୋରଂ ପରକ୍କମଂ ପଦ୍ଧତୋମୁଖଂ ଅମୋସପହରଣଂ) ତିୱିଧସତ୍ତିୟୋଗଫଲଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସେହୀତି ସେସେହି ପଞ୍ଚହି ରତନେହି।

ଅଦୋସକୁସଲମୂଲଜନିତକମ୍ମାନୁଭାୱେନାତି ଅଦୋସସଙ୍ଖାତେନ କୁସଲମୂଲେନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟୱସେନ ଉପ୍ପାଦିତକମ୍ମସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସୋମ୍ମତରରତନଜାତିକତ୍ତା। ମଜ୍ଝିମାନି ମଣିଇତ୍ଥିଗହପତିରତନାନି। ଅଲୋଭ…ପେ… କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଉଳାରସ୍ସ ଧନସ୍ସ, ଉଳାରଧନପଟିଲାଭକାରଣସ୍ସ ଚ ପରିଚ୍ଚାଗସମ୍ପଦାହେତୁକତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମନ୍ତି ପରିଣାୟକରତନଂ। ତଞ୍ହି ଅମୋହ…ପେ… କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି ମହାପଞ୍ଞେନେୱ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜକିଚ୍ଚସ୍ସ ପରିଣେତବ୍ବତ୍ତା। ଉପଦେସୋ ନାମ ସତ୍ତୱିସେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ରତନାନଂ ୱିଚାରଣୱସେନ ପୱତ୍ତୋ କଥାବନ୍ଧୋ।

ସରଣତୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନତୋ ସୂରା, ତେନାହ ‘‘ଅଭୀରୁକଜାତିକା’’ତି। ଅସୁରେ ୱିଜିନିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ୱୀରୋ, ସକ୍କୋ ଦେୱାନଂ ଇନ୍ଦୋ। ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସେନଙ୍ଗଭାୱତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱୀରଙ୍ଗରୂପାତି ଦେୱପୁତ୍ତସଦିସକାୟା’’ତି। ‘‘ଏକେ’’ତି ସାରସମାସାଚରିୟମାହ। ସଭାୱୋତି ସଭାୱଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ। ୱୀରକାରଣନ୍ତି ୱୀରଭାୱକାରଣଂ। ୱୀରିୟମୟସରୀରା ୱିୟାତି ସୱିଗ୍ଗହୱୀରିୟସଦିସା, ସୱିଗ୍ଗହଂ ଚେ ୱୀରିୟଂ ସିୟା ତଂସଦିସାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପଟିସେନା ନାମ ନତ୍ଥି, ଯ’ମସ୍ସ ପୁତ୍ତା ପମଦ୍ଦେୟ୍ୟୁଂ, ଅଥ କସ୍ମା ପରସେନପ୍ପମଦ୍ଦନାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ସଚେତିଆଦି, ତେନ ପରସେନା ହୋତୁ ୱା ମା ୱା ତେ ପନ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମେନାତି କତ୍ତୁପଚିତେନ ଅତ୍ତନୋ

ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜଧମ୍ମେନ। ତେନ ହି ସଞ୍ଚୋଦିତା ପଥଓିଯଂ ସଢରାଜାନୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ''ସ୍ୱାଗତଂ ତେ ମହାରାଜା''ତି ଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜଂ ରଞ୍ଜେତ୍ତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ଇମଂ...ପେ... ଅଜ୍ଝାୱସତୀ''ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରତରଂ ୱିପଚ୍ଚିତୁଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତସମୁଦାଗତଂ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋତିଆଦିନା ପଞ୍ଚସୀଲଧମ୍ମେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଞ୍ହି ''ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନା''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତୀତି। ଯସ୍ମା ରାଗାଦଯୋ ପାପଧମ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଛାଦେତ୍ୱା ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିୱାରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେ ''ଛଦନା, ଛଦା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ୱିୱଟେତ୍ୱାତି ୱିଗମେତ୍ୱା। ପୂଜାରହତା ୱୁତ୍ତା ''ଅରହତୀତି ଅରହ''ନ୍ତି। ତସ୍ସା ପୂଜାରହତାଯ। ଯସ୍ମା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ଅରହନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧତ୍ତହେତୁଭୂତା ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦତା ୱୁତ୍ତା ସୱାସନସଙ୍କିଲେସପ୍ପହାନପୁବ୍ବକତ୍ତା ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସ।

ଅରହଂୱଟ୍ଟାଭାୱେନାତି ଫଲେନ ହେତୁଅନୁମାନଦସ୍ସନଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଛଦନାଭାୱେନାତି ହେତୁନା ଫଲାନୁମାନଦସ୍ସନଂ। ହେତୁଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିୱଟ୍ଟୋ ୱିଚ୍ଛଦୋ ଚା''ତି। ଦୁତିଯେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନାତି ''ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ। ପୁରିମସିଦ୍ଧୀତି ପୁରିମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମେନାତି ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୫୦; ଅ। ନି। ୪।୮) ୱୁତ୍ତେନ ୱେସାରଜ୍ଜେନ। ଦୁତିଯସିଦ୍ଧୀତି ଦୁତିଯସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି, ବୁଦ୍ଧତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥେହୀତି ''ଯେ ଖୋ ପନ ତେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା''ତିଆଦିନା, (ମ। ନି। ୧।୧୫୦; ଅ। ନି। ୪।୮) ''ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯା''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୫୦; ଅ। ନି। ୪।୮) ଚ ୱୁତ୍ତେହି ତତିଯଚତୁତ୍ଥେହି ୱେସାରଜ୍ଜେହି। ତତିଯସିଦ୍ଧୀତି ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦନତାସିଦ୍ଧି ଯାଥାୱତୋ ଅନ୍ତରାଯିକନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମାପଦେସେନ ହି ସତ୍ଥୁ ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦନଭାୱୋ ଲୋକେ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ପୁରିମଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ପୁରିମପଦଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ସାଧେତି କିଲେସାରୀନଂ, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଚ ଅରାନଂ ହତଭାୱଦୀପନତୋ। ଦୁତିଯଂ ପଦଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁଂ ସାଧେତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ତଂସବ୍ଭାୱତୋ। ତତିଯଂ ପଦଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁଂ ସାଧେତି ସୱାସନସଙ୍କିଲେସପ୍ପହାନଦୀପନତୋ। ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ହି ୱତ୍ୱା ''ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ''ତି ୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱାୱହମେୱ ସଙ୍କିଲେସପ୍ପହାନଂ ୱିଭାୱେତି। ''ସୂରଭାୱ''ନ୍ତି ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନେ ୱିସଦଞ୍ଞାଣତଂ।

୨୫୯।ଏୱଂଭୋତି ଏତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ନିପାତୋ। ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଞ୍ଚେତ୍ଥ ''ତଥା ମଯଂ ତଂ ଭୱନ୍ତଂ ଗୋତମଂ ୱେଦିସ୍ସାମ, ତ୍ୱଂ ମନ୍ତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହେତା''ତି ଚ ଏୱଂ ପୱତ୍ତସ୍ସ ପୋକ୍ଖରସାତିନୋ ୱଚନସ୍ସ ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହୋତି ଆହ। ''ସୋପି ତାଯା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତାଯାତି ତାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ସମୁତ୍ତେଜନାଯ। ଅଯାନଭୂମିନ୍ତି ଯାନସ୍ସ ଅଭୂମିଂ। ଦିୱାପଧାନିକାତି ଦିୱାପଧାନାନୁଯୁଞ୍ଜନକା।

୨୬୦। ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ ଅମ୍ବଟ୍ଠକୁଲଂ ଅପଞ୍ଞାତଂ, ତଦା ପନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ''ତଦା କିରା''ତିଆଦି। ଅତ୍ତୁରିତୋତି ଅୱେଗାଯନ୍ତୋ।

୨୬୧।ଯଥା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଯଥା ଭଗୱା ''କଚ୍ଚି ୱୋ ମାଣୱା ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ତେହି ମାଣୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଠମଂ ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି ପୁବ୍ବଭାସିତାଯ ତଦନୁକରଣେନ ଏୱଂ ତେପି ମାଣୱା ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦା ଅହେସୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ତଂ ପନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦତଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୀତୋଦକଂ ୱିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋଦିତନ୍ତି ସଂସନ୍ଦିତଂ। ଏକୀଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମୋଦନକିରିଯାଯ ସମାନତଂ । ଖମନୀଯନ୍ତି ''ଇଦଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ସଭାୱତୋ ଦୁସ୍ସହଂ କଚ୍ଚି ଖମିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଯାପନୀଯନ୍ତି ଆହାରାଦିପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିକଂ ଚିରପ୍ପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାଯ ଯାପନାଯ କଚ୍ଚି ଯାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ। ସୀସରୋଗାଦିଆବାଧାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାବାଧଂ, ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ, ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ଉଟ୍ଠାନସୁଖତାଯ କଚ୍ଚି ଲହୁଟ୍ଠାନଂ, ତଦନୁରୂପବଲଯୋଗତୋ କଚ୍ଚି ବଲଂ, ସୁଖୱିହାରସବ୍ଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଫାସୁୱିହାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ କଚ୍ଚି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବଲପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ପୀତିଯେୱ। ତରୁଣପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ। ସମ୍ମୋଦନଂ ଜନେତି କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନିକଂ ତଦେୱ ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ। ସମ୍ମୋଦିତବ୍ବତୋ ସମ୍ମୋଦନୀଯନ୍ତି ଇଦଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାୱତୋ''ତି। ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ ''ସରଣୀଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସାରଣୀଯ''ନ୍ତି ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୁୟ୍ୟମାନସୁଖତୋ''ତି ଆପାଥମଧୁରତମାହ, ''ଅନୁସ୍ସରିଯମାନସୁଖତୋ''ତି ୱିମଦ୍ଦରମଣୀଯତଂ। ''ବ୍ୟଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯା''ତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱେନ ତସ୍ସା କଥାଯ ୱଚନଚାତୁରିଯମାହ, ''ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯା''ତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ। ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି।

ଅପସାଦେସ୍ସାମୀତି ମଙ୍କୁଂ କରିସ୍ସାମି। କଣ୍ଣେ ଓଲମ୍ବେତ୍ୱାତି ଉଭୋସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସାଟକଂ ଆସଜ୍ଜେତ୍ୱା କଣ୍ଣେ ଓଲମ୍ବିତ୍ୱା। ଦୁସ୍ସକଣ୍ଣଂ ଗହେତ୍ୱାତି ନିୱତ୍ଥସାଟକସ୍ସ ଦସାକୋଟିଂ ଏକେନ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା। ଚଙ୍କମଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱାତି ଚଙ୍କମିତୁଂ ଆରଭିତ୍ୱା। ଧାତୁସମତାତି ରସାଦିଧାତୂନଂ ସମାୱତ୍ଥତା, ଅରୋଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଚାରଭାୱସାରଣୀଯନ୍ତି ଅନାଚାରଭାୱେନ ସରଣୀଯଂ। ''ଅନାଚାରୋ ୱତାଯ''ନ୍ତି ସରିତବ୍ବଂ।

୨୬୨। ‘‘ଭୱଗ୍ଗଂ ଗହେତୁକାମୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଦୁକ୍କରଂ କିଞ୍ଚ ଆରଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଞ୍ହେତଂ ସଦେୱକେନାପି ଲୋକେନ, ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଅପସାଦନଂ, ତେନାହ ‘‘ଅଟ୍ଠାନେ ୱାଯମତୀ’’ତି। ଅଯଂ ବାଲୋ ‘‘ମଯି କିଞ୍ଚି ଅକଥେନ୍ତେ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ କଥେତୁମ୍ପି ନ ୱିସହତୀ’’ତି ମାନମେୱ ପଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, କଥେନ୍ତେ ପନ କଥାପସଙ୍ଗେନସ୍ସ ଜାତିଗୋତ୍ତେ ୱିଭାୱିତେ ମାନନିଗ୍ଗହୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଭଗୱା ‘‘ଏୱଂ ନୁ ତେ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ଆଚାରସମାଚାରସିକ୍ଖାପନେନ ଆଚରିଯା, ତେସଂ ପନ ଆଚରିଯାନଂ ପକଟ୍ଠା ଆଚରିଯାତି ପାଚରିଯା ଯଥା ପପିତାମହୋତି, ତେନାହ ‘‘ଆଚରିଯେହି ଚ ତେସଂ ପାଚରିଯେହି ଚା’’ତି।

ପଠମଇବ୍ଭୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୩। ତୀସୁ ଇରିଯାପଥେସୁପି ଠାନଗମନନିସଜ୍ଜାସୁ। କଥାପଠଆସନ୍ତି କଥାୱସେନ ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ। ସଯାନେନ ଆଚରିଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଯାନସ୍ସ କଥା ନାମ ଆଚାରୋ ନ ହୋତି, ତଂ ଇତରେହି ସଦିସଂ କତ୍ୱା କଥନଂ ଇଧ କଥାପଠଆସୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଯଂ ଅନାଚାରଭାୱୱିଭାୱନଂ ସତ୍ଥାରା ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ସଦ୍ଧିଂ କଥେନ୍ତେନ କତଂ, ତଂ ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହଂ ପରମ୍ପରାଭତନ୍ତି ଉପରି ପାଠଇଯା ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତୋ କିରା’’ତିଆଦିମାହ। ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକାତି ଚ ଗରହାଯଂ କ-ସଦ୍ଦୋ, ତେନାହ ‘‘ହୀଳେନ୍ତୋ’’ତି। ଇଭସ୍ସ ପଯୋଗୋ ଇଭୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ, ତଂ ଇଭଂ ଅରହନ୍ତୀତି ଇବ୍ଭା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥା ଇଭୋ ହତ୍ଥିୱାହନଭୂତୋ ପରସ୍ସ ୱସେନ ୱତ୍ତତି, ନ ଅତ୍ତନୋ, ଏୱଂ ଏତେପି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୁସ୍ସୂସକା ସୁଦ୍ଦା ପରସ୍ସ ୱସେନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ନ ଅତ୍ତନୋ, ତସ୍ମା ଇଭସଦିସପଯୋଗତାଯ ଇବ୍ଭାତି। ତେ ପନ କୁଟୁମ୍ବିକତାଯ ଘରୱାସିନୋ ଘରସ୍ସାମିକା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଗହପତିକା’’ତି। କଣ୍ହାତି କଣ୍ହଜାତିକା। ଦିଜା ଏୱ ହି ସୁଦ୍ଧଜାତିକା, ନ ଇତରେତି ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ତେନାହ ‘‘କାଳକା’’ତି। ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତାତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପୁବ୍ବପୁରିସା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା, ଅଯଂ ତେସଂ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ‘‘ସମଣା ପିଟ୍ଠିପାଦତୋ’’ତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ‘‘ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା’’ତିଆଦିୱଚନତୋପି ଅତିୱିଯ ଅସମୱେକ୍ଖିତୱଚନଂ ଚତୁୱଣ୍ଣପରିଯାପନ୍ନସ୍ସେୱ ସମଣଭାୱସମ୍ଭୱତୋ। ଅନିଯମେତ୍ୱାତି ଅୱିସେସେତ୍ୱା, ଅନୁଦ୍ଦେସିକଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମାନୁସ୍ସଯୱସେନ କଥେତୀତି ମାନୁସ୍ସଯଂ ଅୱସ୍ସାଯ ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ, ପରେ ଚ ୱମ୍ଭେନ୍ତୋ ‘‘ମୁଣ୍ଡକା’’ତି ଆଦିଂ କଥେତି। ଜାନାପେମୀତି ଜାତିଗୋତ୍ତସ୍ସ ପମାଣଂ ଯାଥାୱତୋ ୱିଭାୱନେନ ପମାଣଂ ଜାନାପେମୀତି। ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥିକଂ ଦଣ୍ଡିକଞ୍ଜାଯେନ।

‘‘ଯାଯେୱ ଖୋ ପନତ୍ଥାଯା’’ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପରତୋ ‘‘ପୁରିସଲିଙ୍ଗୱସେନେୱା’’ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଯୁତ୍ତଂ। ଯାଯ ଅତ୍ଥାଯାତି ୱା ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନେୱ ତଦତ୍ଥେ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ, ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେସନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ସାଧୁରୂପାନଂ। ସନ୍ତିକଂ ଆଗତାନନ୍ତି ଗୁରୁଟ୍ଠାନିଯାନଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତାନଂ। ୱତ୍ତନ୍ତି ତେହି ଚରିତବ୍ବଆଚାରଂ। ଅସିକ୍ଖିତୋତି ଆଚାରଂ ଅସିକ୍ଖିତୋ। ତତୋ ଏୱ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ। ବାହୁସଚ୍ଚଞ୍ହି ନାମ ଯାୱଦେୱ ଉପସମତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତଦଭାୱତୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ ଅସିକ୍ଖିତୋ ‘‘ଅୱୁସିତୋ’’ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ତେନାହ ‘‘ଏତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି।

୨୬୪। କୋଧୱସଚିତ୍ତତାଯ ଅସକମନୋ। ମାନନିମ୍ମଦନତ୍ଥନ୍ତି ମାନସ୍ସ ନିମ୍ମଦନତ୍ଥଂ। ଉଗ୍ଘଲେତ୍ୱାତି ସିନେହପାନେନ କିଲିନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧମନଂ କତ୍ୱା। ଗୋତ୍ତେନ ଗୋତ୍ତନ୍ତି ତେନ ୱୁତ୍ତେନ ପୁରାତନଗୋତ୍ତେନ ଇଦାନି ତଂ ତଂ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତଂ ଗୋତ୍ତଂ ସାୱଜ୍ଜତୋ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଗୋତ୍ତଂ ଆଦିପୁରିସୱସେନ, କୁଲାପଦେସୋ, ତଦନ୍ୱଯେ ଉପ୍ପନ୍ନଅଭିଞ୍ଞାତପୁରିସୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ଯଥା ‘‘ଆଦିଚ୍ଚୋ, ମଘଦେୱୋ’’ତି। ଗୋତ୍ତମୂଲସ୍ସ ଗାରଯ୍ହତାଯ ଅମାନୱତ୍ଥୁଭାୱପୱେଦନତୋ ‘‘ମାନଦ୍ଧଜଂ ମୂଲେ ଛେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋତି ଓମସନ୍ତୋ।

ଯସ୍ମିଂ ମାନୁସ୍ସଯକୋଧୁସ୍ସଯା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପତ୍ଥଦ୍ଧା, ସୋ ‘‘ଚଣ୍ଡୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଚଣ୍ଡାତି ମାନନିସ୍ସିତକୋଧଯୁତ୍ତା’’ତି। ଖରାତି ଚିତ୍ତେନ, ୱାଚାଯ ଚ କକ୍ଖଳଆ। ଲହୁକାତି ତରୁଣା। ଭସ୍ସାତି ‘‘ସାହସିକା’’ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି, ‘‘ସାରମ୍ଭକା’’ତି ଅପରେ। ସମାନାତି ହୋନ୍ତା, ଭୱମାନାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ସନ୍ତାତି ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ନ ସକ୍କରୋନ୍ତୀତି ସକ୍କାରଂ ନ କରୋନ୍ତି। ଅପଚିତିକମ୍ମନ୍ତି ପଣିପାତକମ୍ମ ନାନୁଲୋମନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଯା ନ ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯଇବ୍ଭୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୫। କାମଂ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ଯୋ ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧତରୋ ସମତ୍ଥୋ ଚ, ସୋ ଏୱ ଅଭିସେକଂ ଲଭତି, ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ଅଭିସିତ୍ତୋ ସମାନୋ ‘‘ଇଦଂ

ରଜ୍ଜଂ ନାମ ବହୁକିଚ୍ଚଂ ବହୁବ୍ଯାପାର’’ନ୍ତି ତତୋ ନିଚ୍ଚିଜ୍ଜ ରଜ୍ଜଂ ୱଯସା ଅନନ୍ତରସ୍ସ ନିଯ୍ଯାତେତି, କଦାଚି ସୋପି ଅଞ୍ଞସ୍ସାତି ତାଦିସେ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ସକ୍କାତି ଅଭିସିତ୍ତରାଜାନୋ’’ତି। କୁଲୱଂସଂ ଜାନନ୍ତୀତି କଣ୍ହାଯନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପରମ୍ପରାଗତଂ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ଜାନନ୍ତି। କୁଲାଭିମାନିନୋ ହି ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ପରେସଂ ଉଚ୍ଚାୱଚଂ କୁଲଂ ତଥା ତଥା ଉଦାହରନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ କୁଲୱଂସଂ ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ଅମ୍ବଟ୍ଠୋପି। ତଥା ହି ସୋ ପରତୋ ଭଗୱତା ପୁଚ୍ଛିତୋ ୱଜିରପାଣିଭଯେନ ଯାଥାୱତୋ କଥେସି।

ତତିଯେଭ୍ଭୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୬।ଖେତ୍ତଲେଡ୍ଡୂନନ୍ତି ଖେତ୍ତେ କସନୱସେନ ନଙ୍ଗଲେନ ଉଟ୍ଠାପିତଲେଡ୍ଡୂନଂ। ‘‘ଲଟୁକିକା’’ ଇଚ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞାତା ଖୁଦ୍ଦକସକୁଣିକା ଲଟୁକିକୋପମୱଣ୍ଣନାଯଂ ‘‘ଚାତକସକୁଣିକା’’ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୫୦) ୱୁତ୍ତା। କୋଧୱସେନ ଲଗ୍ଗିତୁନ୍ତି ଉପନଯ୍ହିତୁଂ, ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅମ୍ହେ ହଂସକୋଞ୍ଚମୋରସମେ କରୋତୀ’’ତି ଇମିନା ‘‘ନ ତଂ କୋଚି ହଂସୋ ୱା’’ତିଆଦିୱଚନଂ ସଙ୍ଗୀତିଂ ଅନାରୁଳ୍ହଂ ତଦା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଏୱଂ ନୁ ତେ’’ତିଆଦିୱଚନଂ, ‘‘ଅୱୁସିତୱାଯେୱା’’ତିଆଦିୱଚନଞ୍ଚ ମାନୱସେନ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ମଞ୍ଞତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ନିମ୍ମାନୋ ଦାନି ଜାତୋତି ମଞ୍ଞମାନୋ’’ତି।

ଦାସିପୁତ୍ତୱାଦୱଣ୍ଣନା

୨୬୭।ନିମ୍ମାଦେତୀତି ଅ-କାରସ୍ସ ଆ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ନିମ୍ମଦେତୀ’’ତି। କାମଂ ଗୋତ୍ତଂ ନାମେତଂ ପିତିତୋ ଲଦ୍ଧଜ୍ଜଂ, ନ ମାତିତୋ ନ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସଗୋତ୍ତାଯ ଆୱାହୱିୱାହୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ଗୋତ୍ତନାମଂ ପନ ଯସ୍ମା ଜାତିସିଦ୍ଧଂ, ନ କିତ୍ତିମଂ, ଜାତି ଚ ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧିନୀ, ତସ୍ମା ‘‘ମାତାପେତ୍ତିକନ୍ତି ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନାମଗୋତ୍ତନ୍ତି ଗୋତ୍ତନାମଂ, ନ କିତ୍ତିମନାମଂ, ନ ଗୁଣନାମଂ ୱା। ତତ୍ଥ ‘‘କଣ୍ହାଯନୋ’’ତି ନିରୁଳ୍ହା ଯା ନାମପଣ୍ଣତ୍ତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ ନାମନ୍ତି। ତଂ ପନ କଣ୍ହେସିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ମିଂ କୁଲପରମ୍ପରାୱସେନ ଆଗତଂ, ନ ଏତସ୍ମିଂଯେୱ ନିରୁଳ୍ହଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୱେଣୀୱସେନ ଗୋତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଗୋତ୍ତ-ପଦସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଅନୁସ୍ସରତୋତି ଏତ୍ଥ ନ କେୱଲଂ ଅନୁସ୍ସରଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ କୁଲସୁଦ୍ଧିୱୀମଂସନୱସେନାତି ଆହ ‘‘କୁଲକୋଟିଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସା’’ତି। ଅଯ୍ଯପୁତ୍ତାତି ଅଯ୍ଯିକପୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସାମିନୋ ପୁତ୍ତା’’ତି। ଦିସା ଓକ୍କାକରଞ୍ଞୋ ଅନ୍ତୋଜାତା ଦାସୀତି ଆହ ‘‘ଘରଦାସିଯା ପୁତ୍ତୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଜାତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନତ୍ଥଦ୍ଧୋ, ନ ଚସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଜାତିଯା ଅୱିଭାୱିତାଯ ମାନନିଗ୍ଗହୋ ହୋତି, ମାନନିଗ୍ଗହେ ଚ କତେ ଅପରଭାଗେ ରତନତ୍ତଯେ ପସୀଦିସ୍ସତି , ନ ‘‘ଦାସୀ’’ତି ୱାଚା ଫରୁସୱାଚା ନାମ ହୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଣ୍ହଭାୱତୋ। ଅଭଯସୁତ୍ତଞ୍ଚେତ୍ଥ (ମ। ନି। ୨।୮୩; ଅ। ନି। ୪।୧୮୪) ନିଦସ୍ସନଂ। କେଚି ଚ ସତ୍ତା ଅଗ୍ଗିନା ୱିଯ ଲୋହାଦଯୋ କକ୍କଠଆଯ ୱାଚାଯ ମୁଦୁଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଗୱା ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ନିଚ୍ଚିସେୱନଂ କାତୁକାମୋ ‘‘ଅଯ୍ଯପୁତ୍ତା ସକ୍ୟା ଭୱନ୍ତି, ଦାସିପୁତ୍ତୋ ତ୍ୱମସି ସକ୍ୟାନ’’ନ୍ତି ଅୱୋଚ।

ଠପେନ୍ତୀତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ତେନାହ ‘‘ଓକ୍କାକୋ’’ତିଆଦି। ପଭା ନିଚ୍ଛରତି ଦନ୍ତାନଂ ଅତିୱିଯ ପଭସ୍ସରଭାୱତୋ।

ପଠମକପ୍ପିକାନନ୍ତି ପଠମକପ୍ପସ୍ସ ଆଦିକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥେ, ତେନ ଯୋ ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ରାଜପରମ୍ପରାଯ କେସଞ୍ଚି ମତିଭେଦୋ, ତଂ ଉଲ୍ଲିଙ୍ଗେତି। ମହାସମ୍ମତସ୍ସାତି ‘‘ଅଯଂ ନୋ ରାଜା’’ତି ମହାଜନେନ ସମ୍ମନ୍ନିତ୍ୱା ଠପିତତ୍ତା ‘‘ମହାସମ୍ମତୋ’’ତି ଏୱଂ ସମ୍ମତସ୍ସ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦନ୍ତି –

‘‘ଆଦିଚ୍ଚକୁଲସମ୍ଭୂତୋ , ସୁୱିସୁଦ୍ଧଗୁଣାକରୋ;

ମହାନୁଭାୱୋ ରାଜାସି, ମହାସମ୍ମତନାମକୋ।

ଯୋ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ ଲୋକସ୍ସ, ଗୁଣରଂସିସମୁଜ୍ଜଲୋ;

ତମୋନୁଦୋ ୱିରୋଚିତ୍ଥ, ଦୁତିଯୋ ୱିଯ ଭାଣୁମା।

ଠପିତା ଯେନ ମରିଯାଦା, ଲୋକେ ଲୋକହିତେସିନା;

ୱୱତ୍ଥିତା ସକ୍କୁଣନ୍ତି, ନ ୱିଲଙ୍ଘଯିତୁଂ ଜନା।

ଯସସ୍ସିନଂ ତେଜସ୍ସିନଂ, ଲୋକସୀମାନୁରକ୍ଖକଂ;

ଆଦିଭୂତଂ ମହାୱୀରଂ, କଥଯନ୍ତି 'ମନୂ'ତି ଯ''ନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଚ ପୁତ୍ତପପୁତ୍ତପରମ୍ପରଂ ସନ୍ଧାଯ –

''ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାତେଜୋ, ରୋଜୋ ନାମ ମହୀପତି;

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ୱରରୋଜୋ, ପଓରୋ ରାଜମଣ୍ଡଲେ।

ତସ୍ସାପି କଲ୍ଯାଣଗୁଣୋ, କଲ୍ଯାଣୋ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ;

ରାଜା ତସ୍ସାପି ତନଯୋ, ୱରକଲ୍ଯାଣନାମକୋ।

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାୱୀରୋ, ମନ୍ଧାତା କାମଭୋଗିନଂ;

ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ମହିନ୍ଦେନ, ଅଡ୍ଢରଜ୍ଜେନ ପୂଜିତୋ।

ତସ୍ସ ସୂନୁ ମହାତେଜୋ, ୱରମନ୍ଧାତୁନାମକୋ;

'ଉପୋସଥୋ'ତି ନାମେନ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାଯସୋ।

ୱରୋ ନାମ ମହାତେଜୋ, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାୱରୋ;

ତସ୍ସାପି ଉପୱରୋତି, ପୁତ୍ତୋ ରାଜା ମହାବଲୋ।

ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମଘଦେୱୋ, ଦେୱତୁଲ୍ଯୋ ମହୀପତି;

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ତସ୍ସ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରା।

ତେସଂ ପଚ୍ଛିମକୋ ରାଜା, 'ଓକ୍କାକୋ' ଇତି ୱିସ୍ସୁତୋ;

ମହାଯସୋ ମହାତେଜୋ, ଅଖୁଦ୍ଦୋ ରାଜମଣ୍ଡଲେ''ତି।

ଆଦି ତେସଂ ପଚ୍ଛତୋତି ତେସଂ ମଘଦେୱ ପରମ୍ପରଭୂତାନଂ କଠଆରଜନକପରିଯୋସାନାନଂ ଅନେକସତସହସ୍ସାନଂ ରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତସ୍ସ ପରମ୍ପରାଭୂତାନଂ ଅନେକସତସହସ୍ସାନଂ ରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ଅପରୋ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତସ୍ସ ପରମ୍ପରଭୂତାନଂ ଅନେକସତସହସ୍ସାନଂ ରାଜୂନଂ ଅପରଭାଗେ ପୁନାପରୋ ଓକ୍କାକୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ତଯୋ ଓକ୍କାକୱଂସା ଅହେସୁଂ। ତେସୁ ତତିଯଓକ୍କାକସ୍ସା''ତିଆଦି।

ସହସା ୱରଂ ଅଦାସିନ୍ତି ପୁତ୍ତଦସ୍ସନେନ ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ ସହସା ଅୱୀମଂସିତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠିଯା ୱସେନ ୱରଂ ଅଦାସିଂ, ''ଯଂ ଇଚ୍ଛସି, ତଂ ଗଣ୍ହା''ତି। ରଜ୍ଜଂ ପରିଣାମେତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ସା ଜନ୍ତୁକୁମାରସ୍ସ ମାତା ମମ ତଂ ୱରଦାନଂ ଅନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ରଜ୍ଜଂ ପରିଣାମେତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି।

ନପ୍ପସହେଯ୍ଯାତି ନ ପରିଯତ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ଯ।

ନିକ୍ଖମ୍ଯାତି ଘରାୱାସତୋ, କାମେହି ଚ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା। ହେଟ୍ଠା ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦେନ ''ଅସୀତିହତ୍ଥେ''ତି ଇଦଂ ଅନୁକଡ୍ଢତି। ତେହୀତି ମିଗସୂକରେହି,

ମଣ୍ଡୂକମୂସିକେହି ଚ। ତେତି ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୟୋ, ସପ୍ପବିଛଆରା ଚ।

ଅଓସେସାହି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠାହି।

ଓଢୂମାନାନନ୍ତି ଅନାଦରେ ସାମିଓଚନଂ। କୁଟ୍ଠରୋଗୋ ନାମ ସାସମସୂରୀରୋଗା ଓିଯ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ସଙ୍କମନସଭାଓୋତି ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଯଂ ରୋଗୋ ସଙ୍କମତୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା’’ତି।

ମିଗସୂକରାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓନଚରସୋଣାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ତସ୍ମିଂ ନିସିନ୍ନେତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଖତ୍ତିଯମାଯାରୋଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯଭାଓଂ ଜାନାପେତ୍ୱା।

ନଗରଂମାପେହୀତି ସାହାରଂ ନଗରଂ ମାପେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

କେସଗ୍ଗହଣନ୍ତି କେସଓେଣିବନ୍ଧନଂ। ଦୁସ୍ସଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଓତ୍ଥସ୍ସ ନିଓାସନାକାରୋ।

୨୬୮।ଅତ୍ତନୋ ଉପାରମ୍ଭମୋଚନତ୍ଥାଯାତି ଆଚରିଯେନ ଅମ୍ବଟ୍ଠେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପାପେତବ୍ବୌପଓାଦସ୍ସ ଅପନଯନତ୍ଥଂ। ଅସ୍ମିଂ ଓଚନେତି ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ ଭୋ ଗୋତମ ଓଣ୍ଣା’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନା ଓୁତ୍ତେ, ଭୋତା ଚ ଗୋତମେନ ଓୁତ୍ତେ ‘‘ଜାତିଓାଦେ’’ତି ଇମସ୍ମିଂ ଯଥାଧିକତେ ଓଚନେ। ତତ୍ଥ ପନ ଯସ୍ମା ଓେଦେ ଓୁତ୍ତଓିଧିନାଓ ତେନ ପଟିମନ୍ତେତବ୍ବଂ ହୋତି , ତସ୍ମା ଓୁତ୍ତଂ ‘‘ଓେଦତ୍ତଯଓଚନେ’’ତି, ‘‘ଏତସ୍ମିଂ ଓା ଦାସିପୁତ୍ତଓଚନେ’’ତି ଚ।

୨୭୦।ଧମ୍ମୋ ନାମ କାରଣଂ ‘‘ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ଓିଭ। ୭୧୮) ଓିଯ, ସହ ଧମ୍ମେନାତି ସହଧମ୍ମୋ, ସହଧମ୍ମୋ ଏଓ ସହଧମ୍ମିକୋତି ଆହ ‘‘ସହେତୁକୋ’’ତି।

୨୭୧।ତସ୍ମା ତଦା ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ତାସେତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ଓିସ୍ସଜ୍ଜାପେସ୍ସାମୀତି ଆଗତୋ ଯଥା ତଂ ସଚ୍ଚକସମାଗମେ। ‘‘ଭଗଓା ଚେଓ ପସ୍ସତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ ଚା’’ତି ଏତ୍ଥ ଇତରେସଂ ଅଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦି ହୀ’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଆଓାହେତ୍ୱାତି ମନ୍ତବଲେନ ଆନେତ୍ୱା। ତସ୍ସାତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ। ଓାଦସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି ଓାଚାସଙ୍ଘଟ୍ଟେ।

୨୭୨।ତାଣନ୍ତି ଗଓେସମାନୋତି, ‘‘ଅଯମେଓ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଇତୋ ଭଯତୋ ମମ ତାଯକୋ’’ତି ଭଗଓନ୍ତଂଯେଓ ‘‘ତାଣ’’ନ୍ତି ପରିଯେସନ୍ତୋ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ତାଯତୀତି ଯଥାଉପଟ୍ଠିତଭଯତୋ ପାଲେତି, ତେନାହ ‘‘ରକ୍ଖତୀ’’ତି, ଏତେନ ତାଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁସାଧନତମାହ। ଯଥୁପଟ୍ଠିତେନ ଭଯେନ ଉପଦ୍ଦୁତୋ ନିଲୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ଲେଣଂ, ଉପଲଯନଂ, ଏତେନ ଲେଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଧିକରଣସାଧନତମାହ। ‘‘ସରତୀ’’ତି ଏତେନ ସରଣ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁସାଧନତମାହ।

ଅମ୍ବଟ୍ଠଓଂସକଥାଓଣ୍ଣନା

୨୭୪।ଗଙ୍ଗାଯ ଦକ୍ଖିଣତୋତି ଗଙ୍ଗାଯ ନଦିଯା ଦକ୍ଖିଣଦିସାଯ। ଆଓୁଧଂ ନ ପରିଓତ୍ତତୀତି ସରଂ ଓାସତ୍ତିଆଦିଂ ଓା ପରସ୍ସ ଉପରି ଖିପିତୁକାମସ୍ସ ହତ୍ଥଂ ନ ପରିଓତ୍ତତି, ହତ୍ଥେ ପନ ଅପରିଓତ୍ତେନ୍ତେ କୁତୋ ଆଓୁଧପରିଓତ୍ତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଓୁଧଂ ନ ପରିଓତ୍ତତୀ’’ତି। ସୋ କିର ‘‘କଥଂ ନାମାହଂ ଦିସାଯ ଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ’’ତି ତଂ ହୀନଂ ଜାତିଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ହନ୍ଦାହଂ ଯଥା ତଥା ଇମଂ ଜାତିଂ ସୋଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ନିଗ୍ଗତୋ, ତେନାହ ‘‘ଇଦାନି ମେ ମନୋରଥଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ଓିଜ୍ଜାବଲେନ ରାଜାନଂ ତାସେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧୀତୁଯା ଲଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମ୍ଯାଯଂ ଜାତିସୋଧିତା ଭଓିସ୍ସତୀତି ତସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ନାମ ଓିଜ୍ଜନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ସରୀରେ ଅବ୍ଭଙ୍ଗଂ ଠପେତୀତି ଅମ୍ବଟ୍ଠାତି ଏଓଂ ଲଦ୍ଧନାମଂ ଓିଜ୍ଜଂ, ମନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତୋ ଅମ୍ବଟ୍ଠା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅମ୍ବଟ୍ଠୋତି କଣ୍ହୋ ଇସି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ତଂଓଂସଜାତତାଯ ଅଯଂ ମାଣଓୋ ‘‘ଅମ୍ବଟ୍ଠୋ’’ତି ଓୋହରୀଯତି।

ସେଟ୍ଠମନ୍ତେ ଓେଦମନ୍ତେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମନ୍ତାନୁଭାଓେନ ରଞ୍ଞୋ ବାହୁକ୍ଖମ୍ଭମତ୍ତଂ ଜାତଂ ତେନ ପନସ୍ସ ବାହୁକ୍ଖମ୍ଭେନ ରାଜା, ‘‘କୋ ଜାନାତି, କିଂ ଭଓିସ୍ସତୀ’’ତି ଭୀତୋ ଉସ୍ସଙ୍କୀ ଉତ୍ରାସୋ ଅହୋସି, ତେନାହ ‘‘ଭଯେନ ଓେଧମାନୋ ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତି। ସୋତ୍ଥି ଭଦ୍ଦନ୍ତେତି ଆଦିଓଚନଂ ଅଓୋଚୁଂ। ‘‘ଅଯଂ ମହାନୁଭାଓୋ ଇସୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନା।

ଉଦ୍ଦିଯିସ୍ସତୀତି ୱିପ୍ପକିରିଯିସ୍ସତି, ତେନାହ ‘‘ଭିଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି। ମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତିତେତି ବାହୁଲ୍ଲକମନ୍ତସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେ ମନ୍ତେ ‘‘ସରୋ ଓତରତୂ’’ତି ପରିୱତ୍ତିତେ। ଏୱରୂପାନଞ୍ହି ମନ୍ତାନଂ ଏକଂସେନେୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକୱିଜ୍ଜା ହୋନ୍ତିଯେୱ ଯଥା ତଂ କୁସୁମାରକୱିଜ୍ଜାନଂ। ଅଭଯେନୋ ଧୀତୁ ଅପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଭୁଜିସ୍ସକରଣଂ। ତସ୍ସାନୁରୂପେ ଇସ୍ସରିଯେ ଠପନତ୍ଥଂ ଉଯ୍ୟାରେ ଚ ନଂ ଠାନେ ଠପେସି।

ଖତ୍ତିଯସେଟ୍ଠୁଭାୱୱଣ୍ଣନା

୨୭୫। ସମସ୍ସାସନତ୍ଥମାହ କରୁଣାଯନ୍ତୋ, ନ କୁଲୀନଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ବ୍ରାହ୍ମଣେସୂତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସମୀପେ, ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଆସନାଦିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଅନ୍ତରେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେୱଲଂ ସନ୍ଧାଯ କାତବ୍ବଂ ସଦ୍ଧଂ, ପରଲୋକଗତେ ସନ୍ଧାଯ ନ ତତୋ କିଞ୍ଚି ଅପଚ୍ଚେନ୍ତେନ କାତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘ମତକେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତଭତ୍ତେ’’ତି। ମଙ୍ଗଲାଦିଭତ୍ତେତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଉସ୍ସୱଦେୱତାରାଧନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯଞ୍ଞଭତ୍ତେତି ପାପସଞ୍ଞମାଦିୱସେନ କତଭତ୍ତେ। ପାହୁନକାନନ୍ତି ଅତିଥୀନଂ। ଖତ୍ତିଯଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ଉଭତୋ ସୁଜାତତାଭାୱତୋ, ତେନାହ ‘‘ଅପରିସୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

୨୭୬।ଇତ୍ଥିଂ କରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କରଣଂ କିରିଯାସାମଞ୍ଞୱିସଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇତ୍ଥିଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା’’ତି। ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞଂ ଇତ୍ଥିଂ ଖତ୍ତିଯକୁମାରସ୍ସ ଭରିଯାଭୂତଂ ଗହେତ୍ୱାପି ଖତ୍ତିଯାୱ ସେଟ୍ଠା, ହୀନା ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯୋଜନା। ପୁରିସେନ ୱା ପୁରିସଂ କରିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପକରଣେତି ରାଗାଦିୱସେନ ପଦୁଟ୍ଠେ ପକ୍ଖଲିତେ କାରଣେ, ତେନାହ ‘‘ଦୋସେ’’ତି। ଭସ୍ସତି ନିରତ୍ଥକଭାୱେନ ଖିପୀଯତୀତି ଭସ୍ସଂ, ଛାରିକା।

୨୭୭।ଜନିତସ୍ମିନ୍ତି କମ୍ମକିଲେସେହି ନିବ୍ବତ୍ତେ। ଜନେ ଏତସ୍ମିନ୍ତି ୱା ଜନେତସ୍ମିଂ, ମନୁସ୍ସେସୂତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘ଗୋତ୍ତପଟିସାରିନୋ’’ତି। ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଘଟେତ୍ୱା, ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଠମଭାଣୱାରୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱିଜ୍ଜାଚରଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୭୮।ଇଦଂ ୱଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ଅଜ୍ଝେନାଦି କତ୍ତୁଂ ଲବ୍ଭତି। ଜାତିୱାଦୱିନିବଦ୍ଧାତି ଜାତିସନ୍ନିସ୍ସିତୱାଦେ ୱିନିବଦ୍ଧା। ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସେୱ ଅଜ୍ଝେନଜ୍ଝାପନଯଜନଯାଜନାଦଯୋତି ଏୱଂ ଯେ ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରୱମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ତେ ମାନୱାଦପଟିବଦ୍ଧା ଚ ହୋନ୍ତି। ଯେ ପନ ଆୱାହୱିୱାହୱିନିବଦ୍ଧା, ତେ ଏୱ ସମ୍ବନ୍ଧଭଯୱସେନ ‘‘ଅରହସି ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ, ନ ୱା ମଂ ତ୍ୱଂ ଅରହସୀ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତନକା।

ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ସଂ ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଯଂ। ଲଗ୍ଗିସ୍ସାମାତି ଓଲଗ୍ଗା ଅନ୍ତୋଗଧା ଭୱିସ୍ସାମାତି ଚିନ୍ତଯିମ୍ହା ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଚରଣାନିଯେୱ ‘‘ୱିଜ୍ଜାଚରଣାନୀ’’ତି ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜାଚରଣେସୁ ୱିଭଜିଯମାନେସୁ ସୋ ତତୋ ଦୂରତୋ ଅପନୀତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଦୂରମେୱ ଅୱକ୍ଖିପୀ’’ତି। ସମୁଦାଗମତୋ ପଭୁତୀତିଆଦିସମୁଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ।

୨୭୯। ତିୱିଧଂ ସୀଲନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକାଦିଭେଦଂ ତିୱିଧଂ ସୀଲଂ। ସୀଲୱସେନେୱାତି ସୀଲପରିଯାଯେନେୱ। କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚୀତି ଅହିଂସନାଦିଯମନିଯମଲକ୍ଖଣଂ କିଞ୍ଚି କିଞ୍ଚି ସୀଲଂ ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଲଗ୍ଗେଯ୍ୟୁନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ରାହ୍ମଣସମଯସିଦ୍ଧେ ସୀଲମତ୍ତେ ‘‘ଚରଣ’’ନ୍ତି ଲଗ୍ଗେଯ୍ୟୁଂ। ଅଟ୍ଠପି ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚରଣନ୍ତି ନିଯ୍ୟାତିତା ହୋନ୍ତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେନେୱ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନମ୍ପି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଭାୱାପତ୍ତିତୋ ନିଯ୍ୟାତିତା ନିଦସ୍ସିତା।

ଚତୁଅପାଯମୁଖକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୮୦।ଅସମ୍ପାପୁଣନ୍ତୋତି ଆରଭିତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ଅୱିସହମାନୋତି ଆରଭିତୁମେୱ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ। ଖାରିନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରଂ। ତଂ ପନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅରଣୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅରଣୀତି ଅଗ୍ଗିଧମନକଂ ଅରଣୀଦ୍ୱଯଂ। ସୁଜାତି ଦବ୍ବି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତିଦଣ୍ଡତିଘଟିକାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଖାରିଭରିତନ୍ତି ଖାରୀହି ପୁଣ୍ଣଂ। ନନୁ ଉପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସାସନିକୋପି ଯୋ କୋଚି ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ଥତୋ ପରିଚାରକୋୱ, କିଂ ଅଙ୍ଗଂ ପନ ବାହିରକପବ୍ବଜିତେତି ତତ୍ଥ ୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କାମଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘କପ୍ପିଯକରଣ…ପେ… ୱତ୍ତକରଣୱସେନା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ନଯେନ। ପରିଚାରକୋ ହୋତି ଉପସମ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ‘‘ନୱକୋଟିସହସ୍ସାନୀ’’ତିଆଦିନା (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୦; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ।

୩୭) ୱୁଓପ୍ପଭେଦାନଂ ଅନେକସହସ୍ସାନଂ ସଂୱରୱିନଯାନଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ୱତ୍ତନେନ ଉପରିଭୂତା ଅଗ୍ଗଭୂତା ସମ୍ପଦାତି ହି "ଉପସମ୍ପଦା"ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଗୁଣାଧିକୋପୀତି ଗୁଣେହି ଉକ୍କଟ୍ଠୋପି। ଅଯଂ ପନାତି ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ତାପସୋ।

ତାପସା ନାମ କମ୍ମୱାଦିକିରିଯାୱାଦିନୋ, ନ ସାସନସ୍ସ ପଚାଣୀଭୂତା, ଯତୋ ନେସଂ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଆଗତାନଂ ତିତ୍ଥିଯପରିୱାସେନ ୱିନାୱ ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୁଞ୍ଞାତାତି କତ୍ୱା "କସ୍ମା ପନା"ତି ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠପେତି ଚୋଦକୋ। ଆଚରିଯୋ "ଯସ୍ମା"ତିଆଦିନା ଚୋଦନଂ ପରିହରତି। "ଓସକ୍କିସ୍ସତୀ"ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ "ଇମସ୍ମିଞ୍ହି"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଖୁରଧାରୂପମନ୍ତି ଖୁରଧାରାନଂ ମତ୍ଥକେନେୱ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗମନୂପମଂ। ଅଞ୍ଞେତି ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ। ଅଗ୍ଗିସାଲନ୍ତି ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତସାଲଂ। ନାନାଦାରୂହୀତି ପଲାସଦଣ୍ଡାଦିନାନାୱିଧସମିଧାଦାରୂହି।

ଇଦନ୍ତି "ଚତୁଦ୍ୱାରଂ ଆଗାରଂ କତ୍ୱା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ଚତୁହତ୍ଥସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ପଟିପତ୍ତିମୁଖନ୍ତି କୋହଞ୍ଞପଟିପତ୍ତିଯା ମୁଖମତ୍ତଂ। ସୋ ହି ନାନାୱିଧେନ କୋହଞ୍ଞେନ ଲୋକଂ ୱିମ୍ହାପେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛତି, ତେନାହ "ଇମିନା ହି ମୁଖେନ ସୋ ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜତୀ"ତି।

ଖଲାଦୀସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ସନ୍ତିକେ ଉପତିଟ୍ଠିତ୍ୱା ୱୀହିମୁଗ୍ଗତିଲମାସାଦୀନି ଭିକ୍ଖାଚରିଯାନିଯାମେନ ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଉଞ୍ଛନଂ ଉଞ୍ଛା, ସା ଏୱ ଚରିଯା ୱୁତ୍ତି ଏତେସନ୍ତି ଉଞ୍ଛାଚରିଯା। ଅଗ୍ଗିପକ୍କେନ ଜୀୱନ୍ତୀତି ଅଗ୍ଗିପକ୍କିକା, ନ ଅଗ୍ଗିପକ୍କିକା ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକା। ଉଞ୍ଛାଚରିଯା ହି ଖଲେସୁ ଗନ୍ତ୍ୱା ଖଲଗ୍ଗଂ ନାମ ମନୁସ୍ସେହି ଦିଯ୍ୟମାନଂ ଧଞ୍ଞଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତଂ ଇମେ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅନଗ୍ଗିପକ୍କିକା ନାମ ଜାତା। ଅସାମପାକାତି ଅସଯଂପାଚକା। ଅସ୍ମମୁଟ୍ଠିନା ମୁଟ୍ଠିପାସାଣେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅସ୍ମମୁଟ୍ଠିକା। ଦନ୍ତେନ ଉପ୍ପାଟିତଂ ୱକ୍କଲଂ ରୁକ୍ଖତ୍ତଚୋ ଦନ୍ତୱକ୍କଲଂ, ତେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦନ୍ତୱକ୍କଲିକା। ପୱତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖାଦିତୋ ପାତିତଂ ଫଲଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜିନୋ। ଜିଣ୍ଣପକ୍କତାଯ ପଣ୍ଡୁଭୂତଂ ପଲାସଂ, ତଂସଦିସଞ୍ଚ ପଣ୍ଡୁପଲାସଂ, ତେନ ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପଣ୍ଡୁପଲାସିକା, ସଯଂପତିତପୁପ୍ଫଫଲପତ୍ତଭୋଜିନୋ।

ଇଦାନି ତେ ଅଟ୍ଠୱିଧେପି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ଭିକ୍ଖାଚରିଯାୱସେନ ଲଦ୍ଧଧଞ୍ଞଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା।

ପରିଯେଟ୍ଠି ନାମ ଦୁକ୍ଖାତି ପରେସଂ ଗେହତୋ ଗେହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିଯେଟ୍ଠି ନାମ ଦୀନୱୁତ୍ତିଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖା। ପାସାଣସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହୋ ଦୁକ୍ଖୋ ପବ୍ବଜିତସ୍ସାତି ୱା ଦନ୍ତେହେୱ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି।

ଇମାହି ଚତୂହିଯେୱାତି "ଖାରିୱିଧଂ ଆଦାଯା"ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାହି ଚତୂହି ଏୱ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାହୀତି।

୨୮୨। ଅପାଯେ ୱିନାସେ ନିଯୁତ୍ତୋ ଆପାଯିକୋ। ତବ୍ଭାୱଂ ପରିପୂରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତେନ ଅପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅପରିପୂରମାନୋ, କରଣେ ଚେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ତେନାହ "ଆପାଯିକେନାପି ଅପରିପୂରମାନେନା"ତି।

ପୁବ୍ବକୈସିଭାୱାନୁଯୋଗୱଣ୍ଣନା

୨୮୩। ଦୀଯତୀତି ଦତ୍ତି, ଦତ୍ତିଯେୱ ଦତ୍ତିକନ୍ତି ଆହ "ଦିନ୍ନକ"ନ୍ତି। ଯଦି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱୋ ରଞ୍ଞୋ ନ ଦାତବ୍ବୋ, କସ୍ମାସ୍ସ ଉପସଙ୍କମନଂ ନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଯସ୍ମା ପନା"ତିଆଦି। ଖେତ୍ତୱିଜ୍ଜାଯାତି ନୀତିସତ୍ଥେ। ପଯାତନ୍ତି ସଦ୍ଧଂ, ସସ୍ସତିକଂ ୱା, ତେନାହ "ଅଭିହରିତ୍ୱା ଦିନ୍ନ"ନ୍ତି। କସ୍ମା ଭଗୱା "ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ କୋସଲସ୍ସ ଦତ୍ତିକଂ ଭୁଞ୍ଜତୀ"ତିଆଦିନା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ମମ୍ମୱଚନଂ ଅୱୋଚାତି ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ଇଦଂ ପନ କାରଣ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୨୮୪।ରଥୂପତ୍ଥରେତି ରଥସ୍ସ ଉପରି ଅତ୍ଥରିତପଦେସେ। ପାକଟମନ୍ତନନ୍ତି ପକାସଭୂତଂ ମନ୍ତନଂ। ତଞ୍ହି ସୁଦ୍ଦାଦୀହି ଞାଯତୀତି ନ ରହସ୍ସମନ୍ତନଂ। ଭଣତୀତି ଅପି ନୁ ଭଣତି।

୨୮୫।ପୱତ୍ତାରୋତି ପାୱଚନଭାୱେନ ୱତ୍ତାରୋ, ଯସ୍ମା ତେ ତେସଂ ମନ୍ତାନଂ ପୱତ୍ତକା, ତସ୍ମା ଆହ "ପୱତ୍ତଯିତାରୋ"ତି। ସୁଦ୍ଧେ ବହି କତ୍ୱା ରହୋ ଭାସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ମନ୍ତା ଏୱ, ତଂତଂଅତ୍ଥପଟିପତ୍ତିହେତୁତାଯ ପଦନ୍ତି ମନ୍ତପଦଂ, ଅନୁପନୀତାସାଧାରଣତାଯ ୱା ରହସ୍ସଭାୱେନ ୱତ୍ତଙ୍କଂ ହିତକିରିଯାଯ ଅଧିଗମୁପାଯଂ। ସଜ୍ଝାଯିତନ୍ତି ଗାଯନୱସେନ ସଜ୍ଝାଯିତଂ, ତଂ ପନ ଉଦତ୍ତାନୁଦତ୍ତାଦୀନଂ ସରାନଂ ସମ୍ପାଦନୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତନ୍ତି ଆହ "ସରସମ୍ପତ୍ତିୱସେନା"ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ପାୱଚନଭାୱେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁପବ୍ୟୂଳ୍ହନ୍ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଉପରୂପରି ସଞ୍ଞୂଳ୍ହଂ। ରାସିକତନ୍ତି ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦାଦିୱସେନ , ତତ୍ଥାପି ପଚ୍ଚେକଂ ମନ୍ତବ୍ରହ୍ମାଦିୱସେନ, ଅଜ୍ଝାଯାନୁୱାକାଦିୱସେନ ଚ ରାସିକତଂ।

ତେସନ୍ତି ମନ୍ତାନଂ କତ୍ୱାନଂ। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପରିଭଣ୍ଡେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣେନ ସତ୍ତାନଂ କମ୍ମସ୍ସକତାଦିଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁସଦିସେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନ ଅତୀତକପ୍ପେ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ମନ୍ତଜ୍ଝେନୱିଧିଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା। ପାୱଚନେନ ସହ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଯଂ ୱଚନଂ ୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ତେନ ସହ ଅୱିରୁଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା। ନ ହି ତେସଂ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖୋ ହୋତି। ଅପରାପରେ ପନାତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଅପରା ପରେ ପଚ୍ଛିମା ଓକ୍କାକରାଜକାଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନା। ପକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅଟ୍ଠକାଦୀହି ଗନ୍ଥିତମନ୍ତପଦେସୁ କିଲେସସନ୍ନିସ୍ସିତପଦାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଦେ ପକ୍ଖିପନଂ କତ୍ୱା। ୱିରୁଦ୍ଧେ ଅକଂସୂତି ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମିକସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଆଗତନୟେନ ସଂକିଲେସିକତ୍ଥଦୀପନତୋ ପଚ୍ଚନୀକଭୂତେ ଅକଂସୁ। ଇଧାତି "ତ୍ୱାହଂ ମନ୍ତେ ଅଧୀୟାମୀ"ତି ଏତସ୍ମିଂ ଠାନେ। ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି "ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସୀ"ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ।

୨୮୬।ନିରାମଗନ୍ଧାତି କିଲେସାସୁଚିୱସେନ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧରହିତା। ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧାତି ଇତ୍ଥୀନଂ ଗନ୍ଧମତ୍ତସ୍ସପି ଅୱିସହନେନ ଇତ୍ଥିଗନ୍ଧରହିତା। ଏତ୍ଥ ଚ "ନିରାମଗନ୍ଧା"ତି ଏତେନ ତେସଂ ପୋରାଣାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସତଂ ଦସ୍ସେତି, "ଅନିତ୍ଥିଗନ୍ଧା ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ"ତି ଏତେନ ଏକୱିହାରିତଂ, "ରଜୋଜଲ୍ଲଧରା"ତି ଏତେନ ମଣ୍ଡନୱିଭୂସନାନୁୟୋଗାଭାୱଂ, "ଅରଞ୍ଞାୟତନେ ପବ୍ବତପାଦେସୁ ୱସିଂସୂ"ତି ଏତେନ ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ପହାୟ ୱିୱିତ୍ତୱାସଂ, "ୱନମୂଲଫଲାହାରା ୱସିଂସୂ"ତି ଏତେନ ସାଲିମଂସୋଦନାଦିପଣୀତାହାରପଟିକ୍ଖେପଂ, "ୟଦା"ତିଆଦିନା ୟାନୱାହନପଟିକ୍ଖେପଂ, "ସବ୍ବଦିସାସୂ"ତିଆଦିନା ରକ୍ଖାୱରଣପଟିକ୍ଖେପଂ, ଏୱଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାପକ୍ଖିକଂ ସାଚରିୟସ୍ସ ଅମ୍ବଟ୍ଠସ୍ସ ୱୁତ୍ତିଂ ଉପାଦାୟ ସମ୍ମାପଟିପଦାପକ୍ଖିକାପି ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱୁତ୍ତି ଅରିୟୱିନୟେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଉପାଦାୟ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାୟେୱ। କୁତସ୍ସ ସଲ୍ଲେଖପଟିପତ୍ତିୟୁତ୍ତତାତି। "ଏୱଂ ସୁତେ"ତିଆଦିନା ଭଗୱା ଅମ୍ବଟ୍ଠଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେନ୍ତୋ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ୱେଠକେହୀତି ୱେଠକପଚ୍ଚକାହି। ସମନ୍ତାନଗରନ୍ତି ନଗରସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ। କତସୁଧାକମ୍ମଂ ପାକାରସ୍ସ ଅଧୋଭାଗେ ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଦ୍ୱେଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନୱଣ୍ଣନା

୨୮୭।ନ ସଙ୍କୋଚିସଙ୍କୁଚିତେ ଇରିୟାପଥେ ଅନୱସେସତୋ ତେସଂ ଦୁଦ୍ଦିଭାୱନତୋ। ଗୱେସୀତି ଞାଣେନ ପରିୟେସନମକାସି। ସମାନୟୀତି ଞାଣେନ ସଙ୍କଲେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଆନୟି ସମାହରି। "କଙ୍ଖତୀ"ତି ପଦସ୍ସ ଆକଙ୍ଖତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋତି ଆହ "ଅହୋ ୱତ ପସ୍ସେୟ୍ୟନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ ଉପ୍ପାଦେତୀ"ତି। କିଚ୍ଛତୀତି କିଲମତି। "କଙ୍ଖତୀ"ତି ପଦସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଆସିସନତ୍ଥତଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନିସ୍ସ ସଂସୟତ୍ଥତମେୱ ୱିକପ୍ପନ୍ତରୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କଙ୍ଖାୟ ୱା ଦୁବ୍ବଲା ୱିମତି ୱୁତ୍ତା"ତି ଆହ। ତୀହି ଧମ୍ମେହୀତି ତିପ୍ପକାରେହି ସଂସୟଧମ୍ମେହି। କାଲୁସିୟଭାୱୋତି ଅପ୍ପସନ୍ନତାୟ ହେତୁଭୂତୋ ଆୱିଲଭାୱୋ।

ୟସ୍ମା ଭଗୱତୋ କୋସୋହିତଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆୱେଣିକଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ୱତ୍ଥଗୁୟ୍ହଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧକଞ୍ଚନମଣ୍ଡଲସନ୍ନିକାସଂ, ଅତ୍ତନୋ ସଣ୍ଠାନସନ୍ନିୱେସସୁନ୍ଦରତାୟ ଆଜାନେୟ୍ୟଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ୱରଙ୍ଗପରମଚାରୁଭାୱଂ, ୱିକସମାନତପନିୟାରୱିନ୍ଦସମୁଜ୍ଜଲକେସରାୱତ୍ତୱିଲାସଂ, ସଞ୍ଝାପଭାନୁରଞ୍ଜିତଜଲୱନନ୍ତରାଭିଲକ୍ଖିତସମ୍ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସୋଭଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ସିରିୟା ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ୱିରାଜତି, ୟଂ ବାହିରବ୍ଭନ୍ତରମଲେହି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାୟ, ଚିରକାଲଂ ସୁପରିଚିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟାଧିକାରତାୟ, ସୁସଣ୍ଠିତସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିୟା ଚ , କୋପୀନମ୍ପି ସନ୍ତଂ ଅକୋପୀନମେୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ଭଗୱତୋ ହୀ"ତିଆଦି। ପହୂତଭାୱନ୍ତି ପୁଥୁଲଭାୱଂ। ଏତ୍ଥେୱ ହି ତସ୍ସ ସଂସୟୋ, ତନୁମୁଦୁସୁକୁମାରତାଦୀସୁ ପନସ୍ସ ଗୁଣେସୁ ୱିଚାରଣା ଏୱ ନାହୋସି।

୨୮୮।ହିରିକରଣୋକାସନ୍ତି ହିରିୟିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଛାୟନ୍ତି ପଟିବିମ୍ବଂ। କଥଂ କୀଦିସନ୍ତି ଆହ "ଇଦ୍ଧିୟା"ତିଆଦି। ଛାୟାରୂପକମତ୍ତନ୍ତି ଭଗୱତୋ ପଟିବିମ୍ବରୂପଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତାନତୋ ୱିନିମୁତ୍ତତ୍ତା ରୂପକମତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ସରୀରୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାୱୟୱଂ ଇଦ୍ଧିମୟଂ ବିମ୍ବକମତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ରୂପକମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ୟଥା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧରୂପଂ ନ ଦିସ୍ସତି, ତଥା କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ନିନ୍ନେତ୍ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା। କଲ୍ଲୋସୀତି ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ କୁସଲୋ ଛେକୋ ଅସି। ତଥାକରଣେନାତି କଥିନସୂଚିଂ ୱିୟ କରଣେନ। ଏତ୍ଥାତି ପହୂତଜିୱ୍ହାୟ। ମୁଦୁଭାୱୋ ପକାସିତୋ ଅମୁଦୁନୋ ଘନସୁଖୁମଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଦୀଘଭାୱୋ, ତନୁଭାୱୋ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୨୯୧।"ଅତ୍ଥଚରକେନା"ତି ଇମିନା ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ ଅନତ୍ଥଚରକତଂୟେୱ ୱିଭାୱେତି। ନ ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସୁଗତିୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପନେତ୍ୱାଉପନେତ୍ୱାତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ଉପନେତ୍ୱା ଉପନେତ୍ୱା, ତେନାହ "ସୁଟ୍ଠୁଦାସାଦିଭାୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା"ତି। ପାତେସୀତି ପୱଟ୍ଟନୱସେନ ପାତେସି।

ପୋକ୍ଖରସାତିବୁଦ୍ଧୂପସଙ୍କମନୱଣ୍ଣନା

୨୯୩-୬।ଆଗମା ନୂତି ଆଗତୋ ନୁ। ଖୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଇଧାତି ଏତ୍ଥ, ତୁମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧିୱାସେତୂତି ସାଦିଯତୁ, ତଂ ପନ ସାଦିଯନଂ ମନସା ସମ୍ପଟିଗ୍ଗହୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୂ’’ତି।

୨୯୭।ଯାୱଦତ୍ଥନ୍ତି ଯାୱ ଅତ୍ଥୋ, ତାୱ ଭୋଜନେନ ତଦା କତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଣିତ୍ତନ୍ତି ଆମିସାପନଯନେନ ସୁଚିକତଂ, ତେନାହ ‘‘ହତ୍ଥେ ଚ ପତ୍ତଞ୍ଚ ଧୋୱିତ୍ୱା’’ତି।

୨୯୮।ଅନୁପୁବ୍ବିଂ କଥନ୍ତି ଅନୁପୁବ୍ବଂ କଥେତବ୍ବକଥଂ, ତେନାହ ‘‘ଅନୁପଟିପାଟିକଥ’’ନ୍ତି। କା ପନ ସା? ଦାନାଦିକଥାତି ଆହ ‘‘ଦାନାନନ୍ତରଂ ସୀଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ତେନ ଦାନକଥା ତାୱ ପଚୁରଜନେସୁପି ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବସାଧାରଣତ୍ତା, ସୁକରତ୍ତା, ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ଚ ଆଦିତୋ କଥେତବ୍ବା। ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିଗ୍ଗହିତୱତ୍ଥୂସୁ ନିସ୍ସଙ୍ଗଭାୱତୋ ସୁଖେନେୱ ସୀଲାନି ସମାଦିଯତି, ତତ୍ଥ ଚ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। ସୀଲେନ ଦାଯକପଟିଗ୍ଗାହକସୁଦ୍ଧିତୋ ପରାନୁଗ୍ଗହଂ ୱତ୍ୱା ପରପୀଳାନିୱତ୍ତିୱଚନତୋ, କିରିଯଧମ୍ମଂ ୱତ୍ୱା ଅକିରିଯଧମ୍ମୱଚନତୋ, ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ୱତ୍ୱା ଭୱସମ୍ପତ୍ତିହେତୁୱଚନତୋ ଚ ଦାନକଥାନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥା କଥେତବ୍ବା, ତଞ୍ଚେ ଦାନସୀଲଂ ୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତଂ, ଅଯଂ ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ତସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇମେହି ଚ ଦାନସୀଲମଯେହି ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନେହି ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂହି ଏତା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ପଣୀତପଣୀତତରାଦିଭେଦଭିନ୍ନା ଅପରିମେଯ୍ୟା ଦିବ୍ବଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥା। ସ୍ୱାଯଂ ସଗ୍ଗୋ ରାଗାଦୀହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ, ସବ୍ବଥାନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗୋ କଥେତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗଞ୍ଚ କଥେନ୍ତେନ ତଦଧିଗମୁପାଯସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନାପି, ପଗେୱ ଇତରେ ସବ୍ବେପି କାମା ନାମ ବହ୍ୱାଦୀନୱା ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ, ହୀନା ଗମ୍ମା ପୋଥୁଜ୍ଜନିକା ଅନରିଯା ଅନତ୍ଥସଞ୍ହିତାତି ତେସଂ ଓକାରୋ ଲାମକଭାୱୋ, ସବ୍ବେପି ଭୱା କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତାତି ତତ୍ଥ ସଂକିଲେସୋ, ସବ୍ବସଂକିଲେସୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସୋ ଚ କଥେତବ୍ବୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ ବୋଧିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗୋତି ଚେତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦେନ ଆଦିଅତ୍ଥଦୀପନତୋ ‘‘କାମାନଂ ଆଦୀନୱୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋତି ଏୱମଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ, ନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ତଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତନ୍ତି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ, ତେନାହ ‘‘କିଚ୍ଚୱସେନା’’ତି।

ପୋକ୍ଖରସାତିଉପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୨୯୯। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦି ପାଳିଯଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ପତ୍ତଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତି ଚ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ୱିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିଦିତଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନେସା ୱିଦିତଧମ୍ମତା ଏକଦେସତୋପି ହୋତୀତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିଯୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନସ୍ସ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧଂଯେୱ ଦୀପେତି। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଏକାଭିସମଯୱସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ନିପ୍ପଦେସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ସମନ୍ତତୋ ଓଗାଳ୍ହଂ ନାମ ହୋତି, ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତି। ତିଣ୍ଣା ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ସପ୍ପଟିଭଯକନ୍ତାରସଦିସା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା, ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ତିଣ୍ଣା ୱିତିଣ୍ଣା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ୱିଗତା କଥଙ୍କଥାତି ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକା ୱିଗତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା କଥଙ୍କଥା। ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋତି ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଚ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱେସାରଜ୍ଜଂ ୱିସାରଦଭାୱଂ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ। ସାଯଂ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱୋତି କତ୍ୱା ଆହ ‘‘ସତ୍ଥୁସାସନେ’’ତି। ଅତ୍ତନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଧିଗତତ୍ତା ନ ପରଂ ପଚ୍ଚେତି, ନ ତସ୍ସ ପରୋ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୦। ସୁନ୍ଦରଭାୱେନ ସାତିସଯାନି ଅଙ୍ଗାନି ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଙ୍ଗା, ରାଜକୁମାରାତି ଆହ ''ଅଙ୍ଗା ନାମ ଅଙ୍ଗପାସାଦିକତାଯା''ତିଆଦି। ଇଧାପି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ ଏୱ। ଆଗନ୍ତୁଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତୀତି ଆଗମନେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପନୱସେନ ଆଗନ୍ତୁଂ ନ ଦସ୍ସନ୍ତି, ନାନୁଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନୀଲାସୋକକଣିକାରକୋୱିଢଆରକୁନ୍ଦରାଜରୁକ୍ଖେହି ସମ୍ମିସ୍ସତାଯ ତଂ ଚମ୍ପକୱନଂ ''ନୀଲାଦିପଞ୍ଚୱଣ୍ଣକୁସୁମପଟିମଣ୍ଡିତ''ନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖାନଂଯେୱ ନୀଲାଦିପଞ୍ଚକୁସୁମତାଯାତି ୱଦନ୍ତି। ''ଭଗୱା କୁସୁମଗନ୍ଧସୁଗନ୍ଧେ ଚମ୍ପକୱନେ ୱିହରତୀ''ତି ଇମିନା ନ ମାପନକାଲେ ଏୱ ତସ୍ମିଂ ନଗରେ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖା ଉସ୍ସନ୍ନା, ଅଥ ଖୋ ଅପରଭାଗେ ପୀତି ଦସ୍ସେତି। ମାପନକାଲେ ହି ଚମ୍ପକାନଂ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ସା ନଗରୀ ''ଚମ୍ପା''ତି ନାମଂ ଲଭି। ଇସ୍ସରତ୍ତାତି ଅଧିପତିଭାୱତୋ। ସେନା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସେନିକୋ, ସେନିକୋ ଏୱ ସେନିଯୋ, ଅତ୍ଥିତା ଚେତ୍ଥ ବହୁଭାୱୱିସିଟ୍ଠାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମହତିଯା ସେନାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା''ତି।

୩୦୧-୨ ।ସଂହତାତି ସନ୍ନିପତିତା, ''ସଙ୍ଘିନୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସଙ୍ଘୀ''ତି ପୁଥୁତ୍ତେ ଏକୱଚନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତେନାହ ''ଏତେସ''ନ୍ତି। ରାଜରାଜଞ୍ଞାଦୀନଂ ଭଣ୍ଡଧରା ପୁରିସା ଖତା, ନେସଂ ତାଯନତୋ ଖତ୍ତା। ସୋ ହି ଯେହି ଯତ୍ଥ ପେସିତୋ, ତତ୍ଥ ତେସଂ ଦୋସଂ ପରିହରନ୍ତୋ ଯୁତ୍ତପତ୍ତୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ କଥେତି, ତେନାହ ''ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହେ ବ୍ଯାକରଣସମତ୍ଥୋ''ତି। କୁଲାପଦେସାଦିନା ମହତୀ ମତ୍ତା ଏତସ୍ସାତି ମହାମତ୍ତୋ।

ସୋଣଦଣ୍ଡଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୩। ୱିସିଟ୍ଠଂ ରଜ୍ଜଂ ୱିରଜ୍ଜଂ, ୱିରଜ୍ଜମେୱ ୱେରଜ୍ଜଂ ଯଥା ''ୱେକତଂ ୱେସଯ''ନ୍ତି, ନାନାୱିଧଂ ୱେରଜ୍ଜଂ ନାନାୱେରଜ୍ଜଂ, ତତ୍ଥ ଜାତାତିଆଦିନା ସଦ୍ଦଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉତ୍ତମବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଅଭିଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉଗ୍ଗତତରୋ, ଉଢଆରୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଅସନ୍ନିପାତୋତି ଲାଭମଚ୍ଛରେନ ନିପ୍ପୀଢଇତତାଯ ଅସନ୍ନିପାତୋ ୱିଯ ଭୱିସ୍ସତି।

''ଅଙ୍ଗେତି ଗମେତି ଞାପେତୀତି ଅଙ୍ଗଂ, ହେତୂତି ଆହ ''ଇମିନାପି କାରଣେନା''ତି। ''ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ''ତି ଏତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତେ ଯେହି କେହିଚି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ସୁଜାତତା ୱିଞ୍ଞାଯେଯ୍ଯ। ସୁଜାତ-ସଦ୍ଦୋ ଚ ''ସୁଜାତୋ ଚାରୁଦସ୍ସନୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଥେରଗା। ୮୧୮) ଆରୋହସମ୍ପତ୍ତିପରିଯାଯୋତି ଜାତିୱସେନେୱ ସୁଜାତତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୋରସପୁତ୍ତୱସେନାପି ଲୋକେ ମାତୁପିତୁସମଞ୍ଞା ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ପନସ୍ସ ଓରସପୁତ୍ତୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି ଧାରେତୀତି ଗହଣୀ, ଗବ୍ଭାସଯସଞ୍ଞିତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିପ୍ପଦେସୋ। ଯଥାଭୁତ୍ତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱିପାଚନୱସେନ ଗଣ୍ହନତୋ ଅଛଡ୍ଡନତୋ ଗହଣୀ, କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୁ।

ପିତା ଚ ମାତା ଚ ପିତରୋ, ପିତୂନଂ ପିତରୋ ପିତାମହା, ତେସଂ ଯୁଗୋ ଦ୍ୱନ୍ଦୋ ପିତାମହଯୁଗୋ, ତସ୍ମା, ଯାୱ ସତ୍ତମା ପିତାମହଯୁଗା ପିତାମହଦ୍ୱନ୍ଦାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ପିତାମହଗ୍ଗହଣେନେୱ ମାତାମହୋପି ଗହିତୋତି। ସୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱିସୁଂ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ। ଯୁଗ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଏକସେସନଯେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ''ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗୋ ଚ ଯୁଗା''ତି। ଏୱଞ୍ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱନ୍ଦଂ ଗହିତମେୱ ହୋତି, ତେନାହ ''ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସବ୍ବେପି ପୁବ୍ବପୁରିସା ପିତାମହଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତା''ତି। ପୁରିସଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ କତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଞ୍ହି ''ମାତିତୋ''ତି ପାଢଇୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଅକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଅପ୍ପତ୍ତଖେପୋ। ଅନୱକ୍ଖିତ୍ତୋତି ସଦ୍ଧଥାଲିପାକାଦୀସୁ ନ ଅୱକ୍ଖିତ୍ତୋ ନ ଛଡ୍ଡିତୋ। ଜାତିୱାଦେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେନ କାରଣେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଉଭତୋ…ପେ… ପିତାମହଯୁଗା''ତି ଏତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଯୋନିଦୋସାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକଭାୱକିତ୍ତନତୋ, ''ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ''ତି ଇମିନା କିରିଯାପରାଧାଭାୱୋ। କିରିଯାପରାଧେନ ହି ସତ୍ତା ଖେପଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ''ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ''ତି ଇମିନା ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗାଭାୱୋ। ଅଯୁତ୍ତସଂସଗ୍ଗମ୍ପି ହି ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତା ଅକ୍କୋସଂ ଲଭନ୍ତି।

ଇସ୍ସରୋତି ଆଧିପତେଯ୍ଯସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମବଲେନ ଈସନସୀଲୋ, ସା ପନସ୍ସ ଇସ୍ସରତା ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯା ପାକଟା ଜାତାତି ଅଡ୍ଢତାପରିଯାଯଭାୱେନେୱ ୱଦନ୍ତୋ ''ଅଡ୍ଢୋତି ଇସ୍ସରୋ''ତି ଆହ। ମହନ୍ତଂ ଧନଂ ଅସ୍ସ ଭୂମିଗତଞ୍ଚେୱ ୱେହାସଟ୍ଠଞ୍ଚାତି ମହଦ୍ଧନୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ । ୱଦନ୍ତି ''ଅନ୍ୱଯତୋ, ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ଅନୁପସଙ୍କମନକାରଣଂ କିତ୍ତେମା''ତି।

ଅଧିକରୂପୋତି ୱିସିଟ୍ଠରୂପୋ ଉତ୍ତମସରୀରୋ। ଦସ୍ସନଂ ଅରହତୀତି ଦସ୍ସନୀଯୋ, ତେନାହ ''ଦସ୍ସନଯୋଗ୍ଗୋ''ତି। ପସାଦଂ ଆୱହତୀତି

ପାସାଦିକୋ, ତେନାହ ''ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦଜନନତୋ''ତି। ୱଣ୍ଣସ୍ସାତି ୱଣ୍ଣଧାତୁଯା। ସରୀରନ୍ତି ସନ୍ନିୱେସୱିସିଟ୍ଠଂ କରଚରଣଗୀୱାସୀସାଦିଅୱଯୱସମୁଦାଯଂ, ସୋ ଚ ସଣ୍ଠାନମୁଖେନ ଗଯ୍ହତୀତି ''ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯାତି…ପେ… ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୱଣ୍ଣେସୁ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋୱ ଉତ୍ତମୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସେଟ୍ଠେନ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି। ତଥା ହି ବୁଦ୍ଧା, ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ଚ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାୱ ହୋନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମୱଚ୍ଛସୀତି ଉତ୍ତମସରୀରାଭୋ, ସୁୱଣ୍ଣାଭୋ ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ''ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରୀରସଦିସେନେୱ ସରୀରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତତଂ। ଅଖୁଦ୍ଦାୱକାସୋ ଦସ୍ସନାଯାତି ଆରୋହପରିଣାହସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଅୱଯୱପାରିପୂରିଯା ଚ ଦସ୍ସନାଯ ଓକାସୋ ନ ଖୁଦ୍ଦକୋ, ତେନାହ ''ସବ୍ବାନେୱା''ତିଆଦି।

ଯମନିଯମଲକ୍ଖଣଂ ସୀଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱା। ତଂ ପନସ୍ସ ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ୱୁଦ୍ଧଂ ୱଡ୍ଢିତଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଦ୍ଧସୀଲୀ। ତେନ ଚ ସବ୍ବଦା ସମ୍ମାଯୋଗତୋ ୱୁଦ୍ଧସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସବ୍ବମେତଂ ପଞ୍ଚସୀଲମତ୍ତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦନ୍ତି ତତୋ ପରଂ ସୀଲସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାୱତୋ, ତେସଞ୍ଚ ଅଜାନନତୋ।

ଠାନକରଣସମ୍ପତ୍ତିଯା, ସିକ୍ଖାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ କତ୍ଥଚିପି ଅନୂନତାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନାନି ଅକ୍ଖରାନି ଏତିସ୍ସାତି ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ଯଞ୍ଜନା। ଅଥ ୱା ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ନାମାଦି। ଯଥାଧିପ୍ପେତମତ୍ଥଂ ବ୍ଯଞ୍ଜେତୀତି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ୱାକ୍ଯଂ। ତେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ଯଞ୍ଜନା। ଅତ୍ଥଞ୍ଞାପନେ ସାଧନତାଯ ୱାଚାୱ କରଣନ୍ତି ୱାକ୍କରଣଂ, ଉଦାହାରଘୋସୋ। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣଭାୱେନ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ, ତେନ ୱା ଭାସିତବ୍ବଅତ୍ଥସ୍ସ। ପୂରେ ପୁଣ୍ଣଭାୱେ। ପୂରେତି ଚ ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଆଧାରେ ଭୁମ୍ମଂ, ଦୁତିଯସ୍ମିଂ ୱିସଯେ। ''ସୁଖୁମାଲତ୍ତନେନା''ତି ଇମିନା ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ମୁଦୁସଣ୍ହଭାୱମାହ। ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯ ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦୀହି। ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ ସବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିଯ ଏକଦେସଂ କଥନଂ। ୱିଲମ୍ବିତଂ ସଣିକଂ ଚିରାଯିତ୍ୱା କଥନଂ। ''ସନ୍ଦିଦ୍ଧୱିଲମ୍ବିତାଦୀ''ତି ୱା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ସନ୍ଦିଦ୍ଧଂ ସନ୍ଦେହଜନକଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଦୁକ୍ଖଲିତାନୁକଡ୍ଢିତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ''ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ତସ୍ସା ୱାଚାଯ ଅତ୍ଥପାରିପୂରିଂ ୱଦନ୍ତି।

''ଜିଣ୍ଣୋ''ତିଆଦୀନି ପଦାନି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯାନି, ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନି ଚ। ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଜିଣ୍ଣୋତି ନାଯଂ ଜିଣ୍ଣତା ୱଯୋମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ କୁଲପରିୱଟ୍ଟେନ ପୁରାଣତାତି ଆହ ''ଜିଣ୍ଣୋତି ପୋରାଣୋ''ତିଆଦି, ତେନ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ କୁଲୱସେନ ଉଦିତୋଦିତଭାୱମାହ। ଜାତିୱୁଦ୍ଧିଯା ''ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା, ଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଯା ତତୋ ସାତିସଯତ୍ତା ଚ ''ୱୁଦ୍ଧୋତି ସୀଲାଚାରାଦିଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଯା ଯୁତ୍ତୋ''ତି ଆହ। ତଥା ଜାତିମହଲ୍ଲକତାଯ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ''ମହଲ୍ଲକୋ''ତି ପଦେନ ୱିଭୱମହତ୍ତତା ଯୋଜିତା। ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପଟିପତ୍ତିୱୀଥିଂ ଉପଗତୋ ତଂ ଅୱୋକ୍କମ୍ମ ଚରଣତୋ। ଅନ୍ତିମୱଯନ୍ତି ପଚ୍ଛିମୱଯଂ।

ବୁଦ୍ଧଗୁଣକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୦୪। ତାଦିସେହି ମହାନୁଭାୱେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହୱସେନପି ଦହନଂ ନ ମାଦିସାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ, କୁତୋ ପନ ଉକ୍କଂସନନ୍ତି ଇଦଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତରୂପନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ଖୋ ପନ ମେତଂ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ସଦିସାତି ଏକଦେସେନ ସଦିସା। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣେହି ସବ୍ବଥା ସଦିସା କେଚିପି ଗୁଣା ଅଞ୍ଞେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇତରେତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେହି ଅସଦିସଗୁଣେ। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ। ଗୋପଦକନ୍ତି ଗାୱିଯା ପଦେ ଠିତୌଦକଂ।

ସଟ୍ଠିକୁଲସତସହସ୍ସନ୍ତି ସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକଂ କୁଲସତସହସ୍ସଂ କୁଲପରିଯାଯେନାତି ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ କୁଲାନୁକ୍କମେନ ଆଗତଂ। ତେସୁପୀତି ତେସୁପି ଚତୂସୁ ନିଧୀସୁ। ଗହିତଗହିତନ୍ତି ଗହିତଂ ଗହିତଂ ଠାନଂ ପୂରତିଯେୱ ଧନେନ ପଟିପାକତିକମେୱ ହୋତି। ଅପରିମାଣୋଯେୱାତି ''ଏତ୍ତକୋ ଏସୋ''ତି କେନଚି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଏୱ।

ତତ୍ଥାତି ମଞ୍ଚକେ। ସୀହସେଯ୍ଯଂ କପ୍ପେସୀତି ଯଥା ରାହୁ ଅସୁରିନ୍ଦୋ ଆଯାମତୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଉବ୍ବେଧତୋ ଚ ଭଗୱତୋ ରୂପକାଯସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥା ରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋ ସୀହସେଯ୍ଯଂ କପ୍ପେସି।

କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ଅରିଯନ୍ତି ଆହ ''ଅରିଯଂ ଉତ୍ତମଂ ପରିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ, ନ ସୁଖୱିପାକଟ୍ଠେନ। କତ୍ଥଚି ଚତୁରାସୀତିପାଣସହସ୍ସାନି, କତ୍ଥଚି ଅପରିମାଣାପି ଦେୱମନୁସ୍ସା ଯସ୍ମା ଚତୁୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯା ଅପରିମେଯ୍ଯା ଦେୱମନୁସ୍ସା ମଗ୍ଗଫଲାମତଂ ପିୱିଂସୁ, କୋଟିସତସହସ୍ସାଦିପରିମାଣେନପି ବହୂ ଏୱ, ତସ୍ମା ଅନୁତ୍ତରାଚାରସିକ୍ଖାପନୱସେନ ଭଗୱା ବହୂନଂ ଆଚରିଯୋ। ତେତି କାମରାଗତୋ ଅଞ୍ଞେ ଭଗୱତୋ ପହୀନକିଲେସେ। କେଢଅନାତି କେଢଆଯନା ଧନାଯନା।

ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋତି ଅପାପେ ପୁରେ କରୋତି, ନ ୱା ପାପଂ ପୁରତୋ କରୋତୀତିପି ଅପାପପୁରେକ୍ଖାରୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପାପେ

ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅପାପେତି ପାପପଟିପକ୍ଖେ, ପାପରହିତେ ଚ। ବ୍ରହ୍ମନି ସେଟ୍ଠେ ବୁଦ୍ଧେ ଭଗୱତି ଭୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାୱସେନ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱା ଭଗୱତୋ ହିତା ଗରୁକରଣାଦିନା, ୟଥାନୁସିଟ୍ଠପଟିପତ୍ତିୟା ଚ, ବ୍ରହ୍ମଂ ୱା ସେଟ୍ଠଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଜାନାତୀତି ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞା, ଅରିୟସାୱକସଙ୍ଖାତା ପଜା, ତେନାହ ‘‘ସାରିପୁତ୍ତା’’ତିଆଦି। ପକତିବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିୱସେନାପି ‘‘ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞାୟ ପଜାୟା’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତିରୋରଟ୍ଠା ତିରୋଜନପଦାତି ଏତ୍ଥ ରଞ୍ଜଂ ରଟ୍ଠଂ, ରାଜନ୍ତି ରାଜାନୋ ଏତେନାତି, ତଦେକଦେସଭୂତା ପଦେସା ପନ ଜନପଦୋ,ଜନା ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଖଜୀୱିକଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି। ପୁଚ୍ଛାୟ ୱା ଦୋସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅସମହତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅସମହତଂ। ଭଗୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି ତେସଂ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ, ଞାଣପରିପାକଂ, ଚିତ୍ତାଚାରଞ୍ଚ ଞତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

‘‘ଏହିସ୍ୱାଗତୱାଦୀ’’ତି ଇମିନା ସୁଖସମ୍ଭାସପୁବ୍ବକଂ ପିୟୱାଦିତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ସଖିଲୋ’’ତି ଇମିନା ସଣ୍ହୱାଚତଂ, ‘‘ସମ୍ମୋଦକୋ’’ତି ଇମିନା ପଟିସନ୍ଧାରକୁସଲତଂ, ‘‘ଅଭାକୁଟିକୋ’’ତି ଇମିନା ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ୱିପ୍ପସନ୍ନମୁଖତଂ, ‘‘ଉତ୍ତାନମୁଖୋ’’ତି ଇମିନା ସୁଖାଲାପତଂ, ‘‘ପୁବ୍ବଭାସୀ’’ତି ଇମିନା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଓକାସକରଣତୋ ହିତଜ୍ଝାସୟତଂ ଭଗୱତୋ ୱିଭାୱେତି।

ୟତ୍ଥ କିରାତି କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅରୁଚିସୂଚନତ୍ଥୋ, ତେନ ଭଗୱତା ଅଧିୱୁତ୍ଥପଦେସେ ନ ଦେୱତାନୁଭାୱେନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଦ୍ଦୱତା, ଅଥ ଖୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି।

ଅନୁସାସିତବ୍ବୋତି ୱିନେତବ୍ବଜନସମୂହୋ ଗୟ୍ହତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଅରିୟସଙ୍ଘମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୟଂ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଅନନ୍ତରସ୍ସ ୱିଧି ପଟିସେଧୋ ୱାତି କତ୍ୱା। ‘‘ତାଦିସୋୱା’’ତି ଇମିନା ‘‘ସୟଂ ୱା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପୋ ଏୱ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠୋତି। ‘‘ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱା’’ତି ୱିକପ୍ପନ୍ତରଗ୍ଗହଣଂ। ବହୂନଂ ତିତ୍ଥକରାନନ୍ତି ପୂରଣାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ତିତ୍ଥକରାନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। କାରଣେନାତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛସନ୍ତୁଟ୍ଠତାଦିସମାରୋପନଲକ୍ଖଣେନ କାରଣେନ। ଆଗନ୍ତୁକା ନୱକାତି ଅଭିନୱା ଆଗନ୍ତୁକା ଅବ୍ଭାଗତା। ପରିୟାପୁଣାମୀତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଜାନାମି ସକ୍କୋମି, ତେନାହ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତି। ‘‘କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ’’ତି ଅଭୂତପରିକପ୍ପନୱଚନମେତଂ ତଥା ଭାସମାନସ୍ସ ଅଭାୱତୋ।

୩୦୫। ଅଲଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅରହତ୍ତୋପି ହୋତି ‘‘ଅଲମେୱ ନିବ୍ବିନ୍ଦିତୁ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪) ୱିୟାତି ଆହ ‘‘ଅଲମେୱାତି ୟୁତ୍ତମେୱା’’ତି। ପୁଟେନ ନେତ୍ୱା ଅସିତବ୍ବତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପୁଟୋସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଥେୟ୍ୟଂ। ପୁଟଂସେନ ପୁରିସେନ।

ସୋଣଦଣ୍ଡପରିୱିତକ୍କୱଣ୍ଣନା

୩୦୭।ଉଭତୋପକ୍ଖିକାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଉଭୟପକ୍ଖିକା। କେରାଟିକାତି ସଠା।

ବ୍ରାହ୍ମଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱଣ୍ଣନା

୩୦୯।ୱିଘାତନ୍ତି ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ।

୩୧୧-୩।ସୁଜନ୍ତି ହୋମଦବ୍ବିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେସୂତି ଜୁହନତ୍ଥଂ ଗଣ୍ହନକେସୁ, ଇରୁବ୍ବେଜ୍ଜେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମୋ ୱାତି ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ୟଜନକିରିୟାୟଂ ସବ୍ବପଧାନୋ ୱା। ଦୁତିୟୋ ୱାତି ତଦନନ୍ତରୋ ୱା। ‘‘ସୁଜ’’ନ୍ତି କରଣେ ଏତଂ ଉପୟୋଗୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୁଜାୟା’’ତି। ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତପମୁଖତାୟ ୟଞ୍ଞସ୍ସ ୟଞ୍ଞେ ଦିୟ୍ୟମାନଂ ସୁଜାମୁଖେନ ଦୀୟତୀତି ଆହ ‘‘ସୁଜାୟ ଦିୟ୍ୟମାନ’’ନ୍ତି। ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା। ୱିସେସତୋତି ୱିଜ୍ଜାଚରଣୱିସେସତୋ, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଇଚ୍ଛିତୱିଜ୍ଜାଚରଣମତ୍ତତୋ। ଉତ୍ତମବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତାୟ ଉକ୍କଟ୍ଠବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ବ୍ରାହ୍ମଣସମୟନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣସିଦ୍ଧନ୍ତଂ। ମା ଭିନ୍ଦି ମା ୱିନାସେସି।

୩୧୬।ସମସମୋତି ସମୋୟେୱ ହୁତ୍ୱା ସମୋ। ହୀନୋପମୱସେନପି ସମତା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ତଂ ନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ‘‘ଠପେତ୍ୱା ଏକଦେସସମତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। କୁଲକୋଟିପରିଦୀପନନ୍ତି କୁଲଆଦିପରିଦୀପନଂ ଅଥାପିସିୟାତି ଅଥାପି ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ସିୟା। ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ ସାଧେତି ୱଣ୍ଣୋ। ମନ୍ତଜୋତୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୀଲମେୱ ସାଧେସ୍ସତି ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଞ୍ହିସ୍ସା’’ତିଆଦି। ସମ୍ମୋହମତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣାଦୟୋତି ୱଣ୍ଣମନ୍ତଜାତିୟୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱସ୍ସ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ସମ୍ମୋହମତ୍ତମେତଂ ଅସମୱେକ୍ଖିତାଭିମାନଭାୱତୋ।

ସୀଲପଞ୍ଞାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୧୭ ।କଥିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ପଞ୍ହୋତି ''ସୀଲୱା ଚ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ଦ୍ୱିନ୍ନମେୱ ଅଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଯଥାପୁଚ୍ଛିତୋ ପଞ୍ହୋ ଯାଥାୱତୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ଏତ୍ତାତି ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ଅତ୍ଥେ। ତସ୍ସାତି ସୋଣଦଣ୍ଡସ୍ସ। ସୀଲପରିସୁଦ୍ଧାତି ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବସୋ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠା। କୁତୋ ଦୁସ୍ସୀଲେ ପଞ୍ଞା ଅସମାହିତତ୍ତା ତସ୍ସ। ଜଢଏ ଏଢଅମୂଗେ କୁତୋ ସୀଲନ୍ତି ଜଢଏ ଏଢଅମୂଗେ ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେ କୁତୋ ସୀଲଂ ସୀଲୱିଭାଗସ୍ସ, ସୀଲପରିସୋଧନୂପାଯସ୍ସ ଚ ଅଜାନନତୋ। ପକଟ୍ଠଂ ଉକ୍କଟ୍ଠଂ ଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି, ପାକତିକଂ ଞାଣଂ ନିୱତ୍ତେତୁଂ ''ପଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଯିଦଂ ପକାରେହି ଜାନନତୋ ପଞ୍ଞାୱାତି ଆହ ''ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ପଞ୍ଞା ଯେୱା''ତି।

ସୀଲେନଧୋତାତି ସମାଧିପଦଟ୍ଠାନେନ ସୀଲେନ ସକଲସଂକିଲେସମଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଧୋତା ୱିସୁଦ୍ଧା, ତେନାହ ''କଥଂ ପନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଧୋୱତୀତି ସୁଜ୍ଝତି। ମହାସଟ୍ଠିୱସ୍ସତ୍ଥେରୋ ୱିଯାତି ସଟ୍ଠିୱସ୍ସମହାଥେରୋ ୱିଯ। ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହମତ୍ତମ୍ପୀତି ଏତ୍ଥ ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହୋ ନାମ ଯଥାଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱେଦନଂ ସଭାୱରସତୋ ଉପଧାରେତ୍ୱା ''ଅଯଂ ୱେଦନା ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ, ସୋ ଫସ୍ସୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଦୁକ୍ଖୋ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ''ତି ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱିପସ୍ସନା। ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନ୍ତେନ ''ସୁଖେନ ସକ୍କା ସା ୱେଦନା ଅଧିୱାସେତୁଂ ''ୱେଦନା ଏୱ ୱେଦିଯତୀ''ତି। ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଯଥାଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦନଂ ଅନନୁୱତ୍ତିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ୱୀଥିଂ ପଟିପନ୍ନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା। ସଂସୁମାରପତିତେନାତି କୁମ୍ଭୀଲେନ ୱିଯ ଭୂମିଯଂ ଉରେନ ନିପଜ୍ଜନେନ। ପଞ୍ଞାଯ ସୀଲଂ ଧୋୱିତ୍ୱାତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱାପାଦନେନ ସୀଲଂ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ପଞ୍ଞାଯ ସୁୱିସୋଧିତଂ କତ୍ୱା।

୩୧୮ ।''କସ୍ମା ଆହା''ତି ଉପରିଦେସନାଯ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଲଜ୍ଜା ନାମ ''ସୀଲସ୍ସ ଜାତିଯା ଚ ଗୁଣଦୋସପକାସନେନ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୀ''ତି ପରିସାଯ ପଞ୍ଞାତତା। ଏତ୍ତକପରମାତି ଏତ୍ତକୌକ୍କଂସକୋଟିକା ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି, ୱେଦତ୍ତଯୱିଭାୱନଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଜାନନଂ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ତତ୍ଥ ୱଚୀପରମା ମଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତୀତି ଆହ ''ସୀଲପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ୱଚନମେୱ ପରମଂ ଅମ୍ହାକ''ନ୍ତି। ''ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ''ତି ଇଦଂ ନିଯ୍ୟାତନାପେକ୍ଖଂ ସୀଲନିଦ୍ଦେସେ, ତେନାହ ''ସୀଲମିଚ୍ଚେୱ ନିଯ୍ୟାତିତ''ନ୍ତି। ସାମଞ୍ଞଫଲେ ପନ ''ସାମଞ୍ଞଫଲ'' ମିଚ୍ଚେୱ ନିଯ୍ୟାତିତଂ, ପଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଝାନପଞ୍ଚକଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୱସେନେୱ ପଞ୍ଞାନିଯ୍ୟାତନଂ କତଂ, ତେନାହ ''ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନୀ''ତି।

ସୋଣଦଣ୍ଡୌପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୨୧-୨ ।ନତ୍ତାତି ପୁତ୍ତପୁତ୍ତୋ। ଅଗାରୱଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ନ ଚାଯଂ ଭଗୱତି ଅଗାରୱେନ ''ଅହଞ୍ଚେୱ ଖୋ ପନା''ତିଆଦିମାହ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ତଲାଭପରିହାନିଭଯେନ। ଅଯଞ୍ହି ଯଥା ତଥା ଅତ୍ତନୋ ମହାଜନସ୍ସ ସମ୍ଭାୱନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞେନ ପରେ ୱିମ୍ହାପେତ୍ୱା ଲାଭୁପ୍ପାଦଂ ନିଜିଗିସନ୍ତୋ ୱିଚରତି, ତସ୍ମା ତଥା ଅୱୋଚ, ତେନାହ ''ଇମିନା କିରା''ତିଆଦି।

ତଙ୍ଖଣାନୁରୂପାଯାତି ଯାଦିସୀ ତଦା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯପ୍ପୱତ୍ତି, ତଦନୁରୂପାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ତଦା ତାଦିସସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କେୱଲଂ ଅଭୁଦଯନିସ୍ସିତୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଆହ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକମତ୍ଥଂ ସନ୍ଦସ୍ସେତ୍ୱା''ତି, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଭାୱେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ତେଭୂମକେ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ, ''ଚତୁଭୂମକେ''ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ, ତେନେୱାହ ''ଆଯତିଂ ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ୱାସନାଭାଗିଯା ୱା''ତି। ତତ୍ଥାତି କୁସଲଧମ୍ମେ ଯଥା ସମାଦପିତୋ। ନନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱାତି ସମ୍ମଦେୱ ଉପରୂପରି ନିସାନେତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱଂ ଆପାଦେତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ଥ ଉସ୍ସାହଜନନଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ସୌସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା''ତି । ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସୌସ୍ସାହତା, ଏୱରୂପଂ ଗୁଣସମଙ୍ଗିତା ଚ ନିଯମତୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକା ଅତ୍ଥସମ୍ପାଦନୀତି ଏୱଂ ସୌସ୍ସାହତାଯ, ଅଞ୍ଞେହି ଚ ତସ୍ମିଂ ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣେହି ସମ୍ପହଂସେତ୍ୱା ସମ୍ମଦେୱ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠଭାୱଂ ଆପାଦେତ୍ୱା।

ଯଦି ଭଗୱା ଧମ୍ମରତନୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି, ଅଥ କସ୍ମା ସୋ ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତୀତି ଆହ ''ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନା''ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଭଗୱା ତସ୍ସ ତଥା ଧମ୍ମରତନୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସୀତି ଆହ ''କେୱଲମସ୍ସା''ତିଆଦି। ନ ହି ଭଗୱତୋ ନିରତ୍ଥକା ଦେସନା ହୋତୀତି।

ସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୫। କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨୩।ପୁରିମସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେତି ଅମ୍ବଟ୍ଠସୋଣଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେ। ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି ଯଂ ତତ୍ଥ ଆଗତସଦିସଂ ଇଧାଗତଂ ତଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନତୋ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ, ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ତରୁଣୋ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖୋ ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକା''ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨) ବ୍ରହ୍ମଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକା ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ୱୁତ୍ତସଦିସାୱା''ତି।

ଯଞ୍ଞାୱାଟଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ମହାଯଞ୍ଞଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସୱିଞ୍ଞାଣକାନି, ଅୱିଞ୍ଞାଣକାନି ଚ ଯଞ୍ଞୂପକରଣାନି ଉପଟ୍ଠପିତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ ''ମହାଯଞ୍ଞୋ ଉପକ୍ଖଟୋ''ତି, ତଂ ଉପକ୍ଖରଣଂ ତେସଂ ତଥାସଜ୍ଜନନ୍ତି ଆହ ''ଉପକ୍ଖଟୋତି ସଜ୍ଜିତୋ''ତି। ୱଚ୍ଛତରସତାନୀତି ଯୁୱଭାୱପତ୍ତାନି ବଲୱୱଚ୍ଛସତାନି, ତେ ପନ ୱଚ୍ଛା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ନ ଦମ୍ମା ବଲିବଦ୍ଦା ଚାତି ଆହ ''ୱଚ୍ଛସତାନୀ''ତି। ଏତେତି ଉସଭାଦଯୋ ଉରବ୍ଭପରିଯୋସାନା। ଅନେକେସନ୍ତି ଅନେକଜାତିକାନଂ। ସଙ୍ଖ୍ୟାୱସେନ ଅନେକତା ସତ୍ତସତଗ୍ଗହଣେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ମିଗପକ୍ଖୀନନ୍ତି ମହିଂସରୁରୁପସଦକୁରୁଙ୍ଗଗୋକଣ୍ଣମିଗାନଞ୍ଚେୱ ମୋରକପିଞ୍ଜରତିତ୍ତିରକପୋତାଦିପକ୍ଖୀନଞ୍ଚ।

୩୨୮। ଯଞ୍ଞସଙ୍ଘାତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଯୋ ସଂକିଲେସୋ, ତସ୍ସ ନିୱାରଣତୋ ନିସେଧନତୋ ୱିଧା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ୱିପ୍ପଟିସାରୱିନୋଦନା। ତତୋ ଏୱ ତା ତଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତୀତି ''ଠପନା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତାସଂ ପନ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନୱସେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ପୱତ୍ତିଯା ଯଞ୍ଞୋ ତିଟ୍ଠପନୋତି ଆହ ''ତିଟ୍ଠପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ପରିକ୍ଖରୋନ୍ତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ପରିକ୍ଖାରା, ପରିୱାରାତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୋଳସପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ସୋଳସପରିୱାର''ନ୍ତି।

ମହାୱିଜିତରାଜଯଞ୍ଞକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୩୬।ପୁବ୍ବଚରିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁରିମଜାତିସମ୍ଭୂତଂ ବୋଧିସମ୍ଭାରଭୂତଂ ପୁଞ୍ଞଚରିଯଂ। ତଥା ହିସ୍ସ ଅନୁଗାମିନୋୱ ନିଧିସ୍ସ ଥାୱରୋ ନିଧି ନିଦସ୍ସିତୋ। ଅଡ୍ଢତା ନାମ ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନତା, ସା ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଯୋ କୋଚି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନ ୱିଭୱେନ ଅଡ୍ଢୋ ହୋତୀ''ତି । ତଥା ମହଦ୍ଧନତାପୀତି ତଂ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମହତା ଅପରିମାଣସଙ୍ଖ୍ୟେନ ଧନେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ୱିସେସତୋ କାମା ଭୋଗୋ ନାମାତି ଆହ ''ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନା''ତି। ପିଣ୍ଡପିଣ୍ଡୱସେନାତି ଭାଜନାଲଙ୍କାରାଦିୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା କେୱଲଂ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡୱସେନ।

ମାସକାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଥାଲକାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଭାଜନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ଥସେଯ୍ୟାୱସଥାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାୱେଳୁରିଯୱଜିରପୱାଳାନି ''ସତ୍ତରତନାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସାଲିୱୀହିଆଦି ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ପୁରକ୍ଖତଂସସ୍ସଫଲନ୍ତି କତ୍ୱା। ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ମୁଗ୍ଗମାସାଦି ଅପରଣ୍ଣଂ। ଦେୱସିକଂ…ପେ… ୱସେନାତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଦାତବ୍ବୱଡ୍ଢେତବ୍ବାଦିୱିଧିନା ପରିୱତ୍ତନକଧନଧଞ୍ଞୱସେନ।

କୋଟ୍ଠଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧଞ୍ଞସ୍ସ ଆଠପନଟ୍ଠାନଂ, କୋଟ୍ଠଭୂତଂ ଅଗାରଂ କୋଟ୍ଠାଗାରଂ ତେନାହ ''ଧଞ୍ଞେନ…ପେ… ଗାରୋ ଚା''ତି। ଏୱଂ ସାରଗବ୍ଭଂ ''କୋସୋ''ତି, ଧଞ୍ଞସ୍ସ ଆଠପନଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ''କୋଟ୍ଠାଗାର''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅସିନୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହାରତୋ ପରିଚ୍ଛଦୋ ''କୋସୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ରଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖଭାୱପରିହରଣତ୍ତା ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ ସେନା ''କୋସୋ''ତି ଆହ ''ଚତୁବ୍ବିଧୋ କୋସୋ ହତ୍ଥୀ ଅସ୍ସା ରଥା ପତ୍ତୀ''ତି। ''ୱତ୍ଥକୋଟ୍ଠାଗାରଗ୍ଗହଣେନେୱ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଭଣ୍ଡଟ୍ଠପନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ତିୱିଧଂ କୋଟ୍ଠାଗାରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇଦଂ ଏୱଂ ବହୁ''ନ୍ତିଆଦି ରାଜା ତମତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୋୱ ଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ କଥାପେତ୍ୱା ପରିସାଯ ନିସ୍ସଦ୍ଦଭାୱାପାଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ଆହ ଏୱଂ ମେ ପକତିକ୍ଖୋଭୋ ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି।

୩୩୭-୮।ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚିନ୍ତେସି ଜନପଦସ୍ସ ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଚିରାନୁପୱତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ଚ, ତେନାହ ''ଅଯଂ ରାଜା''ତିଆଦି।

ସତ୍ତାନଂ ହିତସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଚ ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ ଅହିତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଆୱହନତୋ ଚୋରା ଏୱ କଣ୍ଟକା, ତେହି ଚୋରକଣ୍ଟକେହି। ଯଥା ଗାମୱାସୀନଂ ଘାତା ଗାମଘାତା, ଏୱଂ ପନ୍ଥିକାନଂ ଦୁହନା ୱିବାଧନା ପନ୍ଥଦୁହନା। ଅଧମ୍ମକାରୀତି ଧମ୍ମତୋ ଅପେତସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତସ୍ସ କରଣସୀଲୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱିଜିତେ

ଜନପଦାଦୀନଂ ତତୋ ଅନତ୍ଥତୋ ତାଯନେନ ଖତ୍ତିଯୋ ଯୋ ଖତ୍ତଧମ୍ମୋ, ତସ୍ସ ୱା ଅକରଣସୀଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସୱୋ ଏୱ ଖୀଲସଦିସତ୍ତା ଦସ୍ସୁଖୀଲଂ। ଯଥା ହି ଖେତ୍ତେ ଖୀଲଂ କସନାଦୀନଂ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଂ , ମୂଲସନ୍ତାନେନ ସସ୍ସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ୱିବନ୍ଧତି, ଏୱଂ ଦସ୍ସୱୋ ରଞ୍ଞେ ରାଜାଣାଯ ସୁଖପ୍ପୱତ୍ତିଂ, ମୂଲୱିରୁଳ୍ହିଯା ଜନପଦାନଂ ପରିବୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ୱିବନ୍ଧନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦସ୍ସୱୋ ଏୱ ଖୀଲସଦିସତ୍ତା ଦସ୍ସୁଖୀଲ''ନ୍ତି। ୱଧ-ସଦ୍ଦୋ ହିଂସନତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମାରଣେନ ୱା କୋଟ୍ଟନେନ ୱା''ତି। ଅଦ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରଜ୍ଜୁବନ୍ଧନସଙ୍ଖଲିକବନ୍ଧନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଜାନିଯାତି ଧନଜାନିଯା, ତେନାହ ''ସତଂ ଗଣ୍ହଥା''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚସିଖମୁଣ୍ଡକରଣନ୍ତି କାକପକ୍ଖକରଣଂ। ଗୋମଯସିଞ୍ଚନନ୍ତି ସୀସେ ଛକଣୋଦକାୱସେଚନଂ। କୁଦଣ୍ଡକବନ୍ଧନନ୍ତି ଗଦ୍ଦୁଲବନ୍ଧନଂ। ଏୱମାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଖୁରମୁଣ୍ଡଂ କରିତ୍ୱା ଭସ୍ମପୁଟପୋଥନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଉହନିସ୍ସାମୀତି ଉଦ୍ଧରିସ୍ସାମି, ଅପନେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉସ୍ସହନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ତତ୍ଥ କତପରିଚଯତାଯ ଉସ୍ସାହଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅନୁପ୍ପଦେତୂତି ଅନୁ ଅନୁ ପଦେତୁ, ତେନାହ ''ଦିନ୍ନେ ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ''ତିଆଦି। ସକ୍କିକରଣପଣ୍ଣାରୋପନାନି ୱଡ୍ଢିଯା ସହ ୱା ୱିନା ୱା ପୁନ ଗହେତୁକାମସ୍ସ, ଇଧ ପନ ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ସକ୍କିଂ ଅକତ୍ୱା''ତିଆଦି, ତେନାହ ''ମୂଲଚ୍ଛେଜ୍ଜୱସେନା''ତି। ପକାରତୋ ଭଣ୍ଡାନି ଆଭରତି ସମ୍ଭରତି ପରିଚଯତି ଏତେନାତି ପାଭତଂ, ଭଣ୍ଡମୂଲଂ।

ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତଂ ଦେୱସିକଭତ୍ତଂ। ''ଅନୁମାସଂ, ଅନୁପୋସଥ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦାତବ୍ବଂ ୱେତନଂ ମାସିକାଦିପରିବ୍ବଯଂ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ କୁଲାନୁରୂପେନ କମ୍ମାନୁରୂପେନ ସୂରଭାୱାନୁରୂପେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ଅନୁରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ସେନାପଚ୍ଚାଦି ଠାନନ୍ତରଂ। ସକକମ୍ମପସୁତତ୍ତା , ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ତା ଚ ଧନଧଞ୍ଞାନଂ ରାସିକୋ ରାସିକାରଭୂତୋ। ଖେମେନ ଠିତାତି ଅନୁପଦ୍ଦୱେନ ପୱତ୍ତା, ତେନାହ ''ଅଭଯା''ତି, କୁତୋଚିପି ଭଯରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁପରିକ୍ଖାରୱଣ୍ଣନା

୩୩୯। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କିଚ୍ଚେ ଅନୁଯନ୍ତି ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁଯନ୍ତା, ଅନୁଯନ୍ତା ଏୱ ଆନୁଯନ୍ତା ଯଥା ''ଅନୁଭାୱୋ ଏୱ ଆନୁଭାୱୋ''ତି। ଅସ୍ସାତି ରଞ୍ଞୋ। ତେତି ଆନୁଯନ୍ତଖତ୍ତିଯାଦଯୋ। ଅତ୍ତମନା ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ''ଅମ୍ହେ ଏତ୍ଥ ବହି କରୋତୀ''ତି। ନିବନ୍ଧୱିପୁଲାଗମୋ ଗାମୋ ନିଗମୋ, ୱିୱଡ୍ଢିତମହାଆଯୋ ମହାଗାମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନପଦ-ସଦ୍ଦୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋ ଏୱ। ଛନ୍ନଂ ପକତୀନଂ ୱସେନ ରଞ୍ଞୋ ହିତସୁଖାଭିବୁଦ୍ଧି, ତଦେକଦେସା ଚ ଆନୁଯନ୍ତାଦଯୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁଜାନନଂ ମମ ଭୱେଯ୍ୟ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା''ତି।

ଅମା ସହ ଭୱନ୍ତି କିଚ୍ଚେସୂତି ଅମଚ୍ଚା, ରଜ୍ଜକିଚ୍ଚୱୋସାସନକା। ତେ ପନ ରଞ୍ଞୋ ପିଯା, ସହପୱତ୍ତନକା ଚ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ପିଯସହାଯକା''ତି। ରଞ୍ଞୋ ପରିସତି ଭୱାତି ପାରିସଜ୍ଜା, ତେ ପନ କେତି ଆହ ''ସେସା ଆଣତ୍ତିକରା''ତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଆନୁଯନ୍ତଖତ୍ତିଯାଦୀ ହି ଅୱସେସା ରଞ୍ଞୋ ଆଣାକରାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିପି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଆନୁଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା, ପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅଭାୱେ ତାଦିସଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ୱୁଡ୍ଢକାଲେ ଚ ତାଦିସାନମ୍ପି ରାଜୂନଂ ତଦୁଭଯଂ ହାଯତେୱାତି ଆହ ''ମହଲ୍ଲକକାଲେ…ପେ… ନ ସକ୍କା''ତି। ଅନୁମତିଯାତି ଅନୁଜାନନେନ, ପକ୍ଖାତି ସପକ୍ଖା ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତା। ପରିକ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ପରିକ୍ଖାରା, ସମ୍ଭାରା। ଇମେ ତସ୍ସ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତା ପରିୱାରା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ପରିୱାରା ଭୱନ୍ତୀ''ତି।

ଅଟ୍ଠପରିକ୍ଖାରୱଣ୍ଣନା

୩୪୦।ଯସସାତି ଆନୁଭାୱେନ, ତେନାହ ''ଆଣାଠପନସମତ୍ଥତାଯା''ତି। ସଦ୍ଦହତୀତି ''ଦାତା ଦାନସ୍ସ ଫଲଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ''ତି ପତ୍ତିଯାଯତି। ଦାନେ ସୂରୋତି ଦାନସୂରୋ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେ ଈସକମ୍ପି ସଙ୍ଗଂ ଅକତ୍ୱା ମୁତ୍ତଚାଗୋ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେନାହ ''ନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନେୱା''ତିଆଦି। ଯସ୍ସ ହି କମ୍ମସ୍ସକତା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି, ସୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଯଂ ଦାନଂ ଦେତୀତି ଯଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରସ୍ସ ଦେତି। ତସ୍ସ ପତି ହୁତ୍ୱାତି ତବ୍ବିସଯଂ ଲୋଭଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଭିଭୱନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିପତି ହୁତ୍ୱା ଦେତି ଅନଧିଭୱନୀଯତ୍ତା। ''ନ ଦାସୋ, ନ ସହାଯୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ଅନ୍ୱଯତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାସୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତଣ୍ହାଯ ଦାନସ୍ସ ଦାସବ୍ୟତଂ ଉପଗତତ୍ତା। ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତସ୍ସ ପିଯଭାୱାନିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପୱତ୍ତନତୋ। ସାମିପରିଭୋଗସଦିସା ହେତସ୍ସାଯଂ ପୱତ୍ତତୀତି।

ସମିତପାପାସମଣା, ବାହିତପାପା ବ୍ରାହ୍ମଣା ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ, ପଚ୍ଚାଜାମତ୍ତସମଣା ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣା ପନ କପଣାଦିଗ୍ଗହଣେନେୱେତ୍ଥ ଗହିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁଗ୍ଗତାତି ଦୁକ୍କରଜୀୱିକଂ ଉପଗତା କସିରୱୁତ୍ତିକା, ତେନାହ ''ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସା''ତି। ଅଦ୍ଧିକାତି ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗଗାମିନୋ। ୱଣିବ୍ବକାତି ଦାଯକାନଂ ଗୁଣକିତ୍ତନୱସେନ, କମ୍ମଫଲକିତ୍ତନମୁଖେନ ଚ ଯାଚନକା ସେଯ୍ୟଥାପି ନଗ୍ଗଚରିଯାଦଯୋ, ତେନାହ ''ଇଟ୍ଠଂ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି।

‘‘ପସତମଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୀହିତଣ୍ଡୁଲାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ସରାୱମଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ଯାଗୁଭଞ୍ଚାଦିୱସେନ। ଓପାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଓଗାହେତ୍ୱା ପାତଞ୍ଚତୋ ନଦିତଳାକାଦୀନଂ ସଞ୍ଚସାଧାରଣତିତ୍ଥଂ ଓପାନଂ ୱିଯ ଭୂତୋତି ଓପାନଭୂତୋ, ତେନାହ ‘‘ଉଦପାନଭୂତୋ’’ତିଆଦି। ସୁତମେୱ ସୁତଜାତନ୍ତି ଜାତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନତ୍ଥନ୍ତରୱାଚକତମାହ ଯଥା ‘‘କୋସଜାତ’’ନ୍ତି।

ଅତୀତାଦିଅତ୍ଥଚିନ୍ତନସମତ୍ଥତା ନାମସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଅନୁମାନୱସେନ, ଇତିକଞ୍ଚଞ୍ଚତାୱସେନ ଚ ୱେଦିତଞ୍ଚା , ନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱିଯ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚକ୍ଖଦସ୍ସିତାଯାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅତୀତେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଦ୍ଭୁତାଦଯୋ ତାୱ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ପରିକ୍ଖାରା ହୋନ୍ତୁ ତେହି ୱିନା ତସ୍ସ ଅସିଜ୍ଝନତୋ, ସୁଜାତତା ସୁରୂପତା ପନ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତେହି କିରା’’ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ କେଚି ‘‘ଯଥା ଅଦ୍ଭୁତାଦଯୋ ଯଞ୍ଞସ୍ସ ଏକଂସତୋ ଅଙ୍ଗାନି, ନ ଏୱମଭିଜାତତା, ଅଭିରୂପତା ଚାତି ଦସ୍ସେତୁଂ କିରସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ‘‘ଅଯଂ ଦୁଜ୍ଜାତୋ’’ତିଆଦି ୱଚନସ୍ସ ଅନେକନ୍ତିକତଂ ମଞ୍ଞମାନା, ତଯିଦଂ ଅସାରଂ, ସଞ୍ଚସାଧାରଣୱସେନ ହେସ ଯଞ୍ଞାରମ୍ଭୋ ତତ୍ଥ ସିଯା କେସଞ୍ଚି ତଥାପରିୱିତକ୍କୋତି ତସ୍ସାପି ଅୱକାସାଭାୱାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଥା ୱୁତ୍ତଞ୍ଚା। କିର-ସଦ୍ଦୋ ପନ ତଦା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଚିନ୍ତିତାକାରସୂଚନତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠଞ୍ଚୋ। ଏୱମାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅଯଂ ୱିରୂପୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପେସକ୍ଖୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ଅପ୍ପସ୍ସୁତୋ ଅନତ୍ଥଞ୍ଞୂ ନ ମେଧାୱୀ’’ତି ଏତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠଞ୍ଚୋ।

ଚତୁପରିକ୍ଖାରାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୪୧।‘‘ସୁଜଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତାନ’’ନ୍ତି ପୁରୋହିତସ୍ସ ସଯମେୱ କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗହଣଜୋତନେନ ଏୱଂ ସହତ୍ଥା, ସଞ୍ଚଜଞ୍ଚ ଦାନେ ଯୁତ୍ତତା ଇଚ୍ଛିତଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେତି । ଏୱଂ ଦୁଜ୍ଜାତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତଞ୍ଚୋ।

୩୪୨।ତିଣ୍ଣଂ ଠାନାନନ୍ତି ଦାନସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଭୂତାସୁ ତୀସୁ ଭୂମୀସୁ, ଅୱତ୍ଥାସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଚଲନ୍ତୀତି କମ୍ପନ୍ତି ପୁରିମାକାରେନ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କରଣତ୍ଥେତି ତତିଯାୱିଭତ୍ତିଅତ୍ଥେ। କଞ୍ଚରି ହେତଂ ସାମିୱଚନଂ କରଣୀଯସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ। ‘‘ପଚ୍ଛାନୁତାପୋ ନ କଞ୍ଚଞ୍ଚୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅକରଣୂପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁଞ୍ଚଚେତନା ପନ ଅଚଲା ପତିଟ୍ଠପେତଞ୍ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଚଲାତି ଦଳ୍ହା କେନଚି ଅସଂହୀରା। ପତିଟ୍ଠପେତଞ୍ଚାତି ସୁପତିଟ୍ଠିତା କାତଞ୍ଚା। ଏୱଂ କରଣେନ ହି ଯଥା ତଂ ଦାନଂ ସମ୍ପତି ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଆଯତିମ୍ପି ୱିପୁଲଫଲତାଯାତି ଆହ ‘‘ଏୱଞ୍ହି ଦାନଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୀ’’ତି, ୱିପ୍ପଟିସାରେନ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ମୁଞ୍ଚଚେତନାତି ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନା। ତସ୍ସା ନିଚ୍ଚଲଭାୱୋ ନାମ ମୁଞ୍ଚଚାଗତା ପୁଞ୍ଚାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଉଳାରଭାୱୋ, ସମନୁସ୍ସରଣଚେତନାଯ ପନ ନିଚ୍ଚଲଭାୱୋ ‘‘ଅହୋ ମଯା ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୁ’’ତି ତସ୍ସ ସଞ୍ଚଞ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱସେନ ୱେଦିତଞ୍ଚୋ। ତଥା ଅକରୋନ୍ତସ୍ସାତି ମୁଞ୍ଚଚେତନଂ, ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛାସମନୁସ୍ସରଣଚେତନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନ ନିଚ୍ଚଲଂ ଅକରୋନ୍ତସ୍ସ ୱିପ୍ପଟିସାରଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଖେତ୍ତୱିସେସେ ପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ କତତ୍ତା ଲଦ୍ଧେସୁପି ଉଳାରେସୁଭୋଗେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନାପି ନମତି। ଯଥା କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ମହାରୋରୁୱଂ ଉପପନ୍ନସ୍ସ ସେଟ୍ଠିଗହପତିନୋ ୱିଯା’’ତି।

ସୋ କିର ତଗରସିଖିଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତନୋ ଗେହଦ୍ୱାରେ ପିଣ୍ଡାଯ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇମସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେହୀ’’ତି ଭରିଯଂ ଆଣାପେତ୍ୱା ରାଜୁପଟ୍ଠାନତ୍ଥଂ ପକ୍କାମି। ସେଟ୍ଠିଭରିଯା ସପ୍ପଞ୍ଞଜାତିକା, ସା ଚିନ୍ତେସି ‘‘ମଯା ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ‘ଇମସ୍ସ ଦେଥା’ତି ୱଚନମତ୍ତଂ ପିସ୍ସ ନ ସୁତପୁଞ୍ଚଂ, ଅଯଞ୍ଚ ମଞ୍ଞେ ଅହୋସି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଯଥା ତଥା ଅଦତ୍ୱା ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଆଦାଯ ଅନ୍ତୋନିୱେସନେ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ପରିସୁଦ୍ଧେହି ସାଲିତଣ୍ଡୁଲେହି ଭତ୍ତଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ଖାଦନୀଯଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ସୂପେଯ୍ୟଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ବହି ଗନ୍ଧେହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ହତ୍ଥେସୁ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱନ୍ଦି। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ‘‘ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାୱ ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ସୋପି ଖୋ ସେଟ୍ଠି ରାଜୁପଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ଅହଂ ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କନ୍ତୋ, ଅପି ୱୋ ଲଦ୍ଧୋ ପିଣ୍ଡପାତୋତି। ଆମ ସେଟ୍ଠି ଲଦ୍ଧୋତି। ‘‘ପସ୍ସାମା’’ତି ଗୀୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଓଲୋକେସି। ଅଥସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଗନ୍ଧୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନାସପୁଟଂ ପୂରେସି। ସୋ ‘‘ମହା ୱତ ମେ ଧନବ୍ୟଯୋ ଜାତୋ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପଚ୍ଛା ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୋସି। ୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନାକାରୋ ‘‘ୱରମେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୧) ପାଳିଇଯଂ ଆଗତୋଯେୱ। ଭାତୁ ପନାଯଂ ଏକଂ ପୁତ୍ତକଂ ସାପତେଯ୍ୟକାରଣା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସି, ତେନ ମହାରୋରୁୱଂ ଉପପନ୍ନୋ। ପିଣ୍ଡପାତଦାନେନ ପନେସ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୁଗ୍ଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପନ୍ନୋ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଚ ସେଟ୍ଠିକୁଲେ ନିଞ୍ଚତ୍ତୋ, ନ ଚାସ୍ସ ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନମି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାପି ଉଳାରେସୁ ଭୋଗେସୁ ଚିତ୍ତଂ ନମତୀ’’ତି।

୩୪୩। ଆକରୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପତାଯ ସମରିଯାଦଂ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ଫଲଂ ନିଞ୍ଚତ୍ତେତୀତି ଆକାରୋ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦସହି ଆକାରେହୀତି ଦସହି କାରଣେହୀ’’ତି। ପଟିଗ୍ଗାହକତୋ ୱାତି ବଲୱତରୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ପଟିଗ୍ଗାହକତୋୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇତରୋ ପନ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମତୋ,

ପରିଓ୍ୱାରଜନତୋପି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟେଓ୍ୱ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ। ତେସଂଯେଓ୍ୱ ପାଣାତିପାତୀନଂ। ଯଜନଂ ନାମେତ୍ଥ ଦାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଅଗ୍ଗିଜୁହନନ୍ତି ଆହ ''ଯଜତଂ ଭଓ୍ୱନ୍ତି ଦେତୁ ଭଓ୍ୱ''ନ୍ତି। ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜତୁତି ମୁତ୍ତଚାଗଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜତୁ। ଅବୁନ୍ତରନ୍ତି ଅଜ୍ଜତଂ, ସକସନ୍ତାନେତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୪୪। ହେଟ୍ଠା ସୋଳସପରିକ୍ଖାରା ଓ୍ୱୁତ୍ତା ଯଞ୍ଞସ୍ସ ତେ ଓ୍ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା, ଇଧ ପନ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିଓ୍ୱସେନ ଅନୁମୋଦନାଯ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋଳସହି ଆକାରେହୀ''ତି। ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାନୁଭାଓ୍ୱେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଓ୍ୱିଯ ଫଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଅନେକଓ୍ୱାରଂ ପନ କଥନତୋ ଚ ଆମେଡିତଓ୍ୱଚନଂ। ତମତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଦାନଫଲଓ୍ୱସେନ କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧଂ। ସମାଦପେତ୍ୱାତି ସୁତମତ୍ତମେଓ୍ୱ ଅକତ୍ୱା ଯଥା ରାଜା ତମତ୍ଥଂ ସମ୍ମଦେଓ୍ୱ ଆଦିଯତି ଚିତ୍ତେ କରୋନ୍ତୋ ସୁଗ୍ଗହିତଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆଦାପେତ୍ୱା। ଆମେଡିତକାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ଓ୍ୱୁତ୍ତମେଓ୍ୱ।

''ଓ୍ୱିପ୍ପଟିସାରଓ୍ୱିନୋଦନେନା''ତି ଇଦଂ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଲୋଭଦୋସମୋହିସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯମାନାଦଯୋପି ହି ଦାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ତେସଂ ଓ୍ୱିନୋଦନେନପି ତଂ ସମୁତ୍ତେଜିତଂ ନାମ ହୋତି ତିକ୍ଖଓ୍ୱିସଦଭାଓ୍ୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଆସନ୍ନତରଭାଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ତବ୍ବିନୋଦନମେଓ୍ୱ ଗହିତଂ, ପଓ୍ୱତ୍ତିତେପି ହି ଦାନେ ତସ୍ସ ସମ୍ଭଓ୍ୱତୋ। ଯାଥାଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନେହି ଗୁଣେହି ତୁଟ୍ଠପହଟ୍ଠଭାଓ୍ୱାପାଦନଂ ସମ୍ପହଂସନନ୍ତି ଆହ ''ସୁନ୍ଦରଂ ତେ...ପେ... ଥୁତିଂ କତ୍ୱା କଥେସୀ''ତି। ଧମ୍ମତୋତି ସଚ୍ଚତୋ। ସଚ୍ଚଞ୍ହି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ, ଉପସମଚରିଯାଭାଓ୍ୱତୋ ସମଂ, ଯୁତ୍ତଭାଓ୍ୱେନ କାରଣନ୍ତି ଚ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

୩୪୫। ତସ୍ମିଂ ଯଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖଚ୍ଛେଦୋପି ନାମ ନାହୋସି, କୁତୋ ପାଣଓ୍ୱଧୋତି ପାଣଓ୍ୱଧାଭାଓ୍ୱସ୍ସେଓ୍ୱ ଦଳ୍ହୀକରଣତ୍ଥଂ ସଙ୍କସୋ ଓ୍ୱିପରୀତଗାହାଓ୍ୱିଦୂସିତଜ୍ଝସ୍ସ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଳିଯଂ ''ନେଓ୍ୱ ଗାଓ୍ୱୋ ହଞ୍ଞିଂସୂ''ତି ଆଦିଂ ଓ୍ୱତ୍ୱାପି ''ନ ରୁକ୍ଖା ଛିଜ୍ଜିଂସୂ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, ତେନାହ ''କିଂ ପନ ଗାଓ୍ୱୋ''ତିଆଦି। ବରିହିସତ୍ଥାଯାତି ପରିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାଯ। ଓ୍ୱନମାଲାସଙ୍ଖେପେନାତି ଓ୍ୱନପୁପ୍ଫେହି ଗନ୍ଥିତମାଲାନିଯାମେନ। ଭୂମିଯଂ ଓ୍ୱା ପତ୍ଥରନ୍ତୀତି ଓ୍ୱେଦିଭୂମିଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତା ତତ୍ଥ ପତ୍ଥରନ୍ତି। ଅନ୍ତୋଗେହଦାସାଦଯୋତି ଅନ୍ତୋଜାତଧନକ୍କୀତକରମରାନୀତସଯଂଦାସା। ପୁବ୍ବମେଓ୍ୱାତି ଭତିକରଣତୋ ପଗେଓ୍ୱ। ଗହେତ୍ୱା କରୋନ୍ତୀତି ଦିଓ୍ୱସେ ଦିଓ୍ୱସେ ଗହେତ୍ୱା କରୋନ୍ତି। ତଜ୍ଜିତାତି ଗଜ୍ଜିତା। ପିଯସମୁଦାଚାରେନେଓ୍ୱାତି ଇଟ୍ଠଓ୍ୱଚନେନେଓ୍ୱ। ଫାଣିତେନ ଚେଓ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅଓ୍ୱୁତ୍ତସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ, ତେନ ପଣୀତପଣୀତାନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାଦୀନଞ୍ଚେଓ୍ୱ ଓ୍ୱତ୍ଥମାଲାଗନ୍ଧଓ୍ୱିଲେପନଯାନସେଯ୍ୟାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନାହ ''ପଣୀତେହି ସପ୍ପିତେଲାଦିସମ୍ମିସ୍ସେହେଓ୍ୱା''ତିଆଦି।

୩୪୬। ସଂ ନାମ ଧନଂ, ତସ୍ସ ପତୀତି ସପତି, ଧନଓ୍ୱା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକହିତାଓ୍ୱହତ୍ତା ତସ୍ସ ହିତନ୍ତି ସାପତେଯ୍ୟଂ, ତଦେଓ୍ୱ ଧନଂ। ତେନାହ ''ପହୂତଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଆଦାଯାତି ବହୁଂ ଧନଂ ଗହେତ୍ୱା''ତି। ଗାମଭାଗେନାତି ସଙ୍ଗିତ୍ତନଓ୍ୱସେନ ଗାମେ ଓ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଭାଗେନ।

୩୪୭।''ଯାଗୁଂ ପିଓ୍ୱିତ୍ୱା''ତି ଯାଗୁସୀସେନ ପାତରାସଭୋଜନମାହ। ପୁରତ୍ଥିମେନ ଯଞ୍ଞଓ୍ୱାଟସ୍ସାତି ରଞ୍ଞୋ ଦାନସାଲାଯ ନାତିଦୂରେ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଭାଗେତି ଅତ୍ଥୋ, ଯତୋ ତତ୍ଥ ପାତରାସଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅକିଲନ୍ତରୂପାଯେଓ୍ୱ ସାଯନ୍ହେ ସାଲଂ ପାପୁଣନ୍ତି ''ଦକ୍ଖିଣେନ ଯଞ୍ଞଓ୍ୱାଟସ୍ସା''ତି ଆଦୀସୁପି ଏସେଓ୍ୱ ନଯୋ।

୩୪୮ ।ପରିହାରେନାତି ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅଗାରଓ୍ୱପରିହାରେନ।

ନିଚ୍ଚଦାନଅନୁକୁଲଯଞ୍ଞଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୩୪୯ ।ଉଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠାଯାତି ଦାନେ ଉଟ୍ଠାନଓ୍ୱୀରିଯଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା। ଅପ୍ପସମ୍ଭାରତରୋତି ଅତିଓ୍ୱିଯ ପରିତ୍ତସମ୍ଭାରୋ। ସମାରଭୀଯତି ଯଞ୍ଞୋ ଏତେହୀତି ସମାରମ୍ଭା, ସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣଓ୍ୱସେନ ପଓ୍ୱତ୍ତସତ୍ତପୀଳଆ। ଅପ୍ପଟ୍ଠତରୋତି ପନ ଅତିଓ୍ୱିଯ ଅପ୍ପକିଚ୍ଚୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓ୍ୱିପାକସଞ୍ଞିତଂ ଅତିସଯେନ ମହନ୍ତଂ ସଦିସଫଲଂ ଏତସ୍ସାତି ମହପ୍ଫଲତରୋ। ଉଦଯସଞ୍ଞିତଂ ଅତିସଯେନ ମହନ୍ତଂ ନିସ୍ସନ୍ଦାଦିଫଲଂ ଏତସ୍ସାତି ମହାନିସଂସତରୋ। ଧୁଓ୍ୱଦାନାନୀତି ଧୁଓ୍ୱାନି ଥିରାନି ଅଚ୍ଛିନ୍ନାନି କତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଦାନାନି। ଅନୁକୁଲଯଞ୍ଞାନୀତି ଅନୁକୁଲଂ କୁଲାନୁକ୍କମଂ ଉପାଦାଯ ଦାତବ୍ବଦାନାନି, ତେନାହ ''ଅମ୍ହାକ''ନ୍ତିଆଦି। ନିବଦ୍ଧଦାନାନୀତି ନିବନ୍ଧେତ୍ୱା ନିଯମେତ୍ୱା ପଓ୍ୱେଣୀଓ୍ୱସେନ ପଓ୍ୱତ୍ତିତଦାନାନି।

ହତ୍ଥିଦନ୍ତେନ ପଓ୍ୱତ୍ତିତା ଦନ୍ତମଯସଲାକା, ଯତ୍ଥ ଦାଯକାନଂ ନାମଂ ଅଙ୍କନ୍ତି। ରଞ୍ଞୋତି ସେତଓ୍ୱାହନରଞ୍ଞୋ।

ଆଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ସେନୋ ଓ୍ୱିଯ ମଂସପେସିଂ କସ୍ମା ଓକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାସୀ''ତି ଏଓ୍ୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ।
ପୁବ୍ବଚେତନାମୁଞ୍ଚଚେତନାଅପରଚେତନାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଦାଯକସ୍ସ ଓ୍ୱସେନ ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି, ଓ୍ୱୀତରାଗତାଓ୍ୱୀତଦୋସତାଓ୍ୱୀତମୋହତାପଟିପତ୍ତିଯା

ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟସ୍ସ ୱସେନ ତୀଣୀତି ଏୱଂ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତାଯ ଦକ୍ଖିଣାଯ। ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚେତନାୱସେନ ମହାନଦୀ ୱିଯ, ମହୋଘୋ ୱିଯ ଚ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅଭିସନ୍ଦିତ୍ୱା ଓକ୍କନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଯା ପୁଞ୍ଞମେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ।

୩୫୦।କିଚ୍ଚପରିଯୋସାନଂ ନତ୍ଥି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଦାଯକସ୍ସ ବ୍ଯାପାରାପଜ୍ଜନତୋ, ତେନାହ ''ଏକେନା''ତିଆଦି। କିଚ୍ଚପରିଯୋସାନଂ ଅତ୍ଥି ଯଥାରଦ୍ଧସ୍ସ ଆୱାସସ୍ସ କତିପଯେନାପି କାଲେନ ପରିସମାପେତବ୍ବତୋ, ତେନାହ ''ପଣ୍ଡସାଲ''ନ୍ତିଆଦି। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନାତି ସୁତ୍ତନ୍ତପାଠଇନଯେନ। (ମ। ନି। ୧।୧୨, ୧୩; ଅ। ନି। ୨।୫୮) ନୱ ଆନିସଂସାତି ସୀତପଟିଘାତାଦଯୋ ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମପରିଯୋସାନା ନୱ ଉଦଯା। ଅପ୍ପମତ୍ତତାଯ ଚେତେ ୱୁତ୍ତା।

ଯସ୍ମା ଆୱାସଂ ଦେନ୍ତେନ ନାମ ସବ୍ବମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି। ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅଲଦ୍ଧା ଆଗତସ୍ସପି ଛାଯୂଦକସମ୍ପନ୍ନଂ ଆରାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନ୍ହାଯିତ୍ୱା ପତିସ୍ସଯେ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାଯେ ବଲଂ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱିଯ ହୋତି । ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାଯେ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ୱାତାତପେହି କିଲମତି, ପତିସ୍ସଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାଯ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପନ୍ନସ୍ସ ୱିସଭାଗସନ୍ତତି ୱୂପସମ୍ମତି, ସଭାଗସନ୍ତତି ପତିଟ୍ଠାତି, ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତା ୱିଯ ହୋତି। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ ପାଦେ କଣ୍ଟକୋ ୱିଜ୍ଝତି, ଖାଣୁ ପହରତି, ସରୀସପାଦିପରିସ୍ସଯା ଚେୱ ଚୋରଭଯଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପତିସ୍ସଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାଯ ନିପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବେ ତେ ପରିସ୍ସଯା ନ ହୋନ୍ତି, ସଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମପୀତିସୁଖଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପସମସୁଖଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାଯେ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅକ୍ଖୀନି ଫନ୍ଦନ୍ତି, ସେନାସନଂ ପୱିସନକ୍ଖଣେ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ମୁହୁତ୍ତଂ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ପନ ଅକ୍ଖୀନଂ ପସାଦୋ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି, ଦ୍ୱାରୱାତପାନମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆୱାସଂ ଦେନ୍ତେନ ନାମ ସବ୍ବମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଜାତଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତୀ''ତି, ତସ୍ମା ଏତେ ଯଥାୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ଆନିସଂସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପମତ୍ତତାଯ ଚେତେ ୱୁତ୍ତା''ତି।

ସୀତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା ବହିଦ୍ଧା ଉତୁୱିପରିଣାମୱସେନ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୀତଂ। ଉଣ୍ହନ୍ତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପଂ, ତସ୍ସ ୱନଡାହାଦୀସୁ (ୱନଦାହାଦୀସୁ ୱା ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ଚୂଳୱଗ୍ଗ ୩।୨୯୫) ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଟିହନ୍ତୀତି ପଟିବାହତି, ଯଥା ତଦୁଭଯୱସେନ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ବାଧନଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ କରୋତି। ସୀତୁଣ୍ହବ୍ଭାହତେ ହି ସରୀରେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯୋନିସୋ ପଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ୱାଳମିଗାନୀତି ସୀହବ୍ଯଗ୍ଘାଦିଚଣ୍ଡମିଗେ। ଗୁତ୍ତସେନାସନଞ୍ହି ଆରଞ୍ଞକମ୍ପି ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ତେ ପରିସ୍ସଯା ନ ହୋନ୍ତୀତି। ସରୀସପେତି ଯେ କେଚି ସରନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦୀଘଜାତିକେ ସପ୍ପାଦିକେ। ମକସେତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ଡଂସାଦୀନମ୍ପି ଏତେସ୍ୱେୱ (ଏତନେୱ ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ଚୂଳୱଗ୍ଗ ୩। ୨୯୫) ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସିସିରେତି ସିସିରକାଲୱସେନ, ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାଦିୱସେନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସିସିରସମ୍ଫସ୍ସେ। ୱୁଟ୍ଠିଯୋତି ଯଦା ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନା ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିଯୋ ପଟିହନତୀତି ଯୋଜନା।

ୱାତାତପୋ ଘୋରୋତି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀନଂ ଉମ୍ମୂଲଭଞ୍ଜନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ଘୋରୋ ସରଜଅରଜାଦିଭେଦୋ ୱାତୋ ଚେୱ ଗିମ୍ହପରିଳାହସମଯେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଘୋରୋ ସୂରିଯାତପୋ ଚ। ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ପଟିବାହୀଯତି। ଲେଣତ୍ଥନ୍ତି ନାନାରମ୍ମଣତୋ ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥଂ। ସୁଖତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତପରିସ୍ସଯାଭାୱେନ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥଂ। ଝାଯିତୁନ୍ତି ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉପନିଜ୍ଝାଯିତୁଂ। ୱିପସ୍ସିତୁନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତୁଂ।

ୱିହାରେତି ପତିସ୍ସଯେ। କାରଯେତି କାରାପେଯ୍ୟ। ରମ୍ମେତି ମନୋରମେ ନିୱାସସୁଖେ। ୱାସଯେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେତି କାରେତ୍ୱା ପନ ଏତ୍ଥ ୱିହାରେସୁ ବହୁସ୍ସୁତେ ସୀଲୱନ୍ତେ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମେ ନିୱାସେଯ୍ୟ, ତେ ନିୱାସେନ୍ତୋ ପନ ତେସଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଯଥା ପଚ୍ଚଯେହି କିଲମଥୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥସେନାସନାନି ଚ ଦଦେଯ୍ୟ ଉଜୁଭୂତେସୁ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପନ୍ନେସୁ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନଂ, ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହନେନ ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା।

ଇଦାନି ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରିତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ତେତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତସ୍ସାତି ଉପାସକସ୍ସ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୀତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପନୂଦନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି। ଯଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଇଧଞ୍ଞାଯାତି ସୋ ଉପାସକୋ ଯଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନେନ ଜାନିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି ଏକାଦସଗ୍ଗିୱୂପସମେନ ସୀତି ଭୱତି।

ସୀତପଟିଘାତାଦଯୋ ୱିପସ୍ସନାୱସାନା ତେରସ, ଅନ୍ନାଦିଲାଭୋ, ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ, ଧମ୍ମାୱବୋଧୋ, ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱଂ ସତ୍ତରସ।

୩୫୧।ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକାତି ଅତ୍ତନିଯା। ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜନଂ ଲୋଭଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ। ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ସନ୍ତିକେତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥାତି

ଯଥାଗହିତେ ସରଣେ। ନତ୍ଥି ପୁନପ୍ପୁନଂ କତ୍ତବ୍ବତା ୱିଞ୍ଞୂଜାତିକସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗମଯଂ ପୁଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ‘‘ସଚେ ତ୍ୱଂ ନ ଯଥାଗହିତଂ ସରଣଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି, ଏୱାହଂ ତଂ ମାରେମୀ’’ତି ଯଦିପି କୋଚି ତିଣ୍ହେନ ସତ୍ଥେନ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେୟ୍ୟ, ତଥାପି ‘‘ନେୱାହଂ ବୁଦ୍ଧଂ ନ ବୁଦ୍ଧୋତି, ଧମ୍ମଂ ନ ଧମ୍ମୋତି, ସଙ୍ଘଂ ନ ସଙ୍ଘୋତି ୱଦାମୀ’’ତି ଦଳ୍ହତରଂ କତ୍ୱା ଗହିତସରଣସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୫୨। ସରଣଂ ଉପଗତେନ କାୟୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ୱତ୍ଥୁତ୍ତୟପୂଜା କାତବ୍ବା, ତତ୍ଥ ଚ ସଂକିଲେସୋ ପରିହରିତବ୍ବୋ, ସିକ୍ଖାପଦାନି ପନ ସମାଦାନମତ୍ତଂ, ସମ୍ପତ୍ତୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରମଣମତ୍ତଞ୍ଚାତି ସରଣଗମନତୋ ସୀଲସ୍ସ ଅପ୍ପଟ୍ଠତରତା, ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତରତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଦାନାଦିନା ଦଣ୍ଡନିଧାନତୋ, ସକଲଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଟ୍ଠାନତୋ ଚସ୍ସ ମହପ୍ଫଲମହାନିସଂସତରତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱକ୍ଖମାନନୟେନ ଚ ୱେରହେତୁତାୟ ୱେରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଣାତିପାତାଦିପାପଧମ୍ମୋ, ତଂ ମଣତି ‘‘ମୟି ଇଧ ଠିତାୟ କଥଂ ଆଗଚ୍ଛସୀ’’ତି ତଜ୍ଜେନ୍ତୀ ୱିୟ ନୀହରତୀତି ୱେରମଣୀ, ତତୋ ୱା ପାପଧମ୍ମତୋ ୱିରମତି ଏତାୟାତି ‘‘ୱିରମଣୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ଇକାରସ୍ସ ଏକାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ୱେରମଣୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତତୋ ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବୱତ୍ଥୁତୋ ୱିରତି ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି। ସମାଦାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିରତି ସମାଦାନୱିରତି। ସେତୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତପ୍ପରିୟାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ପାପଧମ୍ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଘାତନୱିରତି ସେତୁଘାତୱିରତି। ଇଦାନି ତିସ୍ସୋ ୱିରତିୟୋ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିହରତୀତି ଅୱୀତିକ୍କମୱସେନ ପରିୱଜ୍ଜେତି। ନ ହନାମୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ‘‘ଅଦିନ୍ନଂ ନାଦିୟାମୀ’’ତି ଏୱଂ ଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ୱା-ସଦ୍ଦେନ ୱା, ତେନାହ ‘‘ସିକ୍ଖାପଦାନି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସା’’ତି।

ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା। ଇଦାନି ତାସଂ ୱିରତୀନଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମା ଦ୍ୱେତି ସମ୍ପତ୍ତସମାଦାନୱିରତିୟୋ। ପଚ୍ଛିମାତି ସେତୁଘାତୱିରତି। ସବ୍ବାନିପି ଭିନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି ଏକଜ୍ଝଂ ସମାଦିନ୍ନତ୍ତା। ତଦେୱ ଭିଜ୍ଜତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ସମାଦିନ୍ନତ୍ତା । ଗହଟ୍ଠୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଅକୁପ୍ପସଭାୱତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ଭୱନ୍ତରେପୀ’’ତି। ଯୋନିସିଦ୍ଧନ୍ତି ମନୁସ୍ସତିରଚ୍ଛାନାନଂ ଉଦ୍ଧଂ ତିରିୟମେୱ ଦୀଘତା ୱିୟ ଜାତିସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବୋଧିସତ୍ତେ କୁଚ୍ଛିଗତେ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁସୀଲଂ ୱିୟ ଧମ୍ମତାୟ ସଭାୱେନେୱ ସିଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ, ମଗ୍ଗଧମ୍ମତାୟ ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗାନୁଭାୱେନ ସିଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ। ଦିଟ୍ଠିଉଜୁକରଣଂନାମ ଭାରିୟଂ ଦୁକ୍କରଂ, ତସ୍ମା ସରଣଗମନଂ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନତୋ ମହଟ୍ଠତରମେୱ, ନ ଅପ୍ପଟ୍ଠତରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଥା ତଥା ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପୀତି ଆଦରଗାରୱଂ ଅକତ୍ୱା ସମାଦିୟନ୍ତସ୍ସାପି। ସାଧୁକଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସାପୀତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୀଲାନି ସମାଦିୟନ୍ତସ୍ସାପି, ନ ଦିଗୁଣଂ, ତିଗୁଣଂ ୱା ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀୟୋ।

ଅଭୟଦାନତାୟ ସୀଲସ୍ସ ଦାନଭାୱୋ, ଅନୱସେସଂ ୱା ସତ୍ତନିକାୟଂ ଦୟତି ତେନ ରକ୍ଖତୀତି ଦାନଂ, ସୀଲଂ। ‘‘ଅଗ୍ଗାନୀ’’ତି ଞାତତ୍ତା ଅଗ୍ଗଞ୍ଞାନି। ଚିରରତ୍ତତାୟ ଞାତତ୍ତା ରତ୍ତଞ୍ଞାନି। ‘‘ଅରିୟାନଂ ସାଧୂନଂ ୱଂସାନୀ’’ତି ଞାତତ୍ତା ୱଂସଞ୍ଞାନି।‘‘ପୋରାଣାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପୁରିମାନଂ ଏତାନି ପୋରାଣାନି। ସବ୍ବସୋ କେନଚିପି ପକାରେନ ସାଧୂହି ନ କିଣ୍ଣାନି ନ ଖିତ୍ତାନି ନ ଛଡ୍ଡିତାନୀତି ଅସଙ୍କିଣ୍ଣାନି। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ନେସଂ ଯଥା ଅତୀତେ, ଏୱଂ ଏତରହି, ଅନାଗତେ ଚାତି ଆହ ‘‘ଅସଙ୍କିଣ୍ଣପୁବ୍ବାନି ନ ସଙ୍କିୟନ୍ତି ନ ସଙ୍କିୟିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ତତୋ ଏୱ ଅପ୍ପଟିକୁଟ୍ଠାନି ନ ପଟିକ୍କିତ୍ତାନି। ନ ହି କଦାଚିପି ୱିଞ୍ଞୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ହିଂସାଦିପାପଧମ୍ମଂ ଅନୁଜାନନ୍ତି। ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭୟଂ ଦେତୀତି ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିହିତଦଣ୍ଡତ୍ତା ସକଲସ୍ସପି ସତ୍ତନିକାୟସ୍ସ ଭୟାଭାୱଂ ଦେତି। ନ ହି ଅରିୟସାୱକତୋ କସ୍ସଚି ଭୟଂ ହୋତି। ଅୱେରନ୍ତି ୱେରାଭାୱଂ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଝନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତଂ।

ନନୁ ଚ ପଞ୍ଚସୀଲଂ ସବ୍ବକାଲିକଂ, ନ ଚ ଏକନ୍ତତୋ ୱିମୁତ୍ତାୟତନଂ, ସରଣଗମନଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦହେତୁକଂ, ଏକନ୍ତୱିମୁତ୍ତାୟତନଞ୍ଚ, ତତ୍ଥ କଥଂ ସରଣାଗମନତୋ ପଞ୍ଚସୀଲସ୍ସ ମହପ୍ଫଲତାତି ଆହ ‘‘କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି। ଜେଟ୍ଠକନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ। ‘‘ସରଣଗମନେୟେୱ ପତିଟ୍ଠାୟା’’ତି ଇମିନା ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ସରଣଗମନେନ ଅଭିସଙ୍ଖତତମାହ।

୩୫୩।ଇଦିସମେୱାତି ଏୱଂ ସଂକିଲେସଂ ପଟିପକ୍ଖମେୱ ହୁତ୍ୱା। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେହି ଗୁଣେହୀତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଗୁଣା ନାମ ସରଣଗମନଂ, ସୀଲସମ୍ପଦା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାତି ଏୱଂ ଆଦୟୋ। ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ନ କିଲମତୀତି ଯୋଜନା। ତାନୀତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି। ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ଅୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏକଂ କପ୍ପ’’ନ୍ତି, ଏକଂ ମହାକପ୍ପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀନଂ ପନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ, ମଜ୍ଝିମଞ୍ଚ ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟକପ୍ପସ୍ସ ତତିୟଂ ଭାଗଂ, ଉପଡ୍ଢକପ୍ପଞ୍ଚ ଆୟୁଂ ଦେତି। ‘‘ଦୁତିୟଂ ଅଟ୍ଠକପ୍ପେ’’ତି ଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ମହାକପ୍ପୱସେନେୱ ଚ ଗହେତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ୱା ପଣୀତାନିୟେୱେତ୍ଥ ଝାନାନି ଅଧିପ୍ପେତାନି ମହପ୍ଫଲତରଭାୱଦସ୍ସନପରତ୍ତା ଦେସନାୟ, ତସ୍ମା ‘‘ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଏକଂ କପ୍ପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦେୱାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ। ଯଦି ଏୱଂ କଥଂ ଆରୁପ୍ପତାତି ଆହ ‘‘ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନାଦୀ’’ତିଆଦି।

ସମ୍ମଦେୱ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପଟିପକ୍ଖୱିଧମନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ପୁବ୍ବଭାଗିୟେ ଏୱ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମେ ସମ୍ମାନେନ୍ତୀ ୱିପସ୍ସନା ୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଅନପ୍ପକଂ

ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ସମାୱହତୀତି ଆହ ‘‘ୱିପସ୍ସନା…ପେ… ଅଭାୱା’’ତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪);

ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଦେସନା ଇମିନା ଅନୁକ୍କମେନ ଇମାନି ଞାଣାନି ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତିତା, ତସ୍ମା ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ’’ତି ହେଟ୍ଠିମଂ ହେଟ୍ଠିମଂ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭୂତଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସମାନରୂପନିମ୍ମାନଂ ନାମ ମନୋମଯିଦ୍ଧିଯା ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ…ପେ… ମହପ୍ଫଲା’’ତି। ୱିକୁବ୍ବନଦସ୍ସନସମତ୍ଥତାଯାତି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱିୱିଧରୂପକରଣଂ ୱିକୁବ୍ବନଂ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନସମତ୍ଥଭାୱେନ। ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପୁରିମଜାତୀସୁ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତୋ ଖନ୍ଧପ୍ପଦେସୋ। ସମାପେନ୍ତୋତି ପରିଯୋସାପେନ୍ତୋ।

କୂଟଦନ୍ତୌପାସକତ୍ତପଟିୱେଦନାକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୫୪-୮।ସବ୍ବେତେ ପାଣଯୋତି ‘‘ସତ୍ତ ଚ ଉସଭସତାନୀ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବେ ପାଣିନୋ। ଆକୁଲଭାୱୋତି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁତତ୍ତା ପାଣୀସୁ ଅନୁଦ୍ଦଯଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ‘‘କଥଞ୍ହି ନାମ ମଯା ତାୱ ବହୂ ପାଣିନୋ ମାରଣତ୍ଥାଯ ବନ୍ଧାପିତା’’ତି ଚିତ୍ତେ ପରିତ୍ତାକୁଲଭାୱୋ ଉଦପାଦି। ସୁତ୍ୱାତି ‘‘ବନ୍ଧନତୋ ମୋଚିତା’’ତି ସୁତ୍ୱା। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିଗମେନ କଲ୍ଲଚିତ୍ତତା ଅରୋଗଚିତ୍ତତା, ବ୍ଯାପାଦୱିଗମେନ ମେତ୍ତାୱସେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତତା ଅକଥିନଚିତ୍ତତା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପ୍ପହାନେନ ୱିକ୍ଖେପୱିଗମନତୋ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତତା ତେହି ନ ପିହିତଚିତ୍ତତା, ଥିନମିଦ୍ଧୱିଗମେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତତା ସଂପଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ଅଲୀନଚିତ୍ତତା, ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଗମେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅଧିମୁତ୍ତତାଯ ପସନ୍ନଚିତ୍ତତା ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦି ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାନୁଭାୱେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତନୀୱରଣତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ମହାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ବ୍ରାହ୍ମଣଦୂତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୫୯।ପୁନପ୍ପୁନଂୱିସାଲୀଭାୱୂପଗମନତୋତି ପୁବ୍ବେ କିର ପୁତ୍ତଧୀତୁୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ହୁତ୍ୱା ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଜାତାନଂ ଲିଚ୍ଛୱୀରାଜକୁମାରାନଂ ସପରିୱାରାନଂ ଅନୁକ୍କମେନେୱ ୱଡ୍ଢନ୍ତାନଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନାରାମୁଯ୍ୟାନପୋକ୍ଖରଣୀଆଦୀନଂ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅପ୍ପହୋନକତାଯ ନଗରଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ଗାୱୁତନ୍ତରେନ ପରିକ୍ଖିପିଂସୁ, ତେନସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସାଲୀଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ''ୱେସାଲୀ'' ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଜାତଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସାଲୀଭାୱୂପଗମନତୋ ୱେସାଲୀତି ଲଦ୍ଧନାମକେ ନଗରେ''ତି। ସଯଂଜାତନ୍ତି ସଯମେୱ ଜାତଂ ଅରୋପିମଂ। ମହନ୍ତଭାୱେନେୱାତି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାନଂ, ଠିତୋକାସସ୍ସ ଚ ମହନ୍ତଭାୱେନ, ତେନାହ ''ହିମୱନ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାବଦ୍ଧଂ ହୁତ୍ୱା''ତି। କୂଟାଗାରସାଲାସଙ୍ଖେପେନାତି ହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛନ୍ନେନ କୂଟାଗାରସାଲାନିଯାମେନ। କୋସଲେସୁ ଜାତା, ଭୱା ୱା, ତଂ ୱା ରଟ୍ଠଂ ନିୱାସୋ ଏତେସନ୍ତି କୋସଲକା। ଏୱଂ ମାଗଧକା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯସ୍ସ ଅକରଣେ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମହାଜାନିଯୋ ହୋତି, ତଂ କରଣଂ ଅରହତୀତି କରଣୀଯଂ ତେନ କରଣୀଯେନ, ତେନାହ ''ଅୱସ୍ସଂ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମେନା''ତି। ତଂ କିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ସତି ସମୱାଯେ କାତବ୍ବତୋ।

୩୬୦। ଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା, ତାସଂ ୱସେନ ନାନାରମ୍ମଣାଚାରତୋ। ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତସ୍ସେୱ ପଟିସେଧୋ। ପଟିକ୍କମ୍ମାତି ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତଥା ଚିତ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ସଲ୍ଲୀନୋତି ଝାନସମାପତ୍ତିଯା ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଅଲ୍ଲୀନୋ।

ଓଟ୍ଠଦ୍ଧଲିଚ୍ଛୱୀୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୬୧।ଅଦ୍ଧୋଟ୍ଠତାଯାତି ତସ୍ସ କିର ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠଂ ଅପ୍ପକତାଯ ତିରିଯଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଅପନୀତଦ୍ଧଂ ୱିଯ ଖାଯତି ଚତ୍ତାରୋ ଦନ୍ତେ, ଦ୍ୱେ ଚ ଦାଠା ନ ଛାଦେତି, ତେନ ନଂ ''ଓଟ୍ଠଦ୍ଧୋ''ତି ୱୋହରନ୍ତି। ଅଯଂ କିର ଉପାସକୋ ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋ ଦାଯକୋ ଦାନପତି ବୁଦ୍ଧମାମକୋ ଧମ୍ମମାମକୋ ସଙ୍ଘମାମକୋ, ତେନାହ ପୁରେଭତ୍ତନ୍ତିଆଦି।

୩୬୨।ସାସନେଯ୍ୟୁତ୍ତପଯୁତ୍ତୋତି ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ। ସଙ୍ଖତ୍ତ ସୀହସମାନୱୁତ୍ତିନୋପି ଭଗୱତୋ ପରିସାଯ ମହନ୍ତେ ସତି ତଦଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିଯମାନାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ୱିସେସୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ମହନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସତୀ''ତି।

''ୱିସ୍ସାସିକୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତମସ୍ସ ୱିସ୍ସାସିକଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଅଯଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଥେରସ୍ସ ଖୀଣା ସୱସ୍ସସତୋ ଆଲସିଯଭାୱୋ ''ଅପ୍ପହୀନୋ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ୱାସନାଲେସଂ ପନ ଉପାଦାଯାହ ''ଇସକଂ ଅପ୍ପହୀନୋ ୱିଯ ହୋତୀ''ତି। ନ ହି ସାୱକାନଂ ସୱାସନା କିଲେସା ପହୀଯନ୍ତି।

୩୬୩। ୱିନେଯ୍ୟଜନାନୁରୋଧେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପାଟିହାରିଯୱିଜମ୍ଭନଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା''ତିଆଦି, ତେନେୱାହ ''ସଂସୂଚିତନିକ୍ଖମନୋ''ତି। ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମନୱେଲାଯଞ୍ହି ଛବ୍ବଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଆୱେଳଆୱେଳଆଯମଲାଯମଲା ହୁତ୍ୱା ସୱିସେସା ପଭସ୍ସରା ୱିନିଚ୍ଛରିଂସୁ।

୩୬୪।ତତୋ ପରନ୍ତି ''ହିୟ୍ୟୋ''ତି ୱୁତ୍ତଦିୱସତୋ ଅନନ୍ତରଂ ପରଂ ପୁରିମତରଂ ଅତିସଯେନ ପୁରିମତ୍ତା। ଇତି ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ୱଓହିତୋ ଯଥାକ୍କମଂ ପୁରିମପୁରିମତରଭାୱୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯଦେତ୍ଥ ''ପୁରିମତର''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋ ପଭୁତି ଯଂ ଯଂ ଓରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମଂ, ଯଂ ଯଂ ପରଂ, ତଂ ତଂ ପୁରିମତରଂ, ଓରପାରଭାୱସ୍ସ ୱିଯ ପୁରିମପୁରିମତରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅପେକ୍ଖାସିଦ୍ଧିତୋ, ତେନାହ ''ତତୋ ପଟ୍ଠାଯା''ତିଆଦି। ମୂଲଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯାତିଆଦିଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଅଗ୍ଗନ୍ତି ପଠମଂ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ପରା ଅତୀତା କୋଟି ହୋତୀତି ଆହ ''ପରକୋଟିଂ କତ୍ୱା''ତି। ଯଂ-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଚାଯଂ ''ୱିହରାମୀ''ତି ୱତ୍ତମାନପ୍ପଯୋଗୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ଅତୀତକାଲୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେନାହ ''ୱିହାସିନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି। ପଠମୱିକପ୍ପେ ''ୱିହରାମୀ''ତି ପଦସ୍ସ ''ଯଦଗ୍ଗେ''ତି ଇମିନା ଉଜୁକଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ''ତୀଣି ୱସ୍ସାନୀ''ତି ଇମିନାପି।

ପିଯଜାତିକାନୀତି ଇଟ୍ଠସଭାୱାନି। ସାତଜାତିକାନୀତି ମଧୁରସଭାୱାନି। ମଧୁରଂ ୱିଯାତି ହି ''ମଧୁର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ମନୋରମଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି।

କାମୂପସଞ୍ହିତାନୀତି ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତେନ କାମେନ ଉପସଂହିତାନି, କାମନୀୟାନୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘କାମସ୍ସାଦଯୁତ୍ତାନୀ’’ତି, କାମସ୍ସାଦସ୍ସ ଯୁତ୍ତାନି ଯୋଗ୍ଗାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସରୀରସଣ୍ଠାନେତି ସରୀରବିମ୍ବେ, ଆଧାରେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ତସ୍ମା ସନ୍ଦେନାତି ତଂ ନିସ୍ସାୟ ତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସନ୍ଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମଧୁରେନାତି ଇଟ୍ଠେନ। ଏତ୍ତାୱତାତି ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପରିକମ୍ମାକଥନମତ୍ତେନ। ‘‘ଅତ୍ତନା ଞାତମ୍ପି ନ କଥେତି, କିମସ୍ସ ସାସନେ ଅଧିଟ୍ଠାନେନା’’ତି କୁଜ୍ଝନ୍ତୋ ଆଘାତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସହ କୁଜ୍ଝନେନେୱ ଝାନାଭିଞ୍ଞାହି ପରିହାୟି। ଚିନ୍ତେସୀତି ‘‘କସ୍ମା ନୁ ଖୋ ମୟ୍ହଂ ତଂ ପରିକମ୍ମଂ ନ କଥେସୀ’’ତି ପରିୱିତକ୍କେନ୍ତୋ ଅୟୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନୱସେନ ଚିନ୍ତେସି। ଅନୁକ୍କମେନାତି ପାଥିକସୁତ୍ତେ ଆଗତନୟେନ ତଂ ତଂ ଅୟୁତ୍ତମେୱ ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ଭାସନ୍ତୋ, କରୋନ୍ତୋ ଚ ଅନୁକ୍କମେନ। ଭଗୱତି ବଦ୍ଧାଘାତତାୟ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ଗିହିଭାୱଂ ପତ୍ତୋ।

ଏକଂସଭାୱିତସମାଧିୱଣ୍ଣନା

୩୭୬-୩୭୧।ଏକଂସାୟାତି ତଦତ୍ଥେୟେୱ ଚତୁତ୍ଥୀ, ତସ୍ମା ଏକଂସତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଂସ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସପରିୟାୟୋ, ସୋ ଚ ଅଧିକାରତୋ ଦିବ୍ବରୂପଦସ୍ସନଦିବ୍ବସଦ୍ଦସ୍ସୱନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଏକକୋଟ୍ଠାସାୟା’’ତିଆଦି। ଅନୁଦିସାୟାତି ପୁରତ୍ଥିମଦକ୍ଖିଣାଦିଭେଦାୟ ଚତୁବ୍ବିଧାୟ ଅନୁଦିସାୟ। ଉଭୟକୋଟ୍ଠାସାୟାତି ଦିବ୍ବରୂପଦସ୍ସନତ୍ଥାୟ, ଦିବ୍ବସଦ୍ଦସ୍ସୱନତ୍ଥାୟ ଚ। ଭାୱିତୋତି ୟଥା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ, ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ସମଧିଗତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଭାୱିତୋ। ତୟିଦଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମକରଣେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀସୁ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏକଜ୍ଝଂ ଇଜ୍ଝନ୍ତୀସୁପି କମେନେୱ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧି ଏକଜ୍ଝଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିୟା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ପାଠଇଯମ୍ପି ଏକସ୍ସ ଉଭୟସମତ୍ଥତାସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱ ‘‘ଦିବ୍ବାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଦସ୍ସନାୟ, ଦିବ୍ବାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦାନଂ ସୱନାୟା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏକଜ୍ଝଂ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିସମ୍ଭୱତୋ। ‘‘ଏକଂସଭାୱିତୋ ସମାଧିହେତୂ’’ତି ଇମିନା ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାୟ ଏୱ ପରିକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଦିବ୍ବସଦ୍ଦଂ ନାସ୍ସୋସ୍ସୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅପଣ୍ଣକନ୍ତି ଅୱିରଜ୍ଝନକଂ, ଅନୱଜ୍ଜନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

୩୭୨। ‘‘ସମାଧି ଏୱ’’ ଭାୱେତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମାଧିଭାୱନା। ‘‘ଦିବ୍ବସୋତଞ୍ଞାଣଂ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନେନାପି ମହାଲିନା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣମ୍ପି ତେନ ସହ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏତାସଂ ନୂନ ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ପୁଚ୍ଛିତନ୍ତି ‘‘ଉଭୟଂସଭାୱିତାନଂ ସମାଧୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବାହିରାଏତା ସମାଧିଭାୱନା ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା। ତା ହି ଇତୋ ବାହିରକାନମ୍ପି ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଭଗୱତୋ ସାମୁକ୍କଂସିକଭାୱେନ ଅପ୍ପୱେଦିତତ୍ତା। ୟଦତ୍ଥନ୍ତି ୟେସଂ ଅତ୍ଥାୟ। ତେତି ତେ ଅରିୟଫଲଧମ୍ମେ। ତେ ହି ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବାତି।

ଚତୁଅରିୟଫଲୱଣ୍ଣନା

୩୭୩।ତସ୍ସାତି ୱଚ୍ଚଦୁକ୍ଖେ ସଂୟୋଜନତୋ। ‘‘ମଗ୍ଗସୋତଂ ଆପନ୍ନୋ’’ତି ଫଲଟ୍ଠସ୍ସ ୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ ହି ମଗ୍ଗସୋତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତେନେୱାହ ‘‘ସୋତାପନ୍ନେ’’ତି, ‘‘ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନେ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ଚ। ଅପତନଧମ୍ମୋତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ- (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ସଭାୱୋ। ଧମ୍ମନିୟାମେନାତି ମଗ୍ଗଧମ୍ମନିୟାମେନ। ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ସତ୍ତମଭୱତୋ ଉପରି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମତାୟ ୱା ନିୟତୋ। ପରଂ ଅୟନଂ ପରାଗତି।

ତନୁତ୍ତଂ ନାମ ପୱତ୍ତିୟା ମନ୍ଦତା, ୱିରଳଅତା ଚାତି ଆହ ‘‘ତନୁତ୍ତା’’ତିଆଦି। ହେଟ୍ଠାଭାଗିୟାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠାଭାଗସ୍ସ କାମଭୱସ୍ସପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ହିତାନଂ। ଓପପାତିକୋତି ଉପପାତିକୋ ଉପପତନେ ସାଧୁକାରୀତି କତ୍ୱା। ୱିମୁଚ୍ଚତୀତି ୱିମୁତ୍ତି, ଚିତ୍ତମେୱ ୱିମୁତ୍ତି ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବକିଲେସ… ପେ… ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଚିତ୍ତସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସମାଧି ଗହିତୋ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଭାୱୟ’’ନ୍ତି। ଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୩; ପେଟକୋ। ୨୨; ମି। ପ। ୨।୯) ୱିୟ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ, ତେନାହ ‘‘ପଞ୍ଞାୱ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି। ସାମନ୍ତି ଅତ୍ତନାୱ, ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଞ୍ଞାତି ୟ-କାରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଅଭିଜାନିତ୍ୱା’’ତି।

ଅରିୟଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୭୪-୫। ଅରିୟସାୱକୋ ନିବ୍ବାନଂ, ଅରିୟଫଲଞ୍ଚ ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାୟାତି ପଟିପଦା, ସା ଚ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଏୱାତି ଇଧ ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୟା’’ତି ଅରିୟମଗ୍ଗମାହ। ‘‘ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସା’’ତି ଅଞ୍ଞପଦତ୍ଥସମାସଂ ଅକତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋତି ପଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ୟାଥାୱତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟସଚ୍ଚାନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନସଭାୱା ସମ୍ମା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ପଦେୱ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନସଭାୱୋ ସମ୍ମା ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ଜନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ତବ୍ବିପକ୍ଖୱିରତିସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା

ଭେଦକରମିଚ୍ଛାୱାଚାପହାନେନ ଜନେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନକିଚ୍ଚୱତୀ ହୋତୀତି ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା। ଯଥା ଚୀୱରକମ୍ମାଦିକୋ କମ୍ମନ୍ତୋ ଏକଂ କାତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ତଂ ତଂ କିରିଯାନିପ୍ଫାଦକୋ ୱା ଚେତନାସଙ୍ଖାତୋ କମ୍ମନ୍ତୋ ହତ୍ଥପାଦଚଲନାଦିକଂ କିରିଯଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଏୱଂ ସାୱଜ୍ଜକତ୍ତବ୍ବକିରିଯାସମୁଟ୍ଠାପକମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ନିରୱଜ୍ଜସମୁଟ୍ଠାପନକିଚ୍ଚୱା ହୋତି, ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଚ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତୀତି ସମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। କାଯୱାଚାନଂ, ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ଚ ସଂକିଲେସଭୂତମିଚ୍ଛାଜୀୱପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମା ୱୋଦାପନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ। କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତୋ ପତିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନସଭାୱୋତି ସମ୍ମା ପଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। ସମ୍ମଦେୱ ଉପଟ୍ଠାନସଭାୱାତି ସମ୍ମା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାସତି। ୱିକ୍ଖେପୱିଦ୍ଧଂସନେନ ସମ୍ମଦେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଦହନସଭାୱୋତି ସମ୍ମା ସମାଧାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସମାଧି।

ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସା ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ। ପସ୍ସତୀତି ପକାସେତି କିଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତେନାହ ‘‘ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକ…ପେ… ଅସମ୍ମୋହତୋ’’ତି। ତେନେୱ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଅଙ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ପୱତ୍ତତୀତି ତଥେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

କିଚ୍ଚତୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେହି ଦୁକ୍ଖାଦିଞାଣେହି କାତବ୍ବସ୍ସ କିଚ୍ଚସ୍ସ ଇଧ ସାତିସଯଂ ନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ ଇମସ୍ସେୱ ୱା ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିପ୍ପକାସନକିଚ୍ଚତୋ। ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦିପ୍ପହାନକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୭୦୩) ‘‘ୱିରତିଚେତନା, ସବ୍ବେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ପଧାନାନଂ ୱିରତିଚେତନାନଂ ୱସେନ ‘‘ୱିରତିଯୋପିହୋନ୍ତି ଚେତନାଯୋପୀ’’ତି ଆହ। ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମଣକାଲେ ୱା ୱିରତିଯୋ, ସୁଭାସିତାଦିୱାଚାଭାସନାଦିକାଲେ ଚ ଚେତନାଯୋ ଯୋଜେତବ୍ବା। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିରତିଯୋୱ ଚେତନାନଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା ଏକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାଦିଞାଣତା ୱିଯ, ଏକାଯ ୱିରତିଯା ମୁସାୱାଦାଦିୱିରତିଭାୱୋ ୱିଯ ଚ ଏକାଯ ଚେତନାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଦିକିଚ୍ଚତ୍ତଯସାଧନସଭାୱାଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦିଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ, ତଂସିଦ୍ଧିଯଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗତ୍ତଯତ୍ତାସିଦ୍ଧିତୋ ଚ। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନୱସେନାତି ଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଭାୱୱସେନ।

ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସମ୍ମାସମାଧିଯେୱାତି। ଯଦିପି ସମାଧିଉପକାରକାନଂ ଅଭିନିରୋପନାନୁମଜ୍ଜନସମ୍ପିଯାଯନବ୍ରୂହନସନ୍ତସୁଖାନଂ ୱିତକ୍କାଦୀନଂ ୱସେନ ଚତୂହି ଝାନେହି ସମ୍ମାସମାଧି ୱିଭତ୍ତୋ, ତଥାପି ୱାଯାମୋ ୱିଯ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦିଚତୁୱାଯାମକିଚ୍ଚଂ, ସତି ୱିଯ ଚ ଅସୁଭାସୁଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତେସୁ କାଯାଦୀସୁ ସୁଭାଦିସଞ୍ଞାପହାନଚତୁସତିକିଚ୍ଚଂ ଏକୋ ସମାଧି ଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନସମାଧିକିଚ୍ଚଂ ନ ସାଧେତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ତଥା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧି ଏୱ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ମାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତତ୍ତା ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସତ୍ଥତ୍ତା କିଲେସଚୋରେ ଘାତେନ୍ତୋ। ବହୁକାରତ୍ତାତି ଯସ୍ମାଯଂ ଅନାଦିମତି ସଂସାରେ ଇମିନା କଦାଚିପି ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତପୁବ୍ବୋ କିଲେସଗଣୋ ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାଟକୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ । ତତ୍ଥ ଚାଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ହୋତୀତି ବହୁକାରା, ତସ୍ମା ବହୁକାରତ୍ତା।

ତସ୍ସାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା। ‘‘ବହୁକାରୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ବହୁକାରତଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଯଂ’’ ତମ୍ବକଂସାଦିମଯତ୍ତା କୂଟୋ। ଅଯଂ ସମସାରତାଯ ମହାସାରତାଯ ଛେକୋ। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ହେରଞ୍ଞିକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା କହାପଣୱିଭାଗଜାନନେ କରଣନ୍ତରଂ ବହୁକାରଂ ଯଦିଦଂ ହତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ପଞ୍ଞାଯ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମୱିଭାଗଜାନନେ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ବହୁକାରଂ ଯଦିଦଂ ୱିତକ୍କୋ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ତଦୱବୋଧତୋ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ବହୁକାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦୁତିଯୌପମାଯଂ ଏୱନ୍ତି ଯଥା ତଚ୍ଛକୋ ପରେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଂ ଦବ୍ବସମ୍ଭାରଂ ୱାସିଯା ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ଗେହକରଣକମ୍ମେ ଉପନେତି, ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରୋ ୱିତକ୍କେନ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ଦିନ୍ନଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିକମ୍ମେ ଉପନେତୀତି ଯୋଜନା। ୱଚୀଭେଦସ୍ସ ଉପକାରକୋ ୱିତକ୍କୋ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜୱଚୀଭେଦନିୱତ୍ତନପୱତ୍ତନକରାଯ ସମ୍ମାୱାଚାଯପି ଉପକାରକୋ ଏୱାତି ‘‘ସ୍ୱାଯ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱଚୀଭେଦସ୍ସ ନିଯାମିକା ୱାଚା କାଯିକକିରିଯାନିଯାମକସ୍ସ କମ୍ମନ୍ତସ୍ସ ଉପକାରିକା। ତଦୁଭଯାନନ୍ତରନ୍ତି ଦୁଚ୍ଚରିତଦ୍ୱଯପହାଯକସ୍ସ ସୁଚରିତଦ୍ୱଯପାରିପୂରିହେତୁଭୂତସ୍ସ ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ। ଇଦଂ ୱୀରିଯନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସମତାଦଯୋ ସମାଧିସ୍ସ ଉପକାରଧମ୍ମା। ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ଅପକାରଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଗତିଯୋତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଯୋ, କିଚ୍ଚାଦିସଭାୱେ ୱା। ସମନ୍ନେସିତ୍ୱାତି ଉପଧାରେତ୍ୱା।

ଦ୍ୱେପଞ୍ଚଜିତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୬୬-୭।‘‘କସ୍ମା ଆରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧିକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତେନ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଉପରି ଦେସନା ପୱତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାତି ତଥାଲଦ୍ଧିକତ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ଲିଚ୍ଛୱୀରଞ୍ଞୋ। ଦେସନାଯାତି ସଣ୍ହସୁଖୁମାଯଂ ସୁଞ୍ଞତପଟିସଂଯୁତ୍ତାଯଂ ଯଥାଦେସିତଦେସନାଯଂ। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ନ ସଦ୍ଦହତି ନ ପସୀଦତି। ତନ୍ତିଧମ୍ମଂ ନାମ କଥେନ୍ତୋତି ଯେସଂ ଅଜ୍ଝାଯ ଧମ୍ମୋ କଥୀଯତି, ତସ୍ମିଂ ତେସଂ ଅସତିପି ମଗ୍ଗପଟିୱେଧେ କେୱଲଂ ସାସନେ ତନ୍ତିଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋ। ଏୱରୂପସ୍ସାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତାଯ ଏୱଂପାକଟଧମ୍ମକାଯସ୍ସ ସତ୍ଥୁ। ଯୁତ୍ତଂନୁ ଖୋ ଏତଂ ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିସମଧିଗମେନ ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଏତଂ ‘‘ତଂ ଜୀୱ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଉଚ୍ଛେଦାଦିଗାହଗହଣଂ ଅପି ନୁ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଲଦ୍ଧିଯା ପନ ଝାନାଧିଗମମତ୍ତେନ ନ ତାୱ ୱିୱେଚିତତ୍ତା ‘‘ତେହି ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଝାନଲାଭିନୋପି ତଂ ଗହଣଂ ‘‘ଅଯୁତ୍ତମେୱା’’ତି ତଂ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦଂ ସସ୍ସତୱାଦଂ ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଅତ୍ତମନା ଅହେସୁନ୍ତି ଯସ୍ମା ଖୀଣାସୱୋ ୱିଗତସମ୍ମୋହୋ ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ, ‘‘ତସ୍ମା ତସ୍ସ ତଥା ୱତ୍ତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନନିଚ୍ଛଯତାଯ ତଂ ମମ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତମନା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋପି ଲିଚ୍ଛୱୀ ରାଜା ତେ ୱିଯ ସଞ୍ଜାତନିଚ୍ଛଯତ୍ତା ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଜାଲିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଦ୍ୱେପବ୍ବଜିତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୭୮। ‘‘ଘୋସିତେନ ସେଟ୍ଠିନା କତେ ଆରାମେ’’ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ କୋୟଂ ଘୋସିତସେଟ୍ଠି ନାମ, କଥଞ୍ଚାନେନ ଆରାମୋ କାରିତୋ, କଥଂ ୱା ତତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିହାସୀତି ତଂ ସବ୍ବଂ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସଙ୍ଖେପତୋୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁବ୍ବେ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋତି ଅଲ୍ଲକପ୍ପରଟ୍ଠତୋ। ତଦାତି ତେସଂ ତଂ ଗାମଂ ପୱିଟ୍ଠଦିୱସେ। ବଲୱପାୟାସନ୍ତି ଗରୁତରଂ ବହୁପାୟାସଂ। ଅସନ୍ନିହିତେତି ଗେହତୋ ବହି ଗତେ। ଭୁସ୍ସତୀତି ରୱତି। ଘୋସକଦେୱପୁତ୍ତୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅହୋସି ସରଘୋସସମ୍ପତ୍ତିୟା। ୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନାତି ପଞ୍ଞାୱେୟ୍ୟତ୍ତିୟେନ। ଘୋସିତସେଟ୍ଠି ନାମ ଜାତୋ ତାୟ ଏୱ ତସ୍ସ ସରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଘୋସିତନାମତା।

ସରୀରସନ୍ତପ୍ପନତ୍ଥନ୍ତି ହିମୱନ୍ତେ ଫଲମୂଲାହାରତାୟ କିଲନ୍ତସରୀରା ଲୋଣମ୍ବିଲସେୱନେନ ତସ୍ସ ସନ୍ତପ୍ପନତ୍ଥଂ ପୀନନତ୍ଥଂ। ତସିତାତି ପିପାସିତା। କିଲନ୍ତାତି ପରିସ୍ସନ୍ତକାୟା। ତେ କିର ତଂ ୱଟରୁକ୍ଖଂ ପତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ମହାନୁଭାୱା ମଞ୍ଞେ ଏତ୍ଥ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା, ‘‘ସାଧୁ ୱତାୟଂ ଦେୱତା ଅମ୍ହାକଂ ଅଦ୍ଧାନପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେୟ୍ୟା’’ତି ଚିନ୍ତେସୁଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଅଧିୱତ୍ଥା…ପେ… ନିସୀଦିଂସୂ’’ତି। ସୋତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଗହପତି। ଭତକାନନ୍ତି ଭତିୟା ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଦାସପେସକମ୍ମକରାନଂ। ପକତିଭତ୍ତୱେତନନ୍ତି ପକତିୟା ଦାତବ୍ବଭତ୍ତୱେତନଂ, ତଦା ଉପୋସଥିକତ୍ତା କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତାନମ୍ପି କମ୍ମକରଣଦିୱସେନ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତୱେତନମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚୀତି କଞ୍ଚିପି ଭତକଂ।

ଉପେଚ୍ଚ ପରସ୍ସ ୱାଚାୟ ଆରମ୍ଭନଂ ବାଧନଂ ଉପାରମ୍ଭୋ, ଦୋସଦସ୍ସନୱସେନ ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘ଉପାରମ୍ଭାଧିପ୍ପାୟେନ ୱାଦଂ ଆରୋପେତୁକାମା ହୁତ୍ୱା’’ତି। ୱଦନ୍ତି ନିନ୍ଦନୱସେନ କଥେନ୍ତି ଏତେନାତି ହି ୱାଦୋ, ଦୋସୋ। ତଂ ଆରୋପେତୁକାମା, ପତିଟ୍ଠାପେତୁକାମା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତି, ଇଧ ଯଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଜୀୱସଞ୍ଞିତଂ, ତଦେୱ ସରୀରସଞ୍ଞିତନ୍ତି ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତି ୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ରୂପଞ୍ଚ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ କତ୍ୱା ସମନୁପସ୍ସନୱସେନ ‘‘ସତ୍ତୋ’’ତି ୱା ବାହିରକପରିକପ୍ପିତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦନ୍ତି। ଭିଜ୍ଜତୀତି ନିରୁଦୟୱିନାସୱସେନ ୱିନସ୍ସତି। ତେନ ଜୀୱସରୀରାନଂ ଅନଞ୍ଞତ୍ତାନୁଜାନନତୋ, ସରୀରସ୍ସ ଚ ଭେଦଦସ୍ସନତୋ। ନ ହେତ୍ଥ ଯଥା ଭେଦୱତା ସରୀରତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ଅଦିଟ୍ଠୋପି ଜୀୱସ୍ସ ଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ଅଦିଟ୍ଠଭେଦତୋ ଅନଞ୍ଞତ୍ତା ସରୀରସ୍ସାପି ଅଭେଦୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ ତସ୍ସ ଭେଦସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧତ୍ତା, ଭୂତୁପାଦାୟରୂପୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସରୀରସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋ ହୋତୀ’’ତି।

‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର’’ନ୍ତି ଅଞ୍ଞଦେୱ ୱତ୍ଥୁଂ ଜୀୱସଞ୍ଞିତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱତ୍ଥୁଂ ସରୀରସଞ୍ଞିତନ୍ତି ‘‘ରୂପୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ ୱାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ରୂପେ ଭେଦସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଅତ୍ତନି ଚ ତଦଭାୱତୋ ଅତ୍ତା ନିଚ୍ଚୋତି ଆପନ୍ନମେୱାତି ଆହ ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ…ପେ… ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

୩୭୯-୩୮୦। ତୟିଦଂ ନେସଂ ୱଞ୍ଝାସୁତସ୍ସ ଦୀଘରସ୍ସତାପରିକପ୍ପନସଦିସନ୍ତି କତ୍ୱା ଠପନୀୟୋୟଂ ପଞ୍ହୋତି ତତ୍ଥ ରାଜନିମୀଲନଂ କତ୍ୱା ସତ୍ଥା ଉପରି ନେସଂ ‘‘ତେନ ହାୱୁସୋ ସୁଣାଥା’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆରଭୀତି ଆହ ‘‘ଅଥ ଭଗୱା’’ତିଆଦି। ତସ୍ସା ଯେୱାତି ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପଦାୟ।

ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସାତି ସଦ୍ଧାୟ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ‘‘ଏୱମହଂ ଇତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତସ୍ସ ତଦନୁରୂପଞ୍ଚ ସୀଲଂ ପୂରେତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନେନ ସମାହିତଚିତ୍ତସ୍ସ। ଏତଂ ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଏତଂ କିଲେସୱଟ୍ଟପରିବୁଦ୍ଧିଦୀପନଂ ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତିଆଦିକଂ ଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସନିସ୍ସିତଂ ୱଚନଂ ୱତ୍ତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବିଚିକିଚ୍ଛୋ ନ ହୋତୀତି ଧମ୍ମେସୁ ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ ନ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆସପ୍ପନପରିସପ୍ପନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତମେୱଂ ଜାନାମୀତି ଯେନ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତଂ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଜାନାମି। ନୋ ଚ ଏୱଂ ୱଦାମୀତି ଯଥା ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ତଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ସନିସ୍ସୟଂ ଅଭେଦତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତା ‘‘ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀର’’ନ୍ତି ୱା ତଦୁଭୟଂ ଭେଦତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତା ‘‘ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀର’’ନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତନୋ ମିଚ୍ଛାଗାହଂ ପୱେଦେନ୍ତି, ଅହଂ ପନ ନ ଏୱଂ ୱଦାମି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ଅଥ ଖୋ’’ତିଆଦି । ବାହିରକା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ କସିଣଜ୍ଝାନାନି ଏୱ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘କସିଣପରିକମ୍ମଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସା’’ତି। ଯସ୍ମା ଭାୱନାନୁଭାୱେନ ଝାନାଧିଗମୋ, ଭାୱନା ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିସଞ୍ଜାନନମୁଖେନ ହୋତୀତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ନିଦ୍ଦିସୀୟତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ସଞ୍ଞାବଲେନ ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ପଥୱୀକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତିଆଦି। ‘‘ନ କଲ୍ଲଂ ତସ୍ସେତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ଭଗୱତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ‘‘ଅଥ ଚ ପନାହଂ ନ ୱଦାମୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା

ନ ୱତ୍ତଙ୍ଗ କିରେତଂ କେୱଲିନା ଉତ୍ତମପୁରିସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମଞ୍ଞମାନା ୱଦନ୍ତୀ''ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଜାଲିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୮। ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଅଚେଲକସ୍ସପୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୩୮୧। ଯସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ତଂ ନଗରଂ, ତସ୍ସ ରଟ୍ଠସ୍ସପି ଯସ୍ମିଂ ନଗରେ ତଦା ଭଗୱା ୱିହାସି, ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସପି ଏତଦେୱ ନାମଂ, ତସ୍ମା ଉରୁଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଉରୁଞ୍ଞାଜନପଦେ ଉରୁଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେ ନଗରେତି ଅତ୍ଥୋ। ରମଣୀଯୋତି ମନୋହରଭୂମିଭାଗତାଯ ଛାଯୂଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଜନୱିୱିତ୍ତତାଯ ଚ ମନୋରମୋ। ନାମନ୍ତି ଗୋତ୍ତନାମଂ। ତପନଂ ସନ୍ତପନଂ କାଯସ୍ସ ଖେଦନଂ ତପୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତପସ୍ସୀ, ତଂ ତପସ୍ସିଂ। ଯସ୍ମା ତଥାଭୂତୋ ତପଂ ନିସ୍ସିତୋ, ତପୋ ୱା ତଂ ନିସ୍ସିତୋ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ତପନିସ୍ସିତକ’’ନ୍ତି। ଲୂଖଂ ୱା ଫରୁସଂ ସାଧୁସମ୍ମତାଚାରୱିରହତୋ ନପସାଦନୀଯଂ ଆଜୀୱତି ୱତ୍ତତୀତି ଲୂଖାଜୀୱୀ, ତଂ ଲୂଖାଜୀୱିଂ। ମୁତ୍ତାଚାରାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପରତୋ ପାଳିଯଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୯୭) ଆଗତା ହତ୍ଥାପଲେଖନାଦଯୋ ସଙ୍ଗହିତା। ଉପ୍ପଣ୍ଡେତୀତି ଉହସନୱସେନ ପରିଭାସତି। ଉପୱଦତୀତି ଅୱଞ୍ଞାପୁବ୍ବକଂ ଅପୱଦତି, ତେନାହ ‘‘ହୀଳେତି ୱମ୍ଭେତୀ’’ତି। ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅନୁଧମ୍ମଂତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମୋ ନାମ ହେତୁ ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୨୦) ୱିଯାତି ଆହ ‘‘କାରଣସ୍ସ ଅନୁକାରଣ’’ନ୍ତି। କାରଣନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ତଥାପୱତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ହି ସଦ୍ଦପ୍ପଯୋଗୋ। ଅନୁକାରଣନ୍ତି ଚ ସୋ ଏୱ ପରେହି ତଥା ୱୁଚ୍ଚମାନୋ। ପରେହୀତି ‘‘ଯେ ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତସତ୍ତେହି ପରେହି। ୱୁତ୍ତକାରଣେନାତି ଯଥା ତେହି ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ଚେ ତୁମ୍ହେହି ନ ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ତେହି ୱୁତ୍ତକାରଣେନ ସକାରଣୋ ହୁତ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ ୱାଦୋ ୱା ତତୋ ପରଂ ତସ୍ସ ଅନୁୱାଦୋ କୋଚି ଅପ୍ପମତ୍ତକୋପି ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତବ୍ବଂ ଠାନଂ କାରଣଂ ନାଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, କିମେୱଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋଜନା। ‘‘ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତି।

୩୮୨। ଇଦାନି ଯଂ ୱିଭଜ୍ଜୱାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତା ‘‘ନ ମେ ତେ ୱୁତ୍ତୱାଦିନୋ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱତ୍ୱା ତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇଧାହଂ କସ୍ସପା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ’’ତିଆଦିମାହ । ଭଗୱା ହି ନିରତ୍ଥକଂ ଅନୁପସମସଂୱତ୍ତନିକଂ କାଯକିଲମଥଂ ‘‘ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଦୁକ୍ଖୋ ଅନରିଯୋ ଅନତ୍ଥସଂହିତୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଗରହତି। ସାତ୍ଥକଂ ପନ ଉପସମସଂୱତ୍ତନିକଂ ‘‘ଆରଞ୍ଞିକୋ ହୋତି, ପଂସୁକୂଲିକୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ୱଣ୍ଣେତି। ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞତାଯାତି ଅପୁଞ୍ଞତାଯ। ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଭାୱତୋ କମ୍ମଫଲଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧; ମ। ନି। ୧।୪୪୫; ୨।୯୪, ୯୫, ୨୨୫; ୩।୯୧, ୧୧୫; ସଂ। ନି। ୩।୨୧୦; ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮) ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ତଥା ତଥା ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱା। ଅନେସନୱସେନାତି କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନିଚ୍ଛାଯ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱସେନ। ଇମେ ଦ୍ୱେତି ‘‘ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞୋ ପୁଞ୍ଞୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଦୁଚ୍ଚରିତକାରିନୋ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ।

‘‘ଇମେଦ୍ୱେ ସନ୍ଧାଯା’’ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଦୁତିଯନଯେ ‘‘ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞୋ, ପୁଞ୍ଞୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ସୁଚରିତକାରିନୋତି ଆଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। କମ୍ମକିରିଯୱାଦିନୋ ହି ଇମେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲା। ଇତି ପଠମଦୁତିଯନଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତତିଯଚତୁତ୍ଥନଯେସୁ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ବାହିରକାଚାରଯୁତ୍ତୋ ତିତ୍ଥିଯାଚାରଯୁତ୍ତୋ, ନ ୱିମୁତ୍ତାଚାରୋ। ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତ୍ୱାତି ଅଧମ୍ମିକେନ ସୁଖେନ ଅତ୍ତାନଂ ସୁଖେତ୍ୱା, ତେନାହ ‘‘ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପୂରେତ୍ୱା’’ତି। ‘‘ନ ଦାନି ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନା ତିସ୍ସନ୍ନଂ ମଞ୍ଞନାନଂ ୱସେନ ଦୁଚ୍ଚରିତପୂରଣମାହ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ‘‘ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଦୋସୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ପରିବ୍ବାଜିକାଯାତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତାଯ ତାପସଦାରିକାଯ। ଦହରାଯାତି ତରୁଣାଯ। ମୁଦୁକାଯାତି ସୁଖୁମାଲାଯ। ଲୋମସାଯାତି ତନୁତମ୍ବଲୋମତାଯ ଅପ୍ପଲୋମାଯ। କାମେସୂତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ପାତବ୍ଯତନ୍ତି ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ, ପାତବ୍ଯତନ୍ତି ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନକତଂ। ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ପରିଭୋଗତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ପା-ସଦ୍ଦୋ, କତ୍ତୁସାଧନୋ ଚ ତବ୍ବ-ସଦ୍ଦୋ, ଯଥାରୁଚି ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସକାମୋପି ହି ଅସ୍ସାଦିଯମାନୋ ୱତ୍ଥୁକାମନ୍ତୋଗଧୋଯେୱ।

ଇଦନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦଂ ୱିଭଜନଂ। ତିତ୍ଥିଯୱସେନ ଆଗତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତଥା ୱିଭତ୍ତତ୍ତା। ସାସନେପୀତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେପି।

ଅରହତ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତନି ଅସନ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱିପ୍ପଟିଜାନିତ୍ୱା। ସାମନ୍ତଜପ୍ପନଂ, ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନଂ, ଇରିଯାପଥନିସ୍ସିତନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ୱା କୁହନୱତ୍ଥୂନି। ତାଦିସୋୱାତି ଧୁତଙ୍ଗ- (ମି। ପ। ୪।୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୨) ସମାଦାନୱସେନ ଲୂଖାଜୀୱୀ ଏୱ। ଦୁଲ୍ଲଭସୁଖୋ ଭୱିସ୍ସାମି ଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ଉପପତ୍ତିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୩୮୩।ଅସୁକଟ୍ଠାନତୋତି ଅସୁକଭାୱତୋ। ଆଗତାତି ନିଦ୍ଦଉନୱସେନ ଇଧାଗତା। ଇଦାନି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆୟତିଂ ନିଦ୍ଦଉନଟ୍ଠାନଂ। ପୁନ ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ଆୟତିଂ ଅନନ୍ତରଭୱତୋ ତତିୟଂ ଉପପତ୍ତିଂ, ପୁନ ଉପପତ୍ତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। କେନ କାରଣେନାତି ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ହି ଇଚ୍ଛାଦୋସୱସେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗରହେୟ୍ୟ, ଅହଂ ପନ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନନ୍ତୋ ସଙ୍କଂ ତଂ କେନ କାରଣେନ ଗରହିସ୍ସାମି, ତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ତେନାହ ‘‘ଗରହିତବ୍ବମେୱା’’ତିଆଦି। ତମତ୍ଥନ୍ତି ଗରହିତବ୍ବସ୍ସେୱ ଗରହଣଂ, ପସଂସିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ପସଂସନଂ।

ନ କୋଚି ‘‘ନ ସାଧୂ’’ତି ୱଦତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ, ସମ୍ପରାୟିକସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସାଧନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତିୟା ଭଦ୍ଦକତ୍ତା। ପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱେରନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱେରଂ। ତଞ୍ହି ପଞ୍ଚୱିଧସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପଟିସତ୍ତୁଭାୱତୋ, ସତ୍ତାନଂ ୱେରହେତୁତାୟ ଚ ‘‘ୱେର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ଏୱ ତଂ ନ କୋଚି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦତି, ତଥା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥାନଂ ଅସାଧନତୋ, ସତ୍ତାନଂ ସାଧୁଭାୱସ୍ସ ଚ ଦୂସନତୋ। ନ ନିରୁନ୍ଧିତବ୍ବନ୍ତି ରୂପଗ୍ଗହଣେ ନ ନିୱାରେତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନୀୟଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ହି ଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭୋତି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ତେସଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରୋ ସାଧୁ , ତଦଗ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ସଂୱରୋ ନ ସାଧୂତି ଆହ ‘‘ପୁନ ଯଂ ତେ ଏକଚ୍ଚନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସଂୱର’’ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଯଂ ତେ ଏକଚ୍ଚଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ତେ ‘‘ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି ୱୁତ୍ତା ତିତ୍ଥିୟା ଯଂ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗାଦିଂ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ମୟଂ ତଂ ନ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦାମ। ଯଂ ତେ ଏକଚ୍ଚଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘ନ ସାଧୂ’’ତି ଯଂ ପନ ତେ ଅନୱଜ୍ଜପଚ୍ଚୟପରିଭୋଗଂ, ସୁନିୱତ୍ଥସୁପାରୁପନାଦିସମ୍ପାପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ‘‘ନ ସାଧୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ମୟଂ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ୱଦାମାତି ଏୱଂ ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ଯଂ ପରୱାଦମୂଲକଂ ଚତୁକ୍କଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଦେୱ ପୁନ ସକୱାଦମୂଲକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତନ୍ତି ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି କେନଚି ସମାନଂ, ତେନପି ତଂ ସମାନମେୱ, ତଥା ଅସମାନଂ ପୀତି। ସମାନାସମାନତନ୍ତି ସମାନାସମାନତାମତ୍ତଂ। ଅନୱସେସତୋ ହି ପହାତବ୍ବାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ସକୱାଦେ ଦିସ୍ସତି, ନ ପରୱାଦେ। ତଥା ପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ଚ ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପାଦନଂ ସକୱାଦେ, ନ ପରୱାଦେ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତ୍ୱାହ’’ନ୍ତିଆଦି।

ସମନୁଯୁଞ୍ଜାପନକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୮୫।ଲଦ୍ଧିଂପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘କିଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତତି, ଉଦାହୁ ପରେ ଗଣାଚରିୟା। ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ୱଦା’’ତି ଲଦ୍ଧିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସଂକିଲେସଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘କେନ କାରଣେନ ଏୱମତ୍ଥଂ ଗାହୟା’’ତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଉଭୟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ‘‘ଇଦଂ ନାମେତ୍ଥ କାରଣ’’ନ୍ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞାତେ ଅତ୍ଥେ ସାଧିୟମାନେ ଅନ୍ୱୟତୋ, ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ କାରଣଂ ସମତ୍ଥେତୁଂ ସଦିସାସଦିସଭେଦଂ ଉପମୋଦାହରଣଦ୍ୱୟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ, ଉଭୟଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ କାରଣସ୍ସ ଚ ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଯଥାପଟିଞ୍ଞାତେ ଅତ୍ଥେ ସାଧିତେ ସମ୍ପଦେୱ ଅନୁପଚ୍ଛା ଭାସନ୍ତୋ ନିଗମେନ୍ତୋ ସମନୁଭାସତି ନାମ। ଉପସଂହରିତ୍ୱାତି ଉପନେତ୍ୱା। ‘‘କିଂ ତେ’’ତିଆଦି ଉପସଂହରଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ଦୁତିୟପଦେତି ‘‘ସଙ୍ଘେନ ୱା ସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପଦେ।

ତମତ୍ଥନ୍ତି ତଂ ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସଂ ପହାୟ ୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ସମାଦାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅନୱସେସଂ ସମାଦାୟ ୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ। ଯୋଜେତ୍ୱାତି ଅକୁସଲାଦିପଦେହି ଯୋଜେତ୍ୱା। ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲା ଚେୱ ତତୋୟେୱ ଅକୁସଲାତି ଚ ସଙ୍ଖଂ ଗତାତି ସଙ୍ଖାତା ତତ୍ଥ ପୁରିମପଦେନ ଏକନ୍ତାକୁସଲେ ୱଦତି, ଦୁତିୟପଦେନ ତଂସହଗତେ, ତଂପକ୍ଖିୟେ ଚ, ତେନାହ ‘‘କୋଟ୍ଠାସଂ ୱା କତ୍ୱା ଠପିତା’’ତି, ଅକୁସଲପକ୍ଖିୟଭାୱେନ ୱୱତ୍ଥାପିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଜ୍ଜଟ୍ଠୋ ଦୋସଟ୍ଠୋ ଗାରୟ୍ହପରିୟାୟତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସାୱଜ୍ଜାତି ସଦୋସା’’ତି। ଅରିୟା ନାମ ନିଦ୍ଦୋସା, ଇମେ ପନ କତ୍ଥଚିପି ନିଦ୍ଦୋସା ନ ହୋନ୍ତୀତି ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠେନ ଅରିୟା ଭୱିତୁଂ ନାଲଂ ଅସମତ୍ଥା।

୩୮୬-୩୯୨।ଯନ୍ତି କାରଣେ ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯେନ ୱିଞ୍ଞୂ’’ତି। ଯଂ ୱା ପନାତି ‘‘ଯଂ ପନ କିଞ୍ଚୀ’’ତି ଅସମ୍ଭାୱନୱଚନମେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକ’’ନ୍ତି। ଗଣାଚରିୟା ପୂରଣାଦୟୋ। ସତ୍ଥୁପ୍ପଭୱତ୍ତା ସଙ୍ଘସ୍ସ ସଙ୍ଘସମ୍ପତ୍ତିୟାପି ସତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତି ୱିଭାୱୀୟତୀତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଘପସଂସାୟପି ସତ୍ଥୁୟେୱ ପସଂସାସିଦ୍ଧିତୋ’’ତି। ସା ପନ ପସଂସା ପସାଦହେତୁକାତି ପସାଦମୁଖେନ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପସୀଦମାନାପି ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପି-ସଦ୍ଦେନ ଯଥା ଅନ୍ୱୟତୋ ପସଂସା ସମୁଚ୍ଚୀୟତି, ଏୱଂ ସତ୍ଥୁୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ସାୱକେସୁ, ସାୱକୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ଚ ସତ୍ଥରି ଅପ୍ପସାଦୋ ସମୁଚ୍ଚୀୟତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସରୀରସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ, ରୂପକାୟପାରିପୂରିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱନ୍ତି ୱତ୍ତାରୋ ରୂପପ୍ପମାଣା , ଘୋସଧମ୍ମପ୍ପମାଣା ଚ। ପୁନ ଭୱନ୍ତି ୱତ୍ତାରୋତି ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୱସେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯା ସଙ୍ଘସ୍ସ ପସଂସାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ, ବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂଯେୱ ଚ ପାସଂସତା, ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ତଦଭାୱୋ ଜୋତିତୋ, ତଂ ୱିରତିପ୍ପହାନସଂୱରୁଦ୍ଦେସୱସେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଯମଧିପ୍ପାୟୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସେତୁଘାତୱିରତି ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୱିରତି। ୱିପସ୍ସନାମୱୱସେନାତି ''ଅନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱା ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱା ୱିୱିଧଂ ଦସ୍ସନମୱୱସେନ, ନ ପନ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗଣ୍ହନପୁବ୍ବକଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ। ଇତରାନୀତି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନାନି। ''ସେସ''ନ୍ତି ପଞ୍ଚସୀଲତୋ ଅଞ୍ଞୋ ସବ୍ବୋ ସୀଲସଂୱରୋ, ''ଖମୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୪; ୩।୧୫୯; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪) ୱୁତ୍ତୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ''ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧିଯ୍ୟରେ''ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୪୧; ଚୂଳନି। ୬୦) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦକୋ ମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତୋ ଞାଣସଂୱରୋ, ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପିଦହନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯା''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୨; ମ। ନି। ୧।୧୩୫; ସଂ। ନି। ୫।୮; ୱିଭ। ୨୦୫) ୱୁତ୍ତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସଙ୍ଖାତୋ ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ଇମଂ ସଂୱରପଞ୍ଚକଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ପଞ୍ଚ ଖୋ ପନିମେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାତିଆଦି ସାସନେ ସୀଲସ୍ସ ବହୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତଦେକଦେସେ ଏୱ ପରେସଂ ଅୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲସଂୱରସ୍ସେୱ ପୁନ ଗହଣଂ।

ଅରିଯଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା

୩୯୩।ସୀହନାଦନ୍ତି ସେଟ୍ଠନାଦଂ, ଅଭୀତନାଦଂ କେନଚି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯନାଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ମମ ୱାଦୋ ଅୱିପରୀତୋ, ତସ୍ସ ଅୱିପରୀତଭାୱୋ ଇମଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯତୋ ଜାନିତବ୍ବୋ''ତି ଏୱଂ ଅୱିପରୀତଭାୱାୱବୋଧନତ୍ଥଂ। ''ଅତ୍ଥି କସ୍ସପା''ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ୱଦନ୍ତୋ ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେ, ତଥଭାୱତୋ ଭୂତଂ, ଏକଂସତୋ ହିତାୱହଭାୱେନ ଅତ୍ଥଂ, ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଂ, ୱିନଯଯୋଗତୋ ପରେସଂ ୱିନଯନତୋ ଚ ୱିନଯଂ ୱଦତୀତି ସାମଂଯେୱ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋୱ ଜାନିସ୍ସତି, ସୋ ମଯା ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦିତୋ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଭୂତୋ ଅତ୍ଥି କସ୍ସପ ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଚ ଅଧିଗମୂପାଯଭୂତା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଯୋଜନା। ତେନ ''ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଇମେ ଧମ୍ମେ''ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତୋ ୱାଦୋ କେନଚି ଅସଂକମ୍ପିଯୋ ଯଥାଭୂତସୀହନାଦୋତି ଦସ୍ସେତି।

''ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୩୪) ୱିଯ ମଗ୍ଗଞ୍ଚ ପଟିପଦଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ''ଅଯମେୱା''ତି ୱଚନଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁଥୁଭାୱପଟିକ୍ଖେପନତ୍ଥଂ, ସବ୍ବଅରିଯସାଧାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ସାସନେ ପାକଟଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚ। ତେନାହ ''ଏକାଯନୋ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୱେ ମଗ୍ଗୋ''ତି, (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ୧।୧୦୬; ସଂ। ନି। ୫।୩୬୭, ୩୮୪, ୪୦୯)''ଏସେୱ ମଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସନସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧିଯା''ତି (ଧ। ପ। ୨୭୪),

''ଏକାଯନଂ ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ,

ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ,

ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୪, ୪୦୯; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ୧୦୭, ୧୨୧; ନେତ୍ତି। ୧୭୦);

ସବ୍ବେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସେସୁ ଅଭିଧମ୍ମପଦେସେସୁ ଚ ଏକୋୱାଯଂ ମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ ଆଗତୋ ଚାତି।

ତପୋପକ୍କମକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୪। ତପୋଯେୱ ଉପକ୍କମିତବ୍ବତୋ ଆରଭିତବ୍ବତୋ ତପୋପକ୍କମୋତି ଆହ ''ତପାରମ୍ଭା''ତି। ଆରମ୍ଭନଞ୍ଚେତ୍ଥ କରଣମେୱାତି ଆହ ''ତପୋକମ୍ମାନୀତିଅତ୍ଥୋ''ତି। ସମଣକମ୍ମସଙ୍ଖାତାତି ସମଣେହି କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମସଞ୍ଞିତା। ନିଚ୍ଚୋଲୋତି ନିସ୍ସଟ୍ଠଚେଲୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଚେଲୋ। ନଗ୍ଗିଯୱତସମାଦାନେନ ନଗ୍ଗୋ। ''ଠିତକୋୱ ଉଚ୍ଚାରଂ କରୋତୀ''ତିଆଦି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ୱମିତ୍ୱା ମୁଖୱିକ୍ଖାଲନାଦିଆଚାରସ୍ସପି ତେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା। ଜିୱ୍ହାଯ ହତ୍ଥଂ ଅପଲିଖତି ଅପଲିହତି ଉଦକେନ ଅଧୋୱନତୋ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ''ଏହି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଉପଗମନସଙ୍ଖାତୋ ୱିଧି ଏହିଭଦ୍ଦନ୍ତୋ, ତଂ ଚରତୀତି ଏହିଭଦ୍ଦନ୍ତିକୋ, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ଏହିଭଦ୍ଦନ୍ତିକୋ। ନ କରୋତି ସମଣେନ ନାମ ପରସ୍ସ ୱଚନକରେନ ନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ। ପୁରେତରନ୍ତି ତଂ ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପଗମନତୋ ପୁରେତରଂ। ତଂ କିର ସୋ ''ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଯାଦିଚ୍ଛକୀ ଏୱ ଭିକ୍ଖା

ଗହେତଵା’’ତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତଂ ‘‘ମମ ନିମିତ୍ତଭାୱେନ ବହୂ ଖୁଦ୍ଦକା ପାଣା ସଙ୍ଘାତଂ ଆପାଦିତା’’ତି ନ ଗଣ୍ହାତି। ନିମନ୍ତନଂ ନ ସାଦିଯତି ‘‘ଏୱଂ ତେସଂ ୱଚନଂ କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। କୁମ୍ଭୀଆଦୀସୁପି ସୋ ସତ୍ତସଞ୍ଞୀତି ଆହ ‘‘କୁମ୍ଭୀକଢୋପିୟୋ’’ତିଆଦି।

କବଳଅନ୍ତରାୟୋତି କବଳଅସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟୋ ହୋତୀତି। ଗାମସଭାଗାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗମ୍ମ କିତ୍ତେନ୍ତି ଏତିସ୍ସାତି ସଙ୍କିତ୍ତି, ତଥା ସଂହଟତଣ୍ଡୁଲାଦିସଞ୍ଚୟୋ। ମନୁସ୍ସାତି ୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚକରମନୁସ୍ସା।

ସୁରାପାନମେୱାତି ମଜ୍ଜଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାଯ ସୁରାଯ ପାନମେୱ ସୁରାଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମେରଯମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତଂ। ଏକାଗାରମେୱ ଉଞ୍ଛତୀତି ଏକାଗାରିକୋ। ଏକାଲୋପେନେୱ ୱତ୍ତତୀତି ଏକାଲୋପିକୋ। ଦୀଯତି ଏତାଯାତି ଦତ୍ତି, ଦ୍ୱତ୍ତିଆଲୋପମତ୍ତଗାହି ଖୁଦ୍ଦକଂ ଭିକ୍ଖାଦାନଭାଜନଂ, ତେନାହ ‘‘ଖୁଦ୍ଦକପାତୀ’’ତି। ଅଭୁଞ୍ଜନୱସେନ ଏକୋ ଅହୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଏକାହିକୋ, ଆହାରୋ। ତଂ ଏକାହିକଂ, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଦିୱସଲଙ୍ଘକୋତି ଆହ ‘‘ଏକଦିୱସନ୍ତରିକ’’ନ୍ତି। ‘‘ଦ୍ୱୀହିକ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏକାହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଏକାହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ ଏକାହୱାରୋ, ତଂ ଏକାହିକମେୱ ଅତ୍ଥତୋ। ଦ୍ୱୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱୀହଂ ଭୁଞ୍ଜନଂ ଦ୍ୱୀହୱାରୋ। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ପନ ପରିଯାଯଭତ୍ତଭୋଜନିକୋ ଦ୍ୱୀହଂ ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଏକାହମେୱ ଭୁଞ୍ଜତି। ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୯୫।କୁଣ୍ଡକନ୍ତି ତନୁତରଂ ତଣ୍ଡୁଲସକଲଂ।

୩୯୬। ସଣେହି ସଣୱାକେହି ନିବ୍ବତ୍ତୱତ୍ଥାନି ସାଣାନି। ମିସ୍ସସାଣାନି ମସାଣାନି, ନ ଭଙ୍ଗାନି। ଏରକତିଣାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅକ୍କମକଚିକଦଲୀୱାକାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଏରକାଦୀହି କତାନି ହି ଛୱାନି ଲାମକାନି ଦୁସ୍ସାନୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭନ୍ତି।

ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୱସେନେୱ ଉକ୍କୁଟିକୱତାନୁଯୋଗୋତି ଆହ ‘‘ଉକ୍କୁଟିକୱୀରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତି। ଥଣ୍ଡିଲନ୍ତି ୱା ସମା ପକତିଭୂମି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ପତ୍ଥଣ୍ଡିଲେ ପାତୁରହୋସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୪।୧୦) ୱିଯ, ତସ୍ମା ଥଣ୍ଡିଲସେୟ୍ୟନ୍ତି ଅନନ୍ତରହିତାଯ ପକତିଭୂମିଯଂ ସେୟ୍ୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଲଦ୍ଧଂ ଆସନନ୍ତି ନିସୀଦିତୁଂ ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଆସନଂ। ଅକୋପେତ୍ୱାତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା, ତେନାହ ‘‘ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦନସୀଲୋ’’ତି। ସୋ ହି ତଂ ଅଛଡ୍ଡେନ୍ତୋ ଅପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ଅକୋପେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି। ୱିକଟନ୍ତି ଗୂଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆସଯୱସେନ ୱିରୂପଂ ଜାତନ୍ତି କତ୍ୱା।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀନି ୱତପଦାନି ଯାୱ ‘‘ନ ଥୁସୋଦକଂ ପିୱତୀ’’ତି ଏତାନି ଏକୱାରାନି। ‘‘ଏକାଗାରିକୋ ୱା’’ତିଆଦୀନି ନାନାୱାରାନି, ନାନାକାଲିକାନି ୱା। ତଥା ‘‘ସାକଭକ୍ଖୋ ୱା’’ତିଆଦୀନି, ‘‘ସାଣାନିପି ଧାରେତୀ’’ତିଆଦୀନି ଚ। ତଥା ହେତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ, ପି-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ କତଂ। ପି-ସଦ୍ଦୋପି ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁରିମେସୁ ପନ ନ କତଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସାଣାନିପି ଧାରେତୀ’’ତିଆଦି ୱଚନସ୍ସ, ‘‘ରଜୋଜଲ୍ଲଧରୋ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱଚନସ୍ସ ଚ ଅୱିରୋଧୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା କିମେତ୍ଥ ଅୱିରୋଧଚିନ୍ତାଯା। ଉମ୍ମତ୍ତକପଚ୍ଛିସଦିସୋ ହି ତିତ୍ଥିଯୱାଦୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅଚେଲକୋ ହୋତୀ’’ତି ଆରଭିତ୍ୱା ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ସବ୍ବମ୍ପି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ସାଣାନିପି ଧାରେତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତପୋପକ୍କମନିରତ୍ଥକଥାୱଣ୍ଣନା

୩୯୭।ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀହି ୱିନାତି ସୀଲସମ୍ପଦା, ସମାଧିସମ୍ପଦା, ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାତି ଇମାହି ଲୋକୁତ୍ତରାହି ସମ୍ପଦାହି ୱିନା ନ କଦାଚି ସାମଞ୍ଞଂ ୱା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ୱା ସମ୍ଭୱତି, ଯସ୍ମା ଚ ତଦେୱଂ, ତସ୍ମା ତେସଂ ତପୋପକ୍କମାନଂ ନିରତ୍ଥକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ଯୋଜନା। ‘‘ଦୋସୱେରୱିରହିତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଦୋସସ୍ସ ମେତ୍ତାଯ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୋସ-ଗ୍ଗହଣେନ ୱା ସବ୍ବେପି ଝାନପଟିପକ୍ଖା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଗହିତା, ୱେର-ଗ୍ଗହଣେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଭୂତା ସତ୍ତା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଦୋସରହିତଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ୱେରରହିତନ୍ତି।

୩୯୮। ପାକଟଭାୱେନ କାଯତି ଗମେତୀତି ପକତି, ଲୋକସିଦ୍ଧୱାଦୋ, ତେନାହ ‘‘ପକତି ଖୋ ଏସାତି ପକତିକଥା ଏସା’’ତି। ମତ୍ତାଯାତି ମତ୍ତା-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ମତ୍ତା ସୁଖପରିଚ୍ଚାଗା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୯୦) ୱିଯ ଅପ୍ପତ୍ଥଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା ପମାଣୱାଚକୋତି ଆହ ‘‘ଇମିନା ପମାଣେନ ଏୱଂ ପରିତ୍ତକେନା’’ତି। ତେନ ପନ ପମାଣେନ ପହାତବ୍ବୋ ପକରଣପ୍ପତ୍ତୋ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୋତି ଆହ ‘‘ପଟିପତ୍ତିକ୍କମେନା’’ତି। ସବ୍ବଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

୩୯୯।ଅଞ୍ଞଥା ୱଦେଥାତି ଯଦି ଅଚେଲକଭାୱାଦିନା ସାମଞ୍ଞଂ ୱା ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ୱା ଅଭୱିସ୍ସ, ସୁୱିଜାନୋୱ ସମଣୋ ସୁୱିଜାନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଯସ୍ମା ପନ ତୁମ୍ହେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥାୱ ସାମଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱଦେଥ, ତସ୍ମା ଦୁଜ୍ଜାନୋୱ ସମଣୋ ଦୁଜ୍ଜାନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯାହା’’ତି। ତଂ

ପକତିୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ଯଂ ପାକତିକଂ ସାମଞ୍ଞଂ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ତେନ ''ଦୁକ୍କର''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତମେୱ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱତାପି ''ପକତି ଖୋ ଏସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ତଂ ପକତିୱାଦଂ ପାକତିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱିସଯଂ କଥଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଟିସଂହରିତ୍ୱା ସଭାୱତୋୱ ପରମତ୍ଥତୋୱ ସମଣସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଦୁଜ୍ଜାନଭାୱଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ପକାସେନ୍ତୋ। ତତ୍ରାପୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱାଦେପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ।

ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାୱଣ୍ଣନା

୪୦୦-୧।ପଣ୍ଡିତୋତି ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧେନ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, କଥଂ ଉଗ୍ଗହେସି ପରିପକ୍କଞାଣତ୍ତା ଘଟେ ପଦୀପେନ ୱିଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭଗୱତା ଦେସିତମତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତମ୍ପି ଦେସନଂ ଉପଧାରେସି। ତସ୍ସ ଚାତି ଯୋ ଅଚେଲକୋ ହୋତି ଯାୱ ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ତସ୍ସ ଚ। ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ପୁଚ୍ଛାମି, ଯାହି ସମଣୋ ଚ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୀଲସମ୍ପଦାଯାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ତେନ ''ଚିତ୍ତସମ୍ପଦାଯ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦାଯା''ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି ଅସେକ୍ଖସୀଲାଦିଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଗହିତଞ୍ହି ଅରହତ୍ତଂ, ତେନାହ ''ଅରହତ୍ତଫଲମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ।

ସୀହନାଦକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୨। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ , ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ଥୱିସଯତାଯ ଚ ଅନୁତ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ। ଅତିୱିଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧତାଯ ପରମୱିସୁଦ୍ଧଂ। ପରମନ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠଂ, ତେନାହ ''ଉତ୍ତମ''ନ୍ତି। ସୀଲମେୱ ଲୋକିଯସୀଲତ୍ତା। ଯଥା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଭଗୱତୋ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ ସୱାସନଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଦ୍ଧଂସନତୋ, ଏୱଂ ଲୋକିଯସୀଲମ୍ପି ତସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱେନ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା, ସମେନ ସମନ୍ତି ସମସମନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ମମ ସୀଲସମେନ ସୀଲେନ ମଯା ସମ''ନ୍ତି। ''ଯଦିଦଂ ଅଧିସୀଲ''ନ୍ତି ଲୋକିଯଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ବୁଦ୍ଧସୀଲଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ସୀଲେପୀ''ତି। ଇତି ଇମନ୍ତି ଏୱଂ ଇମଂ ସୀଲୱିସଯଂ। ପଠମଂ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପଠମଂ।

ତପତୀତି ସନ୍ତପତି, ୱିଧମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ହୀଳେତି ଲାମକତୋ ଠପେତି। ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଅରିଯା ଆରକା କିଲେସେହୀତି। ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତା ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପରମା ନାମ ସବ୍ବୁକ୍କଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଯଥା ଯୁୱିନୋ ଭାୱୋ ଯୋବ୍ବନଂ, ଏୱଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିନୋ ଭାୱୋ ଜେଗୁଚ୍ଛଂ। କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନାନି ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଯୋ। ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ଅଥ ୱା ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନଂ ଅଧିସୀଲଗ୍ଗହଣେନ, ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ଅଧିଜେଗୁଚ୍ଛଗ୍ଗହଣେନ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଅଧିପଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସତିସମାଧଯୋ ମଗ୍ଗଫଲପରିଯାପନ୍ନା ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ପନ ନିବ୍ବାନମେୱ।

୪୦୩। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଜନୱିୱିତ୍ତଂ ଠାନଂ ଇଧ ''ସୁଞ୍ଞାଗାର''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତତ୍ଥ ନଦନ୍ତେନ ୱିନା ନାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ''ଏକତୋୱ ନିସୀଦିତ୍ୱା''ତି। ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୂତି ଖତ୍ତିଯପରିସା, ବ୍ରାହ୍ମଣପରିସା, ଗହପତିପରିସା, ସମଣପରିସା, ଚାତୁମହାରାଜିକପରିସା, ତାୱତିଂସପରିସା, ମାରପରିସା, ବ୍ରହ୍ମପରିସାତି ଇମାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ।

ୱେସାରଜ୍ଜାନୀତି ୱିସାରଦଭାୱା ଞାଣପ୍ପହାନସମ୍ପଦାନିମିତ୍ତଂ କୁତୋଚି ଅସନ୍ତସ୍ସନଭାୱା ନିବ୍ଭଯଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସଭଂ ଠାନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ଠାନଂ, ଉତ୍ତମଂ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସଭା ୱା ପୁବ୍ବବୁଦ୍ଧା, ତେସଂ ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପିଚ ଉସଭସ୍ସ ଇଦନ୍ତି ଆସଭଂ, ଆସଭଂ ୱିଯାତି ଆସଭଂ। ଯଥା ହି ନିସଭସଙ୍ଖାତୋ ଉସଭୋ ଅତ୍ତନୋ ଉସଭବଲେନ ଚତୂହି ପାଦେହି ପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଅଚଲଟ୍ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋପି ଦସହି ତଥାଗତବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଚତୂହି ୱେସାରଜ୍ଜପାଦେହି ଅଟ୍ଠପରିସାପଥୱିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ କେନଚି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେନ ଅକମ୍ପିଯୋ ଅଚଲେନ ଠାନେନ ତିଟ୍ଠତି। ଏୱଂ ତିଟ୍ଠମାନୋୱ ତଂ ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତି ଉପଗଚ୍ଛତି ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତି ଅତ୍ତନି ଆରୋପେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆସଭଂ ଠାନଂ ପଟିଜାନାତୀ''ତି।

ସୀହନାଦଂ ନଦତୀତି ଯଥା ମିଗରାଜା ପରିସ୍ସଯାନଂ ସହନତୋ, ୱନମହିଂସମତ୍ତୱାରଣାଦୀନଂ ହନନତୋ ଚ ''ସୀହୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ତଥାଗତୋ ଲୋକଧମ୍ମାନଂ ସହନତୋ, ପରପ୍ପୱାଦାନଂ ହନନତୋ ଚ ''ସୀହୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସୀହସ୍ସ ନାଦଂ ସୀହନାଦଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସୀହୋ ସୀହବଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ସୀହନାଦଂ ନଦତି, ଏୱଂ ତଥାଗତସୀହୋପି ଦସହି ତଥାଗତବଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ୱିସାରଦୋ ୱିଗତଲୋମହଂସୋ ''ଇତି ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୭୮; ଅ। ନି। ୮।୨) ନଯେନ ନାନାୱିଲାସସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀହନାଦଂ ନଦତି।

ପଞ୍ହଂ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ଅଭିରଚିତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣଂଯେୱାତି ପୁଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେଯେୱ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଚିତ୍ତଂ ପରିତୋସେତିଯେୱ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ସୋତଦ୍ୱଞ୍ଚସ୍ସ ମଞ୍ଜୁଞ୍ଚନ୍ତି ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣୱଜ୍ଜିତେନ ନୱମେନ ଖଣେନ ଲଦ୍ଧମାନତ୍ତା। ''ଯଂ ନୋ ସତ୍ଥା ଭାସତି, ତଂ ନୋ ସୋସ୍ସାମା''ତି ଆଦରଗାରୱଜାତା ମହନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହେନ ସୋତଙ୍ଗ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଙ୍ଗ ମଞ୍ଜୁଞ୍ଚନ୍ତି। ସୁପ୍ପସନ୍ନା ପସାଦାଭିବୁଦ୍ଧିଯା ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସତାଯ କଲ୍ଲଚିତ୍ତା ମୁଦୁଚିତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ପସନ୍ନକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବସକ୍କାରଂ, ଧମ୍ମାମିସପୂଜନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଆମିସପୂଜଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଣୀତାନୀ''ତିଆଦିମାହ। ଧମ୍ମପୂଜା ପନ ''ତଥତ୍ତାଯା''ତି ଇମିନା ଦସ୍ସିତା। ତଥାଭାୱାଯାତି ଯଥତ୍ଥାଯ ଯସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ତଥାଭାୱାଯ, ତେନାହ ''ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିପୂରଣତ୍ଥାଯା''ତି। ସା ଚ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତି ଯାଯ ଅନୁପୁବ୍ବିଯା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବା, ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ସତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଙ୍ଗସମୱାଯେ ଏକଂସିକା ତସ୍ସା ପାରିପୂରୀତି ତଂ ଅନୁପୁବ୍ବିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କେଚି ସରଣେସୁ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇମସ୍ମିଂପନୋକାସେ ଠତ୍ୱାତି ''ପଟିପନ୍ନା ଚ ଆରାଧେନ୍ତୀ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ସୀହନାଦକିଚ୍ଚପାରିପୂରିଦୀପନେ ପାଠପଦେସେ ଠତ୍ୱା। ସମୋଧାନେତବ୍ବାତି ସଙ୍କଲିତବ୍ବା। ଏକୋ ସୀହନାଦୋ ଅସାଧାରଣୋ ଅଞ୍ଞେହି ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯୋ ସେଟ୍ଠନାଦୋ ଅଭୀତନାଦୋତି କତ୍ୱା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନନ୍ତିଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ''ୱିମୁତ୍ତିଯା ମଜ୍ଝଂ ସଦିସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏତେସଂ ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନଂ ସୀହନାଦାନଂ, ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ, ତେନାହ ''ଏକେକସ୍ସା''ତି। ''ପରିସାସୁ ଚ ନଦତୀ''ତି ଆଦଯୋ ପରିୱାରା ''ଏକଞ୍ଚ ତପସ୍ସିଂ ନିରଯେ ନିଦ୍ଦତ୍ତଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ଭଗୱା ପରିସାଯଂ ନଦତି ୱିସାରଦୋ ନଦତି ଯାୱ ''ପଟିପନ୍ନା ଆରାଧେନ୍ତୀ''ତି ଅତ୍ଥଯୋଜନାଯ ସମ୍ଭୱତୋ । ତଥା ସେସେସୁପି ନଯୋ।

''ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ସଙ୍କଲେତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ। ତେ ଦସାତି ତେ ''ପରିସାସୁ ଚ ନଦତୀ''ତି ଆଦଯୋ ସୀହନାଦା। ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ପୁରିମାନଂ ଦସନ୍ନଂ। ପରିୱାରୱସେନାତି ପଚ୍ଚେକଂ ପରିୱାରୱସେନ ଯୋଜିଯମାନା ସତଂ ସୀହନାଦା। ପୁରିମା ଚ ଦସାତି ତଥା ଅଯୋଜିଯମାନା ପୁରିମା ଚ ଦସାତି ଏୱଂ ଦସାଧିକଂ ସୀହନାଦସତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ୱାଦୀନଂ ୱାଦନ୍ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱାଦାନଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱାଦଂ। ପଟିସେଧେତ୍ୱାତି ତଥାଭାୱାଭାୱଦସ୍ସନେନ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଯଂ ଭଗୱା ଉଦୁମ୍ବରିକସୁତ୍ତେ ''ଇଧ ନିଗ୍ରୋଧ ତପସ୍ସୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩) ଉପକ୍କିଲେସୱିଭାଗଂ, ପାରିସୁଦ୍ଧିୱିଭାଗଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସପରିସସ୍ସ ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ପୁରତୋ ସୀହନାଦଂ ନଦି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇଦାନି ପରିସତି ନଦିତପୁବ୍ବଂ ସୀହନାଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତିତ୍ଥିଯପରିୱାସକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୦୪।ଇଦନ୍ତି ''ରାଜଗହେ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ୱିହରନ୍ତଂ ମଂ...ପେ... ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛୀ''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। କାମଂ ଯଦା ନିଗ୍ରୋଧୋ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି, ଭଗୱା ଚସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନ ତଦା ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ୱିହରତି, ରାଜଗହସମୀପେ ପନ ୱିହରତୀତି କତ୍ୱା ''ରାଜଗହେ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ୱିହରନ୍ତଂ ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ୱିହରଣଞ୍ଚସ୍ସ ତଦା ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି, ତେନାହ ''ଯଂ ତଂ ଭଗୱା''ତିଆଦି। ଯୋଗେତି ନଯେ, ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣୂପାଯେତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୦୫। ଯଂ ପରିୱାସଂ ସାମଣେରଭୂମିଯଂ ଠିତୋ ପରିୱସତୀତି ଯୋଜନା। ଯସ୍ମା ସାମଣେରଭୂମିଯଂ ଠିତେନ ପରିୱସିତବ୍ବଂ, ନ ଗିହିଭୂତେନ, ତସ୍ମା ଅପରିୱସିତ୍ୱାଯେୱ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଲଭତି। ଆକଙ୍ଖତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ, ଆକଙ୍ଖତି ଉପସମ୍ପଦନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ପବ୍ବଜ୍ଜା-ଗ୍ଗହଣଂ ୱଚନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନେୱ ''ଦିରତ୍ତତିରତ୍ତଂ ସହସେଯ୍ଯ''ନ୍ତି (ପାଚି। ୫୦) ଏତ୍ଥ ଦିରତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ୱିଯ। ଗାମପ୍ପୱେସନାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱେସିଯାୱିଧୱାଥୁଲ୍ଲକୁମାରିପଣ୍ଡକଭିକ୍ଖୁନିଗୋଚରତା, ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ଉଚ୍ଚାୱଚେସୁ କିଂକରଣୀଯେସୁ ଦକ୍ଖାନଲସାଦିତା, ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀସୁ ତିବ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦତା, ଯସ୍ସ ତିତ୍ଥାଯତନତୋ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣେ, ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ଚ ୱଣ୍ଣେ ଅନତ୍ତମନତା, ତଦୁଭଯଂ ଯଥାକ୍କମଂ ୱଣ୍ଣେ ଚ ଅୱଣ୍ଣେ ଚ ଅତ୍ତମନତାତି ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠ ୱତ୍ତାନି ପୂରେନ୍ତେନା''ତି। ଘଂସିତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱୀମଂସନୱସେନ ସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଘଂସିତ୍ୱା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା।

ଗଣମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱାତି ଉପସମ୍ପଦାକମ୍ମସ୍ସ ଗଣପ୍ପହୋନକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମଜ୍ଝେ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା। ୱୂପକଟ୍ଠୋତି ୱିୱିତ୍ତୋ। ତାଦିସସ୍ସ ସୀଲୱିସୋଧନେ ଅପ୍ପମାଦୋ ଅୱୁତ୍ତସିଦ୍ଧୋତି ଆହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ସତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ''ତି। ପେସିତଚିତ୍ତୋତି ନିବ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋ ତଂନିନ୍ନୋ ତପ୍ପୋଣୋ ତପ୍ପବ୍ଭାରୋ। ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତାପି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନା ଏୱ ଅରହତ୍ତାଧିଗମାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜାପେକ୍ଖା ହୋନ୍ତୀତି ତେପି ତେହି ଏକସଙ୍ଗହେ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ''କୁଲପୁତ୍ତାତି ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା''ତି, ତେନାହ ''ସମ୍ମଦେୱାତି ହେତୁନାୱ କାରଣେନେୱା''ତି। ''ଓତିଣ୍ଣୋମ୍ହି ଜାତିଯା''ତିଆଦିନା

ନଯେନ ହି ସଂୱେଗପୁବ୍ବିକଂ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଜ୍ଜଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଧ ''ସମ୍ମଦେୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେତୁନାତି ଞାଯେନ। ପାପୁଣିତ୍ୱାତି ପତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା। ସମ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞା ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱା, ପରିପୂରେତ୍ୱା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନିଟ୍ଠାପେତୁନ୍ତି ନିଗମନୱସେନ ପରିଯୋସାପେତୁଂ। ''ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯୋସାନଂ…ପେ… ୱିହାସୀ''ତି ଇମିନା ଏୱ ହି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନା ପରିଯୋସାପିତା। ତଂ ପନ ନିଗମେନ୍ତୋ ''ଅଞ୍ଞତରୋ ଖୋ ପନା…ପେ… ଅହୋସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ମହାସୀହନାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୯। ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ପୋଟ୍ଠପାଦପରିବ୍ବାଜକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୦୬।ସାୱତ୍ଥିୟନ୍ତି ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାୱତ୍ଥିଂ ଉପନିସ୍ସାୟା’’ତି। ଜେତସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ୱନେତି ଜେତେନ ନାମ ରାଜକୁମାରେନ ରୋପିତେ ଉପୱନେ। ନିୱାସଫାସୁତାଦିନା ପବ୍ବଜିତା ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆରାମୋ, ୱିହାରୋ। ଫୋଟୋ ପାଦେସୁ ଜାତୋତି ପୋଟ୍ଠପାଦୋ। ୱତ୍ଥଚ୍ଛାଯାଚ୍ଛାଦନପବ୍ବଜୂପଗତତ୍ତା ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋତି ମହାୱିଭୱତାଯ ମହାସାରତାପତ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ସମଯନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସୋ, ତଂ ତଂ ସମଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱଦନ୍ତୀତି ପକାରତୋ ୱଦନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ ଯଥା ତଥା ସମଯଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଭୁତଯୋ’’ତି ଇମିନା ତୋଦେଯ୍ୟଜାଣୁସୋଣୀସୋଣଦଣ୍ଡାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ପରିବ୍ବାଜକାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକାଦିକେ। ତିନ୍ଦୁକାଚୀରମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ତିନ୍ଦୁକାଚୀରୋ, ଆରାମୋ। ତଥା ଏକା ସାଲା ଏତ୍ଥାତି ଏକସାଲକୋ, ତସ୍ମିଂ ତିନ୍ଦୁକାଚୀରେ ଏକସାଲକେ।

ଅନେକାକାରାନୱସେସଞେଯ୍ୟତ୍ଥୱିଭାୱନତୋ, ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ତତ୍ଥ ପତ୍ଥଟଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା’’ତି, ଯତୋ ତସ୍ସ ଞାଣଜାଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ତଦନ୍ତୋଗଧତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାଯେୱ। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ସମନ୍ନାହାରେ କତେ ପଠମଂ ନେସଂ ୱେନେଯ୍ୟଭାୱେନେୱ ଉପଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ଅଥ ସରଣଗମନାଦିୱସେନ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତି ୱୀମଂସୀଯତୀତି ଆହ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ’’ତି । ନିରୋଧନ୍ତି ସଞ୍ଞାନିରୋଧଂ। ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତତୋ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ସଞ୍ଞୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାଣେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଯଥା ତେ ନିରୋଧଂ, ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ବ୍ଯାକରିଂସୁ, ବ୍ଯାକରିସ୍ସନ୍ତି ଚ, ତଥା ବ୍ଯାକରଣୱସେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା। ହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତୋତି ହତ୍ଥିସାରିନୋ ପୁତ୍ତୋ। ‘‘ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ପରିକପ୍ପୱଚନଂ ‘‘ତାଦିସଂ ଅତ୍ଥି ଚେ, ତଂ ୱିଯା’’ତି। ମେଘୱଣ୍ଣନ୍ତି ରତ୍ତମେଘୱଣ୍ଣଂ, ସଞ୍ଝାପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତମେଘସଙ୍କାସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚଗ୍ଘନ୍ତି ଅଭିନୱଂ ଆଦିତୋ ତଥାଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ , ଅନଞ୍ଞପରିଭୋଗତାଯ , ତଥା ୱା ସତ୍ଥୁ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ସୋ ପତ୍ତୋ ସବ୍ବକାଲଂ ‘‘ପଚ୍ଚଗ୍ଘ’’ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ସିଲାଦିୱୁତ୍ତରତନଲକ୍ଖଣୂପପତ୍ତିଯା ୱା ସୋ ପତ୍ତୋ ‘‘ପଚ୍ଚଗ୍ଘ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୪୦୭।ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୱସେନ ସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଜ୍ଝାସଯୱସେନ, ନ ପରେନ ଉସ୍ସାହିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଅତିପ୍ପଗଭାୱମେୱ ଦିସ୍ୱା’’ତି ଇଦଂ ଭୂତକଥନଂ ନ ତାୱ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଭଗୱା ହି ତଦା କାଲସ୍ସେୱ ୱିହାରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ୱାସନାଭାଗିଯାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ପୋଟ୍ଠପାଦଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି। ଯନ୍ନୂନାହନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସଂସଯପରିଦୀପନୋ, ଇଧ ପନ ସଂସଯପରିଦୀପନୋ ୱିଯ। କସ୍ମାତି ଆହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ସଂସଯୋ ନାମ ନତ୍ଥି ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା। ପରିୱିତକ୍କପୁବ୍ବଭାଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତକିଚ୍ଚସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପରିୱିତକ୍କୋ ଏୱ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲବ୍ଭତୀତି ‘‘କରିସ୍ସାମ, ନ କରିସ୍ସାମା’’ତିଆଦିକୋ ଏସ ଚିତ୍ତଚାରୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଲବ୍ଭତି ସଯୱତି ୱିଚାରଣୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ନ ପନ ସଂସଯୱସେନ। ତେନାହାତି ଯେନ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ଲବ୍ଭତି, ତେନେୱାହ ଭଗୱା ‘‘ଯନ୍ନୂନାହ’’ନ୍ତି। ପରିକପ୍ପନେ ୱାଯଂ ନିପାତୋ। ‘‘ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି କିରିଯାପଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଏୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ଯନ୍ନୂନା’’ତି ନିପାତପଦେନ ଜୋତୀଯତି। ଅହଂ ଯନ୍ନୂନ ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟନ୍ତି ଯୋଜନା। ଯଦି ପନାତି ଇଦମ୍ପି ତେନ ସମାନତ୍ଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଦି ପନାହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

୪୦୮। ଯଥା ଉନ୍ନତପ୍ପାଯୋ ସଦ୍ଦୋ ଉନ୍ନାଦୋ, ଏୱଂ ୱିପୁଲଭାୱେନ ଉପରୂପରି ପୱତ୍ତୋପି ଉନ୍ନାଦୋତି ତଦୁଭଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ପାଠଇଯଂ ‘‘ଉନ୍ନାଦିନିଯା’’ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ଉଚ୍ଚଂ ନଦମାନାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ପରିସାଯ। ଉଦ୍ଧଙ୍ଗମନୱସେନାତି ଉନ୍ନତବହୁଲତାଯ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ। ଦିସାସୁ ପତ୍ଥଟୱସେନାତି ୱିପୁଲଭାୱେନ ଭୂତପରମ୍ପରାଯ ସବ୍ବଦିସାସୁ ପତ୍ଥରଣୱସେନ। ଇଦାନି ପରିବ୍ବାଜକପରିସାଯ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦତାଯ କାରଣଂ, ତସ୍ସ ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେସଞ୍ହି’’ତିଆଦିମାହ। କାମସ୍ସାଦୋ ନାମ କାମଗୁଣସ୍ସାଦୋ। କାମଭୱାଦିଗତୋ ଅସ୍ସାଦୋ ଭୱସ୍ସାଦୋ।

୪୦୯।ସଣ୍ଠପେସୀତି ସଂଯମନୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ଠପେସି, ସଣ୍ଠପନଞ୍ଚେତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନକଥାଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅଗାରୱସ୍ସ ଜହାପନୱସେନ ଆଚାରସ୍ସ ସିକ୍ଖାପନଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସସ୍ସ ନିଗୂହନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖାପେସୀ’’ତିଆଦି। ଅପ୍ପସଦ୍ଦନ୍ତି ନିସ୍ସଦ୍ଦଂ, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦାଭାୱନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନପ୍ପମଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଅଗାରୱଂ କରୋନ୍ତି।

୪୧୦।ନୋଆଗତେ ଆନନ୍ଦୋତି ଭଗୱତି ଆଗତେ ନୋ ଅମ୍ହାକଂ ଆନନ୍ଦୋ ପୀତି ହୋତି। ପିଯସମୁଦାଚାରାତି ପିଯାଲାପା। ‘‘ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ

ଅକାସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ନ କେୱଲମୟମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ପଞ୍ଚଜିତା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଭଗୱତୋ ଅପଚିତିଂ କରୋନ୍ତେୱାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଞ୍ହୀ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା, ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାୟା’’ତି, ତେନ ସାସନେ ଅପ୍ପସନ୍ନାପି କୁଲଗାରୱେନ ଭଗୱତି ଅପଚିତିଂ କରୋନ୍ତେ ୱାତି ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ମିଂଅନ୍ତରେ କା ନାମ କଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ଯଥାୱୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୱନ୍ତରେ କଥା କା ନାମ। ୱିପ୍ପକତା ଆରଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ଅପରିୟୋସିତା। ‘‘କା କଥା ୱିପ୍ପକତା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସା ପରିୟୋସାପନଂ ପଟିଜାନାତି ନାମ। ‘‘କା କଥା’’ତି ଚ ଅୱିସେସଚୋଦନାତି ଯସ୍ସା ତସ୍ସା ସବ୍ବସ୍ସାପି କଥାୟ ପରିୟୋସାପନଂ ପଟିଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ପରେସଂ ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁନଂ ଅୱିସୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିୟନ୍ତଂ ନେତ୍ୱା ଦେମୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣଂ ପୱାରେସୀ’’ତି।

ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୧।ସୁକାରଣନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ ଅତ୍ଥାୱହଂ ହିତାୱହଂ କାରଣଂ। ନାନାତିତ୍ଥେସୁ ନାନାଲଦ୍ଧୀସୁ ନିୟୁତ୍ତାତି ନାନାତିତ୍ଥିକା, ତେ ଏୱ ନାନାତିତ୍ଥିୟା କ-କାରସ୍ସ ୟ-କାରଂ କତ୍ୱା। କୁତୁହଲମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି କୋତୂହଲା, ସା ଏୱ ସାଲାତି କୋତୂହଲସାଲା, ତେନାହ ‘‘କୋତୂହଲୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ’’ତି। ସଞ୍ଞାନିରୋଧେତି ସଞ୍ଞାସୀସେନାୟଂ ଦେସନା, ତସ୍ମା ସଞ୍ଞାସହଗତା ସବ୍ବେପି ଧମ୍ମା ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି, ତତ୍ଥ ପନ ଚିତ୍ତଂ ପଧାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତନିରୋଧେ’’ତି। ଅଚ୍ଚନ୍ତନିରୋଧସ୍ସ ପନ ତେହି ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଅୱିସୟତ୍ତା ଚ ‘‘ଖଣିକନିରୋଧେ’’ତି ଆହ। କାମଂ ସୋପି ତେସଂ ଅୱିସୟୋୱ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ନିରୋଧକଥା ୱୁଚ୍ଚମାନା ତତ୍ଥେୱ ତିଟ୍ଠତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। କିତ୍ତିଘୋସୋତି ‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ ଭୱନ୍ତରପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କାରଣଂ ଏୱଂ ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତି, ସାୱକେ ଚ ଏଦିସେ ସଂୱରସମାଦାନେ ପତିଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ଥୁତିଘୋସୋ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା ପତ୍ଥରତି। ପଟିଭାଗକିରିୟନ୍ତି ପଠଆସୱସେନ ପଟିଭାଗଭୂତଂ ପୟୋଗଂ କରୋନ୍ତୋ। ଭୱନ୍ତରସମୟନ୍ତି ତତ୍ର ତତ୍ର ୱୁଟ୍ଠନସମୟଂ ଅଭୂତପରିକପ୍ପିତଂ କିଞ୍ଚି ଉପ୍ପାଦିୟଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଅତ୍ତନୋ ସମୟଂ କତ୍ୱା। କିଞ୍ଚିଦେୱ ସିକ୍ଖାପଦନ୍ତି ‘‘ଏଲମୂଗେନ ଭୱିତବ୍ବଂ , ଏତ୍ତକଂ, ୱେଲଂ ଏକସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ନିସୀଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିକଂ କିଞ୍ଚିଦେୱ କାରଣଂ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ନିରୋଧକଥନ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥଂ।

ତେସୂତି କୋତୂହଲସାଲାୟଂ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ତିତ୍ଥିୟସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ। ଏକଚ୍ଚେତି ଏକେ। ପୁରିମୋତି ‘‘ଅହେତୂ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟା’’ତି ଏୱଂୱାଦୀ। ସ୍ୱାୟଂ ଇଧ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୟୋଜନା। ସମାପତ୍ତିନ୍ତି ଅସଞ୍ଞଭାୱାୱହଂ ସମାପତ୍ତିଂ। ନିରୋଧେତି ସଞ୍ଞାନିରୋଧେ। ହେତୁଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋତି ଯେନ ହେତୁନା ଅସଞ୍ଞଭୱେ ସଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧୋ ସବ୍ବସୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ, ଯେନ ଚ ତତୋ ଚୁତସ୍ସ ଇଧ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ତସ୍ସା ଉପ୍ପାଦୋ, ତଂ ଅୱିସୟତାୟ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ।

ନନ୍ତି ପଠମୱାଦିଂ। ନିସେଧେତ୍ୱାତି ‘‘ନ ଖୋ ନାମେତଂ ଭୋ ଏୱଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ଅସଞ୍ଞିକଭାୱନ୍ତି ମୁଚ୍ଛାପତ୍ତିୟା କିରିୟମୟସଞ୍ଞାୱସେନ ୱିଗତସଞ୍ଞିଭାୱଂ। ୱକ୍ଖତି ହି ‘‘ୱିସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସାନଂ ସନ୍ତାପନେନ ଅତ୍ତନ୍ତପୋ। ଘୋରତପୋତି ଦୁକ୍କରତାୟ ଭୀମତପୋ। ପରିମାରିତିନ୍ଦ୍ରିୟୋତି ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱାପାଦନେନ ସବ୍ବସୋ ମିଲାପିତଚକ୍ଖାଦିନ୍ଦ୍ରିୟୋ। ଭଗ୍ଗୋତି ଭଞ୍ଜିତକୁସଲଜ୍ଝାସୟୋ। ଏୱମାହାତି ‘‘ଏୱଂ ସଞ୍ଞା ହି ଭୋ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତା’’ତିଆଦିଆକାରେନ ସଞ୍ଞାନିରୋଧମାହ। ଇମିନା ନୟେନ ଇତୋ ପରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଯଥାରହଂ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଆଥବ୍ବଣପୟୋଗନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦୱିହିତଂ ଆଥବ୍ବଣିକାନଂ ୱିସଞ୍ଞିଭାୱାପାଦନପୟୋଗଂ। ଆଥବ୍ବଣଂ ପୟୋଜେତ୍ୱାତି ଆଥବ୍ବଣୱେଦେ ଆଗତଅଗ୍ଗିଜୁହନପୁବ୍ବକଂ ମନ୍ତଜପ୍ପନଂ ପୟୋଜେତ୍ୱା ସୀସଚ୍ଛିନ୍ନତାଦିଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଞାନିରୋଧମାହ। ତସ୍ସାତି ଯସ୍ସ ସୀସଚ୍ଛିନ୍ନତାଦି ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ସ।

ୟକ୍ଖଦାସୀନନ୍ତି ଦେୱଦାସୀନଂ, ଯା ‘‘ଦେୱତାଭତିୟୋତିପି’’ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମଦନିଦ୍ଧନ୍ତି ସୁରାମଦନିମିତ୍ତକଂ ସୁପନଂ ଦେୱତୂପହାରନ୍ତି ନଚ୍ଚନଗାୟନାଦିନା ଦେୱତାନଂ ପୂଜଂ। ସୁରାପାତିନ୍ତି ପାତିପୁଣ୍ଣଂ ସୁରଂ। ଦିୱାତି ଅତିଦିୱା ଉସ୍ସୂରେ।

ଏଲମୂଗକଥା ୱିୟାତି ଇମେସଂ ପଣ୍ଡିତମାନୀନଂ କଥା ଅନ୍ଧବାଲକଥାସଦିସୀ। ଚତ୍ତାରୋ ନିରୋଧେତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିଧୁରେ ଚତ୍ତାରୋ ନିରୋଧେ ଏତେ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ନ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିରୁଦ୍ଧନାନାସଭାୱେନ ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଅଥ ଖୋ ଏକସଭାୱେନ, ତେନାହ ‘‘ଇମିନା ଚା’’ତିଆଦି। ଅଞ୍ଞେନେୱାତି ଇମେହି ୱୁତ୍ତାକାରତୋ ଅଞ୍ଞାକାରେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ‘‘ଅୟଂ ନିରୋଧୋ, ଅୟଂ ନିରୋଧୋ’’ତି ଆମେଡିତୱଚନଂ ସନ୍ଧା ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଅନେକାକାରୱୋକାରଂ ନିରୋଧଂ ୱିଭାୱେସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ ଅହୋ ନୂନାତି ଏତ୍ଥ ଅହୋତି ଅଚ୍ଛରିୟେ, ନୂନାତି ଅନୁସ୍ସରଣେ ନିପାତୋ। ତସ୍ମା ଅହୋ ନୂନ ଭଗୱା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଦେସନତ୍ତା ନିରୋଧମ୍ପି ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟଂ କତ୍ୱା କଥେୟ୍ୟ ମଞ୍ଞେତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅହୋ ନୂନ ସୁଗତୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅଚ୍ଛରିୟୱିଭାୱନତୋ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱଚନଂ, ଅଚ୍ଛରିୟତ୍ଥୋପି ଚେତ୍ଥ ଅହୋ-ସଦ୍ଦୋ। ସୋ

ଯସ୍ମା ଅନୁସ୍ସରଣମୁଖେନେୱ ତେନ ଗହିତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅହୋ ନୂନାତି ଅନୁସ୍ସରଣନ୍ତେ’’ତି। କାଲପୁଗ୍ଗଲାଦିୱିଭାଗେନ ବହୁଭେଦତ୍ତା ଇମେସଂ ନିରୋଧଧମ୍ମାନନ୍ତି ବହୁୱଚନଂ, କୁସଲ-ସଦ୍ଦଯୋଗେନ ସାମିୱଚନଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଚିଣ୍ଣୱସିତାଯାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯଂ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ଚିଣ୍ଣତ୍ତା। ସଭାୱଂ ଜାନାତୀତି ନିରୋଧସ୍ସ ସଭାୱଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନାତି।

ଅହେତୁକସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନିରୋଧକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୨।ଘରମଜ୍ଝେଯେୱପକ୍ଖଲିତାତି ଘରତୋ ବହି ଗନ୍ତୁକାମା ପୁରିସା ମଗ୍ଗଂ ଅନୋତରିତ୍ୱା ଘରାଜିରେନ ସମତଲେ ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ ଏୱ ପକ୍ଖଲନଂ ପତ୍ତା, ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସାଧାରଣୋ ହେତୁ, ସାଧାରଣୋ ପଚ୍ଚଯୋତି ଏୱମାଦି ୱିଭାଗେନ ଇଧ ପଯୋଜନଂ ନତ୍ଥି ସଞ୍ଞାଯ ଅକାରଣଭାୱପଟିକ୍ଖେପତ୍ତା ଚୋଦନାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କାରଣସ୍ସେୱ ନାମ’’ନ୍ତି।

ପାଠଇଯଂ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିପି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିପୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ‘‘ସହେତୂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତିଯେୱ, ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି ୱଚନଂ, ନ ନିରୋଧସ୍ସ ସହେତୁସପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉପ୍ପାଦୋ ହି ସହେତୁକୋ , ନ ନିରୋଧୋ। ଯଦି ହି ନିରୋଧୋପି ସହେତୁକୋ ସିଯା, ତସ୍ସ ନିରୋଧେନାପି ଭୱିତବ୍ବଂ ଅଙ୍କୁରାଦୀନଂ ୱିଯ, ନ ଚ ତସ୍ସ ନିରୋଧୋ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ଚ ନଯୋ ଖଣନିରୋଧୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଯୋ ପନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲୱସେନ ସବ୍ବସୋୱ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ସୋ ‘‘ସହେତୁକୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ ତଥାରୂପାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱିନା ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୧। ୪୧୨) ତତୋ ଏୱ ଚ ଇଧାପି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଞ୍ଞାଯ ସହେତୁକଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଦୀପେତୁ’’ନ୍ତି।

ସିକ୍ଖା ଏକାତି ଏତ୍ଥ ସିକ୍ଖାତି କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞପରିଯାଯୋ ‘‘ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତି ସତୋ ୱା ପନ ସତ୍ତସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୮୫ ଆଦଯୋ; ମ। ନି। ୩।୨୧) ୱିଯ, ନ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱାଚୀତି ଆହ ‘‘ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସିକ୍ଖାଯ ଏକଚ୍ଚା ସଞ୍ଞା ଜାଯନ୍ତୀ’’ତି। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୪୧୩।ତତ୍ରାତି ତସ୍ସଂ ଉପରିଦେସନାଯଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱସେନ ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଆଗତାତି ସଭାୱତୋ ଉପକାରତୋ ଚ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ତତିଯା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୱସେନ ଆଗତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨) କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା ଆଗତା ଏୱ, ତଥାପି ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ ଏୱ ଅଭିସଞ୍ଞାନିରୋଧୋ ଦସ୍ସିତୋ, ଇତରା ତସ୍ସ ସମ୍ଭାରଭାୱେନ ଆନୀତା।

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋତି ପଞ୍ଚକାମକୋଟ୍ଠାସେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରାଗୋ। ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରୋତି ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନତାୱସେନ ଅସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଯୋ କୋଚି କାମଚାରୋ ଯା କାଚି ଲୋଭୁପ୍ପତ୍ତି। ପୁରିମୋ ୱିସଯୱସେନ ନିଯମିତତ୍ତା କାମଗୁଣାରମ୍ମଣୋୱ ଲୋଭୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଇତରୋ ପନ ଝାନନିକନ୍ତିଭୱରାଗାଦିପ୍ପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ଲୋଭଚାରୋ କାମନଟ୍ଠେନ କାମେସୁ ପୱତ୍ତନତୋ। ସବ୍ବେପି ହି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କାମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମାତି। ଉଭଯେସମ୍ପି କାମସଞ୍ଞାତିନାମତା ସହଚରଣଞ୍ଞାଯେନାତି ‘‘କାମସଞ୍ଞା’’ତି ପଦୁଦ୍ଧାରଂ କତ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

‘‘ତସ୍ସା’’ତିଆଦି ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରତୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗସ୍ସ ୱିସେସଦସ୍ସନଂ। କାମଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋପି ଅସମୁପ୍ପନ୍ନୋ ଏୱ ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାଟୀଯତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ସମୁଗ୍ଘାଟିତେପି ନ ସବ୍ବୋ ରାଗୋ ସମୁଗ୍ଘାଟଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗଗ୍ଗହଣେନ ନ ଇତରସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଗହଣଂ ହୋତୀତି ଉଭଯସାଧାରଣେନ ପରିଯାଯେନ ଉଭଯଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ କାମସଞ୍ଞାଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ସରୂପତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଭାୱତୋ ‘‘ଅସମୁପ୍ପନ୍ନକାମଚାରୋପନ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସବିସତ୍ତାତି କାମସଞ୍ଞାଦିଭାୱେନ ସମାନତ୍ତା, ଏତେନ ପାଠଇଯଂ ‘‘ପୁରିମା’’ତି ସବିସକପ୍ପନାୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଅନାଗତା ହି ଇଧ ‘‘ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନାୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି।

ନୀୱରଣୱିୱେକତୋ ଜାତତ୍ତା ୱିୱେକଜେହି ପଠମଜ୍ଝାନପୀତିସୁଖେହି ସହ ଅଙ୍ଗାତଙ୍କା, ତଂକୋଟ୍ଠାସିକା ୱାତି ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖସଙ୍ଖାତା। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାପଟିଘସଞ୍ଞାହି ନିପୁଣତାଯ ସୁଖୁମଭୂତତାଯ ସୁଖୁମସଞ୍ଞା ଭୂତା ସୁଖୁମଭାୱେନ, ପରମତ୍ଥଭାୱେନ ଅୱିପରୀତସଭାୱା। ଝାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାସିଦ୍ଧା ସଣ୍ହସୁଖୁମତା ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଓଠଆରିକଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ ସୁଖୁମା’’ତି। ଭୂତତାଯାତି ୱିଜ୍ଜମାନତାଯ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

ସମାପଜ୍ଜନାଧିଟ୍ଠାନାନି ୱିଯ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଝାନେ ପରିଯାପନ୍ନମ୍ପି ହୋତି ଯଥା ତଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମେସୁ, ନ ଆୱଜ୍ଜନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନୀତି ''ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଚ ସିକ୍ଖତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ''ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ''ତି। ତନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ। ତେନାତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ, ତସ୍ମା ପଠମଜ୍ଝାନେନ ହେତୁଭୂତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେତୁଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଝାନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସଞ୍ଞାୟ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱୋ କାମସଞ୍ଞାୟ ନିରୋଧସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯତାୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ। ତଥା ଚେୱ ସଂୱଣ୍ଣିତଂ ''ତଥାରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିଯା ୱିନା ଅଭାୱତୋ''ତି। ଏତେନୁପାଯେନାତି ଯ୍ୱାଯଂ ପଠମଜ୍ଝାନତପ୍ପଟିପକ୍ଖସଞ୍ଞାୱସେନ ''ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସିକ୍ଖା ଏକା ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏତେନ ନଯେନ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବୱାରେସୁ।

୪୧୪। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସମାପତ୍ତିୱସେନ ତଂତଂସଞ୍ଞାନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ଅଙ୍ଗୱସେନ ସୋ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଯସ୍ମା ପନା''ତିଆଦି। ''ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନ''ନ୍ତି ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୟ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନଞ୍ହି କରୋନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିଂ ପତ୍ୱା ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନଂ କରୋତି, ନ ଚ ସଞ୍ଞା ସମାପତ୍ତିଯା କିଞ୍ଚି ଅଙ୍ଗଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚ ''ଇଦଞ୍ଚ ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନାତି ଏୱଂ ଅଙ୍ଗତୋ ସମ୍ମସନଂ ଉଦ୍ଦଟ''ନ୍ତି। ଅଙ୍ଗତୋତି ୱା ଅୱଯୱତୋତି ଅତ୍ଥୋ, ଅନୁପଦଧମ୍ମତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଦେୱାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନମେୱ।

ଯତୋ ଖୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଯୋ ନାମା''ତି ଯଥା ''ଆଦିମ୍ହୀ''ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ''ଆଦିତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଇତରୱିଭତ୍ତିତୋପି ତୋ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ସକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତେ ସଞ୍ଞା ସକସଞ୍ଞା, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସକସଞ୍ଞୀ, ତେନାହ ''ଅତ୍ତନୋ ପଠମଜ୍ଝାନସଞ୍ଞାୟ ସଞ୍ଞୱା''ତି। ସକସଞ୍ଞୀତି ଚେତ୍ଥ ଉପରି ୱୁଚ୍ଚମାନନିରୋଧପାଦକତାୟ ସାତିସଯାୟ ଝାନସଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତକୋ ଇ-କାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତେନେୱାହ ''ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସଞ୍ଞଗ୍ଗଂ ଫୁସତୀ''ତିଆଦି। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସକସଞ୍ଞିତାଗ୍ଗହଣେନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଝାନେ ସବ୍ବସୋ ସୁଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଲୋକିଯାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଏୱ ୱା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତଂ ତେସୁ ସେଟ୍ଠଂ, ତଦଗ୍ଗେନ ତେସମ୍ପି ସେଟ୍ଠନ୍ତି। ''ଲୋକିଯାନ''ନ୍ତି ୱିସେସନଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାପତ୍ତୀହି ତସ୍ସ ଅସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ''କିଚ୍ଚକାରକସମାପତ୍ତୀନ''ନ୍ତି ୱିସେସନଂ ଅକିଚ୍ଚକାରକସମାପତ୍ତିତୋ ତସ୍ସ ଅସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଅକିଚ୍ଚକାରକତା ଚସ୍ସା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚାଭାୱୱଚନତୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥେୱ ହି ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା, ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦଯୋ ପୀତି। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ପକତିୱିପସ୍ସକାନଂ ସମ୍ମସିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟରୂପେନ ଠିତା, ତଦଗ୍ଗେନ ହେଟ୍ଠିମସମାପତ୍ତିଧମ୍ମା ୱିଯ ପଟୁକିଚ୍ଚକରଣସମତ୍ଥାପି ନ ହୋନ୍ତୀତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥମଞ୍ଜୁସାଯଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ଆରୁପ୍ପକଥାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ଟୀ। ୧।୨୮୬) ସୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ''ଯଥା ହେଟ୍ଠିମା ହେଟ୍ଠିମା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଉପରିମାନଂ ଉପରିମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି କସ୍ସଚିପି ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ତସ୍ମା ସା ଅକିଚ୍ଚକାରିକା, ଇତରା କିଚ୍ଚକାରିକା ୱୁତ୍ତା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ ତସ୍ସାପି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତପରିଦମନାଦୀନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନକିଚ୍ଚସାଧନତୋ। ତସ୍ମା ପୁରିମୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ ଯୁତ୍ତୋ।

ପକପ୍ପେତୀତି ସଂୱିଦହତି। ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ହି ଝାନସୁଖଂ ଅତ୍ତନି ସଂୱିଦହତି ନାମ। ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ଆଯୂହତି, ସମ୍ପିଣ୍ଡେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ ହି ସମୁଦଯଟ୍ଠୋ। ଯସ୍ମା ନିକନ୍ତିୱସେନ ଚେତନାକିଚ୍ଚସ୍ସ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତି, ତସ୍ମା ଫଲୂପଚାରେନ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନିକନ୍ତିଂ କୁରୁମାନୋ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ନାମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମା ଇଦାନି ମେ ଲଦ୍ଧମାନା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ ତଂସମତିକ୍କମେନେୱ ଉପରିଝାନତ୍ଥାୟ ଚେତନାଭିସଙ୍ଖରଣସମ୍ଭୱତୋ। ଅଞ୍ଞାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାହି ଅଞ୍ଞା। ତତୋ ଥୂଲତରଭାୱତୋ ଓଳାରିକା। କା ପନ ତାତି ଆହ ''ଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା''ତି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଏୱ ହି ଉପରିଝାନତ୍ଥାୟ ଚେତନାଭିସଙ୍ଖରଣାନି ଭୱେଯ୍ୟୁଂ, ୱୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ ହୋତି। ଯାୱ ଚ ଉପରି ଝାନସମାପଜ୍ଜନଂ, ତାୱ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଭୱଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଆହ ''ଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି।

ଚେତେନ୍ତୋୱାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଜ୍ଝାନଂ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଏୱ। ନ ଚେତେତି ତଥା ହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନେସୁ ୱିଯ ୱା ପୁବ୍ବାଭୋଗାଭାୱତୋ ପୁବ୍ବାଭୋଗୱସେନ ହି ଝାନଂ ପକପ୍ପେନ୍ତୋ ଇଧ ''ଚେତେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ''ଅହମେତଂ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେମି ଉପସମ୍ପାଦେମି ସମାପଜ୍ଜାମୀ''ତି ଏୱଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ ତତ୍ଥ ସାଲଯସ୍ସେୱ ହୋତି, ନ ଅନାଲଯସ୍ସ, ତସ୍ମା ଏକଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକମ୍ପି ଝାନଂ ପତ୍ୱେନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପହୀନନିକନ୍ତିକତାୟ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନସ୍ସ ତଥା ହେଟ୍ଠିମଜ୍ଝାନେସୁ ୱିଯ ୱା ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ନ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ''ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ''ତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ଉପମାୟ ପଟିପାଦେତି।

ପଚ୍ଛାଭାଗେତି ପିତୁଘରସ୍ସ ପଚ୍ଛାଭାଗେ। ତତୋ ପୁତ୍ତଘରତୋ। ଲଦ୍ଧଘରମେୱାତି ଯତୋ ଅନେନ ଭିକ୍ଖା ଲଦ୍ଧା, ତମେୱ ଘରଂ ପୁତ୍ତଗେହମେୱ।

ଆସନସାଲା ୱିଯ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତି ତତୋ ପିତୁଘରପୁତ୍ତଘରଟ୍ଠାନିଯାନଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନିରୋଧସମାପତ୍ତୀନଂ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ପିତୁଘରଂ ଅମନସିକରିତ୍ୱାତି ପୱିସିତ୍ୱା ସମତିକ୍କନ୍ତମ୍ପି ପିତୁଘରଂ ନ ମନସି କତ୍ୱା। ପୁତ୍ତଘରସ୍ସେୱ ଆଚିକ୍ଖନଂ ୱିଯ ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବମ୍ପି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନ ମନସି କତ୍ୱା ପରତୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଅତ୍ଥାଯ ଏୱ ମନସିକାରୋ। ଏୱଂ ଅମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ, ମନସିକାରସାମଞ୍ଞେନ ଚ ଉପମୁପମେଯ୍ୟତା ୱେଦିତବ୍ବା ଆଚିକ୍ଖନେନପି ମନସିକାରସ୍ସେୱ ଜୋତିତତ୍ତା। ନ ହି ମନସିକାରେନ ୱିନା ଆଚିକ୍ଖନଂ ସମ୍ଭୱତି।

ତା ଝାନସଞ୍ଞାତି ତା ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ପୱତ୍ତା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞା। ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ପଦେସେନେୱ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ପନ ଉପରି ଅନୁପ୍ପାଦୋ। ଯଥା ଚ ଝାନସଞ୍ଞାନଂ, ଏୱଂ ଇତରସଞ୍ଞାନଂ ପୀତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞା ଚ ଓଳାରିକା ଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି, ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୂତି ସୋ ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସଞ୍ଞାଗ୍ଗେ ଠିତୋ ଅରହତ୍ତେ, ଅନାଗାମିଫଲେ ୱା ପତିଟ୍ଠିତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦ୍ୱୀହି ଫଲେହି ସମନ୍ନାଗମୋ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି, ସୋଳସୱିଧା ଞାଣଚରିଯା, ନୱୱିଧା ସମାଧିଚରିଯାତି ଇମେସଂ ୱସେନ ନିରୋଧପଟିପାଦନପଟିପତ୍ତିଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ଫୁସତୀତି ଏତ୍ଥ ଫୁସନଂ ନାମ ୱିନ୍ଦନଂ ପଟିଲଦ୍ଧୀତି ଆହ ''ୱିନ୍ଦତି ପଟିଲଭତୀ''ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସବ୍ବସୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଏୱ।

ଅଭୀତି ଉପସଗ୍ଗମତ୍ତଂ ନିରତ୍ଥକଂ, ତସ୍ମା ''ସଞ୍ଞା'' ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ନିରୋଧପଦେନ ଅନନ୍ତରିକଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିପଦେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ସମ୍ପଜାନପଦଂ ଠପିତନ୍ତି ଆହ ''ନିରୋଧପଦେନ ଅନନ୍ତରିକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି, ତେନାହ ''ଅନୁପଟି...ପେ... ଅତ୍ଥୋ''ତି। ତତ୍ରାପୀତି ତସ୍ମିମ୍ପି ତଥା ପଦାନୁପୁବ୍ବିଠପନେପି ଅଯଂ ୱିସେସତ୍ଥୋତି ଯୋଜନା। ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ତଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ସମ୍ମସନୱସେନ ପଜାନନ୍ତସ୍ସ। ଅନ୍ତେତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ନିରୋଧପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନେ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ସମ୍ପଜାନନ୍ତସ୍ସାତି ସମ୍ପଜାନକାରିନୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବପାଟିହାରିକପଞ୍ଞାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥସାଧିକା ପଞ୍ଞା କିଚ୍ଚତୋ ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ତେନାହ ''ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି।

ସବ୍ବାକାରେନାତି ''ସମାପତ୍ତିଯା ସରୂପୱିସେସୋ, ସମାପଜ୍ଜନକୋ, ସମାପଜ୍ଜନସ୍ସ ଠାନଂ, କାରଣଂ, ସମାପଜ୍ଜନାକାରୋ''ତି ଏୱମାଦି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ। ତତ୍ଥାତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ। (ୱିସୁଦ୍ଧୀ। ୨।୮୬୭) କଥିତତୋୱାତି କଥିତଟ୍ଠାନତୋ ଏୱ ଗହେତବ୍ବା, ନ ଇଧ ତଂ ୱଦାମ ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏୱଂ ଖୋ ଅହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉଗ୍ଗହିତାକାରଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା। ଏୱଂ ପୋଟ୍ଠପାଦାତି ଏତ୍ଥ ପନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ, ତେନାହ ''ସୁଉଗ୍ଗହିତଂ ତଯାତି ଅନୁଜାନନ୍ତୋ''ତି।

୪୧୫। ସଞ୍ଞା ଅଗ୍ଗା ଏତ୍ଥାତି ସଞ୍ଞାଗ୍ଗଂ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ। ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁପି ସଞ୍ଞାଗ୍ଗଂ ଅତ୍ଥି ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ''ପୁଥୂ''ତି ପାଠୋଯଂ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ବହୂନିପୀ''ତି। ''ଯଥା''ତି ଇମିନା ପକାରୱିସେସୋ କରଣପ୍ପକାରୋ ଗହିତୋ, ନ ପକାରସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ ''ଯେନ ଯେନ କସିଣେନା''ତି, ପଥୱୀକସିଣେନ କରଣଭୂତେନା''ତି ଚ। ଝାନଂ ତାୱ ଯୁତ୍ତୋ କରଣଭାୱୋ ସଞ୍ଞାନିରୋଧଫୁସନସ୍ସ ସାଧକତମଭାୱତୋ, କଥଂ କସିଣାନନ୍ତି? ତେସମ୍ପି ସୋ ଯୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ଝାନାନଂ ନିରୋଧଫୁସନସ୍ସ ସାଧକତଂ ଅଭାୱୋ, ତଦଗ୍ଗେନ କସିଣାନମ୍ପି ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ଅନେକକରଣାପି କିରିଯା ହୋତିଯେୱ ଯଥା ''ଅସ୍ସେନ ଯାନେନ ଦୀପିକାଯ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି।

ଏକୱାରନ୍ତି ସକିଂ। ପୁରିମସଞ୍ଞାନିରୋଧନ୍ତି କାମସଞ୍ଞାଦିପୁରିମସଞ୍ଞାଯ ନିରୋଧଂ, ନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସଞ୍ଞିତଂ ସଞ୍ଞାନିରୋଧଂ। ଏକଂ ସଞ୍ଞାଗ୍ଗନ୍ତି ଏକଂ ସଞ୍ଞାଭୂତଂ ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠିମସଞ୍ଞାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱତୋ। ସଞ୍ଞା ଚ ସା ଅଗ୍ଗଞ୍ଚାତି ସଞ୍ଞାଗ୍ଗଂ, ନ ସଞ୍ଞାସୁ ଅଗ୍ଗନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ୱାରେତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ। ସେସକସିଣେସୂତି କସିଣାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ନିରୋଧକଥାଯ ଅଧିକତତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ଝାନଗ୍ଗହଣେନ କସିଣଜ୍ଝାନାନି ଏୱ ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ପଠମଜ୍ଝାନେନ କରଣଭୂତେନା''ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ୱଦତି ଯଥା ''ଯେନ ଯେନ କସିଣେନା''ତି ଏତ୍ଥ ଝାନଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ନିଗମନୱସେନ ୱଦତି। ସବ୍ବମ୍ପୀତି ସବ୍ବଂ ଏକୱାରଂ ସମାପନ୍ନଝାନଂ। ସଙ୍ଗହେତ୍ୱାତି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣେନ ତଂସଭାୱୱିସେସତୋ ଏକଜ୍ଝଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା। ଅପରାପରନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

୪୧୬। ଝାନପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ସଞ୍ଞାଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି ପଠମନଯେ । ଦୁତିଯନଯେ ପନ ଯସ୍ମା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗେନ ଘଟେନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୱସେନ ସଞ୍ଞାଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି। ଯସ୍ମା ପନ ପଠମନଯୋ ଲୋକିଯତ୍ତା

ଓଠଆରିକୋ, ଦୁତିଯନଯୋ ମିସ୍ସକୋ ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ ଅସମ୍ଭାୱେତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମଂ ସୁଭଂ ଥିରଂ ନିଚ୍ଚତିତଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ସଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣାନି ଦସ୍ସିତାନି ତତିଯନଯେ। ତଯୋପେତେ ନଯା ମଗ୍ଗସୋଧନୱସେନ ଦସ୍ସିତା।

''ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସାରୋ''ତି ୱିଭାୱେତୁଂ ତିପିଟକମହାସିୱତ୍ଥେରୱାଦୋ ଆଭତୋ। ନିରୋଧଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ କଥିତେ ତଦନନ୍ତରଂ ସଞ୍ଞାଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ଥତୋ ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି ନାମ, ନିରୋଧତୋ ଚ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ସିଯା ଅନାଗାମିଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା, ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞା ପଧାନା, ତଦନନ୍ତରଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଥେରୋ ''କିଂ ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଣନ୍ତୀ''ତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ''କିଂ ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଣନ୍ତୀ''ତି ତଦା ଦୀଘନିକାଯତନ୍ତିଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତେ ଇମଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପଟିପାଟିଯା ତଯୋ ନଯେ କଥେନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଯସ୍ସ ଯଥା ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ମଗ୍ଗଫଲଞ୍ଞାଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ନିଯମତୋ ମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣାନି ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଯଂ ଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ ''ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି। ''ଇଦଂ ଅରହତ୍ତଫଲ''ନ୍ତି ଇଦଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ଫଲସମାଧିସଞ୍ଞାପଚ୍ଚଯାତି ଫଲସମାଧିସହଗତସଞ୍ଞାପଚ୍ଚଯା। କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସରଣତ୍ଥୋ। ଯଥାଧିଗତଧମ୍ମାନୁସ୍ସରଣପକ୍ଖିଯା ହି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା। ସମାଧିସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସଙ୍କଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ ଗହିତଂ ସହଚରଣଞ୍ଞାଯେନ, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱାତି ଆହ ''ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା''ତି।

ସଞ୍ଞାଅତ୍ତକଥାୱଣ୍ଣନା

୪୧୭। ଦେସନାଯ ସଣ୍ହଭାୱେନ ସାରମ୍ଭମକ୍ଖିସ୍ସାଦିମଲୱିସୋଧନତୋ ସୁତମଯଞ୍ଞାଣଂ ନ୍ହାପିତଂ ୱିଯ, ସୁଖୁମଭାୱେନ ତନୁଲେପନୱିଲିତ୍ତଂ ୱିଯ, ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତତାଯ କୁଣ୍ଡଲାଦିଅଲଙ୍କାରୱିଭୂସିତଂ ୱିଯ ଚ ହୋତି, ତଦନୁପସେୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଚ ତଥାଭାୱୋ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଥାଭାୱାପତ୍ତି, ନିରୋଧକଥାଯ ନିୱେସନଞ୍ଚସ୍ସ ସିରିସଯନପ୍ପୱେସନସଦିସନ୍ତି ଆହ ''ସଣ୍ହସୁଖୁମ…ପେ… ଆରୋପିତୋପୀ''ତି। ତଞ୍ଚାତି ତସ୍ସଂ ନିରୋଧକଥାଯଂ। ସୁଖଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିତାଯ ଅଲଭନ୍ତୋ। ମଲୱିଦୂସିତତାଯ ଗୂଥଟ୍ଠାନସଦିସଂ। ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ। ଅନୁମତିଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଅନୁଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ''ଏଦିସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଯଂ ପତିଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କଂ ପନାତି ଓଠଆରିକୋ, ମନୋମଯୋ, ଅରୂପୀତି ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ତୱାଦାନଂ ୱସେନ ତିୱିଧେସୁ କତମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିହରନ୍ତୋତି ୱିଦ୍ଧଂସନତୋ ପରିହରନ୍ତୋ, ନିଗୂହନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯସ୍ମା ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପ୍ପବନ୍ଧଂ ଏକତ୍ତୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ରୂପୀଭାୱତୋ ''ଓଠଆରିକୋ ଅତ୍ତା''ତି ପଞ୍ଚେତି ଅତ୍ତୱାଦୀ, ଅନ୍ନପାନୋପଧାନତଞ୍ଚସ୍ସ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ''ସସ୍ସତୋ''ତି ମଞ୍ଞତି, ରୂପୀଭାୱତୋ ଏୱ ଚ ସଞ୍ଞାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ତଂ ଞାଯାଗତମେୱ, ଯଂ ୱେଦୱାଦିନୋ ''ଅନ୍ନମଯୋ, ପାନମଯୋ''ତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱୋହରନ୍ତି, ତସ୍ମା ପରିବ୍ବାଜକୋ ତଂ ସନ୍ଧାଯା ''ଓଠଆରିକଂ ଖୋ''ତି ଆହ।

ତତ୍ଥ ଯଦି ଅତ୍ତା ରୂପୀ, ନ ସଞ୍ଞୀ, ସଞ୍ଞାଯ ଅରୂପଭାୱତ୍ତା, ରୂପଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଅସଞ୍ଜାନନସଭାୱତ୍ତା, ରୂପୀ ଚ ସମାନୋ ଯଦି ତୱ ମତେନ ନିଚ୍ଚୋ, ସଞ୍ଞା ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତନତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିଜ୍ଜତୀତି ଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚା, ଏୱମ୍ପି ''ଅଞ୍ଞା ସଞ୍ଞା, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତା''ତି ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ ଅଚେତନୋତି ନ କମ୍ମସ୍ସ କାରକୋ, ଫଲସ୍ସ ଚ ନ ଉପଭୁଞ୍ଜକୋତି ଆପନ୍ନମେୱ, ତେନାହ ''ଓଠଆରିକୋ ଚ ହି ତେ''ତିଆଦି। ପଞ୍ଚାଗଚ୍ଛତୋତି ପଞ୍ଚାଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ , ଜାନତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଉପ୍ପାଦପୁବ୍ବକୋ ନିରୋଧୋ, ନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିରୁଜ୍ଝକଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦି।

୪୧୮-୪୨୦।ମନୋମଯନ୍ତି ଝାନମନସୋ ୱସେନ ମନୋମଯଂ। ଯୋ ହି ବାହିରପଚ୍ଚଯନିରପେକ୍ଖୋ, ସୋ ମନସାୱ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ମନୋମଯୋ। ରୂପଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତସରୀରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି, ଯଂ ୱେଦୱାଦିନୋ ଆନନ୍ଦମଯୋ, ୱିଞ୍ଞାଣମଯୋତି ଚ ଦ୍ୱିଧା ୱୋହରନ୍ତି। ତତ୍ରାପୀତି ''ମନୋମଯୋ ଅତ୍ତା''ତି ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପକ୍ଖେ। ଦୋସେ ଦିନ୍ନେତି ''ଅଞ୍ଞାୱ ସଞ୍ଞା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା ଦୋସେ ଦିନ୍ନେ। ଇଧାପି ପୁରିମୱାଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦୋସଦସ୍ସନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଦି ଅତ୍ତା ମନୋମଯୋ, ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୀ, ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ଚ ଭୱେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ସତି ''ରୂପଂ ଅତ୍ତା ସିଯା, ନ ଚ ସଞ୍ଞୀ''ତି ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତେନାହ – ''ମନୋମଯୋ ଚ ହି ତେ''ତିଆଦି। କସ୍ମା ପନାଯଂ ପରିବ୍ବାଜକୋ ପଠମଂ ଓଠଆରିକଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୁନ ମନୋମଯଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନାତି, ତଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅରୂପିଂ ଅତ୍ତାନଂ ପଟିଜାନାତୀତି? କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ, ତଥାପି ଇମେ ତିତ୍ଥିଯା ନାମ ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁକୋ ୱିଯ ଚଞ୍ଚଲାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ନାମ ଉମ୍ମତ୍ତକୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାଯାତି ପକତିସଞ୍ଞାଯ। ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଇଚ୍ଛତି ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଉଦଯୱଯଦସ୍ସନତୋ। ତଥାପି ''ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଞା''ତି ପୱତ୍ତସମଞ୍ଞଂ ''ଅତ୍ତା''ତି ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚ ଅୱିଚ୍ଛେଦଂ ପରିକପ୍ପେନ୍ତୋ ସସ୍ସତଂ ମଞ୍ଞତି, ତେନାହ ''ଅତ୍ତାନଂ ପନ ସସ୍ସତଂ ମଞ୍ଞତୀ''ତି।

ତଥେୱାତି ଯଥା ‘‘ରୂପୀ ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ମନୋମଯୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଚ ୱାଦଦ୍ୱଯେ ସଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞତା, ତଥା ଚସ୍ସ ଅଚେତନତାଦିଦୋସପ୍ପସଙ୍ଗୋ ଦୁନ୍ନିୱାରୋ , ତଥେୱ ଇମସ୍ମିଂ ୱାଦେ ଦୋସୋ। ତେନାହ ‘‘ତଥେୱସ୍ସ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ’’ତି। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନେନାତି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସେନ। ଅଭିଭୂତତ୍ତାତି ଅନାଦିକାଲଭାୱିତଭାୱେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟତ୍ତା ନିୱାରିତଞାଣଚାରତ୍ତା। ତଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋତି ଯେନ ସନ୍ତତିଘନେନ, ସମୂହଘନେନ ଚ ୱଞ୍ଚିତୋ ବାଲୋ ପବନ୍ଧୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଧମ୍ମସମୂହଂ ମିଚ୍ଛାଗାହୱସେନ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି, ‘‘ନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଚ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରତି, ତଂ ଏକତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ଘନଗ୍ଗହଣଂ ୱିନିଭୁଜ୍ଜ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନଂ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ, ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ସୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଯମ୍ପି ପରିବ୍ବାଜକୋ ତାଦିସସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ନାଞ୍ଞାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭଗୱତା ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ତଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ’’ତି। ସଞ୍ଞା ନାମାଯଂ ନାନାରମ୍ମଣା ନାନାକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱେତି ଚାତି ସଞ୍ଞାଯୌପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ସଞ୍ଞାମଯଂ ସଞ୍ଞାଭୂତଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିକପ୍ପେତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚମେୱ କତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ। ତଥାଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ସଣ୍ହସୁଖୁମପରମଗମ୍ଭୀରଧମ୍ମତା ନ ଞାଯତେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁଜ୍ଜାନଂ ଖୋ’’ତିଆଦି।

ଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନଂ ଅଭିନିୱିସନଂ ଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ସା ଏୱ ପୁବ୍ବଭାଗଭୂତଂ ‘‘ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଖମନଂ ଖନ୍ତି। ତଥା ରୋଚନଂ ରୁଚି। ‘‘ଅଞ୍ଞଥା’’ତିଆଦି ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନଂ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞଥାତି ଯଥା ଅରିଯୱିନଯେ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦାୱସେନ ଦସ୍ସନଂ ହୋତି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାଯେୱ। ଅଞ୍ଞଦେୱାତି ଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦି, ତସ୍ସ ଚ ଅନିଚ୍ଚତାଦି, ତତୋ ଅଞ୍ଞଦେୱ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଅତ୍ତାନଂ ସସ୍ସତାଦି ତେ ଖମତି ଚେୱ ରୁଚ୍ଚତି ଚ। ଆଯୁଞ୍ଜନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ ଆଯୋଗୋ, ତେନାହ ‘‘ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା’’ତି। ପଟିପତ୍ତିଯାତି ପରମତ୍ତଚିନ୍ତନାଦିପରିବ୍ବାଜକପଟିପତ୍ତିଯା । ଦୁଜ୍ଜାନମେତଂ ଧମ୍ମତଂ ତ୍ୱଂ ‘‘ଅଯଂ ପରମତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ସମ୍ମୁତୀ’’ତି ଇମସ୍ସ ୱିଭାଗସ୍ସ ଦୁବ୍ବିଭାଗତ୍ତା। ‘‘ଯଦି ଏତଂ ଦୁଜ୍ଜାନଂ, ତଂ ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ, ଇମଂ ପନତ୍ଥଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଥା ପଟିପଜ୍ଜି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ପରିବ୍ବାଜକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞୋ ୱା ସଞ୍ଞତୋତି ସଞ୍ଞାସଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞୋ ସଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ତା ହୋତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ।

ଲୋକୀଯତି ଦିସ୍ସତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପଂ, ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ଲୋକୋ, ଅତ୍ତା। ସୋ ହିସ୍ସ କାରକୋ, ୱେଦକୋ ଚାତି ଇଚ୍ଛିତୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧; ଉଦା। ୫୫) ନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ନ ହେସ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥନିସ୍ସିତୋ ତଦସଂୱତ୍ତନତୋ। ଯୋ ହି ତଦାୱହୋ, ସୋ ତଂନିସ୍ସିତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭେଯ୍ୟ ଯଥା ତଂ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରୋ। ଏତେନେୱ ତସ୍ସ ନ ଧମ୍ମନିସ୍ସିତତାପି ସଂୱଣ୍ଣିତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସାତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ତଦେୱ ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯକଂ ଯଥା ‘‘ୱିନଯୋ ଏୱ ୱେନଯିକୋ’’ତି, (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨୧) ତେନାହ ‘‘ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସସ୍ସ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିଦାୱିରାଗନିରୋଧୁପସମାସଂୱତ୍ତନଂ ୱଟ୍ଟନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ତସ୍ସ ୱଟ୍ଟସମ୍ବନ୍ଧନତୋ ଚ। ତଥା ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ବୋଧନିବ୍ବାନାସଂୱତ୍ତନଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିଜାନନାଯାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାୱସେନ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାଯ। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାୱସେନ ସମ୍ବୋଧନତ୍ଥାଯାତି ୱଦନ୍ତି। ଅଭିଜାନନାଯାତି ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞାୱସେନ ଜାନନାଯ, ତଂ ପନ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖକିରିଯାଯା’’ତି। ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପଟିୱେଧାଯ।

କାମଂ ତଣ୍ହାପି ଦୁକ୍ଖସଭାୱା, ତସ୍ସା ପନ ସମୁଦଯଭାୱେନ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ‘‘ତଣ୍ହଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଭାୱନତୋ ଉପ୍ପାଦନତୋ। ଦୁକ୍ଖଂ ପଭାୱେନ୍ତୀପି ତଣ୍ହା ଅୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରସହିତା ଏୱ ପଭାୱେତି, ନ କେୱଲାତି ଆହ ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯା’’ତି। ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତୀତି ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ, ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯା ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିଗତେତି ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅଧିଗଚ୍ଛତି, ତଦତ୍ଥଂ ପଟିପଦା ଚାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀପଟିପଦା। ମଗ୍ଗପାତୁଭାୱୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସମୁପ୍ପାଦୋ। ଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାତି ଅସେକ୍ଖଫଲାଧିଗମୋ। ଆକାରନ୍ତି ତଂ ଗମନଲିଙ୍ଗଂ।

୪୨୧। ସମନ୍ତତୋ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ତୋଦନଂ ୱିଜ୍ଝନଂ ସନ୍ନିତୋଦକଂ, ୱାଚାଯାତି ଚ ପଚ୍ଚତ୍ତେ କରଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱଚନପତୋଦେନା’’ତି। ସଞ୍ଝବ୍ଭରିତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଭୁସଂ ଅରିତଂ ଅକଂସୂତି ସତମତ୍ତେହି ତୁତ୍ତକେହି ୱିଯ ତିଂସସତମତ୍ତା ପରିବ୍ବାଜକା ୱାଚାପତୋଦନେହି ତୁଦିଂସୁ ସଭାୱତୋ ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି ପରମତ୍ଥସଭାୱତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନଂ, ନପକତିଆଦି ୱିଯ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନଂ। ତଚ୍ଛନ୍ତି ସଚ୍ଚଂ। ତଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୂତି ୱିସଯେ ଭୁମ୍ମଂ ତେ ଧମ୍ମେ ୱିସଯଂ କତ୍ୱା। ଠିତସଭାୱନ୍ତି ଅୱଟ୍ଠିତସଭାୱଂ, ତଦୁପ୍ପାଦକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମନିଯାମତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସମ୍ପାପନନିଯାମେନ ନିଯତଂ, ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହୀ’’ତିଆଦି। ଏଦିସାତି ‘‘ଧମ୍ମଟ୍ଠିତତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା।

ଚିତ୍ତହତ୍ଥିସାରିପୁତ୍ତପୋଟ୍ଠପାଦୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୨୨।ସୁଖୁମେସୁ ଅତ୍ଥନ୍ତରେସୂତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ ସୁଖୁମଞାଣଗୋଚରେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୁସଲୋତି ପୁବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧସାସନେ କତପରିଚଯତାଯ ଛେକୋ

ଅହୋସି। ଗିହିଭାୱେ ଆନିସଂସକଥାଯକଥିତତ୍ତା ସୀଲୱନ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଥା କଥନେନ ୱିବ୍ଭମନେ ନିୟୋଜିତତ୍ତା ଇଦାନି ସଯମ୍ପି ସୀଲୱା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଛ ୱାରେ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୩୭; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୬୯) ୱିବ୍ଭମି। କମ୍ମସରିକ୍ଖକେନ ହି ଫଲେନ ଭୱିତଙ୍ବଂ। ମହାସାୱକସ୍ସ କଥିତେତି ମହାସାୱକସ୍ସ ମହାକୋଟ୍ଠିକତ୍ଥେରସ୍ସ ଅପସାଦନକଥିତନିମିତ୍ତଂ। ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ସାସନେ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ।

୪୨୩।ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ନତ୍ଥିତାଯାତି ସୁୱୁତ୍ତଦୁରୁତ୍ତସମୱିସମଦସ୍ସନସମତ୍ଥପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଅଭାୱେନ । ଚକ୍ଖୁମାତି ଏତ୍ଥ ଯାଦିସେନ ଚକ୍ଖୁନା ପୁରିସୋ ‘‘ଚକ୍ଖୁମା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁଭାସିତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକକୋଟ୍ଠାସାତି ଏକନ୍ତିକା, ନିବ୍ବାନାୱହଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଠପିତାତି ୱୱତ୍ଥାପିତା। ନ ଏକକୋଟ୍ଠାସା ନ ଏକନ୍ତିକା, ନ ନିବ୍ବାନାୱହଭାୱେନ ନିଚ୍ଛିତା ୱଟ୍ଟନ୍ତୋଗଧଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏକଂସିକଧମ୍ମୱଣ୍ଣନା

୪୨୫। ‘‘କସ୍ମା ଆରଭୀ’’ତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଅନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥ’’ନ୍ତି ପଯୋଜନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ସତି ହି ଫଲସିଦ୍ଧିଯଂ ହେତୁସିଦ୍ଧୋୟେୱ ହୋତୀତି। ପଞ୍ଞାପିତନିଟ୍ଠାଯାତି ପୱେଦିତୱିମୁତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିୟୋସାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଏତାଯାତି ‘‘ନିଟ୍ଠା’’ତି ୱିମୁତ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ନିଟ୍ଠାମଗ୍ଗୋ ହି ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ନିଟ୍ଠା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ହି ଅନିଯ୍ୟାନିକତା, ନିଯ୍ୟାନିକତା ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ନିଟ୍ଠାଯ। ନିଯ୍ୟାନଂ ୱା ନିଗ୍ଗମନଂ ନିସ୍ସରଣଂ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱୂପସମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଯ୍ୟାନମେୱ ନିଯ୍ୟାନିକଂ, ନ ନିଯ୍ୟାନିକଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ, ସୋ ଏୱ ଭାୱୋ ଅନିଯ୍ୟାନିକଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ୱଚନମତ୍ତସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦତି, ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ତେସଂ ସମଯେ ନିବ୍ବାନପଞ୍ଞାପନସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସା ଚ ନ ନିଯ୍ୟାନିକା’’ତିଆଦି। ଲୋକଥୂପିକାଦିୱସେନାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ଅଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ, ଅଞ୍ଞା ପକତୀ’’ତି ପକତିପୁରିସନ୍ତରାୱବୋଧୋ ମୋକ୍ଖୋ, ବୁଦ୍ଧିଆଦିଗୁଣୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସକତ୍ତନି ଅୱଟ୍ଠାନଂ ମୋକ୍ଖୋ, କାଯପୱତ୍ତିଗତିଜାତିବନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପମଜ୍ଜନୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତୋ ମୋକ୍ଖୋ, ଯଞ୍ଞେହି ଜୁତେନ ପରେନ ପୁରିସେନ ସଲୋକତା ମୋକ୍ଖୋ, ସମୀପତା ମୋକ୍ଖୋ, ସହୟୋଗୋ ମୋକ୍ଖୋତି ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥାପଞ୍ଞତ୍ତାତି ପଞ୍ଞତ୍ତପ୍ପକାରା ହୁତ୍ୱା ନ ନିଯ୍ୟାତି, ୟେନାକାରେନ ‘‘ନିଟ୍ଠା ପାପୁଣୀଯତୀ’’ତି ତେହି ପୱେଦିତା, ତେନାକାରେନ ତସ୍ସା ଅପ୍ପତ୍ତବ୍ବତୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି। ପଣ୍ଡିତେହି ପଟିକ୍କିତ୍ତାତି ‘‘ନାଯଂ ନିଟ୍ଠା ପଟିପଦା ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅନତିକ୍କମନତୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ପଣ୍ଡିତେହି ପଟିକ୍କିତ୍ତା। ନିୱତ୍ତତୀତି ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ, ତସ୍ମା ତେହି ପଞ୍ଞତ୍ତା ନିଟ୍ଠା ପଟିପଦା ନ ନିଯ୍ୟାତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସଂସାରେ ଏୱ ପରିବ୍ଭମାପେନ୍ତୀ ନିୱତ୍ତତି।

ପଧାନଂ ଜାନନଂ ନାମ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନନଂ ତସ୍ସ ପମାଣଜେଟ୍ଠଭାୱତୋ, ଇତରସ୍ସ ସଂସଯାନୁବଦ୍ଧତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜାନଂ ପସ୍ସ’’ନ୍ତି। ତେନେତ୍ଥ ଦସ୍ସନେନ ଜାନନଂ ୱିସେସେତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ତୁମ୍ହାକଂ ଏକନ୍ତସୁଖେ ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ଜାନନ୍ତି ୱା ତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅନୁମାନୱିସଯତଂ ପୁଚ୍ଛତି, ପସ୍ସନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଗୋଚରତଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଅପି ତୁମ୍ହାକଂ ଲୋକୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଞାତୋ, ଉଦାହୁ ଅନୁମାନତୋତି।

ଯସ୍ମା ଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରଭାୱେନ ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନୀ’’ତିଆଦି। ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାନୀତି ଦିଟ୍ଠୱା, ଦସ୍ସନଭୂତେନ, ତଦନୁଗତେନ ଚ ଞାଣେନ ଗହିତପୁବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ସରୀରସଣ୍ଠାନାଦୀନୀ’’ତି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ‘‘ଅପ୍ପାଟିହୀରକ ତ’’ନ୍ତି ଅନୁନାସିକଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପାଟିହୀରକଂ ତ’’ନ୍ତି ‘‘ଅପ୍ପାଟିହୀରଂ କତ’’ନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ପଟିହାରିଯଂ, ତଦେୱ ପାଟିହାରିଯଂ, ଉତ୍ତରୱିରହିତଂ ୱଚନଂ। ପାଟିହାରିଯମେୱେତ୍ଥ ‘‘ପାଟିହୀରକ’’ନ୍ତି ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପାଟିହୀରକଂ ଅପ୍ପାଟିହୀରକଂ ପରେହି ୱୁଚ୍ଚମାନୌତ୍ତରେହି ସୌତ୍ତରତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ପଟିହରଣୱିରହିତ’’ନ୍ତି। ସୌତ୍ତରଞ୍ହି ୱଚନଂ ତେନ ଉତ୍ତରେନ ପଟିହାରୀଯତି ଅତିୱିପରିୱତ୍ତୀଯତି। ତତୋ ଏୱ ନିଯ୍ୟାନସ୍ସ ପଟିହରଣମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘‘ଅନିଯ୍ୟାନିକ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି।

୪୨୬।ୱିଲାସୋ ଲୀଳଆ। ଆକପ୍ପୋ କେସବନ୍ଧୱତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ ଆଦିଆକାରୱିସେସୋ, ୱେସସଂୱିଧାନଂ ୱା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଭାୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଭାୱୋ’’ତି ଚ ଚାତୁରିଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତଯୋଅତ୍ତପଟିଲାଭୱଣ୍ଣନା

୪୨୮। ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତି ଅତ୍ତଭାୱପଟିଲାଭୋ’’ତି। କାମଭୱଂ ଦସ୍ସେତି ତସ୍ସ ଇତରଦ୍ୱଯତ୍ତଭାୱତୋ ଓଳାରିକତ୍ତା। ରୂପଭୱଂ ଦସ୍ସେତି ଝାନମନେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ରୂପୀଭାୱେନ ଉପଲବ୍ଭନତୋ। ସଂକିଲେସିକା ଧମ୍ମା ନାମ

ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ତଦଭାୱେ କସ୍ସଚି ସଂକିଲେସସ୍ସାପି ଅସମ୍ଭୱତୋ। ୱୋଦାନିୟା ଧମ୍ମା ନାମ ସମଥୱିପସ୍ସନା ତାସଂ ୱସେନ ସଦ୍ଦସୋ ଚିତ୍ତୱୋଦାନସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ।

୪୨୯। ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛେଦେ ପନ ନ କଦାଚିପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ପାରିପୂରୀ, ୱେପୁଲ୍ଲଂ ୱା ସମ୍ଭୱତି, ସମୁଚ୍ଛେଦେ ପନ ସତି ଏୱ ସମ୍ଭୱତୀତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଫଲପଞ୍ଞା-ଗ୍ଗହଣଂ। ତା ହି ସକିଂ ପରିପୁଣ୍ଣା ପରିପୁଣ୍ଣା ଏୱ ଅପରିହାନଧମ୍ମତ୍ତା। ତରୁଣପୀତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତା ଅଲଦ୍ଧାସେୱନା ଦୁବ୍ବଲା ପୀତି। ବଲୱତୁଟ୍ଠୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଲଦ୍ଧାସେୱନା ଉପରିୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ଥିରତରା ପୀତି। "ଯଂ ଅୱୋଚୁମ୍ହା"ତିଆଦୀସୁ ଅୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ୱୋହାରଂ "ସଂକିଲେସିକୱୋଦାନିୟଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଭିୱୁଦ୍ଧିନିଟ୍ଠଂ ପଞ୍ଞାୟ ପାରିପୂରିୱେପୁଲ୍ଲଭୂତଂ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱିହରିସ୍ସତୀ"ତି କଥୟିମ୍ହା ତତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ତସ୍ସ ମମ ୱାଦକରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ୱିହରଣନିମିତ୍ତଂ ପମୋଦପ୍ପଭାୱିତା ପୀତି ଚ ଭୱିସ୍ସତି, ତସ୍ସା ଚ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିଦ୍ୱୟଂ ସମ୍ପଦେୱ ଉପଟ୍ଠିତା ସତି ଚ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଞାଣଞ୍ଚ ତଥାଭୂତୋ ଚ ସୋ ୱିହାରୋ। ସନ୍ତପଣୀତତାୟ ଅତପ୍ପକୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ସୁଖୱିହାରୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି।

ପଠମଜ୍ଝାନେ ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତେ ହୀନଭାୱତୋ ପୀତି ଦୁବ୍ବଲା ପାମୋଜ୍ଜପକ୍ଖିକା, ସୁଭାୱିତେ ପନ ତସ୍ମିଂ ପଗୁଣେ ସା ପଣୀତା ବଲୱଭାୱତୋ ପରିପୁଣ୍ଣକିଚ୍ଚା ପୀତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ପଠମଜ୍ଝାନେ ପାମୋଜ୍ଜାଦୟୋ ଛପି ଧମ୍ମା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ"ତି। "ସୁଖୋ ୱିହାରୋ"ତି ଇମିନା ସମାଧି ଗହିତୋ। ସୁଖଂ ଗହିତନ୍ତି ଅପରେ, ତେସଂ ମତେନ ସନ୍ତସୁଖତାୟ ଉପେକ୍ଖା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ "ସୁଖ"ନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତା, ତେନାହ "ତଥା ଚତୁତ୍ଥେ"ତିଆଦି। ପାମୋଜ୍ଜଂ ନିୱତ୍ତତୀତି ଦୁବ୍ବଲପୀତିସଙ୍ଖାତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ ଛସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନିୱତ୍ତତି ହାୟତି। ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିରହେନ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବଦା ପୀତି ବଲୱତୀ ଏୱ ହୋତି, ନ ପଠମଜ୍ଝାନେ ୱିୟ କଦାଚି ଦୁବ୍ବଲା। ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନା ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱାତି ଉପରି ମଗ୍ଗଂ ଅକଥେତ୍ୱା କେୱଲଂ ୱିପସ୍ସନାପାଦକଜ୍ଝାନଂ କଥିତଂ। ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିପସ୍ସନା କଥିତାତି ୱିପସ୍ସନାୟ ପାଦକଭାୱେନ ଝାନାନି କଥେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବକା ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା କଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତି କଥିତାତି ପଠମଜ୍ଝାନିକାଦିକା ଫଲସମାପତ୍ତିୟୋ ଅକଥେତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକା ଏୱ ଫଲସମାପତ୍ତି କଥିତା। ପୀତିୱେୱଚନମେୱ କତ୍ୱାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୀତୀନଂ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପାମୋଜ୍ଜଂ ପୀତିୱେୱଚନମେୱ କତ୍ୱା। ପୀତିସୁଖାନଂ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତତ୍ତା, "ସୁଖୋ ଚ ୱିହାରୋ"ତି ସାତିସୟସ୍ସ ସୁଖୱିହାରସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନିକଫଲସମାପତ୍ତି ନାମ କଥିତା। କାମଂ ପଠମଜ୍ଝାନେପି ପୀତିସୁଖାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତାନି ପନ ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭେନ ନ ସନ୍ତପଣୀତାନି, ସନ୍ତପଣୀତାନି ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତାନି।

୪୩୨-୪୩୭।ୱିଭାୱନତ୍ଥୋତି ପକାସନତ୍ଥୋ ସରୂପତୋ ନିରୂପନତ୍ଥୋ, ତେନାହ "ଅୟଂ ସୋ"ତିଆଦି। ନତ୍ଥି ଓଠଆରିକଂ ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ। ସପ୍ପଟିହରଣନ୍ତି ପରେନ ଚୋଦିତୱଚନେନ ସପରିହାରଂ ସୌତ୍ତରଂ। ତୁଚ୍ଛୋତି ମୁସା ଅଭୂତୋ। ସ୍ୱେୱାତି ସୋ ଏୱ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ହୋତୀତି ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସମୟେ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ହୋତି। ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତ୍ୱେୱ ନିସ୍ସାତେସି, ନ ନଂ ସରୂପତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ରୂପାଦୟୋ ଚେତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ରୂପୱେଦନାଦୟୋ ଏୱ ଏତ୍ଥ ଲୋକେ ସଭାୱଧମ୍ମା। ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତି ପନ ତେ ରୂପାଦିକେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତି, ତେନାହ "ନାମମତ୍ତମେତ"ନ୍ତି। ନାମପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନାତି ନାମଭୂତପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତତାୱସେନ।

୪୩୮।ଏୱଞ୍ଚପନ ୱତ୍ୱାତି "ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋତି ରୂପାଦିକେ ଉପାଦାୟ ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତ"ନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ "ଯସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତ ସମୟେ"ତିଆଦିନା ୱତ୍ୱା। ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିନୟନତ୍ଥନ୍ତି ଯଥା ପରେ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ, ତେନାକାରେନ କାଲୱିଭାଗତୋ ପଟିପଦାନି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଞାପନୱସେନ ୱିନୟନତ୍ଥଂ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସଚ୍ଚୋ ଅହୋସୀତି ତସ୍ମିଂ ଅତୀତସମୟେ ଉପାଦାନସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନତାୟ ସଚ୍ଚଭୂତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱିୟ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅହୋସି, ନ ପନ ଅନାଗତୋ ଇଦାନି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ୱା ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତଦୁପାଦାନସ୍ସ ତଦା ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଯେ ତେ ଅତୀତା ଧମ୍ମା ଅତୀତସମୟେ ଅତୀତତ୍ତପଟିଲାଭସ୍ସ ଉପାଦାନଭୂତା ରୂପାଦୟୋ। ତେ ଏତରହି ନତ୍ଥି ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା। ତତୋ ଏୱ ଅହେସୁନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତା। ତସ୍ମାତି ତସ୍ମିଂୟେୱ ସମୟେ ଲବ୍ଭନତୋ। ସୋପି ତଦୁପାଦାନୋ ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଅତୀତସମୟେ ସଚ୍ଚୋ ଭୂତୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ଅନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଅନାଗତାନଞ୍ଚେୱ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ରୂପଧମ୍ମାନଂ ଉପାଦାନଭୂତାନଂ ତଦା ତସ୍ମିଂ ଅତୀତସମୟେ ଅଭାୱା ତଦୁପାଦାନୋ ଅନାଗତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତସ୍ମିଂ ଅତୀତସମୟେ ମୋଘୋ ତୁଚ୍ଛୋ ମୁସା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମମତ୍ତମେୱାତି ସମଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱ। ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପଟିଜାନାତି ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନତ୍ତା।

"ଏସେୱ ନୟୋ"ତି ଇମିନା ଯେ ତେ ଅନାଗତା ଧମ୍ମା, ତେ ଏତରହି ନତ୍ଥି, "ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ପନ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋପି ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ସମୟେ ସଚ୍ଚୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଅତୀତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ ତଦା ଅଭାୱା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ମୋଘୋ ଅତୀତୋ ମୋଘୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ। ଯେ ଇମେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା, ତେ ଏତରହି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯୋୟଂ ମେ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ, ସୋ ଇଦାନି ସଚ୍ଚୋ। ଅତୀତାନାଗତାନଂ ପନ

ଧମ୍ମାନଂ ଇଦାନି ଅଭାୱା ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ମୋଘୋ ଅତୀତୋ ମୋଘୋ ଅନାଗତୋତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥତୋ ନାମମତ୍ତମେୱ ଅତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପଟିଜାନାତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଅତିଦିସତି।

୪୩୯-୪୪୩।ସଂସନ୍ଦିତୁନ୍ତି ସମାନେତୁଂ। ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ ଖୀରଂ ହୋତୀତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଭୂତୁପାଦାୟସଞ୍ଞିତଂ ଉପାଦାନୱିସେସଂ ଉପାଦାୟ ଖୀରପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ନ ତସ୍ମିଂ…ପେ… ଗଚ୍ଛତି ଖୀରପଞ୍ଞତ୍ତିଉପାଦାନସ୍ସ ଦଧିଆଦିପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଅନୁପାଦାନତୋ। ପଟିନିୟତୱତ୍ଥୁକା ହି ଏକା ଲୋକସମଞ୍ଞା, ତେନାହ ''ଯେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାୟତି ଏତାୟାତି ସଙ୍ଖା, ପଞ୍ଞତ୍ତି। ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱଚନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ଏତାୟାତି ନିରୁତ୍ତି। ନମନ୍ତି ଏତେନାତି ନାମଂ। ୱୋହରନ୍ତି ଏତେନାତି ୱୋହାରୋ, ପଞ୍ଞତ୍ତିୟେୱ। ଏସ ନୟୋ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ''ଯସ୍ମିଂ ସମୟେ''ତିଆଦିନା ଖୀରେ ୱୁତ୍ତନୟଂ ଦଧିଆଦୀସୁ ଅତିଦିସତି।

ସମନୁଜାନନମତ୍ତକାନୀତି ''ଇଦଂ ଖୀରଂ, ଇଦଂ ଦଧୀ''ତିଆଦିନା ତାଦିସେ ଭୂତୁପାଦାୟରୂପୱିସେସେ ଲୋକେ ପରମ୍ପରାଭତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସମନୁଜାନନଂ ୱିୟ ପଚ୍ଚୟୱିସେସୱିସିଟ୍ଠଂ ରୂପାଦିଖନ୍ଧସମୂହଂ ଉପାଦାୟ ''ଓଳାରିକୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି ଚ ''ମନୋମୟୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି ଚ ''ଅରୂପୋ ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି ଚ ତଥା ତଥା ସମନୁଜାନନମତ୍ତକାନି, ନ ଚ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ଉପାଦାନତୋ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରୁତ୍ତିମତ୍ତକାନୀତି ସଦ୍ଦନିରୁତ୍ତିୟା ଗହଣୂପାୟମତ୍ତକାନି। ''ସତ୍ତୋ ଫସ୍ସୋତି ହି ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣୁତ୍ତରକାଲଂ ତଦନୁୱିଦ୍ଧପଣ୍ଣତ୍ତିଗ୍ଗହଣମୁଖେନେୱ ତଦତ୍ଥାୱବୋଧୋ। ୱଚନପଥମତ୍ତକାନୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ୱୋହାରମତ୍ତକାନୀତି ତଥା ତଥା ୱୋହାରମତ୍ତକାନି। ନାମପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତକାନୀତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ତଂତଂନାମପଞ୍ଞାପନମତ୍ତକାନି। ସବ୍ବମେତନ୍ତି ''ଅତ୍ତପଟିଲାଭୋ''ତି ୱା ''ସତ୍ତୋ''ତି ୱା ''ପୋସୋ''ତି ୱା ସବ୍ବମେତଂ ୱୋହାରମତ୍ତକଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ, ତେନାହ ''ଯସ୍ମା ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦି।

ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ତଂ ବୁଦ୍ଧେହିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଦ୍ୱେ କଥା''ତିଆଦି। ସମ୍ମୁତିୟା ୱୋହାରସ୍ସ କଥନଂ ସମ୍ମୁତିକଥା। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ କଥନଂ ପରମତ୍ଥକଥା। ଅନିଚ୍ଚାଦିକଥାପି ପରମତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତକଥା ପରମତ୍ଥକଥାତି କତ୍ୱା ପରମତ୍ଥକଥା। ପରମତ୍ଥଧମ୍ମୋ ହି ''ଅନିଚ୍ଚୋ, ଦୁକ୍ଖୋ, ଅନତ୍ତା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି , ନ ସମ୍ମୁତିଧମ୍ମୋ। କସ୍ମା ପନେୱଂ ଦୁୱିଧା ବୁଦ୍ଧାନଂ କଥାପୱତ୍ତୀତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ତତ୍ଥ ଯୋ''ତିଆଦିନା। ଯସ୍ମା ପରମତ୍ଥକଥାୟ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ, ଅରିୟସଚ୍ଚକଥା ଚ ସିଖାପ୍ପତ୍ତା ଦେସନା, ତସ୍ମା ୱିନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭଗୱା ପରମତ୍ଥକଥଂୟେୱ କଥେତୀତି ଆହ ''ତସ୍ସ ଭଗୱା ଆଦିତୋୱ…ପେ… କଥେତୀ''ତି, ତେନାହ ''ତଥା''ତିଆଦି, ତେନସ୍ସ କତ୍ଥଚି ସମ୍ମୁତିକଥାପୁବ୍ବିକା ପରମତ୍ଥକଥା ହୋତି ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୱସେନ, କତ୍ଥଚି ପରମତ୍ଥକଥାପୁବ୍ବିକା ସମ୍ମୁତିକଥା। ଇତି ୱିନେୟ୍ୟଦମନକୁସଲସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ୱିନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ ତଥା ତଥା ଦେସନାପୱତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ପନ ଭଗୱା ଧମ୍ମତଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ ଏୱ ସମ୍ମୁତିଂ ଅନୁୱତ୍ତତି, ସମ୍ମୁତିଂ ଅପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋୟେୱ ଧମ୍ମତଂ ୱିଭାୱେତି, ନ ତତ୍ଥ ଅଭିନିୱେସାତିଧାୱନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଜନପଦନିରୁତ୍ତିଂ ନାଭିନିୱିସେୟ୍ୟ, ସମଞ୍ଞଂ ନାତିଧାୱେୟ୍ୟା''ତି।

ପଠମଂ ସମ୍ମୁତିଂ କତ୍ୱା କଥନଂ ପନ ୱେନେୟ୍ୟୱସେନ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣନ୍ତି ତଂ କାରଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପକତିୟା ପନା''ତିଆଦିମାହ। ନନୁ ଚ ସମ୍ମୁତି ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅଭୂତା, ତଂ କଥଂ ବୁଦ୍ଧା କଥେନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମ୍ମୁତିକଥଂ କଥେନ୍ତାପୀ''ତିଆଦି। ସଚ୍ଚମେୱାତି ତଥମେୱ। ସଭାୱମେୱାତି ସମ୍ମୁତିଭାୱେନ ତଂସଭାୱମେୱ, ତେନାହ ''ଅମୁସାୱା''ତି। ପରମତ୍ଥସ୍ସ ପନ ସଚ୍ଚାଦିଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି।

ଇମେସଂ ପନ ସମ୍ମୁତିପରମତ୍ଥାନଂ କୋ ୱିସେସୋ? ଯସ୍ମିଂ ଭିନ୍ନେ, ବୁଦ୍ଧିୟା ୱା ଅୱୟୱୱିନିବ୍ଭୋଗେ କତେ ନ ତଂସଞ୍ଞା, ସୋ ଘଟପଟାଦିପ୍ପଭେଦୋ ସମ୍ମୁତି, ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ପରମତ୍ଥୋ। ନ ହି କକ୍ଖଳଅଫୁସନାଦିସଭାୱେ ଅୟଂ ନୟୋ ଲବ୍ଭତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୱୁତ୍ତନୟେନ ସମ୍ମୁତିପି ସଚ୍ଚସଭାୱା ଏୱାତି ଆହ ''ଦୁୱେ ସଚ୍ଚାନି ଅକ୍ଖାସୀ''ତିଆଦି।

ଇଦାନି ନେସଂ ସଚ୍ଚସଭାୱଂ କାରଣେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସଙ୍କେତୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ ୱିସଂୱାଦନାଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ହେତୁମାହ ''ଲୋକସମ୍ମୁତିକାରଣ''ନ୍ତି। ଲୋକସିଦ୍ଧା ହି ସମ୍ମୁତି ସଙ୍କେତୱଚନସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତାୟ କାରଣଂ। ପରମୋ ଉତ୍ତମୋ ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱୋ। ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସଚ୍ଚଂ ଯାଥାୱତୋ ଅୱିସଂୱାଦନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତନତୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଧମ୍ମାନଂ ଭୂତଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତି, ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ଭୂତୋ ଅୱିପରୀତୋ ସଭାୱୋ, ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ଅଙ୍ଗନଂ ଞାପନନ୍ତି କତ୍ୱା।

ଯଦି ତଥାଗତୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ସମ୍ପଦେୱ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋପି ଲୋକସମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ୱଦତି, କୋ ଏତ୍ଥ ଲୋକିଯମହାଜନେହି ୱିସେସୋତି ଆହ। ‘‘ଯାହି ତଥାଗତୋ ୱୋହରତି ଅପରାମାସ’’ନ୍ତିଆଦି। ଲୋକିଯମହାଜନୋ ଅପ୍ପହୀନପରାମାସତ୍ତା ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ପରାମସନ୍ତୋ ୱୋହରତି, ତଥାଗତୋ ପନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନପରାମାସତ୍ତା ଅପରାମସନ୍ତୋ ଯସ୍ମା ଲୋକସମଞ୍ଞାହି ୱିନା ଲୋକିଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଲୋକେ କେନଚି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ମା ତାହି ତଂ ୱୋହରତି। ତଥା ୱୋହରନ୍ତୋ ଏୱ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଦେସନାୱିଲାସେନ ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତେ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେ ପତିଟ୍ଠପେତି। ଦେସନଂ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱାତି ହେଟ୍ଠା ପଣ୍ଡିତକଥାଯ ୱିନିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିୱେଚେତ୍ୱା ଦେସନଂ ‘‘ଅପରାମାସ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାମାନପରାମାସପ୍ପହାନକିତ୍ତନେନ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଯଂ ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ପୋଟ୍ଠପାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୧୦। ସୁଭସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

ସୁଭମାଣଵକଵତ୍ଥୁଵଣ୍ଣନା

୪୪୪।"ଅଚିରପରିନିବ୍ବୁତେ"ତି ସତ୍ଥୁ ପରିନିବ୍ବୁତଭାଵସ୍ସ ଚିରକାଲତାପଟିକ୍ଖେପେନ ଆସନ୍ନତା ଦସ୍ସିତା, କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ଦସ୍ସିତୋତି ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ "ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ମାସମତ୍ତେ କାଲେ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମତ୍ତ-ଗ୍ଗହଣେନ କାଲସ୍ସ ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣତଂ ଜୋତେତି। ତୁଦିସଞ୍ଞିତୋ ଗାମୋ ନିଵାସୋ ଏତସ୍ସାତି ତୋଦେୟ୍ୟୋ। ତଂ ପନେସ ଯସ୍ମା ସୋଣଦଣ୍ଡୋ ଵିୟ ଚମ୍ପଂ, କୂଟଦନ୍ତୋ ଵିୟ ଚ ଖାଣୁମତଂ ଅଜ୍ଝାଵସତି, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ "ତସ୍ସ ଅଧିପତିତ୍ତା"ତି ଇସ୍ସରଭାଵତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାହାରନ୍ତି ସନ୍ନିଚୟଂ। ପଣ୍ଡିତୋ ଘରମାଵସେତି ଯସ୍ମା ଅପ୍ପତରପ୍ପତରେପି ଵୟମାନେ ଭୋଗା ଖିୟନ୍ତି, ଅପ୍ପତରପ୍ପତରେପି ସଞ୍ଚିୟମାନେ ଵଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ଵିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ କିଞ୍ଚି ଵୟଂ ଅକତ୍ଵା ଆୟମେଵ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଘରାଵାସଂ ଅନୁତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଲୋଭାଦେସିତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଉପଦିସତି।

ଅଦାନମେଵ ସିକ୍ଖାପେତ୍ଵା ଲୋଭାଭିଭୂତତାୟ ତସ୍ମିଂଯେଵ ଘରେ ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତି। ଲୋଭଵସିକସ୍ସ ହି ଦୁଗ୍ଗତି ପାଟିକଙ୍ଖା। ଅତିଵିୟ ପିୟାୟତି ପୁବ୍ବପରିଚୟେନ। ପିଣ୍ଡାୟ ପାଵିସି ସୁଭଂ ମାଣଵଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ। ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସସି କତୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ପଟିବାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାଵତୋ।

ବ୍ରାହ୍ମଣଚାରିତ୍ତସ୍ସ ଭାଵିତତଂ ସନ୍ଧାୟ, ତଥା ପିତରଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତୋ ଚ "ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ"ତି ଆହ। ତଂ ପଵତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛୀତି ସୁତମେତଂ ମୟା "ମୟ୍ହଂ ପିତା ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ"ତି ତୁମ୍ହେହି ଵୁତ୍ତଂ, କିମିଦଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ତଥେଵଵତ୍ଵାତି ଯଥା ପୁବ୍ବେ ସୁନଖସ୍ସ ଵୁତ୍ତଂ, ତଥେଵ ଵତ୍ଵା। ଅଵିସଂଵାଦନତ୍ଥନ୍ତି ସଚ୍ଚାପନତ୍ଥଂ "ତୋଦେୟ୍ୟବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁନଖୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବତ୍ତୋ"ତି ଅତ୍ତନୋ ଵଚନସ୍ସ ଅଵିସଂଵାଦନତ୍ଥଂ ଅଵିସଂଵାଦଭାଵସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଂ ଦସ୍ସେସୀତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵେନ ସୋ ସୁନଖୋ ତଂ ସବ୍ବଂ ନେତ୍ଵା ଦସ୍ସେସି, ନ ଜାତିସ୍ସରତାୟ। ଭଗଵନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ଭୁକ୍କରଣଂ ପନ ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧଵାସନାଵସେନ। ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵାତି "ଦିସ୍ସନ୍ତି ହି ଭୋ ଗୋତମ ମନୁସ୍ସା ଅପ୍ପାୟୁକା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ଦୀଘାୟୁକା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ବହ୍ଵାବାଧା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପାବାଧା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ଦୁବ୍ବଣ୍ଣା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ଵଣ୍ଣଵନ୍ତୋ। ଦିସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପେସକ୍ଖା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ମହେସକ୍ଖା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପଭୋଗା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ମହାଭୋଗା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ନୀଚକୁଲୀନା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନା। ଦିସ୍ସନ୍ତି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞା, ଦିସ୍ସନ୍ତି ପଞ୍ଞାଵନ୍ତୋ"ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯)। ଇମେ ଚୁଦ୍ଦସ ପଞ୍ହେ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା, ଅଙ୍ଗସୁଭତାୟ କିରେସ "ସୁଭୋ"ତି ନାମଂ ଲଭି।

୪୪୫।"ଏକା ଚ ମେ କଙ୍ଖା ଅତ୍ଥୀ"ତି ଇମିନା ଉପରି ପୁଚ୍ଛିୟମାନସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ପଗେଵ ତେନ ଅଭିସଙ୍ଖତଭାଵଂ ଦସ୍ସେତି। ଵିସଭାଗଵେଦନାତି ଦୁକ୍ଖଵେଦନା। ସା ହି କୁସଲକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତେ ଅତ୍ତଭାଵେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଵେଦନାପଟିପକ୍ଖଭାଵତୋ "ଵିସଭାଗଵେଦନା"ତି। କାୟଂ ଗାଳ୍ହା ହୁତ୍ଵା ବାଧତି ପୀଳେତୀତି "ଆବାଧୋ"ତି ଚ ଵୁଚ୍ଚତି। ଏକଦେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵାତି ସରୀରସ୍ସ ଏକଦେସେ ଉଟ୍ଠିତାପି ଅୟପଟ୍ଟେନ ଆବନ୍ଧିତ୍ଵା ଵିୟ ଗଣ୍ହାତି ଅପରିଵତ୍ତଭାଵକରଣତୋ, ଏତେନ ବଲଵରୋଗୋ ଆବାଧୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତି। କିଚ୍ଛଜୀଵିତକରୋତି ଅସୁଖଜୀଵିତାଵହୋ, ଏତେନ ଦୁବ୍ବଲୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋତି ଦସ୍ସେତି। ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ସୟନନିସଜ୍ଜାଦିତୋ ଉଟ୍ଠହନଂ, ତେନ ଯଥା ତଥା ଅପରାପରଂ ସରୀରସ୍ସ ପରିଵତ୍ତନଂ ଵଦତି। ଗରୁକନ୍ତି ଭାରିୟଂ କିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିକଂ । କାୟେ ବଲଂ ନ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥାପି "ଗିଲାନସ୍ସେଵା"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ଵା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ। ହେଟ୍ଠା ଚତୂହି ପଦେହି ଅଫାସୁଵିହାରାଭାଵଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ଵା ଇଦାନି ଫାସୁଵିହାରସବ୍ଭାଵଂ ପୁଚ୍ଛତି, ତେନ ସଵିସେସୋ ଫାସୁଵିହାରୋ ପୁଚ୍ଛିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅସତିପି ଅତିସୟତ୍ଥଜୋତନେ ସଦ୍ଦେ ଅତିସୟତ୍ଥସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ ଯଥା "ଅଭିରୂପାୟ ଦେୟ୍ୟଂ ଦାତବ୍ବ"ନ୍ତି।

୪୪୭।କାଲଞ୍ଚ ସମୟଞ୍ଚ ଉପାଦାୟାତି। ଏତ୍ଥ କାଲୋ ନାମ ଉପସଙ୍କମନସ୍ସ ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲୋ। ସମୟୋ ନାମ ତସ୍ସେଵ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗୀ, ଅତ୍ଥତୋ ତଜ୍ଜଂ ସରୀରବଲଞ୍ଚେଵ ତପ୍ପଚ୍ଚୟପରିସ୍ସୟାଭାଵୋ ଚ। ଉପାଦାନଂ ନାମ ଞାଣେନ ତେସଂ ଗହଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "କାଲଞ୍ଚା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଫରିସ୍ସତୀତି ଵଡ୍ଢିସ୍ସତି।

୪୪୮।ଚେତିୟରଟ୍ଠେତି ଚେତିରଟ୍ଠେ। ୟ-କାରେନ ହି ପଦଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଚେତିରଟ୍ଠତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵିସୁଂଯେଵେକଂ ରଟ୍ଠନ୍ତି ଚ ଵଦନ୍ତି। ମରଣପଟିସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ମରଣଂ ନାମ ତାଦିସାନଂ ରୋଗ ଵସେନେଵ ହୋତୀତି ଯେନ ରୋଗେନ ତଂ ଜାତଂ, ତସ୍ସ ସରୂପପୁଚ୍ଛା, କାରଣପୁଚ୍ଛା, ମରଣହେତୁକଚିତ୍ତସନ୍ତାପପୁଚ୍ଛା, ତସ୍ସ ଚ ସନ୍ତାପସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକସାଧାରଣତା, ତଥା ମରଣସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପଟିକାରତାତି ଏଵଂ ଆଦିନା ମରଣପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋଦନୀୟଂ କଥଂ କଥେସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଭୋ ଆନନ୍ଦା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ନ ରନ୍ଧଗଵେସୀ ମାରୋ ଵିୟ, ନ ଵୀମଂସନାଧିପ୍ପାୟୋ ଉତ୍ତରମାଣଵୋ

ୱିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ୱିମୋକ୍ଖୁପାଯେସୁ ନିମ୍ବାନଧମ୍ମେସୁ। ଧରନ୍ତୀତି ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୪୪୯। ଅତ୍ଥସ୍ସଯୁତ୍ତତାଯ ସଦ୍ଦପଯୋଗସ୍ସ ସଦ୍ଦପ୍ପବନ୍ଧଲକ୍ଖଣାନି ତୀଣି ପିଟକାନି ତଦତ୍ଥଭୂତେହି ସୀଲାଦୀହି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତୀଣି ପିଟକାନି ତୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା''ତି। ସଙ୍ଖେପେନ କଥିତନ୍ତି ''ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନ''ନ୍ତି ଏୱଂ ଗହଣତୋ ସାମଞ୍ଞତୋ ଚାତି ସଙ୍ଖେପେନେୱ କଥିତଂ। ''କତମେସଂ ତିଣ୍ଣ''ନ୍ତି ଅଯଂ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ପୁଚ୍ଛା, ନ କଥେତୁକମ୍ୟତା ପୁଚ୍ଛାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ 'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା 'କତମେସଂ ତିଣ୍ଣ'ନ୍ତି ଆହା''ତି। କଥେତୁକମ୍ୟତାଭାୱେ ପନସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ୱଚନତା ସିଯା।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଣ୍ଣନା

୪୫୦-୪୫୩।ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ''ଅରିଯସ୍ସ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ…ପେ… ପତିଟ୍ଠାପେସୀ''ତି ଅଯଂ ଏତ୍ତକୋ ପାଠୋ ଦସ୍ସିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତେନାହ ''ତେସୁ ଦସ୍ସିତେସୂ''ତି, ଉଦ୍ଦେସୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ସାମଞ୍ଞଫଲଦେସନାଦୀସୁ ଭଗୱତା ଦେସିତନଯେନେୱ, ତେନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାସିତଭାୱଂ ଜିନୱଚନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସାସନେ ନ ସୀଲମେୱ ସାରୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗସାରେ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ଯଥା ଦସ୍ସିତଂ ସୀଲଂ ସାରୋ ଏୱ ନ ହୋତି ସାରୱତୋ ମହତୋ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପପଟିକଟ୍ଠାନିଯତ୍ତା। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ଇଧ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''କେୱଲଞ୍ହେତଂ ପତିଟ୍ଠାମତ୍ତକମେୱା''ତି। ଝାନାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଅଧିଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନମତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ତେସଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଅଥ ୱା ନ ସୀଲମେୱ ସାରୋତି କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସାସନେ ''ମଗ୍ଗସୀଲଂ, ଫଲସୀଲ''ନ୍ତି ଇଦଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲମ୍ପି ସାରମେୱ, ତଥାପି ନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ଏୱ ସାରୋ ଅଥ ଖୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋପି ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋପି ସାରୋ ଏୱାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପୁରିମୋ ଏୱ ସାରୋ, ତେନାହ ''ଇତୋ ଉତ୍ତରୀ''ତିଆଦି।

ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୱଣ୍ଣନା

୪୫୪। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଥେରୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦିକେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି, ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅଞ୍ଞଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ ଅମ୍ବଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଲବୁଜଂ ବ୍ଯାକରୋନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ଇଦିସୀ ଚୋଦନା ଇଧ ଅନୋକାସାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କଥଞ୍ଚ ମାଣୱ ଭିକ୍ଖୁ…ପେ… ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋଆରଭୀ''ତି ଆହ, ତେନେତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରାଦଯୋପି ସମାଧିଉପକାରତଂ ଉପାଦାଯ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧପକ୍ଖିକାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନୀତି ଦସ୍ସେତି ରୂପଜ୍ଝାନାନେୱ ଆଗତାନି, ନ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଦେସନାନନ୍ତରଂ ଅଭିଞ୍ଞାଦେସନାଯ ଅୱସରୋତି କତ୍ୱା। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦିକା ହି ସପରିଭଣ୍ଡା ଛପି ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ। ଲୋକିଯା ଅଭିଞ୍ଞା ପନ ସିଜ୍ଝମାନା ଯସ୍ମା ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚୁଦ୍ଦସହିଧେନ ଚିତ୍ତପରିଦମନେନ ୱିନା ନ ଇଜ୍ଝନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଦେସିଯମାନାସୁ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନିପି ଦେସିତାନେୱ ହୋନ୍ତି ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋ, ତେନାହ ''ଆନେତ୍ୱା ପନ ଦୀପେତବ୍ବାନୀ''ତି। ୱୁତ୍ତନଯେନ ଦେସିତାନେୱ କତ୍ୱା ସଂୱଣ୍ଣକେହି ପକାସେତବ୍ବାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ''ତି ଇମିନାୱ ଅରୂପଜ୍ଝାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଞ୍ହି ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ''ଅରୂପଜ୍ଝାନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

୪୭୧-୪୮୦।ନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାମତ୍ତକେନେୱାତି ଏତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲୋକିଯସ୍ସ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ନ ଚିତ୍ତେ…ପେ… ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରିଯ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧପରିଯାଯୋ, ନ ଲୋକୁତ୍ତରପରିଯାଯୋ। ତଥା ହେଟ୍ଠାପି ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାହି ୱିନାୱ ଅରହତ୍ତେ ଅଧିଗତେ ନତ୍ଥେୱ ଉତ୍ତରିଂକରଣୀଯନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ଯଦତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି, ତସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଇଧ ପନ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାପି ଆଗତା ଏୱ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୧୧। କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

କେୱଟ୍ଟଗହପତିପୁତ୍ତୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୮୧।ପାୱାରିକମ୍ବୱନେତି ପାୱାରିକସେଟ୍ଠିନୋ ଅମ୍ବବହୁଲେ ଉପୱନେ। ତଂ କିର ସୋ ସେଟ୍ଠୀ ଭଗୱତୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନକୁଟିମଣ୍ଡପାଦୀନି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେସି, ପୁରିମୱୋହାରେନ ପନ "ପାୱାରିକମ୍ବୱନ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମିଂ ପାୱାରିକମ୍ବୱନେ। କେୱଟ୍ଟୋତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ନାମଂ କେୱଟ୍ଟେହି ସଂରକ୍ଖିତତ୍ତା, ତେସଂ ୱା ସନ୍ତିକେ ସଂୱଡ୍ଢିତତ୍ତାତି କେଚି। "ଗହପତିପୁତ୍ତସ୍ସା"ତି ଏତ୍ଥ କାମଂ ତଦା ସୋ ଗହପତିଟ୍ଠାନେ ଠିତୋ, ପିତୁ ପନସ୍ସ ଅଚିରକାଲଂକତତାଯ ପୁରିମସମଞ୍ଞାଯ "ଗହପତିପୁତ୍ତୋ" ତ୍ୱେୱ ୱୋହରୀଯତି, ତେନାହ "ଗହପତି ମହାସାଲୋ"ତି। ମହାୱିଭୱତାଯ ମହାସାରୋ, ଗହପତୀତି ଅତ୍ଥୋ ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା "ମହାସାଲୋ ସୁଖୁମାଲୋ ଅହ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୩।୩୯) ୱିଯ। ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନୋତି ପୋଥୁଜ୍ଜନିକାଯ ସଦ୍ଧାଯ ୱସେନ ସଦ୍ଧା ସମନ୍ନାଗତୋ।

ସମିଦ୍ଧାତି ସମ୍ପଦେୱ ଇଦ୍ଧା, ଇଦ୍ଧିଯା ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। "ଏହି ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ୱଦ୍ଧମାସଂ, ଅନୁମାସଂ, ଅନୁସଂୱଚ୍ଛରଂ ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ପସାଦାଯ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଂ କରୋହୀ"ତି ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଆଣାପନଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ତସ୍ସ ଠପନଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ "ଠାନନ୍ତରେ ଠପେତୂ"ତି। ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସାନଂଧମ୍ମତୋତି ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସାନଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅଧିଗମଧମ୍ମତୋ। ନିଦ୍ଧାରଣେ ଚେତଂ ନିସ୍ସକ୍କଂ। ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯଞ୍ହି ତତୋ ନିଦ୍ଧାରେତି। ମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋ ଉତ୍ତରୀତି ପକତିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋ ଉପରି। ପଜ୍ଜଲିତପଦୀପୋତି ପଜ୍ଜଲନ୍ତୋ ପଦୀପୋ।

୪୮୨।ନ ଧଂସେମୀତି ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ନ ଚାୱେମି, ତେନାହ "ସୀଲଭେଦ"ନ୍ତିଆଦି। ୱିସ୍ସାସଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଭଗୱତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସ୍ସତ୍ଥଭାୱଂ ବ୍ରୂହେତ୍ୱା ୱିଭୂତଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା।

ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯୱଣ୍ଣନା

୪୮୩-୪।ଆଦୀନୱନ୍ତି ଦୋସଂ। ଗନ୍ଧାରୀତି ଚୂଳଗନ୍ଧାରୀ, ମହାଗନ୍ଧାରୀତି ଦ୍ୱେ ଗନ୍ଧାରୀୱିଜ୍ଜା। ତତ୍ଥ ଚୂଳଗନ୍ଧାରୀ ନାମ ତିୱସ୍ସତୋ ଓରଂ ମତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପପନ୍ନଟ୍ଠାନଜାନନୱିଜ୍ଜା। ମହାଗନ୍ଧାରୀ ତମ୍ପି ଜାନାତି ତତୋ ଉତ୍ତରିପି ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣକମ୍ମଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଇଦ୍ଧିୱିଧକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି। ତସ୍ସା କିର ୱିଜ୍ଜାଯ ସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତାଦିସେ ଦେସକାଲେ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ବହୁଧାପି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥିଆଦୀନିପି ଦସ୍ସେତି, ଦସ୍ସନୀଯୋପି ହୋତି, ଅଗ୍ଗିଥମ୍ଭମ୍ପି କରୋତି, ଜଲଥମ୍ଭମ୍ପି କରୋତି, ଆକାସେପି ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବଂ ଇନ୍ଦଜାଲସଦିସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଟୋତି ଦୁକ୍ଖିତୋ ବାଧିତୋ, ତେନାହ "ପୀଳିତୋ"ତି।

ଆଦେସନାପାଟିହାରିଯୱଣ୍ଣନା

୪୮୫। କାମଂ "ଚେତସିକ"ନ୍ତି ପଦଂ ଯେ ଚେତସି ନିଯୁତ୍ତା ଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତେସଂ ସାଧାରଣୱଚନଂ, ସାଧାରଣେ ପନ ଗହିତେ ଚିତ୍ତୱିସେସୋ ଗହିତୋୱ ହୋତି, ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ଚ ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ଚେତସିକଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରନ୍ତୋ "ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସଂ ଅଧିପ୍ପେତ"ନ୍ତି ଆହ। ସୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠା ରାଗାଦଯୋ, ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି, ଦୋମନସ୍ସଗ୍ଗହଣେନ ଦୋସାଦଯୋ। ୱିତକ୍କୱିଚାରା ପନ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂ ତୱ ମନୋତି ଇମିନା ଆକାରେନ ତୱ ମନୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ । କେନ ପକାରେନ ପୱତ୍ତୋତି ଆହ "ସୋମନସ୍ସିତୋ ୱା"ତିଆଦି। "ଏୱଂ ତୱ ମନୋ"ତି ଇଦଂ ପନ ସୋମନସ୍ସିତତାଦିମତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ନ ପନ ଯେନ ଯେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ୱା ଦୋମନସ୍ସିତୋ ୱା, ତଂ ତଂ ଦସ୍ସନଂ। ଦୁତିଯନ୍ତି "ଇତ୍ଥମ୍ପି ତେ ମନୋ"ତି ଇଦଂ। ଇତିପୀତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ "ଅତ୍ଥୀତି ଖୋ, କଚ୍ଚାନ, ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋ"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୫; ୩।୯୦) ୱିଯ, ତେନାହ "ଇମଞ୍ଚ ଇମଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ଚିନ୍ତଯମାନ"ନ୍ତି ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ପରସ୍ସ ଚିନ୍ତଂ ମନତି ଜାନାତି ଏତେନାତି ଚିନ୍ତାମଣି। ତସ୍ସା କିର ୱିଜ୍ଜାଯ ସାଧକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତାଦିସେ ଦେସକାଲେ ମନ୍ତଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦିୱିସେସସଞ୍ଜାନନମୁଖେନ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଅନୁମିନନ୍ତୋ କଥେତୀତି କେଚି। ଅପରେ "ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅକ୍ଖରସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନା"ତି ୱଦନ୍ତି।

ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯୱଣ୍ଣନା

୪୮୬।ପୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତନକା ହୁତ୍ୱା, ପୱତ୍ତନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଏୱ''ନ୍ତି ହି ପଦଂ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠାଯ ଅନୁସାସନିଯା ୱିଧିୱସେନ, ପଟିସେଧୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରପରାମସନଂ, ସା ଚ ସମ୍ମାୱିତକ୍କାନଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତତି ତତ୍ଥ ଆନିସଂସସ୍ସ ଆଦୀନୱସ୍ସ ଚ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞମେୱ ନ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଯୋଗୀନିୱତ୍ତନତ୍ଥଞ୍ହି ଏୱ-କାରଗ୍ଗହଣଂ। ଇଧାପି ଏୱଂ ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ପଯୋଜନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂଗହଣେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗନ୍ତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ତଦଞ୍ଞରାଗସ୍ସ, ଦୋସାଦୀନଞ୍ଚ ପହାନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, ତପ୍ପହାନସ୍ସ ଚ ତଦଞ୍ଞରାଗାଦିଖେପନସ୍ସ ଉପାଯଭାୱତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତଂ ଦୁଟ୍ଠଲୋହିତୱିମୋଚନସ୍ସ ପୁବ୍ବଦୁଟ୍ଠମଂସଖେପନୂପାଯତା ୱିଯ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମେୱାତି ଅୱଧାରଣଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମନିୱତ୍ତନପରଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ତସ୍ସାଧିଗମୂପାଯାନିସଂସଭୂତାନଂ ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ନାନନ୍ତରିଯଭାୱତୋ। ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ଇଦ୍ଧିଦସ୍ସନେନ ପରସନ୍ତାନେ ପସାଦାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ହରଣତୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସତତଂ ଧମ୍ମଦେସନାତି ସବ୍ବକାଲଂ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମଦେସନା।

ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯେନାତି ସହଯୋଗେ କରଣୱଚନଂ, ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିଯେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦେସନାପାଟିହାରିଯେନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ଆଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଯୋଜନା। ''ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା''ତି ଇମିନା ଆଦେସନାପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀ''ତି ଇମିନା ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯଂ ''ବୁଦ୍ଧାନଂ ସତତଂ ଧମ୍ମଦେସନା''ତି ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯସ୍ସ ତତ୍ଥ ସାତିସଯତାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସୌପାରମ୍ଭାନି ପଟିରୂପେନ ଉପାରମ୍ଭିତବ୍ବତୋ। ସଦୋସାନି ଦୋସସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନସ୍ସ ଅନୁପାଯଭାୱତୋ। ସଦୋସତ୍ତା ଏୱ ଅଦ୍ଧାନଂ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚିରକାଲଟ୍ଠାଯୀନି ନ ହୋନ୍ତି। ଅଦ୍ଧାନଂ ଅତିଟ୍ଠନତୋ ନ ନିଯ୍ଯନ୍ତୀତି ଫଲେନ ହେତୁନୋ ଅନୁମାନଂ। ଅନିଯ୍ୟାନିକତାଯ ହି ତାନି ଅନଦ୍ଧନିଯାନି। ଅନୁସାସନୀପାଟିହାରିଯଂ ଅନୁପାରମ୍ଭଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପଭୱତୋ, ୱିସୁଦ୍ଧିନିସ୍ସଯତୋ ଚ। ତତୋ ଏୱ ନିଦ୍ଦୋସଂ। ନ ହି ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧାଦିଦୋସସମ୍ଭୱୋ। ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଏୱ ଅଦ୍ଧାନଂ ତିଟ୍ଠତି ପରୱାଦୱାତେହି, କିଲେସୱାତେହି ଚ ଅନୁପହନ୍ତବ୍ବତୋ। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକାରଣତୋ, ତେନ ସୌପାରମ୍ଭାଦିଂ, ଅନୁପାରମ୍ଭାଦିଂ ଚାତି ଉଭଯଂ ଉଭଯତ୍ଥ ଯଥାକ୍କମଂ ଗାରଯ୍ହପାସଂସଭାୱାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସତି।

ଭୂତନିରୋଧେସକୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୪୮୭।ଅନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଯସ୍ମା ମହାଭୂତପରିଯେସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ପାଟିହାରିଯେସୁ ୱସିପ୍ପତ୍ତୋ କୁସଲୋପି ସମାନୋ ମହାଭୂତାନଂ ଅପରିସେସନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ନାୱବୁଜ୍ଝି , ତସ୍ମା ତାନି ନିଯ୍ୟାନାୱହତାଭାୱତୋ ଅନିଯ୍ୟାନିକାନୀତି ତେସଂ ଅନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ତତିଯଂ ପନ ତକ୍କରସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ନିଯ୍ୟାନାୱହନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ଏୱମେତିସ୍ସା ଦେସନାଯ ମୁଖ୍ୟପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନୁସଙ୍ଗିକମ୍ପି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମହାଭୂତେ ପରିଯେସନ୍ତୋତି ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝନୱସେନ ମହାଭୂତେ ଗୱେସନ୍ତୋ, ତେସଂ ଅନୱସେସନିରୋଧଂ ୱୀମଂସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚରିତ୍ୱାତି ଧମ୍ମତାଯ ଚୋଦିଯମାନୋ ୱିଚରିତ୍ୱା। ଧମ୍ମତାସିଦ୍ଧଂ କିରେତଂ, ଯଦିଦଂ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଥା ୱିଚରଣଂ, ଯଥା ଅଭିଜାତିଯଂ ମହାପଥୱିକମ୍ପାଦି। ମହନ୍ତଭାୱପ୍ପକାସନତ୍ଥନ୍ତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣସ୍ସ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହନ୍ତଭାୱସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତାଯ ଦୀପନତ୍ଥଂ। ଇଦଞ୍ଚ କାରଣନ୍ତି ସବ୍ବେସମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ ଈଦିସୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତଦାନୁଭାୱପ୍ପକାସନୋ ହୋତୀତି ଇଦମ୍ପି କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ।

କତ୍ଥାତି ନିମିତ୍ତେ ଭୁମ୍ମଂ, ତସ୍ମା କତ୍ଥାତି କିସ୍ମିଂ ଠାନେ କାରଣଭୂତେ। କିଂ ଆଗମ୍ମାତି କିଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା, ତେନାହ ''କିଂ ପତ୍ତସ୍ସା''ତି। ତେତି ମହାଭୂତା। ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନାତି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନୱସେନ। ସବ୍ବାକାରେନାତି
ୱଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣାଦିସମୁଟ୍ଠାନକଲାପଚୁଣ୍ଣନାନତ୍ତେକତ୍ତୱିନିବ୍ଭୋଗାୱିନିବ୍ଭୋଗ-
ସଭାଗୱିସଭାଗଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରସଙ୍ଗହପଚ୍ଚଯସମନ୍ନାହାରପଚ୍ଚଯୱିଭାଗାକାରତୋ,
ସସମ୍ଭାରସଙ୍ଖେପସସମ୍ଭାରୱିଭତ୍ତିସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖେପସଲକ୍ଖଣୱିଭତ୍ତିଆକାରତୋ ଚାତି ସବ୍ବେନ ଆକାରେନ।

୪୮୮। ଦିବ୍ବନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ହୁତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, କୀଳନ୍ତି, ଜୋତନ୍ତି ଚାତି ଦେୱୋ, ଦେୱଲୋକୋ। ତଂ ଯନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ଦେୱଯାନିଯୋ। ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ୱସୱତ୍ତନଂ ନାମ ଯଥିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଗମନଂ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଏତେସଂ ଇସ୍ସରାତି ଚାତୁମହାରାଜିକା ଯା ଦେୱତା ମଗ୍ଗଫଲଲାଭିନୋ ତା ତମତ୍ଥଂ ଏକଦେସେନ ଜାନେଯ୍ୟୁଂ ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ପନାଯଂ ପଞ୍ହୋତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ''ନ ଜାନାମା''ତି

ଆହଂସୁ, ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧଵିସଯେ’’ତିଆଦି। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଂ ନାମେତ୍ଥ ନିପ୍ପୀଳନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରାତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚେଵ ପଞ୍ଞାପଟିଭାନାଦିଗୁଣେହି ଚ ଅମ୍ହେ ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ପରେସଂ କାମନୀଯତରା। ପଣୀତତରାତି ଉଳାରତରା, ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତମତରା’’ତି।

୪୯୧-୩।ଦେଵଯାନିଯସଦିସୋ ଇଦ୍ଧିଵିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସେଵ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ‘‘ଦେଵଯାନିଯମଗ୍ଗୋତି ଵା …ପେ… ସବ୍ବମେତଂ ଇଦ୍ଧିଵିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସେଵ ନାମ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ପାଠଇଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତରୁଳ୍ହିଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ।

୪୯୪।ଆଗମନପୁବ୍ବଭାଗେ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଆଗମନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନିମିତ୍ତଂ। ପାତୁରହୋସୀତି ଆଵି ଭଵି। ପାକଟୋ ଅହୋସୀତି ପକାସୋ ଅହୋସି।

୪୯୭।ପଦେସେନାତି ଏକଦେସେନ, ଉପାଦିନ୍ନକଵସେନ, ସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପାଦିନ୍ନକେପୀତି ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେପି। ନିପ୍ପଦେସତୋ ଅନଵସେସତୋ। ପୁଚ୍ଛାମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଅଜାନନ୍ତସ୍ସ। ପୁଚ୍ଛାଯ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵାତି ତେନ କତପୁଚ୍ଛାଯ ପୁଚ୍ଛିତାକାରେ ଦୋସଂ ଵିଭାଵେତ୍ଵା। ଯସ୍ମା ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ନାମ ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବତୋ, ନ ଚ ତଥାଗତା ଵିରଜ୍ଝିତ୍ଵା କତପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ଅତ୍ଥସଭାଗତାଯ ଚ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନସ୍ସ ପୁଚ୍ଛକା ତଦତ୍ଥଂ ଅନଵବୁଜ୍ଝନ୍ତା ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ତସ୍ମା ପୁଚ୍ଛାଯ ସିକ୍ଖାପନଂ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ, ତେନାହ ‘‘ପୁଚ୍ଛଂ ସିକ୍ଖାପେତ୍ଵା’’ତିଆଦି।

୪୯୮।ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା, ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଦିନ୍ନଂ ଯେଵାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧମେଵ। ଯସ୍ମା ଏକଦିସାଭିମୁଖଂ ସନ୍ତାନଵସେନ ସଣ୍ଠିତେ ରୂପପ୍ପବନ୍ଧେ ଦୀଘସମଞ୍ଞା ତଂ ଉପାଦାଯ ତତୋ ଅପ୍ପକେ ରସ୍ସସମଞ୍ଞା ତଦୁଭଯଞ୍ଚ ଵିସେସତୋ ରୂପଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଦୀଘଞ୍ଚ ରସ୍ସଞ୍ଚାତି ସଣ୍ଠାନଵସେନ ଉପାଦାରୂପଂ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଅପ୍ପପରିମାଣେ ରୂପସଙ୍ଘାତେ ଅଣୁସମଞ୍ଞା, ତଂ ଉପାଦାଯ ତତୋ ମହତି ଥୂଲସମଞ୍ଞା। ଇଦମ୍ପି ଦ୍ଵଯଂ ଵିସେସତୋ ରୂପଗ୍ଗହଣମୁଖେନ ଗଯ୍ହତି, ତେନାହ ‘‘ଇମିନାପୀ’’ତିଆଦି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ‘‘ସଣ୍ଠାନଵସେନ ଉପାଦାରୂପଂ ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଵଣ୍ଣମତ୍ତମେଵ କଥିତନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ସମୁଚ୍ଚିନତୀତି ଵଦନ୍ତି। ସୁଭନ୍ତି ସୁନ୍ଦରଂ, ଇଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସୁଭନ୍ତି ଅସୁନ୍ଦରଂ, ଅନିଟ୍ଠନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତେନେଵାହ ‘‘ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ପନେଵଂ କଥିତ’’ନ୍ତି। ଦୀଘଂ ରସ୍ସଂ, ଅଣୁଂ ଥୂଲଂ, ସୁଭାସୁଭନ୍ତି ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଉପାଦାରୂପସ୍ସେଵ ଗହଣଂ, ଭୂତରୂପାନଂ ଵିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା। ନାମନ୍ତି ଵେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧଚତୁକ୍କଂ ତଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ନମନତୋ, ନାମକରଣତୋ ଚ ‘‘ନାମ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ହେଟ୍ଠା ‘‘ଦୀଘଂ ରସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତମେଵ ଇଧ ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତି ଗହିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦୀଘାଦିଭେଦଂ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି। ଦୀଘାଦୀତି ଚ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆପାଦୀନଞ୍ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଵା ଦୀଘାଦିସମଞ୍ଞା ନ ରୂପାଯତନଵତ୍ଥୁକାଵ, ଅଥ ଖୋ ଭୂତରୂପଵତ୍ଥୁକାପି। ତଥା ହି ସଣ୍ଠାନଂ ଫୁସନମୁଖେନପି ଗଯ୍ହତି, ତସ୍ମା ଦୀଘରସ୍ସାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଭୂତରୂପମ୍ପି ଗଯ୍ହତେଵାତି ‘‘ଦୀଘାଦିଭେଦଂ ରୂପ’’ମିଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ। କିଂ ଆଗମ୍ମାତି କିଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ଵା କିସ୍ସ ଅଧିଗମହେତୁ। ‘‘ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଇଦଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ଖଣନିରୋଧନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅସେସମେତଂ ନପ୍ପଵତ୍ତତୀ’’ତି।

୪୯୯।ଵିଞ୍ଞାତବ୍ବନ୍ତି ଵିସିଟ୍ଠେନ ଞାତବ୍ବଂ, ଞାଣୁତ୍ତମେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ‘‘ନିବ୍ବାନସ୍ସେତଂ ନାମ’’ନ୍ତି। ନିଦିସ୍ସତୀତି ନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯଂ। ନ ନିଦସ୍ସନଂ ଅନିଦସ୍ସନଂ, ଅଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯନ୍ତି ଏତମତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି। ନିଦସ୍ସନଂ ଵା ଉପମା, ତଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅନିଦସ୍ସନଂ। ନ ହି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ଏକସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତପଣୀତସଭାଵସ୍ସ ସଦିସଂ ନିଦସ୍ସନଂ କୁତୋଚି ଲବ୍ଭତୀତି। ଯଂ ଅହୁତ୍ଵା ସମ୍ଭୋତି, ହୁତ୍ଵା ପଟିଵେତି ତଂ ସଙ୍ଖତଂ ଉଦଯଵଯନ୍ତେହି ସଅନ୍ତଂ, ଅସଙ୍ଖତସ୍ସ ପନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିଚ୍ଚସ୍ସ ତେ ଉଭୋପି ଅନ୍ତା ନ ସନ୍ତି, ତତୋ ଏଵ ନଵଭାଵାପଗମସଙ୍ଖାତୋ ଜରନ୍ତୋପି ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପାଦନ୍ତୋ…ପେ… ଅନନ୍ତ’’ନ୍ତି। ‘‘ତିତ୍ଥସ୍ସ ନାମ’’ନ୍ତି ଵତ୍ଵା ତତ୍ଥ ନିବ୍ବଚନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପପନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପପ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ହି ପପନ୍ତି ପାନତିତ୍ଥଂ। ଭ-କାରୋ କତୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ। ଵିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ଵା ସବ୍ବତୋପଭଂ, କେନଚି ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠତାଯ ସମନ୍ତତୋ ପଭସ୍ସରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ । ଯେନ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗତଂ, ତଂ ସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନଂଯେଵ ଇଧ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପାଦିନ୍ନକଧମ୍ମଜାତଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ଅପ୍ପଵତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥାତି ‘‘ଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନା’’ତି ଯଂ ପଦଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ। ‘‘ଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାଣଂ ଉଦ୍ଧରତି ଵିଭତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଏତ୍ଥେତଂ ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଏତଂ ନାମରୂପଂ ଚରିମକଵିଞ୍ଞାଣନିରୋଧେନ ଅନୁପ୍ପାଦଵସେନ ନିରୁଜ୍ଝତି ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା, ତେନାହ ‘‘ଵିଜ୍ଝାତଦୀପସିଖା ଵିଯ ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାଵଂ ଯାତୀ’’ତି। ‘‘ଚରିମକଵିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି ହି ଅରହତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ‘‘ଅଭିସଙ୍ଖାରଵିଞ୍ଞାଣସ୍ସାପୀ’’ତିଆଦିନାପି ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନମୁଖେନ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନମେଵ ଵଦତି ନାମରୂପସ୍ସ ଅନଵସେସତୋ ଉପରୁଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ତେନାହ ‘‘ଅନୁପ୍ପାଦଵସେନ ଉପରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞାଣେନାତି କତ୍ତରି, କରଣେ ଵା କରଣଵଚନଂ। ନିରୋଧେନାତି ପନ ହେତୁମ୍ହି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ଅତ୍ଥତୋ ନ ଵିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯମେଵ।

କେଓଛସୁଉଓଣ୍ଡନାଯ ଲୀନଥପ୍ତକାସନା।

୧୨। ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ଲୋହିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣୱତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୫୦୧।ସାଲୱତିକାତି ଇଦ୍ଧିଲିଙ୍ଗୱସେନ ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ନାମଂ। ଗାମଣିକାଭାୱେନାତି କେଚି। ଲୋହିତୋ ନାମ ତସ୍ସ କୁଲେ ପୁବ୍ବପୁରିସୋ, ତସ୍ସ ୱସେନ ଲୋହିଚ୍ଚୋତି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତଂ ନାମଂ।

୫୦୨। ''ଦିଟ୍ଠିଗତ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧିମତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ନ ପନ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାନଂ ଅଞ୍ଞତର''ନ୍ତି। ନ ହି ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଗାହୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ଦିଟ୍ଠିଗାହୋ ଅତ୍ଥି। ''ଭାସତି ୟେୱା''ତି ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିୟା ଲୋକେ ପାକଟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତତୋ ଅଞ୍ଞୋ ପରୋତି ୟଥା ଅନୁସାସକତୋ ଅନୁସାସିତବ୍ବୋ ପରୋ, ଏୱଂ ଅନୁସାସିତବ୍ବତୋପି ଅନୁସାସକୋ ପରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପରୋ ପରସ୍ସାତି ପରୋ ୟୋ''ତିଆଦି। କିଂ-ସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାୟ ଚେତ୍ଥ ''କରିସ୍ସତୀ''ତି ଅନାଗତକାଲୱଚନଂ, ଅନାଗତେପି ୱା ତେନ ତସ୍ସ କାତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କୁସଲଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମଂ ନିକ୍କିଲେସଧମ୍ମଂ ୱିମୋକ୍ଖଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ କଥେସ୍ସାମୀ''ତି ତେହି ଅତ୍ତାନଂ ପରିୱାରାପେତ୍ୱା ୱିଚରଣଂ କିଂ ଅତ୍ଥିୟଂ ଆସୟବୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଅନୁରୋଧେନ ୱିନା ତଂ ନ ହୋତୀତି ତସ୍ମା ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଂ...ପେ... ୱିହାତବ୍ବନ୍ତି ୱଦତି। ତେନାହ ''ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ପାପକଂ ଲୋଭଧମ୍ମଂ ୱଦାମୀ''ତି।

୫୦୪।ସୋତି ଲୋହିଚ୍ଚୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ।

୫୦୮।କଥାଫାସୁକତ୍ଥନ୍ତି କଥାସୁଖତ୍ଥଂ, ସୁଖେନ କଥଂ କଥେତୁଞ୍ଚେୱ ସୋତୁଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସିୟାତି ଏତ୍ଥ ପୀତିୱସେନ ଆମେଡିତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ''ବୁଦ୍ଧଗଜ୍ଜିତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଭଗୱା ହି ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ୱିସେସତୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅୟଂ କିରେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ''ତିଆଦି।

ଲୋହିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣାନୁୟୋଗୱଣ୍ଣନା

୫୦୯।ସମୁଦୟସଞ୍ଜାତୀତି ଆୟୁପ୍ପାଦୋ। ଅନୁପୁବ୍ବୋ କମ୍ପୀ-ସଦ୍ଦୋ ଆକଙ୍ଖନତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ''ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସାତିସୟେନ ୱା ହିତେନ ଅନୁକମ୍ପକୋ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନକୋ ହିତାନୁକମ୍ପୀ। ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଆସେୱନଲାଭେନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ବଲୱତୀ ହୋତି, ଅୱଗ୍ଗହାତି ଅତ୍ଥୋ, ତେନାହ ''ନିୟତା ହୋତୀ''ତି। ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ।

୫୧୦-୧୧।ଦୁତିୟଂ ଉପପତ୍ତିନ୍ତି ''ନନୁ ରାଜା ପସେନଦୀ କୋସଲୋ''ତିଆଦିନା ଦୁତିୟଂ ଉପପତ୍ତିଂ ସାଧନୟୁତ୍ତିଂ। କାରଣଞ୍ହି ଭଗୱା ଉପମାମୁଖେନ ଦସ୍ସେତି। ୟେ ଚିମେତି ୟେ ଚ ଇମେ କୁଲପୁତ୍ତା ଦିବ୍ବା ଗବ୍ଭା ପରିପାଚେନ୍ତୀତି ୟୋଜନା। ଅସକ୍କୁଣନ୍ତା ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା, ଞାଣପରିପାକସ୍ସ ୱା ଅଭାୱେନ। ୟେ ପନ ''ପରିପଚ୍ଚନ୍ତୀ''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ''ଦିବ୍ବେ ଗବ୍ଭେ''ତି ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ଅତ୍ଥୋ ଚ ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅହିତାନୁକମ୍ପିତା ଚ ତଂସମଙ୍ଗିସତ୍ତୱସେନ। ଦିବ୍ବି ଭୱାତି ଦିବ୍ବା। ଗବ୍ଭେନ୍ତି ପରିପଚ୍ଚନୱସେନ ସନ୍ତାନଂ ପବନ୍ଧେନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭା। ''ଛନ୍ନଂ ଦେୱଲୋକାନ''ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନୱଚନମେତଂ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ସାପି ହି ଦିବ୍ବଗବ୍ଭଭାୱୋ ଲବ୍ଭତେୱ ଦିବ୍ବୱିହାରହେତୁକତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଭାୱନଂ ଭାୱୟମାନା''ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଭୱନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟଥାରୁଚି ସୁଖସମପ୍ପିତାତି ଭୱା, ୱିମାନାନି। ଦେୱଭାୱାୱହତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଗବ୍ଭା। ଦାନାଦୟୋ ଦେୱଲୋକସଂୱତ୍ତନିୟପୁଞ୍ଞୱିସେସା।ଦିବ୍ବା ଭୱାତି ଦେୱଲୋକପରିୟାପନ୍ନା ଉପପତ୍ତିଭୱା। ତଦାୱହୋ ହି କମ୍ମଭୱୋ ପୁବ୍ବେ ଗହିତୋ।

ତୟୋଚୋଦନାରହୱଣ୍ଣନା

୫୧୩।ଅନିୟମିତେନେୱାତି ଅନିୟମେନେୱ ''ତ୍ୱଂ ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକୋ ଏୱଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥସ୍ସ କାରକୋ''ତି ଏୱଂ ଅନୁଦ୍ଦେସିକେନେୱ । ମାନନ୍ତି ''ଅହମେତଂ ଜାନାମି, ଅହମେତଂ ପସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତମାନଂ। ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ୱିଧମେତ୍ୱା, ଜହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତୟୋ ସତ୍ଥାରେତି ଅସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ଅନୋୱାଦକରସାୱକୋ, ଅସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ୱୋୱାଦକରସାୱକୋ, ସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତୋ ଅନୋୱାଦକରସାୱକୋତି ଇମେ

ତଯୋ ସଙ୍ଘାରେ। ଚତୁତ୍ଥୋ ପନ ସଙ୍ଘାସମୁଦ୍ଦୋ ନ ଚୋଦନାରହୋ ହୋତୀତି ‘‘ତେନ ପୁଚ୍ଛିତେ ଏଓ କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚୋଦନାରହେ ତଯୋ ସଙ୍ଘାରେ ପଠମଂ ଦସ୍ସେସି , ପଚ୍ଛା ଚତୁତ୍ଥଂସଙ୍ଘାରଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥୋ ସଙ୍ଘା ଏକୋ ଅଦୁତିଯୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ, ତଥାପି ସୋ ଯେସଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ‘‘ଧମ୍ମମଯୋ କାଯୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେସଂ ସମୁଦାଯଭୂତୋପି ତେ ଗୁଣାୱଯୱେ ସନ୍ଧୁଟ୍ଠାନିଯେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅଯମ୍ପି ଖୋ, ଲୋହିଚ୍ଚ, ସଙ୍ଘା’’ତି ଅଭାସି।

ଅଞ୍ଞାତି ଯ-କାରଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮, ୩୭, ୫୨; ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ଅ। ନି। ୨। ୫; ୧୦।୧୧; ମହାୱ। ୧୧; ଧ। ପ। ୩୫୩; କଥା। ୪୦୫) ୱିଯ। ଅଞ୍ଞାଯାତି ଚ ତଦତ୍ଥିଯେ ସମ୍ପଦାନୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଆଜାନନତ୍ଥାଯା’’ତି। ସାୱକତ୍ତଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଏକଦେସେନସ୍ସ ସାସନଂ କରୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନିରନ୍ତରଂ ତସ୍ସ ସାସନଂ ଅକତ୍ୱା’’ତି। ଉକ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଯଥିଚ୍ଛିତଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିକ୍କମନ୍ତିଯାତି ଅନଭିରତିଯା ଅଗାରୱ୍ହେନ ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା, ତେନାହ ‘‘ଅନିଚ୍ଛନ୍ତିଯା’’ତିଆଦି। ଏକାଯାତି ଏକାଯ ଇତ୍ଥିଯା। ଏକୋ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଏକୋ ପୁରିସୋ ତାଯ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତିଯା ସମ୍ପଯୋଗଂ କାମେଯ୍ୟ। ଓସକ୍କନାଦିମୁଖେନ ଇତ୍ଥିପୁରିସସମ୍ବନ୍ଧନିଦସ୍ସନଂ ଗେହସିତଅପେକ୍ଖାୱସେନ ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାୱକେସୁ ପଟିପତ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅତିୱିଯ ୱିରତ୍ତଭାୱତୋ ଦଟ୍ଠୁମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛମାନଂ। ଲୋଭେନାତି ପରିୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଲାଭସକ୍କାରଲୋଭେନ। ତତ୍ଥ ସମ୍ପାଦେହୀତି ତସ୍ମିଂ ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେହି। ଉଜୁଂ କରୋହି କାଯୱଙ୍କାଦିୱିଗମେନ।

୫୧୫।ଏୱଂ ଚୋଦନଂ ଅରହତୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସାୱକେସୁ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କଭାୱାପାଦନେ ନିଯୋଜନୱସେନ ଚୋଦନଂ ଅରହତି, ନ ପଠମୋ ୱିଯ ‘‘ଏୱରୂପୋ ତୱ ଲୋଭଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା, ନ ଚ ଦୁତିଯୋ ୱିଯ ‘‘ଅତ୍ତାନମେୱ ତାୱ ତତ୍ଥ ସମ୍ପାଦେହୀ’’ତିଆଦିନା। କସ୍ମା? ସମ୍ପାଦିତଅତ୍ତହିତତାଯ ତତିଯସ୍ସ।

ନଚୋଦନାରହସତ୍ଥୁୱଣ୍ଣନା

୫୧୬। ‘‘ନ ଚୋଦନାରହୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଚୋଦନାରହତା ନାମ ସତ୍ଥୁୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ୱା ସାୱକୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ୱା ଉଭଯୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ୱା, ତଯିଦଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ଥରି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନ ଚୋଦନାରହୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଞ୍ହି’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୫୧୭।ମଯାଗହିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯାତି ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜେ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନେ ପରେସଂ ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦେସେନ୍ତେ ସତ୍ଥରି ଅଭୂତଦୋସାରୋପନୱସେନ ମିଚ୍ଛାଗହିତାଯ ନିରଯଗାମିନିଯା ପାପଦିଟ୍ଠିଯା । ନରକପପାତନ୍ତି ନରକସଙ୍ଖାତଂ ମହାପପାତଂ। ପପତନ୍ତି ତତ୍ଥାତି ହି ପପାତୋ। ସଗ୍ଗମଗ୍ଗଥଲେତି ସଗ୍ଗଗାମିମଗ୍ଗଭୂତେ ପୁଞ୍ଞଧମ୍ମଥଲେ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

୧୩। ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧୮।ଉତ୍ତରେନାତି ଏତ୍ଥ ଏନ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସାୱାଚୀସଦ୍ଦତୋ ପଞ୍ଚମୀଅନ୍ତତୋ ଅଦୂରତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ଉତ୍ତରେନ-ସଦ୍ଦେନ ଅଦୂରତ୍ଥଜୋତନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଦୂରେ ଉତ୍ତରପସ୍ସେ''ତି ଆହ। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ଏନ-ସଦ୍ଦଯୋଗେ ଅୱଧିୱାଚିନି ପଦେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଯ୍ୟୋ ପନ ସାମିୱସେନେୱ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଇଧ ସାମିୱଚନୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

୫୧୯।କୁଲଚାରିତ୍ତାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମନ୍ତଚ୍ଛେନାଭିରୂପତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମନ୍ତସଜ୍ଝାଯକରଣତ୍ଥନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣମନ୍ତାନଂ ସଜ୍ଝାଯକରଣତ୍ଥଂ, ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞେସଂ ବହୂନଂ ପୱେସନଂ ନିୱାରେତ୍ୱା''ତି।

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୨୦।''ଜଙ୍ଘଚାର''ନ୍ତି ଚଙ୍କମତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଚରଣମାହ। ସୋ ହି ଜଙ୍ଘାସୁ କିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥୋ ଚାରୋତି ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଅନୁଚଙ୍କମନ୍ତାନଂ ଅନୁୱିଚରନ୍ତାନ''ନ୍ତି। ତେନାତି ଉଭୋସୁପି ଅନୁଚଙ୍କମନାନୁୱିଚାରଣାନଂ ଲବ୍ଭନତୋ। ସହାଯା ହି ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞ ସଭାଗୱୁତ୍ତିକା। ''ମଗ୍ଗୋ''ତି ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଜୁକଂ ମଗ୍ଗତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ମଗ୍ଗୋ, ଉଜୁମଗ୍ଗୋ। ତଦଞ୍ଞୋ ଅମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ଚ ଅମଗ୍ଗେ ଚ। ପଟିପଦନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦଂ।

ନିଯ୍ୟାତୀତି ନିଯ୍ୟାନୀଯୋ, ସୋ ଏୱ ''ନିଯ୍ୟାନିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତୋ''ତି। ଯସ୍ମା ନିଯ୍ୟାତପୁଗ୍ଗଲୱସେନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱୋ , ତସ୍ମା ''ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତୋ''ତି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଯୋନିସୋ ପଟିପଜ୍ଜନୱସେନ ନିଯ୍ୟାଯନ୍ତୋ ମଗ୍ଗୋ ''ନିଯ୍ୟାତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। କରୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେତି। ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋଯେୱ ହି ତଥ ପଟିପଜ୍ଜତି ନାମ। ସହ ବ୍ୟେତି ୱତ୍ତତୀତି ସହବ୍ୟୋ, ସହୱତ୍ତନକୋ । ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ୟତାତି ଆହ ''ସହଭାୱାଯା''ତିଆଦି। ସହଭାୱୋତି ଚ ସଲୋକତା, ସମୀପତା ୱା ୱେଦିତବ୍ବା, ତେନାହ ''ଏକଟ୍ଠାନେ ପାତୁଭାୱାଯା''ତି। ସକମେୱ ଆଚରିଯୱାଦନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯେନ ପୋକ୍ଖରସାତିନା କଥିତମେୱ ଆଚରିଯୱାଦଂ। ଥୋମେତ୍ୱା ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ''ଅଯମେୱ ଉଜୁମଗ୍ଗୋ ଅଯମଞ୍ଜସାଯନୋ''ତି ପସଂସିତ୍ୱା ଉକ୍କଂସିତ୍ୱା। ଭାରଦ୍ୱାଜୋପିସକମେୱାତି ଭାରଦ୍ୱାଜୋପି ମାଣୱୋ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯେନ ତାରୁକ୍ଖେନ କଥିତମେୱ ଆଚରିଯୱାଦଂ ଥୋମେତ୍ୱା ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ୱିଚରତୀତି ଯୋଜନା। ତେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତେନ ଯଥା ତଥା ୱା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ ପାଠଇଯଂ।

୫୨୧-୨।ଅନିଯ୍ୟାନିକା ୱାତି ଅପ୍ପାଟିହାରିଯାୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅୱିପରୀତତ୍ଥଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉତ୍ତରରହିତା ଏୱ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ଆଦିତୋ ୱିରୁଦ୍ଧଗ୍ଗହଣଂ ୱିଗ୍ଗହୋ, ସ୍ୱେୱ ୱିୱଦନୱସେନ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱିୱାଦୋତି ଆହ ''ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ୱିଗ୍ଗହୋ ଅପରଭାଗେ ୱିୱାଦୋ''ତି। ଦୁୱିଧୋପି ଏସୋ ୱିଗ୍ଗହୋ, ୱିୱାଦୋତି ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତୋପି ୱିରୋଧୋ। ନାନାଆଚରିଯାନଂ ୱାଦତୋତି ନାନାରୁଚିକାନଂ ଆଚରିଯାନଂ ୱାଦଭାୱତୋ। ନାନାୱାଦୋ ନାନାୱିଧୋ ୱାଦୋତି କତ୍ୱା।

୫୨୩।ଏକସ୍ସାପୀତି ତୁମ୍ହେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଏକସ୍ସାପି। ଏକସ୍ମିନ୍ତି ସକୱାଦପରୱାଦେସୁ ଏକସ୍ମିମ୍ପି। ସଂସଯୋ ନତ୍ଥୀତି ''ମଗ୍ଗୋ ନୁ ଖୋ, ନ ମଗ୍ଗୋ ନୁ ଖୋ''ତି ସଂସଯୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। ଅଞ୍ଜସାଯନଭାୱେ ପନ ସଂସଯୋ। ତେନାହ ''ଏସ କିରା''ତିଆଦି। ଭଗୱା ପନ ଯଦି ସବ୍ବତ୍ଥ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞିନୋ, ଏୱଂ ସତି ''କିସ୍ମିଂ ୱୋ ୱିଗ୍ଗହୋ''ତି ପୁଚ୍ଛତି।

୫୨୪। ''ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଉଜୁକଂ ମଗ୍ଗତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଏତେନାତି ମଗ୍ଗୋ, ଉଜୁମଗ୍ଗୋ। ତଦଞ୍ଞୋ ଅମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ୱାଯମତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେ ତେତି ସବ୍ବେପି ତେ ନାନାଆଚରିଯେହି ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗା।

ଯେ ପାଠଇଯଂ ''ଅଦ୍ଧରିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତା। ଅଦ୍ଧରୋ ନାମ ଯଞ୍ଞୱିସେସୋ, ତଦୁପଯୋଗିଭାୱତୋ ''ଅଦ୍ଧରିଯା'' ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଯଜୂନି, ତାନି ସଜ୍ଝାଯନ୍ତୀତି ଅଦ୍ଧରିଯା, ଯଜୁବ୍ବେଦିନୋ। ଯେ ଚ ତିତ୍ତିରିଇସିନା କତେ ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତି, ତେ ତିତ୍ତିରିଯା, ଯଜୁବ୍ବେଦିନୋ ଏୱ। ଯଜୁବ୍ବେଦସାଖା ହେସା, ଯଦିଦଂ ତିତ୍ତିରଂ। ଛନ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିସେସତୋ ସାମୱେଦୋ, ତଂ ସରେନ କାଯନ୍ତୀତି ଛନ୍ଦୋକା, ସାମୱେଦିନୋ। ''ଛନ୍ଦୋଗା''ତିପି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ବହୱୋ ଇରଯୋ ଏତ୍ଥାତି ବଵ୍ହରି, ଇରୁବ୍ବେଦୋ। ତଂ ଅଧୀଯନ୍ତୀତି ବଵ୍ହରିଜ୍ଝା।

‘‘ବହୂନୀ’’ତି ଏତ୍ଥାୟଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନା – ଯଥା ତେ ନାନାମଗ୍ଗା ଏକଂସତୋ ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ୱା ନିଗମସ୍ସ ୱା ପୱେସାଯ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣେହି ପଞ୍ଞାପିଯମାନାପି ନାନାମଗ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପଗମନାଯ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସହବ୍ୟତାଯ ଏକଂସେନେୱ ହୋନ୍ତୀତି।

୫୨୭-୫୨୯।ୱ-କାରୋ ଆଗମସନ୍ଧିମତ୍ତନ୍ତି ଅନତ୍ଥକୋ ୱ-କାରୋ, ତେନ ୱଣ୍ଣାଗମେନ ପଦନ୍ତରସନ୍ଧିମତ୍ତଂ କତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ଧପୱେଣୀତି ଅନ୍ଧପନ୍ତି। ‘‘ପଞ୍ଞାସସଟ୍ଠି ଅନ୍ଧା’’ତି ଇଦଂ ତସ୍ସା ଅନ୍ଧପୱେଣିଯା ମହତୋ ଗଚ୍ଛଗୁମ୍ବସ୍ସ ଅନୁପରିଗମନଯୋଗ୍ଯତାଦସ୍ସନଂ। ଏୱଞ୍ହି ତେ ‘‘ସୁଚିରଂ ୱେଲଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛାମା’’ତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞିନୋ ହୋନ୍ତି। ନାମକଂଯେୱାତି ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ ନାମମତ୍ତଂଯେୱ, ତଂ ପନ ଭାସିତଂ ତେହି ସାରସଞ୍ଞିତମ୍ପି ନାମମତ୍ତତାଯ ଅସାରଭାୱତୋ ନିହୀନମେୱାତି ଆହ ‘‘ଲାମକଂଯେୱା’’ତି।

୫୩୦।ଯତୋତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ, ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ଚ ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମିଂ କାଲେ’’ତି। ଆଯାଚନ୍ତୀତି ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଉଗ୍ଗମନଂ ଲୋକସ୍ସ ବହୁକାରଭାୱତୋ ତଥା ଥୋମନାତି। ଅଯଂ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଲଦ୍ଧି ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଆଯାଚନାଯ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ଗନ୍ତ୍ୱା ଲୋକେ ଓଭାସଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି।

୫୩୨।ଇଧ ପନ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସହବ୍ୟତାଯ ମଗ୍ଗଦେସନେ ତେୱିଜ୍ଜାନଂ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ଯେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତାନମ୍ପି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ସହବ୍ୟତାଯ ମଗ୍ଗଂ ଦେସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତି ‘‘ଇଧ ପନା’’ତି ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚାମସତି।

ଅଚିରୱତୀନଦୀଉପମାକଥାୱଣ୍ଣନା

୫୪୨।ସମଭରିତାତି ସମ୍ପୁଣ୍ଣା। ତତୋ ଏୱ କାକପେୟ୍ୟା। ପାରାତି ପରତୀରଂ। ଅପାରନ୍ତି ଓରିମତୀରଂ। ଏହୀତି ଆଗଚ୍ଛ।

୫୪୪।ପଞ୍ଚସୀଲ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବା ଯମନିଯମାଦିବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମାନଂ ତଦଙ୍ଗୋଗଧଭାୱତୋ। ତବ୍ବିପରୀତାତି ପଞ୍ଚସୀଲାଦିୱିପରୀତା ପଞ୍ଚ ୱେରାଦଯୋ। ‘‘ପୁନପୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅପରମ୍ପୀ’’ତି ୱଚନଂ ଇତରାଯପି ନଦି ଉପମାଯ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ।

୫୪୬।କାମଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନାତି କାମନୀଯଭାୱେନ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନାତି ତେନେୱ କାମେତବ୍ବଭାୱେନ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆବନ୍ଧନଭାୱେନ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ଗୁଣ-ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥନ୍ତରେସୁପି ଦିଟ୍ଠପ୍ପଯୋଗୋ, ତେସଂ ପନେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ ପାରିସେସଞ୍ଞାଯେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେଯେୱ ଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନୁଜାନାମୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ, ଏସେୱାତି ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ଏୱ। ନ ହି ରୂପାଦୀନଂ କାମେତବ୍ବଭାୱେ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ପଟଲଟ୍ଠୋ ଯୁଜ୍ଜତି ତଥା କାମେତବ୍ବତାଯ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ରାସଟ୍ଠଆନିସଂସଟ୍ଠେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ ତଥାପି କାମେତବ୍ବତାଯ ଅନଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ପାରିସେସତୋ ପନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି ନେସଂ କାମେତବ୍ବତା, ତଦଗ୍ଗେନ ବନ୍ଧନଭାୱୋ ଚାତି।

କୋଟ୍ଠାସଟ୍ଠୋପି ତେସୁ ଯୁଜ୍ଜତେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିକୋଟ୍ଠାସଭାୱେନ ନେସଂ କାମେତବ୍ବତୋ। କୋଟ୍ଠାସେ ଚ ଗୁଣ-ସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତି ‘‘ଦିଗୁଣଂ ୱଡ୍ଢେତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ, ସମ୍ପଦାଟ୍ଠୋପି –

‘‘ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେୟ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୭୬);

ଆଦୀସୁ ସୋପି ଇଧ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଅନୁଦ୍ଧଟୋ।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଜାନିତବ୍ବା, ତେନ ପନ ୱିଜାନନଂ ଦସ୍ସନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପସ୍ସିତବ୍ବା’’ତି। ‘‘ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୋତବ୍ବା’’ତି ଏୱମାଦି ଏତେନୁପାଯେନାତି ଅତିଦିସତି। ଗୱେସିତମ୍ପି ‘‘ଇଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଇଧ ନାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପରିଯିଟ୍ଠା ୱା ହୋନ୍ତୁ ମା ୱା’’ତି। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତାତି ସୁଖାରମ୍ମଣଭୂତା। କାମନୀଯାତି କାମେତବ୍ବା। ଇଟ୍ଠଭାୱେନ ମନଂ ଅପ୍ପାଯନ୍ତୀତି ମନାପା। ପିଯଜାତିକାତି ପିଯସଭାୱା।

ଗେଧେନାତି ଲୋଭେନ ଅଭିଭୂତା ହୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ମୁଚ୍ଛାକାରନ୍ତି ମୋହନାକାରଂ। ଅଧିଓସନ୍ନାତି ଅଧିଗ୍ଗୟ୍ହ ଅଜ୍ଝୋସାଯ ଅୱସନ୍ନା, ତେନାହ ‘‘ଓଗାଢହା’’ତି। ପରିନିଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତାତି ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନୱସେନ ପରିନିଟ୍ଠାନଂ ଉପଗତା। ଆଦୀନୱନ୍ତି କାମପରିଭୋଗେ ସମ୍ପତି, ଆଯତିଞ୍ଚ ଦୋସଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା। ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦିସମ୍ଭୋଗନିମିତ୍ତସଂକିଲେସତୋ ନିସ୍ସରନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ନିସ୍ସରଣଂ,

ଯୋନିସୋ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ୱା ତେସଂ ପରିଭୋଗପଞ୍ଞା। ତଦଭାଵତୋ ଅନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇଦମେତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ।

୫୪୮-୯।ଆଵରନ୍ତୀତି କୁସଲପ୍ପଵତ୍ତିଂ ଆଦିତୋଵ ନିଵାରେନ୍ତି। ନିଵାରେନ୍ତୀତି ନିରଵସେସତୋ ଵାରଯନ୍ତି। ଓନନ୍ଧନ୍ତୀତି ଓଗାହନ୍ତା ଵିଯ ଛାଦେନ୍ତି। ପରିଯୋନନ୍ଧନ୍ତୀତି ସବ୍ବସୋ ଛାଦେନ୍ତି। ଆଵରଣାଦୀନଂ ଵସେନାତି ଆଵରଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ଵସେନ। ତେ ହି ଆସେଵନବଲଵତାଯ ପୁରିମପୁରିମେହି ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମା ଦଳ୍ହତରତମାଦିଭାଵପ୍ପତ୍ତା ଵୁତ୍ତା।

ସଂସନ୍ଦନକଥାଵଣ୍ଣନା

୫୫୦। ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେ ସତି ପୁରିସସ୍ସ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣପରିଗ୍ଗହୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଏଵ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସପରିଗ୍ଗହୋତି ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେନ ସପରିଗ୍ଗହୋ’’ତି। ‘‘ଇତ୍ଥିପରିଗ୍ଗହେନ ଅପରିଗ୍ଗହୋ’’ତି ଚ ଇଦଂ ତେଵିଜ୍ଜବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଦିସ୍ସମାନପରିଗ୍ଗହାନଂ ଦୁଚ୍ଚୁଲ୍ଲତମପରିଗ୍ଗହାଭାଵଦସ୍ସନଂ। ଏଵଂଭୂତାନଂ ତେଵିଜ୍ଜାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ କା ବ୍ରହ୍ମୁନା ସଂସନ୍ଦନା, ବ୍ରହ୍ମା ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅପରିଗ୍ଗହୋତି। ଵେରଚିତ୍ତେନ ଅଵେରୋ, କୁତୋ ଏତସ୍ସ ଵେରପ୍ପଯୋଗୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତେନାତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗେଲଞ୍ଞସଞ୍ଞିତେନ, ତେନସ୍ସ ସବ୍ବରୂପକାଯଗେଲଞ୍ଞଭାଵୋ ଵୁତ୍ତୋ ହୋତି। ବ୍ଯାପଜ୍ଜେନାତି ଦୁକ୍ଖେନ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ତଦେକଟ୍ଠା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ସଙ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି। ଅପ୍ପଟିପତ୍ତିହେତୁଭୂତାଯ ଵିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସତି ନ କଦାଚି ଚିତ୍ତଂ ପୁରିସସ୍ସ ଵସେ ଵତ୍ତତି, ପହୀନାଯ ପନ ସିଯା ଵସଵତ୍ତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଵିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଅଭାଵତୋ ଚିତ୍ତଂ ଵସେ ଵତ୍ତେତୀ’’ତି। ଚିତ୍ତଗତିକାତି ଚିତ୍ତଵସିକା, ତେନାହ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵସେ ଵତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ନ ତାଦିସୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣା ଵିଯ ଚିତ୍ତଵସିକୋ ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଵସୀଭୂତଜ୍ଝାନାଭିଞ୍ଞତାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଵସେ ଵତ୍ତେତୀତି ଵସଵତ୍ତୀ।

୫୫୨।ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗେତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗାମିମଗ୍ଗେ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବେ, ପଞ୍ଞପେତବ୍ବେ ଵା, ତଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅମଗ୍ଗମେଵ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ପଟିଜାନିତ୍ୱା ଵା। ପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା ଵିଯାତି ମତ୍ଥକେ ଏକଙ୍ଗୁଲଂ ଵା ଉପଡ୍ଢଙ୍ଗୁଲଂ ଵା ସୁକ୍ଖତାଯ ‘‘ସମତଲ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ଅନେକପୋରିସଂ ମହାପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା ଵିଯ। ଅନୁପ୍ପଵିସନ୍ତୀତି ଅପାଯମଗ୍ଗଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ ଓଗାହଯନ୍ତି। ତତୋ ଏଵ ସଂସୀଦିତ୍ୱା ଵିସାଦଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ଏଵନ୍ତି ‘‘ସମତଲ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯେନ। ସଂସୀଦିତ୍ୱାତି ନିମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା। ସୁକ୍ଖତରଣଂ ମଞ୍ଞେ ତରନ୍ତୀତି ସୁକ୍ଖନଦିତରଣଂ ତରନ୍ତି ମଞ୍ଞେ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ତେଵିଜ୍ଜା ଅମଗ୍ଗମେଵ ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସଂସୀଦନ୍ତି, ତସ୍ମା। ଯଥାତେତି ଯଥା ତେ ‘‘ସମତଲ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାଯ ପଙ୍କଂ ଓତିଣ୍ଣା। ଇଧେଵ ଚାତି ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ତଭାଵେ। ସୁଖଂ ଵା ସାତଂ ଵା ନ ଲଭନ୍ତୀତି ଝାନସୁଖଂ ଵା ଵିପସ୍ସନାସାତଂ ଵା ନ ଲଭନ୍ତି, କୁତୋ ମଗ୍ଗସୁଖଂ ଵା ନିବ୍ବାନସାତଂ ଵାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମଗ୍ଗଦୀପକନ୍ତି ମଗ୍ଗଦୀପକାଭିମତଂ। ‘‘ଇରିଣ’’ନ୍ତି ଅରଞ୍ଞାନିଯା ଇଦଂ ଅଧିଵଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅଗାମକଂ ମହାରଞ୍ଞ’’ନ୍ତି । ମିଗରୁରୁଆଦୀନମ୍ପି ଅନୁପଭୋଗରୁକ୍ଖେହି। ପରିଵତ୍ତିତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ମହାକଣ୍ଟକତାଯ। ଞାତୀନଂ ବ୍ଯସନଂ ଵିନାସୋ ଞାତିବ୍ଯସନଂ। ଏଵଂ ଭୋଗସୀଲବ୍ଯସନାନି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ରୋଗୋ ଏଵ ବ୍ଯସତି ଵିବାଧତୀତି ରୋଗବ୍ଯସନଂ। ଏଵଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ଯସନମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

୫୫୪।ଜାତସଂଵଡ୍ଢୋତି ଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ସଂଵଡ୍ଢିତୋ। ନ ସବ୍ବସୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖା ହୋନ୍ତି ପରିଚଯାଭାଵତୋ। ଚିରନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଚିରକାଲୋ। ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତନ୍ତି ଵିସ୍ସଜ୍ଜନେ ମନ୍ଦତ୍ତଂ ସଣିକଵୁତ୍ତି, ତଂ ପନ ସଂସଯଵସେନ ଚିରାଯନଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କଙ୍ଖାଵସେନ ଚିରାଯିତତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଵିତ୍ଥାଯିତତ୍ତନ୍ତି ସାରଜ୍ଜିତତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଵିତ୍ଥାଯିତତ୍ତଂ ନାମ ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଥଦ୍ଧଭାଵଗ୍ଗହଣ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ।

୫୫୫।ଉ-ଇତି ଉପସଗ୍ଗଯୋଗେ ଲୁମ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଉଦ୍ଧରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ‘‘ଉଲ୍ଲୁମ୍ପତୂ’’ତି ପଦସ୍ସ ଉଦ୍ଧରତୂତି ଅତ୍ଥମାହ। ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ହି ଧାତୁ-ସଦ୍ଦା ଅତ୍ଥଵିସେସଵୁତ୍ତିନୋ ହୋନ୍ତି ଯଥା ‘‘ଉଦ୍ଧରତୂ’’ତି।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗଦେସନାଵଣ୍ଣନା

୫୫୬। ଯସ୍ସ ଅତିସଯେନ ବଲଂ ଅତ୍ଥି, ସୋ ‘‘ବଲଵା’’ତି ଵୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ସଙ୍ଖଂ ଧମଯତୀତି ସଙ୍ଖଧମକୋ, ତଂ ଧମଯିତ୍ୱା ତତୋ ସଦ୍ଦପଵତ୍ତକୋ। ଅପ୍ପକେନାଵ ଵଙ୍କତି ପଟିପକ୍ଖତୋ ସମ୍ମଦେଵ ଚେତସୋ ଵିମୁତ୍ତିଭାଵତୋ।

ପମାଣକତଂ କମ୍ମଂ ନାମ କାମାଵଚରଂ ପମାଣକରାନଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମାନଂ ଅଵିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ। ତଥା ହି ତଂ ବ୍ରହ୍ମଵିହାରପୁବ୍ବଭାଗଭୂତଂ ପମାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଓଦିସ୍ସକଅନୋଦିସ୍ସକଦିସାଫରଣଵସେନ ଵଡ୍ଢେତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଵୁତ୍ତଵିପରିଯାଯତୋ ପନ ଅପ୍ପମାଣକତଂ କମ୍ମଂ ନାମ ରୂପାରୂପାଵଚରଂ, ତେନାହ ‘‘ତଞ୍ହି’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅରୂପାଵଚରେ ଓଦିସ୍ସକାନୋଦିସ୍ସକଵସେନ ଫରଣଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ତଥା ଦିସାଫରଣଂ।

କେଚି ପନ ତଂ ଆଗମନଓସେନ ଲବ୍ଭତୀତି ଓଦନ୍ତି, ତଦଯୁତ୍ତଂ। ନ ହି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଆରୁପ୍ପଂ, ଅଥ ଖୋ କସିଣନିସ୍ସନ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଯଂ ସୁୱିଭାୱିତଂ ଓସୀଭାୱଂ ପାପିତଂ ଆରୁପ୍ପଂ, ତଂ ''ଅପ୍ପମାଣକତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ଯଂ ୱା ସାତିସଯଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାଯ ଅଭିସଙ୍ଖତେନ ସନ୍ତାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ, ଯଞ୍ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ସମାପନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନଂ, ତଂ ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ଫରଣପ୍ପମାଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣକତନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଅପରେ। ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମେତି ରୂପାୱଚରକମ୍ମେ, ଅରୂପାୱଚରକମ୍ମେ ଚ ସତି। ନ ଓହୀଯତି ନ ତିଟ୍ଠତୀତି କତୂପଚିତମ୍ପି କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ଯଥାଧିଗତେ ମହଗ୍ଗତଜ୍ଝାନେ ଅପରିହୀନେ ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପଟିବାହିତ୍ୱା ସଯଂ ଓହୀଯକଂ ହୁତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେ ନ ତିଟ୍ଠତି। ଲଗ୍ଗିତୁନ୍ତି ଆୱରିତୁଂ ନିସେଧେତୁଂ। ଠାତୁନ୍ତି ପଟିବଲୋ ହୁତ୍ୱା ଠାତୁଂ। ଫରିତ୍ୱାତି ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା। ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ସାମତ୍ଥିଯଂ ଖେପେତ୍ୱା। କମ୍ମସ୍ସ ପରିଯାଦିଯନଂ ନାମ ତସ୍ସ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନଂ ନିସେଧେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକୁପ୍ପାଦନନ୍ତି ଆହ ''ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଏୱଂ ମେତ୍ତାଦିୱିହାରୀତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାନଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ୱସେନ ମେତ୍ତାଦିୱିହାରୀ।

୫୫୯।ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତେ...ପେ... ଅଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅଗ୍ଗଞ୍ଞସୁତ୍ତେ ଆଗତନଯେନ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚେୱ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ଅଲଦ୍ଧଂ ପଟିଲଭିଂସୁ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ତେୱିଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ତେରସସୁତ୍ତପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ

ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନାତି।

ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗଟୀକା ନିଟ୍ଠିତା।